CARPICA

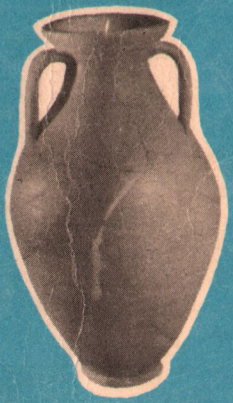

1969

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

MUZEUL JUD. D. ISTORIE ȘI A. ...
BACĂU
BIBLIOTECA
5 1990

MUZEUL DE ISTORIE BACĂU

4060
1998

CARPICA

II

1969

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Apare sub îngrijirea Muzeului de istorie din Bacău
Str. : Karl Marx, nr. 23. Telefon 12444

Fotografiile au fost executate de GEORGEL BANDRABUR
Coperta de MARIUS CRISTESCU

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

MUZEUL DE ISTORIE BACĂU

CARPICA

SUMAR

	Pag.
VIOREL CĂPITANU, Descoperiri paleolitice în județele Neamț și Vaslui.	7
PETRE ROMAN, Conceptul Folteşti II şi problema începuturilor epocii bronzului în Moldova.	17
VIOREL CĂPITANU şi M. FLORESCU, Aşezarea din epoca bronzului de la Podul Morii — Bărboasa, com. Onceşti. .	23
MINODORA URSACHI, Necropola din epoca bronzului de la Săbăoani.	35
MARILENA FLORESCU şi VIOREL CĂPITANU, Cercetările arheologice de la Dealul Morii.	49
C. BUZDUGAN, Descoperirile arheologice de la Prăjeşti — (jud. Bacău).	81
EUGENIA POPUŞOI, Un mormînt hallstattian descoperit la Trestiana — Bîrlad.	87
VIOREL CĂPITANU şi VASILE URSACHI, O nouă cetăţuie dacică pe Valea Siretului	93
V. CĂPITANU şi C. BUZDUGAN, Un tezaur de monede republicane romane descoperit la Cornii de Sus.	131
MARIA CHIŢESCU şi V. URSACHI, Două tezaure romane imperiale descoperite în Moldova.	145
VIRGIL MIHĂILESCU-BÎRLIBA, Noi descoperiri de tezaure imperiale romane la Piatra Neamț.	157
V. CĂPITANU, Tezaurul de denari romani de la Ardeoani.	179
MARIA CHIŢESCU şi PAUL ŢARĂLUNGĂ, Două tezaure romane descoperite în județul Bacău.	193
V. URSACHI, Contribuţii la problema ritului de înmormîntare la carpo-daci.	199
OLGA NECRASOV şi D. BOTEZATU, Studiul scheletelor din mormintele de înhumaţie din necropola de la Gabăra.	203

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pag.

D. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, Expertiza antropologică asupra mormîntului carpic de la Barați — Mărgineni (jud. Bacău). . . . 213
EMIL MOSCALU, Notă asupra mormîntului carpic de la Barați — Mărgineni (jud. Bacău). 215
I. MITREA, Necropola din secolul al IV-lea e. n. de la Obîrșeni-Voinești. 219
V. PALADE, Noi ateliere de lucrat piepteni din corn de cerb din secolul al IV-lea la Valea Seacă-Bîrlad. 233
DAN GH. TEODOR, Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI—X. 253
DAN GH. TEODOR, C. BUZDUGAN și I. MITREA, Descoperirile arheologice de la Oituz (jud. Bacău). . 310
DOMNIȚA HORDILĂ, Opt monede de la Iliaș (sec. XV). 325
IULIAN ANTONESCU, Curțile domnești de la Bacău. 331
ALEXANDRU ARTIMON, Un tezaur monetar din secolele XV-XVI descoperit la Suceava. 343
V. CĂPITANU și C. BUZDUGAN, Un tezaur de monede turcești din sec. XVIII, descoperit la Copăcești (jud. Vrancea). . 349
V. BERBECARU, Unele aspecte privind istoricul moșiei obștei tîrgului Bîrlad. 363
LISTA PRESCURTĂRILOR I. 367

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

MUZÉE D'HISTOIRE BACAU

CARPICA

SOMMAIRE

	Pag.
VIOREL CĂPITANU, Découvertes paléolithiques dans les districts de Neamț et Vaslui.	7
PETRE ROMAN. Der Konzept Folteşti II eine frühbronzezeitliche Kultur der Moldau.	17
VIOREL CĂPITANU et M. FLORESCU, L'établissement archéologiques de l'époque du bronze de Podul Morii — Bărboasa, com. Onceşti	23
MINODORA URSACHI, La nécropole de l'époque du bronze découverte à Săbăoani.	35
MARILENA FLORESCU et VIOREL CĂPITANU, Les recherches archéologiques de Dealul Morii.	49
C. BUZDUGAN, Les découvertes archéologiques de Prăjeşti (département de Bacău).	81
EUGENIA POPUŞOI, Un tombeau Hallstattien découvert à Trestiana Bîrlad.	87
VIOREL CĂPITANU et VASILE URSACHI, Une nouvelle cité dacique la Vallée du Siret.	93
V. CĂPITANU et C. BUZDUGAN, Un trésor de monnaies républicaines romaines découvert à Cornii de Sus (dép. de Bacău).	131
MARIA CHIŢESCU et V. URSACHI, Deux trésors romains impériaux découverts en Moldavie.	145
VIRGIL MIHĂILESCU-BÎRLIBA, Nouvelles découvertes de trésors impériales romaines à Piatra Neamț.	157
V. CĂPITANU, Le trésor de deniers romains de Ardeoani.	179
MARIA CHIŢESCU et PAUL ŢARĂLUNGĂ, Deux trésors romains découverts dans le département de Bacău.	193
V. URSACHI, Contribution à la question du rite de l'enterrement aux carpo-daces.	199
OLAG NECRASOV et D. BOTEZATU, L'étude des squelettes des tombes d'inhumation de Gabăra.	203

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pag.

D. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, L'expertise anthropologique sur la tombe carpique de Baraţi-Mărgineni (dép. de Bacău). . 213
EMIL MOSCALU, Une tombe carpique découverte à Baraţi-Mărgineni (dép. de Bacău). 215
I. MITREA, La nécropole de Obîrşeni-Voineşti du IV-e siècle de n. è. 219
V. PALADE, Nouveaux ateliers pour faire des peignes de cornes de cerf du IV-e siècle de n. è. de Valea Seacă-Bîrlad. 233
DAN GH. TEODOR, Quelques problèmes l'évolution de la culture materielle du VI-e—X-e siècles en Moldavie. 253
DAN GH. TEODOR, C. BUZDUGAN et I. MITREA, Les découvertes archéologiques d'Oituz (dép. de Bacău). 310
DOMNIŢA HORDILĂ, Huit monnaies d'Iliaş. 325
IULIAN ANTONESCU, Les cours princières de Bacău. 331
ALEXANDRU ARTIMON, Un trésor monétair des XV-XVI siècle, découvert à Suceava. . 343
V. CĂPITANU et C. BUZDUGAN, Un trésor de monnaies turques découvert à Copăceşti (dép. de Vrancea). 349
V. BERBECARU, Quelques aspects concernant l'histoire de la terre de la bourgade de Bîrlad. 363

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

DESCOPERIRI PALEOLITICE ÎN JUDEŢELE NEAMŢ ŞI VASLUI

V. CĂPITANU

Bazinul Bistriţei a oferit din cele mai vechi timpuri condiţii prielnice de locuire omenească.

Cercetările arheologice pentru epoca paleolitică efectuate de C. S. Nicolăescu-Plopşor şi colaboratorii săi la Ceahlău, Bistricioara, Buda, Lespezi, Scaune-Ceahlău şi Bardos-Bicaz-Chei aveau să afirme din plin acest lucru.

La îndemnul profesorului C. S. Nicolăescu-Plopşor am reluat cu ani în urmă cercetarea paleoliticului pe Valea Bistriţei, în zona Carpaţilor răsăriteni precum şi în judeţul Vaslui, descoperind noi şi importante puncte aparţinînd paleoliticului superior şi epipaleoliticului.

I. *Sondajul de la Poiana Cireşului—Piatra Neamţ*

În luna august 1968, cu ocazia cercetărilor arheologice întreprinse la Bîtca Doamnei, în cetăţuia dacică, cu permisiunea conducerii Muzeului de Arheologie din Piatra Neamţ şi cu aprobarea Institutului de Arheologie al Academiei R.S.R., am trecut la efectuarea unui sondaj pe partea stîngă a terasei superioare a Bistriţei, în punctul cunoscut de localnici „Poiana Cireşului"[1].

În anul 1963, cînd s-a executat şoseaua pentru a lega oraşul Piatra Neamţ de Anexa Doamna, muncitorii au descoperit printre pietre şi pămîntul adus de şuvoaiele de apă, şi cîteva bucăţi de cremene pe care le-au predat muzeului din localitate.

Cercetările efectuate la faţa locului de către C. Scorpan au dus la concluzia că aşchiile respective de cremene descoperite de muncitori fuseseră aduse la vale de torenţii puternici care se formau în urma ploilor sau a topirii zăpezilor de pe muntele Cernegura.

Punctul unde a fost descoperită aşezarea paleolitică se află la o altitudine de cca. 4—500 m., într-un loc prielnic ce a favorizat cu mii de ani în urmă sălăşluirea unei comunităţi aparţinînd paleoliticului superior.

---

1. Aducem şi pe această cale mulţumirile noastre tov. Virgil Mihăilescu-Bîrliba de la Muzeul din Piatra Neamţ, care ne-a pus la dispoziţie fondurile necesare pentru efectuarea sondajului arheologic la Poiana Cireşului.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Punctul Poiana Cireşului îndreptăţeşte întru-totul să i se spună aşa, deoarece se prezintă chiar ca o poiană care coboară uşor în pantă.

În partea de nord a acestei poieni se află un mamelon orientat est-vest care formează în partea sa superioară un adevărat platou ce înscrie o suprafaţă de aproximativ 1000 m.p.

Sondajul efectuat de C. Scorpan în 1963 a cuprins o secţiune de 10 m x 1,50 m., reuşind să descopere cca. 2162 piese litice din care 913 piese tipice şi un număr de 1249 atipice formate în majoritate din aşchii şi spărturi provenite prin decorticare şi prelucrare.

Din punct de vedere tipologic piesele descoperite în 1963 se înscriu în forme ca : lame, gratoare, vîrfuri de tip „La gravette", burine şi nuclee. Se întîlnesc şi piese cu întrebuinţare dublă, gratoar-nucleu şi burin-gratoar.

Săpătura efectuată de noi a avut drept scop să stabilească cu exactitate dacă într-adevăr se poate vorbi de un singur „orizont cultural", aşa cum ţinea să precizeze C. Scorpan sau dacă nu putem vorbi de mai multe nivele de locuire.

Sondajul nostru fiind dus pînă la adîncimea de 1,50 m., situaţia stratigrafică se prezintă în felul următor :

I —0 m.—0,05 m. strat cenuşiu vegetal (grosime 5 cm.).

II —0,05—0,45, 0,50 m. strat de culoare brun-gălbui cu desprinderi prizmatice (grosime de 40—45 cm.)

III —0,45—0,75, 0,90 m. strat de culoare brun roşcat (grosime de 25—35 cm.)

IV 0,90—1,20 m. strat gălbui nisipos, pigmentat cu concreţiuni fine de calcar (grosime de 30—40 cm.)

IV —0,90—1,20 m. strat gălbui nisipos, pigmentat cu concreţiuni fine de calcar (grosime 30-40 cm).

V — 1,20—1,50 m. strat nisipios cu concreţiuni şi păpuşi de calcar.

Primul nivel de locuire are o grosime de cca. 20 cm., în profil între adîncimele 0,90—1,10 m. şi este marcat prin pămînt ars, cenuşă, oase, aşchii din silex şi unelte tipice.

În acest nivel s-a descoperit şi o vatră de foc bogată în cenuşă, cărbuni şi oase arse. Pămîntul din jurul vetrei este ars pînă la roşu.

Al doilea nivel de locuire are o grosime de 15—20 cm., în profil între adîncimile 0,45—0,70, 0,80 m., bogat în material litic, unelte tipice şi o vatră de foc. Grosimea vetrei este de 0,05 m. Între bucăţile de cremene (unelte, aşchii, etc.) se întîlnesc şi unelte trecute prin foc. Din acest nivel de locuire s-au adunat şi foarte multe oase, în special dinţi de ren (?). Vatra cuprinde în lungime o suprafaţă de aproximativ 1,5 m. Pe această porţiune pămîntul este ars puternic pînă la roşu.

Al treilea nivel de locuire are o grosime de cca. 0,5—0,10 m. şi începe chiar din stratul vegetal.

Din punct de vedere al densităţii materialului litic, cantitatea cea mai mare se află în partea de est a secţiunii.

Materia primă din care au fost confecţionate uneltele paleolitice de la Poiana Cireşului este variată. Predomină însă rocile locale : menilitul,

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

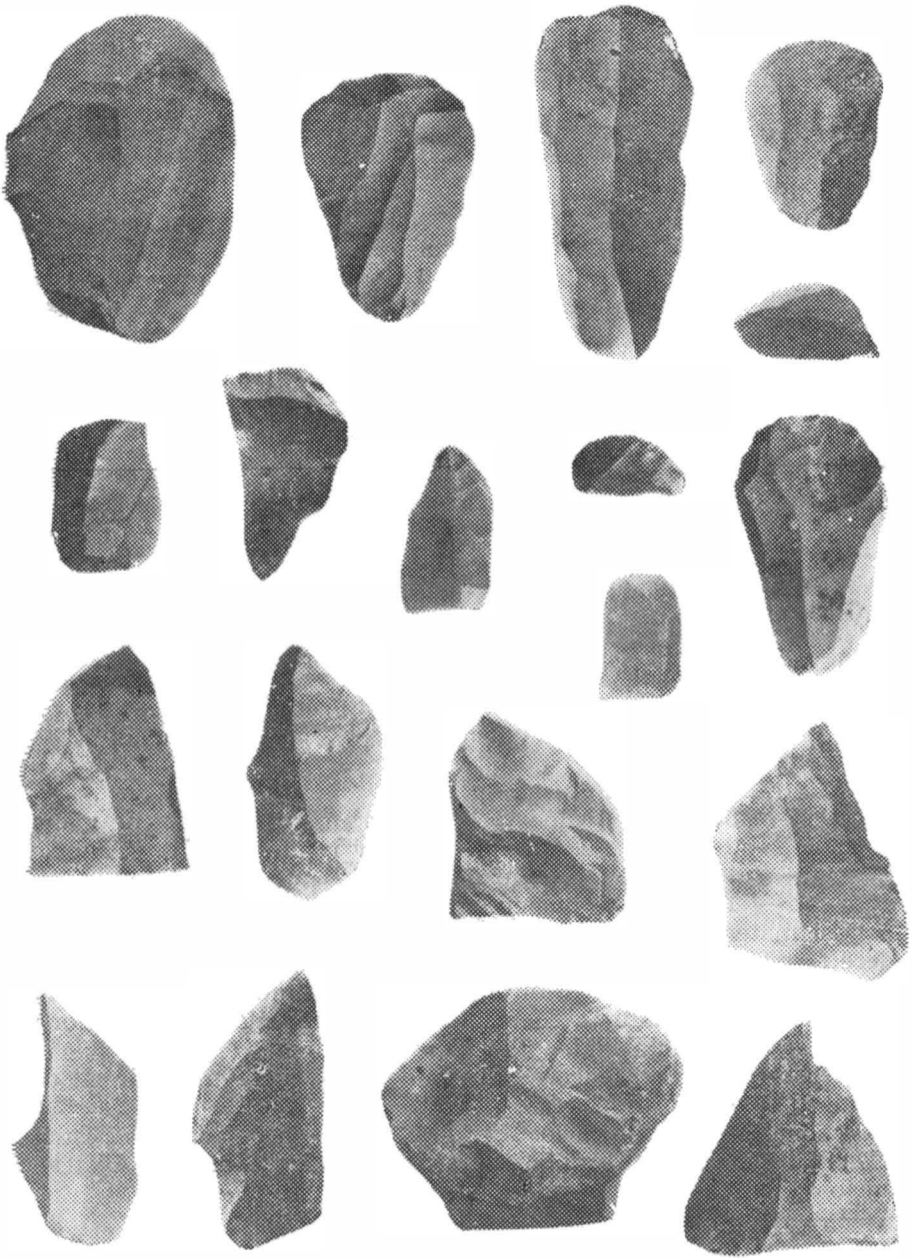

Fig. 1.— Poiana Cireşului. Unelte gravetiene

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

gresia silicioasă, şistul negru de Audia. În procent mai redus se foloseşte şi silexul cretacic de Prut.

Studierea materialului litic, precum şi poziţia stratigrafică, ne îngăduie să afirmăm că la Poiana Cireşului avem de a face cu trei niveluri de locuire aparţinînd culturii gravetiene orientale.

Inventarul litic

Nivelul I cuprinde
- — 16 lame neretuşate ; 1 lamă denticulată ; 1 lamă parţial retuşată cu retuşe fine plate.
- — 10 burine, dintre care 6 diedre sau de unghi pe spărtură şi trei multiple.
- — 6 gratoare pe lame (4) şi 2 pe aşchii cu partea activă convexă.
- — 1 robot nucleiform.
- — 5 nuclee oarecum prizmatice, oarecum piramidale pe care se observă negativele desprinderilor de lame şi microlitice şi subţiri.

Nivelul II cuprinde
- — 3 lame neretuşate
- — 1 lamă cu retuşe fine plate
- — 2 gratoare pe aşchii scurte
- — 1 gratoar dublu microlitic
- — 1 lamă trunchiată oblic şi retuşată
- — 6 burine dintre care 4 diedre simple şi 2 multiple
- — 4 nuclee) 1 din silex de Prut) atipice pe care se observă negativele lamelor microlitice.

Nivelul III cuprinde
- — 7 lame neretuşate
- — 3 burine (1 diedru, 1 pe spărtură, 1 multiplu pe trunchiere
- — 2 gratoare pe aşchii (1 masiv relativ înalt). Ambele cu partea activă convexă
- — 1 fragment nucleu.

Deşi materialul litic de care dispunem este relativ sărac, avînd în vedere forma şi tehnica de cioplire, precum şi dimensiunile pieselor (predomină piesele microlitice şi mijlocii), putem spune că primul nivel poate fi atribuit gravetianului mijlociu, nivelul II gravetianului superior şi nivelul III gravetianului final.

Această încadrare concordă din punct de vedere tipologic cît şi stratigrafic cu nivelurile de locuire gravetiene descoperite în alte aşezări din aceiaşi zonă. Ne referim la locurile gravetiene de pe terasele Bistriţei de la Ceahlău, cum ar fi de pildă aşezarea Podiş—Ceahlău [2], Bistricioara, Lutărie, [3] etc.

2. C. S. Nicolăescu-Plopşor, Alexandru Păunescu, Florea Mogoşanu, *Le paléolithique de Ceahlău, dans „Dacia"*, NS X, 1966, Extras, p. 25-30.
3. Idem, op. cit. p. 36.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Ceea ce este important în această așezare este că materia primă din care sînt lucrate uneltele, reprezintă rocile locale, silexul de Prut de calitate superioară, găsindu-se într-o proporție cu totul redusă. Nu s-au găsit decît puține piese în ultimele 2 niveluri.

Se remarcă lipsa în materialul descoperit de noi, a lamelor cu latura retușată abrupt și a vîrfurilor fixe „La gravette".

Ca faună este prezent Renul în primele două niveluri.

II. *Bicăjel, comuna Bicaz Chei*

În luna august 1968 am efectuat în satul Bicăjel, în fața casei locuitorului Gh. Munteanu, un mic sondaj, care a avut drept scop verificarea informațiilor date de Gavril Lungu în legătură cu descoperirea cu ani în urmă a unor bucăți de cremene.

Punctul unde am efectuat sondajul se află la cca. 100 m. de rîul Bicăjel ; are o suprafață destul de redusă de cca. 50—60 m.p. și este cunoscut de localnici drept „Piciorul lui Munteanu".

Acest punct domină Valea Bicăjelului și reprezintă un rest din vechea terasă a Bicăjelului. La est acest punct este străjuit de muntele Surduc, la vest de muntele Ghilcoș (Ucigașul), la nord de Poiana, iar la sud de muntele Ghilciminiș și vîrful Piatra Făgețelului. Studierea materialului litic, precum și poziția sa strategrafică, ne permite să admitem că la Bicăjel este vorba de un singur nivel de locuire ce aparține culturii Swideriene.

Inventarul litic al acestui nivel de locuire cuprinde

— 5 gratoare din care 2 pe așchii largi convexe, mențin cortexul ; 1 fragmentar pe așchie ; 1 pe așchie masivă cu retușe semiabrupte și abrupte pe lături ; 1 microlitic pe așchie cu partea activă convexă
— 1 burin de unghi pe spărtură
— 2 nuclee microlitice din care 1 atipic
— 22 lame parțial retușate și neretușate din care un fragment lamă parțial retușată, 1 lamă parțial retușată cu retușe fine plate și 22 lame neretușate.

Sondajul efectuat în acest punct a dovedit că avem de a face cu un singur strat de locuire gros de cca. 10 cm. situat în stratul gălbui de sub orizontul vegetal la cca. 20—30 cm. adîncime de la suprafața solului.

Inventarul litic este destul de sărac și constă din 2 lame retușate, 20 lame neretușate, cîteva gratoare pe așchie cu partea activă convexă, 1 burin de unghi pe spărtură (formă atipică) și cîteva nuclee microlitice.

Materia primă o formează în cea mai mare parte rocile locale identice celor din care au fost realizate piesele de la Bardos—Bicaz Chei și Poiana Cireșului. În afară de aceste roci se află și silexul cenușiu sticlos de bună calitate, precum și silexul de Prut.

Ca mărime, predomină piesele microlitice și mijlocii.

Privit în ansamblu, inventarul litic de la Bicăjel se încadrează din punct de vedere tipologic în cultura Swideriană deși nu s-au găsit pînă în prezent vîrfuri pedunculate, piese directoare ale acestei culturi. Cele-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

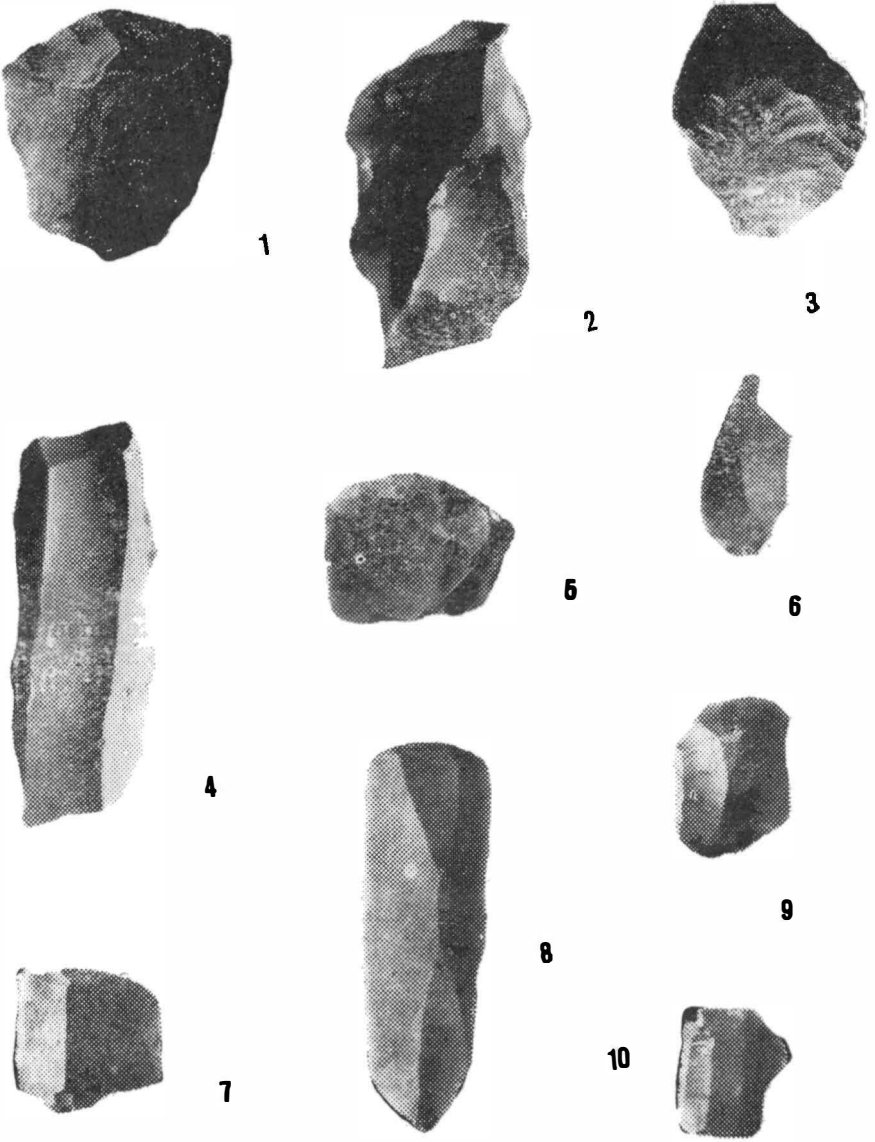

Fig. 2. — Bicăjel 1, 2, 3, 4, 6, 9 ; Bardos II, 5, 7, 8, 10. Unelte swideriene

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lalte forme, ne referim îndeosebi la gratoare, sînt identice prin forma lor de cele descoperite la Bardos [4] și Scaune-Ceahlău [5].

Este vorba deci de o așezare aparținînd culturii epipaleolitice timpurii — Swiderianului.

III. *Cercetări de suprafață*

Concomitent cu săpăturile arheologice efectuate de noi la Bardos I și Bicăjel am efectuat și o serie de recunoașteri în apropierea celor 2 stațiuni de pe raza comunei Bicaz—Chei, pe munte, în raza punctului denumit Curmătura Bardosului și în apropiere de Lacul Roșu.

Cercetările noastre aveau să dea la iveală noi puncte de interes arheologic. Deoarece pînă în prezent nu s-au efectuat cercetări sistematice în aceste puncte, prezentăm în continuare materialul rezultat de la suprafața solului.

1. *Bardos II*

S-au descoperit cca. 12 lame neretușate, o lamă retușată, cîteva gratoare și un burin.

Ca materie primă este prezentat șistul negru de Audia pe lîngă rocile locale și silexul de Prut.

2. La *Ciurdărie* — în apropiere de grădina lui „Cioancă", s-au descoperit 5 lame neretușate de mărime mijlocie din șist negru de Audia.

3. În „Fața Cupașului" s-au descoperit 3 lame neretușate din șist negru de Audia și 1 lamă din silex de bună calitate.

4. În „Dosul Cupașului", cu totul întîmplător, s-au descoperit 4 lame neretușate sau cu fine retușe de folosire.

5. Bicaz Chei. În punctul „Dealul Bisericii" s-au descoperit la suprafață 2 nuclee din silex, 1 gratoar pe așchie cu partea activă convexă din silex de Prut și cîteva lame neretusate.

IV. *Curteni comuna Oltenești, județul Vaslui*

În toamna tîrzie a anului 1968 am efectuat în fața casei lui Mihai Cîsu din localitate un sondaj destul de redus ca proporții deoarece zona care permite continuarea săpăturilor este acoperită de construcții [6].

Punctul unde am efectuat noi săpătura, fusese cunoscut din 1952 de către Gh. Melinte, directorul Muzeului din Huși, [7] care reușise la vremea

4. Maria Bitiri și V. Căpitanu, *O nouă așezare swideriană în Carpații Orientali*, în *SCIV*, tomul 18, 1967 p. 63-79 ; V. Căpitanu, *Descoperiri paleolitice în bazinul Bistriței*, în *Carpica*, 1968, p. 13-16.

5. C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Sur la presence du Swiderien en Roumanie*, dans „*Dacia*", N.S., II, 1958, pg. 5-35 ; C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Date noi cu privire la cunoașterea începutului și sfîrșitului paleoliticului în România*, în *SCIV*, XV, 1964, 3, p. 307-320 ; C. S. Nicolăescu-Plopșor, Alexandru Păunescu, Florea Mogoșan, *Le paléolitique de Ceahlău*, dans „*Dacia*", N. S. X. 1966, Extras p. 30-36 ; 102-113.

6. Sondajul de la Curteni, județul Vaslui a fost efectuat cu fondurile Muzeului de Istorie al Moldovei. Aducem pe această cale sincere mulțumiri tov. Buzdugan C., șeful secției de istorie pentru participarea la săpături și pentru sprijinul acordat în realizarea cercetărilor.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

aceea să salveze o parte din materialul litic descoperit de Mihai Cîsu care făcuse săpături pentru amenajarea unui beci abandonat ulterior din cauza torenţilor ce se foramu în urma ploilor. Sondajul efectuat de noi, la care se adaugă şi colecţia muzeului orăşenesc Huşi formată din 21 piese provenite din cercetările tov. Gh. Melinte ne-au dat posibilitatea să încadrăm această descoperire în paleoliticul superior — cultura gravetiană.

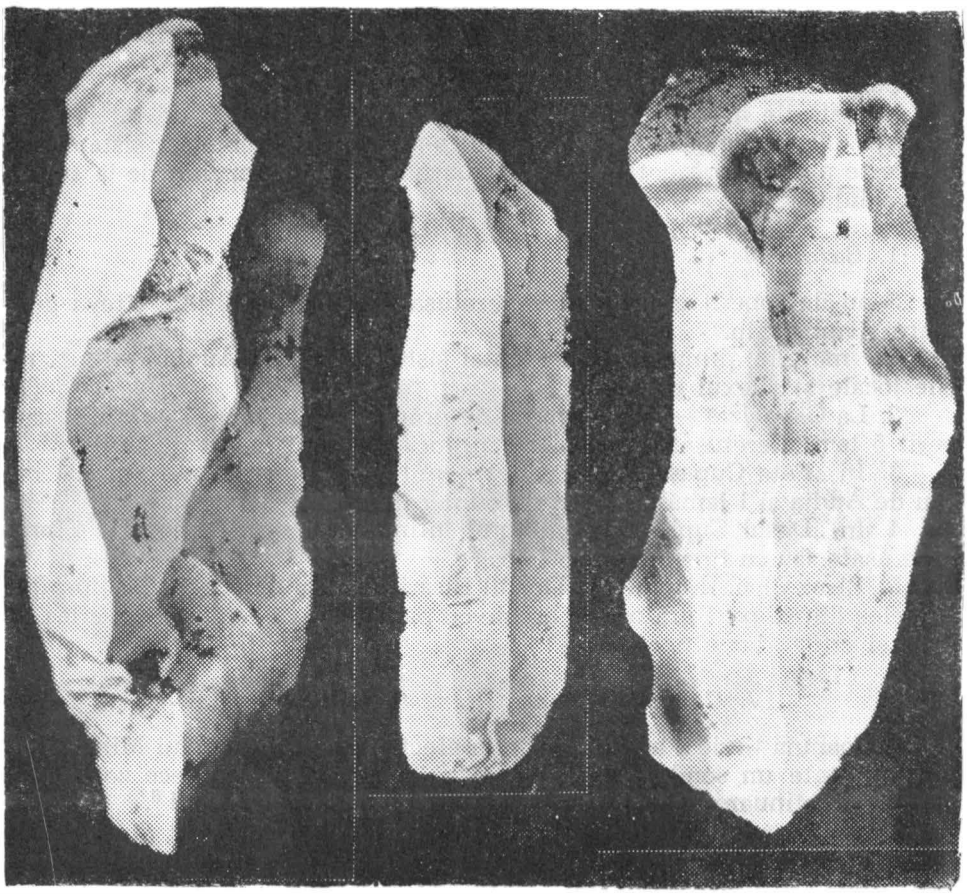

Fig. 3. — Curteni-Vaslui. Aşchii gravetiene

Din punct de vedere stratigrafic aşezarea de la Curteni se prezintă astfel

I 0 — 0,25 strat negru vegetal
II 0,25—0,45 strat negru cenuşiu

7. Ţinem să mulţumim şi pe această cale tov. Melinte Gh., directorul Muzeului din Huşi care ne-a pus la dispoziţie materialul litic descoperit la Curteni şi pentru faptul că a participat la săpături.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

III 0,45—0,55 strat galben, nivel cu unelte
IV 0,55—1,10 strat roșcat cu desprinderi prizmatice
V 1.10—1,75 strat galben nisipos sfărămicios, la bază concrețiuni calcaroase.

În concluzie, la Curteni este vorba de un singur strat de locuire în care s-au aflat cîteva piese de silex alb-albăstrui de Prut. Se disting în deosebi lamele și așchiile lamelare neretușate macrolitice.

Prin poziția stratigrafică, piesele s-au găsit în stratul gălbui de sub negru vegetal și aparțin probabil gravetianului [8].

Prin prezentarea materialului litic în ordine cronologică pe stațiuni, rezultat atît din sondaje cît și din cercetările de suprafață în cele două județe, nu avem pretenția că am epuizat problema cunoașterii paleoliticului în cele două zone bine definite în spațiu și în timp. Menționăm doar că prin descoperirea paleoliticului superior la Curteni aria de răspîndire a paleoliticului a coborît mult către sudul Moldovei și aceasta ne îndreptățește să extindem cercetările către vărsarea Prutului și în zona deluroasă deoarece există posibilitatea descoperirii de noi stațiuni.

Paleoliticul de la Curteni nu poate fi un caz izolat și aceasta o demonstrează noile descoperiri din județul Galați, făcute recent de M. Brudiu, la Berești, Cavadinești, Mălușteni și Băneasa. [9]

Cît privește existența așezărilor situate în zona masivelor Ceahlău și Hăghinaș la Scaune, Bardos și Bicăjel aparținînd epipaleoliticului la o altitudine ce variază între 1100—1328 m., precum și a descoperirilor de suprafață menționate în prezentul articol, considerăm că în stadiul actual al cercetărilor aceste descoperiri nu mai pot fi luate drept simple enclave, aparținînd unor populații de vînători veniți din regiunea nord-nord-est europeană. Din această cauză noi trebuie să extindem în prezent cercetările arheologice pentru așezările de înălțime pentru a putea întregi așa cum ținea să precizeze C .S. Nicolăescu-Plopșor „imaginea locuirii omenești pe vechile goluri alpine epiglaciare".

DÉCOUVERTES PALÉOLITHIQUES DES DISTRICTS DE NEAMȚ ET DE VASLUI

Résumé

L'auteur présente les découvertes récentes effectuées dans les districts de Neamț et de Vaslui.

1. Poiana Cireșului, prés de P. Neamț.

On a effectué on sondage archéologique dans l'automne de 1968, on a découvert un grand nombre d'outils lithiques.

Du point de vue typologique les pièces découvertes représentent èclats, grattoirs, pointes „La Gravette", burins, nucleus.

8. Al. Păunescu, Gh. M. Vasiliu : *Noi descoperiri paleolitice în regiunea Suceava*, în *Revista Muzeelor*, 4, an. IV-1967, p. 364-366 ; Al. Păunescu. O *nouă așezare gravetian-orientală în nordul Moldovei*, în *SCIV*, tomul 19, 1968, p. 31-39.

9. Informații M. Brudiu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

On rencontre encore des piéces d'une double utilisation ; grattoir-nucleus, burin-grattoir. L'étudee du matériel lithique de méme que la position stratigraphique, nous permet d'affirmer qu' à Poiana Cireşului il y a trois niveaux d'habitation appartenant à la culture gravettienne orientale.

Cette determination est en aecord du point de vue typolgique et stratigraphique avec les niveaux d'habitats gravettiene de la Vallèe de Bistriţa ; Bistricioara-Lutărie, Podiş-Ceahlău, Lespezi-Bacău, Dealul Viei Buda.

2. Bicăjel commune de Bicaz Chei.

Les fouilles éffectuées ici, ont démontré qu'il s'agit d'un seul niveau d'habitat sous l'horizan végétal à 20-30 cm. de profondeur. L'inventaire lithique est composé d'éclats, de lames, de grattoirs, de burins et de nucleus microlithiques. Du point de vue morpholgique l'inventaire lithique de Bicăjel appartient à la culture swiderienne.

3. En méme temps que les découvertes de Bardos I et Bicăjel.

On a effectué une suite de recherches superficielle sur le territoire de Bicaz-Chei, sur la montagne et anterieur de Lacul Roşu, oú on a découvert de nouveaux èstablissements paléolithiques à Bardos II, Ciurdărie, Faţa Cupaşului, Dosul Cupaşului et Dealul Bisericii.

Ces établissements appartiennent à l'épipaléolithique et seulement le dernier établissement appartient du paléolithique superior.

4. Curteni (commune d'Olteneşti), département de Vaslui.

Ici on a effectué un sondage qui a permis la découverte d'un seul niveau d'habitation formée de pièces de silex du Pruth. On distingue particulièrement des lamelles et des éclats lamellairs macrolithiques. Du point de vue stratigraphique l'étaablisément de Curteni appartient probablement au gravettien.

LÊGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Bicăjel et Bardos II, Outils swidériens.
Fig. 2. — Poiana Cireşului. Outils gravettiens.
Fig. 3. — Curteni-Vaslui. Éclats gravettiens.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CONCEPTUL FOLTEŞTI II ŞI PROBLEMA ÎNCEPUTURILOR EPOCII BRONZULUI ÎN MOLDOVA

PETRE ROMAN

După introducerea,[1] apoi acceptarea[2] noţiunii de Folteşti II ca „o etapă cu totul nouă, cu care începe în linii mari epoca bronzului"[3] în Moldova, au urmat „observaţii" şi „precizări" asupra priorităţii folosirii sau paternităţii diferiţilor termeni care circulă în literatura de specialitate.[4]

E drept că, în 1960, D. Berciu introducea în literatura de specialitate termenul de „Horodiştea — Folteşti II (respectiv Stoicani II)" (sic) sau „Folteşti II — Stoicani II" „care acoperă perioada propriu-zisă de tranziţie către epoca bronzului".[5] Acelaşi sens îl da, aceleiaşi noţiuni, şi puţin mai tîrziu, „îmbogăţind", totodată, vocabularul arheologic cu termenii de „Horodiştea — Folteşti sau Folteşti I", Folteşti III „care intră în epoca bronzului" şi „Protoglina III—Schneckenberg"... „care în Dobrogea îşi găseşte corespondentul în faza Cernavoda II".[6] În nici unul din cazuri nu se făcea însă o referire mai precisă la conţinutul culturii materiale a fiecărei noţiuni în parte.

Dacă ar fi să respectăm faptele aşa cum sînt ele consemnate în scris, Gh. Bichir este îndreptăţit să revendice atribuirea „culturii Folteşti II" epocii bronzului, cu atît mai mult cu cît indică şi elemente de sincronizare — greu de contestat uneori — cu Schneckenberg A şi B.[7] Am fi nedrepţi în acelaşi timp dacă nu am sublinia aportul deosebit al Marilenei Florescu în încercarea de încetăţenire, în epoca timpurie a bronzului, a

---

1. D. Berciu, în *Istoria României*; vol. I, p. 77-78; idem, *Contribuţii la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, p. 139-140.

2. Gh. Bichir, *Beitrag zur Kenntnis der frühen Bronzezeit im südöstlichen Transilvanien und in der Moldau*, în *Dacia*, N.S., VI, 1963, p. 111; Marilena Florescu, *Contribuţii la problema începuturilor epocii bronzului în Moldova*, în *Arheologia Moldovei*, II-III, p. 105 şi urm.; D. Popescu, *Asupra începuturilor epocii bronzului în România* (partea III-a), în *SCIV*, 16, 1965, p. 4. 777.

3. Vezi Marilena Florescu, *Unele observaţii asupra evoluţiei bronzului timpuriu în Moldova*, în *SCIV*, 16, 1965 4, p. 651-652.

4. *Ibidem*, passim şi în special nota 5; D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpaţi şi la Dunăre*, Bucureşti, 1966, p. 165, nota 1. În toamna anului 1958, D. Berciu a predat, într-adevăr, pentru tipărire, capitolul: Cultura Sălcuţa; alte capitole au urmat pînă în vara anului 1960.

5. D. Berciu, în *Istoria României*, I, p. 77 şi 78.

6. Idem, *Contribuţii...*, p. 139-140.

7. Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 112 şi urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

noțiunii de „cultură Folteşti II". Nu putem să nu apreciem şi probitatea colegei noastre de la Iaşi care ne reaminteşte, pe bună dreptate, că problema culturii Folteşti II a fost ridicată „pentru prima dată" de d-sa în 1961, că noțiunea de Folteşti III nu ne aparține nouă, ci prof. D. Berciu şi că nu am luat atitudine față de problemele ridicate de Gh. Bichir şi d-sa față de noțiunea Folteşti II. [8]

Reamintim însă, colegei noastre de la Iaşi, lucruri de fel necunoscute d-sale

— Articolul nostru asupra perioadei de tranziție a apărut la începutul anului 1965, [9] dar fusese predat, pentru tipărire, în 1959. În prima sa formă, M. Florescu l-a consultat în 1961, înainte de a-şi prezenta comunicarea la sesiunea Institutului de arheologie.

— Acest articol avea la bază un studiu mai vechi (martie 1958). [10]

— Atît primul cît şi al doilea studiu — ultimul văzînd, sub formă prescurtată, lumina tiparului — au fost cunoscute, discutate şi comentate, ani în şir, de toți cei care, într-un fel sau altul, s-au ocupat de perioada de tranziție. Manuscrisele — publice, fără a fi publicate [11] — au prea multe însemnări marginale ale celor care le-au consultat, deseori cu specificarea datei şi semnătură — pentru a putea fi taxate „mai recente".

În articolul din 1958 caracterizam stadiul cercetării arheologice a perioadei de tranziție astfel : „materialul aparținînd acestei perioade de tranziție s-a luat în general, global, căutîndu-se mai tot timpul analogii în est şi în special în cultura Gorodsk—Usatovo" [12] Astfel, încercarea de segmentare, de periodizare şi grupare a acestor materiale devenea un leit motiv al lucrării noastre. Pe această linie, scriam : „dacă rămîne pe mai departe denumirea de etapa D sau IV, ea nu trebuie să se refere decît la nivelul Gorodsk—Usatovo şi atunci ar fi mai normal termenul de Horodiştea—Folteşti I pentru Moldova şi chiar pentru regiunile Munteniei şi Dobrogei în care astfel de fenomen se manifestă". [13] Şi mai departe : „pentru nivelul imediat următor acestuia"... „denumirea cea mai potrivită ar fi" „Folteşti II—Stoicani II (Horodiştea ne mai cuprinzînd şi elemente mai recente" [14]

---

8. Cf., în special, M. Florescu, *Unele observații...* notele 3, 5, 14.

9. P. Roman, *Despre unele aspecte ale perioadei de trecere de la epoca neolitică la epoca bronzului în regiunile extracarpatice ale R.P.R.*, în *Revista Muzeelor*, I, 1964, 4, p. 314-325.

10. P. Roman, *Grupul înmormîntărilor „cu ocru" pe teritoriul R.P.R.* (ms.).

11. Socotim suficient a consemna că nu din dorința noastră s-a întîmplat aşa.

12. P. Roman, *Grupul înmormîntărilor cu ocru..., ms., p. 9.*

13. *Ibidem*, p. 82.

14. *Ibidem.*

15. La concluzii identice a ajuns şi V Leahu (cf. *Săpăturile arheologice de la Cățelu Nou*, în *Cercetări arheologice în București*, vol. II, 1965, p. 22-23 şi n. 1).

Confirmarea punctului nostru de vedere, plecîndu-se de la o altă bază de cercetare, ar fi avut darul să ne bucure dacă colegul V. Leahu ar fi ajuns la acele concluzii într-adevăr „independent". Se întîmplă însă că d-sa cunoştea în amănunțime punctul nostru de vedere, oral şi scris, atît înainte de descpoerirea de la Cățelu Nou cît şi în timpul redactării raportului de săpături. Este de subliniat că materialele de la Cățelu Nou nu-şi găsesc analogii în aşezarea Folteşti II de la Cernavoda ci în aşezările din Moldova care conțin resturi de locuire ulterioare pe care noi le numim Folteşti III.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Acestui orizont i-am atribuit și așezarea de la Cernavoda, sectorul B.[15] În al doilea manuscris, tipărit rezumtiv în 1964,[16] resturile Folteşti II din Muntenia și Dobrogea erau, pentru noi, expresia unei deplasări de populație dinspre Moldova spre sud și constituiau, în geneza culturii Glina III, drept „etapa sa inițială, un fel de *protoglina*".[17]. Un ultim orizont cronologic și cultural „ar putea fi numit Folteşti III (Schneckenberg A final) după care urmează, probabil imediat, cultura Monteoru".[18]

Siliți fiind, de „precizări" care se dovedesc cel puțin inoportune, să revendicăm o terminologie intrată în literatura de specialitate sub alte semnături, consemnăm totodată confuzia provocată de sensul pe care-l dau acestor noțiuni cei care le-au folosit cu diferite prilejuri.

D. Berciu atribuie conceptului Folteşti II tot ceea ce urmează orizontului Horodiștea—Folteşti (Gorodsk—Usatovo) cu ceramică pictată și șnurată. Acest orizont s-ar documenta într-un nivel mijlociu al așezării de la Folteşti care ar fi urmat „probabil" de „încă unul și mai recent, care rămîne a fi identificat mai bine în viitor". Aceasta, după ce descoperirile din nivelul superior erau atribuite orizontului Folteşti II. Cultural, se atribuie „culturii Folteşti II" torțile cu secțiunea ovală și reliefuri crestate la bază. Vasul askos de la Folteşti ar documenta, după D. Berciu, „un moment tipologico-cronologic anterior, în orice caz, vasului-askos din cultura Schneckenberg". Cît privește orizontul „tîrziu Folteşti II — poate chiar un nou orizont, Folteşti III", acestuia i se atribuie fragmentele ceramice ornamentate cu reliefuri paralele și crestate de la Hăbășești.[19]

Referindu-se direct la descoperiri, mai vechi sau mai noi, de la Bogdănești, Folteşti, Stoicani, Mîndrișca, Uricani, Hangu, Dolheștii Mari și la mormintele de la Stoicani, Gîrceni, Holboca, Valea Lupului, M. Florescu ilustrează „cultura Folteşti II" în special prin descoperirile de la Bogdănești unde s-au găsit patru semibordeie care ar fi anterioare culturii Monteoru, faza I C_3, deși, în text, ni se prezintă o situație stratigrafică neclară, ca să nu spunem inversă : „resturile de locuire mai vechi pe care le-am menționat mai sus (Folteşti II, P. R.) se găsesc într-un sol de culoare brună-gălbuie, *care urmează direct solului cenușiu cu resturi Monteoru I* C_3 (sublinierea noastră, P. R.). În acest din urmă strat s-au găsit patru semibordeie"...[20]

Principala deficiență a noțiunii de Folteşti II — cultură a epocii bronzului și rezultat al unui „salt calitativ", deși noi nu prea pricepem ce este „salt" în cazul de față, — constă în „revizuirea sumară"[21] a resturilor arheologice. Această „revizuire sumară" se traduce astfel : M. Florescu n-a cunoscut direct materialele de la Horodiștea, Izvoare și Hăbășești ; nu a cunoscut în nici un fel materialele Folteşti II din Muntenia și Dobrogea ; nu a cercetat, *deși îi stătea la îndemînă* fiind depozitat la Iași, decît circa 2—3% din materialul provenit din săpăturile de la Folteşti. În aceste condiții era inevitabil ca asemănările aparente să ducă la greșala — fundamentală, după părerea noastră — de a pune semnul egalității între

16. V. nota. 9.
17. P. Roman, *Despre unele aspecte...*, ms., p. 19.
18. P. Roman, *Grupul înmormîntărilor cu ocru...*, p. 87.
19. Pentru toate aceste date, cf. D. Berciu, *Contribuții...*, p. 139-142
20. Marilena Florescu, *Contribuții...*, p. 106.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

fragmentele ceramice descoperite la Bogdăneşti şi cele din restul aşezărilor la care se face trimitere. În fapt, materialul de la Bogdăneşti este prea redus numeric, neconcludent şi, pentru el, găsim cu greu similitudini în aşezările de la Folteşti, Stoicani, Hăbăseşti, Izvoare, Dolheşti, Uricani etc. Noi am studiat acest material, depozitat la Iaşi şi Bacău şi, pentru cele cîteva zeci de fragmente ceramice, nu lipsesc similitudinile într-o categorie ceramică, larg răspîndită, în cultura Monteoru. În nici una din aşezările caracteristice complexului Folteşti nu vom întîlni, spre exemplu borcanele cu marginea arcuită şi lăţită spre exterior — formă dominantă la Bogdăneşti şi în oricare aşezare monteoreană. Vasele cu gît înalt, cilindric sau conic, corp bombat şi torţi în bandă (nu tubulare !), însoţitoare a oricărei locuiri Folteşti, nu apar la Bogdăneşti. Nu întîlnim la Bogdăneşti nici cănile askoidale, străchinile sau castroanele cu profil arcuit sau vasele „sac" (de tip Folteşti, nu Monteoru !).

În concluzie, noi privim cu cea mai mare prudenţă materialele de la Bogdăneşti — prin care M. Florescu a ilustrat, generalizînd, o nouă cultură — şi nu le atribuim timpului afectat de locuirile de la Folteşti.

În studiul publicat în Revista Muzeelor am caracterizat tipologic, dar bizuindu-ne pe studierea atentă a materialelor din Moldova şi a acelora din Muntenia şi Dobrogea unde apar complexe închise) cele trei noţiuni Folteşti (I-III) astfel : a). Folteşti I — (căruia îi corespunde cel puţin parţial şi aşezarea de la Horodiştea) — conţine în special ceramică şnurată şi pictată ; b). Folteşti II — fără ceramică pictată, cu excepţional de rare reminiscenţe ale şnurului şi cu apariţii la fel de *excepţional de rare ale brîului în relief* — se caracterizează în special prin ceramică ornamentată prin impresiuni, executate cu un băţ, de diferite forme ; Folteşti III — ceramică ornamentată în special cu brîuri în relief. Într-un studiu asupra perioadei de tranziţie la Dunărea de Jos,[22] întocmit împreună cu Sebastian Morintz, am dat şi o ilustrare bogată aspectului muntean şi dobrogean al etapei Folteşti II (= Cernavoda II). În cele trei noţiuni Folteşti (I—III) noi nu vedem culturi deosebite ci etape evolutive ale aceluiaşi complex cultural, strîns legate genetic, unde nu este loc pentru salturi calitative spectaculoase.

Poziţia cronologică, în raport cu celelalte culturi, este de asemenea o problemă esenţială. În aria ocupată de complexul Folteşti (incluzînd şi aspectul central şi nord-moldovenesc) este evidentă posterioritatea faţă de culturile Cucuteni, Cernavoda I, Gumelniţa. În Dobrogea de sud şi centrală, Muntenia de sud-est, etapa Folteşti II (= Cernavoda II) este anterioară culturii Cernavoda III, aci nefiind documentată etapa Folteşti III. În intervalul de timp Folteşti I—II s-au stabilit strînse contacte cu lumea sudică care au avut drept efect crearea, la sud de Balcani, a complexului Ezero-Mihalić la care s-au adăugat elemente de tip Troia şi răspîndirea unor elemente sudice (formele askoidale, de exemplu) în zonele nord-dunărene.

21. Prin această expresie, M .Florescu ne spune, deschis, şi cum a lucrat (cf. *Unele observaţii...*, p. 653).

22. Cf. Sebastian Morintz şi P. Roman, în *Dacia*, N.S., XII, 1968, p. 116-118 şi fig. 46—54.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În Muntenia centrală întîlnim atît etapa Folteşti II cît şi orizontul Folteşti III, documentat la Căţelu Nou.[23] Ambele sînt, aici, anterioare culturii Glina III şi constituie o componentă importantă pentru această cultură. Termenul de Protoglina, folosit în manuscrise de către noi şi introdus în literatură de D. Berciu, este impropriu deoarece Glina III este totuşi o sinteză a mai multor componente. Asemănările, evidente între unele elemente de cultură Folteşti şi Glina III—Schneckenberg, au, aşa dar, o explicaţie genetică şi nu trebuie să ne ducă, în mod necesar, în toate cazurile, la paralelisme cronologice. Găurile-butoni, elemente atît de tipice Glina III, nu-şi au antecedente în Folteşti oricît ne-am referi la cele descoperite la Folteşti (astupate) şi care pot aparţine nivelului I de acolo. Formele askoidale de la Folteşti, reîntîlnite şi în Cîmpia Munteană în complexe Cernavoda II (= Folteşti II), pot avea şi o poziţie cronologică anterioară Glinei III. Analogiile cu vasul de la Ödweg [24] nu schimbă lucrurile deoarece forma poate aparţine şi unui orizont preschneckenberg (Coţofeni de exemplu) ; ea poate, totodată, să aibă o evoluţie mai îndelungată.

În Muntenia nord-estică este documentat deocamdată numai orizontul Folteşti II şi el nu poate fi decît anterior cluturii Monteoru.

În Moldova, etapa Folteşti III — cu ceramică ornamentată cu brîuri în relief — îşi găseşte bune analogii în culturile Cernavoda III şi Coţofeni. În această provincie există temeiuri logice care ne permit să vorbim de o evoluţie mai îndelungată a etapei Folteşti III paralelă în timp cu Schneckenberg A. Elementele aduse în discuţie de Gh. Bichir [25] — puţine dar neîndoielnice — sînt semnificative.

Simplul fapt al prelungirii evoluţiei unei culturi a perioadei de tranziţie şi într-o vreme care — prin cultura Glina III — Schneckenberg — se socoate a marca începutul epocii bronzului nu este suficientă pentru a declara că ne aflăm în faţa unui salt cantitativ. Va trebui probabil revizuită şi concepţia privitoare la încadrarea culturii Glina III — Schneckenberg în epoca bronzului, [26] deoarece cu greu se va putea susţine o asemenea încadrare singulară în timp ce se refuză — din motive întemeiate — acelaşi lucru pentru culturi evident sincrone acesteia : în primul rînd culturii Coţofeni.

Dacă bronzul nu poate fi (prin absenţă) criteriul despărţitor între o epocă şi alta este, credem, mai nimerit să marcăm, cultural, începutul epocii bronzului cu acele culturi a căror evoluţie se continuă în bronzul clasic (nu cu acela care mor la începutul acestei epoci) şi care şi cunosc, la un moment dat, metalurgia bronzului : Monteoru, Tei, Verbicioara, Periam-Pecica, Otomani, Wietemberg, Costişa. În acest sens, mai importantă ni se pare precizarea celor mai timpurii etape din evoluţia culturilor mai sus menţionate.

---

23. V. nota 15.
24. A. Prox, *Die Schneckenbergkultur*, pl. XXIII/4 a-b ; Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 105, 112.
25. Gh. Bichir, *op. cit.*
26. Vezi, în acest sens, şi K. Horelt, *Die Kupferzeit in Transsilvanien*, în *Apulum*, VII, 1968, p. 113.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

DER KONZEPT FOLTEŞTI II EINE FRÜHBRONZEZEITLICHE KULTUR DER MOLDAU ?

Zusammenfassung

Der Verfasser analysiert die Begriffe von Folteşti I-III und bestreitet die bisherige Behauptung, wonach die sogenannte Folteşti II eine Kultur der Bronzezeit darstellt.

Im allgemeinen ist die Rede von einem Kulturkomplex, der eine lange Entwicklungszeit kennt. Diese Entwicklungszeit ist in drei Stufen eingeteilt Folteşti I (mit bemalter und schnurverzierter Keramik), Folteşti II (mit spezifischen Ornamenten, ohne Schnur und Reliefgürtelkeramik), Folteşti III (in welchem die Reliefgürtelkeramik eine grosse Verbreitung kennt).

Die drei Stufen gehören zur Übergangsperiode zur Bronzezeit. Die Periode Folteşti II und der Beginn von Folteşti III bestanden in chronologischer Folge vor Glina III.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

AȘEZAREA DIN EPOCA BRONZULUI DE LA PODUL MORII ~ BĂRBOASA

VIOREL CĂPITANU ȘI MARILENA FLORESCU

Prin cercetările de suprafață efectuate în bazinul Berheciului și a afluenților săi, s-au descoperit așezări din epoca bronzului aparținînd îndeosebi culturii Monteoru. [1] Dar, în afară de identificarea stațiunilor merită să subliniem și faptul că prin aceste periegheze s-au putut face și unele precizări asupra tipurilor de așezare Monteoru. Astfel, s-a constatat că alături de stațiunile situate pe promontorii înalte desprinse prin eroziune din terasele superioare ale rîurilor, cu aspect de „Cetățuie", purtătorii culturii Monteoru au folosit în aceeași măsură, terasele inferioare cu platouri largi, pante line și fără nici o amenajare specială pentru apărare.

Întrucît cercetările s-au concentrat mai ales asupra așezărilor de tip „Cetățuie", [2] s-a căutat ca prin sondajele efectuate în zona estică a podișului Bîrladului, să se pună accentul pe cea de a doua categorie de așezări. În acest sens, amintim că între anii 1961—1967, au fost cercetate 4 stațiuni Monteoru, situate din punct de vedere topografic, pe platourile și pantele line ale teraselor inferioare. [3] Dintre aceste obiective face parte și așezarea de la Podul Morii—Bărboasa.

Amintim aici, că pentru cunoașterea culturii Monteoru, descoperirile de la Bărboasa au o deosebită importanță. Astfel, pe o rază de circa 1 km., au fost identificate trei stațiuni din epoca bronzului, după cum ur-

1. Marilena Florescu și Viorel Căpitanu, *Cercetări arheologice în județul Bacău* (partea I-a), *AM*, VI. p. 217-277.

2. În ceea ce privește tipurile de așezare specifice culturii Monteoru din Moldova, s-a constatat că imensa lor majoritate se concentrează pe „Cetățui" desprinse prin eroziune din terasele superioare, cu pante abrupte și platouri largi (vezi Marilena Florescu, *Contribuții la cunoașterea etapelor timpurii ale culturii Monteoru în Moldova, AM*, IV, p. 39-43). De asemenea, în zona de sud-est a Moldovei, s-au semnalat și așezările complexe constînd dintr-o „acropole" (cetățuie) cu o suprafață locuibilă redusă, fortificată natural și întărită și cu un șanț de apărare, în jurul căreia gravitează 2-3 așezări situate pe terase deschise dar cu pante înclinate.

3. Ne referim la stațiunile de la Gura-Ghionoaiei (vezi în prezentul volum, Năstășeni-Parincea, Bărboasa, Dealul Bărboasei și așezarea de care ne ocupăm aici.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mează : pe „Cetăţuia" denumită „Dealul Perjului, se găsesc masive resturi de locuire aparţinînd fazei Monteorul I c_3 ; iar la cca. 500 m est de satul Bărboasa, pe coama lină a „Dealului Bărboasei" (reprezentînd terasa inferioară a pîrîului Berheci), a fost descoperită o altă aşezare Monteoru I c_2 [4]. Însfîrşit, la cca. 600 m sud de aceasta, pe locul denumit „Podul-Morii, situat de asemenea pe terasa inferioară a Berheciului s-au identi-

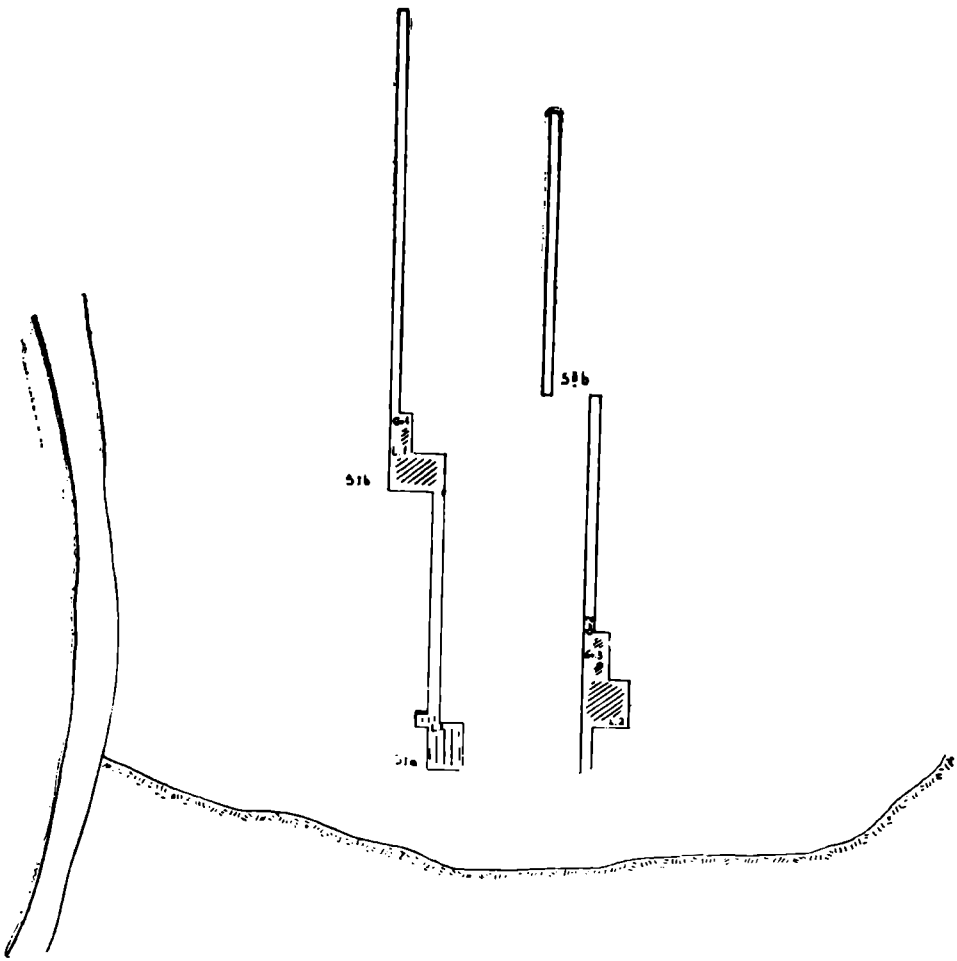

Fig. 1. — Bărboasa. Podul Morii. Planul general al săpăturilor. Sc. 1/500.

4. Cercetările au fost efectuate de M. Florescu şi V. Căpitanu între anii 1961-1964. În anul 1967 în zona unde sînt cele mai bogate resturi de locuire hallstattiene a efectuat un sondaj C. Buzdugan.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

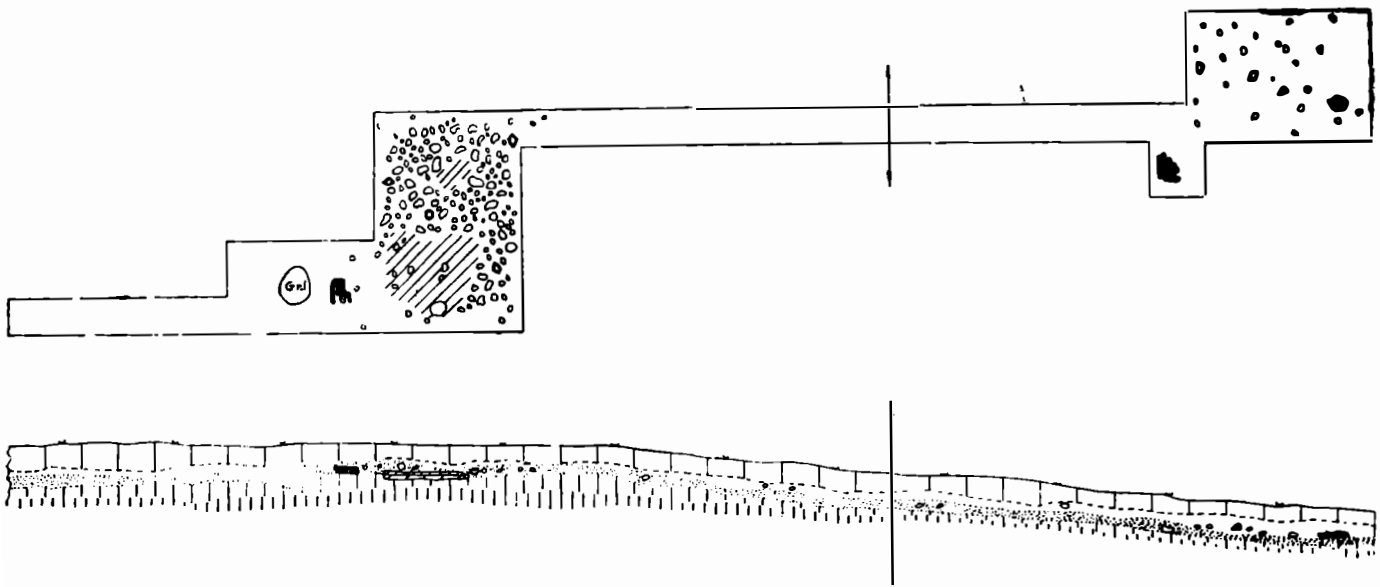

Fig. 2. — Planul și profilul peretelui de est al șanțului 1. Sc. 1/50

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ficat urmele unei alte aşezări din faza Monteoru Ic2. Sondajele efectuate între anii 1961—1964, s-au concentrat în deosebi asupra staţiunilor Monteoru de pe Dealul Bărboasei şi Podul-Morii.

Resturile de locuire aparţinînd aşezării de la Podul-Morii, sînt masate mai ales pe panta lină de nord-vest a terasei. Nu este însă exclus ca întreaga suprafaţă a platoului şi a pantelor line să fi fost locuită la fel de intens, dar datorită arăturilor adînci, solul cu resturi arheologice a fost răscolit şi în cea mai mare parte distrus. Din acest motiv, cercetările s-au limitat la zona de nord-vest a pantei, unde s-a constatat că stratul arheologic este mai puţin deranjat (fig. 1).

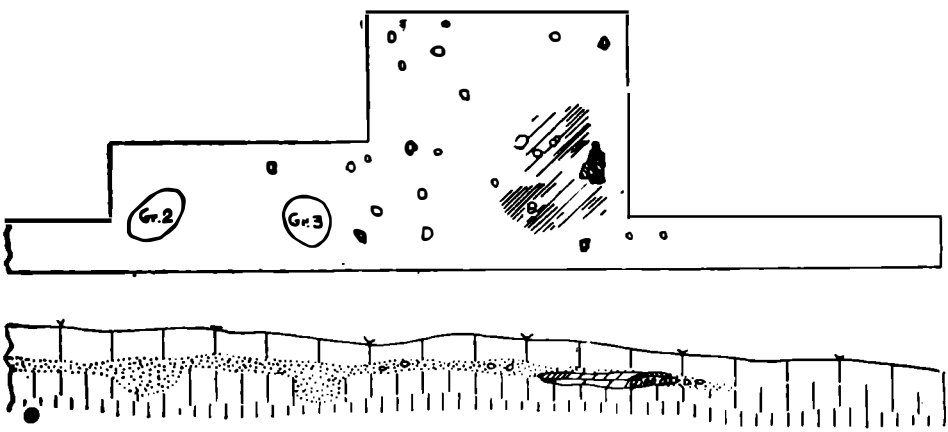

Fig. 3. — Planul şi profilul peretelui de est al şanţului 2. Sc. 1/50

Săpăturile au însumat o suprafaţă de 139,50 m², SIa=39,50 m ; SIb=50 m ; SIIa=40 m ; SIIb=30 m) (fig. 1). Din punct de vedere stratigrafic, s-au constatat următoarele solul arat cu o grosime de 0,40—0,60 m. cuprinde atît humus-ul cît şi partea superioară a depunerii brun-negricioase cu resturi arheologice. Sub solul arat, s-a observat că depunerea arheologică continuă, avînd doar o grosime de 0,10 m. Fragmentele ceramice descoperite în acest strat nederanjat, atestă prin caracteristicile lor, o etapă tîrzie a fazei Monteoru I c2, care face trecerea la următoarea fază I c1. Solul brun negricios acoperă la rîndul său, o depunere brun-cafenie, a cărei grosime nu depăşeşte 0,20—0,25 m, din care provin resturi de locuire şi fragmente ceramice specifice fazei Monteoru I c2, etapa I-a. Stratului brun-cafeniu îi urmează apoi depunerile brun-gălbuie şi galben cu concreţiuni calcaroase, fără resturi arheologice (fig. 2 ; 3).

Atragem atenţia în mod deosebit asupra faptului că observaţiile stratigrafice nu au putut fi urmărite pe întreaga suprafaţă cercetată de noi, deoarece prin arăturile adînci a fost răscolită total depunerea nivelului superior şi în unele cazuri chiar şi aceea aparţinînd etapei I-a a fazei Monteoru I c2.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Cantitativ, materialul arheologic descoperit la Podul-Morii este numeros, dar importanța acestui sondaj, constă în determinarea a două nivele de locuire Monteoru I C_2 corespunzătoare a două etape din evoluția acestei faze. [5]

În nivelul inferior au fost identificate două colibe și trei gropi cu resturi menajere.

Locuința nr. 1. Este de formă patrulateră și cu o suprafață de 18,50 m.; pereții au fost construiți din pămînt galben nisipos amestecat cu pleavă, aplicat pe un schelet de nuiele groase dispuse vertical. În unele cazuri pe fața interioară se observă o lutuire mai îngrijită și o încercare de lustruire. Podeaua locuinței a fost amenajată printr-o ușoară adîncire în solul brun-gălbui și apoi printr-o lutuire cu pămînt galben nisipos. Resturile de la vatră nu ni s-au păstrat. Menționăm, de asemenea, că bucățile din pereți au fost împrăștiate pe o suprafață mai mare (forma și dimensiunile fiind stabilite cu aproximație în funcție de zona în care chirpicii erau aglomerați masiv). În afara locuinței au fost identificate resturile unei vetre prevăzută cu gardină din piatră și cu lipiturile refăcute de două ori. În imediata sa apropiere se afla o mică groapă cu resturi menajere (de formă ovală, cu diametrele de 0,60 m×0,70 m) și cu profilul în formă de pungă; adîncimea nedepășind 0,95 m de la suprafața actuală a solului. Pămîntul de umplutură brun-cafeniu, conținea numeroase fragmente ceramice, oase de animale, scoici și melci (fig. 2).

Locuința nr. 2. Situată în zona unde panta se accentuează ușor, resturile de la pereți și podea au fost în cea mai mare parte răvășite și împrăștiate; din acest motiv nu s-a putut preciza forma și dimensiunile exacte. Cu toate acestea pe o mică porțiune s-a păstrat cîteva resturi din podeaua constituită din lutuiri succesive cu pămînt galben nisipos, precum și fragmente din lipiturile vetrei. Nu putem trece cu vederea faptul că s-a putut observa că în dreptul vetrei podina a fost întreruptă, iar lipiturile erau așezate direct pe sol după ce în prealabil se așternuse un strat gros de prundiș pentru a o înălța deasupra podinei din lut. Bucățile de la pereți (foarte sfărîmate de altfel) au fost împrăștiate de arătură pînă la piciorul pantei. (fig. 3).

Gropile nr. 2 și nr. 3. Sînt situate în imediata apropiere a locuinței nr. 2, de formă ovală și a căror adîncime nu depășește 0,70 m (gr. nr. 2) și 0,85 m (gr. nr. 3). În pămîntul de umplutură brun-cafeniu, au fost descoperite doar cîteva fragmente ceramice și cenușă (gr. 2) și cărbune și cenușă (gr. 3; fig. 3).

Așa cum s-a arătat anterior, materialul arheologic constînd în special din fragmente ceramice este foarte numeros, dar în afară de acesta amintim cîteva rîșnițe fragmentare, cuțite curbe din gresie sau piatră dură, fusaiole din lut ars și două roți de la un car votiv.

În ceea ce privește ceramica, constatăm prezența a trei categorii, în funcție de pasta din care sînt lucrate. Astfel, menționăm în primul rînd, pasta de calitate superioară, bine frămîntată, cu nisip mărunt în compo-

5. Unele observații referitoare la caracteristicile celor două etape ale fazei Monteoru Ic2 au fost subliniate de către M. Florescu, *op. cit.* în *AM*, IV, p. 84-93.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ziţie şi de culoare gri-cenuşie sau negru metalic, cu puternic luciu pe ambele feţe. Această categorie nu predomină cantitativ, rolul precumpănitor avîndu-l ceramica lucrată din pastă densă, cu o cantitate mai mare de nisip în compoziţie, cu suprafaţa aspră, de culoare cenuşie spre negru cu tendinţe metalice. În sfîrşit, se întîlneşte şi categoria lucrată din pastă semi-grosolană, cu nisip şi pietricele în compoziţie, şi de culoare brun-cenuşie sau brun- cărămizie. Mai puţin numeroasă decît aceasta, este ceramica lucrată din pastă grosolană, cu nisip şi pietricele în compoziţie arsă de cele mai multe ori neuniform, şi cu suprafaţa aspră sau netezită cu degetele, a cărei culoare variază de la nuanţa brun-cărămizie la şocolatiu-închis.

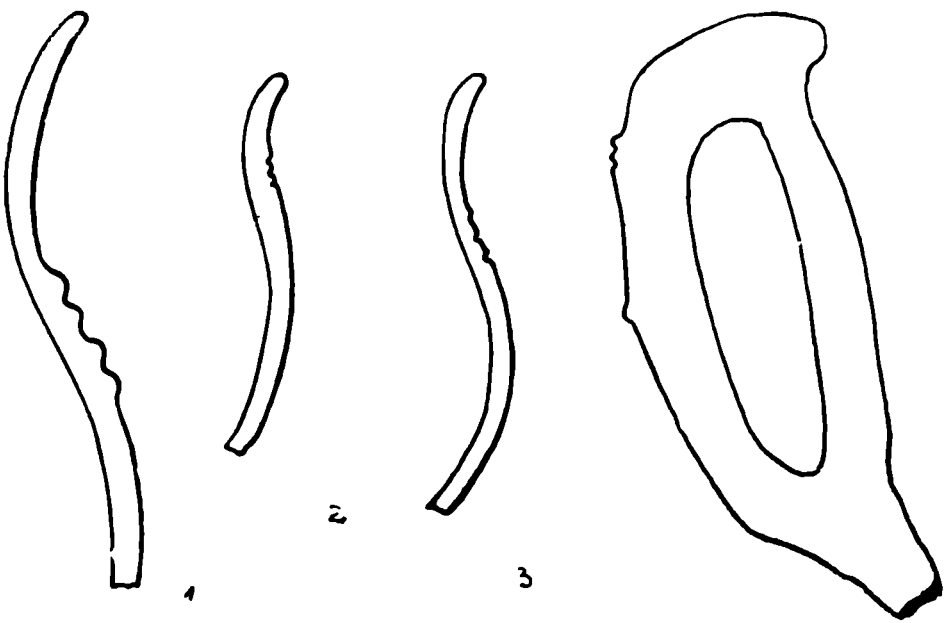

Fig. 4. — Bărboasa. Podul Morii. Fragmente ceramice aparţinînd fazei Monteoru Ic2 (1, 4 etapa I-a ; 2-3 ; etapa a II-a)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

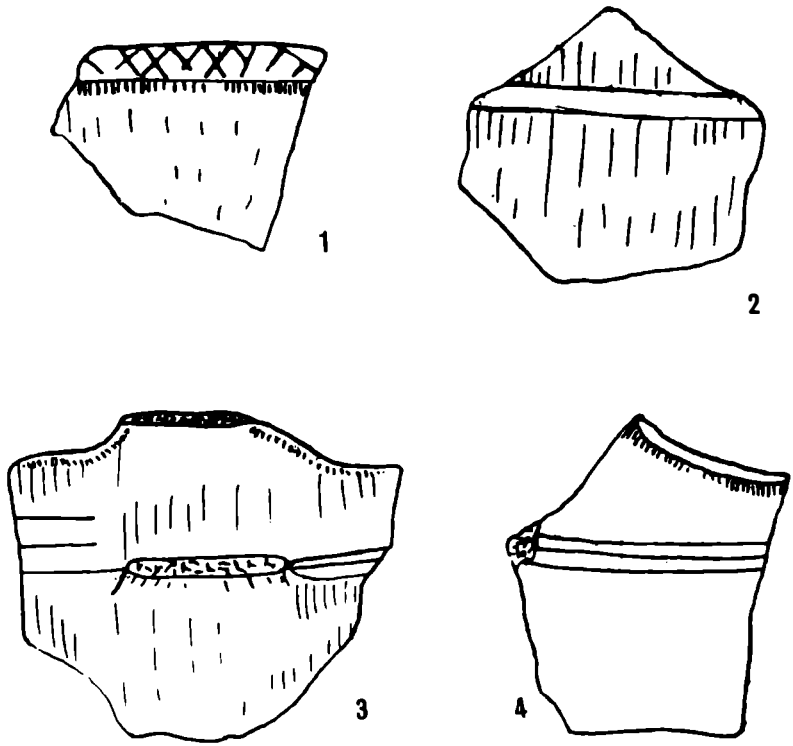

Fig. 5. — Bărboasa. Podul Morii. Fragmente ceramice aparținînd fazei Monteoru Ic2 (1 influențe Wiettemberg ? 2-4 etapa a II-a)

Repertoriul formelor ceramice nu este atît de bogat ; se constată preponderența ceștilor de dimensiuni mici și mijlocii și apoi și a vaselor cu corpul drept aproape cilindric, cu marginea evazată oblic. Aceste două categorii sînt lucrate din pasta fină sau bună, de culoare brun-cenușie spre negru metalic. Urmează apoi vasele cu corpul rotunjit (fig. 4/1), cu marginea evazată drept sau oblic într-un număr foarte redus, vasele cu corpul drept în formă de sac, cu marginea întărită și ușor răsfrîntă. Pentru aceste două categorii se folosește în deosebi pasta semi-grosolană și grosolană.

În majoritatea cazurilor ceștile au corpul sferic, gîtul scurt și drept, fiind prevăzute cu 1—3 linii în relief, pentru a sublinia umărul. Torțile trase din buza vasului sînt supraînălțătate, avînd întotdeauna șea și prag. De cele mai multe ori șeaua este decorată cu linii în relief dispuse unghiular, iar alteori este prevăzută și pe fața interioară cu linii în relief așezate orizontal (fig. 4/4). Vasele cu corpul drept sînt de asemenea ornamentate cu benzi orizontale constituite din 1—3 linii în relief, așezate la partea superioară pentru a marca umărul. Același motiv este aplicat și

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

pe faţa exterioară a buzei. Mai puţin frecvent ne apare aici decorul în romburi sau benzi unghiulare realizat din linii în relief. Deşi pentru această formă nu sînt caracteristice torţile, menţionăm că s-au identificat totuşi, vase prevăzute cu torţi tubulare trase din buză şi sprijinindu-se pe umăr sau aplicate în interspaţiul dintre buză şi umăr. În ceea ce priveşte ornamentarea vaselor lucrae din pastă semi-grosolană, se observă preponderenţa unor motive decorative deosebite de acelea aplicate pe formele lucrate din pasta fină şi bună. Astfel, se constată că la vasele cu corpul uşor rotunjit, predomină brîul în relief simplu sau crestat şi alveolat, aplicat pe umăr, cu toate că se întîlneşte în mod izolat şi banda din linii în relief. De asemenea apar frecvent torţile tubulare dispuse la partea superioară între buză şi umăr. Trebuie să amintim că la această categorie de vase se foloseşte ca motiv decorativ, pastilele aplicate orizontal şi încadrate fie de linii în relief, fie de brîu simplu sau crestat, care însă constituie un ornament caracteristic pentru vasele cu corpul în formă de sac. Pe lîngă acest ornament apare frecvent şi brîul alveolat sau crestat.

Repertoriul formelor şi al motivelor decorative semnalat la ceramica descoperită în nivelul inferior de la Podul-Morii, atestă fără îndoială prezenţa fazei Monteoru I c2 [6]. Aceleaşi elemente apar şi în aşezarea identificată pe cetăţuia Dealul Perjului, [7] precum şi în staţiunea de pe Dealul Bărboasei. [8] Important este însă faptul că la Podul-Morii, a fost determinat din punct de vedere stratigrafic încă un nivel de locuire cu o ceramică în mare măsură deosebită de aceea descrisă mai sus. Pot fi sezizate acum noi elemente de formă şi decor cu ajutorul cărora se explică trecerea la faza Monteoru I c1. (fig. 6).

Depunerea care conţine resturile de locuire ale noii etape din cadrul fazei Monteoru Ic2, a fost însă în mare parte răscolită de arătunile adînci efectuate pe acest teren. Cu toate acestea, s-au descoperit cîteva porţiuni însumînd o suprafaţă de cca. 80 m^2, în care stratul arheologic a fost deranjat doar la partea superioară. În această zonă, s-au identificat resturile a trei vetre, din care una se găsea probabil în interiorul unei locuinţe de suprafaţă (în jurul ei şi în pămîntul răscolit deasupra s-au descoperit bucăţi mici de chirpici, provenind de la pereţi. Lipiturile vetrelor erau aşezate pe un strat de prundiş ca în nivelul inferior sau pe fragmente ceramice. Una din vetre mai păstrează resturi din gardina de pietre plate dispuse vertical (fig. 2). În ceea ce priveşte inventarul de obiecte aparţinînd noului nivel de locuire constatăm prezenţa aceloraşi categorii de unelte ca : topoare-ciocan, cuţite curbe etc. În afară de acestea menţionăm în mod deosebit un fragment provenind de la un car votiv (fig. 7), descoperit în apropierea vetrei cu gardină din piatră.

---

6. *Ibidem*, p. 83-89.

7. *Ibidem* ; precum şi observaţiile asupra materialului descoperit prin săpăturile efectuate între anii 1961-1963, de către M. Florescu şi V. Căpitanu.

8. Pentru material ilustrativ vezi *Cercetări arheologice în judeţul Bacău*, în *AM*, VI, p. 213-277, unde M. Florescu şi V. Căpitanu au consemnat resturile de locuire la care ne-am referit mai sus.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

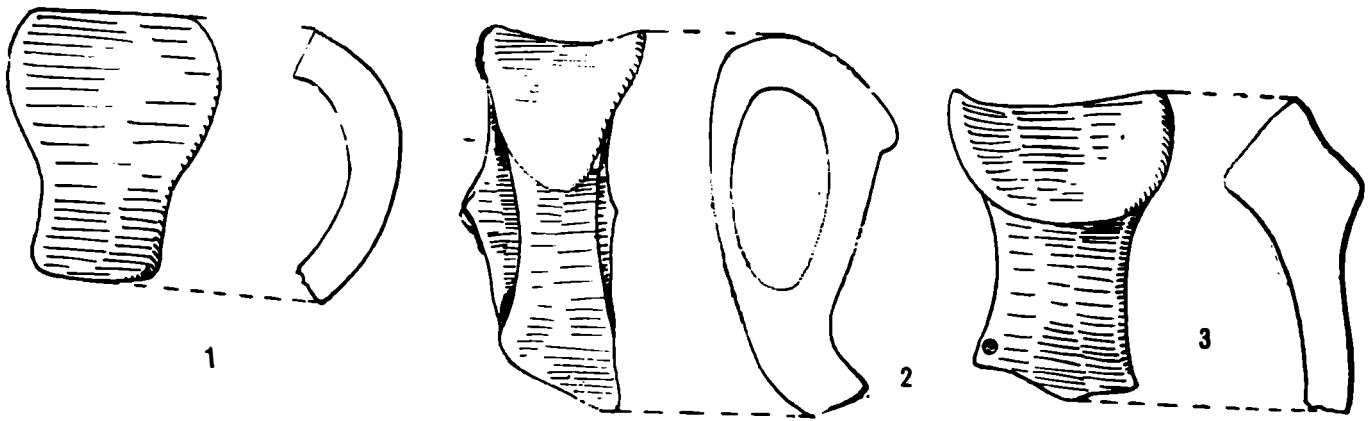

Fig. 6. — Bărboasa. Podul Morii. Fragmente ceramice aparținînd fazei Monteoru Ic2 (etapa a II-a)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

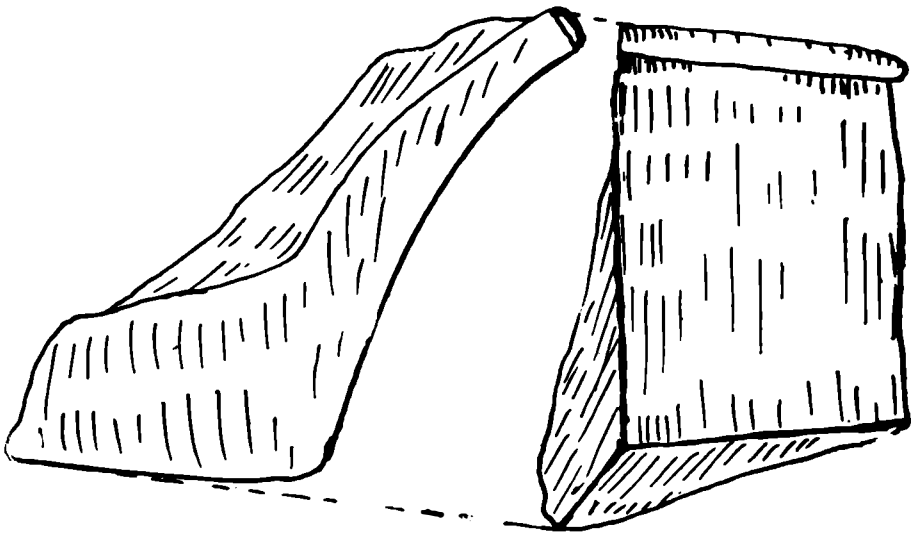

Fig. 7. — Bărboasa. Podul Morii. Fragment provenind de la un car votiv

Ca şi în nivelul inferior, predomină şi aici, ceramica lucrată mai ales din pastă fină şi bună şi mai puţin din pastă grosolană. Principalele forme de vase se menţin cu unele mici deosebiri (fig. 5/3-4). Astfel, ceştile nu mai au corpul scund şi sferic, ci există tendinţa de înălţare sau de marcare a fundului. De asemenea torţile mult supraînălţate încep să capete o poziţie oblică faţă de corp ; în unele cazuri elimină pragul, observîndu-se şi o pronunţată tendinţă de a prelungi şeaua şi de a-i ridica marginile (fig. 6/2). O altă deosebire o constatăm şi la aplicarea motivelor decorative. În acest sens, amintim că liniile în relief sînt înlocuite cu acelea incizate care dau şi nota caracteristică a ornamentării (fig. 5/2-4). Aceeaşi observaţie se poate face şi în ceea ce priveşte ornamentarea cu romburi şi benzi unghiulare care sînt acum realizate din incizii. Unele transformări aparent imperceptibile pot fi sesizate şi la vasele cu corpul drept, unde constatăm o uşoară tendinţă de rotunjire a corpului iar marginea buzei deşi lăţită devine foarte puţin oblică. O variantă a acestei forme are corpul alungit, gura largă, marginea buzei răsfrîntă, iar gîtul cilindric este bine conturat. Nu putem trece cu vederea că alături de benzile incizate apare şi decorul alveolar aplicat atît pe buză cît şi pe umăr. Vasele cu corpul în formă de sac se menţin dar se observă că sînt lucrate dintr-o pastă mai bună ; a fost eliminat decorul cu pastile, menţinîndu-se doar torţile tubulare trase din buză şi sprijinindu-se pe umăr.

Modificările survenite atît la forme cît şi la motivele decorative, dau ceramicei nivelului superior de la Podul-Morii, o notă specifică şi prin care se apropie de aceea caracterizată fazei Monteoru I c2 [9]. Identifica-

9. M. Florescu, *op. cit.*, în *AM*, IV, p. 84-93.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

rea noii etape, ilustrează prin trăsăturile sale, trecerea graduală de la o fază la alta, prin eliminarea sau adoptarea unor motive decorative deosebite și prin modificarea treptată a formelor ceramice.

Materialul arheologic pe care ni l-a oferit însă sondajul de la Podul-Morii, în special acela aparținînd nivelului superior, este totuși puțin pentru a stabili toate caracteristicile ceramicei noului stadiu din evoluția fazei Monteoru I c2. Reamintim în acest sens că ne-am referit numai la ceramica identificată în condiții stratigrafice sigure și care provine din cele cîteva sectoare unde depunerea brun negricioasă conține resturi de locuire în situ ale nivelului superior. Am ținut să subliniem acest fapt întrucît considerăm că prin materialul descoperit, s-au conturat doar cîteva elemente care marchează trecerea la faza Monteoru I c_1. Desigur că numai printr-o cercetare de mai mare amploare și care să ofere un material numeros, pot fi determinate toate transformările survenite la sfîrșitul fazei Monteoru I c2.

* * *

Deși de proporții reduse, sondajul efectuat în 1961 la Podul-Morii-Bărboasa, prezintă o deosebită importanță prin precizarea celor două nivele de locuire Monteoru I c_2 și prin determinarea unor elemente (forme și motive decorative) cu ajutorul cărora se poate explica trecerea graduală de la o fază la alta.

De asemenea prin cercetarea acestui obiectiv s-a urmărit și studierea tipului de așezare deschisă, destul de frecventă în zona estică a podișului Bîrladului, dar necunoscută în restul spațiului de dispersiune a culturii Monteoru. Din acest punct de vedere, s-a constatat că resturile de locuire aparținînd exclusiv fazei Monteoru I c_2, au afectat întreaga suprafață a terasei inferioare a Berheciului, cît și pantele line, unde se puteau construi locuințele fără o amenajare specială [10].

În ceea ce privește sistemul de fortificație, în zona cercetată de noi și care reprezintă cea mai accesibilă cale de acces, prin săpăturile efectuate nu s-au semnalat nici un fel de elemente (șanț sau val), pentru a fi folosit pentru apărare. [11] Aceste observații completează pe acelea obținute prin cercetarea stațiunilor de la Dealul Bărboasei sau Năstășeni-Parincea, unde s-a constatat că purtătorii culturii Monteoru, s-au stabilit pe terase largi cu pante line din imediata apropiere a cursurilor de apă. [12]

---

10. De ex. Prin cercetările efectuate la Mînăstioara-Fitionești, județul Vrancea, s-a constatat că pe pantele Cetățuiei s-au făcut terasări sprijinite cu pietre (pentru a împiedeca alunecarea), în vederea construirii locuințelor din fazele Ic_3-Ic_2. De altfel, acest fapt este explicabil dacă ținem seama de suprafața locuibilă foarte redusă a platoului Cetățuii (conform observațiilor efectuate de M. Florescu în anii 1967-1969).

11. Cu prilejul cercetărilor de la Bogdănești, județul Bacău, s-a identificat sistemul de fortificație constînd dintr-un șanț de apărare construit la începutul fazei Ic_2 (vezi pentru aceasta M. Florescu și C. Buzdugan, *Materiale*, VIII, p. 301-390).

12. Spre deosebire de așezarea de la Podul Morii unde săpăturile s-au limitat la o zonă mai restrînsă, la Năstășeni și Dealul Bărboasei, s-au efectuat cercetări de amploare permițînd astfel o generalizare a observațiilor obținute și asupra celorlalte stațiuni Monteoru din această zonă.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În încheiere, menţionăm că prin identificarea în bazinul Berheciului şi a afluenţilor săi, a aşezărilor aparţinînd fazei Monteoru I c2, s-a stabilit (la nivelul actual al cercetărilor), limita estică a spaţiului de dispersiune a culturii Monteoru din prima sa perioadă de evoluţie. În acest fel, cercetările din zona sud-estică a podişului Bîrladului contribuie la cunoaşterea mai aprofundată a culturii Monteoru din Moldova.

LA STATION MONTEORU DE PODU MORII-BĂRBOASA

Résumé

Un rôle plus important vient a jouér pour l'étude de la culture Monteoru de Moldavie, les recherches des établissements situées dans la région délimitée par le Sereth et Berheci. En ce qui concerne les traits caractéristiques des établissements, on signale pour le première fois que les restes d'habitation se trouve non seulament sur les promontoires en forme de „Citadelles" mais aussi sur debasses terasses ouvertes et planes, dépourvues de toute fortifications.

De même sur la base des observations stratigrafiques on a pu établir pour le phase Monteoru Ic_2 de Podul Morii, qu'elle a comporté deux étapes d'évolution.

Dans la premièrs étape, on relève la prépondérance des vases en pâte fine, à lustre métallique suivis des vases, peux noembreux en pâte grossière. Pour ce qui est des formes, la catégorie la plus répandue est celle répresentés par les tasses à deux anses surélevées presentent un seuil et une ensellure, suivie par les écuelles et les chaudrons. Les motifs décoratifs consistent habituellement en ligne en relief disposées en deux registre horizonteaux sous forme de bandes engulaires ou des losanges.

Au cours de la seconde étape de la phase Monteoru Ic_2, commence à apparaître certains éléments qui témoignent la passage à la phase Monteoru Ic1. Des modifications se produisent aussi en ce qui concerne l'anse à seuil et ensellure et les motifs décoratifs en lignes en relief sont remplacés per des incisions.

Par les découverts identifiées dans la vallée du Berheci, on a pu déterminér que l'aire de diffusion de la civilisation Monteoru a été établies graduellement. Ainsi, en a observée que les restes d'habitat appartement à la phase Ic_3, ont occupé au commencement, les dépressions de la courbure des Carpathes Orientales, en affectant aussi le territoire compris entre les Carpathes et le Sereth et enfin, cu cours de la phase suivante Ic_2, on relève, nons seulement, une tendence d'expasnion de l'aire du diffusion vèrs l'est, mais la presence effective des restes d'habitat.

EXPLICATIONS DES FIGURES

Fig. 1. Bărboasa—Podul Morii. Plan général des fouilles.
Fig. 2. Bărboasa—Podul Morii. Plan et profil de la paroi est du fossé 1.
Fig. 3. Bărboasa—Podul Morii. Plan et profil de la paroi est du fossé 2.
Fig. 4. Bărboasa—Podul Morii. Fragments de poterie appartenant à la phase Monteoru Ic2 (1, p, l'étape I ; 2-3. l'étape II).
Fig. 5. Bărboasa—Podul Morii. Fragments de poterie Monteoru Ic_2 (1 avec des éléments décoratifs Wiettemberg ; 2-4 ; l'étape I).
Fig. 6. Bărboasa—Podul Morii. Fragments de poterie Monteoru Ic_2 (l'étape II).
Fig. 7. Bărboasa—Podul Morii. Fragments de „char votif".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NECROPOLA DIN EPOCA BRONZULUI DE LA SĂBĂOANI

URSACHI MINODORA

Cu ocazia cercetării unei necropole carpice pe terasa superioară a rîului Siret, în partea de nord-est a satului Săbăoani, județul Neamț, s-a descoperit un cimitir din epoca bronzului, compus din morminte de înhumație și incinerație.

Din punct de vedere stratigrafic, necropola din epoca bronzului este suprapusă de un cimitir aparținînd sec. II—III e. n. și trebuie pusă în legătură cu așezarea descoperită și cercetată parțial prin campaniile de săpături din anii 1965—1966, care se află în partea de est a cimitirului, la o distanță de circa 500 m. pe locul numit de localnici „La Islaz" [1].

În suprafața săpată a cimitirului s-au descoperit două grupe de morminte de înhumație la distanța de circa 40 m. unul de altul, fiecare grup cuprinzînd cîte șapte morminte, iar la circa 12 m. de primul grup, un mormînt de incinerație. Un al doilea mormînt de incinerație a fost descoperit întîmplător la circa 500 m. spre sud de necropolă, tot pe terasa superioară a Siretului, în apropierea așezării.

Mormintele din primul grup sînt dispuse la distanțe mai mari unul de altul, în timp ce în al doilea grup ele sînt foarte apropiate iar unele chiar se suprapun : de exemplu mormîntul IX a deranjat mormîntul VIII care se afla la circa 20 cm. mai la suprafața solului.

Toate scheletele au o poziție chircită, unele mai accentuată, altele moderată, fiind așezate fără vreo preferință pe partea dreaptă sau stîngă, cu mîinile îndoite din cot și aduse în față.

Din punct de vedere al conservării, majoritatea scheletelor sînt bine păstrate cu excepția a trei morminte care au fost deranjate ulterior sau distruse datorită condițiilor proaste în care au zăcut.

Adîncimea mormintelor variază între 0,40 m. și 1,08 m. de la suprafața solului, fiind ceva mai adînci în epoca respectivă, însă eroziunea care acționează asupra terenului înclinat a redus în decursul timpului adîncimea lor. Adîncimea diferită la care au fost înmormîntați nu reprezintă diferențieri cronologice decît în măsura în care unele din ele au fost de-

1. V. Ursachi, *Cercetări arheologice efectuate de Muzeul din Roman*, în *Carpica*, *I*, 1968, p. 156-170.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

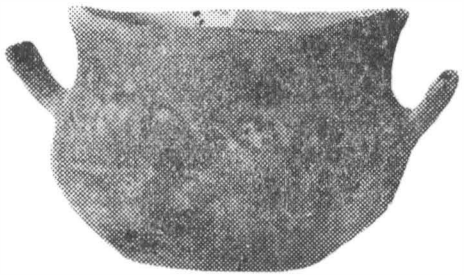

1

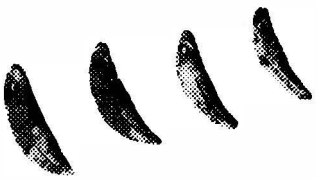

2

3

4

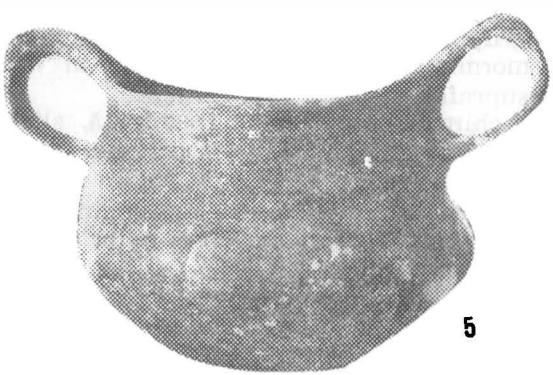

5

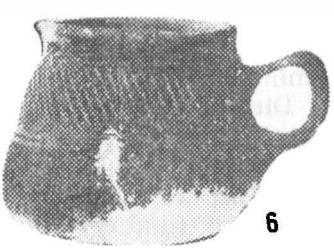

6

Fig. 1. — Ceramică şi obiecte din mormintele de înhumaţie

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

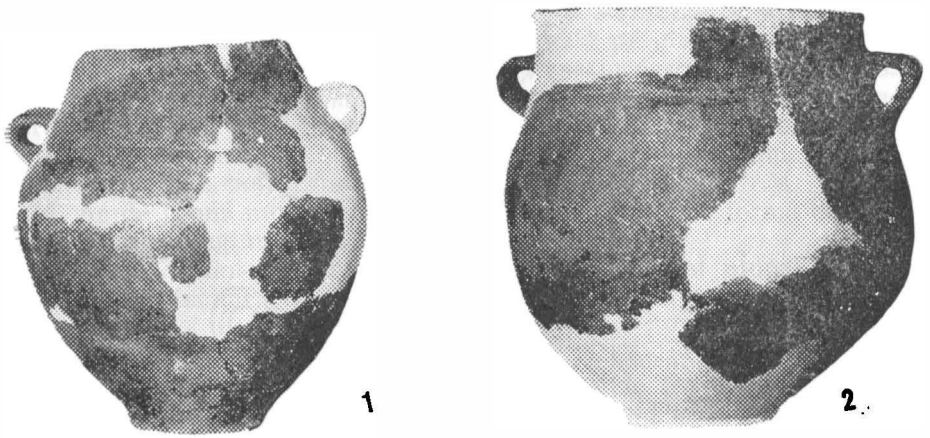

Fig. 2. — Ceramică din mormintele de incinerație

ranjate sau suprapuse de altele. Așa de exemplu, mormîntul VIII, care se află la 0,45 m. a fost deranjat de mormîntul IX care are 0,65 m. adîncime, în timp ce mormîntul XII cu adîncimea de 0,90 m. este suprapus de mormîntul XI, care se află la 0,60 m. fără a fi deranjat. Ca atare, diferențierile cronologice în cadrul aceleiași epoci, vizibile datorită acestor situații nu sînt legate de adîncimea la care au fost înmormîntați, ci mai ales de faptul că nu existau semne de mormînt.

Menționăm, de asemenea, o mare varietate în orientarea scheletelor, cele mai multe fiind cu capul spre N N V sau V N V.

Inventarul mormintelor este în general sărăcăcios, constînd din vase de lut, așezate în regiunea craniană, în dreptul mîinilor sau a picioarelor. Din cele 14 morminte de înhumație numai 6 au avut inventar conținînd cîte un vas sau două. În afară de ceramică, mormîntul I a avut ca inventar un ac de bronz, iar mormîntul X patru dinți de animal, perforați.

Remarcăm prezența în unele morminte a unor oase de animale reprezentînd resturile ofrandelor depuse odată cu înhumarea.

Descrierea mormintelor :

M. I. Mormînt de inhumație, chircit moderat pe partea dreaptă. Zăcea de la adîncimea de 0,70 m. cu capul spre S S E 27 și picioarele spre N N V 57. Mîinile sînt aduse sub bărbie. Lîngă cap se aflau două vase mai mari (V_1 și V_2) păstrate fragmentar. De asemenea, s-au găsit fragmente ceramice lîngă bazin și umărul stîng. Peste mîna dreaptă o ceașcă cu două torți (V_3). În apropierea craniului un ac de podoabă din bronz. Scheletul este bine păstrat (fig. 4 și 5).

Inventar : 1. Vas, păstrat fragmentar, în formă de sac cu corpul alungit și puțin bombat prevăzut cu un brîu simplu în relief așezat la circa 3 cm. de buză. Pasta conține ca degresant cioburi pisate, este foarte friabilă, de culoare cenușie cu pete brune.

2. Fragmente de la un vas în formă de sac prevăzute cu un brîu simplu în relief care, din loc în loc, prezintă cîte trei crestături adînci. Sînt arse, brun-roșcat.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

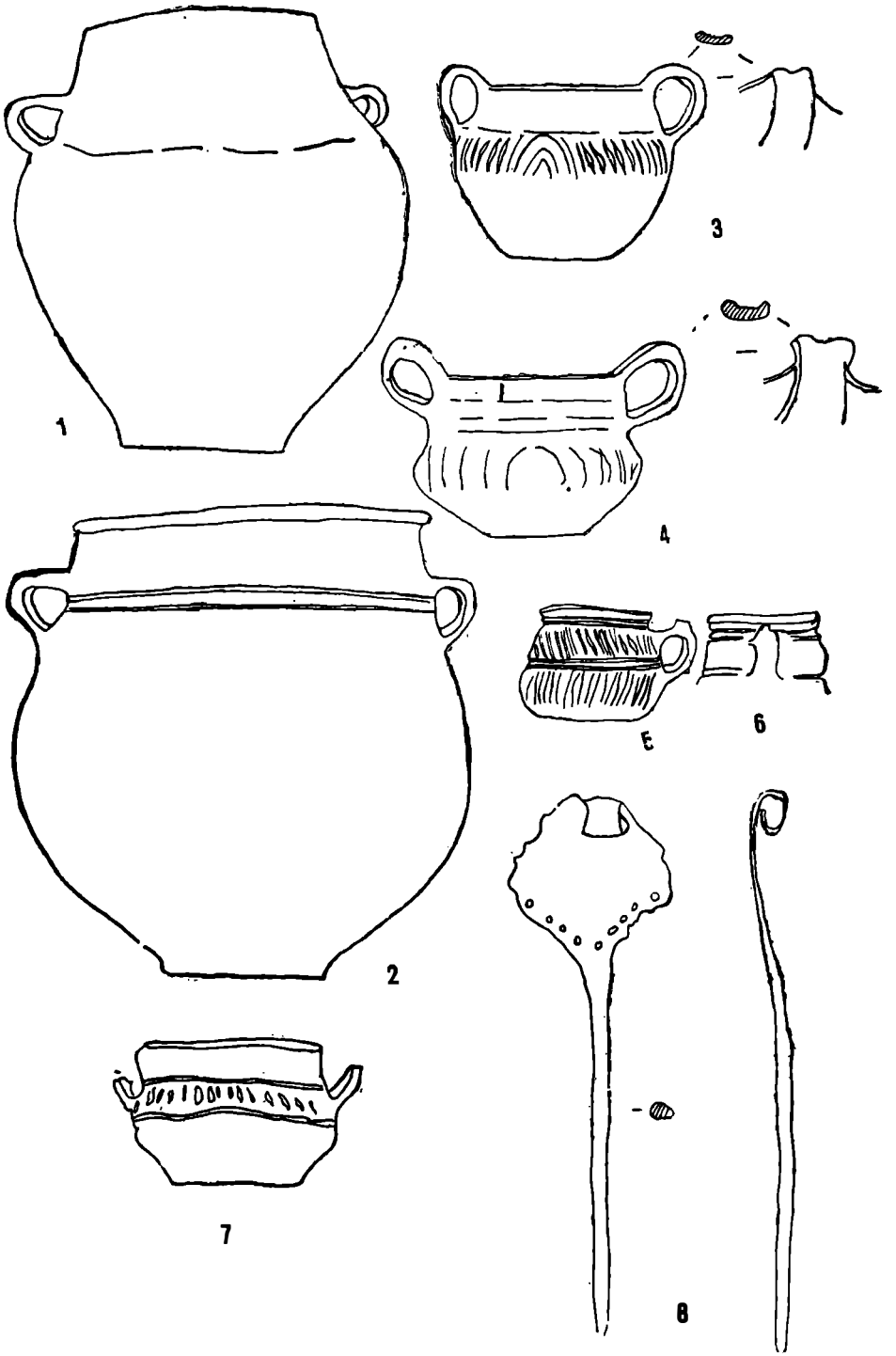

Fig. 3. — Ceramică şi obiecte din mormintele de incineraţie şi înhumaţie

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

3. Ceaşcă de formă bitronconică cu două torţi trase din buză şi puţin supraînălţate. Torţile sînt din bandă subţire şi formează pe arcuirea superioară o albiere ca o şea. Ceaşca este decorată pe gît cu 4 caneluri, dispuse orizontal, paralele, lăsînd între ele un spaţiu destul de îngust. Corpul este de asemenea decorat cu caneluri verticale şi cu patru proeminenţe mici plate cu un spaţiu între ele de circa 10 cm. Vasul este ars cenuşiu.

Înălţimea la torţi : 13,8 cm. ; înălţimea la buză : 10,5 cm. ; diametrul gurii : 12 cm. ; diametrul fundului : 6,5 cm. (fig. 1/5 şi 3/4).

4. Ac de bronz mult lăţit spre partea superioară, în formă de disc cu capătul rulat. Lungimea 0,11 m. (fig. 1/4 şi 3/8).

M. II. Mormînt de înhumaţie din care s-a păstrat numai partea inferioară, la adîncimea de 0,40 m., orientat E S E 20 şi V NV 52. Nu are inventar.

M. III. Mormînt de inhumaţie, chircit moderat pe partea dreaptă. Zăcea la 0,60 m. adîncime cu capul spre N N V 60, iar picioarele spre SSE 28. Mîinile îndoite din cot una peste alta sînt aduse în faţă. Maxilarul superior lipseşte. Piciorul stîng peste cel drept. În faţa craniului, aşezat pe partea dreaptă, la distanţa de 7 cm. se afla un vas cu două torţi (V_1). Lîngă acest vas, la o distanţă de 5 cm. a fost găsit un altul cu o singură toartă (V_2). Lîngă mîini şi picioare, oase de animal. Scheletul este bine păstrat (fig. 6).

Inventar : 1. Ceaşcă de formă globulară cu gîtul scurt şi drept. Are două torţi din bandă trase din buză şi supraînălţate ; una din torţi a fost ruptă recent. Torţile se lăţesc uşor spre locul unde se prind de vas. Din punct de vedere al decorului, acesta este executat numai în zona umărului şi constă din caneluri oblice care se întrerup sub torţi. Este arsă cărămiziu cu pete cenuşii.

Înălţimea : la toartă: 12,8 cm. ; la buză : 11 cm. ; diametrul gurii : 11 cm. ; diametrul fundului : 7,4 cm. (fig. 1/3 şi 3/3).

2. Ceşcuţă cu gîtul înalt, corpul scund şi rotunjit, fundul mic şi plat, prevăzută cu o toartă terminată la partea superioară cu un buton puţin dezvoltat. Atît butonul cît şi toarta sînt pătrate în secţiune. Sub buza îngroşată şi puţin îndoită în afară se găseşte un decor format din linii incizate dispuse oblic încadrat de cîte două linii orizontale. Corpul este de asemenea decorat cu caneluri oblice. Vasul este ars cenuşiu.

Înălţimea : 7,8 cm., diametrul la gură : 7 cm. ; diametrul fundului : 3 cm. (fig. 1/6 şi 3/5-6).

M. IV. Mormînt de înhumaţie, chircit moderat pe partea dreaptă la adîncimea de 0,77 m., cu capul spre V N V 53,5 şi picioareue spre E S E 21,5. Lîngă picioare se găsea o ceaşcă cu o toartă. Vasul era sfărîmat parţial din vechime (V_1). La o distanţă de 4 cm. o altă ceaşcă mai mică tot cu o singură toartă(V_2). O parte din oase sînt împrăştiate de crotovine. Scheletul prost păstrat. Din schelet s-au păstrat membrele inferioare, o parte din bazin, craniul şi cîteva oase de la mîini.

M. V. Mormînt de înhumaţie, chircit moderat pe partea stîngă. Zăcea la adîncimea de 1 m., cu capul spre E N E 11,5, iar picioarele spre V S V 43,5. Mîna dreaptă este adusă în faţă, iar cea stîngă îndoită din cot peste

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cea dreaptă. Maxilarele lipsesc fiind probabil cărate de crotovine. Scheletul este bine păstrat. Nu are inventar. (fig. 7).

M. VI. Mormînt de înhumaţie, chircit moderat. Zăcea pe partea dreptă cu capul spre N N V 61,5, iar picioarele spre S S E 29,5 la 0,57 m. adîncime. Mîna stîngă este adusă în faţă. Mîna dreaptă lipseşte. Din coloana vertebrală nu s-a păstrat decît o singură vertebră, iar coastele sînt deranjate de crotovine. În dreptul feţei, lîngă mîna stîngă se află o ceşcuţă mică răsturnată, cu gura spre faţa scheletului. Lîngă picioare, un omoplat de animal. Scheletul este relativ bine păstrat (fig. 8).

Inventar : ceşcuţă de formă bitronconică cu buza uşor răsfrîntă în afară. Pe umăr este decorată cu un şir de împunsături adînci. A fost arsă cenuşiu închis.

M. VII. Mormînt de înhumaţie, chircit pe partea stîngă la o adîncime de 0,55 m., orientat cu capul spre N N V 57 şi picioarele spre S S E 25. În faţa craniului, o ceaşcă cu două torţi. Scheletul este prost păstrat. (fig. 9).

Inventar : ceaşcă de formă globulară cu gîtul scurt, drept, fundul lat, prevăzută cu două torţi trase din buză şi foarte probabil supraînălţate care au fost rupte pe jumătate din vechime. Pe umăr, vasul este decorat cu incizii, dispuse oblic, încadrate de două linii incizate orizontale. Capetele liniei incizate de jos, se întîlnesc sub toartă trecînd unul peste altul, fără a se uni. În general, decorul este executat într-o tehnică puţin îngrijită. Este arsă cărămiziu cu pete cenuşii.

Înălţimea 9 cm., diametrul gurii 9,7 cm., diametrul fundului : 7 cm., (fig. 1/1 şi 3/7).

M. VIII. Mormînt de înhumaţie, deranjat. Situaţia in situ a picioarelor a putut determina poziţia chircită în care a zăcut iniţial scheletul. Zăcea pe partea stîngă la adîncimea de 0,45 m., orientat cu capul spre N N E 7,5, iar picioarele spre S S V 39,5. Craniul este sfărîmat şi împărţit în trei părţi. Maxilarul inferior, în mijlocul oaselor împrăştiate pe o suprafaţă de 1,20 m. Din coloana vertebrală doar patru vertebre sînt în poziţie anatomică, celelalte sînt împrăştiate pe toată suprafaţa oaselor. De asemenea, oasele se găsesc la adîncimi diferite, fiind probabil răscolite o dată cu înmormîntarea dacilor. Nu are nici un inventar.

M. IX. Mormînt de înhumaţie, chircit accentuat pe partea stîngă, cu capul spre N N E 7,5 iar picioarele spre S S V 39,5, la adîncimea de 0,65 m. Scheletul păstrat destul de bine este deranjat foarte puţin de mormîntul VIII care se găseşte la circa 10-15 cm. mai sus. Mîna stîngă este adusă sub bărbie, iar cea dreaptă căzută cu laba pe cotul mîinii stîngi. Bazinul este mai prost păstrat. Maxilarul inferior nu se vede. Se cunosc destul de bine coastele şi o parte din coloana vertebrală mai ales primele patru vertebre care leagă capul de trunchi. Fără inventar. (fig. 10).

M. X. Mormînt de înhumaţie, chircit accentuat pe partea stîngă, cu capul spre E N E 14, iar picioarele spre V S V 46, la adîncimea de 0,80 m. Se află în apropiere de mormîntul XI. Mîna dreaptă este adusă sub bărbie, iar mîna stîngă căzută pe piept. Craniul se păstrează destul de bine. Din coloana vertebrală au rămas numai două vertebre (fig. 11). În regiu-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

nea gîtului au fost găsiți patru dinți de animal, perforați la un capăt pentru a putea fi agățați (fig. 1/2).

M. XI. Mormînt de înhumație, chircit foarte accentuat pe partea dreaptă cu picioarele strîns legate și genunchii aduși mai mult spre bărbie. Zăcea la 0.55m. adîncime la cap și 0,60 m la picioare, cu capul orientat spre nord 0 și picioarele spre sud 32. Se păstrează destul de bine în afară de maxilarul inferior care a fost deranjat de crotovine. Nu a avut inventar (fig. 12).

M. XII. Mormînt de înhumație, chircit moderat pe partea stîngă, orientat cu capul spre N N E 4, iar picioarele spre S S V 36 la adîncimea de 0,90 m. Mîna stîngă este adusă la bărbie, iar cea dreaptă sub cotul mîinii stîngi. Piciorul drept peste cel stîng. Nu se păstrează coloana vertebrală. Fără inventar (fig. 13).

M. XIII. Mormînt de înhumație, chircit accentuat pe partea dreaptă cu capul orientat spre V N V 47 și picioarele spre E S E 17 la adîncimea de 0,95 m. Maxilarul inferior este deranjat de crotovine, mîna dreaptă întinsă înainte, iar radiusul și cubitusul de la mîna stîngă cărate de crotovine. Nu se păstrează decît cîteva vertebre și coaste. Nu are inventar (fig. 14).

M. XIV. Mormînt de înhumație, chircit moderat pe partea stîngă cu capul spre E N E 9 și picioarele V S V 41 la 1,08 m. adîncime. Este păstrat destul de bine. Mîinile sînt pe burtă. Nu are inventar.

Mormintele de incinerație : M. XV. Mormînt de incinerație în urnă, la adîncime de 0,25 m. gura, iar fundul la 0,47 m. (fig. 15). Urna, un vas mare cu corpul alungit și bombat, prevăzut cu două torți tubulare, pe direcția cărora se află două caneluri orizontale, paralele. Buza îngroșată și trasă în afară. Gura este larg deschisă iar fundul plat. Este arsă cărămiziu cu pete cenușii.

Înălțimea 29 cm. ; diametrul gurii 0,20 cm. ; diametrul fundului 10 cm. (fig. 2/2 și 3/2).

M. XVI. Mormînt de incinerație în urnă. Vasul zăcea pe fund la 0,50 m. adîncime. Urna a fost un vas de formă alungită cu corpul bombat, fundul plat, gîtul înalt și tras spre interior. Este prevăzută cu două torți tubulare, pe direcția cărora se află o linie adîncită .Este arsă brun-cenușiu.

Înălțimea : 27 cm. ; diametrul gurii : 0,14 cm. ; diametrul fundului : 9, 5cm. (fig. 2/1 și 3/1).

După vasele în care au fost depuse rămășițele cinerării, cele două morminte descoperite sînt contemporane cu cele de înhumație. Nici unul din aceste două morminte nu a avut inventar ; în interiorul urnelor descoperindu-se o cantitate destul de mare de oase calcinate.

Pe baza materialului ceramic asemănător cu cel descoperit la Truşeşti [2], Balinteşti-Cioinagi [3], Doina-Piatra Neamț [4], Bărboasa, Banca-Tăvă-

2. M. Petrescu-Dîmbovița, *Șantierul Valea Jijiei* (Săpăturile de la Truşeşti), în *SCIV, III*, 1952, p. 79, fig. 13.

3. Eugenia Zaharia, *Das Bronzezeitliche Gräberfeld von Balinteşti-Cioinagi*, în *Dacia*, N. S. *VII 1963*, p .142, fig. 3/1-4, 10, p. 153, fig. 7/1,8.

4. Cf. Adrian C. Florescu, *Contribuții la cunoașterea culturii Noua*, în *AM, II-III*, 1964, p. 151, fig. 4/5.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

dărăşti, Lichitişeni [5], Căbeşti-Bacău [6], precum şi a acului de bronz asemănător cu cel descoperit la Truşeşti [7], Gîrbovăţ [8], putem data cimitirul de la Săbăoani la sfîrşitul epocii bronzului, cultura Noua.

În concluzie, putem spune că cimitirul de la Săbăoani este singurul, din această perioadă, care are mormintele împărţite în grupe separate, la care se adaugă lipsa torţilor cu buton şi diferenţa dintre cele două grupe în ceea ce priveşte inventarul.

Descoperirile de la Săbăoani constituie o contribuţie însemnată la cunoaşterea culturii materiale de la sfîrşitul epocii bronzului din Moldova, mărind informaţiile noastre privitor la necropolele culturii Noua şi odată cu aceasta, completarea hărţii arheologice cu un nou punct care face legătura dintre descoperirile din jurul oraşului Piatra Neamţ cu cele din nordul Moldovei şi Podişul Central Moldovenesc.

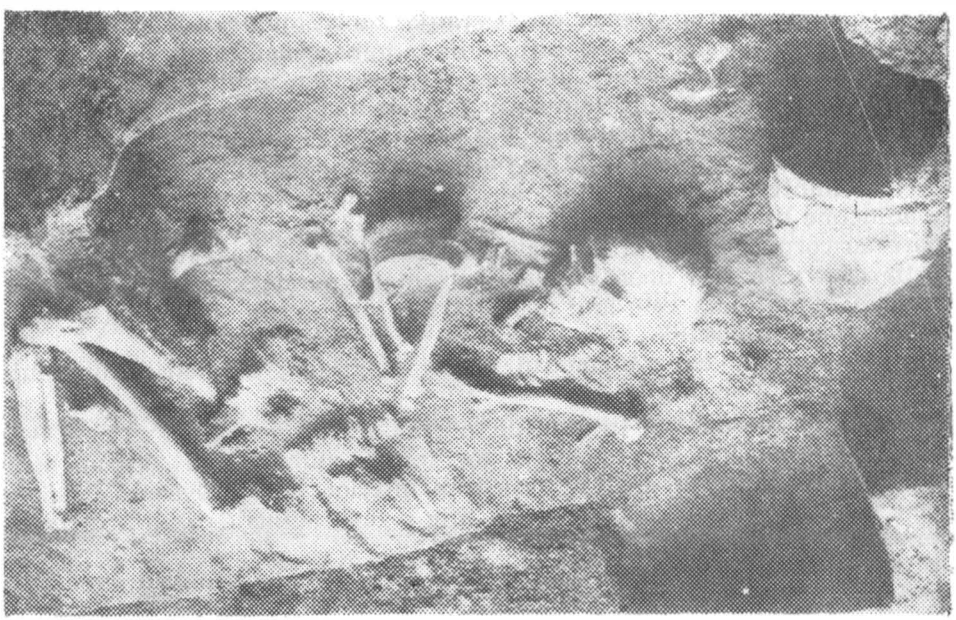

Fig. 4. — Mormîntul I

5. Marilena Florescu, Viorel Căpitanu, *Observaţii privitoare la sfîrşitul epocii bronzului*, în *Carpica*, I, 1968, p. 44, fig. 3/2, 7, fig. 2/4.

6. C. Buzdugan, *Cimitir din epoca bronzului la Căbeşti (Bacău)*, în *Carpica, I, 1968*, p. 66, fig. 2/2-4.

7. Adrian C. Florescu, *Şantierul arheologic Truşeşti* (rn. Truşeşti, reg. Suceava), în *SCIV*, V, 1-2, 1954, capitolul Movila Şesul Jijiei, fig. 19/5.

8. Adrian C. Florescu, St. Rugină, D. Vicoveanu, *Aşezarea din epoca bronzului tîrziu de la Gîrbovăţ*, (r. Tecuci, reg. Galaţi), în *Danubius, I*, 1967, p. 86, fig. 7/7.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

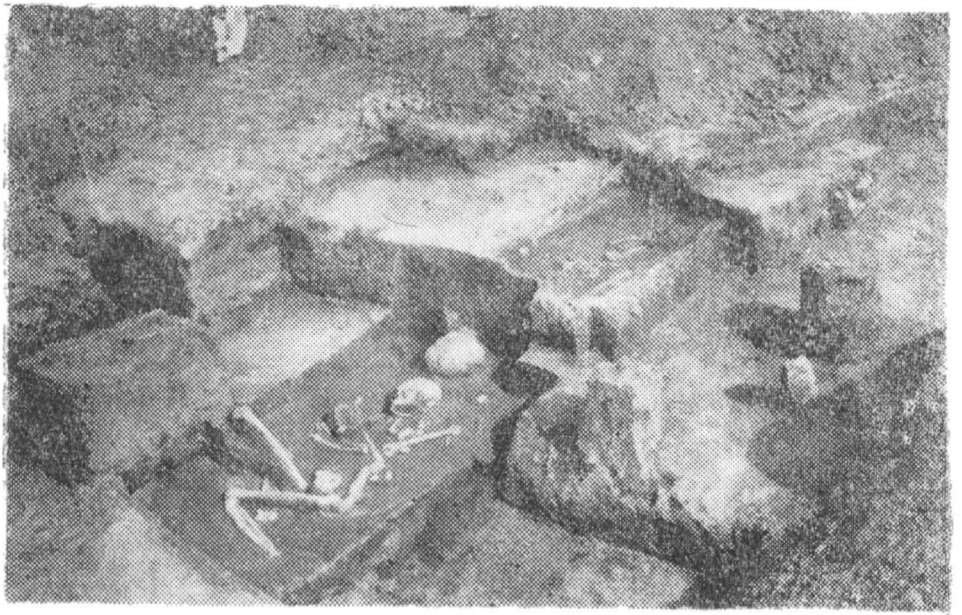

Fig. 5. — Mormîntul I

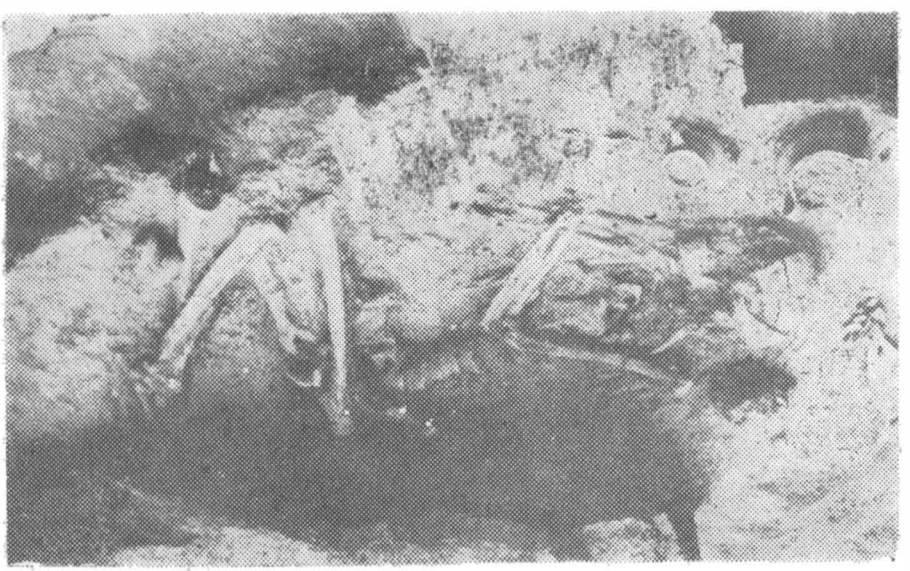

Fig. 6. — Mormîntul III

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

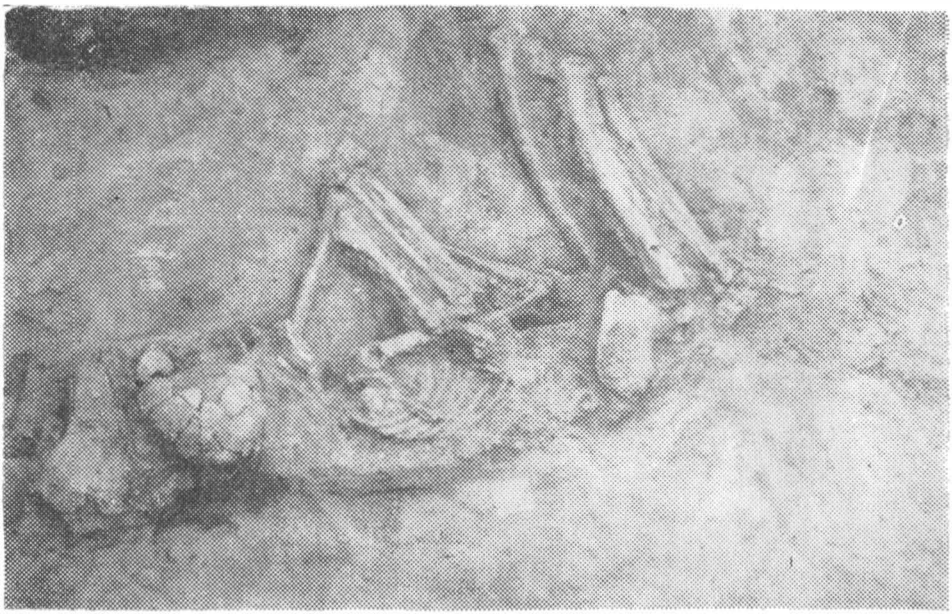

Fig. 7. — Mormîntul V

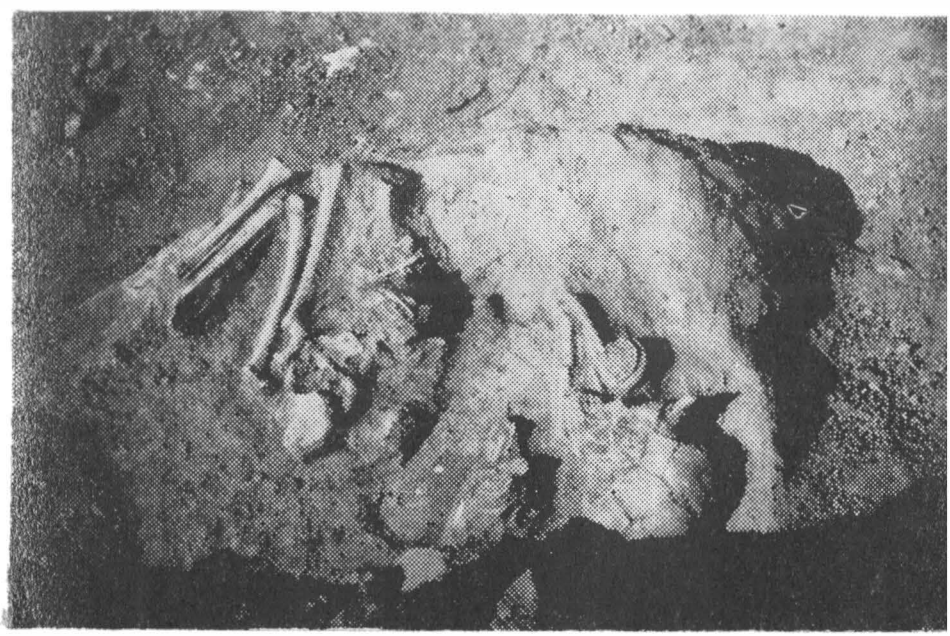

Fig. 8. — Mormîntul VI

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 9. — Mormîntul VII

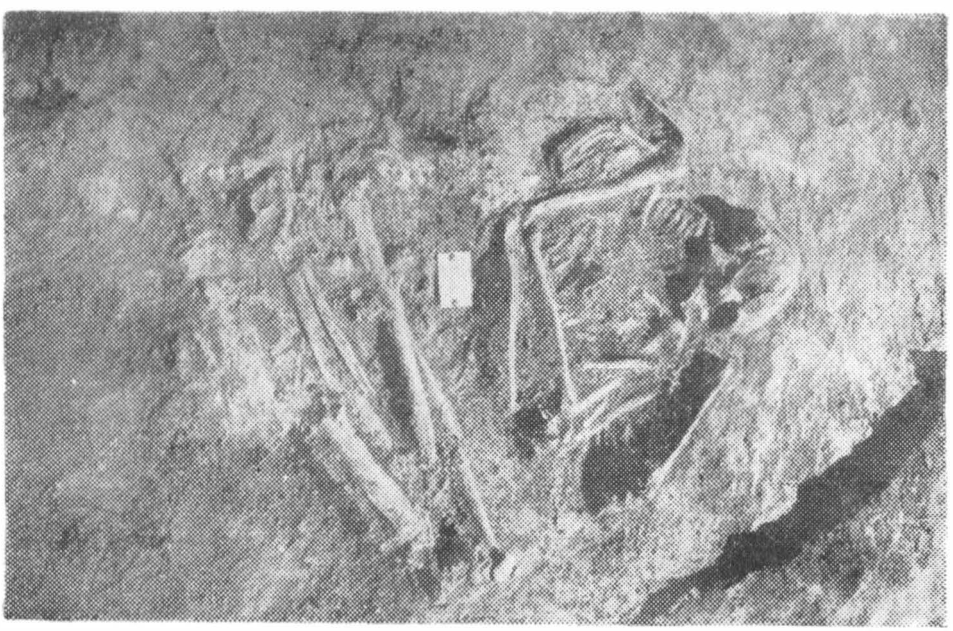

Fig. 10. — Mormîntul IX

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

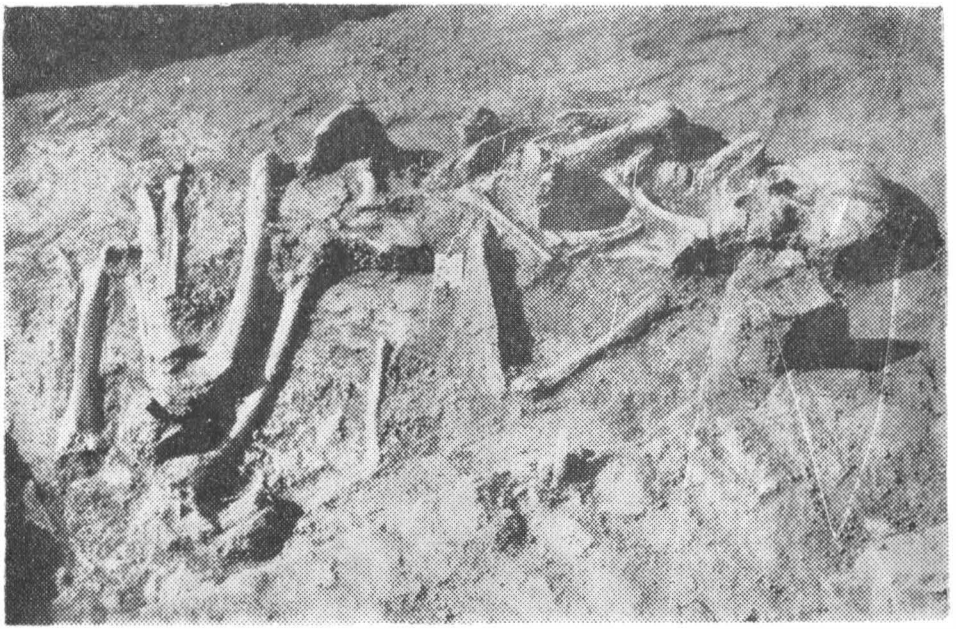

Fig. 11. — Mormîntul X

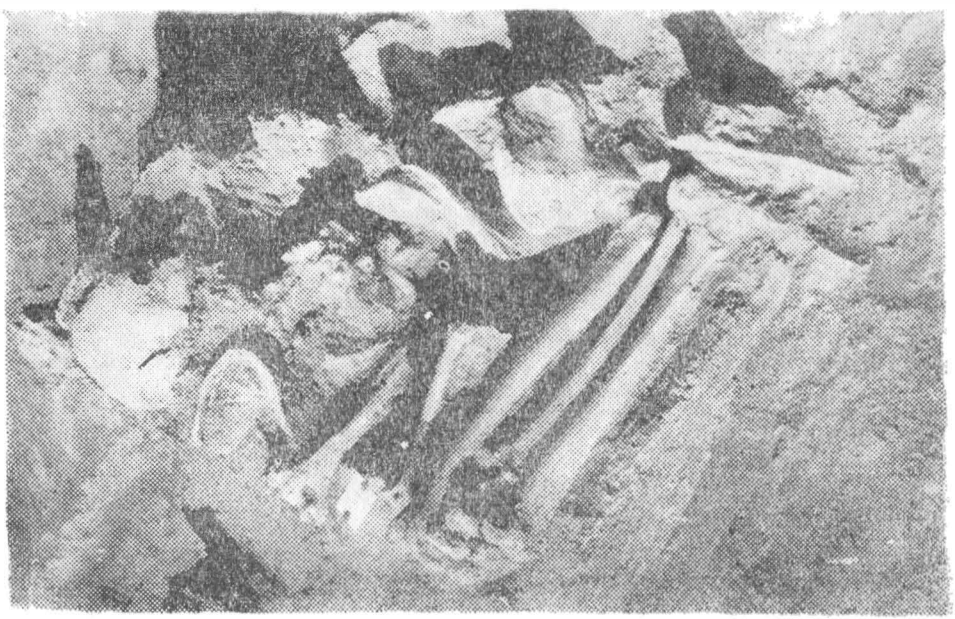

Fig. 12. — Mormîntul XI

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

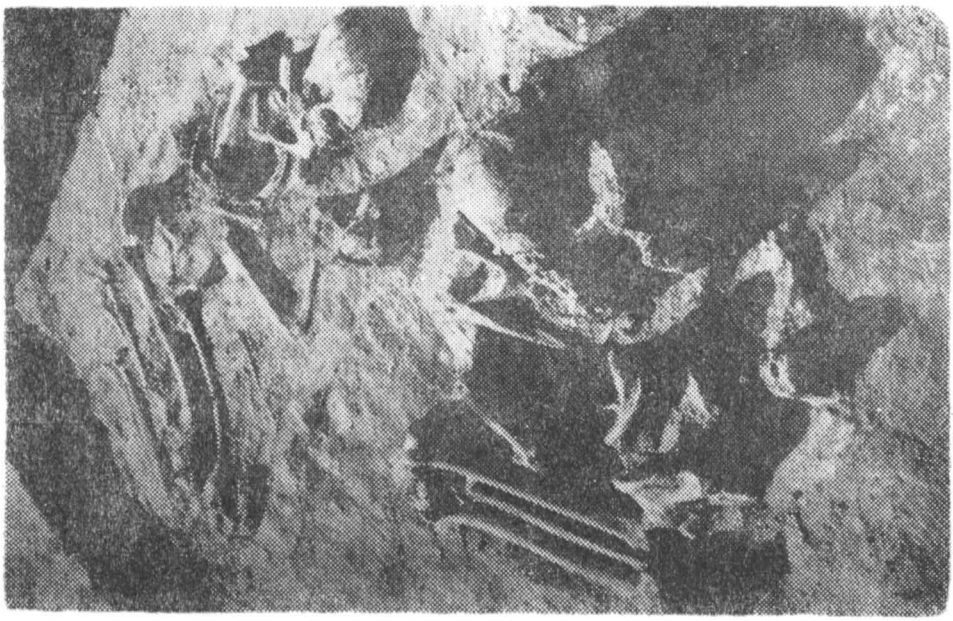

Fig. 13. — Mormintele XI şi XII

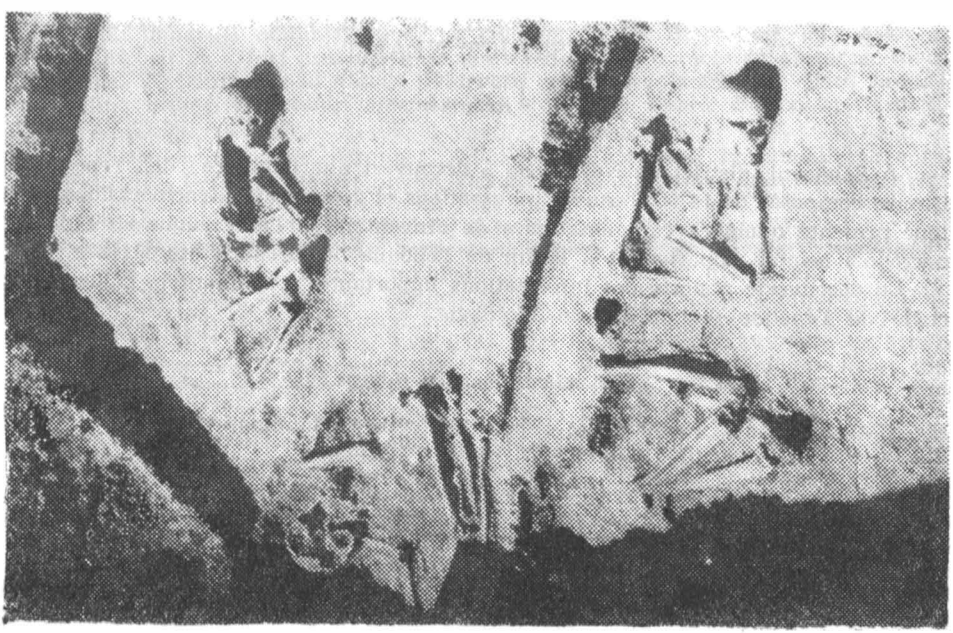

Fig. 14. — Mormintele X, XI şi XII

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

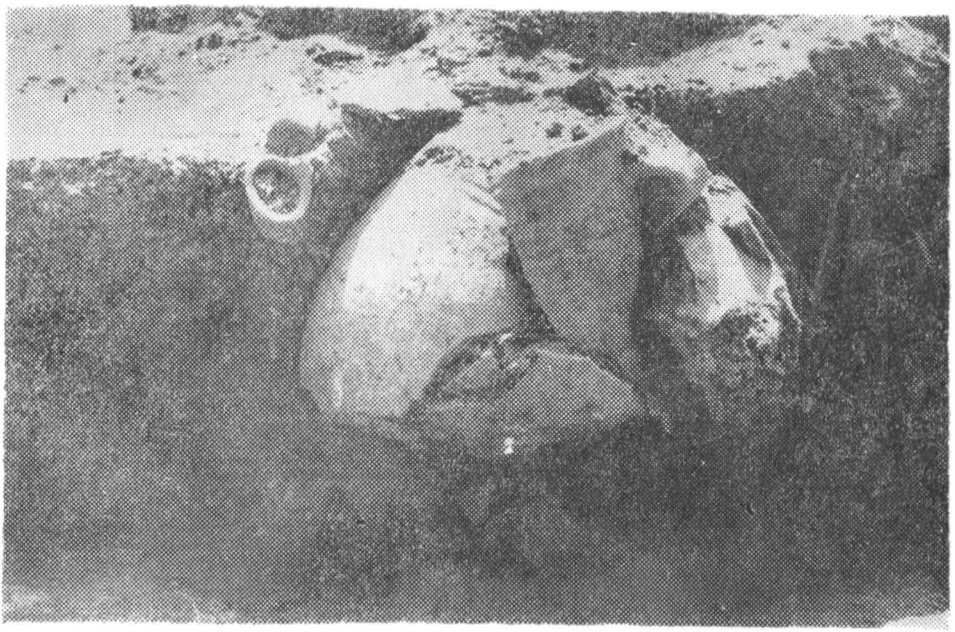

Fig. 15. — Mormîntul XV

LA NÉCROPOLE DE L'ÉPOQUE DU BRONZE DE SĂBĂOANI DISTRICT NEAMȚ

Résumé

A Săbăoani, district de Neamț, on a découvert une cimitière de l'epoque du Bronze composée de 14 tombeaux d'inhumations et 2 tombeaux d'incinérations. L'auteur présente quelques caractéristiques de l'inventaire à l'aide duquele on date la nécropole comme appartenent à la fin de l'époque du Bronz, cultura Noua.

La découverte apporte des informations importantes concernant la culure materielle de l'époque du Bronze en Moldavie

Explications des figures

Fig. 1. — Săbăoani, Céramique et objets des tombes d'inhumation.
Fig. 2. — Céramique des tombes avec restes cinéraires.
Fig. 3. — Céramique et objets des tombes avec restes cinéraires et inhumation.
Fig. 4. — Tombe I; fig. 5 tombe I ; fig. 6 : tombe III ; fig. 7 : tombe V; fig. 8 : tombe VI ; fig. 9 : tombe VII ; fig. 10 : tombe IX ; fig. 11 : tombe X ; fig. 12 : tombe XI ; fig. 13 : tombes XI et XII ; fig. 14 tombes X, XI, XII ; fig. 15 : tombe XV.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA DEALUL MORII*

MARILENA FLORESCU,
VIOREL CĂPITANU

Cu toate că problemele fundamentale referitoare la perioada finală a epocii bronzului în Moldova, au fost în ultimii ani în cea mai mare măsură elucidate [1], este încă necesară cercetarea aşezărilor aparţinînd culturii Noua, mai ales în zonele geografice unde nu s-au efectuat săpături arheologice. Astfel, trebuie să amintim că în spaţiul cuprins între cursul mijlociu al Siretului şi bazinul Bîrladului pînă în anul 1961 nu se semnalaseră decît foarte puţine staţiune caractersitice culturii Noua [2]. Ca urmare însă a unor cercetări pe suprafaţă intense [3], s-a ajuns ca în zona nord-vest-

*) Atragem atenţia că aşezarea de la Gura Ghionoaiei aparţine actualmente conform noii împărţiri administrative, de comuna Dealul Morii. Facem această precizare întrucît ea a fost prezentată de către autori sub numele de *aşezarea Noua de la Banca*. Vezi în articolul *Cîteva observaţii referitoare la sfîrşitul epocii bronzului în lumina ultimelor cercetări efectuate de Muzeul de istorie Bacău*, în *Carpica*, I, 1968,, p. 27-35.

1. Pentru aceasta vezi Adrian C. Florescu, *Contribuţii la cunoaşterea culturii Noua*, în *AM*, II-III, p. 143-216 ; idem, *Des éléments est-européens sur le territoire de la Rep. Soc. de Roumaine à la fin de l'âge du bronze*, *Atti del VI-Congress Internazionale delle Scienze Pre c Protoistoriche*, II, Rome, 1965. pp. 438-485 idem, *Sur les probl-mes du bronze tardif carpatzo-danubien et Nord-Ouest ponthique*, în *Dacia*, N.S., pp. 59—94. Pentru problemele referitoare la metalurgie şi depozitele de obiecte de bronz aparţinînd culturii Noua, vezi : M. Petrescu-Dîmboviţa, *Contribuţii la problema sfîrşitului epocii bronzului şi începutul epocii fierului în Moldova*, în *SCIV*, IV, 1953, 3-4, p. 443 şi urm. idem *les découvertes des objects en bronze...*, în *Bericht über den V. Internazionaler Congress für Vor- und Frühgeschichte*, Hamburg 1958, p. 667 şi urm. ; idem, în *MIA*, *IZR*, p. 151 şi urm. ; idem, în *Dacia*, N.S. IV, 1960 p. 139 şi urm. ; idem, în *AM*, II-III, p. 216-264.

2. Cu prilejul primelor cercetări de suprafaţă din anul 1959-1960, V. Căpitanu a semnalat aşezările Noua de la Lichitişeni şi Popeşti.

3. Între anii 1961-1965, zona la care ne-am referit a constituit obiectul unor intense investigaţii în vederea identificării resturilor de locuire străvechi. În acest sens, V. Căpitanu de la Muzeul de istorie Bacău a adus cea mai importantă contribuţie la întocmirea repertoriului arheologic al zonei respective. De asemenea, cu ocazia efectuării sondajelor de la Lichitişeni sau Bărboasa colectivul compus din Marilena Florescu, Viorel Căpitanu, Constantin Buzdugan, Vasile Ursache şi Leon Şimanschi, au cercetat şi zonele din imediata vecinătate a staţiunii respective.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tică a Podişului Bîrladului să fie identificate 40 de aşezări aparţinînd culturii Noua [4].

Pentru cunoaşterea mai amănunţită a trăsăturilor acestei culturi s-au efectuat între anii 1961—1966, sondaje de mai mare amploare în 6 staţiuni Noua, a căror rezultate au o deosebită importanţă [5]. Dintre aceste aşezări face parte şi aceea cercetată în 1963 la Dealul Morii—Gura Ghionoaiei [6].

Resturile de locuire au fost descoperite pe pantele foarte line ale terasei inferioare a pîrăului Berheci şi a cărui suprafaţă nu depăşeşte 1 ha. Terasa este mărginită la sud-vest de Dealul Ghionoaia, iar la nord şi sud. unde s-au semnalat cele mai numeroase urme de locuire, pantele se prelungesc lin către albia Berheciului. De la suprafaţa terenului amintit, au fost adunate fragmente ceramice aparţinînd etapei a III-a a fazei Monteoru Ic_3 şi Monteoru Ic_2, numeroase resturi de locuire Noua, precum şi cîteva fragmente ceramice lucrate la roată, din pastă cenuşie, aparţinînd secolelor II—III e. n. Trebuie să menţionăm de asemenea, că urmele de locuire nu sînt dispersate uniform pe pantele de nord şi sud. Astfel, în sectorul de sud-vest, sînt masate 3 cenuşare, la distanţe aproximativ egale (20—25 m); tot aici au apărut şi cele mai numeroase fragmente ceramice Monteoru. Pentru a se stabili dacă aşezarea Monteoru a ocupat numai terasa inferioară, sau dacă nu cumva resturile de locuire provin dintr-o alunecare de pe pantele înclinate ale Dealului Ghionoaia, s-a făcut şi o cercetare amănunţită a terasei superioare a Berheciului (denumită Dealul Ghionoaiei), constatîndu-se că purtătorii acestei culturi s-au aşezat de la bun început pe terenul din apropierea albiei majore a pîrăului. Prin această observaţie se poate dovedi că la Gura Ghionoaiei s-a identificat o staţiune Monteoru caracterizată printr-o aşezare deschisă, aşa cum s-a semnalat şi la Năstăseni, Dădeşti, Bărboasa şi Podul Morii [7]. In afară de urmele de locuire din epoca bronzului, în sectorul de nord-est au apărut la suprafaţă fragmente ceramice din secolele II—III e. n. Aşezarea aparţinînd epocii migraţiilor a fost însă în cea mai mare parte distrusă, prin arăturile adînci cît şi prin efectuarea unor lucrări de construcţie.

---

4. Rezultatele cercetărilor de suprafaţă din zona nord-estică a podişului Bîrladului au constituit obiectul unui studiu separat. Pentru aceasta vezi M. Florescu şi V. Căpitanu, *Cercetări arheologice în judeţul Bacău*, în AM, VI p. 213-277.

5. Ne referim la săpăturile de la Lichitişeni, Dădeşti, Ţigăneşti, Bărboasa, Popeşti etc. Rezultatele mai importante ale acestor cercetări au fost prezentate de către autori în *Carpica*, I, p. 27-35.

6. Sondajul de la Gura Ghionoaiei s-a efectuat în lunile august şi octmobrie 1963 de către M. Florescu, V. Căpitanu şi Mihai Brudiu. La redactarea prezentului articol au participat M. Florescu şi V. Căpitanu după cum urmează : text (aşezarea din epoca bronzului), note, rezumat (Marilena Florescu) ; resturi de locuire din sec. II-III e.n., prelucrarea muzeistică a materialului arheologic şi selectarea pentru ilustraţie (V. Căpitanu). Ilustraţia a fost întocmită de către G. Bandrabur (foto) şi L. Smîntînică (desen).

7. Vezi de exemplu aşezarea de la Podu Morii — Bărboasa (în prezentul volum).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

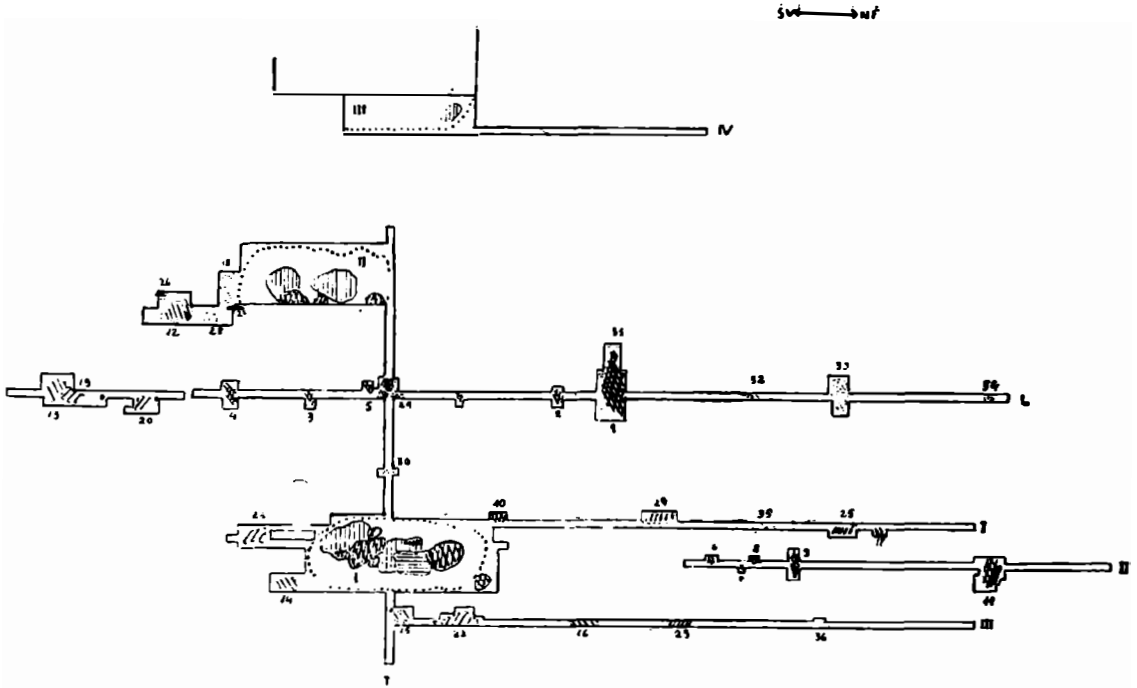

Fig. 1. — Dealul Morii. Planul general al săpăturilor ; I, II, III : cenușare, 1-11 : complexe de locuiri aparținînd ultimului nivel de locuire Noua ; 12-18 ; complexe de locuiri din faza Monteoru Ic3 ; 19-25 : Complexe de locuire din faza Monteoru I c 2 ; 26-36 : resturi de locuire din sec. III e. n. ; sc. 1/500

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Săpăturile au însumat o suprafaţă de 650 m^2 şi au avut ca scop cercetarea sectoarelor unde se semnalaseră la suprafaţă, cele mai intense urme de locuire. (Fig. 1).

Prin secţionarea cu două şanţuri în cruce (L şi T), au fost cuprinse cenuşarele, resturile aşezării Monteoru cît şi acelea din epoca migraţiilor, obţinîndu-se totodată observaţiile stratigrafice cele mai concludente.

Din acest punct de vedere, s-au constatat următoarele : pe şanţul L sub solul vegetal şi cu humus urmează solul negru măzăros, gros de 15—30 cm în care sînt concentrate la piciorul pantei line (între m 0—28), resturile de locuire din secolele II—III e. n. La baza acestei depuneri s-au descoperit resturile unei locuinţe de suprafaţă în interiorul căreia se găseau lipiturile de la o vatră şi în imediata apropiere două gropi cu resturi menajere săpate de la baza solului negru măzăros. Cu cît ne depărtăm de zona situată la piciorul pantei, urmele aşezării migraţii dispar, iar stratul negru-măzăros deşi se menţine, capătă o nuanţă uşor brună. In acest sol, s-au identificat fragmente ceramice, vetre şi resturi de locuinţe *in situ*, care dovedesc prin caracteristicile lor, o etapă mai tîrzie a culturii Noua. Stratului negru sau brun-măzăros îi urmează o depunere brun-cafenie pe alocuri brun-gălbuie în care apar sporadice resturi aparţinînd culturii Noua, iar în sectorul de sud-vest, conţine urmele aşezării Monteoru. Întrucît, în această zonă, depunerea nu depăşeşte 10—15 cm, nu s-au putut delimita stratigrafic nivelele de locuire din etapa a III-a a fazei Monteoru Ic_3 şi din faza Monteoru Ic_2. Solul brun-cafeniu este urmat de depunerile brun-gălbui şi galben cu concreţiuni calcaroase sau cu mult nisip. (Fig. 2).

Nu putem trece cu vederea, că şi prin săparea şanţului T (traversal) s-a obţinut date importante srtatigrafice. Astfel, prin secţionarea celor două cenuşare s-a constatat că ele au profilul sub forma unor lentile plan-convexe, mult aplatisate. Fiind aproape de suprafaţa solului, zona de maximă convexitate a fost în mare măsură atinsă şi răscolită de arăturile adînci. S-a observat de asemenea, că lentilele s-au format din straturi de cenuşă a căror nuanţe diferă de la cenuşiu deschis, la cenuşiu roşcat sau cenuşiu negricios), rezultate de la o ardere puternică. In mod deosebit atragem atenţia că s-a determinat în interiorul cenuşarelor platformele din lut crud ale locuinţelor uneori refăcute pe acelaşi loc, alteori în imediata apropiere. In preajma locuinţelor s-au identificat 1—3 movile cu cenuşă şi resturi menajere. Consemnăm în continuare şi faptul că vetrele sînt de cele mai multe ori aşezate direct pe podina de lut crud (deci în interiorul locuinţelor) şi în mai mică măsură în spaţiul dintre ele. Intrucît, între cenuşare există un spaţiu de 20—25 m s-a constatat că între maximum de convexitate a lentilei cu cenuşă, şi baza ei, depunerea conţine un sol brun-cafeniu pigmentat cu cenuşă şi cărbune în care se găsesc în mod sporadic fragmentate ceramice aparţinînd culturii Noua. In acest interspaţiu şi mai puţin către zonele de maximă extindere a cenuşarelor stratul brun-cafeniu şi parţial lentilele cu cenuşă sînt acoperite de solul negru-măzăros care conţine resturile de locuire cu un inventar asemănător celui din cultura Noua, deosebirea constînd doar în faptul că nu se mai păstrează tipul de aşezare cu locuinţe grupate în cenuşar. (Fig. 5). În ceea ce priveşte resturile de lo-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 2. — Dealul Morii. Gura Ghionoaiei. Profilul peretelui de est al şanţului L. cu secţiuni prin Cenuşarul I. sc. 1/50.

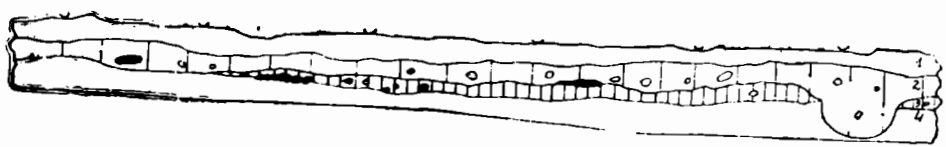

Fig. 3. — Dealul Morii. Gura Ghionoaiei. Profilul peretelui de vest al şanţului T cu resturile de locuire Monteoru, (secţiuni) sc. 1/50.
1 : sol aral şi cu humus ; 2 : sol brun cenuşiu cu resturi de locuire Monteoru Ic2 ; 3 : sol brun-gălbui cu resturi de locuire Monteoru Ic3 ; 4 : sol galben.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

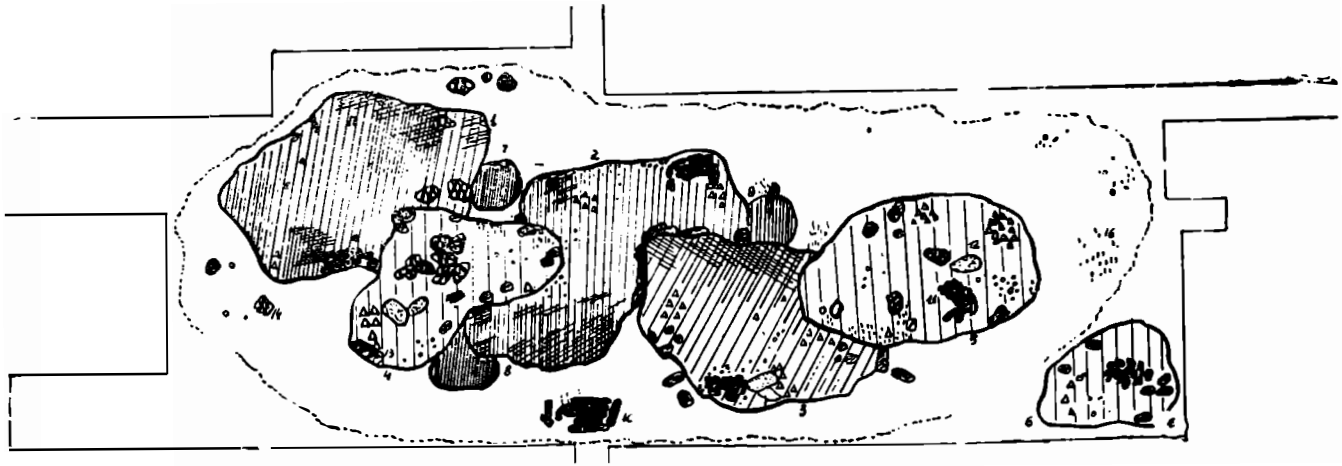

Fig. 4. — Dealul Morii. Gura Ghionoaiei. Planul cenuşarului I. 1-2 : Resturi din podine de lut crud a primelor locuinţe ; 3 : Resturi din podine de lut crud a unei locuinţe refăcute ; 4-6 : Resturile locuinţelor de suprafaţă ulterioare cenuşarului ; 7-9 movile cu cenuşă de lîngă locuinţele 1 şi 2 ; 10 : Vetre prevăzute cu gardine din pietre ; 11 : Vetrele simple ; 12 : rîşniţe ; 13 : pietre folosite la construcţiile locuinţelor ; 14 : chirpici provenind de la perete ; 15 : fragmente ceramice ; 16 : cărbune, cenuşă, prundiş ; 17 : resturi din cele două lipituri subţiri care acopere podine din lut crud

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

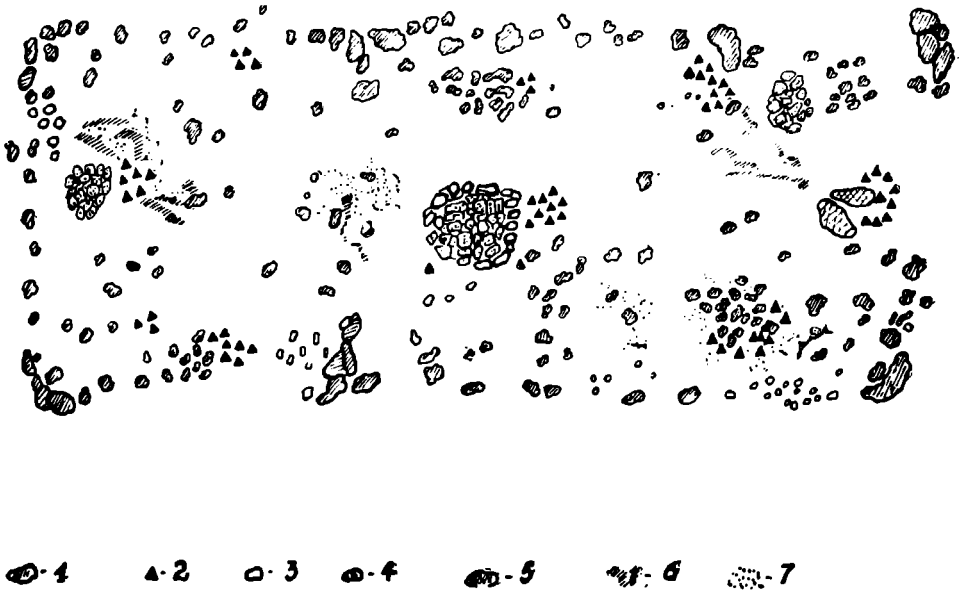

Fig. 5. — Dealul Morii. Gura Ghionoaiei. Resturi de locuire din așezare aparținînd nivelului superior al culturii Noua, sc. 1/50
1 piatră ; 2 fragmente ceramice ; 3 : pietre ; 4 : lipitură de vatră ; 5 : rîșnițe ; 6 : arsură ; 7 : cenușă cu cărbuni.

cuire aparținînd culturii Monteoru, s-a putut delimita prin săparea șanțului T două nivele de locuire distincte. În solul cafeniu cu ușoare nuanțe gălbui care urmează depunerii brun-cafenii și lentilei cu cenușă, s-au descoperit fragmente ceramice și două vetre datînd din faza Monteoru Ic_2 ; aceasta, acoperea la rîndul său, un strat subțire de 10—15 cm, de culoare brun-gălbui cu urme de cenușă, unde s-au identificat sporadice resturi de locuire caracteristice etapei a III-a a fazei Monteoru Ic_3. Ca și în șanțul L, depunerilor cu resturi arheologice, le urmează solurile sterile, constînd din leoss cu concrețiuni calcaroase sau cu nisip (Fig. 3).

Celelalte secțiuni nu ne-au oferit date suplimentare din punct de vedere stratigrafic și din acest motiv, ne limităm numai la observațiile stabilite prin săparea șanțurilor L și T.

Menționăm totuși că unele date referitoare la modul de construire a vetrelor situate în afara complexelor de locuire, precum și amănuntele referitoare la forma, dimensiunile și adîncimea gropilor cu resturi menajere, vor fi prezentate separat sau în cadrul ansamblurilor din care fac parte.

Ținînd seama de faptul că stațiunea de la Gura Ghionoaiei se caracterizează în primul rînd printr-o intensă locuire din epoca bronzului, este mai indicată, prezentarea cronologcică a complexelor de locuire, decît aceea rezultată din succesiunea stratigrafică (de la suprafața solului către solurile sterile).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

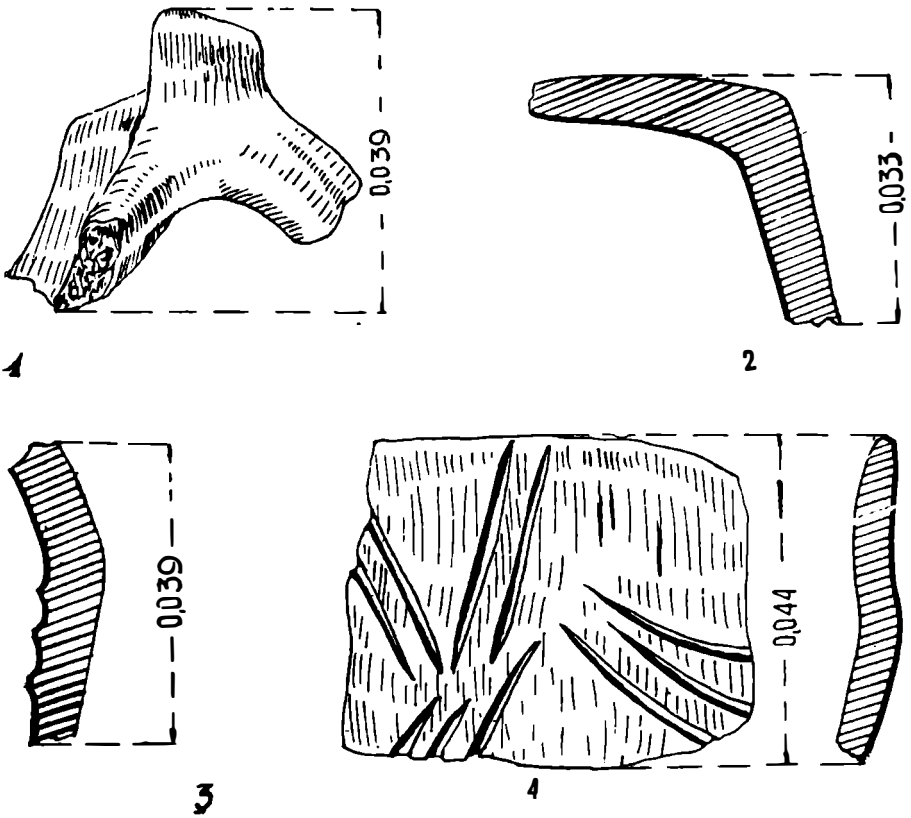

Fig. 6. — Dealul Morii. Gura Ghionoaiei. Fragmente ceramice aparţinînd culturii Monteoru

CULTURA MONTEORU

Aşa cum reiese şi din observaţiile stratigrafice, purtătorii culturii Monteoru, au ocupat întreaga zonă de sud-vest a terasei Ghionoaia. Spre deosebire de alte aşezări deschise, contemporane cu aceasta, unde se constată o intensă şi bogată locuire răspîndită pe o suprafaţă ce depăşeşte 3—4 ha, aici, purtătorii culturii Monteoru s-au stabilit doar pentru o perioadă foarte scurtă de timp. Numai aşa se poate explica de ce locuinţele au un caracter aproape sezonier; astfel, lipsesc resturile de colibe cu pereţi masivi, neteziţi şi lustruiţi în interior[8] şi cu podină simplă sau construită din lut,

8. M. Florescu şi C. Buzdugan, *Bogdăneşti, raport amplu asupra săpăturilor efectuate între anii 1957-1961 (ms.)*; M. Florescu şi G. Constantinescu *Cercetări arheologice în aşezarea din epoca bronzului aparţinînd culturii Monteoru de la Terchești (judeţul Vrancea)*, în *SCIV*, 18, 2, p. 285-305.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

caracteristice ultimei etape a fazei Monteoru Ic_3 şi fazei Monteoru Ic_2 [9], dar apar în schimb colibe cu pereţi construiţi pe schelet de nuiele subţiri şi lutuiţi cu pămînt brun sau galben amestecat cu multă pleavă şi paie, foarte sfărămicioşi, precum şi vetre mici, de obicei fără gardină cu lipiturile constituite de asemenea din pămînt cu o compoziţie neomogenă. Insăşi materialul arheologic de obicei foarte bogat, se găseşte aici într-o cantitate şi varietate extrem de redusă.

Deşi delimitate din punct de vedere stratigrafic, cele două nivele Monteoru determinate la Ghionoaia, nu se deosebesc în ceea ce priveşte tipul de locuinţă, vetre şi gropi cu resturi menajere. In acest sens, în afară de observaţiile relevate mai sus, referitoare la detaliile de construire a locuinţelor, trebuie să amintim că cele cîteva complexe (două aparţinînd etapei a III-a a fazei Monteoru Ic_3 şi alte trei din faza Monteoru Ic_2), constau din mici aglomerări de chirpici mărunţi şi resturi de la vetre cu lipiturile aşezate direct pe sol. La nici unul din complexe nu au putut fi delimitate forma şi suprafaţa. Nu s-au semnalat nici amenajări pentru podină, iar cele trei gropi cu resturi menajere situate în preajma lor, sînt doar simple alveolări a căror adîncime nu depăşeşte 60 cm, iar diametrul atinge 1 m. Pămîntul de umplutură conţine foarte puţine fragmente ceramice, cîteva oase şi cochilii de scoici.

Inventarul propriuzis a celor două nivele de locuire Monteoru, nu diferă decît în cea ce priveşte caracteristicile ceramicei. Astfel, fragmentele de topoare-ciocan prezintă aceleaşi trăsături tipologice (cu ceafa uşor cilindrică şi tăişul lăţit), iar cuţitele curbe sînt lucrate deopotrivă din gresie sau piatră dură. Trăsăturile ceramicei sînt însă deosebite ; în acest sens, constatăm că în nivelul inferior aparţinînd culturii Monteoru, se găsesc fragmente provenind de la cesti cu torţi prevăzute cu buton sau cu şea şi pragul incipient, ornamentate cu incizii, iar pe corp cu cercuri concentrice şi mai rar cu incizii sau linii în relief aplicate pentru a marca numărul vasului. Aceste caracteristici ale ceramicei permit încadrarea resturilor de locuire din depunerea inferioară, într-o etapă tîrzie a fazei Monteoru Ic_3, care face trecerea către faza Monteoru Ic_2 [10]. (fig. 6/1).

In schimb, în stratul superior s-au descoperit fragmente ceramice decorate cu linii în relief dispuse în benzi orizontale sau verticale, unghiulare sau în romburi. De asemenea, s-au identificat fragmente de cesti cu gura largă, corpul scund şi torţi prevăzute cu şea şi prag ornamentate cu linii în relief. Prin ornamentare şi prin trăsăturile ei tipologice, ceramica acestui nivel aparţine primei etape a fazei Monteoru Ic_2. (fig. 6/2-4).

Deşi nu conţine un material bogat, aşezarea Monteoru de la Gura Ghionoaiei prezintă totuşi importanţă pentru cunoaşterea acestei culturi. Menţionăm astfel, că prin cercetările de suprafaţă se observase că purtătorii culturii Monteoru şi-au stabilit gradual spaţiul de dispersiune. Amintim pentru aceasta că cele mai numeroase aşezări aparţinînd fazei Monteoru Ic_3, sînt masate în zona cuprinsă între Siret şi Munţii Carpaţi, iar la

9. M. Florescu, *Contribuţii la cunoaşterea etapelor timpurii ale culturii Monteoru în Moldova*, în *AM*, IV., p. 39-118.
10. Idem, p. 75-79.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

est de Siret, cu cît ne depărtăm de bazinul acestui rîu, resturile de locuire Monteoru Ic_3 devin aproape inexistente. Totuşi, prin cercetarea zonei nord-estice a Podişului Bîrladului s-a constatat că începînd cu etapa a III-a a fazei Monteoru Ic_3, a fost ocupat şi bazinul Berheciului, pentru ca în faza următoare, Ic_2, purtătorii culturii Monteoru să se răspîndească masiv în această regiune [11]. Din cele relatate aici se observă că limita estică a ariei de dispersiune a fost stabilită într-o perioadă mai îndelungată, corespunzătoare (la nivelul actual al cercetărilor) cu sfîrşitul fazei Ic_3 şi începutul fazei Monteoru Ic_2. Identificarea la Gura Ghionoaiei a unor resturi de locuire caracteristice ultimei etape a fazei Ic_3, oferă argumente în sprijinul ipotezei formulate mai sus. (Fig. 6, Fig. 8).

De asemenea, prin determinarea unui nivel de locuire cu o ceramică specifică fazei Ic_2, dovedeşte că cel puţin în această zonă a Moldovei, nu poate fi vorba de o contaminare între fazele Ic_2 Ia [12]. De altfel, trebuie să amintim că nu numai la Gura Ghionoaiei ci şi la Năstăseni, Podul Morii sau Bărboasa [13] au fost semnalate aşezări bogate a căror repertoriu ceramic se încadrează strict prin trăsăturile sale în faza Monteoru Ic_2 [14].

CULTURA NOUA

Aşezarea aparţinînd acestei culturi se caracterizează prin locuinţe grupate, ale căror resturi apar la suprafaţa solului sub forma unor pete de cenuşă cu diametrele de 20—30 m. Din cele trei cenuşare identificate prin săpăturile noastre, a fost cercetat integral doar cenuşarul I, s-a secţionat circa 2/3 din cenuşarul II, iar în ceea ce priveşte cel de-al treilea grup de locuinţe, nu s-au obţinut decît prea puţine date întrucît a fost acoperit de construcţie (fig. 1).

Din cele ce s-au relatat cu ocazia prezentării datelor stratigrafice rezultă că prin structura lor cenuşarele constituie o aglomerare de resturi de locuire care dispare treptat cu cît ne depărtăm de limitele zonei maxime ale lentilei de cenuşă.

Intrucît cenuşarul I a fost cercetat integral şi s-au obţinut datele cele mai concludente cu privire la sistemul de construire a locuinţelor şi a vetrelor, ne vom opri în continuare la prezentarea celor mai semnificative date.

In sectorul de est, la baza stratului cu cenuşă, s-au identificat resturile unei locuinţe care datorită arderii puternice are pereţii sfărîmaţi pînă la pulverizare. Cu toate acestea, s-au păstrat sub forma unor plăci masive, bucăţi din podina de lut crud a locuinţei. Stratul de pămînt galben-nisipos nu a fost aşezat direct pe solul de călcare, ci pe o depunere de prundiş a cărei grosime nu depăşeşte 15 cm. Solul galben-nisipos aşternut deasupra a fost puternic tasat încît s-a transformat într-o masă compactă, solidă şi

11. Idem, p. 42-43

12. Ipoteza emisă de Al. Vulpe, vezi în *Dacia*, N.S.V., p. 114 şi urm.; problemă vezi şi la M. Florescu, *op. cit.*, *AM*, IV, p. 107-110.

13. Vezi în prezentul volum.

14. Asupra caracteristicilor fazei Monteoru Ic_3 din această zonă a Moldovei vezi la M. Florescu, *op. cit.*, în *AM*, IV, p. 39-118.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

uniformă. Prin ardere, aceasta a căpătat o culoare alb-cenuşie, iar în zonele peste care s-au prăbuşit pereţii, stratul superior al podinei a devenit galben-cărămiziu. Este interesant de amintit că tot aici, fiind protejată de masa de chirpici de deasupra, s-a observat că podina a fost feţuită cu două straturi de lutuiri succesive cu un pămînt galben mult mai fin decît cel folosit pentru platforma propriuzisă. In marginea de est a podinei au fost identificate şi resturile de la vatra locuinţei ale cărei lipituri constituite din pămînt fin galben-nisipos, au fost aplicate peste o masă compactă de fragmente ceramice, la rîndul lor depuse direct pe podea. Datorită arderii puternice atît lipiturile vetrei cît şi fragmentele ceramice au fost puternic calcinate încît nu s-a putut reconstitui forma exactă, iar în ceea ce priveşte fragmentele ceramice este posibil ca ele să provină de la un vas spart ritual [15]. Pereţii locuinţei prăbuşiţi atît pe podină cît şi mult în afara ei şi aproape pulverizaţi prin ardere au păstrat doar în puţine cazuri urma nuielelor sau a parilor de la colţuri, peste care se aplica stratul de lut amestecat u pleavă.

In imediata apropiere a locuinţei s-a observat o mică moviliţă de cenuşă rezultată din depuneri succesive de resturi menajere (coase, scoici, cărbune, fragmente ceramice, cenuşă, lut galben etc.) şi transformată prin ardere în mare măsură într-un sol de culoare cenuşie [16]. Ea avea acelaşi rol funcţional ca şi gropile cu resturi menajere semnalate în toate aşezările din epoca bronzului [17]. De asemenea, trebuie menţionat că în afara locuinţei, dar în imediata ei apropiere au fost descoperite resturile masive ale unei vetre de formă ovală accentuată, prevăzută cu gardină din pietre plate de dimensiuni mici şi mijlocii. Spre deosebire de vatra interioară aceasta a fost construită pe un strat gros de prundiş amestecat cu fragmente mărunte ceramice.

In zona centrală şi de sud a cenuşarului s-au semnalat resturile unei a doua locuinţe de suprafaţă construită după aceleaşi criterii ca şi prima descrisă mai sus. Datorită faptului însă că platforma din lut crud nu a fost atît de calcinată s-a putut aici observa mai clar şi pe o suprafaţă mai întinsă, cele două straturi de feţuială a căror grosime nu depăşea 6 cm şi pentru care s-a folosit pămînt fin galben-nisipos. Nu putem trece cu vederea nici faptul că s-au păstrat cîteva bucăţi de chirpici provenind de la baza pereţilor. La acestea se observă urme de pari şi în continuare cele de nuiele groase. Într-un singur caz, s-a putut determina şi groapa parului a cărui adîncime nu depăşea 50 cm. In dreptul acestuia, podina este uşor concavă, ceea ce dovedeşte că iniţial se delimita prin parii de colţ suprafaţa locuinţei şi apoi se construia platforma şi pereţii. Ca şi la locuinţa precedeu-

15 În aşezările aparţinînd culturii Noua din Moldova este pentru prima oară cînd se foloseşte acest sistem. În culturile din bronzul mijlociu din Moldova şi mai ales în cultura Monteoru vetre aşezate pe vase sparte ritual apar destul de frecvent. Pentru aceasta vezi M. Florescu, *AM*, IV, p. 39-118 ; M. Florescu şi G. Constantinescu, *op. cit.* în *SCIV*, 18, 2, p. 265-305.

16. Primele informaţii referitoare la prezenţa acestor movile cu cenuşă au fost furnizate de către Adrian C. Florescu pe baza săpăturilor de la Gîrbovăţ, judeţul Tecuci; vezi pentru aceasta A. C. Florescu, în *Danubius*, I, p. 69-73).

17. *Idem*.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tă, lipiturile vetrei au fost aşezate direct pe podină, fiind înconjurate probabil de o mică gardină din lut. In afara locuinţei s-au semnalat două movile cu cenuşă a căror structură este asemănătoare celei descrise mai sus. Nu mai puţin semnificativă pentru cunoaşterea structurii unui cenuşar este şi faptul că cele două locuinţe ale căror resturi au fost puternic calcinate sînt acoperite cu un strat gros de cenuşă peste care s-a refăcut una din locuinţe a cărei platformă acoperă parţial pe aceea a locuinţei I. Pentru a crea o suprafaţă solidă s-a aşternut mai întîi pietre plate de dimensiuni mici şi mijlocii peste care apoi s-a tasat pămîntul galben-nisipos. Fiind mai la suprafaţă lipiturile pereţilor s-au împrăştiat, iar în unele locuri a fost deranjată şi platforma. O a doua locuinţă a fost refăcută în zona centrală a cenuşarului, depunîndu-se ca şi în cazul precedent mai întîi un strat de pietre şi apoi pămîntul galben-nisipos. Menţionăm în mod deosebit şi faptul că baza pereţilor a fost de asemenea întărită cu pietre plate aşezate vertical. In interiorul locuinţei, sub masa de chirpici de la pereţi s-au identificat lipiturile vetrei, refăcute de două ori. Pentru a-i mări soliditatea, s-a aplicat peste podină, un strat gros de prundiş şi apoi lut amestecat cu calcar (?), care a dat o compoziţie asemănătoare mortalului, iar lipiturile groase de 4—5 cm, au fost aşezate peste acest mortar, obţinîndu-se astfel o masă compactă foarte rezistentă. Lîngă vatră s-au găsit două rîşniţe ovale din grezie şi două frecătoare, un fragment de topor-ciocan şi cîteva fragmente ceramice provenind de la vase în formă de sac decorate cu brîu în relief. La această locuinţă nu s-a putut observa în preajmă movila de cenuşă, ci dimpotrivă s-a constatat o mică alveolare în solul cenuşiu, umplută apoi cu straturi de reziduri (cărbune, bucăţi mici de chirpici, fragmente ceramice, cenuşă etc.). (Fig. 4).

Intrucît cenuşarul 1 a fost săpat în întregime s-au putut face observaţii nu numai asupra structurii sau a elementelor de construcţie a locuinţelor, ci şi asupra inventarului. Din acest punct de vedere nu ne vom opri însă la descrierea principalelor obiecte (ele constituind un capitol separat), ci la cu totul alte aspecte ale problemei. Astfel, s-a observat că în afara limitelor cenuşarului s-au identificat doar în mod cu totul izolat cîteva unelte din os (doi omoplaţi crestaţi şi un cuţit din coastă de animal, fragmente mărunte ceramice sau două bucăţi de frecătoare din gresie), în schimb în interiorul lentilei cu cenuşă sînt masate atît vasele fragmentare cît şi uneltele de toate categoriile şi în diferite stadii de prelucrare, precum şi obiectele mici din os sau acelea din metal. Nu mai puţin semnificativ este şi faptul că acest inventar chiar în cazul cenuşarului, gravitează în jurul locuinţelor şi în interiorul lor. In movilele cu cenuşă conţinînd resturile menajere s-au descoperit doar cîteva unelte care fuseseră aruncate după o folosire îndelungată [18]. De altfel, în nici una din movilele cu cenuşă nu s-au găsit obiecte întregi sau de metal. Ca ultimă observaţie asupra inventarului din cenuşarul 1, consemnăm preponderenţa uneltelor din os în diferite

18. Din informaţiile lui Adrian C. Florescu în aşezarea de la Gîrbovăţ, movilele cu cenuşă situate în preajma locuinţelor nu conţin unelte sau fragmente ceramice, ci numai arsură, cărbune şi oase.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

stadii de prelucrare, a acelora din bronz şi apoi a obiectelor din piatră. Ceramica nu atît de variată ca forme este în mare măsură foarte fragmentată încît nu s-au putut reconstitui vase întregi. In cadrul inventarului cenuşarului 1, ea constituie din ansamblul resturilor arheologice şi judecînd sub raportul cantitativ doar o categorie principală deoarece în mod evident se detaşează preponderenţa diferitelor prototipuri de unelte de os şi în general a oaselor de animale [19]. In sfîrşit, tot aici trebuie să amintim că atît în interiorul locuinţelor cît şi în preajma lor au apărut şase rîşniţe ovale din gresie sau piatră dură, precum şi zece frecătoare întregi sau fragmentare lucrate din aceeaşi materie primă ca şi rîşniţele.

Cenuşarul 2. S-a amintit deja la început că acest cenuşar a fost cercetat parţial ; secţiunile însumînd circa 2/3 din suprafaţa sa. Resturile de locuire sînt aici masate de către zona centrală a cenuşarului unde se observă aglomerări de chirpic provenind de la pereţii locuinţelor. În acest sector, s-au identificat două platforme din lut crud situate la numai 3 m una de alta. Deşi atît de aproape ele aparţin la două locuinţe bine distincte. Acest fapt poate fi dovedit nu numai prin observaţiile făcute asupra pereţilor şi a direcţei lor de prăbuşire, ci şi asupra modului de construire a platformei. Astfel, podina locuinţei 1 a fost construită dintr-un strat de prundiş bine tasat, peste care s-a aşternut o masă compactă de lut galben nisipos întărit şi uniformizat la partea superioară printr-o feţuială a cărei grosime atinge 4 cm (de altfel un fapt mai puţin obişnuit deoarece aceste luturi suplimentare sînt mai subţiri atingînd circa 2 cm). Pereţii prăbuşiţi spre interior au protejat podeaua, care s-a păstrat în cea mai mare parte intactă. Cu toate acestea, în zona unde incendiul (care a distrus însuşi locuinţa), a fost mai puternic s-au calcinat pînă la pulverizare ca şi în cazul pereţilor locuinţelor din cenuşarul 1. Din acest motiv, nu s-a putut surprinde vatra din interior şi nici alte elemente de construcţie.

Cea de a doua locuinţă situată aşa cum am arătat la circa 3 m de prima, a fost distrusă în mare măsură prin ardere. S-a păstrat doar o mică porţiune din platformă, calcinată puternic şi sfîrămată iar pereţii s-au transformat într-o masă de arsură roşie-cărămizie. Cu totul incidental, cîteva bucăţi provenind din chirpicii de la pereţi care au fost împrăştiate la o distanţă mai mare, păstrează urmele de nuiele alternînd cu acelea de pari subţiri. De asemenea, este interesant de amintit că s-au descoperit fragmente de chirpici care au fost iniţial acoperiţi cu o materie albicioasă, asemănătoare varului (probabil o varietate a unui carbon de calciu). Nu putem trece cu vederea, că în interiorul locuinţelor sub masa de arsură provenită de la pereţi s-au identificat lipiturile vetrei aşezate direct pe podea, fără nici un strat intermediar (prundiş sau fragmente ceramice) aşa cum s-a observat mai ales la celelalte vetre din locuinţa cenuşarului 1. Forma şi dimensiunile nu au putut fi stabilite deoarece lipiturile vetrei deşi compacte şi groase de 5-6 cm au fost fie puternic arse şi transformate în cenuşă, fie împrăştiate prin prăbuşiea pereţilor deasupra ei. În ime-

19. Primul care a atras atenţia asupra acestei probleme a fost Adrian C. Florescu, vezi *op. cit., AM,* II-III, p. 143-216.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

diata apropiere a locuinţei 2 s-a descoperit o movilă cu cenuşă, în interiorul căreia se observă clar şase straturi alternative de cărbune, arsură şi cenuşă. În afară de cîteva oase de animal foarte sfărîmate în interiorul movilei nu s-au identificat fragmente ceramice sau unelte cu care nu se mai foloseau, aşa cum s-a semnalat în movilele cu resturi menajere ale cenuşarului 1.

O altă observaţie rezultată din cercetarea cenuşarului 2 constă şi în faptul că în zona secţionată şi care reprezintă cea mai mare parte a suprafeţei sale nu s-a determinat cea de a doua etapă de locuire. În acest sens, menţionăm că locuinţa distrusă prin incendiul puternic nu a fost refăcută ca în cazul cenuşarului 1 şi din acest motiv însăşi depunerea solului cenuşiu din care este format cenuşarul are o grosime ce nu depăşeşte 50 cm în timp ce grupul de locuinţe precedent a constituit prin resturile lor o lentilă care atinge 1 m. Trebuie să subliniem şi faptul că aceste refaceri s-a observat şi stratigrafic prin nuanţele diferite ale cenuşei depuse.

În ceea ce priveşte inventarul, constituit din fragmente ceramice, unelte şi oase de animal, nu s-a putut face alte observaţii faţă de acelea rezultate prin cercetarea cenuşarului 1.

Cenuşarul 3. Cea mai mare parte a suprafeţei cenuşarului fiind acoperită de construcţii, secţiunile trasate în zona de sud-est a terasei au delimitat doar marginile acestuia şi parte foarte restrînsă a lentilei cu cenuşă propriuzisă. Datorită acestui fapt nu s-au obţinut obsevraţii referitoare la numărul de locuinţe şi la detaliile lor de construcţie. În schimb, trebuie să menţionăm că în zona periferică a cenuşarului s-a descoperit o vatră cu gardină din piatră şi cu lipiturile aşezate pe fragmente ceramice provenind de la un vas în formă de sac. În cadrul aşezării de la Gura Ghionoaiei s-a mai semnalat o vatră asemănătoare, în cenuşarul 1, cu deosebirea că atît lipiturile cît şi fragmentele ceramice fiind calcinate puternic nu s-a putut stabili dacă iniţial s-a spart unul sau două vase peste care s-a aşternut vatra. Aici, dimpotrivă fiind situată în zona periferică unde nu există resturi masive de locuire, vatra s-a menţinut aproape integral. Amintim de asemenea că lîngă vatră s-au descoperit două rîşniţe şi cîteva unelte din os.

Inventarul propriu zis al cenuşarului 3 este puţin numeros. Acest fapt este explicabil dacă ţinem seama de observaţiile rezultate prin cercetarea cenuşarului 1, unde se constatase că sub raportul cantitativ materialul arheologic constînd din unelte şi obiecte din os, piatră sau metal, precum şi fragmente ceramice este în imensa sa majoritate grupat în locuinţe şi în jurul lor iar în zona periferică este aproape inexistent.

Desigur că nu se poate afirma că prin cercetarea integrală sau parţială a celor trei cenuşare de la Gura Ghionoaiei s-au epuizat toate problemele referitoare la tipul de locuinţă şi la detaliile de construire a lor sau la alte elemente legate de însăşi caracterul aşezării, dar credem că prezentarea de mai sus oferă date pentru cunoaşterea staţiunilor specifice culturii Noua din zona nord-estică a podişului Bîrladului, cu atît mai mult,

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cu cît pînă în anul 1961 nu s-au efectuat cercetări în aşezări aparţinînd acestei culturi.

În afară de constatările şi observaţiile menţionate pînă acum, trebuie să relevăm faptul că prin săpăturile efectuate a rezultat un bogat material arheologic care la rîndul său întregeşte repertoriul formelor ceramice şi al tuturor categoriilor de unelte şi obiecte caracteristice culturii Noua [20]. În acest sens, dacă ne referim la ceramica descoperită în cele trei cenuşare observăm în primul rînd, că atît în complexele de locuire propriu zise cît şi în afara lor, lipsesc cu desăvîrşire formele întregi sau întregibile, senmalîndu-se doar într-un procentaj redus vasele ce se pot reconstitui parţial. Imensa majoritate a acestei categorii din inventarul arheologic constă din fragmente, totuşi s-a putut reconstitui repertoriul formelor de vase identificate cu ocazia săpăturilor. Trebuie să precizăm că procentajul sub raportul cantitativ nu are caracter absolut întrucît el nu rezultă din cercetarea integrală a aşezării Noua de la Gura Ghionoaiei Astfel, este posibil ca anumite forme mai des întîlnite în locuinţele unui cenuşar pot să aibă un rol secundar în cadrul complexelor de locuire din alt cenuşar. Totuşi, judecînd după întregul material descoperit repertoriul formelor ceramice de la Gura Ghionoaiei se reduce la patru categorii principale.

Un prototip caracteristic şi totodată cel mai numeros îl constituie vasul în formă de sac cu corpul drept sau uşor rotunjit cu marginea buzei întărită şi numai în rare cazuri uşor răsfrîntă în afară. Menţionăm de asemenea, că la această categorie predomină formele cu corpul drept şi fără torţi, după care urmează vasele sac cu corpul uşor rotunjit prevăzut cu torţi în bandă sau de secţiune lenticulară şi mai rar rectangulară cu colţurile arcuite, aşezate în interspaţiul dintre buză şi umăr. În ceea ce priveşte ornamentarea, ambele variante au ca motiv caracteristic brîul simplu în relief şi mai puţin brîul alveolat sau crestat. În foarte rare cazuri şi numai pe vasele cu corpul drept se aplică brîuri multiple dispuse orizontal.

Al doilea prototip îl constituie ceaşca cu două torţi cu gura largă şi corpul rotunjit. În cadrul acestui grup trebuie să mai distingem însă cîteva categorii. Astfel, semnalăm mai întîi ceştile lucrate din pastă foarte fină, de culoare neagră sau brun-cărămizie cu puternic luciu pe ambele feţe, prevăzute cu torţi în bandă trasă din buza vasului sau cu torţi cu marginile ridicate şi care uneori păstrează şeaua sub forma unei simple albieri. Corpul ceştilor este scund, uşor rotunjit şi întotdeuana acoperit cu motive decorative constînd din incizii, caneluri şi pliseuri, dispuse vertical sau concentric. Aceleaşi ornamente se aplică orizontal şi pe gîtul ceştilor. De asemenea, la aceste categorii decorul poate fi realizat numai din incizii mărunte asociate uneori cu alveole sub forma unor benzi orizontale, verticale sau concentrice. Pe cîteva fragmente ceramice apare incizia simplă

20. Pentru repertoriul de forme şi motive decorative precum şi pentru inventarul de unelte şi obiecte din bronz aparţinînd culturii Noua, vezi M. Petrescu-Dîmboviţa, *op. cit.*, în *SCIV*, 3-4, 1953, p. 443 şi urm.; Adrian C. Florescu, *op. cit.*, în *AM*, II-III, p. 146-216.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cu ajutorul căreia se constituie romburi cu cîmpul haşurat, fanioane încrucişate sau S-uri legate. Prin forma şi motivele decorative această categorie reprezintă fără discuţie evoluţia prototipurilor întîlnite în fazele tîrzii IIa şi IIb ale culturii Monteoru. În repertoriu ceramic al culturii Noua, ceaşca, strîns legată tipologic de cea clasică Monteoru tîrzie, este prezentă în inventarul tuturor aşezărilor aparţinînd culturii Noua din Moldova [21].

O a doua categorie de ceşti lucrată de asemenea din pastă fină cu luciu metalic pe ambele feţe şi prevăzută cu torţi cu creastă, trasă din buza vasului, cu corpul uşor rotunjit şi gîtul scund, constituie un grup mai puţin numeros decît primul, din ansamblul de forme ceramice de la Gura Ghionoaiei. La acestea, se aplică atît pe gît cît şi pe corp un decor realizat din caneluri sau pliseuri fine dispuse oblic şi vertical pe corp. Din punct de vedere tipologic acestea reprezintă forme înrudite cu acelea clasice Monteoru, dar care au căpătat trăsăturile lor proprii (torţile cu creastă, s-a simplificat la maximum decorul, etc.).

Procentajul însă cel mai ridicat îl observăm la a treia categorie de ceşti lucrate din pastă mai puţin fină cu mult nisip în compoziţie şi cu uşoare urme de luciu la exterior. În majoritatea cazurilor această formă este prevăzută cu două torţi trase din buză şi uşor supraînălţate, cu gîtul scurt, corpul cu profilul rotunjit, fundul îngustat şi în general fără decor. Totuşi, s-au găsit fragmente de ceşti la care s-a aplicat la linia de demarcare dintre gît şi umăr un şir de alveole dispus orizontal sau o bandă din linii incizate fin. Trebuie în continuare să menţionăm, că în afară de formele caracteristice prevăzute cu torţi cu buton în aceiaşi categorie se încadrează şi acele ale căror torţi sînt prevăzute cu creastă sau buton incipient.

Deşi nu constituie o categorie principală. străchinile tronconice cu marginea dreaptă sau o uşoară tendinţă de arcuire spre interior, se găsesc alături de celelalte două prototipuri, în toate complexele de locuire, dar într-un procentaj mult mai redus.

De asemenea unele vase mici tronconice care ar putea totuşi fi încadrate în categoria vaselor sac, credem că ele constituie un prototip aparte care este numai înrudit cu acela sac ; la acestea se observă că decorul constă din crestături şi în foarte rare cazuri şi din brîu simplu aplicat imediat sub buza vasului. Ele pot fi considerate ca avînd acelaşi rol cu paharele sau bolurile care se întîlnesc în cadrul altor grupuri din epoca bronzului. [22] Pentru a încheia prezentarea ceramicii descoperită în aşezarea Noua de la Gura Ghionoaiei este necesar să amintim că în afara motivelor decorative pe care le-am descris cu ocazia prezentării principalelor forme de vase, s-au identificat fragmente ceramice ornamentate cu triunghiuri incizate sau benzi unghiulare, pastile aplicate sub forma unor benzi orizontale sau grupuri constînd din 2-3 brîie în relief aşezate vertical pe gîtul vaselor. (fig. 7/1-3 ; 8/2-4).

21. Adrian C. Florescu, *op. cit.*, în *AM*, II-III, p. 140-210.
22. Ne referim la formele care sînt caracteristice culturii Monteoru.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

După cum am arătat, unele categorii de vase sînt lucrate dintr-o pastă neagră sau brun-cărămizie cu mult nisip în compoziţie şi cu luciu metalic pe ambele feţe. Trebuie să precizăm că numai formele de tradiţie Monteoru sau cele derivate din acestea se caracterizează prin această pastă fină. Celelalte categorii sînt lucrate din pastă bună cu pietricele şi cioburi pisate în compoziţie, de culoare brună sau pete cenuşii sau negricioase. În general ceramica descoperită în cenuşarele săpate, conţine un număr redus de forme şi motive decorative. Dintre acestea se detaşează totuşi sub raportul cantitativ vasul în formă de sac şi apoi ceaşca (din repertoriul de forme) şi motivele ornamentale constînd din brîuri în relief aplicate exclusiv pe vasele sac şi apoi caneluri şi pliseuri care constituie decorul caracteristic ceştilor. (fig. 8/2).

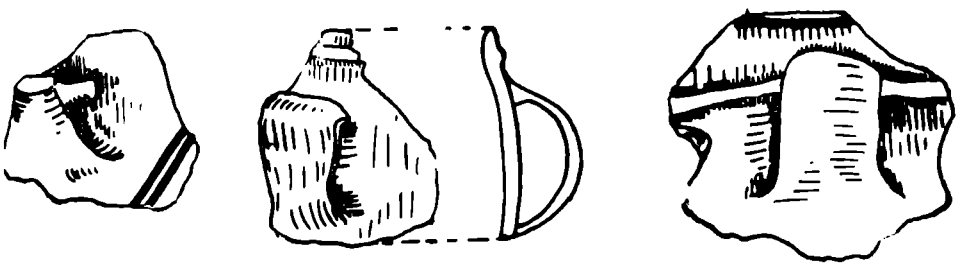

1 2 3

Fig. 7. — Dealul Morii. Gura Ghionoaiei. Fragmente ceramice descoperite în cenuşar

În afară de ceramică inventarul celor trei cenuşare conţine un număr considerabil de unelte şi obiecte lucrate din metal, piatră şi os, rolul precumpănitor avîndu-l însă categoria acestora din urmă. Ca şi în celelalte aşezări Noua din Moldova, numărul uneltelor din metal este extrem de redus. De altfel trebuie să subliniem că în afară de trei dălţi din care două sînt prevăzute cu mîner din os, în rest ele se încadrează în categoria obiectelor mici, de uz casnic sau de podoabă. Astfel, menţionăm două ace prevăzute cu urechiuşe şi trei cu capetele ascuţite, mijlocul îngroşat şi cu secţiunea transversală rectangulară. Urmează apoi cîteva obiecte de podoabă din care amintim acul cu capul globular şi o verigă (cercel). fig. 11/1,4-5.

Un repertoriu foarte bogat de prototipuri ni-l oferă însă categoria uneltelor şi obiectelor lucrate din os (fig. 10/1-5). Este de altfel cunoscut faptul că din asamblul inventarului culturii Noua prioritatea o au uneltele şi obiectele din os. Atragem atenţia că sub aspectul tehnicei de prelucrare se constată două categorii bine diferenţiate. Unelte ca : seceri, dălţi, împungătoare sau cuţite, sînt deobicei prelucrate cu multă atenţie doar în partea strict utilizabilă. În schimb, a doua categorie care conţine obiectele mici de uz casnic sau de podoabă precum şi vîrfurile de săgeată sau psaliile, sînt lucrate cu multă îngrijire şi fineţe dovedind o tehnică de prelucrare superioară. Aşa cum am arătat mai sus, repertoriul uneltelor şi obiectelor din os este foarte variat. Din categoria uneltelor de dimensiuni mari trebuie să amintim în primul rînd cuţitul şi secerea .Lucrate

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

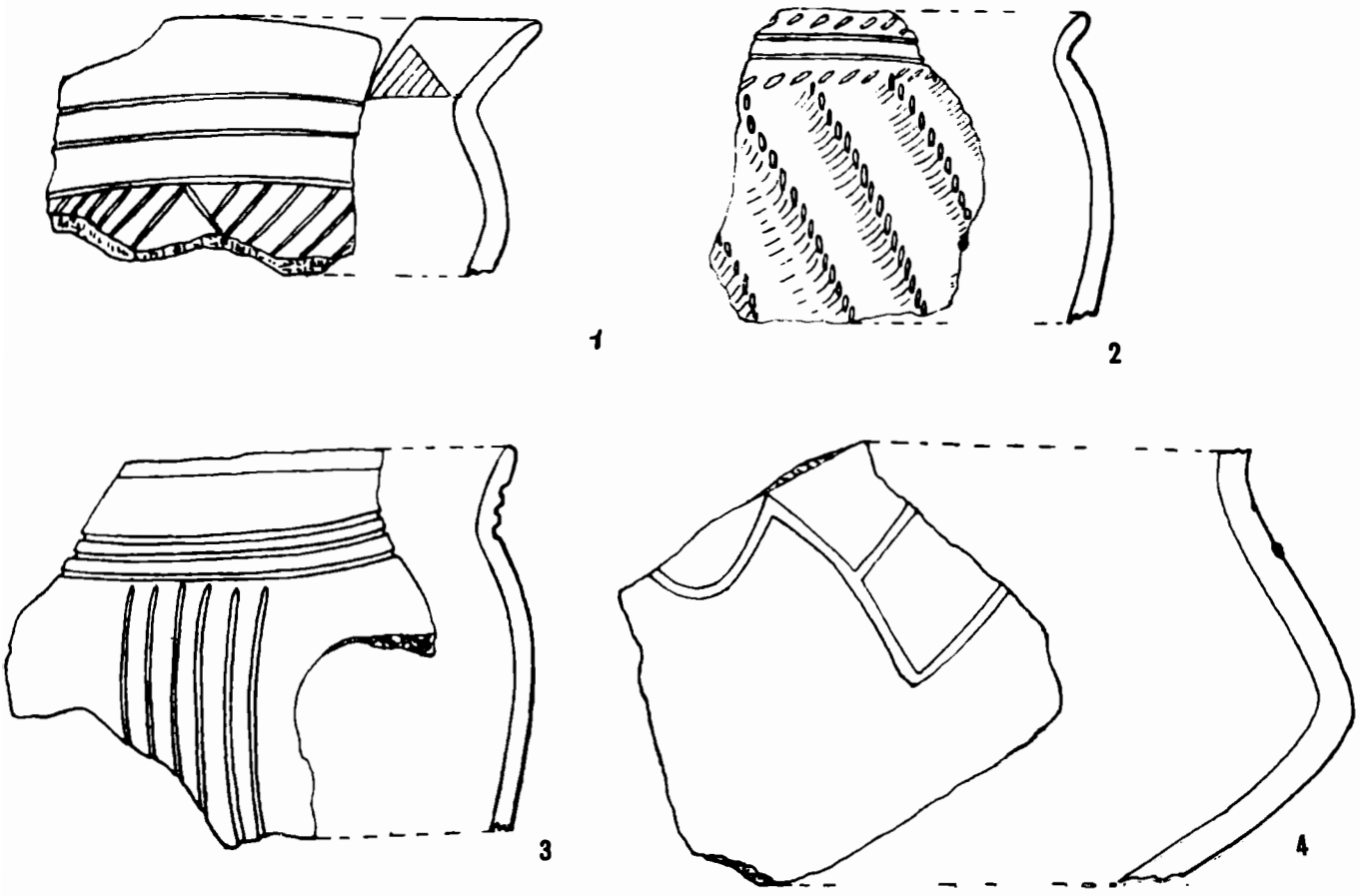

Fig. 8. — Dealul Morii. Gura Ghionoaiei. Fragmente ceramice aparţinînd culturii Monteoru (1) şi Noua (2-4)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

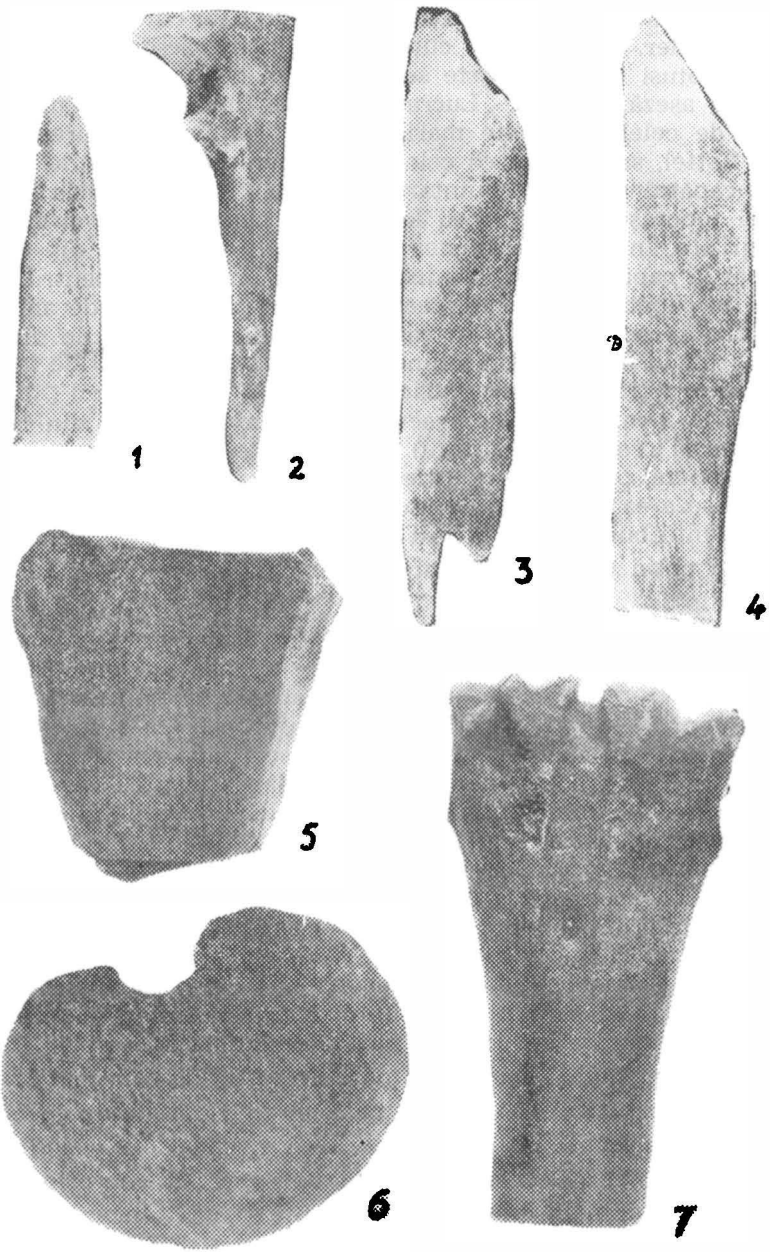

Fig. 9. — Dealul Morii. Gura Ghionoaiei. Obiecte lucrate din os. 1-2 dălți; 3-4 cuțite; 5, 7 mînere ? 6 fusaiolă aparținînd culturii Noua

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

deobicei din coastă de animal, cuţitele au tăişul uşor curbat şi o prelungire folosită ca mîner. Deşi faţă de cuţite secerile se găsesc într-un procentaj mai redus, totuşi ele sînt foarte semnificative pentru cunoaşterea inventarului unei aşezări Noua. Lucrate deobicei din falcă de animal ele se deosebesc de celelalte unelte mari printr-o tehnică de prelucrare superioară. Astfel, se observă că cele mai numeroase sînt dălţile prelucrate numai la capătul de întrebuinţare, după cum urmează acela sub forma unor mici toporaşe cu secţiunea lenticulară, tăişul ascuţit şi finisate cu multă îngrijire. În afară de acestea apar şi dălţi prelucrate din corn finisate numai la capătul de întrebuinţare. Amintim apoi că pentru a se obţine dălţi cu capătul lăţit se foloseau fragmente din coastă de animal care se prelucrau şi se lustruiau. În categoria uneltelor de os de dimensiuni mai mari trebuie să încadrăm şi unele împungătoare prelucrate în majoritatea cazurilor numai în partea strict utilizabilă. În sfîrşit, nu putem trece cu vederea că apar destul de frecvent piepteni prelucraţi din coastă de animal. Uneori crestăturile (dinţii) sînt aplicate pe lungimea coastei iar alteori pe capete, obţinîndu-se astfel piepteni cu duble crestături. De asemenea, în aşezarea de la Gura Ghionoaiei apare frecvent omoplatul crestat a cărui întrebuinţare nu a fost încă stabilită.

Nu mai puţin interesante sînt obiectele de uz casnic şi de podoabă lucrate din os.

Ele se caracterizează în primul rînd printr-o tehnică de prelucrare îngrijită şi prin motive decorative a căror fineţe nu poate fi pusă la îndoială. Din analiza acestor obiecte se poate constata că în unele cazuri s-a căutat să se transpună în os prototipuri lucrate din bronz.[23] Aşa se explică prezenţa celor cu mijlocul îngroşat, capetele ascuţite şi cu secţiunea transversală rectangulară, acele cu protuberanţe sau acelea cu capul globular. Mai apar în număr mult mai mare acele simple perforate sau mici împungătoare lucrate de obicei îngrijit. În mai mică măsură dar semnificative ni se pare folosirea vîrfurilor de săgeată din os. În aşezările Noua au fost identificate pînă acum patru prototipuri (cu corpul cilindric şi capul conic, goale în interior, faţetate de formă prismatică, triunghiulare cu baza concavă şi secţiunea transversală romboidală sau în sfîrşit triunghiulară cu baza dreaptă, subţiată uneori perforată avînd de asemenea secţiunea transversală romboidală.[24] Acest ultim prototip este întîlnit cel mai des în aşezarea Noua de care ne ocupăm aici. Menţionăm că deşi se cunosc în această vreme un număr mult mai mare de diferite prototipuri, vîrfurile de săgeată sînt singurele obiecte care au putut fi încadrate în categoria acelora flosite ca arme (fig. 12/1-3).

S-a putut observa din cele relatate pînă aici, că atît prin structura economică cît şi prin inventar, aşezarea de la Gura Ghionoaiei se încadrează întru totul în contextul fenomenului Noua-Sabeatinovka caracteris-

23. Pentru studiul comparativ vezi Adrian C. Florescu, *op. cit.*, în *AM*, II-III, p. 143-214 ; idem, *op. cit.*, în *Dacia*, N.S. II, p. 36-94.

24. Idem în *AM*, II-III, p. 143-216 ; idem, în *Dacia*, N.S., XI, p. 56-94.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

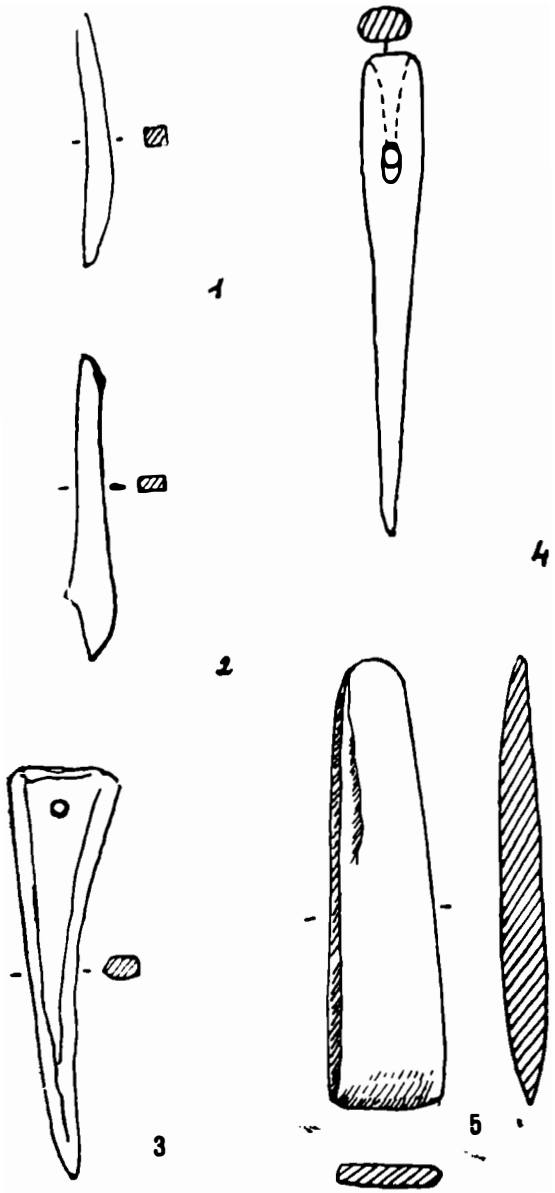

Fig. 10. — Dealul Morii. Gura Ghionoaiei. Obiecte de os descoperite în aşezarea aparţinînd culturii Noua

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

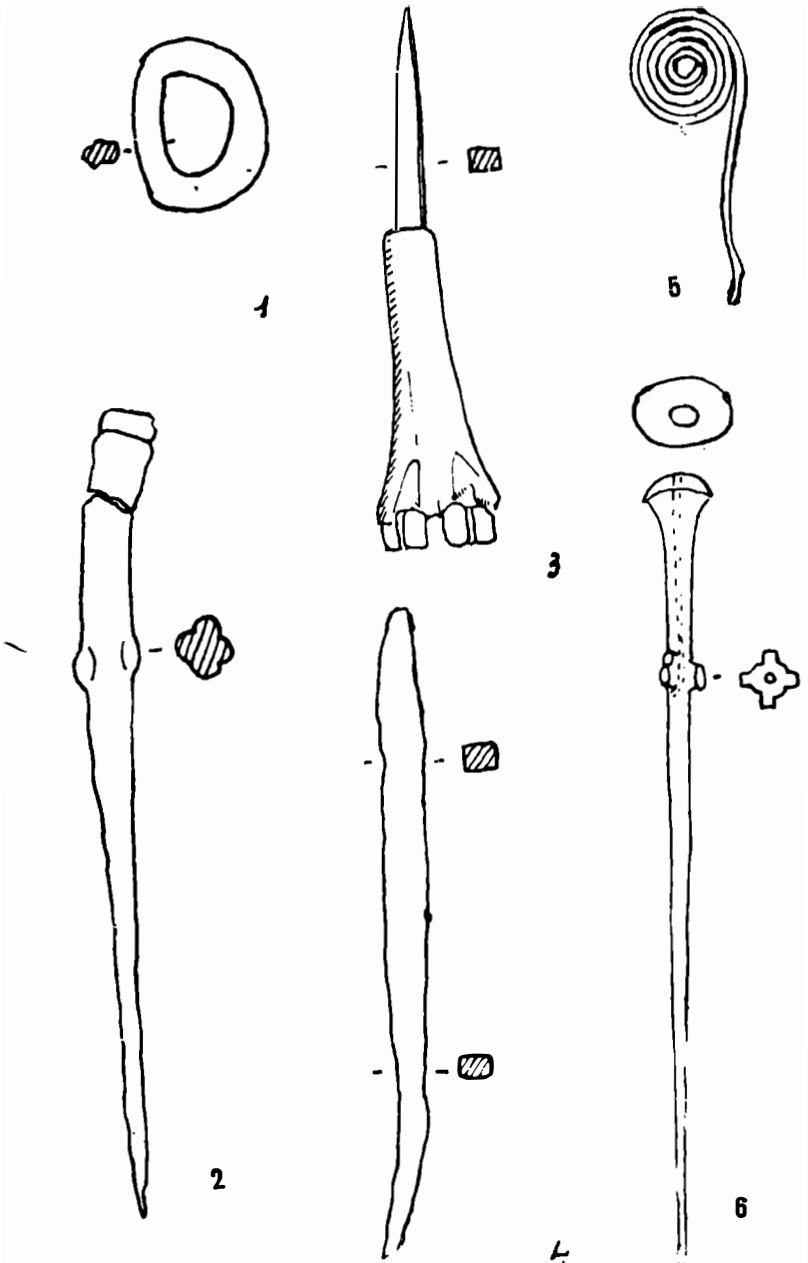

Fig. 11. — Dealul Morii. Gura Ghionoaiei. Obiecte din bronz descoperite în cele două nivele de locuire Noua

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tic pentru spaţiul carpato-dunărean la sfîrşitul epocii bronzului şi al cărui conţinut a fost deja determinat.[25]

Ceea ce însă atrage atenţia în mod deosebit aici este faptul că s-a sesizat un nivel de locuire aparţinînd culturii Noua dar al cărui material

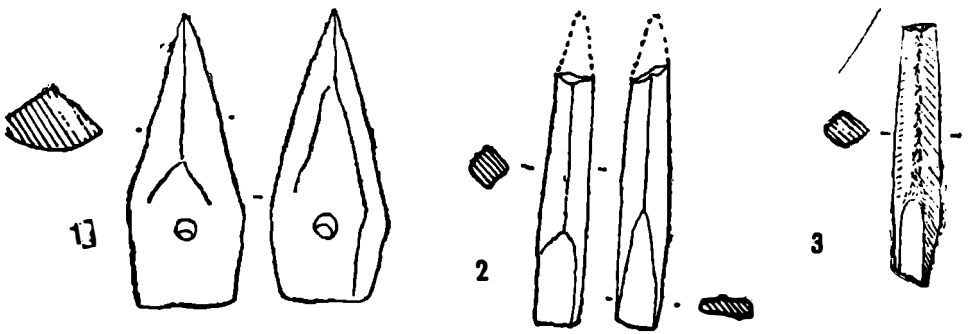

Fig. 12. — Dealul Morii. Gura Ghionoaiei. Vîrfuri de săgeţi din os descoperite în aşezarea Noua

conţine trăsături ce se depărtează de acelea cunoscute pînă acum. Astfel, s-a constatat că aşezarea nu se mai caracterizează prin locuinţe grupate, care apar azi sub forma unor cenuşare, ci dimpotrivă prin locuinţe de suprafaţă situate la circa 20-25 m distanţă unele de altele. În ceea ce priveşte structura economică se observă o oarecare diminuare a rolului pe care l-a avut anterior creşterea vitelor, acest fapt fiind concretizat printr-un procentaj mai redus al materialului osteologic descoperit în noul nivel de locuire. În linii generale inventarul propriu zis al aşezării nu se deosebeşte de cel identificat în aşezarea cu cenuşare. Deşi cu alt prilej s-au scos în evidenţă principalele caracteristici ale materialului arheologic aparţinînd noului nivel de locuire Noua, este necesar acum să se facă unele precizări şi completări.[26]

În acest sens, menţionăm că s-au descoperit cinci locuinţe de suprafaţă, două gropi cu resturi de menajere şi cîteva complexe de locuire mai puţin bine păstrate. Din punt de vedere stratigrafic, s-a arătat deja că noul nivel de locuire acoperă solul brun sau cenuşiu în care au fost identificate resturile celor trei cenuşare. Pentru a scoate în evidenţă deosebirile în ceea ce priveşte sistemul de construire al locuinţelor, dintre cele două nivele de locuire Noua vom insista asurpa prezentării mai amănunţite a locuinţei 1 şi 3. Astfel, s-a observat că locuinţa 1 situată pe şanţul L este de formă rectangulară (L = 7 m şi l = 2,30 m), fără podină constituită din lut crud ci numai din pămînt brun bine tasat. Lipiturile provenind de la pereţi au fost aplicate pe un schelet de nuiele groase iar la colţuri pereţii erau susţinuţi de pari. În afară de vatra centrală ale cărei

25. Am ţinut seama de consideraţiile referitoare la problema sfîrşitului epocii bronzului expuse de Adrian C. Florescu în *Dacia*, N.S., II, p. 36-94.

26. M. Florescu şi V. Căpitanu, op. cit., în *Carpica*, I, p. 27-35.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lipituri au fost făcute de două ori, s-au mai identificat două mici vetre constituite din lut galben nisipos. Existenţa vetrelor ar putea sugera ipoteza potrivit căreia locuinţa ar fi avut eventual trei încăperi. Nu au fost însă sesizate şi alte elemente de construcţie care să vină în sprijinul ipotezei de mai sus. În interiorul locuinţei sub masa de chirpici a apărut o rîşniţă şi lîngă ea un vas de provizie fragmentar. De asemenea, în jurul vetrei centrale s-a găsit mult cărbune şi cenuşă amestecată cu oase de animal. În afară de cîteva fragmente ceramice nesemnificative atragem atenţia în mod deosebit că sub masa de chirpici s-a descoperit un celt de bronz (varianta răsăriteană a celtului ardelean) [27]. În apropierea acestei locuinţe s-au identificat resturile unei alte colibe mult mai mici (L = 4 m, l = 3 m). Ca şi în cazul precedent s-a constatat lipsa podinei, iar pereţii au fost constituiţi după acelaşi sistem semnalat la locuinţa 1. Au apărut însă şi unele elemente mici ca de exemplu gardina în jurul lipiturilor vetrei iar la baza pereţilor s-a aşezat un strat de pietre de rîu de dimensiuni mici şi mijlocii. Ţinînd seama de dimensiunile sale cît şi de faptul că locuinţa se află la numai 3 m distanţă de cea precedentă, este posibil, ca ea să fi avut rolul unei adevărate anexe.

Foarte interesantă ni se pare locuinţa 3, la care s-au putut face observaţii cu totul deosebite asupra sistemului de construire a vetrei. Iniţial, pe locul unde urma să se aşeze lipiturile vetrei s-a spart un vas, iar fragmentele uşor tastate, au format un strat compact care a fost acoperit de lipituri din lut galben nisipos, groase de 3-4 cm. Fiind folosită probabil intens, sau arsă puternic, masa compactă a lipiturilor s-a deteriorat şi din acest motiv s-a aplicat încă un rînd de lipituri (constituite de asemenea din lut galben nisipos). Prin această refacere însă vatra a fost şi micşorată simţitor faţă de cea iniţială. În jurul ei s-au descoperit fragmente ceramice provenind de la vase-sac, cu marginea întărită şi decorate cu brîu în relief. Menţionăm în mod deosebit şi faptul că la circa 20 cm de marginea vetrei s-au găsit sub fragmentele ceramice cîteva obiecte din bronz (două aplice şi un ac cu capul globular şi cu patru protuberanţe) precum şi o dăltiţă din os.

Alte observaţii referitoare la sistemul de construire al locuinţelor ni le furnizează locuinţa 4 ; aici lipiturile pereţilor sînt aplicate nu numai pe un schelet de nuiele, ci pe o reţea de scînduri alternînd cu pari subţiri, iar la colţuri, ca şi în cazurile precedente, sînt aplicate pe pari groşi. De asemenea, spre deosebire de locuinţele anterioare unde vatra sau vetrele ocupau o poziţie centrală, aici ea a fost identificată în colţul de de est şi prevăzută cu o mică gardină din pietre în jurul lipiturilor compacte din pămînt nisipos.

În ceea ce priveşte locuinţa 5 trebuie să ne oprim la prezentarea mai amănunţită a vetrei. Şi în acest caz, se constată o refacere, dar se păstrează dimensiunile iniţiale. Spre deosebire însă de vatra din locuinţa 3 construită pe fragmentele unui vas spart intenţionat, înainte de aplicarea

27. Caracteristicile celtului ardelean, varianta răsăriteană vezi M. Petrescu-Dîmboviţa, *op. cit.*, în *SCIV*, 1953, 3-4, p. 443 şi urm. ; idem, în *MIA, IZR*, p. 151 şi urm.; idem în *Dacia*, IV, p. 139 şi urm. ; idem, în *AM*, II-III, p. 216-234 ; Adrian C. Florescu, în *Dacia*, XI, XI, p. 57-94.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lipiturilor, aici s-a observat că pe solul brun-cafeniu bine tasat, care era folosit drept podina locuinței, s-a așternut un strat gros din pietre de rîu în special din gresie) și apoi s-a așezat stratul de lut galben amestecat cu nisip sau pietricele mărunte, ce constituiau vatra propriu zisă. (fig. 5).

În încheiere, este necesar să se menționeze și unele detalii remarcate cu prilejul cercetării complexelor de locuire. În acest sens, amintim că vatra din complexul A a fost construită pe un strat gros din pietre de gresie. Pentru a se obține o suprafață compactă și plană pietrele au fost alese cu grijă și așezate pe cît posibil ordonat. Deasupra lor s-au aplicat două rînduri de lipituri a căror grosime depășește 4 cm. În afară de locuințe s-au identificat două gropi cu resturi menajere, de formă ovală, cu diametrele de 80 × 60 cm și 90 × 110 cm ca și profilul în formă de pungă. Pămîntul de umplutură, uniform, brun-cenușiu sau brun-cafeniu, conține puține materiale arheologice. Menționăm astfel fragmente provenind de la vase-sac decorate cu brîu în relief, oase de animal sau unelte din os deteriorate de la întrebuințare. Este important de relevat faptul că sub groapa 1 a cărei adîncime nu depășește 1 m se găsește un mormînt de inhumație care nu a fost deranjat.

Desigur că la observațiile referitoare la sistemul de construire al locuințelor și a vetrelor trebuie să adăugăm și pe acelea rezultate din cercetarea inventarului arheologic. Astfel, resturile osteologice reprezintă circa 50% din materialul arheologic descoperit în noul nivel de locuire Noua. Acest procentaj este mai redus decît în cenușare unde aceleași resturi reprezentau circa 60—65% din inventarul așezării[28]. În schimb, numărul rîșnițelor întregi sau fragmentare este aici mai mare. În ceea ce privește prelucrarea osului constatăm că prototipurile semnalate anterior sînt cu mici excepții prezente și aici. De asemenea, se observă aceeași tehnică superioară la prelucrarea obiectelor mici de uz casnic și de podoabă. Cuțitele curbe din piatră sau gresie sînt folosite în aceeași măsură ca și în așezarea cenușar. Pentru datare cît și pentru cunoașterea propriu zisă a prototipurilor obiectelor din metal, foarte semnificativă ni se pare prezența variantei răsăritene a celtului ardelean din locuința 1 și a acului cu capul globular prevăzut cu patru protuberanțe sau a celor două aplice din bronz. În special celtul asigură încadrarea nivelului de locuire pe care-l discutăm, în contextul culturii Noua.[29] (fig. 11/2, 5, 6).

Ceramica conține în linii mari un repertoriu de forme și motive decorative asemănător acelui identificat în așezarea cenușar. Cu toate acestea, s-au putut observa unele mici deosebiri. Astfel, la cești este înlocuită treptat toarta prevăzută cu buton, cu aceea din bandă simplă deși se mențin în continuare și vechile prototipuri. De asemenea, proeminențele plate care se întîlnesc pe vasele-sac sau străchini sînt acum mai mult foolsite, iar ca formă se apropie de acelea caracteristice Hallstat-ului. În aceeași ordine de idei, trebuie să menționăm și faptul că s-a observat o tendință mai pronunțată de arcuire a marginei străchinilor spre interior, căpătînd astfel un profil asemănător cu cel al formelor hallstattiene.

28. Pentru structura economică a culturii Noua vezi la Adrian C. Florescu, în *AM*, II-III, p. 146-216.

29. Vezi mai sus nota 27.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Cu toate că s-au putut sesiza deosebiri între cele două nivele de locuire Noua, totuşi o diferenţiere netă care să permită atribuirea resturilor de locuire din stratul superior unui alt context cultural, nu ar fi fundamentată pe argumente convingătoare. Desigur că nu trebuie trecut cu vederea că tipul de aşezare este deosebit, dar acest fapt la care nu s-a putut adăuga decît foarte puţine elemente noi, în ceea ce priveşte inventarul, nu constituie criterii riguroase pentru formularea concluziilor referitoare la sfîrşitul culturii Noua şi geneza Hallstattului în Moldova. Cu un alt prilej s-au prezentat unele ipoteze care urmează a fi verificate în viitor. [30]

Resturile de locuire aparţinînd sec. II-III e.n.

În comparaţie cu aşezările din epoca bronzului aparţinînd culturilor Monteoru şi Noua, urmele de locuire din sec. II-III e.n. s-au identificat doar în sectorul de nord-vest al staţiunii de la Gura Ghionoaiei. Cu prilejul săpării şanţului L au fost descoperite resturi *in situ* asupra cărora ne vom opri în mod deosebit. Astfel, în capătul de nord-vest al şanţului L, au apărut urmele unei locuinţe de suprafaţă constînd din lipituri de pereţi şi o vatră deranjată. Deşi a fost în cea mai mare parte distrusă, se poate observa totuşi că a avut o formă aproximativ rectangulară. S-a constatat de asemenea, că nu s-a amenajat podină, iar pereţii au fost construiţi pe un schelet de nuiele subţiri. Lipiturile vetrei sînt friabile şi constituite din pămînt nisipos. Dimensiunile acesteia nu au putut fi stabilite întrucît, aşa cum am arătat anterior, vatra a fost deranjată aproape total. Sub masa de chirpici mărunţi s-au găsit cîteva fragmente ceramice lucrate la roată, din pastă fină cenuşie, precum şi fragmente provenite de la vase-borcan cu marginea crestată şi decorate cu brîu în relief, lucrate cu mîna, din pastă brună sau brun-cărămizie. În imediata apropiere a acestei locuinţe, au fost identificate două gropi cu resturi menajere de formă ovală şi cu profilul în formă de pungă uşor strînsă la gură. Pămîntul de umplutură brun-negricios alternează cu stratul de cenuşă, cărbune sau pămînt brungălbui. În groapa 1 a apărut la adîncimea de 1,20 m un strat compact de cenuşă şi cărbune. Tot aici a apărut şi cea mai mare cantitate de material arheologic constînd mai ales din fragmente ceramice lucrate atît la roată cît şi la mînă. Amintim astfel, că din repertoriul formelor lucrate cu mîna, predomină vasele borcan cu pereţii drepţi şi decoraţi cu brîu în relief. În schimb, ceramica cenuşie lucrată la roată conţine o gamă mai variată de forme ca : fructiere, ceşti, castroane, pahare etc. În pămîntul de umplutură s-au descoperit şi cîteva oase de animal precum şi cochilii de scoici. În ceea ce priveşte groapa 2, asemănătoare ca formă şi profil cu precedenta se observă că prin săparea ei s-a deranjat un complex de locuire aparţinînd nivelului superior al aşezării Noua. În afară de fragmentele ceramice ale căror forme sînt identice cu acelea menţionate în groapa 1, trebuie să mai amintim prezenţa a două obiecte din fier (un

30. Aceste ipoteze au fost formulate de către M. Florescu în *op. cit.*, *Carpica* I, p. 27-35.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

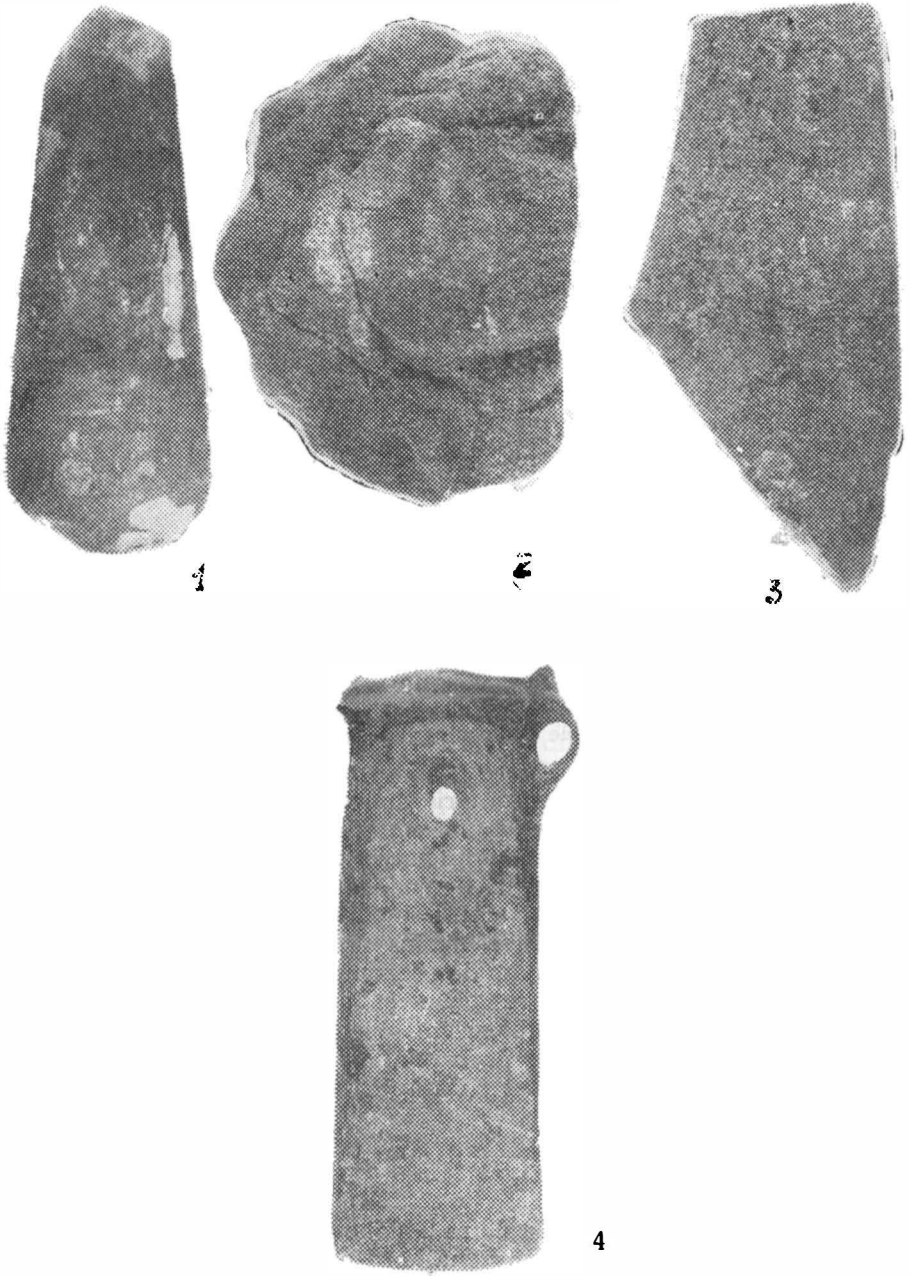

Fig. 13. — Dealul Morii. Gura Ghionoaiei. Unelte din piatră 1, 3 topor şi cuţit descoperite în aşezarea Monteoru ; 2 piatră de ascuţit, 4 celt descoperit în locuinţa 1 aparţinînd ultimului nivel de locuire Noua.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cuţitaş fragmentar şi o pensetă) precum şi o cătuie şi fusaiole fragmentare. Spre deosebire de groapa 1, aici se constată că pămîntul de umplutură depus în straturi alternative de cenuşă, cărbune, sol brun sau brun-gălbui şi bucăţi de chirpici, conţine pietre de rîu de dimensiuni mici şi mijlocii. Ca şi în cazul precedent, resturile osteologice sînt aproape inexistente.

În celelalte sectoare ale staţiunii de la Gura Ghionoaiei au mai fost descoperiri izolate în complexe de locuire *in situ*.

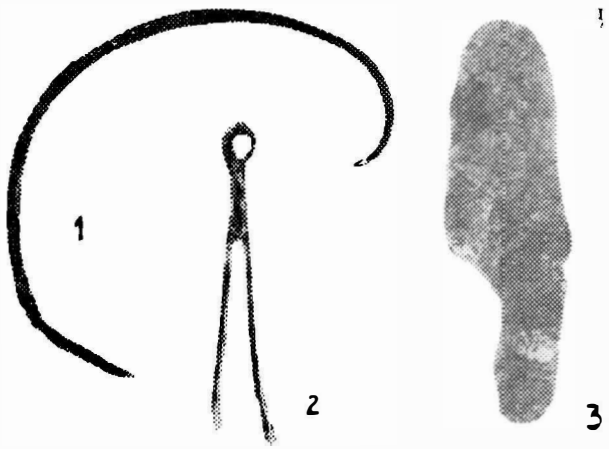

Fig. 14. — Dealul Morii. 1. brăţară de bronz, 2. pensetă, 3 cuţit din fier, descoperite în complexele de locuire din sec. III. e. n.

În sfîrşit în încheierea prezentării materialelor arheologice descoperite la Gura Ghionoaiei, trebuie să mai amintim că în sectorul de nord-est a fost identificat un mormînt de inhumaţie. Scheletul în poziţie chircită accentuată, aparţinena unui matur. Groapa mormîntului se pare că a fost săpată de la baza solului brun-cafeniu identic cu acela din interspaţiile cenuşarelor şi în acest caz nu ar fi exclus ca mormîntul să aparţină purtătorilor culturii Noua. Menţionăm de asemenea şi faptul că scheletul era aşezat pe un „pat" de pietre plate şi acoperit cu dale mici din gresie. Din nefericire nu au fost găsite obiecte de inventar şi din acest motiv datarea lui este destul de probabilă, cu toate că aşa cum am arătat mai sus se pare că groapa a fost săpată de la baza stratului aparţinînd aşezării Noua.

*

Prin cercetările efectuate la Gura Ghionoaiei, s-au obţinut numeroase date asupra epocii bronzului din zona nord-estică a podişului Bîrladului. Dintre acestea, credem că rezultatele referitoare la cultura Noua sînt cele mai importante. Desigur că prin identificarea unui nou nivel de locuire aparţinînd acestei culturi, deosebit în ceea ce priveşte tipul de aşezare

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de acela obişnuit precum şi sesizarea unor mici transformări la formele şi motivele decorative ale ceramicii, se poate pune în discuţie problema sfîrşitului culturii Noua din Moldova. Avîndu-se în vedere că deocamdată nu au fost cercetate şi alte aşezări al căror material arheologic şi date stratigrafice să aducă noi argumente la formarea concluziilor asupra ultimei etape din evoluţia culturii Noua, ne limităm a reaminti ipotezele formulate cu un alt prilej. Astfel, nivelul de locuire superior a culturii Noua de la Gura Ghionoaiei ar putea să reprezinte o nouă etapă din evoluţia acesteia caracterizată printr-o mai accentuată activitate sedentară, rezultată din încheierea procesului de asimilare şi transformare cauzat de pătrunderea în spaţiul carpato-dunărean al elementelor Srubno-Chvalinsk. De asemenea, nu trebuie exclusă nici ipoteza potrivit căreia noile schimbări sînt o consecinţă a legăturilor tot mai strînse cu civilizaţia hallstattiană, cristalizată în zonele din imediata vecinătate a limitei de vest a ariei Noua [31].

Pentru o mai bună cunoaştere a regiunii în care se află staţiunea de la Gura Ghionoaiei, s-au făcut în împrejurimi cercetări de suprafaţă care au avut ca rezultat identificarea a numeroase resturi de locuire. Astfel, la Calapodeşti s-a descoperit un celt fragmentar şi cîteva fragmente ceramice care par să provină de la vase în formă de sac specifice culturii Noua.

De asemenea, în apropiere de staţiunea cercetată de noi pe locul numit „Pandelea" au fost scoase la iveală cu ocazia diferitelor lucrări agricole fragmente ceramice şi un topor de luptă din diorit aparţinînd culturii Monteoru precum şi resturi de locuire din sec. II-III e.n., şi prefeudale. Sondajul efectuat aici şi care a constat din săparea a două şanţuri paralele, a avut rezultate prea puţin importante. Astfel, în afară de cîteva complexe de locuire constînd din bucăţi mici de chirpici şi lipituri de vetre deranjate precum şi de fragmente mărunte ceramice lucrate fie la roată fie cu mîna, aparţinînd sec. II-III e.n., s-au descoperit izolat şi cîteva fragmente ceramice prefeudale. În ceea ce priveşte resturile de locuire din epoca bronzului, ele se limitează exclusiv la ceramică, foarte corodată şi fragmentară.

Judecînd în ansamblu rezultatele cercetărilor de la „Pandelea" se poate conchide că iniţial aşezarea aparţinînd sec. II-III e.n. ale cărei urme au fost identificate şi la Gura Ghionoaiei, a cuprins şi cea mai mare parte a terenului din imediata sa vecinătate. Resturile de locuire au fost însă distruse şi răvăşite încît nu s-au mai păstrat decît mici complexe cu totul nesemnificative. De asemenea, urmele de locuire sporadice prefeudale şi din epoca bronzului descoperite în marginea de sud-vest a punctului „Pandelea" au fost în aceeaşi măsură răvăşite încît nu ni s-a păstrat nici un fel de detalii referitoare la tipul de aşezare sau inventar.

31. *Idem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În încheiere ţinem să subliniem că rezultatele cercetărilor de la Gura Ghionoaiei completează datele referitoare la epoca bronzului din Moldova şi aduc o contribuţie la cunoaşterea unei zone geografice care a stat mai puţin în atenţia arheologilor.

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES EFFECTUÉE À DEALUL MORII

Résumé

L'établissement est située dans la région de stepppe à fôrets de la Moldavie. On a déterminé ici des restes d'habitation apartenent à l'époque de bronze (la culture Monteoru et Noua) et des restes sporadiques appartenent aux siècles II—III n. è.

En ce qui concerne la culture Monteoru on a pu établir qu'elle a comporté deux phases d'évolution ; Monteoru Ic_3 et Ic_2 On remarque que les restes archeologiques de la phase Monteoru Ic_3, il faut encadrer dans le troisième étape de développement de la phase Monteoru Ic_3, qui est caracterisée par l'apparition des élements décoratifs nouveaux et qui fait la liaision avec la phase imediatement postérieure — Ic_2. Les restes de la phase Monteoru Ic_2, appartenent a la première etappe d'évolution, ou on se relève la preponderence des tasses à deux anses surélevées présentent un seuil et une enseluire. Lea restes d'habitations appartenent a la civilisation de Noua apparèssent à la surface du sol sous forme de taches contenant de cendre (d'où le nôme de „cendriers" ou zolniki. Dans l'inventair d'établissement, ce sont les os d'animaux qui occupent le premiere place 60—65% de l'ansamble du matériel archeologiques découverts. Il faut remarquer en premier lieu l'abondance des outils en os (l'omoplate crêtée, des faucilles, des différentes catégories des aigullles etc.). Les objets en bronze sont peut nombreaux. En ce qui concerne la céramique on signale la fréquence de vases en forme de sac et puis des écuelles et tassse. Le décor comporte aussi un nombre d'éléments restreint : des bandes à relief simple du parfois alvéolaire et des cannelures ou des ornaments dérivés des cannnelures.

Il faut mentionner aussi que dans la station de Gura Ghionoaiei on a trouvé une étape nouvelle de la culture Noua qui n'est pas caractérisée par des cendriers, mais par des habitations de surface avec des parois construits en grosses poutres et en branchages recouverts d'une couche d'argile mêlée. En ce qui concerne la ceramique a côté des formes et des motifs décoratifs spécifiques on signale l'apparition des proémineces applaties, des anses simples très ressemblantes de celle qui se développent au début de l'époque de Hallstatt.

Dans cette station on a trouvé aussi quelques restes d'habitation appartenent aux siècles II-III n. è.

EXPLICATIONS DE FIGURES

Fig. 1. — Dealul Morii. Plan général des fouilles I, II-III: cendries ; I-II : restes d'habitation appartenant au dernier niveau d'habitation Noua ; 12—18 restes d'habitation appartenant à la phase Monteoru Ic_3 ; 19-25, restes d'habitation appartenant à la phase Monteoru Ic_2 ; 26-36, restes d'habitation appartenant au III-ème siècle.

Fig. 2. — Dealul Morii. Profil de la paroi est de fossé L.

Fif. 3. — Dealul Morii. Profil de la paroi onest du fossé T.

Fig. 4. — Dealul Morii. Plan de cendrier I. 1-2, planchers an argile appartenant des premières habitations ; 3, restes des planchers en argile appartenent à une habitation rénove ; 4-6. restes des habitations de surface superposés au cendrier ; 7-9, des agglomerations de céndre près des habitations I et 2 ; 10, des âtres qui sont prévus autour avec des piarres plates ; 11, des 12, mulin à bras, en pierre ; 13, des pierres qui ont été usités à la con-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

struction des habitations ; 14, des torchis calcinés provenant de la paroi ; 15, frâgments de poterie ; 16, charbon, candre, cailloux ; 17, restes des enduits qui ont couvert les planchers.

Fig. 5. — Dealul Morii. Restes d'habitation appartenant à l'établissement de la dernière étape de la culture Noua.

Fig. 6. — Dealul Morii. Fragments de poterie appartenant à la culture Monteoru.

Fig. 7. — Dealul Morii. Fragments de poterie identifiés aux cendriers.

Fig. 8. — Dealul Morii. Fragments de poterie, Monteoru (1) et Noua (2-4).

Fig.. 9. — Dealul Morii. Des outils en os appartenant à la culture Noua.

Fig. 11. — Dealul Morii. Objets en bronze identifiés dans l'établissement Noua.

Fig. 12. — Dealul Morii. Points de flèches en os signalés dans l'établissement Noua.

Fig. 13. — Dealul Morii. Outils en pierre. 1, 3, hache et couteau de l'établissement Monteoru ; 2, polissoir.

Fig. 14. Deolul Morii. Bracelet en bronze et couteau en fer appartenant au III-eme siècle.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

DESCOPERIRILE ARHEOLOGICE DE LA PRĂJEȘTI (JUDEȚUL BACĂU)

C. BUZDUGAN

În anul 1965 ni se semnala descoperirea, cu totul incidental, a unor vestigii arheologice [1], pe malul stîng al Siretului, în marginea de sud-est a satului Prăjești.

Însemnătatea acestei descoperiri fortuite sporise și mai mult în urma unor recunoașteri în teren [2], cu prilejul cărora s-a dovedit că ea face parte dintr-un complex arheologic.

Avîndu-se în vedere valoarea științifică pe care o reprezentau materialele descoperite la Prăjești, Muzeul de istorie din Bacău a intreprins aici, în vara anului 1967, săpături sistematice.

Desfășurarea lucrărilor a fost foarte mult stînjenită din cauza unor construcții gospodărești și obiective zootehnice, ridicate de cooperativa agricolă de producție. Cu toate aceste dificultăți, cercetările de la Prăjești, fără să depășească proporțiile unui modest sondaj, au prilejuit interesante observații.

Astfel, identificarea resturilor a încă două morminte de înhumație în imediata apropiere a celui descoperit anterior conduce la ideea apartenenței lor unei necropole daco-carpice, dispărută ca urmare a distrugerilor provocate de prăbușirile de teren ce s-au produs în decursul timpului sau a lucrărilor de construcție executate recent.

Pe de altă parte, așa cum s-a putut constata, rămășițele așezării, foarte subțiri spre nord, ele înmulțindu-se spre sud, indică o locuire mai intensă în această parte și sugerează ideea distrugerii principalei porțiuni a așezării o dată cu surparea marginei de terasă. Această supoziție con-

---

1. Printre resturile arheologice descoperite în 1965, amintim aici un mormînt de înhumație cu inventar destul de bogat. Inventarul mormîntului, recuperat datorită intervenției energice, plină de pasiune, a profesorului Paul Țarălungă din Prăjești și introdus în circuitul micului dar interesantului muzeu sătesc din localitate, cuprinde trei cănițe lucrate la roată, din pastă de culoare cenușie, prevăzute cu toartă din bandă și două fibule de bronz, databile în sec. III e. n. În legătură cu aceasta vezi M. Florescu și V. Căpitanu, *Descoperiri arheologice în jud. Bacăului*, în AM, VI, p. 218.

2. Prima recunoaștere a fost făcută în 1965 de V. Căpitanu, care a indenfificat resturi de locuire aparținînd neoliticului, bronzului și ceramică dacică. Cu ocazia unei periegheze, întreprinsă în primăvara anului 1967, s-au găsit și fragmente ceramice specifice primei epoci a fierului.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cordă, de altfel, şi cu informaţiile localnicilor despre apariţia de „vase din vechime, oase, vîrfuri de suliţă şi chiar monede" în desprinderile de terasă ce se produceau an de an.

Din punct de vedere stratigrafic s-a constatat prezenţa unui singur strat de cultură, gros de 0,30-0,40 m, cu mai multe niveluri de locuire.

Cele mai vechi resturi de locuire aparţin perioadei mijlocii şi tîrzii a epocii bronzului. Ele sînt reprezentate de fragmente ceramice de aspect Monteoru şi Noua. Pentru cultura Noua sînt caracteristice fragmente din pastă poroasă de culoare cărămizie, decorate cu brîu alveolar orizontal, provenite mai ales de la vase de dimensiuni mijlocii (fig. 1/9 ; 2/1-3). Din perioada culturii Monteoru datează, printre altele, şi mormîntul de incineraţie în urnă, descoperit în una din secţiuni, la adîncimea de 0,50 m faţă de suprafaţa solului actual. Inventarul său, conţinînd în exclusivitate ceramică, se compune dintr-un vas şi o strachină folosită drept capac.

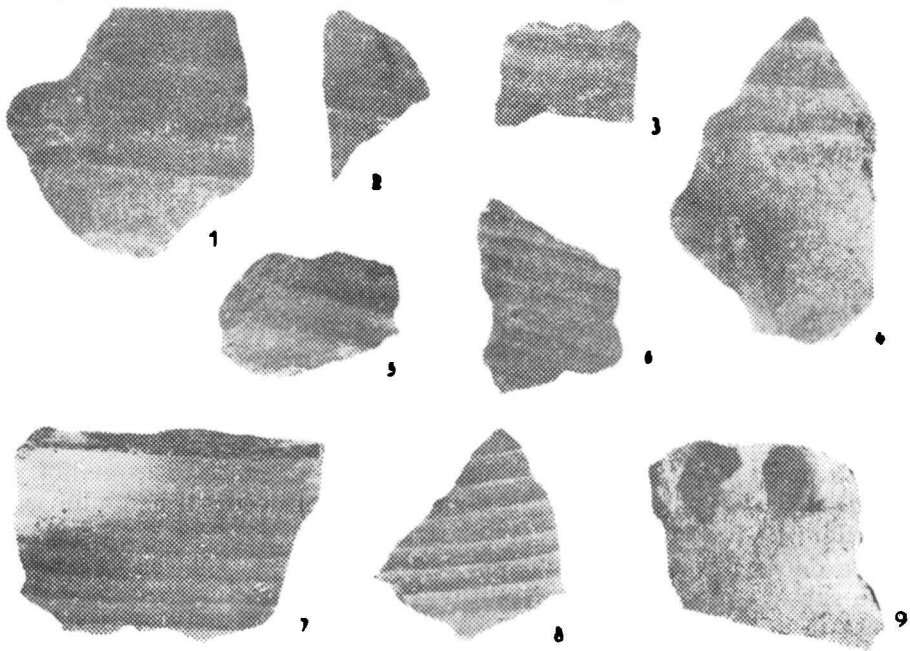

Fig. 1. — Ceramică fragmentară

Urna funerară, în interiorul căreia se găseau oasele arse ale defunctului, este lucrată din pastă poroasă de culoare brun-cărămizie. Din cauza condiţiilor rele de conservare, jumătatea superioară a vasului s-a distrus, aşa încît forma lui rămîne neprecizată. Ca ornament se întîlneşte o linie simplă în relief, dispusă orizontal pe partea centrală (fig. 3/1).

Strachina-capac, lucrată în aceeaşi manieră cu urna, dintr-o pastă asemănătoare, de culoare brună, are forma tronconică, profilul înalt şi buza mult răsfrîntă în afară (fig. 3/3). Imediat sub buză se găsesc două linii orizontale înguste.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

După resturile de locuire din epoca bronzului, care apar în număr destul de redus la baza stratului de cultură, urmează o depunere din prima epocă a fierului. Materialul arheologic corespunzător acestei depuneri constă din resturi de locuințe, oase de animale și în deosebi ceramică. Cele cîteva complexe de chirpici, răvășite cu ocazia diverselor lucrări, indică

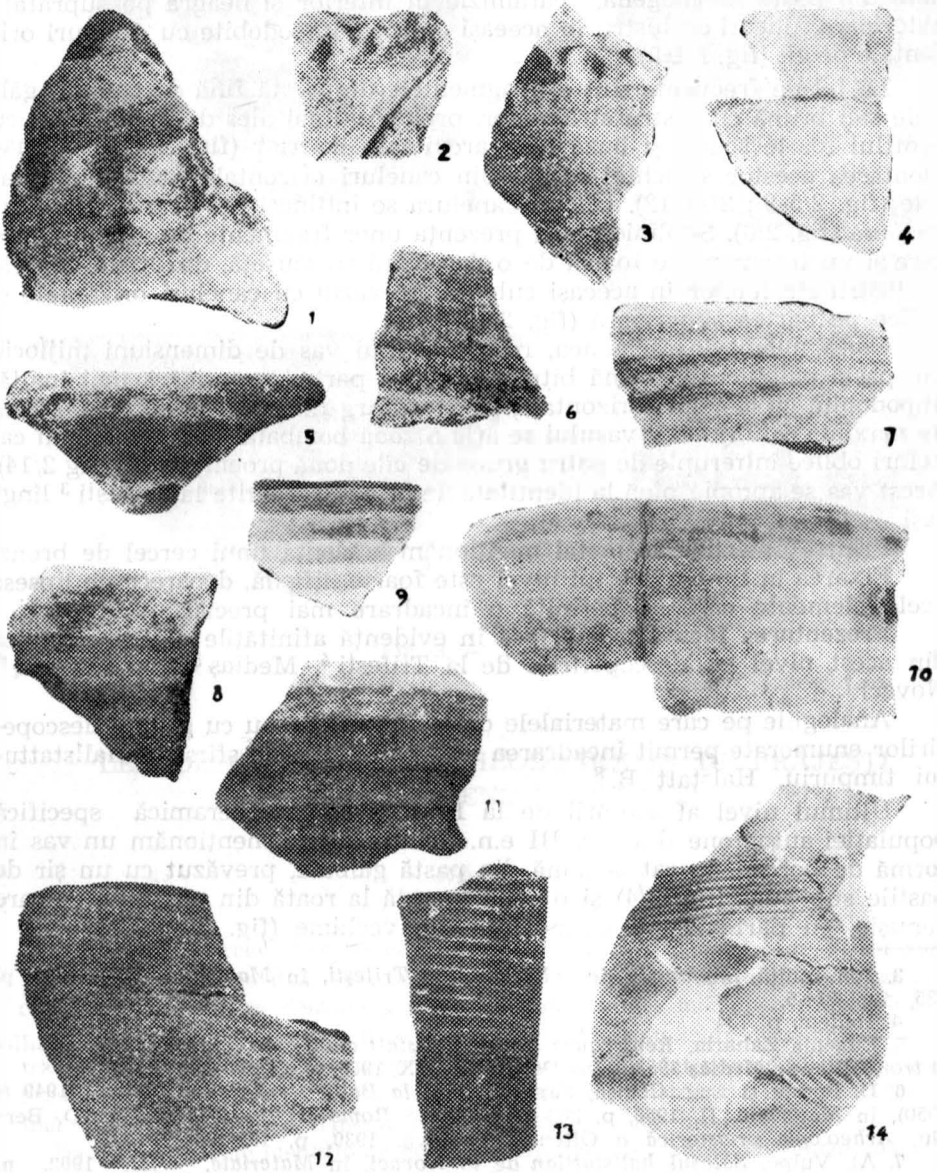

Fig. 2. — Ceramică fragmentară

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

existența unor locuințe de suprafață ale căror forme și dimensiuni n-au putut fi determinate.

Ceramica aparținînd acestui nivel este fragmentară, ceea ce face dificilă încercarea de reconstituire a repertoriului de forme. Se poate preciza doar că cea mai bine reprezentată este categoria vaselor mari, confecționate din pasta neomogenă, cărămizie în interior și neagră pe suprafața exterioară, uneori cu lustru în aceeași culoare, împodobite cu caneluri orizontale pe gît (fig. 1/1-8).

La fel de frecvente sînt și fragmentele din pastă fină de culoare gălbuie sau brună cu lustru strălucitor, provenite mai ales de la strachini cu profilul foarte scund și buza ușor arcuită în interior (fig. 2/4-12). Ornamentarea acestor strachini constă din caneluri orizontale înguste sau fațete (fig. 2/5-9 ; 2/11-12). Uneori canelura se întîlnește și pe suprafața interioară (fig. 2/6). Subliniem aici prezența unor fragmente de cană, printre care și un fragment de toartă de o deosebită frumusețe, din pastă neagră, cu lustru strălucitor în aceeași culoare, prevăzut cu caneluri orizontale și oblice pe partea superioară (fig. 2/13).

Consemnăm, de asemenea, resturile unui vas de dimensiuni mijlocii, din pastă gălbuie, de formă bitronconică cu partea superioară mai înaltă, împodobită cu caneluri orizontale, cu buza larg răsfrîntă în afară. Pe linia de maximă rotunjime a vasului se află o zonă bombată ornamentată cu caneluri oblice întrerupte de patru grupe de cîte două proeminențe (fig 2/14). Acest vas se apropie pînă la identitate de cele descoperite la Trifești [3] lîngă Iași.

Printre obiectele de metal menționăm prezența unui cercel de bronz.

Fixarea în timp a acestui nivel este foarte dificilă, deoarece ne lipsesc acele elemente care să permită o încadrare mai precisă.

Prezentarea făcută scoate însă în evidență afinitățile dintre ceramica din acest nivel cu descoperirile de la Trifești [4], Mediaș [5], Balta Verde [6], Novaci [7].

Analogiile pe care materialele de la Prăjești le au cu grupul descoperirilor enumerate permit încadrarea lor în perioada de sfîrșit a Hallstattului timpuriu, Halstatt B. [8]

Ultimul nivel al așezării de la Prăjești conține ceramică specifică populației autohtone din sec. III e.n. Printre altele menționăm un vas în formă de borcan, lucrat la mînă din pastă gălbuie, prevăzut cu un șir de pastile sub buză (fig. 3/4) și o cană lucrată la roată din pastă de culoare cenușie, cu partea superioară ruptă din vechime (fig. 3/2).

3. Ion Ioniță, *Săpăturile de salvare de la Trifești*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 735, fig. 3/4-5.

4. Ibidem, p. 734

5. Eugenia Zaharia, *Remarques sur le Hallstatt ancien de Transylvanie. Fouilles et trouvailles de Mediaș 1958*, dans *Dacia*, N.S., IX, 1965, p. 83-104.

6. D. Berciu și Eug. Comșa, *Săpăturile de la Balta Verde și Gogoșu* (1949 și 1950), în *Materiale*, II, 1956, p. 309-405 ; *Istoria României*, I, 1960, p. 151 ; D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939, p. 139-174.

7. Al. Vulpe, *Sălașul hallstattian de la Novaci*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 359-367.

8. D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, Buc., 1966, p. 230-232.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

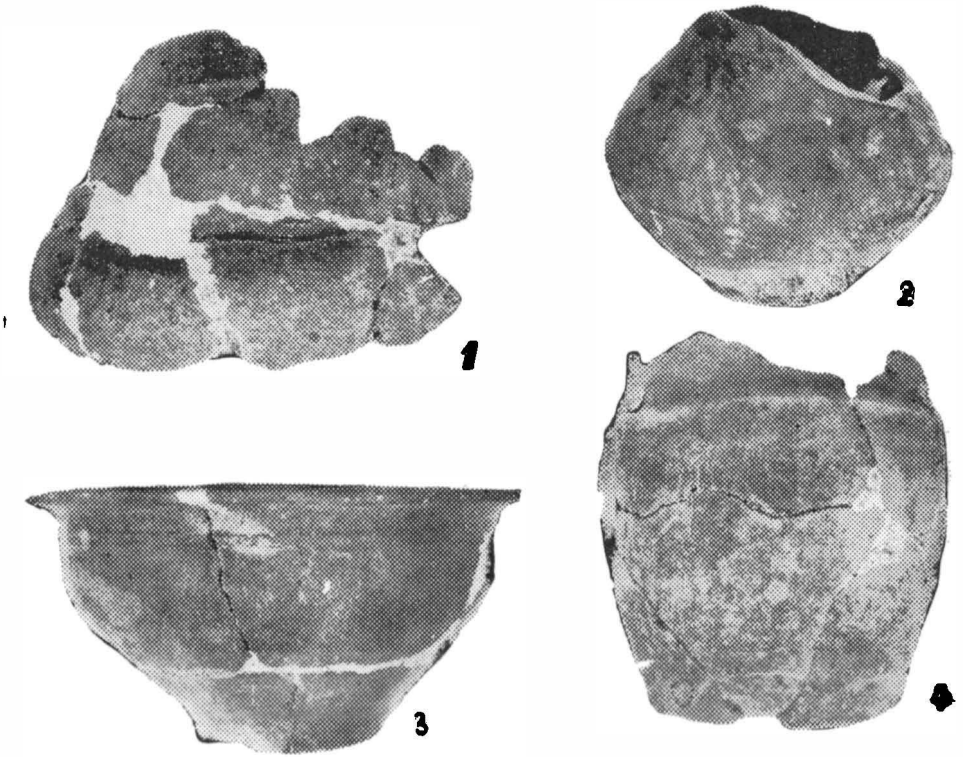

Fig. 3. — Ceramică

LES DÉCOUVERTES ARCHÉOLOGIQUES DE PRÀJEŞTI (DÉPARTEMENT DE BACÀU)

Résumé

Les fouilles archéologiques éffectuées par le Musée d'histoire de Bacău sur la rive gauche du Siret, dans la marge sud-est du village de Prăjeşti, ont donnés l'occasion de constater la détruite partielle des importantes monuments archéologiques a la suite des glissements du terrain qui sont produit au cours du temps et par des traveaux de contsructions de date récente. Les fouilles ont permis la découverte de traces des deux tombeaux d'inhumation, probablement datées du III-ème siècle n. è., inci que d'un tombeau d'incinération de l'époque du bronze.

De même, il a été identifié un établissement avec des traces d'habitage apartenant a l'époque de bronze tardive, de la période de la fin de Hallstatt précoce et du III-ème siècle n. è.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Explications des figures

Fig. 1. — Céramique fragmentaire.
Fig. 2. Céramique fragmentaire.
Fig. 3. — Céramique.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UN MORMÎNT HALLSTATTIAN DESCOPERIT LA TRESTIANA — BÎRLAD

EUGENIA POPUȘOI

Prin săpăturile efectuate, în iulie 1966, la Trestiana (Stroe Beloescu) s-a urmărit cunoașterea suprafeței ocupate de așezarea neolitică, de tip Criș, [1] luînd în cercetare sectoare noi.

Dintre sectoarele cercetate în 1966, cel mai întins și important, este situat la nord-vest, unde s-au descoperit mai multe morminte cu schelete în poziție chircită. Alături de acestea a fost găsit un mormînt (nr. 8) hallstatian de care ne vom ocupa în lucrarea de față.

*

Mormîntul 8, de înhumație, descoperit în solul viu, la adîncimea de 0,60 m.

Scheletul era așezat direct pe pămînt, în poziție întinsă, cu mîna dreaptă pe bazin, iar stînga mult adusă spre bărbie. Capul, sfărmat, puțin deplasat spre vest, era culcat pe partea stîngă (fig. 1). Orientarea, sud (capul) nord (picioarele). Oasele scheletului sînt prost conservate.

La distanța de 0,28 m., spre sud, de cap se află un vas (1) așezat cu gura în sus. Pe piept, în partea dreaptă s-a găsit o fibulă (2). O fibulă asemănătoare (3) s-a mai găsit și între brațul și antebrațul mîinii stîngi. La 5 cm. de umărul stîng a fost descoperită o fusaiolă (4).

Inventarul așa cum am arătat mai sus se compune din :

1. Cană (fig. 2) cu două torți supraînălțate, rupte însă din vechime. Pasta, amestecată, cu mult nisip, a căpătat, după ardere, culoarea cenușie închisă-neagră și pe alocuri cenușie-roșcată. Corpul vasului este scund cu pîntecul ușor bombat, profilul arcuit și fundul plat. Gîtul este scund de formă ușor tronconică, buza oblică. Torțile în bandă cu secțiunea rotundă, pornesc din zona de întîlnire a corpului cu gîtul și se sprijină cu capătul superior pe buza vasului. Înălțimea vasului este de 3,5 cm., diametrul gurii de 9 cm. ,diamerul fundului de 4,7 cm.

2. Fibulă de bronz cu corpul arcuit (fig. 3/1). Corpul fibulei are secțiunea rotundă, fiind mai gros la mijloc și subțiindu-se treptat spre extremități ; prezintă trei umflături inelare lîngă resorturi, dintre care cea mijlocie mai proeminentă. Corpul fibulei lîngă picior este prevăzut cu o

1. EUGENIA POPUȘOI : „Cîteva date privind săpăturile arheologice din așezarea neolitică de tip Criș de la Stroe Beloescu-Bîrlad" în Revista Muzeelor, nr. special, 1965, pag. 412.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

serie de striuri în zig-zag. Cealaltă extremitate se termină cu un arc fără a constitui însă resortul. Piciorul cu placa portagrafă se desparte de corp printr-un arc dintr-o spirală. Placa piciorului are forma unui „scut beotic" fiind decorată cu trei nervuri mediene și zece grupe de cerculețe incizate fiecare avînd cîte un cerc concentric și o impunsătură adîncă la mijloc. În ceea ce privește acul și resortul, ele fiind din fier și distruse de rugină nu putem arăta care a fost forma lor.

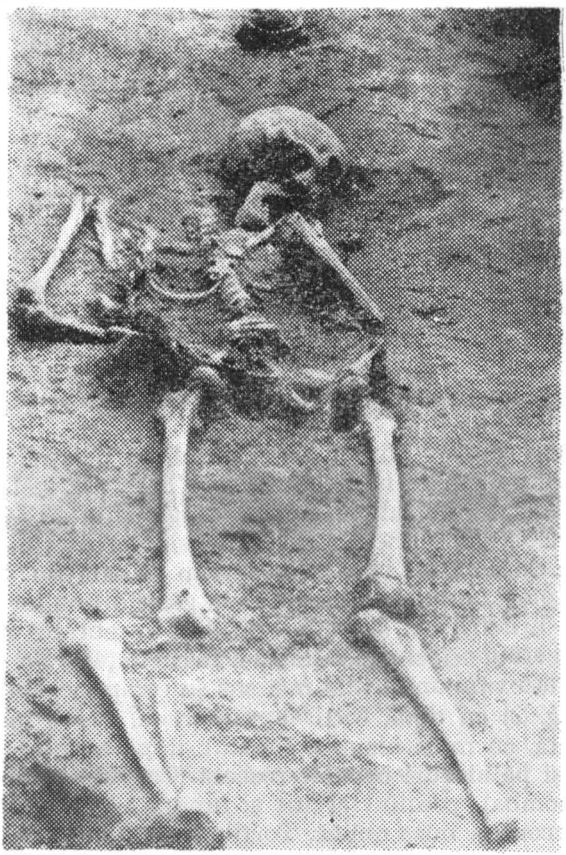

Fig. 1. Mormînt de înhumație

3. Fibulă de bronz, de același tip cu prezenta, de dimensiuni mai mici (fig. 3/2), cu corpul arcuit, avînd secțiunea rotundă. Corpul la mijloc mai gros și subțiindu-se treptat spre extremități, unde prezintă umflături prevăzute cu incizii care formează cîte cinci inele, dintre care cel median mai proeminent. Piciorul cu placa portagrafă se desparte de corp printr-un arc dintr-o singură spirală. Placa în formă de „scut beotic" este decorată cu trei nervuri mediene. Cealaltă extremitate a corpului se termină printr-o prelungire, de secțiune dreptunghiulară, pe care sînt aplicate două nituri,

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

din fier, ca şi la cealaltă fibulă, pentru prinderea acului şi resortului. Acestea fiind din fier sînt distruse complet de rugină.

4. Fusaiolă circulară din lut, ornată cu caneluri oblice. (fig. 2/2).

*

Descoperirea izolată de la Trestiana (Stroe Beloescu) Bîrlad, nu ne permite o analiză amplă a perioadei căreia aparţine.

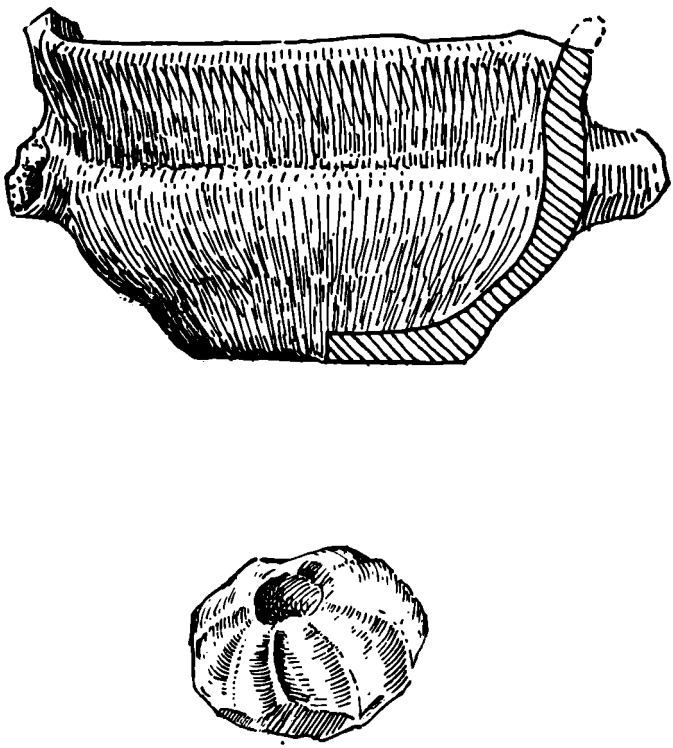

Fig. 2. — vas ; 2, fusaiolă

În legătură cu ritul de înmormîntare nu găsim analogii perfecte în descoperirile aparţinînd aceleiaşi perioade din Moldova, Transilvania şi Oltenia.

Dacă ne referim la Moldova constatăm că mormîntul de înhumaţie de la Trestiana se deosebeşte, în ceea ce priveşte ritul de înmormîntare, de necropola hallstattului tîrziu de la Bîrseşti, unde s-a folosit exclusiv incineraţia. [2] De asemenea constatăm deseori şi faţă de necropola de înhumaţie de la Balta Verde şi Gogoşu. Astfel la Trestiana scheletul era aşezat

2. S. MORINTZ: „Săpăturile de la Bîrseşti-Vrancea", în Materiale şi cercetări arheologice, V, pag. 355 şi urm. ; VI ,pag. 231 şi urm. VII, pag. 801 şi urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

în poziție întinsă, direc pe sol, fără pat sau înveliș de bolovani și nici în tumul ca în cazul necropolei de la Balta Verde și Gogoșu. [3]

Desigur că problema cea mai importantă este aceea a datării precise a acestui mormînt. În acest sens cana cu torți supraînălțate, care se răs-

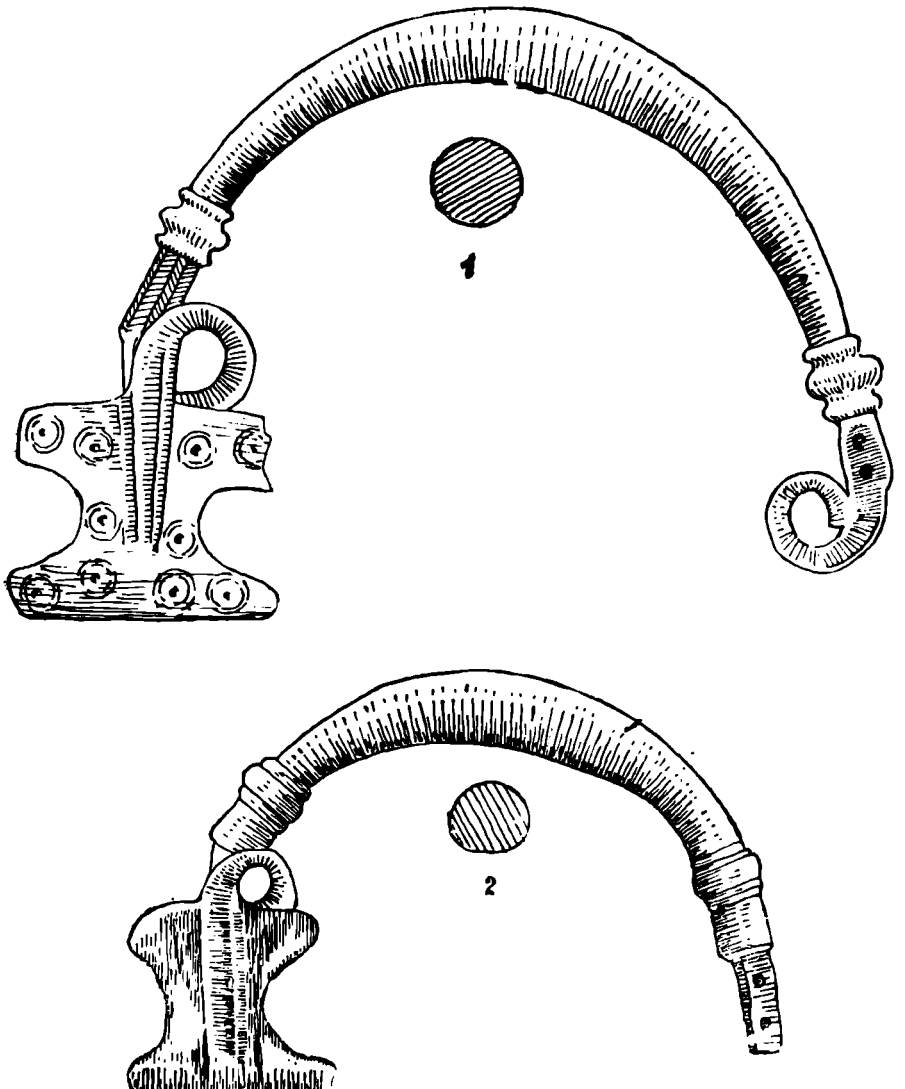

Fig. 3. — 1-2, fibule de bronz

3. D. BERCIU și E. COMȘA : „Săpăturile de la Balta Verde și Gogoșu, în Materiale și cercetări arheologice", II, pag. 266 și urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

pîndește de-a lungul întregii primei perioade a fierului, nu ne poate ajuta la o încadrare cronologică a mormîntului de la Trestiana.

Pentru datare trebuie să luăm în considerație fibulele. Astfel, prin trăsăturile tipologice cele două fibule prezintă strînse afinități cu acelea aparținînd variantei B 3 din inventarul necropolei de la Ferigile.

Fibule asemănătoare au fost găsite la Balta Verde—Gogoșu, [5] Glasinac (Rudine)[6], Glasinac (Rusanovici)[7]. Menționăm că la Glasinac (Rudine acest tip de fibulă apare împreună cu o fibulă cu arcul puțin naviform, cu doi butoni, dar cu placa piciorului dreptunghiulară și buton „indică o dată mai tîrzie sfîrșitul sec. VI — începutul sec. V î.e.n. [8] La Glasinac (Rusanovici) asocierea variantei B 3 cu o fibulă cu piciorul patrat fără scobituri laterale și cu o fibulă cu arcul naviform cu piciorul prelungit terminat cu inele este databil de asemenea la sfîrșitul sec. VI î.e.n. [9]

Pe baza analogiilor menționate putem conchide că mormîntul de la Trestiana-Bîrlad, la care ne referim ar putea fi datat, eventual în sec. VI î. e. n.

Mormîntul descoperit la Trestiana—Bîrlad constituie un element prețios pentru cunoașterea perioadei hallstattului tîrziu în Moldova, prin folosirea încă a înhumației. Ritul înhumației descoperit la Trestiana nu trebuie privit ca un element izolat. Este cunoscut că în cimitirul de la Stoicani, s-au descoperit morminte plane, care conțin schelete în poziție ușor chircită, datate în sec. VII-VI î.e.n. Tot aici se semnalează pentru prima oară o fibulă fragmentară de tip Glasinac, [10] în Moldova.

O deosebită importanță pentru cunoașterea hallstattului tîrziu din Moldova o constituie apariția în zona aproximativ centrală a Moldovei a fibulelor cu „scut beotic". Caracteristicile lumii lirice au fost răspîndite și adoptate, mai întîi, de populația tracică din regiunile sud-vestice ale spațiului Carpato-Dunărean. [11]

Identificarea, recent, la Trestiana a fibulelor cu „scut beotic", dovedește o „generalizare" a acestui obiect de podoabă la populația din spațiul sud-vestic și sud-estic Carpato-Dunărean.

UN TOMBEAU HALLSTATTIEN DÉCOUVERT À TRESTIANA (STROE BELOESCU) BÎRLAD

Résumé

Dans le secteur nord-ouest de l'habitat néolitique de Trestiana-Bîrlad, ont été découverts plusieurs tombeaux d'inhumation avec des squelettes dans une position rabougrie. À côte de ceux-ci on a trouvé un tombeau (M 8) la squelette étendu, appartenant à la période hallstattienne.

4. S. MORINTZ : Op. cit.
5. D. BERCIU și E. COMȘA : Op cit., Movila XLXII, fig. 163/1.
6. A. BENEC și B. COVAC : Glasinac II, pl. XIV.
7. A. BENEC și B. COVAC : Op. cit., pl. XXV/1-3.
8. AL. VULPE : „Necropola hallstattiană de la Ferigile", pag. 80.
9. A. BENEC și B. COVAC : Op. cit.
10. M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA : „Cimitirul hallstattian de la Stoicani pag. 198.
11. În necropolele de la Gogoșu, Ferigile se întîlnesc foarte frecvent.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

L'inventaire était formé de deux fibules dont la plaque portegraphique a la forme d'un bouclier, un vase (une tasse) à deux boucles en-dessue, une randeau.

Par les traits typologiques de ces deux fibules y trouvées, qui réprésentent d'intimes affinités avec la variante B 3 de Ferigele, on peut conclure que la tombeau de Trestiana-Bîrlad, péut être daté du VI-è siècle a.n.è.

L'identification à Trestiana des fibules „à bouclier béotien" caractéristiques au monde illyrique, indique, leur propagation et leur adaptation d'abord par la population trace des régions sud-ouest du territoire Carpathes-Danube et puis par la population du territoire sud-est Carpathes-Danube.

EXPLICATIONS DES FIGURES

Fig. 1. — Le tombeau d'inhumation.
Fig. 2. — 1, vase ; 2. Fusaiole.
Fig. 3. — 1-2, Fibules en bronze.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

O NOUĂ CETĂȚUIE DACICĂ PE VALEA SIRETULUI

V. CĂPITANU și V. URSACHI

Cercetările din ultimii ani au adus numeroase date privind așezările din perioada de mare înflorire a statului dac, unele din ele considerate ca adevărate surprize din punctul de vedere al sistemului lor de apărare, necunoscut pînă în prezent în aria culturii materiale, din această perioadă, în Moldova.

Pe de altă parte, numărul lor destul de mare a permis, pe lîngă o cercetare mai amănunțită a elementelor culturii materiale, posibilitatea identificării lor cu unele așezări importante, din această zonă, incluse de Ptolemeu în „Îndreptarul Geografic" ca „orașe" din interiorul Daciei [1].

Ultima din seria acestor importante descoperiri, pe Valea Siretului, o constituie cetățuia dacică de la Răcătău [2]

Situată pe terasa stîngă a Siretului, la punctul „Cetățuie" așezarea se află la circa 3 km. de satul Păncești și la 4 km. de satul Răcătău. Și aici, ca de altfel pe întreg malul stîng al Siretului, acest rîu a format o terasă înaltă care oferă condiții favorabile pentru locuire în toate epocile istorice.

Partea principală a așezării, acropolea, este apărată natural de malul abrupt al terasei, la poalele căreia se află apa Siretului iar în partea accesibilă este fortificată cu un șanț de apărare care separă acropolea de restul așezării civile. Șanțul de apărare, vizibil, este acoperit cu pădure.

În prezent acropolea are formă alungită, pe direcția apei Siretului, cu lungimea maximă de circa 170 m, iar lățimea de circa 50 m, fiind în mare parte distrusă de eroziunea apei, proces care continuă și în zilele noastre. Dincolo de șanțul de apărare, pe o suprafață de cîteva hectare se află așezarea civilă.

Acropolea are o poziție dominantă, cu o mare vizibilitate asupra văii Siretului, de pe ea putîndu-se vedea înspre sud pînă dincolo de Adjud, iar spre nord pînă în apropierea Bacăului.

Cercetarea sistematică a așezării a început în anul 1968 de cărte un colectiv de la Muzeul de istorie din Bacău și Muzeul de istorie din Roman ;

1. Ptolemeu, Geogr. III, 10, 8, în *Izvoare privind Istoria României, vol. I*, 1964. p. 555.

2. Primele informații privind această așezare ne-au parvenit de la I. Galeru din București și Alecu Andrei din Răcătău cărora le aducem mulțumiri și pe această cale.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

în prima campanie descoperindu-se o mare cantitate de ceramică şi diverse obiecte de metal, piatră, sticlă etc., iar din punctul de vedere stratigrafic delimitarea diferitelor perioade în care a fost locuit acest platou.

Stratul de cultură materială are o grosime de circa 1,80 m., reprezentînd trei epoci istorice :

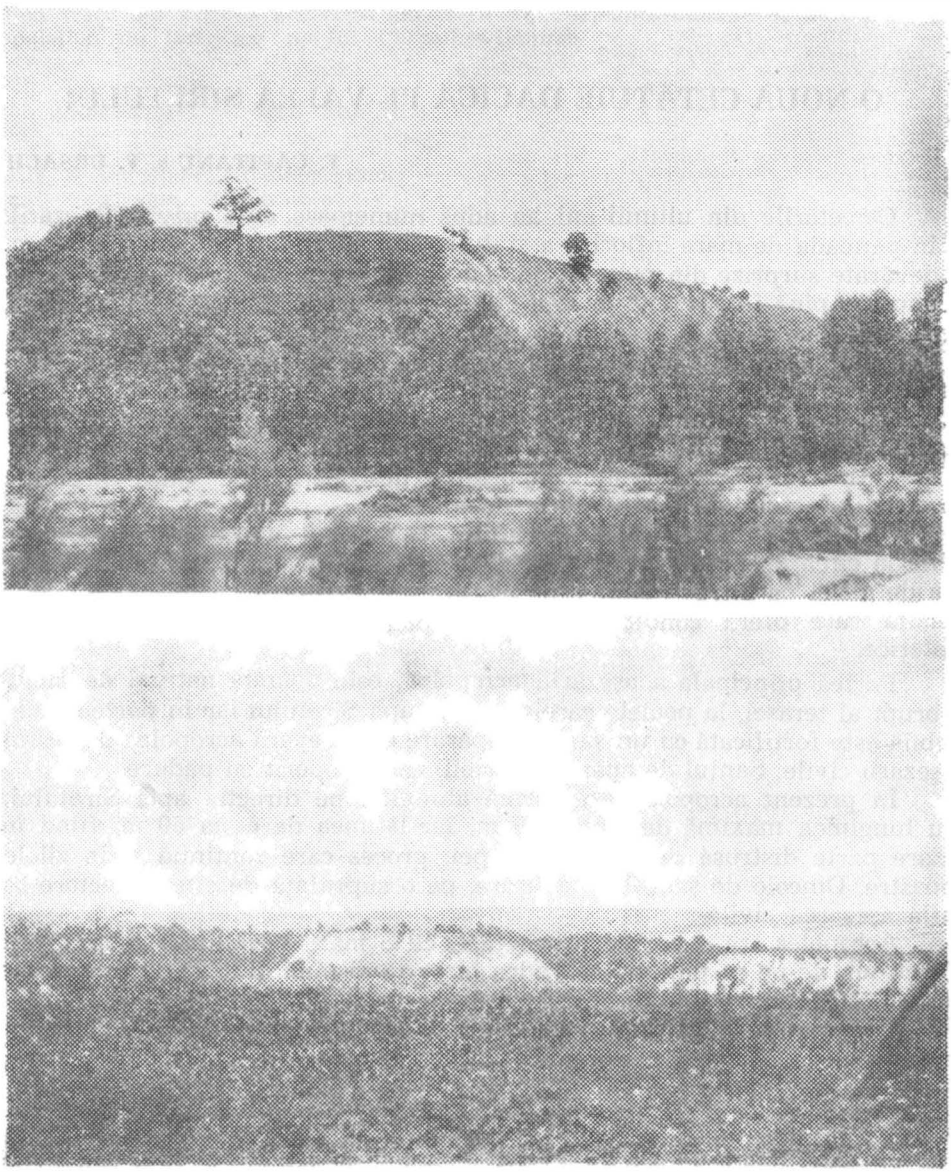

Fig. 1. — Vedere generală a cetăţuiei de la Răcătău

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

— epoca bronzului — cultura Monteoru ;
— prima epocă a fierului — Hallstat ;
— epoca geto-dacică — sec. I î.e.n. — sec. I e.n.

Materialul provenit din primul nivel de locuire aparține culturii Monteoru $1C_2$—$1C_3$ și constă din numeroase fragmente ceramice în care predomină decorul de cercuri concentrice și incizii întrerupte precum și linii în relief. Din punct de vedere al formelor se întîlnesc vase mari cu corpul drept cu marginea crestată și evazată, cești cu două torți prevăzute cu șea și prag, străchini tronconice etc.

Alături de ceramică s-au descoperit și cîteva obiecte, printre care rîșnițe, cosoare, ciocane de piatră și unelte din os.

Nivelul Hallstattian, reprezentat de cîteva fragmente ceramice provenite de la vase tronconice și străchini, nu a putut fi deosebit stratigrafic de nivelul monteorean, datorită unei locuiri sporadice a acestui platou în prima epocă a fierului.

Fig. 2. Aspect de șantier

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Locuirea cea mai intensă aparţine epocii geto-dacice, stratul de cultură are o grosime care variază între 0,60-1,40 m. şi comportă mai multe faze care atestă o locuire continuă în cele două secole de existenţă a cetăţuii.

Delimitarea fazelor de locuire s-a făcut pe baza vetrelor, a complexelor de locuire care se suprapun şi în funcţie de culoarea straturilor. Deoarece materialul nu este prelucrat în întregime nu s-a putut delimita din punct de vedere tipologic.

Ca în toate aşezările dacice cercetate pînă în prezent şi aici stratigrafia este foarte complicată, atît datorită faptului că a existat o intensă locuire cît şi unui număr foarte mare de gropi (în săpătura practicată de noi s-au descoperit 58 de gropi din diferite faze), care au dat straturilor un aspect neregulat.

În general se întîlneşte tipul de locuinţă de suprafaţă, mai rar bordeiul (doar unul în săpătura noastră). Locuinţele de suprafaţă au putut fi identificate cu uşurinţă după vetre şi podele de lut. Săpătura noastră avînd un caracter de sondaj stratigrafic, nu s-au putut determina formele locuinţelor sau a altor complexe.

În interior, locuinţele de suprafaţă aveau vetre de foc deschise a căror formă este în general ovală, o singură vatră, bine păstartă, este de formă perfect circulară.

Din stratul de cultură materială geto-dacic a rezultat un bogat material arheologic format din unelte, ceramică şi diverse obiecte.

Ceramica reprezintă, din punct de vedere cantitativ, partea cea mai numeroasă din materialul descoperit şi provine din cele trei categorii ceramice cunoscute în toate aşezările dacice cercetate pînă în prezent ceramica lucrată cu mîna, la roată şi ceramică de import.

Din punct de vedere al formei, în cetăţuia de la Răcătău nu au fost întîlnite vase deosebite de cele cunoscute în celelalte aşezări dacice din Moldova, cu excepţia unui vas, lucrat la roată, de culoare roşie şi de formă cilindrică avînd trei picioare, care imită vasele din metal. De asemenea, se remarcă prezenţa ceramicii dacice pictate precum şi a vaselor de import greceşti sau terra sigillata.

Bogăţia materialului ceramic precum şi calitatea imitaţiilor după formele greceşti şi romane presupune existenţa unor meşteri locali iscuţiţi care cunoşteau foarte bine tehnica olăritului.

În afară de ceramică s-a descoperit o mare cantitate de obiecte de metal, lut, piatră, sticlă din care remarcăm : seceri din fier, scoabe, cosoare, topoare, dălţi, pinteni, frigări de fier, vîrfuri de săgeţi, lustruitoare din lut, fusaiole şi rîşniţe din tuf vulcanic de tip rotativ.

De asemenea s-au descoperit şi obiecte de podoabă printre care : mărgele din sticlă colorată, cercei din bronz şi argint, un fragment de inel cu piatră precum şi fibule caracteristice epocii geto-dacice, din care una de tip Nauheim. [3]

3. O. Almgren, *Studien über Nordeuropäizche Fibelformen der ersten nachehristlicben Jahrhunderte mit Berücksichtigung der Provinzialrómichen und südrussischen Formen* Leipzig, 1923, pl. I/9.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Alături de celelalte obiecte s-au descoperit și două monede din care una la suprafața solului iar cealaltă într-o groapă cu resturi menajere, care aparține unei emisiuni din anul 85 î.e.n.

Pe baza materialului ceramic, asemănător cu cel din așezările de la Bîtca Doamnei [4], Poiana [5], Zimnicea [6], Crăsani [7], Grădiștea Muncelului [8], Popești [9], Bradu [10], Barboși [11], precum și a fibulei Nauheim și monedei, putem încadra cetățuia de la Răcătău în sec. I î.e.n. — sec. I e.n.

Săpătura efectuată a scos la iveală o fortificație aparținînd epocii bronzului, care constă dintr-un șanț de apărare adînc de 5,20 m. ce împărțea platoul în două. La acest șanț s-a adăugat un al doilea, mai adînc și mai larg care desparte așezarea civilă de acropole.

Întrucît la șanțul mare nu a fost efectuată nici o secțiune, nu putem preciza data la care a fost săpat și nici cărei epoci îi aparține. În orice caz șanțul de pe acropole a fost folosit, în parte și de populația geto-dacică, în prima etapă de locuire, construcția șanțului fiind datată cu moneda din anul 85 î.e.n., descoperită într-o groapă din nivelul de la care pornește șanțul.

Bogăția materialului descoperit, intensitatea locuirii, fortificarea ei, demonstrează gradul înalt de dezvoltare al societății geto-dacice din această perioadă precum și importanța pe care o avea această cetățuie în contextul evenimentelor din cele două secole, din punct de vedere economic, comercial și militar, punînd-o alături de cele mai mari așezări dacice din Moldova, în perioada ce corespunde statului dac condus de Burebista și Decebal, în cadrul căruia intra și cetățuia de la Răcătău.

Pînă în prezent literatura de specialitate a pus în discuție problema localizării unor „orașe" dacice consemnate de Ptolemeu pentru Moldova, ajungîndu-se la unele identificări bazate pe criterii geografice și de mă-

4. N. Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, Buc. 1969, p. 9-22.

5. V. Pârvan, *Castrul de la Poiana și drumul roman prin Moldova de jos*, extr. din *ARMSI*, seria *II*, tom. 36, 1913 : R. și E. Vulpe, *Les fouilles de Poiana*, în *Dacia, III-IV*, 1927-1932, p. 253-351 ; R. Vulpe, *Piroboridava. Considerațiuni arheologice și istorice asupra cetățuiei de la Poiana în Moldova de jos*, Buc. 1931 ; R. Vulpe, în *Rev. Arch. XXXIV*, 1931, 2 p. 237-257 ; R. Vulpe și colaboratori, *Activitatea șantierului arheologic Poiana Tecuci*, în *SCIV, II*, I 1951, p. 177-216 ; R. Vulpe, *La civilisation dace et res problèmes a le lumiere de dernieres fouilles de Poiana en basse Moldavie*, în *Dacia, N.S.I.*, 1957, p. 143-164.

6. I. Nestor și colaboratori, *Rapoarte de săpături*, în *Studii II* 1, 1949, p. 116-125 și în *SCIV*, I 1950, p. 93-102.

7. I. Andrieșescu, *Piscul Crăsani*, Buc. 1924 ; V. Pârvan, *Getica*, Buc. 1926, p. 742, 786 și urm.

8. Teodorescu D. M., *Cetatea dacă de la Grădiștea Muncelului*, în *ACMIT*, 1930: C. Daicoviciu și colaboratori, *Rapoartele preliminare asupra rezultatelor campaniilor de săpături de la șantierul Grădiștea Muncelului*, în *SCIV* și *Materiale* pe anii 1950 și următorii.

9. R. Vulpe, *Șantierul arheologic Popești*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 307-324.

10. V. Ursachi, *Contribuții la problema așezărilor dacice de pe Valea Siretului, comunicare prezentată la cea de-a III-a sesiune a muzeelor, decembrie 1966"* ; V. Ursachi, *Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de istorie din Roman*, în *Carpica I*, 1968, p. 171-184.

11. N. Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, Buc. 1969, p. 29-35.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig .3. — Ceramică aparţinînd epocii bronzului ; Cultura Monteoru

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

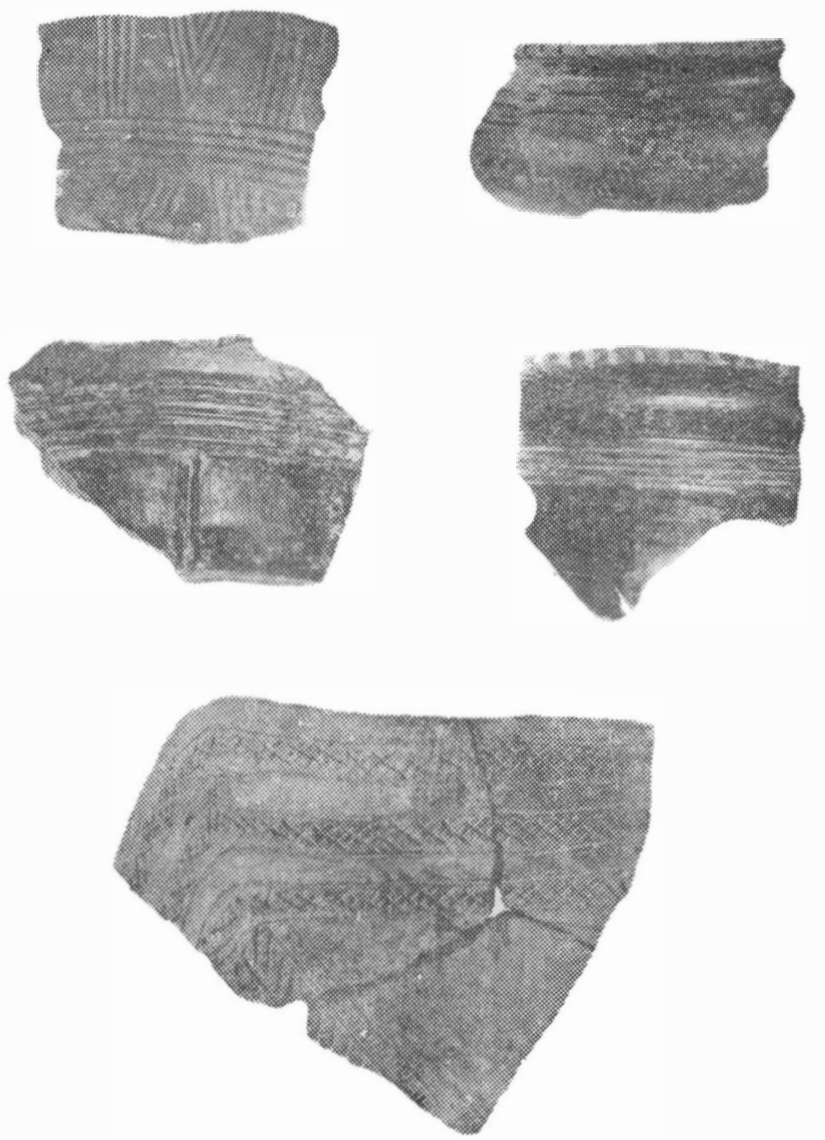

Fig. 4. — Ceramică aparținînd epocii bronzului ; Cultura Monteoru

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 5. — Ceramică aparţinînd epocii bronzului ; Cultura Monteoru

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

rime a așezărilor în care nu intra, desigur, cetățuia de la Răcătău, fiind necunoscută.

Astăzi, cînd săpăturile au demonstrat existența unui oppidum la Răcătău, care nu putea scăpa atenției lui Ptolemeu, fiind destul de mare și cu o poziție geografică excelentă, considerăm necesară o nouă interpretare a localizărilor făcute pînă în prezent, cel puțin pentru ultimele „davae" de pe Siret.

Este necesar, așadar, să revenim asupra localizării Tamasidavei la Bradu [12], deoarece această localizare era făcută în contextul inexistenței unei alte cetățui între Poiana și Bradu. În asemenea situație cetățuia de la Răcătău ar putea fi identificată cu Tamasidava iar cea de la Bradu cu Zargidava.

În concluzie, trebuie să adăugăm că argumentele principale pentru localizările făcute, deocamdată ipotetic, sînt ; mărimea și fortificarea lor fiind mult mai mari, mai intens locuite și puternic fortificate în comparație cu celelalte așezări aparținînd acestei epoci din Moldova ; poziția lor geografică, așezate pe Siret.

Ca și celelalte cetățui dacice din Moldova și cea de la Răcătău a fost părăsită la începutul sec. II e.n., legat de evenimentul cuceririi Daciei de către romani. După această dată acropolea nu a mai fost locuită în nici o perioadă istorică.

Fig. 6. — Vas dacic lucrat la mînă

12. Alex. Vulpe, *Ptolomey and the ancient geography of Moldavia* în *Studii clasice*, VI, 1964 p. 233-246 ; V. Ursachi, *op. cit.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 7. — Vas dacic lucrat la mînă

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

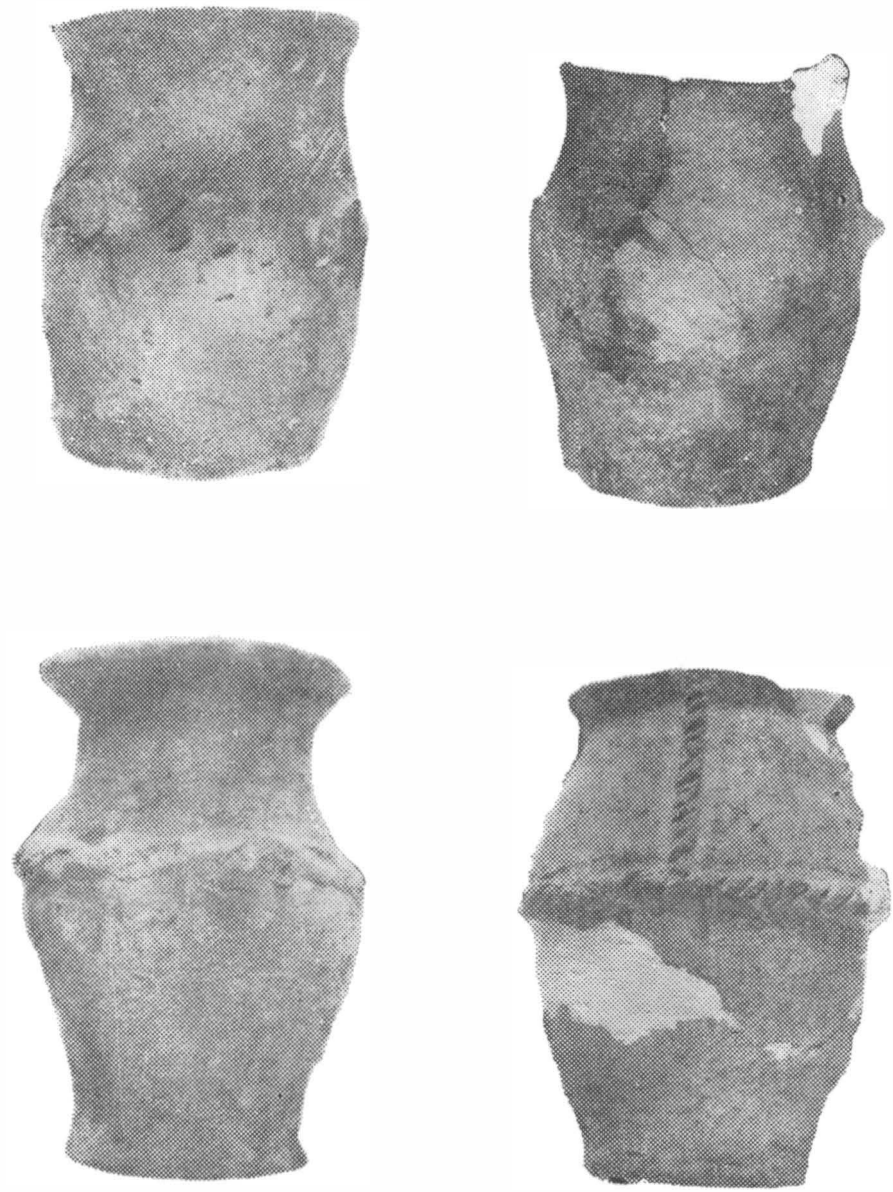

Fig. 8. — Ceramică dacică

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

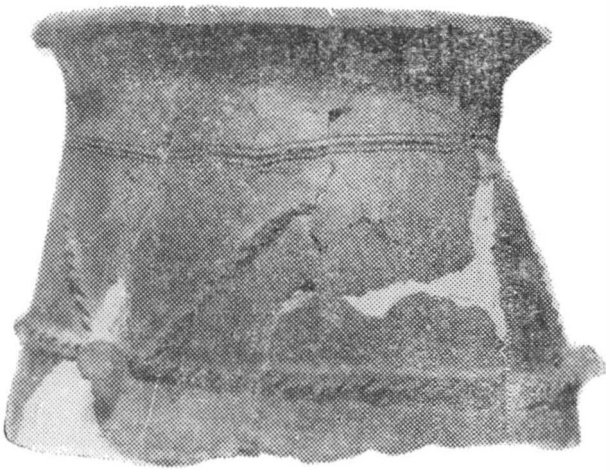

Fig. 9. — Ceramică dacică

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 10. — Cești dacice

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 12. — Vas dacic lucrat la roată

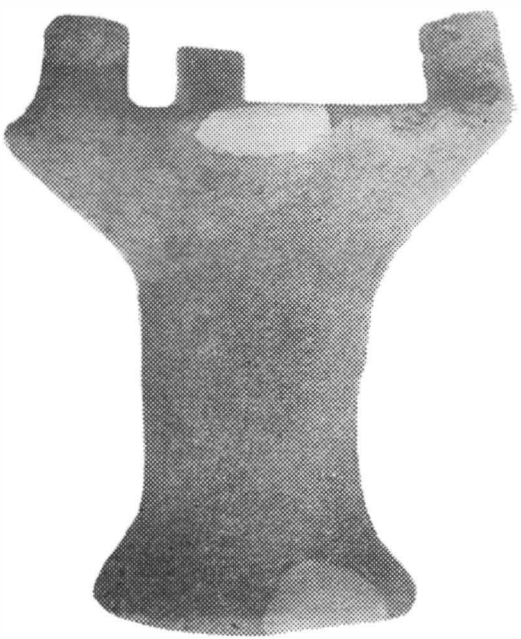

Fig. 11. — Opaiţ dacic

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 13. — Ceramică dacică lucrată la roată

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 14. — Ceramică dacică lucrată la roată

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

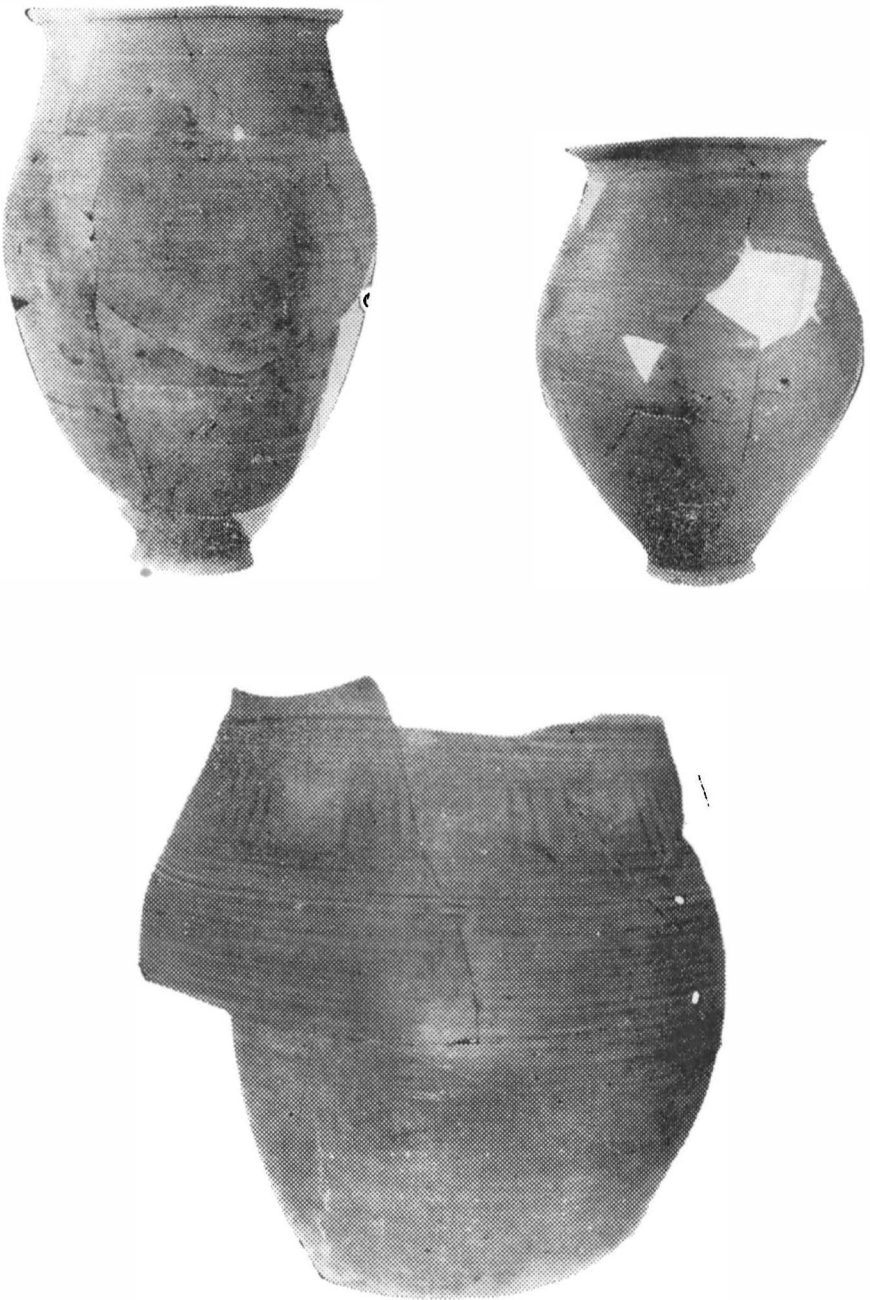

Fig. 15. — Ceramică dacică lucrată la roată

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

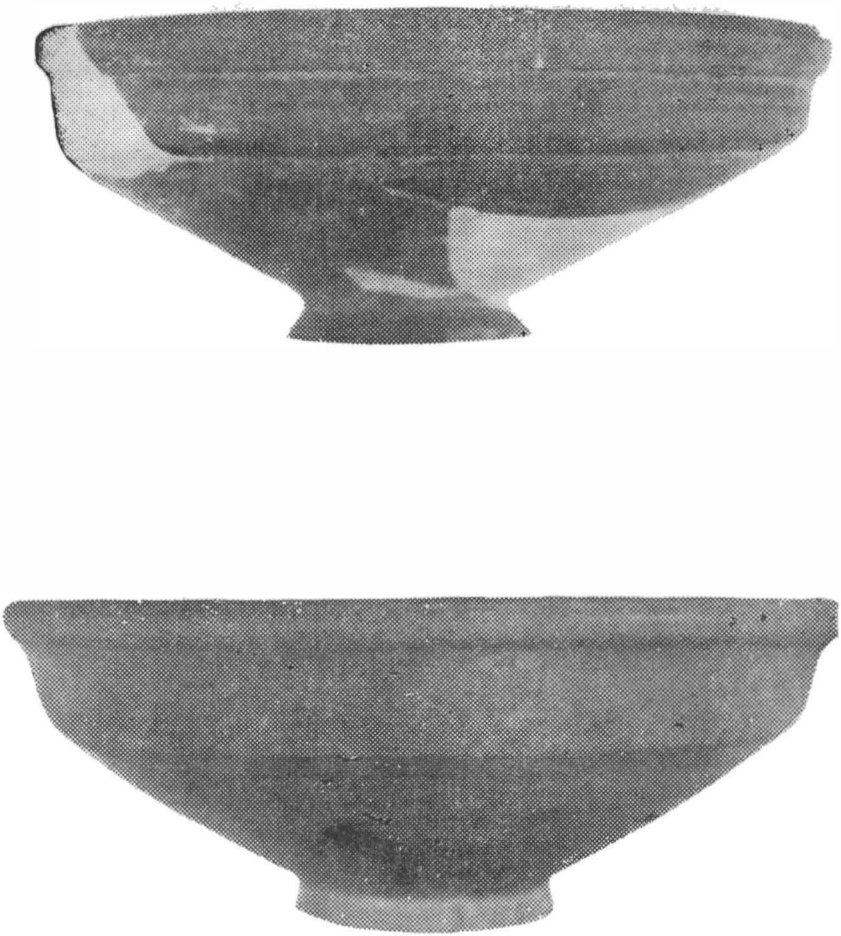

Fig. 16. — Ceramică dacică lucrată la roată.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 17. — Fructiere dacice lucrate la roată

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

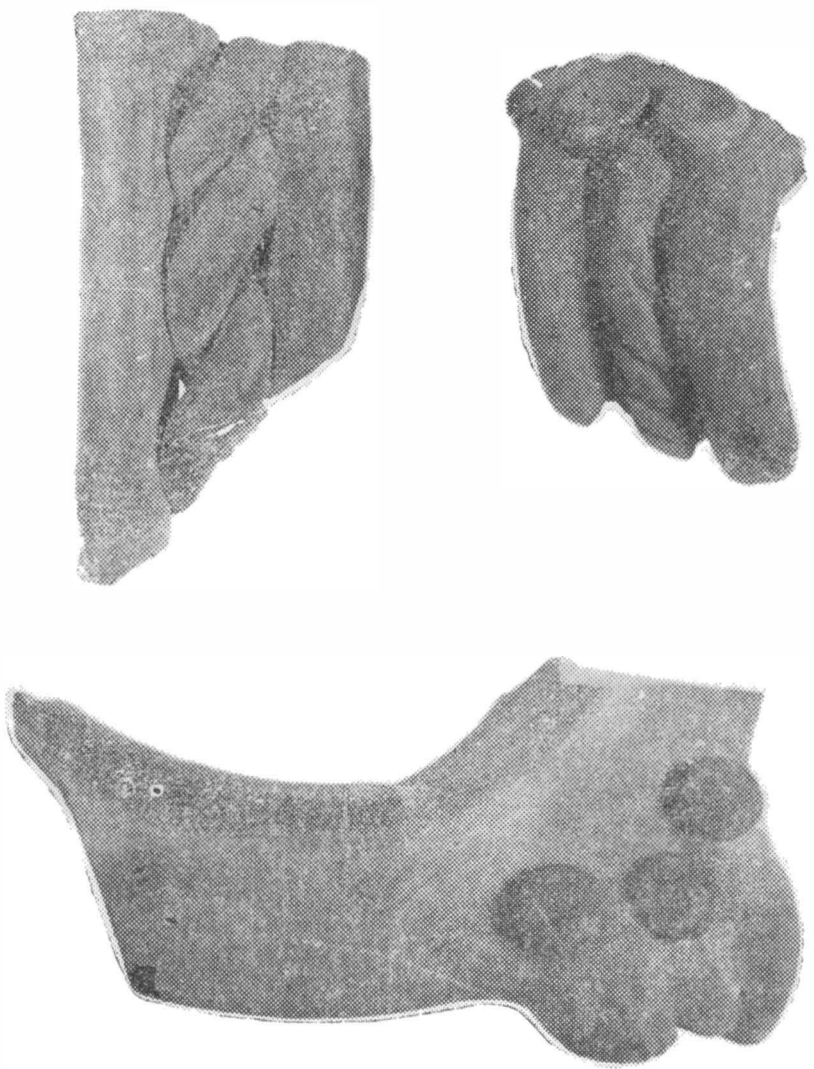

Fig. 18. — Torţi de vase dacice

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

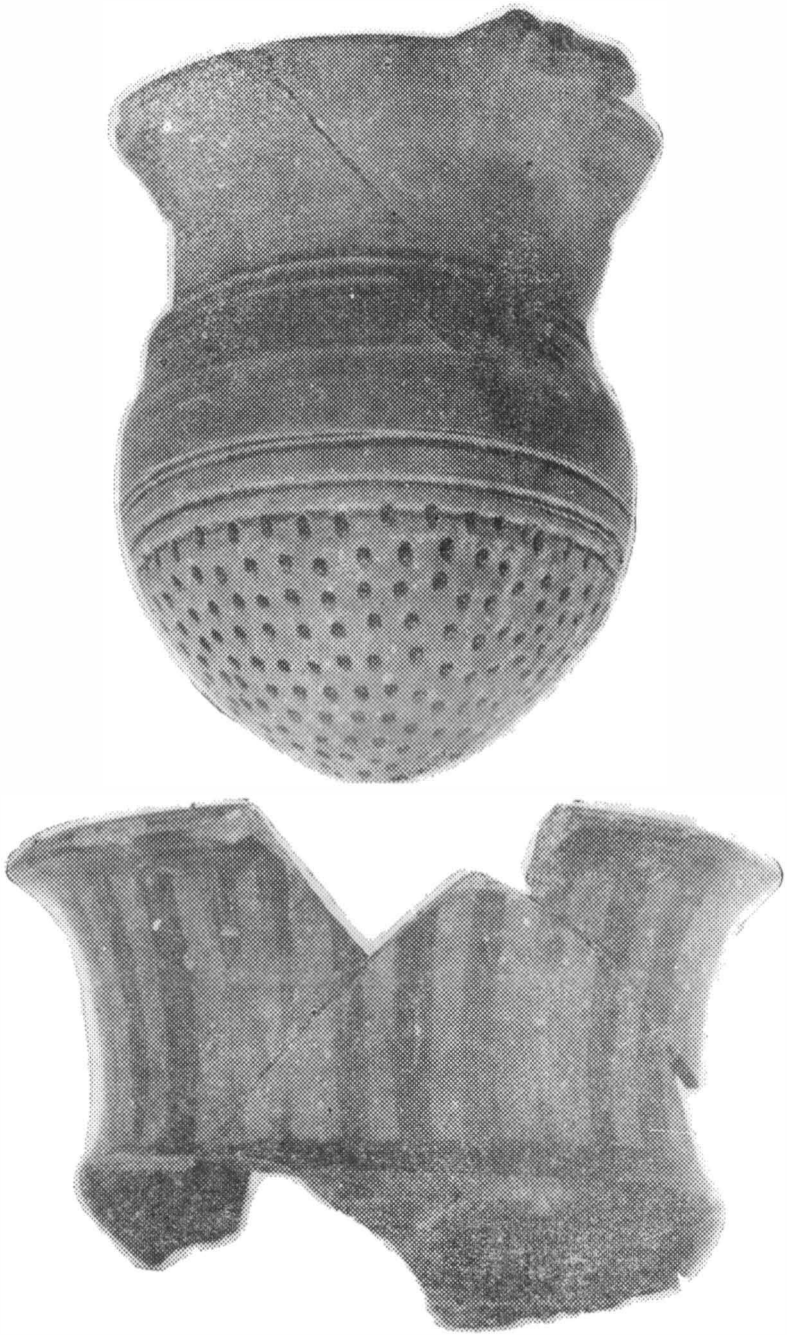

Fig. 19. — Strecurători dacice

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

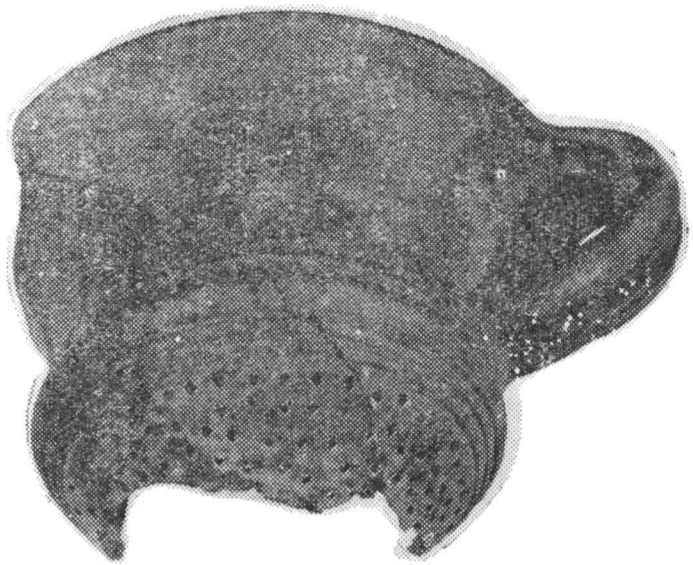

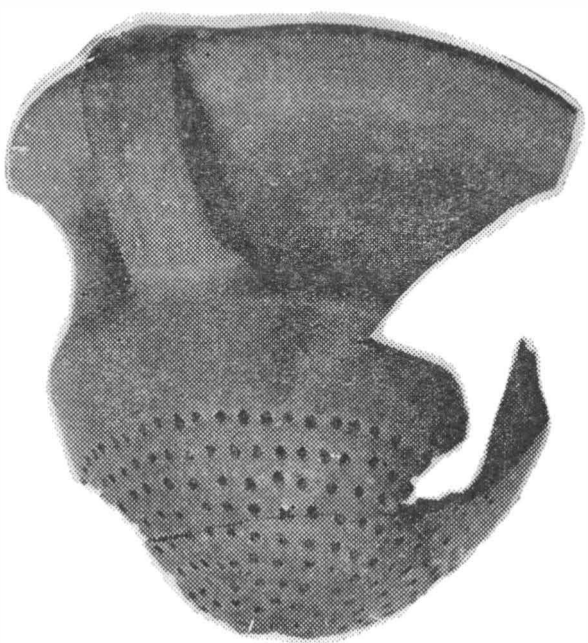

Fig. 20. — Strecurători dacice

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

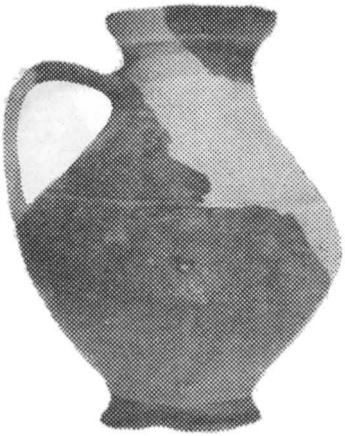

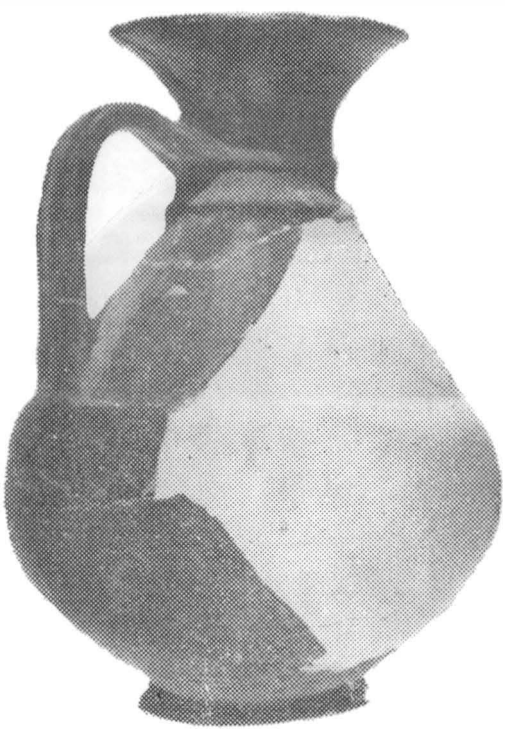

Fig. 21. — Ulcioare dacice

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

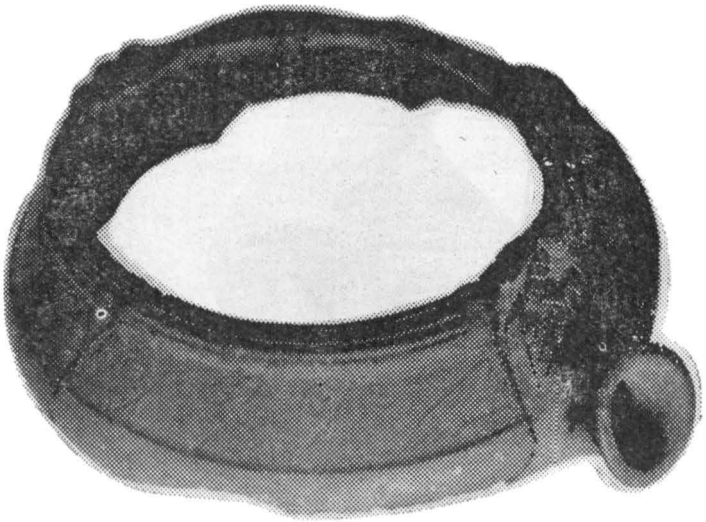

Fig. 22. — Vas dacic lucrat la roată

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

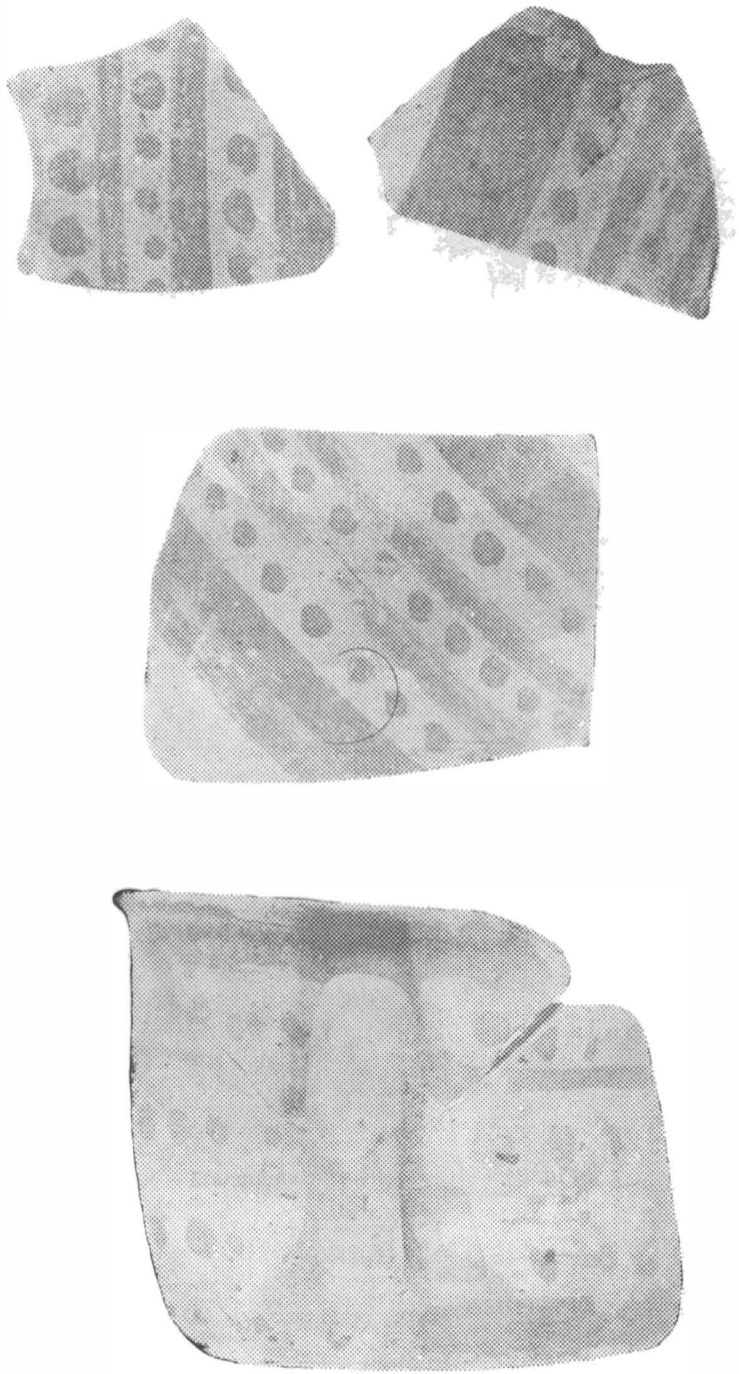

Fig. 23. — Ceramică dacică pictată

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 24. — Ceramică dacică pictată

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 25. — Vase dacice (imitații după forme grecești)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 26. — Vase dacice (imitaţii după forme greceşti)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

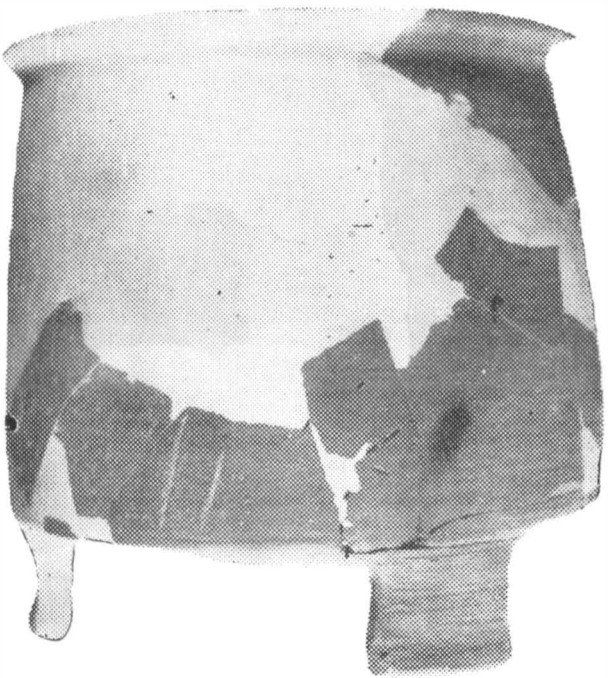

Fig. 27. — Vas lucrat la roată

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

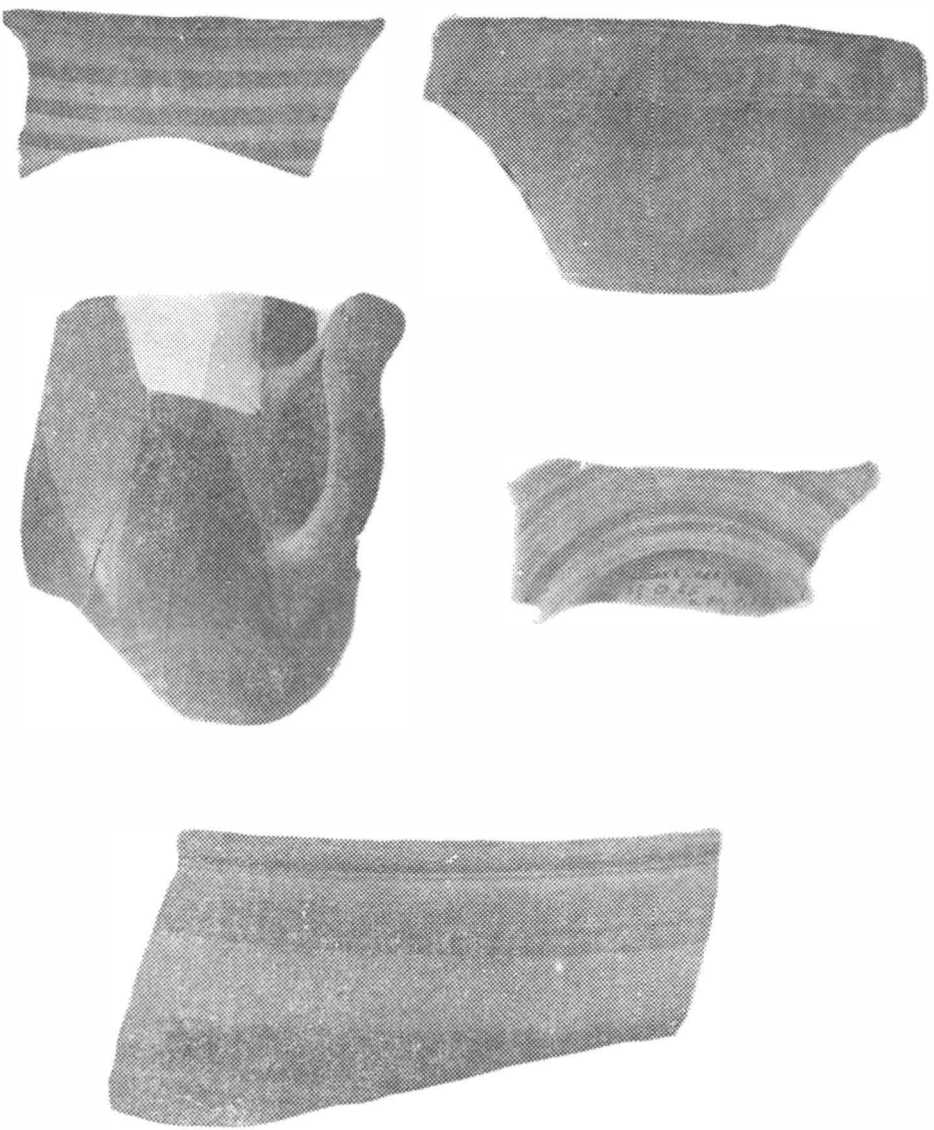

Fig. 28. — Ceramică de import

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 29. — Ceramică de import

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 30. — Obiecte dacice de fier

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

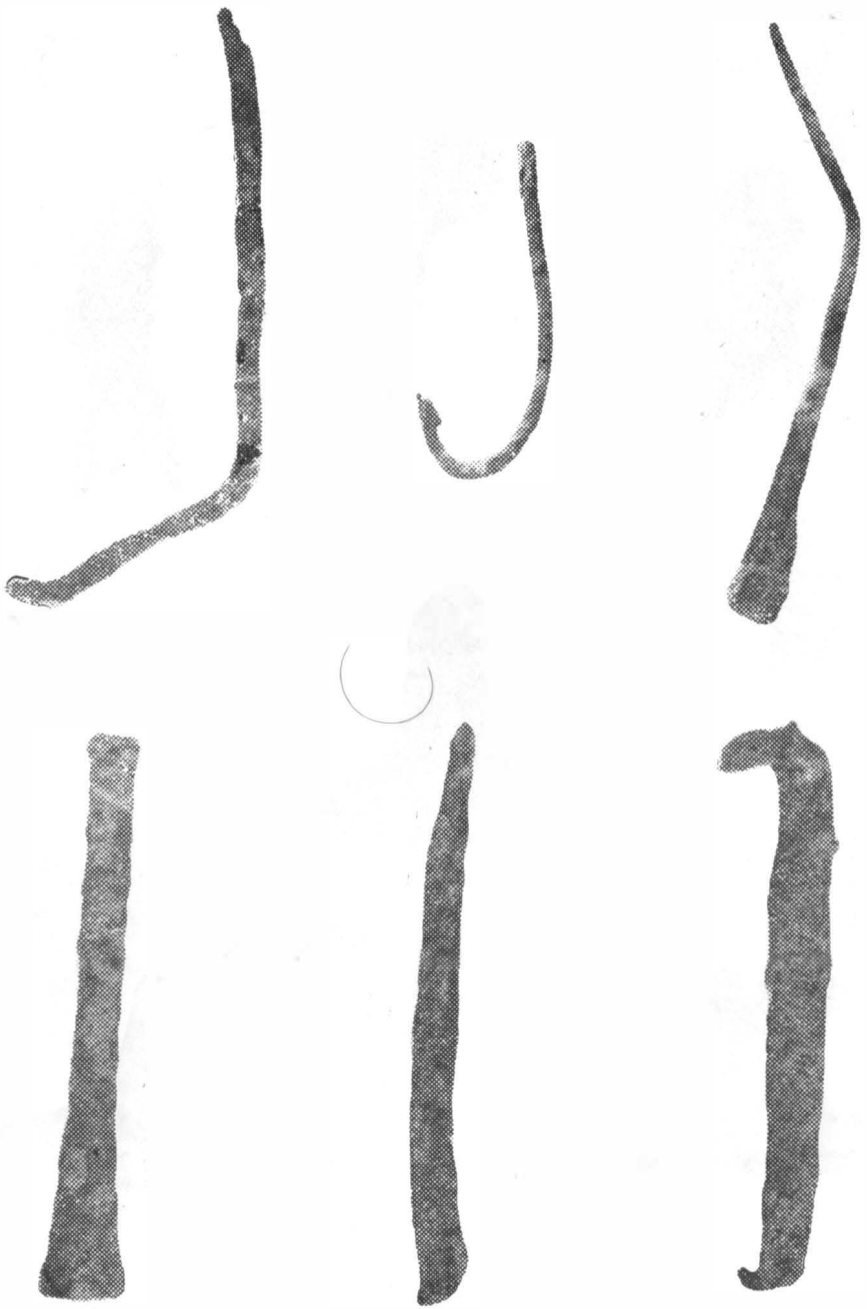

Fig. 31. — Obiecte dacice din metal

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

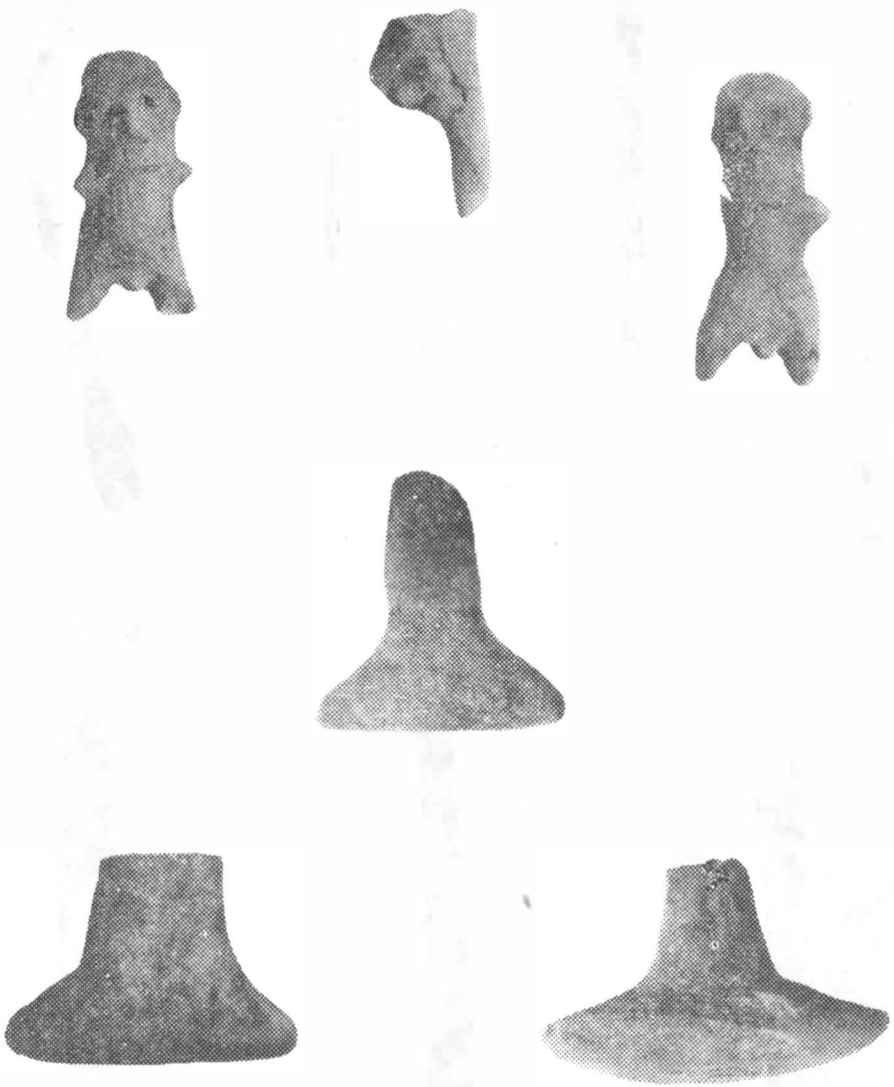

Fig. 32. — Figurine din lut şi lustruitoare

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 33. — Obiecte dacice din metal

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

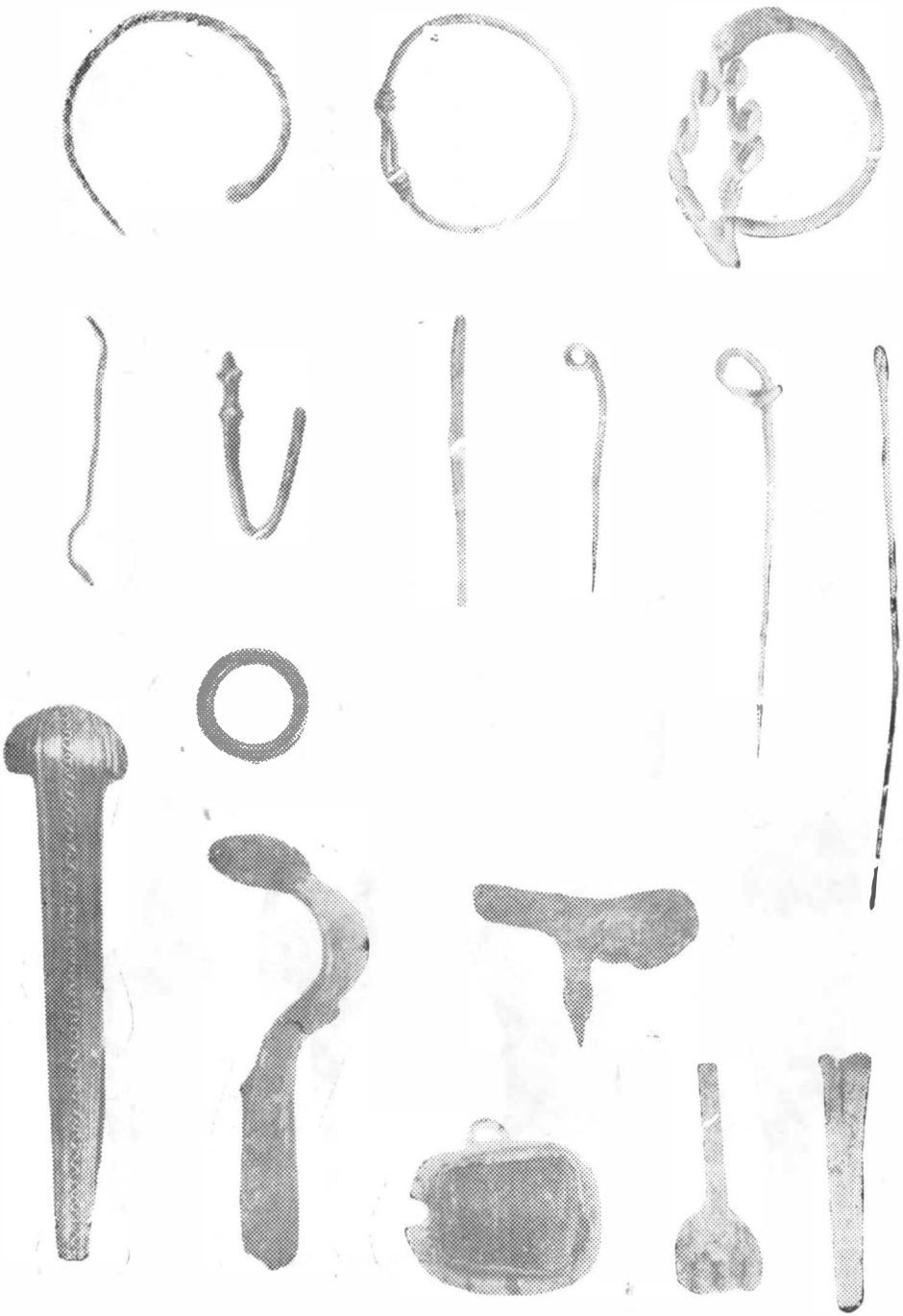

Fig. 34. — Obiecte de podoabă

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

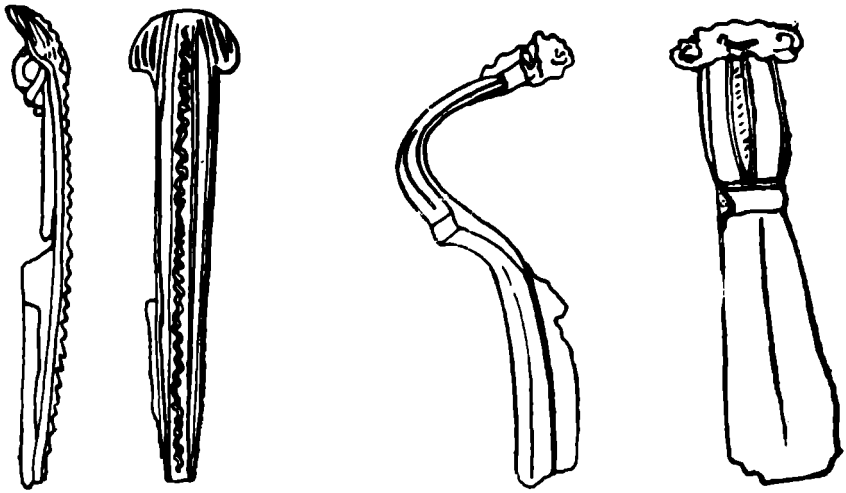

Fig. 35. — Fibule dacice

UNE NOUVELLE CITÉ DACIQUE DANS LA VALLÉ DU SIRET

Résumé

Les auteurs présentent la plus récente découverte concernant les habitations daciques, la cité de Răcătău. Sur le fondement desrenseignements matériale obtenus par les recherches systématiques commencées en 1968, ainsi que les oserbvations stratigraphiques on a délimité les époques ou le lieu nomé „Cetățuia" a été habité dans l'époques du bronze (culture Monteoru la premiére époque du fer (Hallstett) ét l'époque géto-dacique. (La Tène), I-er siècle a.n.è—I-er siècle n.e.

Tenant compte de la position géographique de „Cetățuia" sur le terasse gauche du Siret avec une position dominante et de sa fortification avec deux fossées de défence et de l'intensité de l'habitation pendant les deux siècles de son existence les dateurs considérent que la cité de Răcătău, pentetre identifiée avec Tamasidava, et la cité de Bradu avec Zargidava.

Les découvertes de Răcătău constituent une importance contribution pour connaitre mieux la culture materielle de daces de Moldavie du I-er siècle a.n.è.—I-er siècle n.e.

LA LISTE DES FIGURES

Fig. 1. — La vue générale du post de Răcătău.
Fig. 2. — L'aspect du chantier.
Fig. 3. — Céramique appartenant à l'époque du bronze ; la civilisation Monteoru.
Fig. 4. — Céramique appartenant à l'époque du bronze ; la civilisation Monteoru.
Fig. 5. — Céramique appartenant à l'époque du bronze ; la civilisation Monteoru.
Fig. 6. — Vase dacique travaillé à la main.
Fig. 7. — Vase dacique travaille à la main.
Fig. 8. — Céramique dacique.
Fig. 9. — Céramique dacique.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 10. — Tosses dacique.
Fig. 11. — Lumignon dacique.
Fig. 12. — Vase dacique travaillé à la roue.
Fig. 13. — Céramique dacique travaillé à la roue.
Fig. 14. — Céramique dacique travaillé à la roue.
Fig. 15. — Céramique dacique travaillé à la roue.
Fig. 16. — Céramique dacique travaillé à la roue.
Fig. 17. — Compotiers dacique travaillé à la roue.
Fig. 18. — Anses des pots en argile daciques.
Fig. 19. — Égouttoirs daciques.
Fig. 20. — Égouttoirs daciques.
Fig. 21. — La croche dacique.
Fig. 22. — Vase dacique travaillé à la roue.
Fig. 23. — Céramique daciques peinte.
Fig. 24. — Céramique dacique peinte.
Fig. 25. — Pots en argile daciques (imitations après des formes gréques.
Fig. 26. — Pots en argile dacique (imitation après des formes gréques.
Fig. 27. — Vase travaillé à la roue.
Fig. 28. — Céramique de l'importation.
Fig. 29. — Céramique de l'importation.
Fig. 30. — Obyets en fer daciques.
Fig. 31. — Obyets daciques.
Fig. 32. — Obyets en argile daciques.
Fig. 33. — Obyets en metal daciques.
Fig. 34. — Obyets d'ornement.
Fig. 35. — Fibules.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UN TEZAUR DE MONEDE REPUBLICANE ROMANE DESCOPERIT LA CORNII DE SUS, JUDEȚUL BACĂU

V. CĂPITANU și C. BUZDUGAN

În luna iulie 1967 locuitorul Gălbiniță Vasile din satul Cornii de Sus, comuna Tătărăști a descoperit cu totul întîmplător în punctul „Cetățele" la suprafața solului recent arat după ridicarea grîului cca. 23 monede pe care le-a predat după cum urmează :

— 7 monede inginerului de la C.A.P., Petrescu Const.

— 13 monede postului de miliție din localitate.

— 3 monede tov. Sava Gh. de la Muzeul din Adjud, ulterior predate Muzeului din Bacău.

Primele 7 monede au fost predate Institutului de arheologie al Academiei R.S.R., [1] iar din cele 13 monede predate Postului de Miliție din localitate, 11 au fost ridicate de Gh. Poenaru de la Institutul de arheologie, iar 2 au fost reținute de șeful postului de miliție.

La începutul lunii septembrie organele locale de stat au anunțat Muzeul din Bacău pentru ridicarea tezaurului. Concomitent cu deplasarea noastră la Corni s-a prezentat și delegatul Institutului de arheologie care a ridicat cele 11 monede de la postul de miliție, iar la sosirea noastră în localitate tov. Gh. Bordea Poenaru deja plecase. Atunci nouă nu ne-a mai rămas decît să continuăm investigațiile prin sat și să întreprindem cercetări sistematice. Mai întîi am luat legătura cu V. Gălbiniță care ne-a condus la locul descoperirii. Punctul unde au fost descoperite monedele se numește „Cetățele", situat la numai 50—100 m de ultima casă din satul Cornii de Sus, la extremitatea sud-estică a așezării geto-dacice de pe Siret, în care în anul 1934 prof. R. Vulpe efectuase un mic sondaj. [2] După cele relatate de către descoperitor monedele fusese adunate chiar de pe arătură, în timp ce se ducea spre casă.

---

1. Vezi B. Mitrea, „Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în Republica Socialistă România" (cronică) în SCIV, XIX, 1, 1968, p. 175-176 fig. 12, 22, 47, 55, 61, 70, 78.

2. Radu Vulpe și colaboratori, „Șantierul Poiana", în SCIV, III, 1952, p. 217.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Studiind cu atenţie locul descoperirii, cu toate că fusese efectuat un sondaj după părerea noastră superficial, am trecut de urgenţă la o cercetare sistematică.

Întrucît locul unde au fost descoperite monedele se află în pantă, am deschis o secţiune de 20 m × 8 m, orientată vest-est şi am trecut tot pămîntul rezultat din săpătură prin sită. În felul acesta am reuşit să recuperăm încă 70 de monede. Am mers cu săpătura noastră pînă la o adîncime de 0,60 m. Deoarece tezaurul a fost îngropat mult în afara staţiunii arheologice La Tène, în zona unde am practicat noi sondajul n-am întîlnit nici un fel de rest de cultură materială, în afară de cîteva fragmente de ceramică lucrată cu mîna, în tehnica La Tène, provenite de la vasul în care au fost depozitate monedele.

Dăm în continuare descrierea rezumativă a tezaurului cu datele strict necesare.

CATALOGUL TEZAURULUI MONETAR DE LA TĂTĂRĂŞTI

TODILLUS ?

1. Denar. AR. D : 16, 1-17 mm. G : 3,40 g. C : bună. BMC Roma, 589. Anul: 196-173 î.e.n.

CAIUS ANTESTIUS

2. Denar. AR. D : 18-19,6 mm. G : 3,40 g. C : mediocră. BMC. Roma, 855. Anul : 172-151 î.e.n.

PUBLIUS PALTUS ?

3. Denar. AR. D : 19, 6-20, 7 mm. G : 3,40 g. C : bună. BMC. Roma, 877. Anul :

MARCUS BALBIUS QUINTI FILIUS TAMPILUS

4. Denar. AR. D : 16, 4-17, 1 mm. G : 3,70 g. C : bună. BMC. 935. Roma. Anul : 150-125.

C. CATO

5. Denar. AR. D : 18, 1-18,5 mm. G : 3,80 g. C : bună. BMC. Italia, 461. Anul : 150-125 î.e.n.

CNAEUS LUCREŢIUS TRIO

6. Denar. AR. D 18, 4-18,9 mm. G : 3,80 g. C : bună. BMC. Roma. 929. Anul : 150-125 î.e.n.

MARCUS CIPIUS MARCI FILIUS

7. Denar. AR. D : 15,5-16,9 mm. G : 3,90 g. C : bună. BMC. Italia. 522. Anul : 99-94 î.e.n.

QUINTUS (MARCIUS PHILIPPUS)

8. Denar. AR. D : 16,7-18 mm. G : 3,60 g. BMC. Roma, 1143. Anul : 94 î.e.n.

QUINTUS (FABIUS) MAXIMUS

9. Denar. AR. D : 17,3-17,7 mm. G : 3,80 g. C : bună. BMC. Roma. 1137. Anul : 94 î.e.n.

M. FOURII LUCII PHILI

10. Denar. AR. D : 18, 4-21 mm. G : 3,60 g., C : bună. BMC. Italia, 555. Anul : 93-92 î.e.n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

PLANȘA I

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

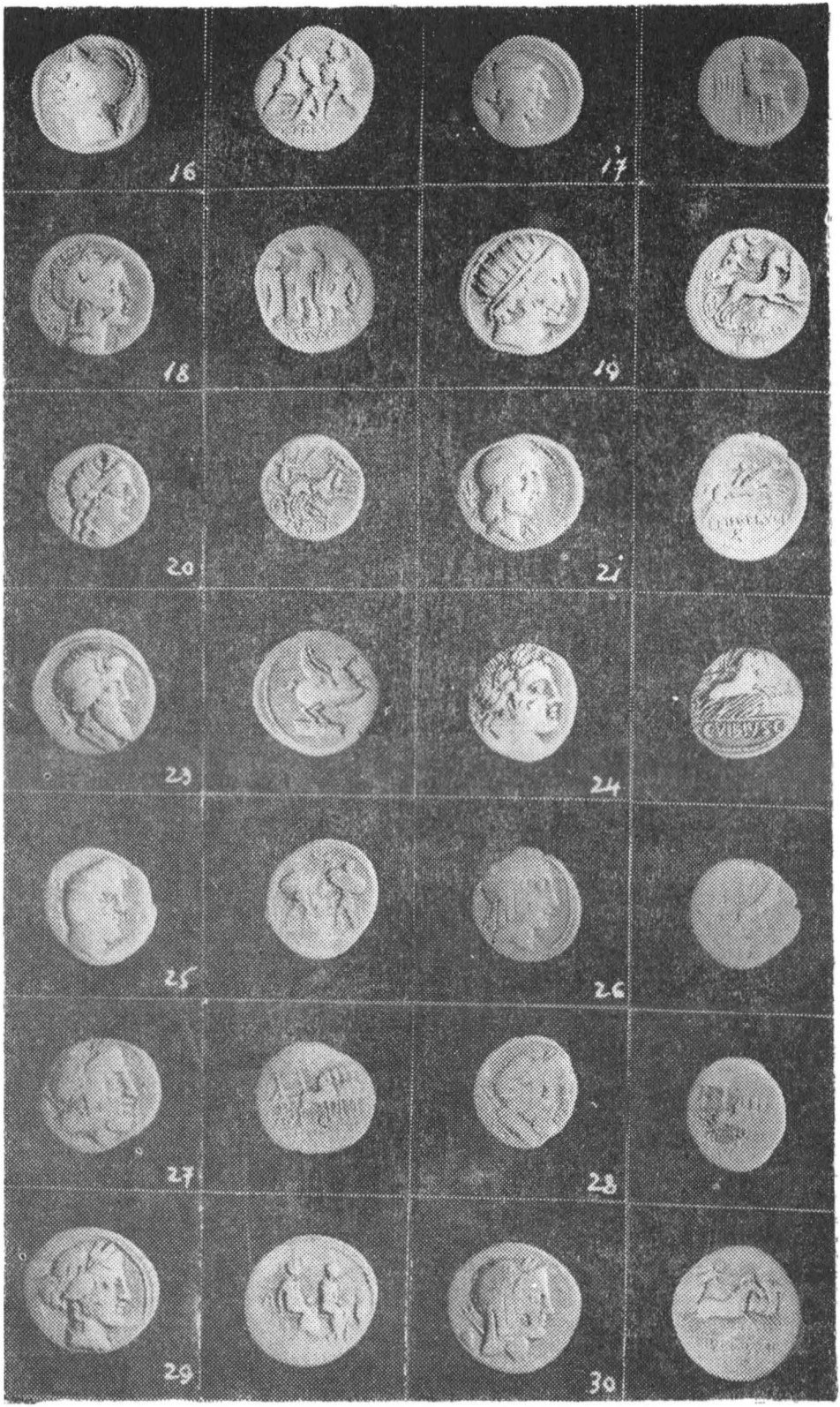

PLANȘA II http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

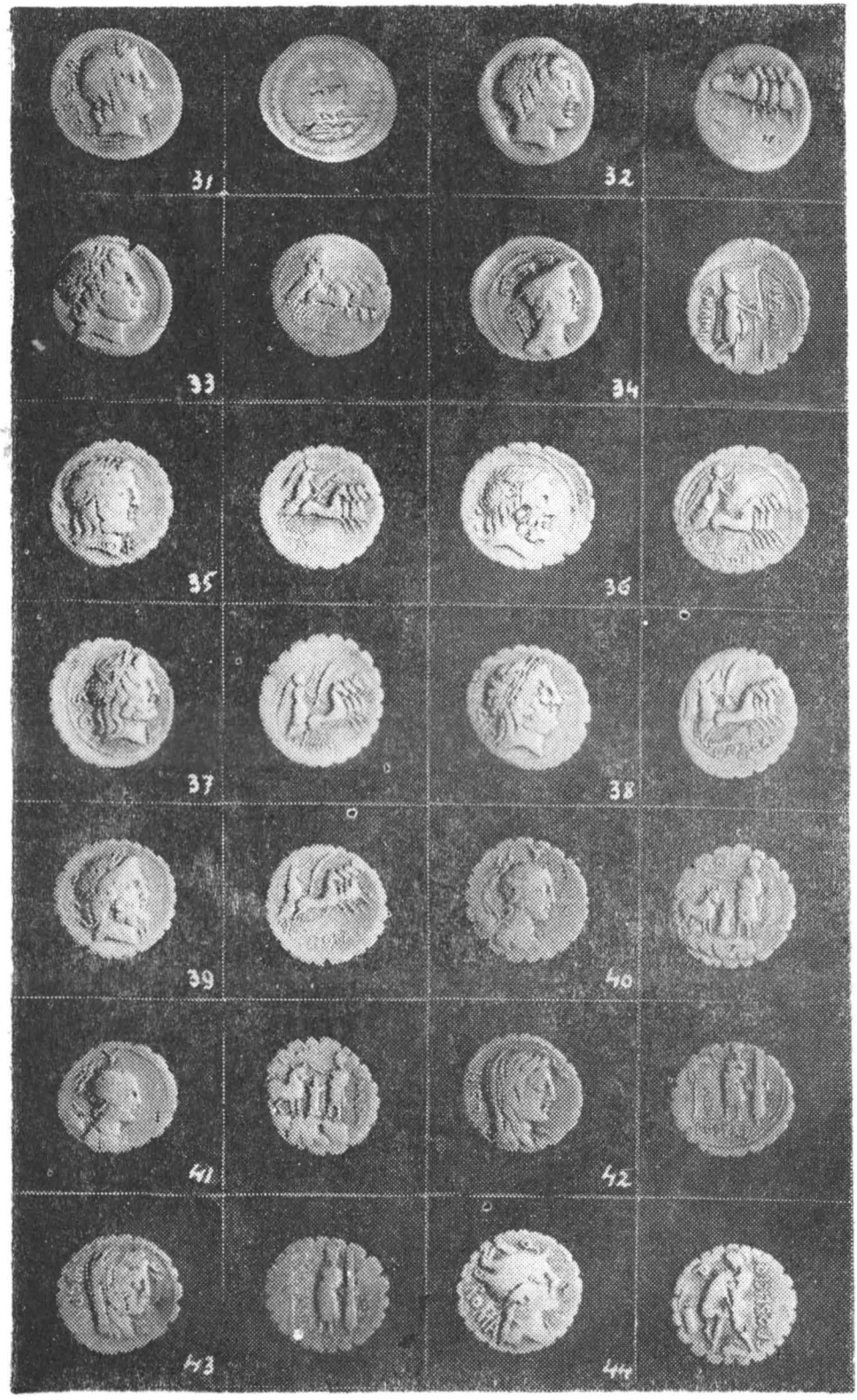

PLANȘA III http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

PLANȘA IV

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

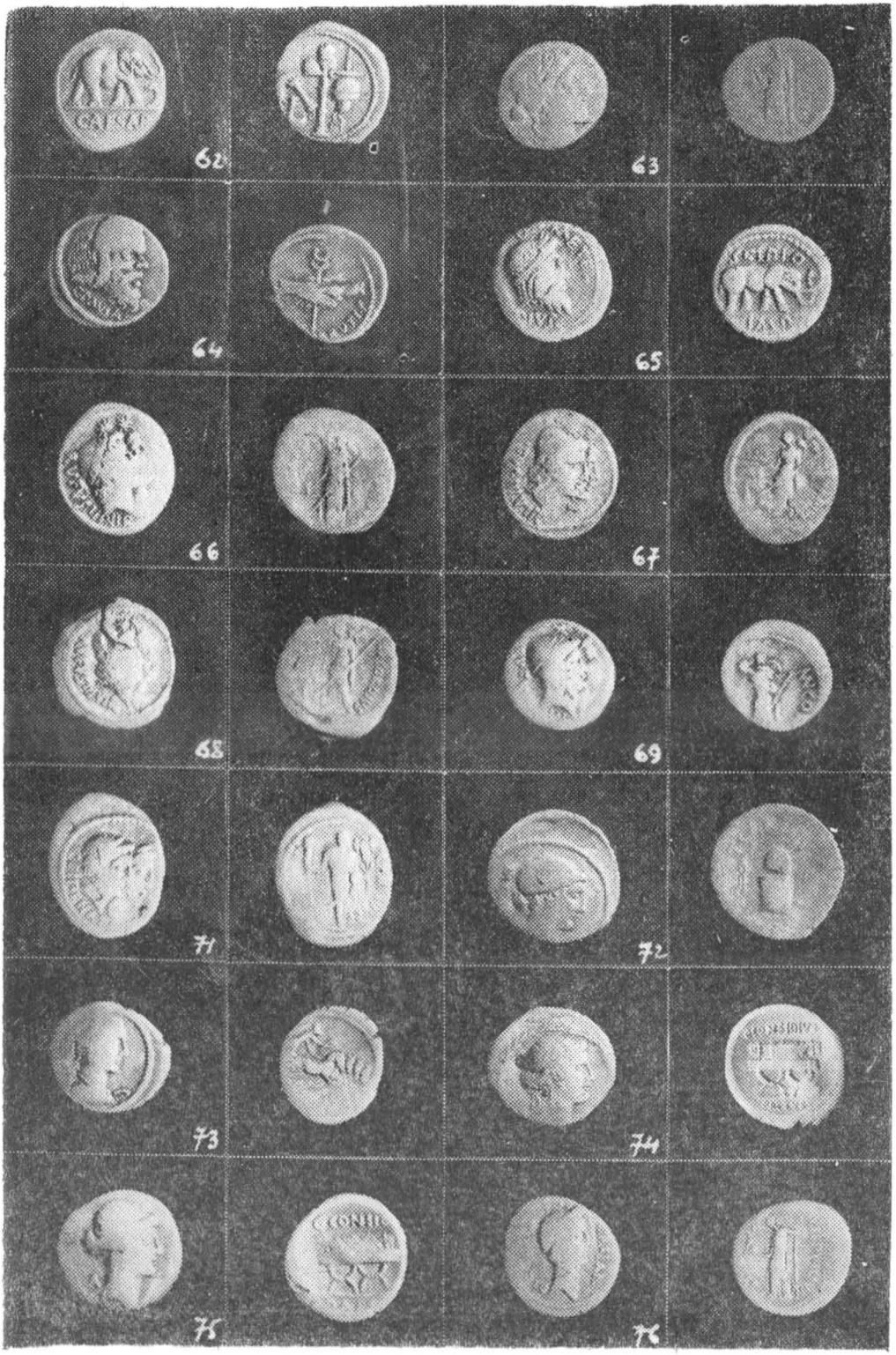

PLANŞA V

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

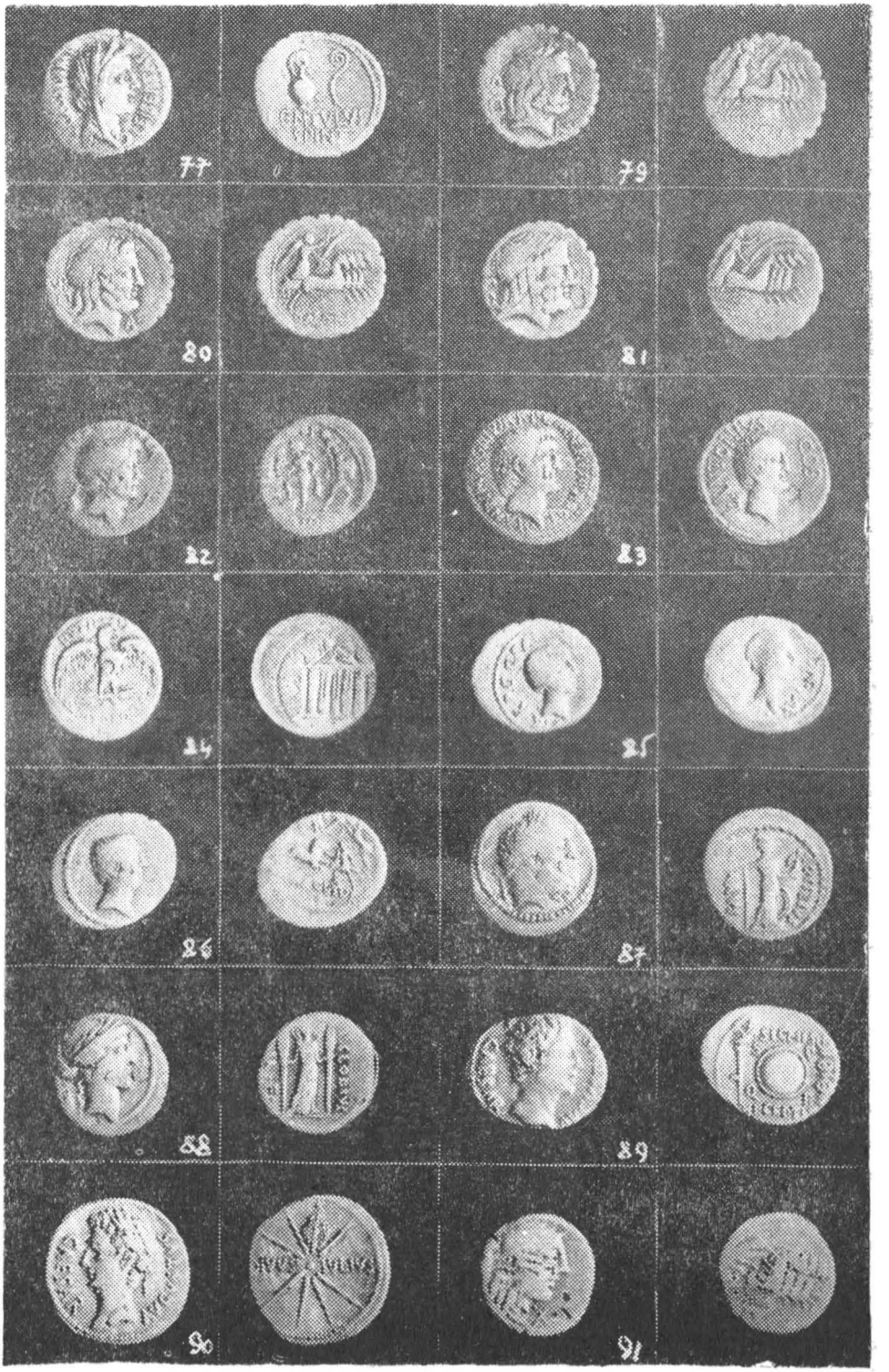

PLANȘA VI

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

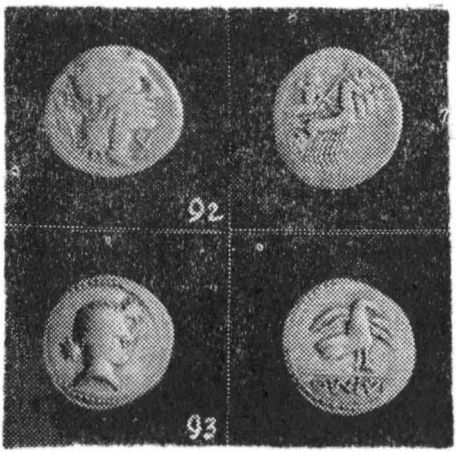

PLANŞA VII

CAIUS POBLICIUS MALLEOLUS CAII FILIUS

11. Denar. AR. D : 2-20,7 mm. G 3,70 g. C : bună. BMC. Roma. 1194. Anul : 92 î.e.n.

L. THORIUS BALBUS

12. Denar. AR. D : 19 mm. G 3,66 g. C : bună. Grueber. Roma. 1619. Anul : 90 ; Sydenham, 598. Anul 100-95.

LUCIUS MEMMIUS GALERIA

13. Denar. AR. D : 17-18,3 mm. G : 3,40 g. C : bună. BMC. Roma. 1328. Anul : 91 î.e.n.

APPIUS CLAUDIUS TITUS MALLIUS, QUESTORES URBANI

14. Denar. AR. D : 15,8-16,2 mm. G 3,80 g. C : bună. BMC. Roma. 1290. Anul : 91 î.e.n.

Q. (MINUCIUS) THERMUS

15. Denar. AR. D : 17,3-18 mm. G : 3,50 g. C : bună. BMC. Italia. 653. Anul: 90 î.e.n.

Acelaşi magistrat

16. Denar. AR. D 17,3-18 mm. G 3,50 g. C bună. BMC. Italia. 653. Anul: 90 î.e.n.

MARCUS (PORCIUS) CATO

17. Denar. AR. D: 17-17,5 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC. Italia. 647. Anul: 90 î.e.n.

PUBLIUS (PORCIUS) LAECA

18. Denar. AR. D: 18-19 mm. G: 3,60 g. C. bună. BMC. Italia. 649. Anul: 90 î.e.n.

MANIUS AQUILLIUS

19. Denar. AR. D: 18,4-19,2 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC. Italia. 645. Anul: 90 î.e.n.

CAIUS ALLIUS (AELIUS) BALA

20. Denar. AR. D: 16,1-16,8 mm. G: 3,90 g. C: bună. BMC. Roma. 1759. Anul: 89 î.e.n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

L. CALPURNIUS PISO LUCII FILIUS FRUGI

21. Denar. AR. D: 17-19,4 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC. Roma, 1878. Anul: 88 î.e.n.

QUINTUS TITIUS

22. Denar. AR. D: 21 mm. G: 3,61 g. C: bună. Grueber, Roma, 2220. Anul: 87. Sydenhan, 691. Anul: 88.

Acelaşi magistrat

23. Denar. AR. D: 17,7-18 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC. Roma, 2220. Anul: 87 î.e.n.

C. VIBIUS C. F. PANSA

24. Denar. AR. D: 16,1-17 mm. G: 4,09 g. C: bună. BMC, Roma, 2224. Anul: 87 î.e.n.

LICIUS TITURIUS LUCII FILIUS SABINUS

25. Denar. AR. D: 16,5-18,4 mm. G: 3,40 g. C: bună. BMC, Roma, 2322. Anul: 87 î.e.n.

CAIUS MARCIUS CENSORINUS

26. Denar. AR. D: 16,5-17,7 mm. G: 3,60 g. C: bună. BMC, Roma, 2397 (?). Anul: 87 î.e.n.

L. RUBRIUS DOSSENUS

27. Denar. AR. D: 16,3-18,4 mm. G: 3,50 g. C: bună. BMC, Roma, 2448. Anul: 86 î.e.n.

Acelaşi magistrat

28. Denar. AR. D: 9-17,8 mm. G: 3,50 g. C: bună. BMC, Roma, 2448. Anul: 86 î.e.n.

MARCUS FANNIUS. LUCIUS CRITONIUS

29. Denar. AR. D: 18,4-20,1 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC. Roma, 2463. Anul: 86 î.e.n.

L. JULIUS BURSIO

30. Denar. AR. D: 18,9-19,9 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 2572, variantă revers sub cai literele BI, anul 85 î.e.n.

M. FONTEIUS C. F. (MANIUS FONTEIUS CAII FILIUS)

31. Denar. AR. D: 18,9-20,5 mm. G: 3,70 g. C: bună. BMC, Roma, 2476. Anul: 85 î.e.n.

Fără nume de magistrat

32. Denar. AR. D: 17,9-19,6 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 2622. Anul: 85-84 î.e.n.

33. Denar. AR. D: 18-19,1 mm. G: 3,50 .C: bună. BMC, Roma, 2622. Anul: 85-84 î.e.n.

C. MAMILIUS LIMETANUS

34. Denar. AR. D: 18,8-20,4 mm. G: 4,30 g. C: bună. BMC, Roma, 2719. Anul: 85 î.e.n.

Q. ANTONIUS BALBUS

35. Denar. AR. D: 17,7-18,5 mm. G: 3,60 g. C: bună. BMC, Roma, 2730. Anul: 82 î.e.n.

Acelaşi magistrat

36. Denar. AR. D: 17,8-19,4 mm. G: 3,50 g. C: bună. BMC, Roma, 2730. Anul: 82 î.e.n.

Acelaşi magistrat

37. Denar. AR. 18-18,6 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 2730. Anul: 82 î.e.n.

Acelaşi magistrat

38. Denar. AR. D: 18,4-19,6 mm. G: 3,70 g. C: bună. BMC, Roma, 2730. Anul: 82 î.e.n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Acelaşi magistrat
39. Denar. AR. D: 18,5-20,1 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 2730. Anul: 82 î.e.n.

POSTUMIUS A. F. S. NEPOS ALBINUS
40. Denar. AR. D: 18,2-19,5 mm. G: 3,70 g. C: bună. BMC, Roma, 2839. Anul : 82 î.e.n.
Acelaşi magistrat
41. Denar. AR. D: 18-19,3 mm. G: 3,80 g. C: bună. BM,C Roma, 2839. Anul: 82 î.e.n.

Acelaşi magistrat
42. Denar. AR. D: 17,2-19 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 2836. Anul: 82 î.e.n.

Acelaşi magistrat
43. Denar. AR. D: 19,1-19,6 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 2836. Anul: 82 î.e.n.

C. POBLICIUS Q. F.
44. Denar. AR. D: 17,7-18,6 mm. G: 3,70 g. C: bună. Roma, 2910. Anul: 81 î.e.n.

Acelaşi magistrat
45. Denar. AR. D: 18-18,5 mm. G: 3,20 g. C: bună. BMC, Roma, 2910. Anul: 81 î.e.n.

C. NÆVIUS BALBUS
46. Denar. AR. D: 17,8-18,4 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 2935, variantă Rv. XXVI. Anul : 81.

L. VOLTEIUS STRABO
47. Denar. AR. D: 19 mm. G: 3,68 g. C: bună. Grueber, Roma, 3142, t.g. Anul: 79 Rv. lit. G. (necunoscut la Sydenhan, 743. Anul : 81 (vezi SCIV, I, T 19, 1968, p. 175-176).

LUCIUS LUCRETIUS TRIO
48. Denar. AR. D: 16,8-17,9 mm. G: 3,70 g. C: bună. BMC, Roma, 3247. Anul : 76 î.e.n

Q. CREPEREIUS MARCI FILIUS ROCUS
49. Denar. AR. D: 18,2-19,1 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 3342. Anul: 73 î.e.n.

MANIUS AQUILLIUS MANII FILIUS MANII NEPOS
50. Denar. AR. D: 18,3-20,4 mm. G: 3,70 g. C: bună. BMC, Roma, 3364. Anul: 72 î.e.n.

Acelaşi magistrat
51. Denar. AR. D: 19,3-20-1 mm. G: 3,60 g. C: bună. BMC, Roma, 3364. Anul: 72 î.e.n.

T. VETTIUS SABINUS
52. Denar. AR. D: 18,5-19 mm. G: 3,60 g. C: bună. BMC, Roma, 3370. Anul: 72.

Acelaşi magistrat
53. Denar. AR. D: 17,4-19,8 mm. G: 3,70 g .C: bună. BMC, Roma, 3370. Anul: 72.

PAULLUS LEPIDUS
54. Denar. AR. D : 17,7-18,8 mm. G : 3,90 g. B : bună. Grueber, Roma. 3373. Anul : 71 î.e.n.

L. ROSCIUS FABATUS
55. Denar. AR. D : 18 mm. 3,72 g. C: bună. Grueber, Roma, 3394, t.g. Anul : 70 ; Sydenhan, 915, anul 58.

L. ROSCII FABATI
56. Denar. AR. 17,7-18,5 mm. G: 3,90 g. C: bună. BMC, Roma, 3394, tip general. Anul : 70 î.e.n.

CAIUS COELIUS CALDUS
57. Denar. AR. D: 17,9-19,1 mm. G: 3,70 g. C: bună. BMC, Roma, 3833. Anul: 61 î.e.n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

P. FONTEIUS PUBLII FILIUS CAPITO
58. Denar. AR. D: 18,5-18,8 mm. G: 3,90 g. C: bună. BMC, Roma, 3856. Anul: 59 î.e.n.

LUCIUS CASSIUS LONGINUS
59. Denar. AR. D: 17,4-18,6 mm. G: 3,70 g. C :bună. BMC, Roma, anul 3890. Anul: 56 î.e.n.

LUCIUS CASSIUS LONGINUS
60. Denar. AR. D: 18,5-19,6 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 3930. Anul: 52 î.e.n.

C. IULIUS CAESAR
61. Denar. AR. D: 18 mm. G: 3,83 g. C: bună. Grueber, Gallia, 87. Anul: 50-49; Sydenhan, 1006, Anul: 54-51.

Acelaşi
62. Denar. AR. D: 16,9-18,6 mm. G: 3,90 g. C: bună. BMC, Gallia, 27. Anul: 50-49 î.e.n.

MANIUS ACILIUS (GLABRIO)
63. Denar. AR. D: 16,2-17,7 mm. G: 3,60 g. C: bună. BMC, Roma, 3943. Anul: 50 î.e.n.

C. (VILIUS) PANSA, (DECIMUS POSTUMIUS) ALBINUS BRUTI f,
64. Denar. AR. D : 17,8-19,3 mm. G : 3,80 g. C : bună. BMC, Roma, 3987. Anul : 48 î.e.n.

Q. CAECILIUS METELLIUS
65. Denar. AR. 17,8-18,7 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Africa, 1. Anul: 47-46 î.e.n.

MANIUS CORDIUS RUFUS
66. Denar. AR. D: 16-16,6 mm. G: 3,60 g. C: bună BMC, Roma, 4037. Anul: 46 î.e.n.

Acelaşi magistrat
67. Denar. AR. D: 17,4-19,4 mm. G: 3,80 g. C: mediocră. BMC, Roma, 4037. Anul 46 î.e.n.

Acelaşi magistrat
68. Denar. AR. D : 17,5-19,7 mm. G: 3,50 g. C: mediocră. BMC, Roma, 4037. Anul: 46 î.e.n.

Acelaşi magistrat
69. Denar. AR. D: 18-19 mm. G: 3,70 g. C: mediocră. BMC, Roma, 4037. Anul : 46 î.e.n.

M. CORDIUS RUFUS
Acelaşi magistrat
70. Denar. AR. D: 20 mm. G: 3,65. C: bună. Grueber, Roma, 4040. Anul: 46; Sydenhan, 977. Anul : 46.

CAIUS ANTIUS CAII FILIUS RESTIO
71. Denar. AR. D: 17,1-21,1 mm. G: 3,50 g. C: bună. BMC, Roma, 4032. Anul: 46 î.e.n.

TITUS CARISIUS
72. Denar. AR. D: 19,7-20,7 mm. C: mediocră. BMC, Roma, 4056. Anul: 45 î.e.n.

Acelaşi magistrat (Victoria în cvadrigă)
73. Denar. AR. D: 16,2-18,3 mm. G: 3,60 g. C: mediocră. BMC, Roma, 4070. Anul : 45 î.e.n.

CAIUS CONSIDIUS PAETUS
74. Denar. AR. D: 18-19,4 mm. G: 3,30 g. C: bună. BMC, Roma, 4080. Anul: 45 î.e.n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Acelaşi magistrat
75. Denar. AR. D: 17,5-18,5 mm. G: 3,60 g. C: bună. BMC, Roma, 4084. Anul: 45 î.e.n.

P. SEPULLIUS MACER
76. Denar. AR. D: 17,1-18,6 mm. G: 3,00 g. C: bună. BMC, Roma, 4168. Anul: 44 î.e.n.

CAIUS CASSIUS (LONGINUS); (PUBLIUS CORNELIUS) LENTULUS SPINTHER
77. Denar. AR. D: 18,2-19,4 mm. G: 3,99 g. C: bună. BMC, Est, 73. Anul: 43-42 î.e.n.

SEXTUS POMPEIUS
78. Denar. AR. D: 20 mm. G: 3,73 g. C: bună. Grueber, Sicilia, 7. Anul: 42-36; Sydenham, 1345. Anul: 42-38.

SEXTUS POMPEIUS Magnus Pius
79. Denar. AR. D: 18,4-18,5 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Sicilia, 12. Anul: 42-38 î.e.n.

Acelaşi magistrat
80. Denar. AR. D: 18,4-19,3 mm. G: 3,50 g. C: bună. BMC, Sicilia, 12. Anul: 42-38 î.e.n.

Acelaşi magistrat
81. Denar. AR. D: 17,4-17,8 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Sicilia, 12. Anul: 42-38 î.e.n.

Acelaşi magistrat
82. Denar. AR. D: 17-18,7 mm. G: 3,70 g. C: bună. BMC, Sicilia, 12. Anul: 42-38 î.e.n

M. ANTONIUS, M. NERVA, L. ANTONIUS
83. Denar. AR. D: 18,5-19,2 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Est, 106. Anul 41 î.e.n.

PETILLIUS CAPITOLINUS
84. Denar. AR. D: 17,3-18,3 mm. G: 3,70 g. C: bună. BMC, Roma, 4122. Anul 40 î.e.n.

LEPIDUS CAESAR
85. Denar. AR. D: 17-19,2 mm. G: 3,80 g. C: bună. Grueber, Africa. 29. Anul: 40-37 î.e.n.

LUCIUS LIVINEIUS REGULUS
86. Denar. AR. D: 16,3-19,3 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 4271. Anul: 39 î.e.n.

C. VIBIUS VARUS
87. Denar. AR. D: 18-19 mm. G: 3,70 g. C: bună. BMC, Roma, 4294. Anul: 38 î.e.n.

P. CLODIUS M. F.
88. Denar. AR. D: 16,6-17,6 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 4290. Anul: 38 î.e.n.

CAESAR AUGUSTUS
89. Denar. AR. D: 17-20,5 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 4397. Anul: 19 î.e.n.

Acelaşi
90. Denar. AR. D: 20-21,4 mm. G: 3,80 g. C: bună. BMC, Roma, 4416. Anul: 18 î.e.n.

91. Denar republican. Legenda ştearsă. AR. D: 17,2-18 mm. G: 3,70 g. C: mediocră. Sfîrşitul sec. II î.e.n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

92. Denar republican. AR. D: 17,6-19 mm. G: 3,70 g. C: bună. Legenda ştearsă. Sfîrşitul sec. II î.e.n.

93. Monedă romană republicană. Imitaţie, sec. II î.e.n. AV. spre dreapta; stea în stînga şi dreapta. Totul în cerc perlat. Rv. Vultur cu aripile deschise stînd pe fulger spre dreapta. În exergă o legendă nedescifrabilă. Totul în cerc perlat. Redarea efigiei Av. şi Rv. barbarizată. D: 17,1-18 mm. G: 3,40 g.

UN TRÉSOR ROUMAIN RÉPUBLICAIN DÉCOUVERT À CORNII DE SUS (DISTRICT DE BACĂU)

Résumé

On présente un trésor de deniers roumaines découvert en 1967 à Cornii de Sus, au point „Cetăţele", district de Bacău, au sud de la Moldavie. D'abord on a découvert 23 monnaies dont 18 se trouvent à l'Institut archéologique de l'Academie de la République Socialiste de Roumanie, 2 sont perdues et 3 se trouvent au musée de Bacău.

Nous avons fait ulterieurement de recherches systématiques qui ont conduit à la découverte de 70 monnaies qui appartiennent au méme trésor.

Ce trésor se compose de 93 monnaies républicaines datées depouis le II-è siècle av n.é. (Todillus ? 196-173) jusqu'au I-er siècle (Cesar Augustus, 18 d' av. n.é.).

EXPLICATIONS DES FIGURES

Planche I. — Déniers romains datant de la République découverts à Cornii de Sus, com. Tătărăşti, district Bacău.
Planche II. — Déniers romains datant de la République découverts à Cornii de Sus, com. Tătărăşti, district Bacău.
Planche III. — Déniers romains datant de la République découverts à Cornii de Sus, com. Tătărăşti, district Bacău.
Planche IV. — Déniers romains datant de la République découverts à Cornii de Sus, com. Tătărăşti, district Bacău.
Planche V. — Déniers romains datant de la République découverts à Cornii de Sus, com. Tătărăşti, district Bacău.
Planche VI. — Déniers romains datant de la République découverts à Cornii de Sus, com. Tătărăşti, district Bacău.
Planche VII. — Déniers romains datant de la République découvetrs à Cornii de Sus, com. Tătărăşti, district Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

DOUĂ TEZAURE ROMANE IMPERIALE DESCOPERITE ÎN MOLDOVA

MARIA CHIȚESCU și V. URSACHI

Cercetarea culturii materiale prin care se oglindește viața triburilor dace din Moldova primelor trei secole ale erei noastre a început să fie tot mai aprofundată în ultimii ani și pe cale numismatică datorită numeroaselor și importantelor descoperiri de tezaure monetare care din punct de vedere cronologic se încadrează în această epocă [1]. Numărul descoperirilor monetare din acest timp fiind în continuă creștere pune numismaticii spre rezolvare probleme tot mai complexe în legătură cu istoria social-economică și politică a Moldovei din primele secole ale erei noastre.

În anul 1960, cu ocazia lucrărilor agricole de primăvară, locuitorul Donciu Ion din comuna Stănița, jud. Neamț, a descoperit pe dealul Sîlișteîn din aceeași localitate un tezaur de monede romane compus din circa 20-25 exemplare. După informațiile date de autorul descoperirii monedele se găseau într-un vas mic din pastă fină, de culoare roșie, lucrat la roată, a cărui gură și toartă fuseseră distruse prin lucrările agricole anterioare (fig. 1). Potrivit acelorași relatări, vasul se afla la adîncimea de circa 0,15-0,20 m.

Pentru a se stabili cît mai exact complexul arheologic din care provenea tezaurul se impunea totuși efectuarea unui sondaj prin care să se precizeze dacă monedele romane aparțineau sau nu așezării carpo-dacice identificată aici. Localitatea Stănița se află la circa 18 km est-nord-est de orașul Roman, într-o regiune de dealuri, iar locul descoperirii tezaurului este situat la circa 1 km nord de sat, pe dealul Sîlișteîn, care coboară în pantă lină de la vest spre est pînă în apropiere de confluența pîrîului Pietrei cu pîrîul Sîlișteîn. Sondajul executat în 1960 a constat dintr-un șanț

1. B. Mitrea, *Contribuții numismatice la istoria triburilor daco-getice din Moldova în a doua jumătate a secolului al II-lea e. n.*, în SCIV, VII, 1956, p. 159-177 ; Cf. D. Tudor, *Tezaurul de denari romani imperiali de la Munteneşti*, în SC. Șt. Iași, 3-4, 1954, p. 379-400 : Bucur Mitrea și Emilia Zaharia, *Descoperirea monetară de la Oboroceni (r. Pașcani, reg. Iași) și importanța sa istorică*, în *Arheologia Moldovei*, IV, 1967, p. 81-125 ; Maria Chițescu, *Unele considerații pe marginea contrafacerii monedei romane în Dacia, bazate pe o recentă descoperire din Moldova*, în SCN, IV, 1968, p. 127-137 ; Gh. Poenaru-Bordea, Virgil Mihăilescu-Bîrliba și Alexandru Antimon, *Un mic tezaur de denari romani imperiali descoperit la Ghindăoani* (județul Neamț), în SCIV, 19, 1968, 4, p. 597-611 ; Virgil Mihăilescu-Bîrliba, *Noi descoperiri de tezaure imperiale romane la Piatra Neamț*, în Carpica, Bacău, I, 1968, p. 209-231.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de 30/15 m, orientat pe direcţia pantei nord-nord-vest 58,5 — sud-sud-est 26,5 trasat în imediata apropiere de punctul descoperirii tezaurului monetar. În sectorul cercetat s-a surprins un singur strat de cultură aparţinînd aşezării dacice. Solul vegetal are o grosime de 10-15 cm şi conţine material arheologic fărîmiţat aparţinînd nivelului dacic scos la suprafaţă cu ocazia lucrărilor agricole.

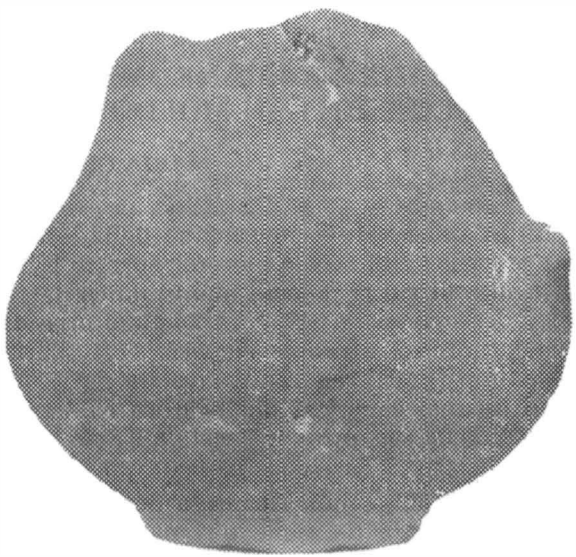

Fig. 1. — Vasul în care s-a descoperit tezaurul de la Stăniţa.

În timpul săpăturilor a fost descoperită groapa unei locuinţe de tip semibordei cu adîncimea medie de 0,50 m şi o altă groapă cu resturi menajere.

Condiţiile în care s-au efectuat săpăturile nu au permis să se dezvelească în întregime locuinţa descoperită care ar fi oferit posibilitatea unor precizări în legătură cu unele detalii de construcţie şi amenajări. Groapa semibordeiului care are pereţii drepţi, a fost săpată la baza solului brun. Fundul bordeiului este drept. În sectorul de nord al locuinţei se găseşte o groapă de formă aproape cilindrică (diametrul la nivelul podelei locuinţei este de 0,80 m) uşor îngustată spre baza ei care ajunge la adîncimea de 1,55 m faţă de nivelul semibordeiului. În umplutura locuinţei s-au găsit bucăţi de chirpic ars, cărbuni, ceramică, două fusaiole de lut, o pensetă de bronz, un cuţit de fier cu vîrful rupt şi oase de animale. Majoritatea materialului era concentrat în partea centrală şi în special în sectorul gropii unde şi cantitatea de cărbune de lemn era mai mare [2].

2. Amănunte referitoare la sondaj cît şi la materialele scoase din săpătură, a se vedea în articolul scris de Vasile Ursache, *Cercetări arheologice efectuate la Muzeul de istorie din Roman*, în Carpica, 1968, p. 154, fig. 32 şi p. 156.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În apropierea locuinței, spre sud-sud-est, s-a descoperit o groapă în interiorul căreia s-au găsit fragmente de chirpic ars, cărbuni, ceramică și oase de animale. Nici această groapă nu a fost săpată în întregime. Din conturul surprins în șanț s-ar părea că avea în plan o formă aproximativ circulară. De la nivelul la care a fost săpată, groapa are pereții ușor oblici,pînă la adîncimea de 0,80 m de unde se îngustează brusc. Adîncimea ei este de 1,25 m. Din punct de vedere al ceramicii deosebim două categorii

a. Ceramica lucrată cu mîna și
b. Ceramica lucrată la roată.

Cele mai numeroase sînt vasele din pastă cărămizie, cu buza dreaptă sau ușor răsfrîntă, cu fundul plat, decorate cu brîu în relief alveolat sau crestat, de tipul borcanelor de diferite dimensiuni. Tot din această categorie face parte și o cană cu pereții rotunjiți și marginea răsfrîntă a cărei toartă prezintă o mare asemănare cu toartele ceștilor dacice. Vase de acest tip sînt cunoscute deocamdată într-un număr destul de mic, deși se pare că fac parte dintr-o arie de răspîndire destul de mare în Latènul getodacic.

În grupa ceramicii lucrată la roată deosebim vase cu gîtul larg și buza răsfrîntă orizontal, puțin îngroșată la margine, cu dungi orizontale în relief sub marginea de culoare cenușie sau roșie, vase largi sferoidale cu gura strîmtă și marginea special amenajată pentru capac ; fructiere cu piciorul scurt ; străchini cu marginea îngroșată, gura largă ; cănițe cu marginea dreaptă, corpul rotunjit și fundul plat. Tot în această categorie intră și ceramica de import reprezentată prin fragmente de amfore romane de culoare gălbuie cu gîtul strîmt. Atît ceramica cît și obiectele descoperite ne permit să datăm așezarea în secolele II-III e.n.

Din tezaurul în discuție s-au mai putut salva 12 monede romane imperiale (doi denari și 10 exemplare argintate) emisiuni ale secolului al II-lea e.n., între anii 114-180. Ele sînt următoarele :

1 *Traian*
Fourée. 2,40 g ; 20 mm. Foarte tocită.
RIC, 343, anul 114—117.

2 *Traian*
Fourée. 2,58 g ; 18 mm. Moneda tocită și friabilă, greu de identificat tipul monetar.

3. *Traian (?)*
Fourée. 2,13 g ; 18 mm. Moneda foarte tocită, greu de identificat

4 *Antoninus Pius*
Denar. 3,03 g ; 19 mm. Moneda tocită.
RIC, 211, anul 151—152.

5 *Antoninus Pius*
Fourée. Moneda tocită, pe alocuri lipsă din pojghița de argint.
RIC, 301, anul 159—160

6 *Antoninus Pius-Faustina I*
Fourée. 2,01 g ; 18 mm. Moneda tare tocită și lipsă în partea superioară, avers.
RIC, 347 (?), anul după 141.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

7 *Antoninus Pius-Faustina I*
Fourée. 2,43 g ; 18 mm. Moneda tare tocită şi urme de rugniă.
RIC, 348, anul după 141.
8. *Aceiaşi*
Fourée. 2,59 g ; 17,5 mm. Moneda tocită şi marginea dreaptă avers, neregulată prin lipsa de metal.
RIC, 360, anul după141.
9 *Antoninus Pius-Faustina II*
Denar. 2,95 g ; 18 mm. Moneda tocită.
RIC, 515, anul după 161(?)
10 *Aceiaşi*
Fourée. 2,52 g ; 18 mm. Moneda tocită.
RIC, 515, anul după 161(?)
11 *M. Aurelius-L. Verus*
Fourée. 2,91 g ; 18 mm. Moneda bine conservată.
RIC, 501, anul 163.
12 *Marcus Aurelius*
Fourée. 1,69 g ; 18 mm. Moneda tare tocită.
RIC, 296, anul 173-174.

Tabelul încheiat ne-a dus la constatarea că din cele 12 exemplare, numai două sînt denari de argint, restul 10 fiind monede argintate. Pe cele 10 piese stratul subţire de argint este în general şters, dar suficient pentru a afirma că au fost argintate. Monedele, cu miezul din bronz, după batere au fost trecute printr-o baie de argint. În ceea ce priveşte greutatea, constatăm că este cea a denarilor romani imperiali, bineînţeles cu oscilaţiile inerente, între 1,60-2,90 g, excepţie făcînd cei doi denari care au, unul 2,92 g (Faustina II) iar celălalt 3,03 g (Antoninus Pius). Restul monedelor prezintă următorul tablou :

1.60—1,70 un exemplar.
2,00—2,10
2,10—2,20 „ „
2,40—2,50 două exemplare
2,50—2,60 trei exemplare
2,90—3,00 un exemplar.

Greutăţile denarilor imperiali din tezaurele descoperite pe teritoriul Moldovei au fost discutate recent într-un interesant articol de numismatică [3]. Bineînţeles valoarea intrinsecă a acestor monede este evident inferioară. Sub raportul tehnicii de execuţie, monedele ce fac obiectul prezentului articol nu sînt unicele descoperiri de acest gen pe teritoriul ţării, noastre. Există tezaure de monede greceşti şi romane compuse numai din exemplare argintate. Ne referim la tezaurul de monede descoperit în anul 1943 la Belitori [4], compus din 419 piese argintate, emisiuni ale oraşelor

3. Gh. Poenaru-Bordea, Virgil Mihăilescu-Bîrliba şi Alexandru Antimon, *op. cit.*, p. 605-606.

4. B. Mitrea, dosar Institul de Arheologie nr. inv. 162 şi 163.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Apollonia şi Dyrrhachium ; la cel de la Bozieni, [5] jud. Neamţ, format din 14 monede romane republicane şi imperiale, cea mai recentă fiind emisă în timpul lui Vespasian. Urmează apoi cele două tezaure descoperite în ruinele castrului roman de la Măcin, şi care au fost descrise cu ani în urmă. Unul [6], compus din 300 monede romane imperiale din timpul lui Traian, toate exemplarele argintate, iar al doilea [7], găsit în 1908, conţine 596 monede argintate de la Licinius senior, Licinius junior, Constantin cel Mare, Crispus şi Constantin II Caesar. Adăugăm şi tezaurul descoperit la Nireş [8], jud. Cluj în anul 1953, din care s-au mai salvat 30 monede dintre care 29 sînt monede romane imperiale de la Nero la Severus Alexander, toate bronzuri argintate şi un bronz de la Constantinus II. Lista se opreşte aici dar trebuie arătat că există numeroase alte tezaure de monede greceşti, geto-dacice, romane, care conţin, pe lîngă monede bătute în metal nobil, şi piese argintate, ca descoperirile de la Pipera, Vîrteju, Comana [9], monede getice şi thasiene din aşezările de la Zimnicea şi Popeşti [10].

Atari tezaure, completate de alte monede din bronz argintat aflate alături de exemplare bune, în tezaure sau descoperite izolat duc, cum e şi firesc, la emiterea a două ipoteze :

1. Monedele ce sînt în discuţie, sînt falsuri ale statului roman şi se datorează deselor crize politice şi economice ce zguduie atît imperiul cît şi provinciile sale [11].

2 Sînt imitaţii, după monedele romane imperiale, ale populaţiilor băştinaşe din imperiul roman sau din afara lui.

În studii mai vechi se arată clar că în perioada imperiului în sec. II-III e.n., acesta, pe lîngă marile ateliere oficiale se instalează şi officine trecătoare pentru a facilita necesităţile financiare locale, mai ales pentru plata trupelor" [12].

Dar dacă am putea eventual include în prima categorie tezaurele de la Nireş şi cele de la Măcin, care deşi sînt falsuri, ele sînt oricum oficiale, emise de monetăriile din imperiu sau din provinciile romane, nu acelaşi lucru putem afirma şi despre tezaurul de la Stăniţa.

Monedele din tezaurul susmenţionat se leagă mai mult de cei 21 denari argintaţi de la Porolissum. Aceste exemplare prezintă mai curînd ca-

5. Maria Chiţescu şi V. Ursache, *Notă asupra unui mic tezaur de monede romane de la începutul imperiului, descoperit la Bozieni.* r. Roman. în SCIV 17. 1966, 4, p. 703-707 ; Cf. M. Chiţescu, *Unele consideraţii...*, în SCN, IV, 1968, p. 127-137, cu ample informaţii asupra monedelor fourées din Dacia.

6. Luigi Gattorno, *Dinari subaeraţi de la Traian găsiţi la Arrubium (Măcin)*, în Cronica numismatică şi arheologică, XV, nr. 117, 18. 1940, p. 232-235.

7. Em. Condurachi, *Tezaurul de monede argintate de la Măcin*, în Hrisovul I, p. 77-99 şi pl. I-II.

8. D. Protase, *Tezaurul de monede imperiale romane de la Nireş (r. Dej, reg. Cluj)*, în SCN. I, 1957, p. 149-171.

9. Informaţie C. Preda, căruia îi mulţumim şi pe această cale

10. Bucur Mitrea, *Monede antice şi feudale de la Zimnicea*, în SCIV, XVI, 2, 1965, p. 245-246.

11. E. Babelon, *Traité des monnaises greqoues et romaines*, I. 1, Paris, 1901, col. 953-963 ; cf. F. Macrea, *Contribuţii la un repertoriu numismatic al Transilvaniei*, în Anuarul Institutului de Studii Clasice, I, Cluj, 1928-1932, p. 129-130.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

racteristicele unor falsuri barbare. Metalul este de un prost aliaj, sînt rupte, au insule pe suprafața lor, metalul fiind sărit. Efigiile și legendele, atît pe avers cît și pe revers, sînt destul de stîngaci redate avînd literele puțin imprimate, uneori, atît efigia cît mai ales legenda nu cuprind tot cîmpul monedei. Dacă aceste monede au fost emise în atelierul clandestin de la Porolissum sau în altul de aceiași natură existent în Dacia nu putem ști. Oricum, într-un studiu recent Iudita Winkler confirma ipoteza emisă de M. Macrea, că la Porolissum a existat un fel de atelier [13]. Întrucît monedele în discuție sînt emisiuni din aceiași vreme cu cele de la Porolissum, putem presupune că sînt bătute în același atelier și au ajuns, nu știm prin ce împrejurări, în Moldova.

Pe de altă parte, putem crede în eventualitatea unor ateliere monetare și în Moldova care să fi funcționat de la începutul imperiului, așa cum am opinat într-un articol recent [14].

Indiferent însă de locul unde ele au fost emise, monedele de la Stănița se încadrează în categoria imitațiilor neoficiale. Nu excludem prin aceasta, cu totul nici posibilitatea imitării lor în atelierele tot neoficiale existente însă în afara Daciei, fiindcă după cum se știe, se cunosc descoperiri de tipare monetare imperiale și în Iugoslavia [15], în cuprinsul cărora se află un tipar de la Traian și unul de la Hadrain. Dar monedele de la Stănița, emise cu efigia lui Traian, nu sînt totuși în concordanță cu tiparul amintit, fapt ce ne determină să presupunem baterea lor în Moldova. Este însă neîndoielnic că abia noi descoperiri urmează să stabilească definitiv locul unde sau imitat în mod neoficial aceste piese.

II. Al doilea tezaur a fost descoperit în primăvara anului 1963 în satul Făurei [16], comuna Budești, jud. Neamț, la locul numit „dealul viei", cu prilejul arăturilor de primăvară, la adîncime de 0,25—0,30 m. „Dealul viei" acoperit cu terenuri cultivabile pe toată suprafața, este situat la circa 1 km nord-est de satul Făurei și la aproximativ 400 m nord-vest de drumul ce merge de la Făurei la satul Climești.

În urma cercetărilor întreprinse, la scurt timp după descoperire, au putut fi recuperate 41 monede de la locuitorul Zănescu Mihai și, după o cercetare minuțioasă la locul descoperirii, s-a mai găsit o monedă și fragmente ceramice din vasul în care fuseseră depozitate tezaurul ; recipien-

12. A. Babelon, *op. cit.*, col. 963 ; cf. M. Macrea, *op. cit.*, p. 130.

13. Iudita Winkler, *Despre circulația monetară la Porolissum*, în Acta Musei Napocensis, Cluj, I, 1964, p. 215-223, unde discuta pe larg monedele descoperite la Porolissum dînd o descriere a celor 21 de denari subaerați și trei imitații aflate la Porolissum.

14. Maria Chițescu, *Unele considerații...*, în SCN, IV, 1968, p. 127-137 ; Gh. Poenaru-Bordea, Virgil Mihăilescu-Bîrliba și Alexandru Artimon, *op. cit.*, p. 597-611.

15. E. Pegan, *Die antiken Prägestempel aus Jugoslavien*, în Congresso Internazionale di Numismatica, sept. 1961, II, Atti, Roma, 1965, p. 435-441. Mai discuta o stanță monetară de la Marcus Aurelius și Constantin cel Mare ; cf. Gh. Poenaru-Bordea, Virgil Mihăilescu-Bîrliba și Alexandru Artimon, *op. cit.*, p. 607 și nota 26.

16. Acest tezaur a fost prezentat de Maria Chițescu și V. Ursache, sub titlul *Tezaurul de monede romane imperiale de la Făurei, comuna Budești, Roman*, la Sesiunea muzeelor din decembrie 1966.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tul a fost spart şi aruncat de descoperitori pe care nu i-a atras decît conţinutul lui.

Cu ocazia cercetării noastre pe teren, în afara stabilirii certe a locului descoperirii, a fost identificată şi o aşezare dacică la circa 200 m nord-est de „dealul viei". Ceramica adunată de pe suprafaţa acestei aşezări ne-a oferit posibilitatea de a o încadra cronologic în secolele II-III e.n.

Din nefericire nu numai vasul în care se găsea tezaurul este în stare fragmentară, dar şi conţintul lui întrucît după relatările descoperitorilor (Levardă Dumitru, Popa Ioan, Vistiernicu Ioan şi Varga Valentin), numărul monedelor era de circa 50 bucăţi, noi avînd numai 42 exemplare, ce se păstrează în colecţia muzeului de istorie din Roman.

Monedele de la Făurei sînt denari romani imperiali ce se eşalonează în timp de la scurta perioadă a lui Otho, din anul 69 e.n., pînă în primul an al domniei lui Septimiu Sever, ultima monedă făcînd parte din emisiunile acestuia pentru legiuni şi fiind datată în anul 193.

Repartizarea pe împăraţi, cele 42 exemplare din tezaurul de la Făurei, înfăţişează următorul tablou

1. OTHO
   AR. 3, 35 g ; 18 mm, tocit. RIC, Roma, 12, anul 69.
2. VITELLIUS
   AR. 2, 99 g ; 18 mm, foarte tocit. RIC, Roma, 18, anul 69
3. VESPASIAN
   AR. 2, 97 g; 18 mm, tocit. RIC, Roma, 35, anul 69-70.
4. ACELAŞI
   AR. 3, 34 g; 18 mm, tocit. RIC, Roma, 66, anul 72, 73.
5. ACELAŞI
   AR. 3, 19 g; 20 mm, tocit. RIC, Roma, 76 ? anu 174 ?
6. ACELAŞI
   AR. 3,20 g; 19 mm, tocit. RIC, Roma, 74, anul 74.
7. ACELAŞI
   AR. 2,88 g ; 19 mm, foarte tocit. RIC, Roma, 110, anul 77, 78.
8. VESPASIAN-DOMIŢIAN
   AR. 2,91 g; 19 mm, tocit. RIC, Roma, 241, anul 79.
9. TRAIAN
   AR. 3,17 g; 19 mm, puţin tocit. RIC, Roma, 119, anul 103-111.
10. ACELAŞI
    AR. 3,09 g; 19 mm, tocit. RIC, Roma, 142, anul 103-111.
11. ACELAŞI
    AR. 3,33 g; 19 mm, puţin tocit. RIC, Roma, 127, anul 103-111.
12. ACELAŞI
    AR. 3,07 g; 19 mm, tocit. RIC, Roma, 341, anul 106 ?
13. ACELAŞI
    AR. 3,40 g ; 20 mm, tocit. BMC, Roma, 452, anul 112-117.
14. HARDIAN
    AR. 3,37 g; 18 mm, tocit. RIC, Roma, 169, anul 125-128.
15. ACELAŞI
    AR. 3,00; 19 mm, puţin tocit. RIC, Roma, 409, anul 125-128.
16. ACELAŞI
    AR. 3,45 g; 19 mm, tocit. RIC, Roma, 191, anul 125-128.
17. ACELAŞI
    AR. 3,38 g; 19 mm, puţin tocit. RIC, Roma, 202, anul 125-128.
18. ACELAŞI
    AR. 3,25 g; mm, tocit. RIC, Roma, 290, anul 134-138.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

19. ACELAȘI
AR. 3,18 g; tocit. RIC, Roma, 306, anul 134-138.
20. HADRAIAN-SABINA
AR. 3,16 g ; 18 mm, puțin tocit. BMC, Roma, 398.
21. ANTONINUS PIUS—M. AURELIUS CAESAR
AR. 3,36 g ; 19 mm, foarte puțin tocit. RIC, Roma, 415 a, anul 140.
22. ANTONINUS PIUS
AR. 3,31 g; 19 mm, puțin tocit. RIC, Roma, 129, anul 145-161.
23. ACELAȘI
AR. 3,08 g; 19 mm, puțin tocit. RIC, Roma, 203, anul 151-152.
24. ANTONINUS PIUS—M. AURELIUS CAESAR
AR. 3,43 g; 19 mm, puțin tocit. RIC, Roma, 456, anul 151-152.
25. ANTONINUS PIUS
AR. 3,33 g; 17 mm, puțin tocit. RIC, Roma, 239, anul 154-155.
26. ACELAȘI
AR. 3,05 g; 18 mm, puțin tocit. RIC, Roma, 231, anul 153-154.
27. ACELAȘI
AR. 3,35 g; 19 mm, tocit. RIC, Roma, 235, anul 153-154.
28. ANTONINUS PIUS—M. AURELIUS CAESAR
AR. 2,54 g; 18 mm, tocit. RIC, Roma, 475 a, anul 157-158.
29. ANTONINUS PIUS
AR. 3,00 g; 18 mm, tocit. RIC, Roma, 291, anul 158-159.
30. ACELAȘI
AR. 3,51 g; 18 mm, puțin tocit. RIC, Roma, 285, anul 153-159
31. ANTONINUS PIUS—FAUSTINA I
AR. 3.18 g; 18 mm, tocit. RIC, Roma, 3940, anul după 141.
32. ACELAȘI
AR. 3.23 g ; 18 mm, puțin tocit. RIC, Roma, 344, anul după 141.
33. ACELAȘI
AR. 3.39 g; 19 mm, puțin tocit. RIC, Roma 384, anul după 141.
34. MARCUS AURELIUS
AR. 3,30 g; 18 mm, puțin tocit. RIC, Roma, 73, anul 162-163.
35. ACELAȘI
AR. 3,36 g; 17 mm, puțin tocit. RIC, Roma, 92, anul 163-164.
36. ACELAȘI
AR. 3.08 g 17 mm, puțin tocit. RIC, Roma, 207, anul 168-169.
37. ACELAȘI
AR. 3,56 g; 18 mm, tocit. RIC, Roma, 237, anul 170-171
38. M. AURELIUS—FAUSTINA II
AR. 3.15 g; 19 mm, tocit. RIC, Roma, 674.
39. ACELAȘI
AR. 2,93 g; 19 mm, puțin tocit. RIC, Roma, 677.
40. ACELAȘI
AR. 3.48 g; 17 mm, puțin tocit. RIC, Roma, 719.
41. M. AURELIUS și L. VERUS-LUCILLA
AR. 3,05 g; 18 mm, tocit. RIC, Roma, 737.
42. SEPTIMIUS SEVERUS
AR. 3,07 g; 18 mm, tocit. RIC, Roma, 13 sau 14, anul 193-194.

După cum se vede tezaurul nostru cuprinde tipurile monetare romane imperiale din secolele I-II e.n., emise între anii 69-193. Acordînd atenția cuvenită uzurii și greutății monedelor, s-a făcut constatarea că piesele mai vechi din tezaurul Făurei, adică cele de la Otho și Vitellius, precum și cele emise de Vespasian, Titus, Traian și Antonius Pius au un grad de tocire mult mai ridicat decît exemplarele emise de M. Aurelius și Septimius Severus. Greutatea monedelor nu este deloc mai mică decît cea obișnuită, abaterile de la greutatea normală, în minus dar și în plus, fiind

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

minime. Deasemenea, semnalăm constatarea că în tezaurul de la Făurei sînt reprezentaţi toţi împăraţii romani cu familiile lor, de la Otho la Septimius Severus, cu excepţia lui Titus, Nerva şi Commodus şi că sînt *numai* denari [17].

Faptul că cele două tezaure nu au fost achiziţionate integral, nu ştirbeşte prea mult din valoarea lor documentar istorică în baza celor cunoscute de noi privind fragmentarea tezaurelor, aşa cum s-a arătat în unele studii [18]. Chiar şi aşa însă, important este faptul că fragmentarea lor nu impietează asupra conţinutului şi concluziilor istorice întrucît în Moldova se cunosc zeci de tezaure al căror conţinut este, dacă nu identic, cel puţin asemănător cu cel al depozitelor monetare aflate în discuţia noastră.

Intreg materialul numismatic din regiunea susmenţionată, existent pînă în 1956 a fost clasificat de către B. Mitrea [19] după ultima emisiune monetară din tezaur în patru categorii principale.

Întrucît cele două tezaure în discuţie se încheie, unul în timpul lui Marcus Aurelius, iar celălalt în primii ani de domnie a lui Septimius Severus, ele se încadrează perfect în gurpele 1 şi 3. Descoperirile numismatice făcute în anul 1956 încoace au dus la mărirea numărului tezaurelor monetare pentru fiecare grupă în parte. Astfel, pentru vremea lui Marcus Aurelius cunoaştem, din trecut, tezaurele de la Negri [20] şi Oniceni [21], cărora li se adăuga cele descoperite recent, de la Simioneşti [22], Vlădiceni [23], Prăjeşti [24] şi Stănişa, deci şase tezaure monetare.

A doua grupă care era cea mai numeroasă, încă din 1956, acum s-a îmbogăţit cu încă patru, cele de la Bălăneşti, Bărgăoani, Puriceni şi Rediu[25].

Pentru tezaurele ce se încheie cu monede din primii ani de domnie ai lui Septimius Severus, înainte de anul 195, pe lîngă vechile descoperiri, deja cunoscute (Avrămeşti, Bacău, Hîrşova, com. Racova. satul Chetriş, Cureşti) acum alăturăm, noile descoperiri de la Oboroceni[26] şi Făurei.

Dar tezaurele romane imperiale descoperite pe teritoriul Moldovei nu se opresc la cele amintite de noi ele fiind numeroase dar încheindu-se în timpul altor împăraţi ca cel de la Muncelul de Sus[27] (Antoninus Pius),

17. D. Tudor, *op. cit.*, p. 387.

18. B. Mitrea, *Tezaurul monetar de la Ruşi-Sibiu şi acţiunea carpilor împotriva stăpînirii romane din Dacia în timpul lui Filip Arabul*, în SCIV, IV, 1953, 3-4, p. 614.

19. B. Mitrea, *Contribuţii numismatice la istoria triburilor daco-getice din Moldova în a doua jumătate a secolului al II-lea, e.n.*, în SCIV, p. 161-165.

20. B. Mitrea, *op. cit.*, p. 165.

21. C. Moisil, *Tezaurul de denari romani din Oniceni-Roman*, în *Creşterea colecţiilor*. Biblioteca Academiei Române, anii 1938-1942, Bucureşti, 1944, p. 102 şi urm.

22. Maria Chiţescu şi Minodora Ursache, *op. cit.*, p. 385-391.

23. Gh. Poenaru-Bordea, V. Mihăilescu-Bîrliba şi A .Artimon, *op. cit.*, p. 598.

24. B. Mitrea, în SCIV. 18, 1967, 1, p. 200, nr. 63 şi 64.

25. Toate aceste patru tezaure au fost recent publicate de Virgil Mihăilescu-Bîrliba, *Descoperiri de monede imperiale romane în judeţul Neamţ*, în SCN, IV, 1963, p. 457-458, nr. 1-4.

26. Bucur Mitrea şi Emilia Zaharia, *op. cit.*, p. 81-125.

27. B. Mitrea, în *SCIV*, 15, 1964, 4, p. 577, n. 58.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Ghindăoani[28] (Clodius Albinus și Pescennius Niger) sau cu mențiunea secolul II[29], neputînd fi identificate datorită înstrăinării sau împrăștierii lor.

Din cele mai sus relatate credem că s-a desprins cu suficientă claritate faptul că în primele două secole ale erei noastre pe teritoriul dintre Carpații Răsăriteni și Prut se constată o mare cantitate de monedă romană de argint. În același timp cu numismatica, arheologia a dus în ultimii ani o multitudine de dovezi neîndoielnice în legătură cu prezența permanentă și numeroasă a populației dacice pe teritoriul actual al Moldovei. Este suficient să amintim așezările de la Bradu și Stănița[30]. Această populație autohtonă din Moldova nu putea să nu aibă relații economice strînse cu imperiul roman de la oficialitățile căruia în schimbul mărfurilor date, primea monedă romană de argint. Dar oricît de mare ar fi fost schimbul comercial dintre populația locală din Moldova și romani, numai el singur nu putea justifica prezența unui număr atît de mare de monedă romană de argint pe teritoriul de la est de Carpați. Pentru numărul mare de monedă romană republicană descoperită pe teritoriul țării noastre tiparele de la Tilișca și alte descoperiri au dat un răspuns corespunzător, în sensul dovezilor materiale aduse, că dacii copiază moneda Romei republicane[31]. Pentru prezența în număr mare a denarului roman imperial în Moldova credem că e posibil de admis, pe lîngă ipoteza că o parte au fost imitate de localnici (Bozieni, Stănița, poate și Ghindăoani) și explicația sugerată mai de mult de către D. Tudor [32] și anume aceea a relațiilor stipendiare ce vor fi existat între căpeteniile locale din Moldova și romani. Este adevărat că nu avem nici un document prin care să se întrevadă primirea unor subsidii bănești de către carpo-daci de la romani, subsidii bănești acordate știm bine altor populații ca roxolani sau goți. Dar știrea transmisă de la Iordanes și așa cum arată Radu Vulpe „în mod ciudat total neglijată pînă acum deși e vorba de o mărturie foarte importantă[33]“ reiese că dacii primeau stipendii pentru a menține pace încă din timpul lui Vespasian. De ce să nu admitem posibilitatea menținerii acestui sistem bănesc și pentru secolele următoare domniei flaviilor, măcar pentru a menține aceeași pace în continuare ? În felul acesta ne-am putea mult mai convingător explica atît marea cantitate a monedei romane imperiale în Moldova care ar fi venit, pe calea schimbului, precum și pe cea a subsdiilor bănești, cît și lipsa din aceeași zonă a tezaurelor cu monede de bronz. În fine, împrejurarea că denarii romani imperiali din primele două secole ale erei noastre sînt foarte puternic tociți, cu efigiile și legendele aproape șterse dar, așa

28. Gh. Peonaru-Bordea, Virgil Mihăilescu-Bîrliba și Alexandru Artimon, *op. cit.*, p. 597-611.

29. B. Mitrea, *Contribuții numismatice la istoria triburilor daco-getice din Moldova...*, p. 159-177 și harta din text.

30. Vasile Ursache, *op. cit.*, p. 111-188.

31. N. Lupu, *Die Münze in der dakischen Burg von Tilisca*, în Forschungen zur Volks und Landeskunde, 17, 1, Sibiu, p .3 și urm.

32. D. Tudor, *op. cit.*, p. 379-400.

33. Radu Vulpe — Ion Barnea, *Din istoria Dobrogei. Romanii la Dunărea de jos*, II, București, 1968, p. 62, textul din Iordanes la aceeași pagină, nota 168.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cum am văzut, fără a avea scăderi de greutate sensibile, nu face decît să sugereze, o dată în plus, o intensă şi, uneori îndelungată folosire a lor.

Astfel pusă problema, se uşurează mult aflarea răspunsului la întrebarea ce se pune în legătură cu cauzele ce au determinat îngroparea, atît a tezaurelor prezentate acum de noi, cît şi a celorlalte ce se termină cu monede de la Commodus sau de la Septimius Severus. În timpul lui Marcus Aurelius se produc mari tulburări la Dunăre provocate de invazia mai multor popoare în frunte cu quasii şi marcomanii. La aceste lupte ia parte şi o semiţie dacică liberă, costobocii care provoacă mari tulburări la Dună-

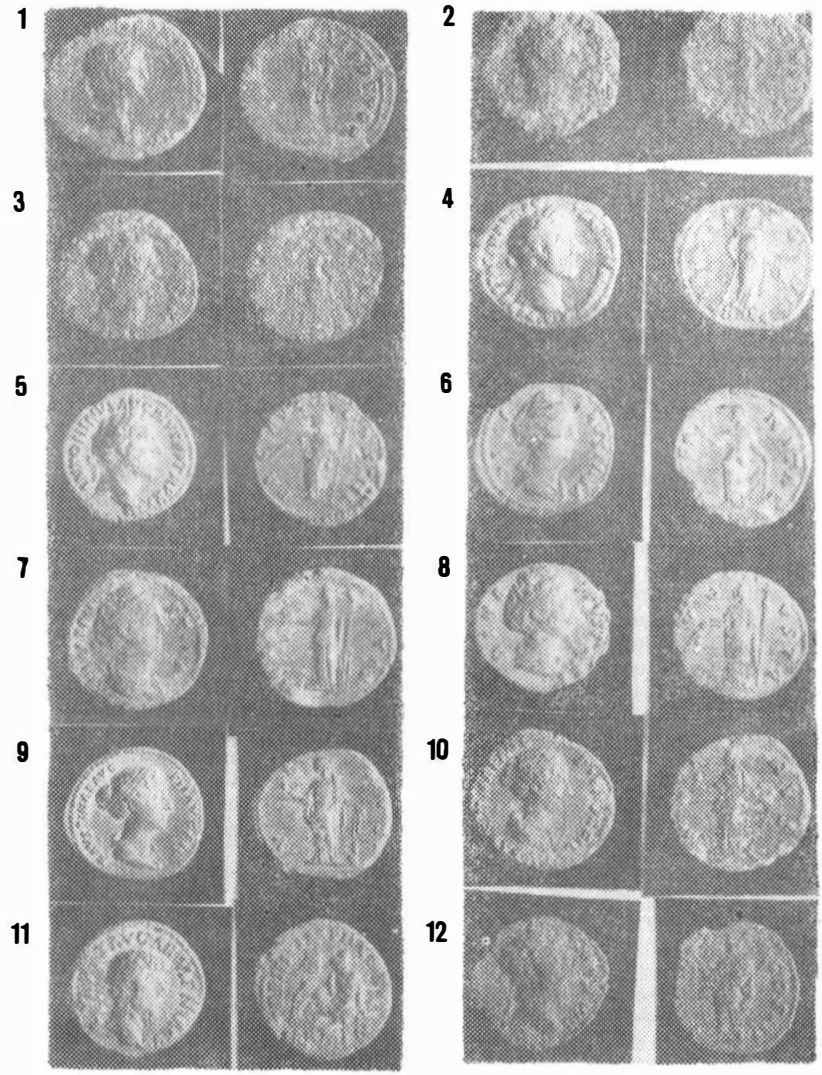

Fig. 2. — Monede din tezaurul de la Stăniţa.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

rea de Jos.[34]. De aceste mișcări putem lega îngroparea celor șase tezaure monetare din vremea lui Marcus Aurelius. Tulburările vor continua și sub urmașul său direct, Commodus, care prin Clodius Albinus și Pescennius Niger au avut de luptat cu „barbarii". La începutul secolului al III-lea goții coborînd spre țărmul Mării Negre, provoacă mari tulburări la granița imperiului care duc la îngroparea a zeci de tezaure în Moldova. Este mult mai ușor de crezut că toate tezaurele care se termină cu monede de la Commodus au fost încredințate pămîntului în primii ani de domnie ai lui Septimius Severus, alături de cele care au monede de la ultimul împărat menționat, dar care nu depășesc ca dată de ascundere anul 195. Astfel, se poate întări ipoteza care ne arată că „este vorba de o pătrundere a unei populații dinspre est și nord-est ce viza Imperiul roman ca ultim obiectiv"[35]. Se pot astfel prezenta și mai clar etapele și drumurile de pătrundere a goților spre granița nordică a imperiului roman.

DEUX TRÉSORS ROMAINS IMPÉRIAUX DÉCOUVERTS EN MOLDAVIE

Résumé

Les auteurs nous donnent la description de deux trèsor de monnaies romaines impériales découvertes en Moldavie, le département de Neamț. Le premier trouvé dans la localité Stănița, à environ 18 km. Est-Nord-Est de la ville de Roman, dans une station daco-carpique des II-e—III-e siècles de n.è., était renfermé dans un petit vase en céramique rouge, travaillé au tour dans une pâte fine (fig. 1). Il comporte 12 pièces romaines impériales, de Trajan (RIC, 343, des années 114-117) à Marc-Aurèle (RIC, 296, les années 173-174). Les monnaies qui forment ce trésor sont deux deniers romains impériaux d'Antonin le Pieu (RIC, 211, des années 151-152) et de Faustine II (RIC, 515, après l'an 161 ?) et 10 pièces romaines en bronze argenté (fig. 2). Celles-ci sont, de l'avis des auteurs, soit des faux mis en circulation par l'Etat romain lui-même obligé à cet expédient par la fréquence des crise politiques et économiques, soit des imitations frappées par les populations autochtones d'après les pièces romaines impériales.

Le deuxième trésor a été découvert au printemps de l'année 1963, dans le village Făurei de la commune Budești (département de Neamț) dans un établissement de la population autochtone, datée d'après sa poterie des II-e—III-e siècles de n.è. Les monnaies — 41 pièces en tout — sont des deniers impériaux d'Othon (RIC, Roma 12, l'année 62) à Septime Sévère (RIC, Roma 13 ou 14, les années 193-194).

Ces deux trésore ont leur place dans la suite des nombreuses découvertes de cette sorte faites en Moldavie. Selon l'opinion des auteurs, ces deux dépôts monétaires ont été enfouis dans le sol au moment des troubles provoqués par les invasions „barbares" qui ont déferlé dans l'Empire brisant ses frontières septentrionales à la fin du II-e et au commencement du III-e siècle de n.è.

34. Radu Vulpe — Ion Barnea, *p. cit.*, p. 158-163.
35. Bucur Mitrea și Emilia Zaharia, *op. cit.*, p. 93.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

„NOI DESCOPERIRI DE TEZAURE IMPERIALE ROMANE LA PIATRA NEAMȚ *"

VIRGIL MIHAILESCU-BÎRLIBA

ANEXA Nr. 1

Monedele primului tezaur de la Bîrgăoani se repartizează cronologic astfel

NERO

1. Denar. G: 3,40 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, I, p. 148, nr. 52. An : 63-68 e.n.
2. Denar. G: 2,95 gr. D: 18 mm. C: slabă. RIC, I, p. 148, nr. 52. An: 63-68 e. n.

GALBA

3. Denar. G: 3,25 gr. D: 18 mm. C: slabă. RIC, I, p. 200, nr. 4. An: 68-69 e. n.

OTHO

4. Denar. G: 3,01 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, I, p. 219, nr. 5. An: 69 e. n.

VITELLIUS

5. Denar. G: 3,03 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, I, p. 225, nr. 20. An : 69 e. n.
6. Denar. G: 3,01 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, I, p. 225, nr. 20. An: 69 e. n.

VESPASIANUS

7. Denar. G: 3,14 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 16, nr. 10. An: 69-71 e. n.
8. Denar. G: 3,20 gr. D: 17 mm. C: bună. RIC, II, p. 16, nr. 10. An: 69-71 e. n.
9. Denar. G: 3,11 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 16, nr. 10. An: 69-71 e. n.
10. Denar. G: 3,12 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 16, nr. 15. An: 69-71 e.n.
11. Denar. G: 2,30 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 18, nr. 30. An : 70-72 e. n.
12. Denar. G: 3,10 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 19, nr. 42. An. 72, 73 e. n.
13. Denar. G: 3,10 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 19, nr. 42. An: 72, 73 e. n.
14. Denar. G: 3,07 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 19, nr. 42. An: 72, 73 e. n.
15. Denar. G: 2,33 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 20, nr. 43. An: 72, 73 e. n.

---

1. Deoarece în „Carpica" I. 1968, spațiul limitat nu a permis publicarea integrală a articolului *Noi descoperiri de tezaure imperiale romane la Piatra Neamț*, adăugăm în acest număr, în cadrul a două anexe (I și II), descrierea monedelor descoperite la Bîrgăoani.

Pentru determinarea monedelor s-au folosit : H. Mattingly și E. A. Sydenham, *„The Roman Imperial Coinage*, I, II și III, London, 1923, 1926 și 1930 (prescurtat *RIC);* H. Cohen, *„Description historique des monnaies* frapées *sous l'Empire Romain"*, ed. II, vol. I, II, III, 1880, (prescurtat *Cohen)* ; C. Moisil, *„Monedele împăratului Traian. Consulatul al II-lea al lui Traian"*, în *„Creșterea colecțiilor Cabinetului Numismatic"*, No. XLVIII, 1937 (prescurtat *C. Moisil).*

Au mai fost folosite următoarele abrevieri : G: greutate ; D: diametru ; C: conservare.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

16. Denar. G: 3,30 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 20, nr. 52. An: 72, 73 e. n.
17. Denar. G: 3,02 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 20, nr. 52. An: 72, 73 e. n.
18. Denar. G: 3,06 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 21, nr. 65. An: 73 e. n.
19. Denar. G: 3,05 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 22, nr. 67. An: 73 e. n.
20. Denar. G: 3,21 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 22, nr. 67. An: 73 e. n.
21. Denar. G: 3,31 gr. D: 21 mm. C: bună. RIC, II, p. 22, nr. 67. An: 73 e. n.
22. Denar. G: 3,08 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 23, nr. 75. An: 74 e. n.
23. Denar. G: 3,07 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 23, nr. 75. An: 74 e. n.
24. Denar. G: 3,09 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 23, nr. 77. An: 74 e. n.
25. Denar. G: 3,09 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 23, nr. 77. An: 74 e. n.
26. Denar. G: 2,36 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 23, nr. 77. An: 74 e. n.
27. Denar. G: 2,97 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 23, nr. 77. An: 74 e. n.
28. Denar. G: 3,04 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 24, nr. 90. An: 75 e. n.
29. Denar. G: 3,02 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 24, nr. 90. An: 75 e. n.
30. Denar. G: 2,88 gr. D: 20 mm. C: slabă. RIC, II, p. 24, nr. 90. An: 75 e. n.
31. Denar. G: 2,72 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 24, nr. 90. An: 75 e. n.
32. Denar. G: 3,16 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 24, nr. 90. An: 75 e.n.
33. Denar. G: 3,08 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 24, nr. 90. An: 75 e. n.
34. Denar. G: 3,21 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 24, nr. 90. An: 75 e. n.
35. Denar. G: 2,99 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 24, nr. 90. An: 75 e. n.
36. Denar. G: 3,10 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 24, nr. 92. An: 75 e. n.
37. Denar. G: 3,15 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 42, nr. 238. An: 76 e. n.
38. Denar. G: 3,11 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 25, nr. 99 (a). An : 76 e. n.
39. Denar. G: 3,40 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 25, nr. 99 (a). An: 76 e. n.
40. Denar. G: 2,92 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 26, nr. 101. An: 76 e. n.
41. Denar. G: 3,18 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 27, nr. 109. An: 77, 78 e.n.
42. Denar. G: 3,31 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p .27, nr. 110. An: 77, 78 e.n.
43. Denar. G: 3,02 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 43, nr. 241. An: 79 e. n.
44. Denar. G: 3,22 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 28, nr. 134 (a) An: 2 nedatată (probabil 75-79 e. n.).

TITUS

45. Denar. G: 2,78 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 39, nr. 213. An: 75-79 e.n.
46. Denar. G: 3,25 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 39, nr. 218. An: fără fără dată sigură. 78-79 e. n.
47. Denar. G: 3,25 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 39, nr. 220. An : fără dată sigură. 78-79 e. n.
48. Denar. G: 3,19 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 39, nr. 218. An: fără dată sigură. 78-79 e. n.
49. Denar. G: 2,65 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 119, nr. 22 (a). An : 80 (ianuarie—iulie)
50. Denar. G: 2,98 gr. D: 18 mm. C. mediocră. RIC, II, p. 119, nr. 22 (a). An : 80 (ianuarie—iulie)
51. Denar. G: 2,98 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 119, nr. 25 (a). An : 80 (ianuarie—iulie)

IULIA TITIA

52. Denar. G: 3,14 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC ,II, p. 122, nr. 56. An : fără dată (înainte de 80 e. n.)

Aversul are legenda şi o siglă : IU LIA AUGU (STA TI) TI AUGUSTI ? ?

DOMIŢIANUS

53. Denar. G: 2,43 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 43, nr. 243. An : 79 e. n.
54. Denar. G: 3,20 gr. D: 21 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 43, nr. 248. An: 79 e. n.
55. Denar. G: 3,14 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 121, nr. 45. An: 80 e. n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

56. Denar. G: 3,11 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 121, nr. 47. An: 80 e. n.
57. Denar. G: 3,17 gr. D: 17 mm. C: bună. RIC, II, p. 154, nr. 2. An: 81 e. n.
58. Denar. G: 3,34 gr. D: 18 mm. C: mediocră. Cohen, p. 518, nr. 579 (nu este în RIC). An: 81 e. n.
59. Denar. G: 3,33 gr. D: 20 mm. C: bună RIC, II, p. 166, nr. 100. An: 87 e. n.
60. Denar. G: 3,19 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 166, nr. 107. An: 88 e. n.
61. Denar. G: 3,24 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, II, p. 166, nr. 108 (a). An: 88 e.n.
62. Denar. G: 3,28 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 170, nr. 137. An: 88-89 e.n.
63. Denar. G: 3,35 gr. D: 19 mm. C. mediocră. RIC, II, p. 170, nr. 140. An: 88-89 e.n.
64. Denar. G: 2,97 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 170, nr. 140. An: 88-89 e. n.
65. Denar. G: 3,52 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 172, nr. 152. An: 90-91 e. n.
66. Denar. G: 3,47 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 172, nr. 157 (a). An: 91 e. n.
67. Denar. G: 3,15 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 173, nr. 166. An: 92 e.n
68. Denar. G: 3,16 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 174, nr. 171. An: 92-93 e.n.
69. Denar. G: 3,10 gr. D: 18 mm. C :mediocră. RIC, II, p. 174, nr. 173. An: 92-93 e.n.
70. Denar. G: 3,19 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 174, nr. 177. An: 93-94 e.n.
71. Denar. G: 3,24 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 176, nr. 193. An: 95-96 e.n.

NERVA

72. Denar. G: 3,40 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 223, nr. 1. An 96 e. n.
73. Denar. G: 3,33 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 223, nr. 1. An: 96 e. n.
74. Denar. G: 3,14 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 223, nr. 3. An: 96 e. n.
75. Denar. G: 3,48 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 224, nr. 13. An: 97 e. n.
76. Denar. G: 3,10 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 224, nr. 14. An: 97 e. n.
77. Denar. G: 2,93 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 224, nr. 19. An: 97 e.n.
78. Denar. G: 3,48 gr. D: 16 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 224, nr. 19. An: 97 e.n.

TRAJANUS

79. Denar. G: 3,03 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 245, nr. 3. An: 98-99 e.n.
80. Denar. G: 3,41 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 245, nr. 6. An: 98-99 e.n.
81. Denar. G: 3,43 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 245, nr. 9 .An: 98-99 e. n.
82. Denar. G: 3,58 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 245, nr. 11. An: 98-99 e.n.
83. Denar. G: 3,18 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 245, nr. 12. An: 98-99 e.n.
84. Denar. G: 3,10 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 245, nr. 12. An: 98-99 e.n.
85. Denar. G: 3,21 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 246, nr. 21. An: 98-99 e.n.
86. Denar. G: 3,00 gr. D: 21 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 247, nr. 32. An: 100 e.n.
87. Denar. G: 3,32 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 247, nr. 33. An: 100 e. n.
88. Denar. G: 3,11 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 247, nr. 49. An : 101-102 e. n.
89. Denar. G: 3,29 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 247, nr. 49. An 101-102 e. n.
90. Denar. G: 3,05 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 248, nr. 52. An 101-102 e. n.
91. Denar. G: 3,35 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 248, nr. 59. An 101-102 e. n.
92. Denar. G: 2,96 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 248, nr. 59. An 101-102 e. n.
93. Denar. G: 3,07 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 248, nr. 59. An 101-102 e. n.
94. Denar. G: 3,17 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 248, nr. 59. An: 101-102 e.n.
95. Denar. G: 2,78 gr. D: 19 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 248, nr. 60. An 101-102 e. n.
96. Denar. G: 3,08 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 250, nr. 91. An 103-111 e. n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

97. Denar. G: 3,07 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 251, nr. 103. An: 103-111 e. n.
98. Denar. G: 3,29 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 251, nr. 103. An: 103-111 e.n.
99. Denar. G: 2,96 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 251, nr. 108. An: 103-111 e. n.
100. Denar. G: 2,81 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 252, nr. 115. An: 103-111 e. n.
101. Denar. G: 3,30 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 252, nr. 115. An: 103-111 e. n.
102. Denar. G: 3,22 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 252, nr. 116. An: 103-111 e. n.
103. Denar. G: 3,32 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 252, nr. 119. An: 103-111 e. n.
104. Denar. G: 3,37 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 253, nr. 128. An: 103-111 e. n.
105. Denar. G: 3,22 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 253, nr. 128. An: 103-111 e. n.
106. Denar. G: 2,77 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 253, nr. 128. An: 103-111 e. n.
107. Denar. G: 3,06 gr. D: 21 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 253, nr. 128. An: 103-111 e. n.
108. Denar. G: 3,08 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 253, nr. 128. An: 103-111 e. n.
109. Denar. G: 3,24 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II. p. 253, nr. 129. An: 103-111 e.n.
110. Denar. G: 3,07 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 253. nr. 129. An: 103-111 e. n.
111. Denar. G: 3,40 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 253, nr. 129. An: 103-111 e. n.
112. Denar. G: 3,27 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 253, nr. 142. An: 103-111 e. n.
113. Denar. G: 2,76 gr. D: 21 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 254, nr. 147 (b). An: 103-111 e. n.
114. Denar. G: 3,07 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, II. p. 255, nr. 151. An: 103-111 e.n.
115. Denar. G: 3,20 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 256, nr. 169. An: 103-111 e. n.
116. Denar. G: 3,15 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, II, p. 256, nr. 174. An: 103-111 e. n.
117. Denar. G: 3,16 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II. p. 257, nr. 202. An: 103-111 e.n.
118. Denar. G: 3,15 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 259, nr. 222. An: 103-111 e. n.
119. Denar. G: 2,97 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 261, nr. 243. An: 112-114 e. n.
120. Denar. G: 3,28 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 261, nr. 245. An: 112-114 e. n.
121. Denar. G: 3,28 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II. p. 262, nr. 264. An: 112-114 e.n.
122. Denar. G: 2,93 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 263, nr. 269. An: 112-114 e. n.
123. Denar. G: 3,04 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 263, nr. 275. An: 112-114 e. n.
124. Denar. G: 3,17 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 263, nr. 279. An: 112-114 e. n.
125. Denar. G: 3,05 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 264, nr. 293. An: 112-114 e. n.
126. Denar. G: 3,05 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 267, nr. 318. An: 114-117 e. n.
127. Denar. G: 3,32 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 267, nr. 318. An: 114-117 e. n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

128. Denar. G: 3,90 gr. D: 18 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 267, nr. 318. An : 114-117 e. n.
129. Denar. G: 3,00 gr. D: 19 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 267, nr. 318. An : 114-117 e. n.
130. Denar. G: 3,20 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 268, nr. 332. An: 114-117 e.n.
131. Denar. G: 3,18 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 268, nr. 338. An: 114-117 e.n.
132. Denar. G: 3,06 gr. D: 19 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 268, nr. 343. An : 114-117 e. n.
133. Denar. G: 3,11 gr. D: 19 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 268, nr. 343. An : 114-117 e. n.
134. Denar. G: 2,93 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, II, p. 268, nr. 347. An: 114-117 e.n.
135. Denar. G: 3,41 gr. D: 20 mm C : mediocră. RIC, II, p. 268, nr. 349. An : 114-117 e. n.
136. Denar. G: 2,83 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 268, nr. 345. An: 114-117 e.n.
137. Denar. G: 3,51 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 269, nr. 355. An: 114-117 e.n.
138. Denar. G: 2,92 gr. D: 18 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 269, nr. 360. An : 114-117 e. n.
139. Denar. G : 3,08 gr. D : 19 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 269, nr. 365. An : 114-117 e. n.
140. Denar. G: 2,88 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 270, nr. 370. An: 114-117 e.n.

HADRIANUS

141. Denar. G: 2,83 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 345, nr. 44. An: 118 e.n.
142. Denar. G: 2,61 gr. D: 14 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 345, nr. 44. An: 118 e.n.
143. Denar. G: 3,18 gr. D: 18 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 345, nr. 39 (b). An : 118 e. n.
144. Denar. G: 3,22 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 345, nr. 41. An: 118 e.n.
145. Denar. G: 3,34 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 345, nr. 48. An: 118 e.n.
148. Denar. G: 3,25 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 348, nr. 67. An: 119-122 e.n.
147. Denar. G: 3,35 gr. D: 13 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 349, nr. 77. An: 119-122 e.n.
148. Denar. G: 3,16 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 349, nr. 77. An: 119-122 e.n.
149. Denar. G: 3,35 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 350, nr. 80. An: 119-122 e.n.
150. Denar. G: 3,43 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 350, nr. 80. An: 119-122 e.n.
151. Denar. G: 3,13 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 350, nr. 83. An: 119-122 e.n.
152. Denar. G: 2,27 gr. D: 17 mm. C: bună. RIC, II, p. 350, nr. 83. An: 119-122 e.n.
153. Denar. G: 3,17 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 351, nr. 86. An: 119-122 e.n.
154. Denar. G: 3,05 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 352, nr. 101. An: 119-122 e.n.
155. Denar. G: 2,95 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 354, nr. 116. An: 119-122 e.n.
156. Denar. G: 3,35 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 354, nr. 121. An: 119-122 e.n.
157. Denar. G: 3,17 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 355, nr. 126. An: 119-122 e.n.
158. Denar. G: 3,08 gr. D: 19 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 355, nr. 126. An : 119-122 e. n.
159. Denar. G: 3,18 gr. D: 13 mm. C: bună. RIC, II, p. 356, nr. 133. An: 119-122 e.n.
160. Denar. G: 3,11 gr. D: 19 mm. C : bună. RIC II, p. 356, nr. 137 (a). An : 119-122 e. n.
161. Denar. G: 3,27 gr. D: 19 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 356, nr. 137 (a). An : 119-122 e. n.
162. Denar. G: 3,23 gr. D: 19 mm. C : bună. RIC, II, p. 356, nr. 137 (a). An : 119-122 e. n.
163. Denar. G: 3,07 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 356, nr. 139. An : 119-122 e. n.
164. Denar. G: 3,28 gr. D: 13 mm. C: slabă. RIC, II, p. 359, nr. 162. An: 125-128 e.n.
165. Denar. G: 2,73 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 359, nr. 162. An : 125-128 e.n.
166. Denar. G: 2,47 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 360, nr. 171,

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

An : 125-128 e. n.
167. Denar. G: 2,83 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 361, nr. 182.
An : 125-128 e. n.
168. Denar. G: 3,05 gr. D: 20 mm. C mediocră. RIC, II, p. 361, nr. 182.
An : 125-128 e. n.
169. Denar. G: 2,92 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 361, nr. 183.
An : 125-128 e. n.
170. Denar. G: 3,29 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 370, nr. 262. An: 134-138 e.n.
171. Denar. G: 3,21 gr. D: 13 mm. C mediocră. RIC, II, p. 367, nr. 236.
An : 134-138 e. n.
172. Denar. G: 3,18 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 368, nr. 237. An: 134-138 e.n.
173. Denar. G: 3,00 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 368, nr. 241 (a).
An : 134-138 e. n.
174. Denar. G: 3,33 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, II, p. 368, nr. 241 (a).
An : 134-138 e. n.
175. Denar. G: 3,08 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 371, nr. 267. An: 134-138 e.n.
176. Denar. G: 3,19 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 371, nr. 267. An: 134-138 e.n.
177. Denar. G: 3,36 gr. D: 17 mm. C: bună. RIC, II, p. 371, nr. 274. An: 134-138 e.n.
178. Denar. G: 2,94 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 373, nr. 282.
An : 134-138 e. n.
179. Denar. G: 3,16 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 373, nr. 290.
An : 134-138 e. n.
180. Denar. G: 3,04 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 374, nr. 296. An: 134-138 e.n.
181. Denar. G: 3,40 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 374, nr. 300.
An : 134-138 e. n.
182. Denar. G: 3,20 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 375, nr. 307. An: 134-138 e.n.
An 134-138 e. n.
183. Denar. G: 2,91 gr. D: 20 mm. C mediocră. RIC, II, p. 380, nr. 343.
An 134-138 e. n.
184. Denar. G: 3,60 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 381, nr. 360. An: 134-138 e.n.

SABINA HADRIANI

185. Denar. G: 3,27 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 387, nr. 396. An: 136 e.n.
186. Denar. G: 3,25 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 387, nr. 398. An: 138-139 e.n.
187. Denar. G: 3,20 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 388, nr. 410. An: 138-139 e.n.

ANTONINUS PIUS

188. Denar. G: 3,37 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 25, nr. 5 (a). An 138 (după 10 iulie)
189. Denar. G: 3,41 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 26, nr. 7. An : 138 (spre sfîrşit)
190. Denar. G: 3,42 gr. D: 14 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 30, nr. 42. An : 139 (a treia emisiune)
191. Denar. G: 3,17 gr. D: 13 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 31, nr. 50 (a). An: 139 (a treia emisiune)
192. Denar. G: 3,43 gr. D: 14 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 31, nr. 51 (a). An: 139 (a treia emisiune)
193. Denar. G: 3,23 gr. D: 12 mm. C mediocră. RIC, III, p. 33, nr. 62 (a).
An : 140-143 e. n.
194. Denar. G: 2,68 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 33, nr. 63 (b).
An : 140-143 e. n.
195. Denar. G: 3,24 gr. D: 18 mm. C : mediocră. RIC, III, p. 33, nr. 66.
An 140-143 e. n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

196. Denar. G: 3,10 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 34, nr. 69. An: 140-143 e. n.
197. Denar. G: 3,22 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 37, nr. 89. An : 140-143 e. n.
198. Denar. G: 3,00 gr. D: 14 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 42, nr. 129. nA: 145-161 e.n.
199. Denar. G: 3,22 gr. D: 13 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 42, nr. 129. An: 145-161 e.n.
200. Denar. G: 3,10 gr. D: 13 mm. C: bună. RIC, III, p. 42, nr. 130. An: 145-161 e.n.
201. Denar. G: 3,23 gr. D: 17 mm. C: bună. RIC, III, p. 43, nr. 136. An: 145-161 e.n.
202. Denar. G: 3,58 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 43, nr. 136. An : 145-161 e. n.
203. Denar. G: 3,61 gr. D: 14 mm. C mediocră. RIC, III, p. 43, nr. 137. An : 145-161 e. n.
204. Denar. G 3,19 gr. D : 13 mm. C mediocră. RIC, III, p. 43, nr. 137. An : 145-161 e. n.
205. Denar. G: 3,29 gr. D: 12 mm. C mediocră. RIC, III, p. 45, nr. 155. An : 145-161 e. n.
206. Denar. G: 3,36 gr. D: 13 mm. C mediocră. RIC, III, p. 45, nr. 155. An 145-161 e. n.
207. Denar. G: 3,18 gr. D: 13 mm. C mediocră. RIC, III, p. 45, nr. 155. An : 145-161 e. n.
208. Denar. G: 2,95 gr. D: 13 mm. C mediocră. RIC, III, p. 45, nr 156. An : 145-161 e. n.
209. Denar. G: 3,08 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 46, nr. 162. An: 147-148 e.n.
210. Denar. G: 2,58 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 47, nr. 175. An : 148-149 e. n.
211. Denar. G: 3,02 gr. D: 14 mm. C mediocră. RIC, III, p. 47, nr. 176. An : 148-149 e. n.
212. Denar. G: 3,07 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC. III. p. 48, nr. 177 (d). An: 148-149 e.n.
213. Denar. G: 3,21 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 48, nr. 177 (d). An: 148-149 e.n.
214. Denar. G: 3,18 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 48, nr. 178. An : 148-149 e. n.
215. Denar. G: 2,99 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 48, nr. 178. An : 148-149 e. n.
216. Denar. G: 3,33 gr. D: 20 mm. C mediocră. RIC, III, p. 48, nr. 178. An : 148-149 e. n.
217. Denar. G: 3,38 gr. D: 20 mm. C mediocră. RIC, III, p. 48, nr. 178. An : 148-149 e. n.
218. Denar. G: 3,13 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 48, nr. 181. An : 148-149 e. n.
219. Denar. G 3,06 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 49, nr. 189. An : 149-150 e. n.
220. Denar. G: 3,58 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 49, nr. 194. An : 150-151 e. n.
221. Denar. G: 3,21 gr. D: 14 mm. C: bună. RIC, III, p. 51, nr. 202 (b). An: 150-151 e.n.
222. Denar. G: 3,36 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC. III, p. 51, nr. 204. An: 151-152 e.n.
223. Denar. G: 3,05 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC. III, p. 52, nr. 209. An: 151-152 e. n.
224. Denar. G: 2,78 gr. D: 19 mm. C : mediocră. RIC, III, p. 52, nr. 216 (a). An : 151-152 e.n.
225. Denar. G: 3,30 gr. D: 19 mm. C : mediocră. RIC, III, p. 52, nr. 216 (a). An : 151-152 e.n.
226. Denar. G: 3,39 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC. III. p. 52, nr. 217. An : 151-152 e. n.
227. Denar. G: 3,10 gr. D: 19 mm. C: mediocră. Cohen, p. 351, nr. 826. Nu este în RIC. An : 151-152 e. n.
228. Denar. G: 3,16 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 53, nr. 219. An: 152-153 e.n.
229. Denar. G: 3,22 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 53, nr. 219. An: 152-153 e.n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

230. Denar. G: 3,14 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC. III, p. 53, nr. 219. An: 152-153 e. n.
231. Denar. G: 2,98 gr. D: 14 mm. C mediocră. RIC, III, p. 53, nr. 219.
232. Denar. G: 3,05 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III,p. 53, nr. 221. An: 152-153 e. n.
233. Denar. G: 3,31 gr. D: 21 mm. C mediocră. RIC, III, p. 53 nr. 222. An : 152-153 e. n.
234. Denar. G: 3,05 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 53, nr. 222. An 152-153 e.n.
235. Denar. G : 3,63 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 53, nr. 222. An: 152-153 e.n.
236. Denar. G 3,05 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC. III, p. 54. nr. 229 (a). An : 153-154 e. n.
237. Denar. G: 3,08 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 54, nr. 229 (a). An : 153-154 e. n.
238. Denar. G: 2,99 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC. III. p. 54. nr. 229 (b). An : 153-154 e. n.
239. Denar. G: 3,26 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC. III, p. 54. nr. 231. An : 153-154 e. n.
240. Denar. G: 3,23 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 54, nr. 232. An : 153-154 e. n.
241. Denar. G: 3,67 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 54, nr. 232. An: 153-154 e.n.
242. Denar. G: 3,09 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 55, nr. 238. An: 154-155 e. n.
243. Denar. G: 3,03 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC. III, p. 55, nr. 238. An : 154-155 e. n.
244. Denar. G: 3,05 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC. III, p. 55, nr. 238. An: 154-155 e. n.
245. Denar. G: 3,22 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC. III. p. 56. nr. 252 An : 155-156 e. n.
246. Denar. G: 3,13 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC. III. p. 56, nr. 254. An: 155-156 e.n.
247. Denar. G: 3,13 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 57, nr. 259. An: 156-157 e. n.
248. Denar. G: 3,32 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III p. 57. nr. 262. An: 156-157 e. n.
249. Denar. G: 3,31 gr. D: 17 mm. C mediocră. RIC. III. p. 57, nr. 262. An : 156-157 e. n.
250. Denar. G: 3,39 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 57, nr. 264. An: 156-157 e. n.
251. Denar. G: 3,16 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC. III. p. 57, nr. 264. An : 156-157 e. n.
252. Denar. G: 3,58 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 57, nr. 264 An : 156-157 e. n.
253. Denar. G: 3,48 gr. D: 16 mm. C mediocră. RIC, III, p. 59, nr. 274. An : 157-158 e. n.
254. Denar. G: 3,66 gr. D: 17 mm. C mediocră. RIC, III, p. 59, nr. 275. An : 157-158 e. n.
255. Denar. G: 3,08 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 59, nr. 275. An : 157-158 e. n.
256. Denar. G: 2,80 gr. D: 18 mm C mediocră. RIC, III, p. 59, nr. 275. An : 157-158 e. n.
257. Denar. G: 3,40 gr. D: 18 mm C mediocră. RIC, III, p. 59, nr. 275. An : 157-158 e. n.
258. Denar. G: 3.05 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 59. nr. 283. An: 157-158 e.n.
259. Denar. G: 3,05 gr. D: 13 mm. C mediocră. RIC. III, p. 60, nr. 286 (a). An 158-159 e. n.
260. Denar. G: 3,16 gr. D: 13. mm. C: bună. RIC. III, p. 60, nr. 290 (a). An: 158-159 e.n.
261. Denar. G: 3,21 gr. D: 13 mm. C: bună. RIC, III, p. 63, nr. 303. An: 159-160 e.n.
262. Denar. G: 3,24 gr. D: 13 mm. C: bună. RIC, III, p. 63, nr. 303. An: 159-160 e.n.
263. Denar. G: 3,24 gr. D: 13 mm. C mediocră. RIC, III, p. 63, nr. 304. An : 159-160 e. n.
264. Denar. G: 3,31 gr. D: 13 mm. C: bună. RIC. III, p. 63, nr. 310. An: 160-161 e. n.
265. Denar. G: 2,86 gr. D: 13 mm. C: bună. RIC. III, p. 64, nr. 314. An: 160-161 e. n.

FAUSTINA SENIOR

266. Denar. G: 2,81 gr. D: 18 mm C mediocră. RIC. III, p. 66, nr. 327. An : 138-139 e. n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

267. Denar. G: 2,95 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 67, nr. 335. An : 139-141 e. n.
268. Denar. G: 3,44 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 68, nr. 338. An: 139-141 e.n.
269. Denar. G: 3,20 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 69, nr. 343. An: 141-161 e.n.
270. Denar. G: 3,26 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 69, nr. 345. An: 141-161 e.n.
271. Denar. G: 2,94 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 69, nr. 345. An : 141-161 e. n.
272. Denar. G: 3,18 gr. D: 18 mm C mediocră. RIC, III, p. 69, nr. 345. An : 141-161 e. n.
273. Denar. G: 3,15 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 69, nr. 345. An: 141-161 e.n.
274. Denar. G: 3,46 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 69, nr. 346. An : 141-161 e. n.
275. Denar. G: 2,97 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 69, nr. 346 (b). An : 141-161 e. n.
276. Denar. G: 3,15 gr. D: 17 mm. C mediocră. RIC, III, p. 69, nr. 346 (b). An : 141-161 e. n.
277. Denar. G: 3,18 gr. D: 18 mm C: bună. RIC, III, p. 69, nr. 347. An: 141-161 e.n.
278. Denar. G: 2,86 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 70, nr. 348. An : 141-161 e. n.
279. Denar. G: 2,98 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 70, nr. 351. An: 141-161 e.n.
280. Denar. G: 3,43 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 70, nr. 351 An : 141-161 e. n.
281. Denar. G: 3,02 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 70, nr. 351. An: 141-161 e.n.
282. Denar. G: 3,35 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 70, nr. 353. An: 141-161 e.n.
283. Denar. G: 3,23 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 70, nr. 353. An: 141-161 e.n.
284. Denar. G: 4,03 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 70, nr. 356. An: 141-161 e.n.
285. Denar. G: 3,12 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 70, nr. 356. An: 141-161 e.n.
286. Denar. G: 2,94 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 71, nr. 359. An : 141-161 e. n.
287. Denar. G: 3,31 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 71, nr. 359. An : 141-161 e. n.
288. Denar. G: 2,98 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 71, nr. 360. An: 141-161 e.n.
289. Denar. G: 3,07 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 71, nr. 361. An : 141-161 e. n.
290. Denar. G: 3,03 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 71, nr. 362. An: 141-161 e.n.
291. Denar. G: 3,42 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 71, nr. 362. An: 141-161 e.n.
292. Denar. G: 3,14 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 71, nr. 362. An: 141-161 e.n.
293. Denar. G: 3,23 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 71, nr. 362. An: 141-181 e.n.
294. Denar. G: 2.81 gr. D: 17 mm. C : mediocră. RIC, III, p. 71, nr. 363.
295. Denar. G: 3,07 gr. D: 20 mm. C : mediocră. RIC, III, p. 71, nr. 366. An : 141-161 e. n.
296. Denar. G: 2,88 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 72, nr. 370. An: 141-161 e.n.
297. Denar. G: 2,93 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 72, nr. 371. An : 141-161 e. n.
298. Denar. G: 3,80 gr. D: 16 mm. C mediocră. RIC, III, p. 72, nr. 373. An : 141-161 e. n.
299. Denar. G: 3,58 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 72, nr. 374. An: 141-161 e.n.
300. Denar. G: 3,49 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC III, p. 72, nr. 374. An: 141-161 e.n.
301. Denar. G: 2,39 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 72, nr. 374. An : 141-161 e. n.
302. Denar. G: 3,23 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 72, nr. 374. An: 141-161 e.n.
303. Denar. G: 3,15 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 72., nr. 377. An: 141-161 e.n.
304. Denar. G: 3,42 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 72, nr. 378. An: 141-161 e.n.
305. Denar. G: 3,24 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC III, p. 72, nr. 378. An: 141-161 e.n.
306. Denar. G: 2,32 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 72, nr. 378. An: 141-161 e.n.
307. Denar. G: 3,09 gr. D: 18 mm. C : mediocră. RIC, III, p. 72, nr. 378. An : 141-161 e. n.
308. Denar. G: 2,90 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 73, nr. 384. An : 141-161 e. n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

309. Denar. G: 3,25 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 74, nr. 394 (a). An: 141-161 e.n.
310. Denar. G: 3,28 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC III, p. 74, nr. 394 (a). An : 141-161 e. n.
311. Denar. G: 3,13 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 74, nr. 394 (b). An: 141-161 e.n.

MARCUS AURELIUS

312. Denar. G 3,08 gr. D : 188 mm. C : bună. RIC, III, nr. 422. An: 140-144 e. n.
313. Denar. G: 313. Denar. G : 3,35 C mediocră. RIC, III, p. 79, nr. 424 (a). An: 140-144 e. n.
314. Denar. G: 3,20 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 80, nr. 429 (a). An : 145-(147 ?) e. n.
315. Denar. G: 3,21 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 80, nr. 429 (a). An : 145-(147 ?) e. n.
316. Denar. G: 3,36 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 80, nr. 429 (a). An : 145-(147 ?) e. n.
317. Denar. G: 3,24 gr. D: 20 mm. C mediocră. RIC, III, p. 82, nr. 444. An : 148-149 e. n.
318. Denar. G: 2,95 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 82, nr. 444. An: 148-149 e.n.
319. Denar. G: 3,19 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 84, nr. 451. An: 149-150 e.n.
320. Denar. G: 2,92 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 84, nr. 453 (a). An: 151-152 e.n.
321. Denar. G: 3,29 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 84, nr. 453 (b). An: 151-152 e.n.
322. Denar. G: 3,32 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 85, nr. 458. An: 152-153 e.n.
323. Denar. G: 3,07 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 85, nr. 458. An: 152-153 e.n.
324. Denar. G: 2,47 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 88, nr. 473. An : 156-157 e. n.
325. Denar. G: 3,43 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 88, nr. 473. An : 156-157 e. n.
326. Denar. G: 2,91 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 88, nr. 473. An 156-157 e. n.
327. Denar. G: 3,23 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 89, nr. 475 (a). An: 157-158 e.n.
328. Denar. G: 2,82 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 89, nr. 479 (a). An: 158-159 e.n.
329. Denar. G: 2,88 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p 90, nr. 480 (b). An: 158-159 e.n.
330. Denar. G: 3,23 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 91, nr. 482. An: 159-160 e.n.
331. Denar. G: 3,17 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 91, nr. 483. An: 159-160 e.n.
332. Denar. G: 3,44 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 214, nr. 2. An : martie-decembrie 161.
333. Denar. G: 3,27 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 214, nr. 6. An: martie-decembrie 161.

ANTONINUS PIUS

334. Denar. G: 3,46 gr. D: 17 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 247, nr. 433. An : 161 — emisiune memorială.
335. Denar. G: 2,95 gr. D: 18 mm. C bună. RIC, III, p. 247, nr. 436. An : 161 — emisiune memorială.

MARCUS AURELIUS

336. Denar. G: 3,01 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 216, nr. 33. An: dec. 161 — decembrie 162 e. n.
337. Denar. G: 3,28 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 216, nr. 40. An: decembrie 161-decembrie 162 e. n.
338. Denar. G: 3,24 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 217, nr. 48 şi 50. An : decembrie 161-decembrie 162 e. n.
339. Denar. G: 3,29 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 217, nr. 48 şi 50. An : decembrie 161-decembrie 162 e. n.
340. Denar. G: 3,29 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 218, nr. 62. An: decembrie 162-decembrie 163 e. n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

341. Denar. G: 3,31 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 218, nr. 68. An: decembrie 162-decembrie 163 e. n.
342. Denar. G: 3,55 gr. D: 17 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 219, nr. 82. An : decembrie 163-decembrie 164 e. n
343. Denar. G: 3,29 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 220, nr. 91. An : decembrie 163-decembrie 164 e. n
344. Denar. G: 3,08 gr. D: 18 mm. C :bună. RIC, III, p. 220, nr. 92. An : decembrie 163-decembrie 164 e. n.
345. Denar. G: 3,30 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 220, nr. 92. An : decembrie 163-decembrie 164 e. n.
346. Denar. G: 3,12 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 221, nr. 103. An: decembrie 163-decembrie 164 e. n.
347. Denar. G: 3,19 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 222, nr. 120. An: decembrie 163-decembrie 164 e. n.
348. Denar. G: 3,51 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 222, nr. 125. An: decembrie 164-decembrie 165 e. n.
349. Denar. G: 3,36 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 225, nr. 159, nr. 164. p. 226, Cohen, p. 45, nr. 434 şi 435. An : vară 166-decembrie 166 e. n.
350. Denar. G: 3,26 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 227, nr. 170. An: decembrie 166-decembrie 167 e. n.
351. Denar. G: 3,23 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 227, nr. 170. An: decembrie 166-decembrie 167 e. n.
352. Denar. G: 3,02 gr. D: 21 mm. C: bună. RIC, III, p. 227, nr. 170. An: decembrie 166-decembrie 167 e. n.
353. Denar. G: 3,07 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 227, nr. 171. An : decembrie 166-decembrie 167 e. n.
354. Denar. G: 3,43 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 227, nr. 171. An: decembrie 166-decembrie 167 e. n
355. Denar. G: 2,91 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 228, nr. 185. An: februarie—decembrie 168 e. n.
356. Denar. G: 3,25 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 230, nr. 220. An: decembrie 169-decembrie 170 e. n
357. Denar. G : 3,16 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 230, nr. 221. An: decembrie 169-decembrie 170 e. n.
358. Denar. G: 3,28 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 230, nr. 222. An: decembrie 169—decembrie 170 e. n.
359. Denar. G: 3,39 gr. D: 13 mm. C: bună. RIC, III, p. 262, nr. 596 (b). An: după decembrie 169—170 e. n.
360. Denar. G: 3,33 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 231, nr. 233. An: decembrie 170—decembrie 171 e. n.
361. Denar. G: 3,02 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 235, nr. 259. An : decembrie 171—decembrie 172 e. n.
362. Denar. G: 3,48 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 235, nr. 282. An: decembrie 172—decembrie 173 e. n.
363. Denar. G: 3,16 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 235, nr. 285. An: decembrie. 172—decembrie 173 e. n.
364. Denar. G: 3,30 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 236, nr. 296. An: decembrie 173—iunie 174 e. n.
365. Denar. G: 3,25 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 236, nr. 303. An: iunie—decembrie 174 e. n.
366. Denar. G: 3,06 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 240, nr. 352. An: decembrie 175—decembrie 176 e .n.
367. Denar. G: 3,16 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 242, nr. 359. An: decembrie 175—decembrie 176 e. n.
368. Denar. G: 3,37 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 245, nr. 418. An: 176-180 e.n.

LUCIUS VERUS

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

369. Denar. G: 2,73 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 251, nr. 463. An: martie—decembrie 161 e. n.
370. Denar. G: 3,36 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 251, nr. 463. An: martie—decembrie 161 e. n.
371. Denar. G: 3,04 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 253, nr. 482. An: decembrie 161—decembrie 162 e. n.
372. Denar. G: 3,00 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 253, nr. 482. An: decembrie 161—decembrie 162 e. n.
373. Denar. G: 3,15 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 253, nr. 491. An: decembrie 162—toamnă 163 e. n.
374. Denar. G: 3,20 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 253, nr. 491. An: decembrie 162—toamnă 163 e. n.
375. Denar. G: 3,19 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 253, nr. 491. An: decembrie 162—toamnă 163 e. n.
376. Denar. G: 2,96 gr. D 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 253, nr. 491 (a). An: decembrie 162—toamnă 163 e. n.
377. Denar. G: 3,25 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 255, nr. 515. An: decembrie 163—decembrie 164 e. n.
378. Denar. G: 3,11 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 255, nr. 516. An decembrie 163—decembrie 164 e. n.
379. Denar. G: 3,06 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 257, nr. 537. An: decembrie 164—august 165 e. n.
380. Denar. G: 3,30 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 259, nr. 561. An: vară—decembrie 166 e. n.
381. Denar. G: 3,46 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 259, nr. 561. An: vară—decembrie 166 e .n.

FAUSTINA JUNIOR

382. Denar. G: 3,25 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC. III, p. 268, nr. 674. An: 161-180 e.n.
383. Denar. G: 3,28 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC. III, p. 269, nr. 674. An: 161—180 e .n.
384. Denar. G: 3,22 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC. III, p. 269. nr. 677. An: 161-180 e.n.
385. Denar. G: 3,20 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 269, nr. 677. An: 161—180 e. n.
386. Denar. G: 3,20 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 269, nr. 686. An: 161-180 e.n.
387. Denar. G: 3,40 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 269, nr. 688. An: 161—180 e. n.
388. Denar. G: 3,31 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 269, nr. 688. An: 161-180 e.n.
389. Denar. G: 3,11 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 269, nr. 688. An: 161-180 e.n.
390. Denar. G: 3,49 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 269, nr. 688. An: 161-180 e.n.
391. Denar. G: 3,13 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 271, nr. 712.
392. Denar. G: 3,21 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 271, nr. 712. An: 161-180 e.n.
393. Denar. G: 3,03 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC. III, p. 271, nr. 714. An: 161-180 e.n.
394. Denar. G: 3,40 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 271, nr. 714. An: 161-180 e.n.
395. Denar. G: 3,08 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 495 (b). An: —175 e. n.
396. Denar. G: 3,10 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 495 (b). An: —175 e. n.
397. Denar. G: 3,38 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 495 (b). An: —175 e. n.
398. Denar. G: 3,17 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 495 (b). An: —175 e. n.
399. Denar. G: 2,51 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 496. An: —175 e. n.
400. Denar. G: 2,92 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 497. An: —175 e. n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

401. Denar. G: 2,70 gr. D: 17 mm. C mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 497. An : —175 e. n.
402. Denar. G: 3,25 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 93, 497. An: —175 e. n.
403. Denar. G: 2,92 gr. D: 17 mm. C mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 497. An : —175 e. n.
404. Denar. G: 3,02 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 497. An : —175 e. n.
405. Denar. G: 3,26 gr. D: 17 mm. C mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 497. An : —175 e. n.
406. Denar. G: 2,72 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 93, nr. 502 (a). An: —175 e.n.
407. Denar. G: 3,56 gr. D: 19 mm. C : mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 502 (a). An : —175 e. n.
408. Denar. G: 3,44 gr. D: 17 mm. C mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 502 (b). An : —175 e. n.
409. Denar. G: 3,45 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 502 (b). An : —175 e. n.
410. Denar. G: 3,01 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 502 (b). An : —175 e. n.
411. Denar. G: 3,22 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 93, nr. 502 (b). An : —175 e. n.
412. Denar. G: 3,35 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 93, nr. 502 (b). An: —175 e.n.
413. Denar. G: 3,15 gr. D: 17 mm. C: bună. RIC, III, p. 94, nr. 508 (d). An: —175 e.n.
414. Denar. G: 3,38 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 95, nr. 515 (a). An : —175 e. n.
415. Denar. G: 2,89 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 273, nr. 746. An: 176-180 e.n

LUCILIA.

416. Denar. G: 2,92 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 275, nr. 772. An: —183 e. n.
417. Denar. G: 3,42 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 275, nr. 775. An: —183 e. n.
418. Denar. G: 3,35 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 275, nr. 775. An: —183 e.n.
419. Denar. G: 3,27 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, III, p. 276, nr. 781. An : —183 e. n.
420. Denar. G: 3,62 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 276, nr. 788 An : —183 e. n.

VARIANTE
VESPASIANUS

421. Denar. G: 3,04 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 19, nr. 27, din aur. An 67—71 e. n. ?
422. Denar. G: 2,96 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 21, nr. 65, dar este cu CENS, iar aici este cu CEN. Lipseşte la Cohen. An : 73 e. n. ?
423. Denar. G: 3,30 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 123, nr. 63, dar cu S.C. pe revers, ca şi în Cohen. Acest exemplar nu are S.C. An: 80-81 e.n. ?
424. Denar. G: 3,08 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 123, nr. 63. Cazul de mai sus. An : 80—81 e. n. ?
425. Denar. G: 3,20 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 123, nr. 63. Acelaşi caz. An : 80—81 e. n. ?

TITUS

426. Denar. G: 3,30 gr. D: 18 mm. C: f. bună. Nu este nici în RIC, nici în Cohen. An : 80 (iunie—iulie) ?
Av. IMP TITUS CAES VESPASIAN AUG P M. Capul împăratului, laureat, îndreptat spre dreapta. Legenda este scrisă spre dreapta, înăuntru.
Rv. TR P IX IMP XV COS VIII PP. Două păsări pe marginea unui trepied — deasupra este o cunună susţinută de altă pasăre.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

DOMITIANUS

427. Denar. G: 3,32 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 42, nr. 239; dar şarpele nu este încolăcit pe coloană, ci este ţinut de Salus în mînă. An: 77—78 e. n.?
428. Denar. G: 3,21 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 170, nr. 139; dar pe avers legenda are şi PM; în RIC nu este PM pe avers. An 88-89 e. n. ?

TRAJANUS

429. Denar. G: 3,17 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II. p. 252, nr. 118. dar aureus. În Cohen nu este. An: 103-111 e.n. ?
430. Denar. G: 3,98 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, II, p. 252, nr. 118. Acelaşi caz. An: 103—111 e. n. ?
431. Denar. G: 3,00 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC. II, p. 252, nr. 118. La fel. An: 103-111 e. n. ?
432. Denar. G: 3,17 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC. II. p. 252, nr. 118. La fel. An: 103-111 e. n. ?
433. Denar. G: 2,93 gr. D: 19 mm. C bună. RIC, II, p. 252, nr. 118. La fel. An: 103-111 e. n. ?
434. Denar. G: 3.01 gr. D: 20 mm. C mediocră. RIC, II, p. 252, nr. 118. La fel. An 103-111 e. n. ?
435. Denar. G: 2,92 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II. p. 252, nr. 118. La fel. An 103-111 e. n. ?

HADRIANUS

436. Denar. G: 3.14 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 354, nr. 120. Însă, acest exemplar are pe avers bustul împăratului numai drapat. An 119-122 e. n.
437. Denar. G: 2,83 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC. II, p. 358, nr. 146. Abundentia nu are piciorul drept pe un modius. An: 125—128 e.n. ?
438. Denar. G: 3,08 gr. D: 13 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 359, nr. 153. Dar împăratul are pe avers, capul laureat. An: 125-128 e.n. ?
439. Denar. G: 3,01 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC. II, p. 364, nr. 208, iar în Cohen este la p. 160, nr. 640. Felicitas stă în picioare. An: 132-134 e.n. ?

ANTONINUS PIUS

440. Denar. G: 3,35 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 47, nr. 175. Pe revers are legenda TRP XIII, iar în catalog este TRP XII. La fel Cohen. An 149—150 e. n. ?
441. Denar. G: 3,46 gr. D: 14 mm. C: mediocră. RIC, III, p. 47, nr. 175. La fel ca exemplarul precedent. An: 149—150 e. n. ?
442. Denar. G: 2,82 gr. D: 14 mm. C: bună. RIC, III, p. 50, nr. 201. Pietas pare a ţine în mînă un buchet nu un platou cu fructe. An: 150—151 e. n. ?
443. Denar. G: 3,40 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 54, nr. 232. Capul împăratului, pe avers, nu este laureat. An 153—154 e. n. ?

MARCUS AURELIUS

444. Denar. G: 3,13 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC. III, p. 85, nr. 458. Acest exemplar are pe avers bustul împăratului drapat. În Cohen, p. 66, nr. 661 bustul împăratului este în adevăr drapat. An: 152—153 e. n. ?
445. Denar. G: 2,78 gr. D: 19 mm. C: bună RIC, III, p. 236, nr. 298. Pe avers este numai capul împăratului. An: decembrie 173—iunie 174 e. n. ?
446. Denar. G: 3,28 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 242, nr. 359. Legenda de pe avers nu are PP. An: decembrie 176— toamnă 177 e. n. ?

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ANEXA Nr. 2

Monedele celui de-al doilea tezaur de la Bîrgăoani se repartizează cronologic astfel :

NERO

1. Denar. G: 2,92 gr. D: 18 mm. C: slabă. RIC. I, p. 148, nr. 46. An: 63-68 e. n.

VITELLIUS

2. Denar.. G: 3,11 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC I, p. 224, nr. 2. An: 69 e. n.
3. Denar. G: 2,79 gr. D: 20 mm. C: f. bună. RIC, I, p. 224, nr. 5. An: 69 e.n.
4. Denar. G: 3,19 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, I, p. 225, nr. 18. An : 69 e. n.

VESPASIANUS

5. Denar. G: 3,15 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 16, nr. 10. An: 69-71 e.n.
6. Denar. G: 2,96 gr. D: 19 mm. C: slabă. RIC, II, p. 17, nr. 19 sau p. 25, nr. 93 sau p. 25, nr. 100. An: 69-71 e.n. ? sau 75 e.n. ? sau 76 e.n. ?
7. Denar. G: 2,59 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC. II, p. 17, nr. 22. An: 69-71 e.n.
8. Denar. G: 3,15 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC. II, p. 18, nr. 30. An: 70-72 e.n.
9. Denar. G: 3,18 gr. D: 17 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 19, nr. 37. An: 70-72 e.n.
10. Denar. G: 2,92 gr. D: 20 mm. C: slabă. RIC, II, p. 19, nr. 42. An: 72, 73 e. n.
11. Denar. G: 3,13 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 19, nr. 42. An: 72, 73 e. n.
12. Denar. G: 3,11 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 19, nr. 42. An: 72, 73 e. n.
13. Denar. G: 2,96 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 20, nr. 43. An: 72, 73 e. n.
14. Denar. G: 3,13 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 21, nr. 65. An: 73 e. n.
15. Denar. G: 3,28 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 24, nr. 89. An: 75 e. n.
16. Denar. G: 3,22 gr. D: 17 mm. C: mediocră. RIC. II, p. 24, nr. 90, sau p. 26, nr. 101. An 75 sau 76 e. n.

TITUS

17. Denar. G: 3,27 gr. D: 20 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 35, nr. 173. An: 74 e. n.
18. Denar. G: 3,16 gr. D: 19 mm. C: slabă. RIC, II, p. 38, nr. 197. An: 77, 78 e. n.
19. Denar. G: 3,18 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 117, nr. 4. An 79 (după iulie).
20. Denar. G: 2,96 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC. II, p. 117, nr. 8. An: 79 (după iulie)
21. Denar. G: 3,21 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 119, nr. 259. An: 80 e.n.

DOMITIANUS

22. Denar. G: 3,16 gr. D: 20 mm. C: slabă. RIC, II, p. 41, nr. 232. An: 73 e.n.
23. Denar. G: 3,13 gr. D: 19 mm. C: slabă. RIC, II, p. 42, nr. 238. An: 76 e.n.
24. Denar. G: 3,12 gr. D: 18 mm. C: mediocră. RIC II. p. 43, nr. 242. An: 77—78 e.n.
25. Denar. G: 3,20 gr. D: 19 mm. C: f bună. RIC, II, p. 43, nr. 243. An : 79 e. n.
26. Denar. G: 3,09 gr. D: 19 mm. C: slabă. RIC, II. p. 154, nr. 2. An: 81 e.n.
27. Denar. G: 3,25 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC. II, p. 166, nr. 100. An: 87 e.n.
28. Denar. G: 3,39 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, II, p. 166, nr. 101. An: 87 e.n.
29. Denar. G: 3,12 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC. II. p. 170. nr. 137. An: 88-89 e.n.
30. Denar. G: 3,28 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, II. p. 171. nr. 148. An: 90 e.n.
31. Denar. G: 3,04 gr. D: 19 mm. C: f bună. RIC, II, p. 171, nr. 150. An: 90 e. n.
32. Denar. G: 3,26 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 172, nr. 152. An: 90-91 e.n.
33. Denar. G: 3.52 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC. II. p. 174, nr. 175. An: 93—94 e.n.
34. Denar. G: 3.07 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC. II, p. 174, nr. 175. An: 93—94 e.n.
35. Denar. G: 3,16 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 175, nr. 188. An: 95 e.n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NERVA

36. Denar. G: 3,39 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 223, nr. 2. An: 96 e.n.
37. Denar. G: 3,24 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 223, nr. 2. An: 96 e.n.
38. Denar. G: 3,16 gr. D: 17 mm. C: bună. RIC, II, p. 224, nr. 14. An: 97 e.n.
39. Denar. G: 3,50 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 224, nr. 15. An: 97 e. n.
40. Denar. G: 3,17 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 224, nr. 16. An: 97 e.n.

TRAJANUS

41. Denar. G: 3,33 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 245, nr. 1. An: 98-99 e.n.
42. Denar. G: 3,53 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 245, nr. 9. An: 98—99 e.n.
43. Denar. G: 3,43 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 245, nr. 10. An: 98-99 e.n.
44. Denar. G: 3,21 gr. D: 19 mm. C : f. bună. RIC, II, p. 246, nr. 21. An: 98-99 e.n.
45. Drahmă. G: 2,93 gr. D: 18 mm. C: mediocră. C. Moisil, p. 24. An: 98—99 e. n. ? Emisă la Caesarea Cappadociei.
46. Drahmă. G: 3,50 gr. D: 19 mm. C: bună. C. Moisil, p. 24. An: 98—99 e. n. ? Emisă la Caesarea Cappadociei.
47. Denar. G: 2,96 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 248, nr. 57. An: 101-102 e.n.
48. Denar. G: 2,92 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 248, nr. 58. An: 101-102 e.n.
49. Denar. G: 3,11 gr. D: 19 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 248, nr. 59. An: 101-102 e.n.
50. Denar. G: 3,06 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 248, nr. 59. An: 101-102 e. n.
51. Denar. G: 3,01 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 250, nr. 91. An: 103—111 e. n.
52. Denar. G: 3,13 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, II, p. 251, nr. 98. An: 103—111 e. n.
53. Denar. G: 3,19 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 252, nr. 115. An: 103-111 e.n.
54. Denar. G: 3,32 gr. D: 18 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 252, nr. 116. An: 103—111 e. n.
55. Denar. G: 2,75 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, II, p. 252, nr. 119. An: 103—111 e. n.
56. Denar. G: 3,61 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 252, nr. 119. An: 103-111 e.n.
57. Denar. G: 3,11 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 253, nr. 139. An: 103-111 e.n.
58. Denar. G: 3,38 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 253, nr. 142. An: 103-111 e.n.
59. Denar. G: 3,35 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 254, nr. 147 (b). An: 103—111 e. n.
60. Denar. G: 2,65 gr. D: 19 mm. C slabă. RIC, II, p. 254, nr. 147 (b). An: 103—111 e. n.
61. Denar. G: 3,06 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 257, nr. 188. An: 103-111 e.n.
62. Denar. G: 3,35 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 258, nr. 219. An: 103-111 e.n.
63. Denar. G: 2,81 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 260, nr. 237. An: 111 e.n.
64. Denar. G: 3,17 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, II, p. 261, nr. 243. An: 112-114 e.n.
65. Denar. G: 3,38 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 261, nr. 252. An: 112-114 e.n.
66. Denar. G: 3,05 gr. D: 20 mm. C mediocră. RIC, II, p. 263, nr. 272. An: 112—114 e. n.
67. Denar. G: 3,39 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, II, p. 267, nr. 318. An: 114-117 e.n.
68. Denar. G: 3,14 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, II, p. 267, nr. 331. An: 114-117 e.n.
69. Denar. G: 3,00 gr. D: 19 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 267, nr. 331. An: 114—117 e. n.
70. Denar. G: 3,06 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, II, p. 268, nr. 332. An: 114-117 e.n.
71. Denar. G: 2,63 gr. D: 20 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 266, nr. 332. An: 114—117 e. n.
72. Denar. G: 3,24 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 268, nr. 334. An: 114—117 e. n.
73. Denar. G: 3,03 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 268, nr. 334. An: 114-117 e.n.
74. Denar. G: 2,83 gr. D: 21 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 268, nr. 337. An: 114—117 e. n.
75. Denar. G: 3,30 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, II, p. 269, nr. 356. An: 114-117 e. n.
76. Denar. G: 3,08 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 269, nr. 385. An: 114-117 e.n.
77. Denar. G: 3,23 gr. D: 18 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 269, nr. 385. An: 114—117 e. n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

HADRIANUS

78. Denar. G: 3,26 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 340, nr. 12. An : 117 e. n.
79. Denar. G: 3,24 gr. D: 18 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 345, nr. 39 (a). An : 118 e. n.
80. Denar. G: 3,00 gr. D: 19 mm. C: slabă. RIC, II, p. 345, nr. 41. An: 118 e. n.
81. Denar. G: 3,20 gr. D: 19 mm. C : mediocră. RIC, II, p. 345, nr. 42. An : 118 e. n.
82. Denar. G: 3,35 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, II, p. 345, nr. 44. An : 118 e. n.
83. Denar. G: 3,60 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 345, nr. 45. An : 118 e. n.
84. Denar. G: 3,14 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 349, nr .69. An: 119-122 e.n.
85. Denar. G: 2,99 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 349, nr. 71. An: 119-122 e.n.
86. Denar. G: 2,71 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 350, nr. 89. An: 119-122 e.n.
87. Denar. G: 3,56 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 351, nr. 94. An: 119-122 e.n.
88. Denar. G: 3,22 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 351, nr. 95. An: 119-122 e.n.
89. Denar. G: 2,64 gr. D: 19 mm. C mediocră. RIC, II, p. 354, nr. 115. An : 119—122 e. n.
90. Denar. G: 3,24 gr. D: 21 mm. C: bună. RIC, II, p. 355, nr. 119. An: 119-122 e.n.
91. Denar. G: 3,48 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 356, nr. 133. An: 119-122 e.n
92. Denar. G: 3,00 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 359, nr. 160. An: 125-128 e.n.
93. Denar. G: 3,39 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 359, nr. 161. An: 125-128 e.n.
94. Denar. G: 3,16 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 359, nr. 164. An: 125-128 e.n.
95. Denar. G: 3,08 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 360, nr. 169. An: 125-128 e.n.
96. Denar. G: 3,14 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, II, p. 360, nr. 173. An: 125-128 e.n.
97. Denar. G: 2,66 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 360, nr. 176. An: 125-128 e.n.
98. Denar. G: 3,10 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC. II, p. 361, nr. 181. An: 125-128 e.n.
99. Denar. G: 2,88 gr. D: 21 mm. C mediocră. RIC. II, p. 362, nr. 202. An : 125—128 e. n.
100. Denar. G: 3,30 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 367, nr. 234. An: 134-138 e.n.
101. Denar. G: 3,05 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 368, nr. 243. An: 134-138 e.n.
102. Denar. G: 2,77 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p. 370, nr. 257. An: 134-138 e.n.
103. Denar. G: 3,32 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, II, p 371, nr. 260. An: 134-138 e.n.
104. Denar. G: 3,26 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC. II, p. 371, nr. 266. An : 134—138 e. n.
105. Denar. G: 3,13 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC. II, p. 371, nr. 274. An : 134—138 e. n.
106. Denar. G: 2,98 gr. D: 17 mm. C mediocră. RIC, II, p. 372, nr. 282. An : 134—138 e. n.
107. Denar. G: 3,39 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, II, p. 373, nr. 286. An : 134—138 e. n.
108. Denar. G: 3,61 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 374, nr. 299. An: 134-138 e.n.

T. AELIUS CAESAR

109. Denar. G: 3,21 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 392, nr. 430. An: 137 e.n.

SABINA HADRIANI

110. Denar. G: 3,49 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 387, nr. 398. An: 138-139 e.n.
111. Denar. G: 3,47 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC. II, p. 387, nr. 399 (a). An: 138-139 e.n.

ANTONINUS PIUS

112. Denar. G: 3,56 gr. D: 20 mm. C: mediocră. RIC, II, p. 394, nr. 447 (a). An : Caesar 25 februarie—iulie 138 e. n.
113. Denar. G: 3,08 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III. p. 27, nr. 11 (a). An : 138 e.n. (spre sfîrșit).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

114. Denar. G: 3,11 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 28, nr. 23. An: 139 e. n.
115. Denar. G: 3,23 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 33, nr. 62 (a, b). An: An: 140—143 e. n.
116. Denar. G: 3,35 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 33, nr. 63 (b). An 140—143 e. n.
117. Denar. G: 3,28 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 38, nr. 105 (b). An: 140—143 e. n.
118. Denar. G: 2,90 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 42, nr. 130. An: 145-161 e.n.
119. Denar. G: 2,96 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 46, nr. 167. An: 147-148 e.n.
120. Denar. G: 3,31 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 47, nr. 175. An: 148-149 e.n.
121. Denar. G: 3,09 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 48, nr. 179. An: 148-149 e.n.
122. Denar. G: 3,01 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 48, nr. 179. An: 148-149 e. n.
123. Denar. G: 3,31 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 48, nr. 181. An: 148-149 e.n.
124. Denar. G: 3,14 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 48, nr. 181. An: 148-149 e.n.
125. Denar. G: 3,40 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 48, nr. 181. An: 148-149 e.n.
126. Denar. G: 3,21 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 50, nr. 196. An: 150-151 e.n.
127. Denar. G: 3,08 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 53, nr. 219. An: 152-153 e.n.
128. Denar. G: 3,20 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 53, nr. 219. An: 152-153 e.n.
129. Denar. G: 3,48 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 53, nr. 219. An: 152-153 e.n.
130. Denar. G: 3,64 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 53, nr. 221. An: 152-153 e.n.
131. Denar. G: 3,13 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 53, nr. 221. An: 152-153 e.n.
132. Denar. G: 2,91 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 53, nr. 222. An: 152-153 e.n.
133. Denar. G: 3,06 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 54, nr. 229 (a). An: 153—154 e. n.
134. Denar. G: 3,20 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 54, 229 (a). An: 153-154 e.n.
135. Denar. G: 3,28 gr. D: 18 mm. C mediocră. RIC, III, p. 55, nr. 235. An: 153—154 e. n.
136. Denar. G: 2,78 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 55, nr. 238. An: 154-155 e.n.
137. Denar. G: 3,21 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 56, nr. 250. An: 155-156 e.n.
138. Denar. G: 3,23 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 56, nr .252 An: 155-156 e.n.
139. Denar. G: 3,27 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 56, nr. 252. An: 155-156 e.n.
140. Denar. G: 2,89 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 56, nr. 254. An: 155-156 e.n.
141. Denar. G: 3,19 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 57, nr. 259. An: 156-157 e.n.
142. Denar. G: 3,28 gr. D: 17 mm. C: bună. RIC, III, p. 57, nr. 260. An: 156-157 e.n.
143. Denar. G: 2,87 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 57, nr. 264. An: 156-157 e.n.
144. Denar. G: 3,21 gr. D: 19 mm. C bună. RIC, III, p. 58, nr. 272 (a). An: 157—158 e. n.
145. Denar. G 3,57 gr. D: 17 mm. C mediocră. RIC, III, p. 59, nr. 274. An: 157—158 e. n.
146. Denar. G: 3,19 gr. D: 16 mm. C bună. RIC, III, p. 60, nr. 286 (a). An: 158—159 e. n.
147. Denar. G: 3,31 gr. D: 17 mm. C bună. RIC, III, p. 60, nr. 290 (a). An: 158—159 e. n.
148. Denar. G: 3,31 gr. D: 18 mm. C bună. RIC, III, p. 61, nr. 293 (a). An: 158—159 e. n.
149. Denar. G: 3,06 gr. D: 18 mm. C bună. RIC, III, p. 62, nr. 294 (a). An: 158—159 e. n.
150. Denar. G: 3,41 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 62, nr. 298. An: 159-160 e.n.
151. Denar. G: 2,91 gr. D: 19. mm. C: f. bună. RIC, III, p. 63, nr. 305. An: 159-160 e.n.
152. Denar. G: 3,29 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 64, nr. 313 (d). An: 160—161 e. n.
153. Denar. G: 3,24 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 64, nr. 314. An: 160-161 e.n.

FAUSTINA SENIOR

154. Denar. G: 3,34 gr. D: 16 mm. C: bună. RIC, III, p. 69, nr. 345. An: 141-161 e.n.
155. Denar. G: 3,45 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 69, nr. 345. An: 141-161 e.n.
156. Denar. G: 2,74 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 70, nr. 348. An: 141-161 e.n.
157. Denar. G: 2,90 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 70, nr. 351. An: 141-161 e.n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

158. Denar. G: 3,22 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 70, nr. 351. An: 141-161 e.n.
159. Denar. G: 3,36 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 70, nr. 351. An: 141-161 e.n.
160. Denar. G: 3,24 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III. p. 70, nr. 356. An: 141-161 e.n.
161. Denar. G: 3,12 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 71, nr. 358. An: 141-161 e.n.
162. Denar. G: 3,44 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III. p. 71, nr. 358. An: 141-161 e.n.
163. Denar. G: 3,18 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 71. nr. 361. An: 141-161 e.n.
164. Denar. G: 3,18 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 71. nr. 362. An: 141-161 e.n.
165. Denar. G: 3,40 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 71. nr. 362. An: 141-161 e.n.
166. Denar. G: 2,97 gr. D: 19 mm. C bună. RIC, III, p. 71. nr. 361 (a). An: 141—161 e. n.
167. Denar. G: 3,04 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 71. nr. 362. An: 141-161 e.n.
168. Denar. G: 3,42 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 71, nr. 366. An: 141-161 e.n.
169. Denar. G: 3,41 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC. III, p. 72, nr. 374. An: 141-161 e.n.
170. Denar. G: 3,01 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC. III, p. 72, nr. 374. An: 141-161 e.n.
171. Denar. G: 3,34 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 72, nr. 378. An: 141-161 e.n.
172. Denar. G: 3,20 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 72. nr. 379. An: 141-161 e.n.
173. Denar. G: 3,23 gr. D: 17 mm. C bună. RIC, III, p. 72, nr. 382 (a). An : 141—161 e. n.
174. Denar. G: 2,76 gr. D. 19 mm. C bună. RIC. III, p. 72, nr. 382 (a). An 141—161 e. n.
175. Denar. G: 2,92 gr. D: 18 mm. C bună. RIC, III, p. 72, nr. 382 (a). An 141—161 e. n.
176. Denar. G: 3,36 gr. D: 19 mm. C bună. RIC, III, p. 73, nr. 384 (b). An : 141—161 e. n.
177. Denar. G: 3,21 gr. D: 19 mm. C bună. RIC, III, p. 74, nr. 394 (a). An : 141—161 e. n.
178. Denar. G: 3,21 gr. D: 18 mm. C bună. RIC, III, p. 74, nr. 394 (a). An 141—161 e. n.
179. Denar. G: 3,20 gr. D: 18 mm. C bună. RIC, III, p. 74, nr. 395 (c). An : 141—161 e. n.

MARCUS AURELIUS

180. Denar. G: 2,83 gr. D: 19 mm. C bună. RIC, III, p. 79, nr. 424 (a). An 140—144 e. n.
181. Denar. G: 3,31 gr. D: 18 mm. C bună. RIC, III, p. 80, nr. 429 (a). An 145—(147 ?) X e. n.
182. Denar. G: 3,42 gr. D: 17 mm. C f. bună. RIC III, p. 80, nr. 429 (a). An : 145—(147 ?) X e. n.
183. Denar. G: 2,86 gr. D: 19 mm. C bună. RIC, III, p. 81, nr. 438 (a). An : 147—148 e. n.
184. Denar. G: 3,48 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 86, nr. 461. An: 153-154 e.n.
185. Denar. G: 2,93 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 88, nr. 473. An: 156-157 e.n.
186. Denar. G: 2,75 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC III, p. 88, nr. 473. An: 156-157 e.n.
187. Denar. G: 3,49 gr. D: 17 mm. C bună. RIC, III, p. 89, nr. 475 (a). An : 157—158 e. n.
188. Denar. G: 3,01 gr. D: 17 mm. C bună. RIC, III, p. 89, nr. 475 (a). An : 157—158 e. n.

DIVUS ANTONINUS (EMISE SUB MARCUS AURELIUS)

189. Denar. G: 3,40 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC. III, p. 247, nr. 429. An: 161 e. n.
190. Denar. G: 3,31 gr. D: 17 mm. C: bună. RIC. III, p. 247, nr. 431. An: 161 e. n.
191. Denar. G: 3,34 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 247, nr. 436. An: 161 e. n.
192. Denar. G: 3,25 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 247, nr. 441. An: 161 e. n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

MARCUS AURELIUS

193. Denar. G: 3,16 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 216, nr. 37. An: decembrie 161—decembrie 162 e. n.
194. Denar. G: 3,15 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 217, nr. 50. An : decembrie 161—decembrie 162 e. n.
195. Denar. G: 3,55 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 217, nr. 50. An : decembrie 161—decembrie 162 e. n.
196. Denar. G: 3,18 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 217, nr. 50. An : decembrie 161—decembrie 162 e. n.
197. Denar. G: 3,00 gr. D: 17 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 218, nr. 67. An: decembrie 162—decembrie 163 e. n.
198. Denar. G: 3,31 gr. D: 17 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 219, nr. 81. An: decembrie 163—decembrie 164 e. n.
199. Denar. G: 3,33 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 221, nr. 112. An: decembrie 163—decembrie 164 e. n.
200. Denar. G: 3,33 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 222, nr. 124. An: decembrie 164—august 165 e. n.
201. Denar. G: 3,37 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 223, nr. 125. An: decembrie 164—august 165 e. n
202. Denar. G: 2,83 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 224, nr. 138. An: august—decembrie 165 e. n.
203. Denar. G: 3,18 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 226, nr. 163. An: vară—decembrie 166 e. n.
204. Denar. G: 3,52 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 228, nr. 191. An: februarie—decembrie 168 e. n.
205. Denar. G: 3,20 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 229, nr. 209. An: decembrie 168—decembrie 169 e. n.
206. Denar. G: 3,24 gr .D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 232, nr. 248. An: decembrie 170—decembrie 171 e. n.
207. Denar. G: 3,28 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 233, nr. 260 (a). An: decembrie 171—decembrie 172 e. n.
208. Denar. G: 3,52 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 234, nr. 274. An: decembrie 172—decembrie 173 e. n.
209. Denar. G: 3,37 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 238, nr. 330. An: toamnă—decembrie 175 e. n.
210. Denar. G: 2,52 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 241, nr. 367. An: decembrie 176—toamnă 177 e .n.
211. Denar. G: 2,92 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 242, nr. 373 .An: decembrie 176—toamnă 177 e. n.

LUCIUS VERUS

212. Denar. G: 3,09 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III. p. 257, nr. 540. An: august—decembrie 165 e. n.
213. Denar. G: 3,23 gr. D: 20 mm. C: f. bună. RIC, III. p. 258, nr. 555. An: decembrie 165—vară 166 e. n.
214. Denar. G: 3,29 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 259, nr. 561. An: vară—decembrie 166 e. n.
215. Denar. G: 3,15 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 260, nr. 580. An: decembrie 167—februarie 168 e. n.
216. Denar. G: 2,98 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 261, nr. 595. An : februarie—decembrie 168 e. n.
217. Denar. G: 3,72 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 261, nr. 595. An: februarie—decembrie 168 e. n.

FAUSTINA JUNIOR

218. Denar. G: 3,08 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 268, nr 669. An: 161-180 e.n.
219. Denar. G: 3,51 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC. III, p. 269, nr. 677. An: 161-180 e.n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

220. Denar. G: 3,27 gr. D: 20 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 269, nr. 677. An: 161-180 e.n.
221. Denar. G: 3,06 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 269, nr. 677. An: 161-180 e.n.
222. Denar. G: 3,00 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 269, nr. 686. An: 161-180 e.n.
223. Denar. G: 3,58 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 269, nr. 688. An: 161-180 e.n.
224. Denar. G: 3,47 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 269, nr. 688. An: 161-180 e.n.
225. Denar. G: 3,47 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 269, nr. 688. An: 161-180 e.n.
226. Denar. G: 3,20 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 271, nr. 711. An: 161-180 e.n.
227. Denar. G: 3,18 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 271, nr. 715. An: 161-180 e.n.
228. Denar. G: 2,98 gr. D: 18 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 272, nr. 730. An: 161-180 e.n.
229. Denar. G: 3,04 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 93, nr. 495 (b). An: —175 e.n.
230. Denar. G: 3,31 gr. D: 17 mm. C: bună. RIC, III, p. 93, nr. 495 (b). An: —175 e.n.
231. Denar. G: 2,54 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 93, nr. 497. An: —175 e.n.
232. Denar. G: 2,42 gr. D: 17 mm. C: bună. RIC, III, p. 93, nr. 497. An: —175 e.n.
233. Denar. G: 2,96 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 93. nr. 502 (a). An: — 175 e. n. Emisă sub Antoninus Pius.
234. Denar. G: 3,06 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 93, nr. 502 (a). An: — 175 e. n. Emisă sub Antoninus Pius.
235. Denar. G: 2,77 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 93, nr. 502 (b). An: —175 e. n. Emisă sub Antoninus Pius.
236. Denar. G: 3,29 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 94, nr. 506 (b). An : —175 e. n. Emisă sub Antoninus Pius.
237. Denar. G : 3,84 gr. D: 20 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 273, nr. 739. An: 176-180
238. Denar. G: 3,84 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 273, nr. 744. An: 176-180 e. n. Emisă după moartea ei.
239. Denar. G: 3,18 gr. D: 20 mm. C: bună. RIC, III, p. 273, nr. 749 .An: 176-180 e. n. Emisă după moartea ei.

COMMODUS

240. Denar. G: 3,10 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 266, nr. 649. An: 178 e. n.
241. Denar. G: 3,12 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 266, nr. 649. An: 178 e. n.
242. Denar. G: 3,07 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 267, nr. 654. An: 177-178 e.n.

LUCILIA

243. Denar. G: 2,78 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 274, nr. 757. An: —183 e.n.
244. Denar. G: 2,86 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 275, nr. 770. An: —183 e.n.
245. Denar. G: 3,04 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, III, p. 276, nr. 781. An: —183 e.n.
246. Denar. G: 2,77 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 276, nr. 781. An: —183 e. n.
247. Denar. G: 2,94 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 276, nr. 785. An: —183 e.n.
248. Denar. G: 3,17 gr. D: 19 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 276, nr. 788. An: —183 e.n.
249. Denar. G: 3,10 gr. D: 20 mm. C: f. bună. RIC, III, p. 276, nr. 788. An: —183 e.n.

VARIANTE

DOMITIANUS

250. Denar. G : 3,13 gr. D 19 mm. C: mediocră. Nu este în RIC; în Cohen, I. este la nr. 380, aversul, iar la nr. 381 reversul. An: 80 e. n. ?
251. Denar. G: 2,93 gr. D: 19 mm C: bună. RIC, II, p. 170, nr. 140, dar legenda de pe avers are PM. An : 88—89 e. n. ?

T. AELIUS CAESAR

252. Denar. G: 3,68 gr. D: 18 mm. C: bună. RIC, II, p. 392, nr. 436. Pe revers nu are legendă CONCORD, ci o are în exergă. An : 137 e. n. ?

ANTONINUS PIUS

253. Denar. G: 3,36 gr. 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 45, nr. 158 A (b), dar are pe avers capul laureat al împăratului. An : 145—181 e. n. ?
254. Denar. G : 3,03 gr. D: 19 mm. C: bună. RIC, III, p. 45, nr. 158 A (b). La fel. An : 145—161 e. n. ?

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

MARCUS AURELIUS

255. Denar. G : 3,70 gr. D : 18 mm. C : bună, RIC, III, p. 89. nr. 475 (a), dar pe revers nu are pilastru. An: 157—158 e. n. ?

(ANTONINUS PIUS)

256. AR. (denar). G: 3,31 gr. D: 19 mm. C: slabă. Imită o monedă, probabil din 160 e. n., deci pare a fi bătută după 160 e. n. (?).
Av. „MONEDĂ". Împăratul are capul laureat spre dreapta. Execuția bună, legenda indescifrabilă.
Rv. „BARBARIZATĂ". Divinitate feminină, drapată, spre stînga în picioare. În mîna stîngă are o lance, mîna dreaptă este întinsă. Legenda ilizibilă.

ADDENDA

Prof. M. Zămoșteanu mi-a încredințat pentru studiu următoarele trei monede, provenind din primul tezaur de la Bîrgăoani. Îi mulțumim din nou. Astfel primul tezaur are 449 monede.

VESPASIANUS

1. Denar. G: 3,15 gr. D: 18 mm. C: mediocră. Probabil după 76 e.n. ?

FAUSTINA SENIOR

2. Denar. G: 2,98 gr. D: 16 mm. C: mediocră. An: 141—161 e.n.

MARCUS AURELIUS

3. Denar. G: 3,01 gr. D: 19 mm. C: bună. An: vară—decembrie 168 e.n.

Résumé

Pour completer l'étude „Les nouvelles découvertes des trésors impériaux romain à Piatra Neamț". — „Carpica". I, 1968, maintenant, nous publions les annexes (I et II) où nous décrivons les monnaies des nos trésors.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

TEZAURUL DE DENARI ROMANI DE LA ARDEOANI

V. CĂPITANU

În primăvara anului 1965 eleva Năstase Elisaveta a descoperit cu totul întîmplător pe dealul Bejenie, în punctul „Surini" comuna Ardeoani, județul Bacău un depozit de monede tezaurizat într-o căniță din ceramică de culoare cenușie cu toartă, lucrată la roată în tehnica La Tène din care se păstrează doar cîteva fragmente. Monedele au fost predate de urgență la postul de miliție din localitate.

La numai cîteva zile de la data descoperirii ne-am deplasat la fața locului și am constatat că monedele fuseseră înaintate Secției de miliție din Moinești. După ce am procedat la preluarea monedelor de la Moinești, ne-am deplasat de urgență la locul descoperirii împreună cu învățătoarea Stratulat Maria care făcuse tot ce-i stătuse în putință pentru salvarea tezaurului.

Ulterior am constatat că nu toate monedele fuseseră predate miliției și că parte din ele și le însușiseră diferite persoane care au asistat la predarea tezaurului. Așa se explică faptul că 3 monede au ajuns la învățătoarea Prisecaru Maria din localitate, 1 la Liceul „V. Alecsanrdi" din Bacău printr-o elevă din Ardeoani, 4 la căminul cultural din localitate și 1 monedă la Liceul din Moinești. Din cele 9 monede am reușit să recuperăm doar 5. Așa că vom prezenta catalogul celor 96 monede din care 91 în inventarul Muzeului de Istorie din Bacău, 1 la Liceul „V. Alecsandri" Bacău și 4 în micul muzeu din Ardeoani.

In cele ce urmează prezentăm tezaurul monetar de la Ardeoani în ordine cronologică și cu trimiterile la cataloagele de specialitate.

LISTA CRONOLOGICĂ A MONEDELOR

MARC ANTONIUS

1. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 16,8—18 mm. C: mediocră. Efes. Anul: 32-31 î.e.n.

VESPASIANUS

2. Denar. AR. G 3,10 g. D 17,8—19 mm. C bună. BMC. Lagdunum. 379. Anul: 70 e. n.

Același

3 Denar. AR. G: 3,10 g. D: 17,5—20 mm. C: bună. BMC. Roma. 112. Anul: 73 e.n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Acelaşi
4. Denar. AR. Roma. 135. Anul: 74.
Acelaşi
5. Denar. AR. G 3,00 g. D : 17,2—18 mm. C : bună. BMC. 136. Anul : 74.
Acelaşi
6. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 17,7—19,1 mm. C: bună. BMC. Roma. 137. Anul: 74.
Acelaşi
7. Denar. AR. G: 2,90 g. D: 18—19,4 mm. C: bună. BMC. Roma. 137. Anul : 74
Acelaşi
8. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 19—19,7 mm. C: bună. BMC. Roma. 146. Anul: 74
Acelaşi
9. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 18,5—19,5 mm. C: bună. BMC. Roma. 146. Anul: 74
Acelaşi
10. Denar. AR. G : 3,10 g. D 17,7—18,5 mm. C : bună. BMC. 165. Anul : 75 ?
Acelaşi
11. Denar. AR. G: 3,00 g. D: 7,6—19 mm. C: bună. BMC. 165 ? Anul : 75

VESPASIANUS-DOMITIANUS

12. Denar. AR. G: 2,80 g. D: 18,5—19 mm. C: bună. BMC. 193. Anul: 76
Acelaşi
13. Denar. AR. G : 3,00 g. D : 18,4—20 mm. C : bună. BMC. 234. Anul 77-78

VESPASIANUS

14. Denar. AR. G : 3,20 g. D 17,3—18,2 mm. C : mediocră. Nu se poate citi legenda revers.
Acelaşi
15. Denar. AR. G: 2,70 g. D: 15,9—16,9 mm. C: mediocră. Nu se poate citi legenda revers.
Acelaşi
16. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 18—19,6 mm. C: mediocră. Nu se poate citi legenda revers.
Acelaşi
17. Denar. AR. G: 2,80 g. D: 16,6—17,9 mm. C: mediocră. Nu se poate citi legenda revers.

TITUS

18. Denar. AR. G: 3,00 g. D: 17,7—17,9 mm. C: bună. BMC. 123. Anul: 80-81

TITUS-VESPASIANUS

19. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 16,8—18,4 mm. C: bună. BMC. Roma. 123. Anul: 80-81
Acelaşi
20. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 18,2—19,6 mm. C: bună. BMC. Roma. 123. Anul: 80-81
Acelaşi
21. Denar. AR. G: 3,00 g. D: 17,9—18,2 mm. C: bună. BMC. 129. Anul: 80-81

DOMITIANUS

22. Denar. AR. G: 3,00 g. D: 16,9—18,5 mm. C: bună. BMC. Roma. 167. Anul: 90.
Acelaşi
23. Denar. AR. G: 3,20 g. D: 18,6—19,5 mm. C: bună. BMC. Roma. 205. Anul: 92-93

TRAIANUS

24. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 16,9—18,1 mm. C: bună. BMC. Roma. 86. Anul : 101-102.
Acelaşi
25. Denar. AR. G: 3,20 g. D: 17,6—18 mm. C: bună. BMC. Roma. 102. Anul : 101-102.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Acelaşi
26. Denar. AR. G: 3,20 g. D: 18—18,7 mm. C: bună. BMC. Roma. 227. Anul : 103-111.
Acelaşi
27. Denar. AR. G: 3,00 g. D: 17,6—18 mm. C: bună. BMC. Roma. 271. Anul: 106.
Acelaşi
28. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 16,8—18,2 mm. C: bună. BMC. Roma. 281. Anul: 106.
Acelaşi
29. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 17,5—19,5 mm. C: bună. BMC. Roma. 281 (?)
Acelaşi
30. Denar. AR. G : 3,10 g. D : 18,3—18,7 mm. C : bună. BMC. Roma. 288. Anul : 106.
Acelaşi
31. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 17,1—18,4 mm. C: bună. BMC. Roma. 305.
Acelaşi
32. Denar. AR. G: 3,00 g. D: 17,3—19,9 mm. C: bună. BMC. Roma. 306. Anul: 106.
Acelaşi
33. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 17,3—18,6 mm. C. bună. BMC. Roma. 319. Anul: 106.
Acelaşi
34. Denar. AR. G : 3,20 g. D: 18,1—19,6 mm. C: bună. BMC. Roma. 328. Anul : 106.
Acelaşi
35. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 17—18,9 mm. C: bună. BMC. Roma. 328. Anul : 106.
Acelaşi
36. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 17,6—19 mm. C. bună. BMC. Roma. 276. Anul: 106.
Acelaşi
37. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 16,9—19,5 mm. C: bună. BMC. Roma. 281. Anul: 106
Acelaşi
38. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 16,6—18,8 mm. C: bună. BMC. Roma. 281. Anul: 106
Acelaşi
39. Denar. AR. G : 3,20 g. D 16,7—19,7 mm. C : bună. BMC. Roma. 415. Anul : 112-117
Acelaşi
40. Denar. AR. G 3,20 g. D: 18,9—19,8 mm. C: bună. BMC. Roma. 445. Anul: 112-117
Acelaşi
41. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 17,9—18,8 mm. C: bună. BMC. Roma. 468. Anul: 112-117.
Acelaşi
42. Denar. AR. G: 3,00 g. D: 18—19 mm. C: bună. BMC. Roma. 474. Anul: 112-117
Acelaşi
43. Denar. AR. G: 3,00 g. D: 17,2—18,6 mm. C: bună. BMC. Roma. 500. Anul: 112-117.
Acelaşi
44. Denar. AR. G: 2,80 g. D: 18—20 mm. C: bună. BMC. Roma. 545. Anul: 112-117
Acelaşi
45. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 18,6—19,5 mm. C: bună. BMC. Roma. 545. Anul: 112-117.
Acelaşi
46. Denar. AR. G: 2,80 g. D: 18,3—19 mm. C: bună. BMC. Roma. 577. Anul : 112-117.
47. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 17,8—18 mm. C: bună. BMC. Roma. 639. Anul : 112-117.

HADRIANUS

48. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 17,5—18,7 mm. C: bună. BMC. 11. Anul: 17
Acelaşi
49. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 18—18,7 mm. C: bună. BMC. 77. Anul: 118
Acelaşi
50. Denar. AR. G: 3,00 g. D: 17,2—18,7 mm. C: bună. BMC. 84. Anul: 118
Acelaşi
51. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 17,6—19,8 mm. C: bună. BMC. 84. Anul: 118
Acelaşi
52. Denar. AR. G : 2,70 g. D 17,8—19,2 mm. C : bună. BMC. 93. Anul : 118

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Acelaşi
53. Denar. AR. G: 3,20 g. D: 18,4—19,8 mm. C: bună. BMC. 133. Anul: 119-138.
Acelaşi
54. Denar. AR. G 4,30 g. D : 17,6—18,8 mm. C bună. BMC. 212. Anul : 119-138
Acelaşi
55. Denar. AR. G: 3,30 g. D: 17—19 mm. C: bună. BMC. 257. Anul: 119-138
Acelaşi
56. Denar. AR. G : 3,10 g. D 17,9—18,8 mm. C bună. BMC. 262. Anul 119-138
Acelaşi
57. Denar. AR. G: 3,30 g. D: 17,3—18,7 mm. C: bună. BMC. 282. Anul: 119-138
Acelaşi
58. Denar. AR. G: 3,00 g. D: 17,5—18,2 mm. C: bună. BMC. 324. Anul: 119-138
Acelaşi
59. Denar. AR. G : 3,30 g. D : 17,5—18,3 mm. C bună. BMC. 338. Anul : 125—128
Acelaşi
60. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 17—18,9 mm. C: bună .BMC. 401 (?). Anul: 125-128
Acelaşi
61. Denar. AR. G: 3,00 g. D: 18,3—21 mm. C: bună. BMC. 405 (?) Anul: 125-128
Acelaşi
62. Denar. AR. G: 2,90 g. D: 17,6—17,6 mm. C: bună. BMC. 405 (?) Anul: 125-128
Acelaşi
63. Denar. AR. G: 3,20 g. D: 17,3—20 mm. C: bună. BMC. 416. Anul: 125-128
Acelaşi
64. Denar. AR. G: 3,20 g. D: 18,1—18,8 mm. C: bună. BMC. Roma. 566. Anul : 132-134.
Acelaşi
65. Denar. AR. G : 3,40 g. D : 16,9—17,2 mm. C bună. BMC. 715. Anul : 134-138
Acelaşi
66. Denar. AR. G: 2,90 g. D: 16,1—19,3 mm. C: bună.
Acelaşi
67. Denar. AR. G : 3,30 g. D : 17,5—18,3 mm. C : bună.
Acelaşi
68. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 16,7—18,5 mm. C: mediocră.
Acelaşi
69. Denar. AR. G: 3,90 g. D: 16,8—17,6 mm. C: bună.
Acelaşi
70. Denar. AR. G: 3,30 g. D: 18,1—19 mm. C: mediocră.

SABINA HADRIANUS

71. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 16,5—17,5 mm. C: bună. BMC. 932

ANTONINUS PIUS

72. Denar. AR. G: 3,00 g. D: 17,2—17,9 mm. C: bună. BMC. 207. Anul: 140-144
Acelaşi
73. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 17,9—18,9 mm. C: bună. BMC. 537. Anul: 145-161
Acelaşi
74. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 17,4—18,5 mm. C: bună. BMC. 619. Anul: 147-148
Acelaşi
75. Denar. AR. G: 3,20 g. D: 16,9—18,4 mm. C: bună. BMC. Roma. 635. Anul : 148-149
Acelaşi
76. Denar. AR. G: 3,50 g. D: 16,8—17,9 mm. C: bună. BMC. 847. Anul: 155-156
77. Denar. AR. G: 3,60 g. D: 17,1—17,7 mm. C: bună. Legenda parţial scrisă.

ANTONINUS PIUS : MARCUS AURELIUS CAESAR

78. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 17,9—18,4 mm. C: bună. BMC. Roma. 277. Anul: 140-144.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ANTONINUS PIUS MARCUS AURELIUS

79. Denar. AR. G: 3,30 g. D: 16,2—17,4 mm. C: bună. BMC. 593. Anul: 145-160.
Acelaşi
80. Denar. AR. G: 3,50 g. D: 16,5—18 mm. C: bună. BMC. Roma. 775.

ANTONINUS PIUS FAUSTINA SENIOR

81. Denar. AR. G: 3,50 g. D: 16,9—19 mm. C: bună. BMC. 311. Anul după 141.

FAUSTINA SENIOR

82. Denar. AR. G: 3,30 g. D: 16,5—18,4 mm. C: bună. BMC. 373. Anul după 141
Acelaşi
83. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 17,5—18,6 mm. C: bună. BMC. 408. Anul după 141
Acelaşi
84. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 16,5—17,2 mm. C: bună. BMC. 449. Anul după 141
Acelaşi
85. Denar. AR .G: 3,80 g. D: 16—18,2 mm. C: bună. BMC. 449. Anul după 141
Acelaşi
86. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 16—18,4 mm. C: bună. BMC. 449. Anul după 141

MARCUS AURELIUS.

87. Denar. AR. G: 3,60 g. D: 17,6—79 mm. C: bună. BMC. 487. Anul: 168-169
Acelaşi
88. Denar. AR. G: 3,20 g. D: 18,1—19,6 mm. C: bună. BMC. Roma. 669. Anul: 175-176

FAUSTINA JUNIOR

89. Denar. AR. G: 3,10 g. D: 18,2—18,5 mm. C: bună. BMC. Roma. 1099
MARCUS AURELIUS ŞI LUCIUS VERUS ANTONINUS PIUS
90. Denar. AR. G: 3,30 g. D: 17,9—18,4 mm. C: bună. BMC. Roma. 65. Anul 161 (?)

MARCUS AURELIUS COMMODUS

91. Denar. AR. G: 2,90 g. D: 17,5—18,4 mm. C: bună. BMC. 810. Anul: 179-180.

CRISPINA

92. Denar. AR. G: 2,80 g. D: 16,3—17,6 mm. C: bună. BMC. Roma. 36.

SEPTIMIUS SEVERUS

93. Denar. AR. G: 3,40 g. D 17,3—18,2 mm. C bună. BMC. Roma. 362 .Anul: 201-210.

CARACALLA

94. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 17,3—18,2 mm. C: bună. BMC. Roma. 296. Anul: 201-206.

PESCENNIUS NIGER

95. Denar. AR. G: 3,40 g. D: 17,5—18 mm. C: bună. Nu e tipul în BMC.
Acelaşi
96. Denar. AR. G: 2,80 g. D: 17,2—17,5 mm. C: bună. Nu e tipul în BMC.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

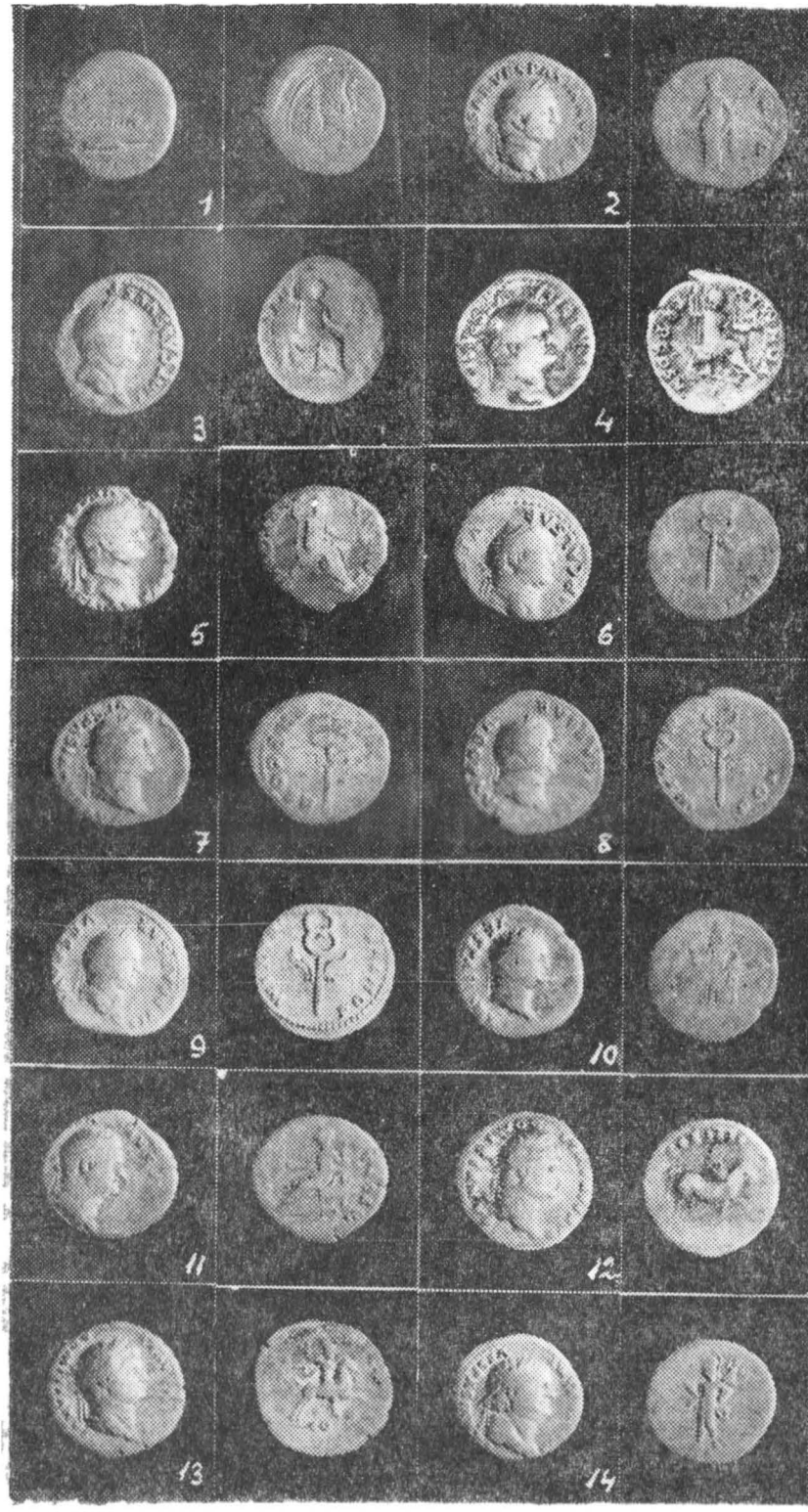

PLANȘA I

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

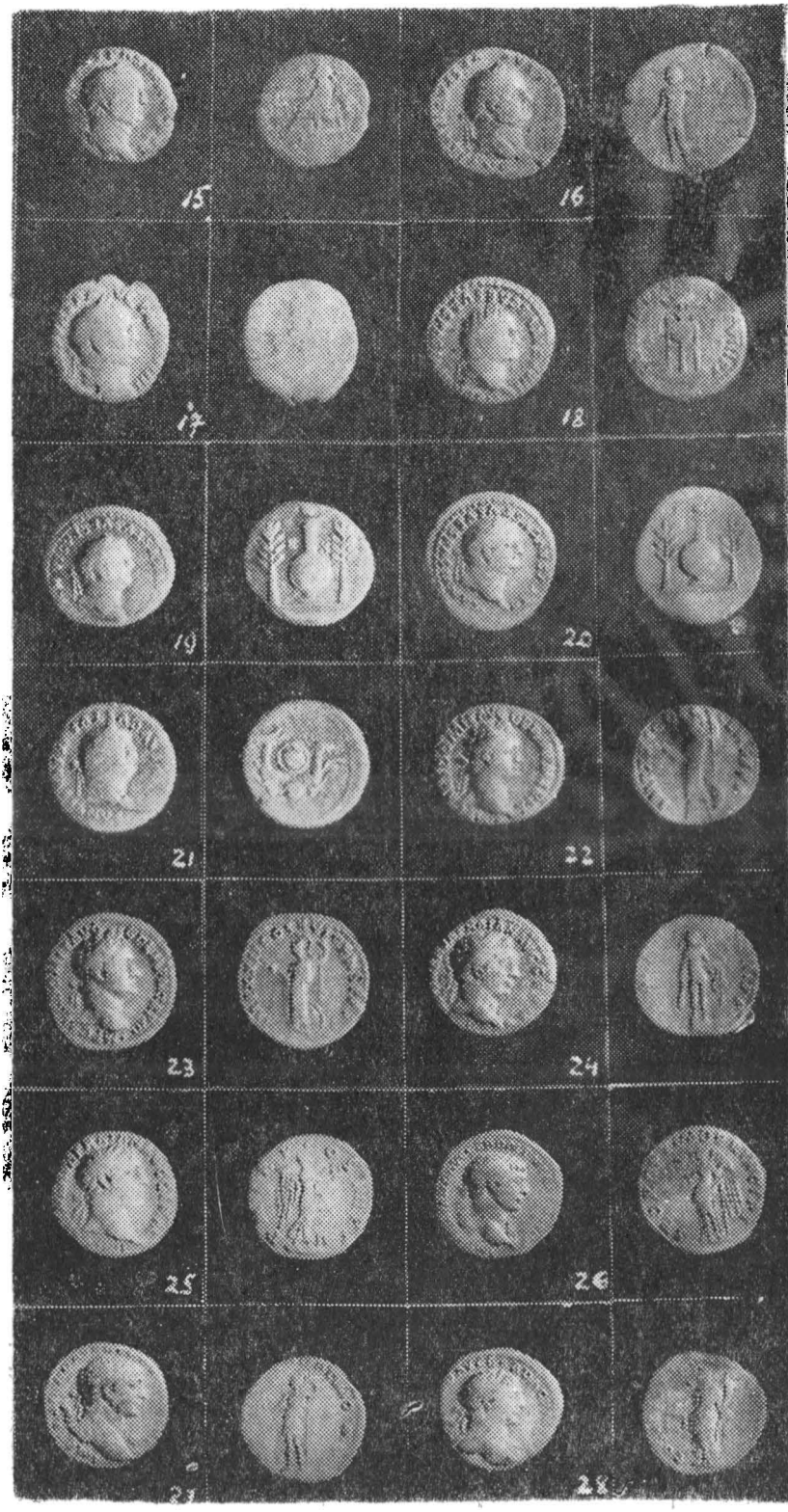

PLANȘA II

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

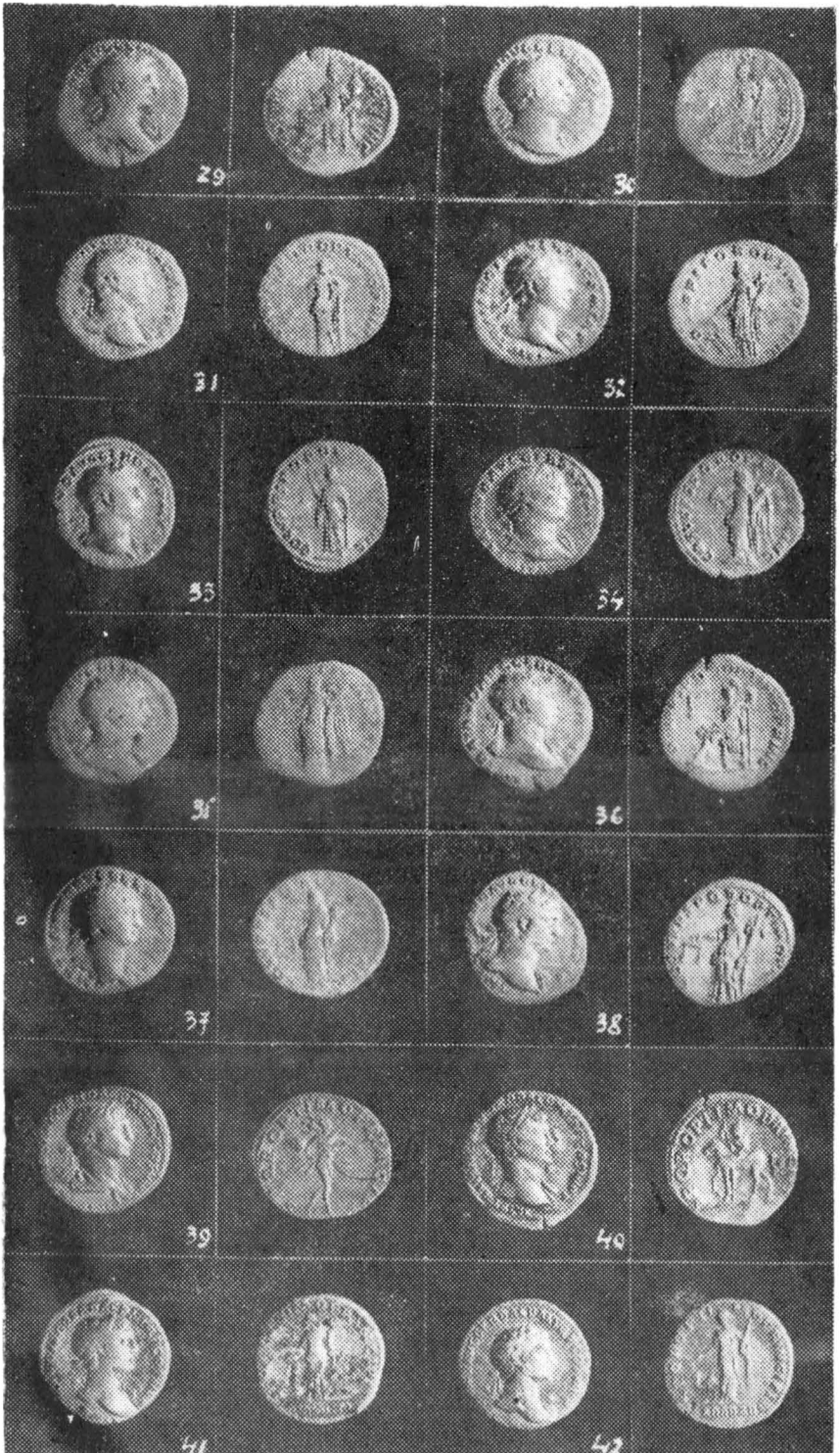

PLANŞA III http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

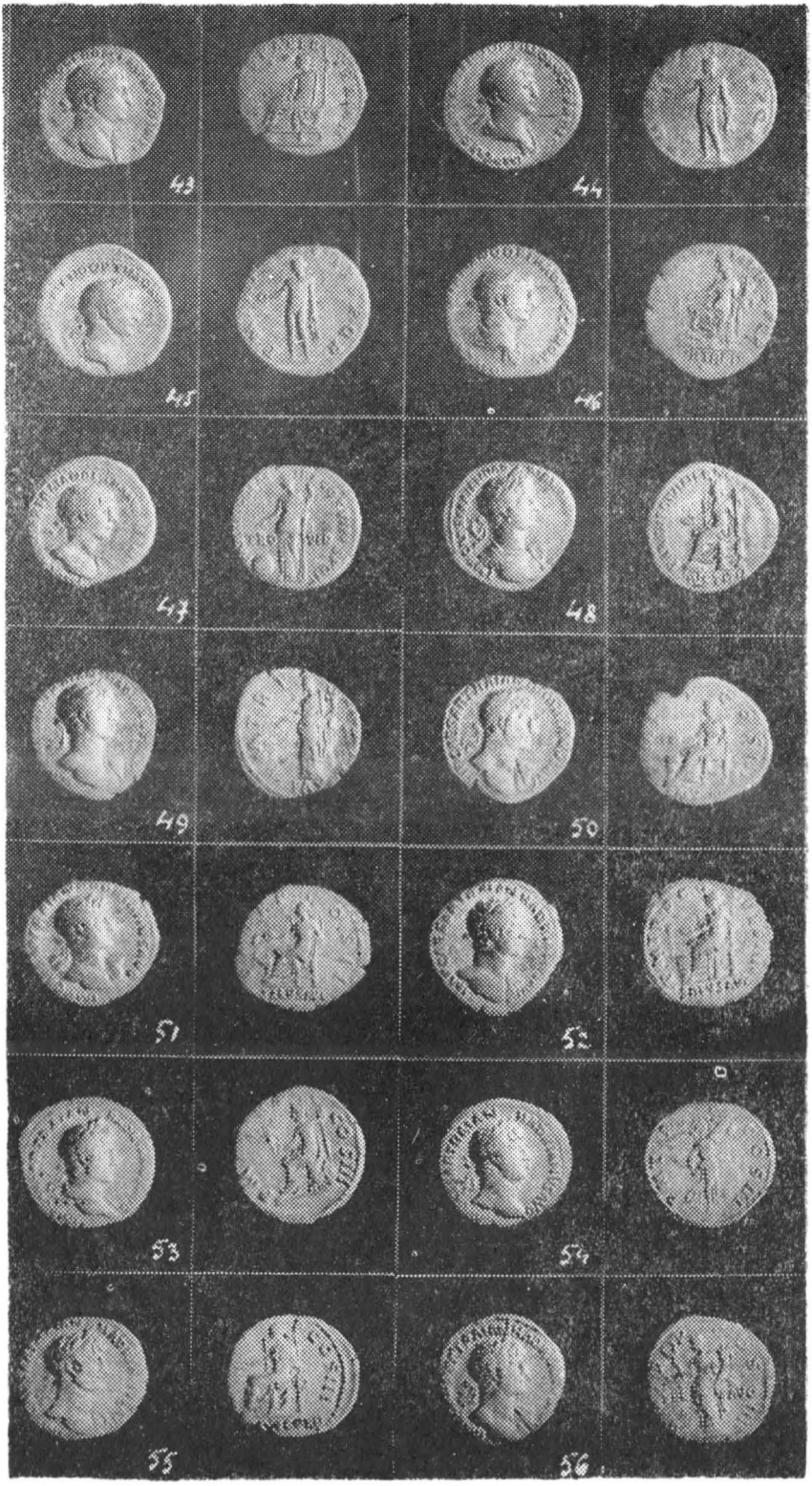

PLANŞA IV

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

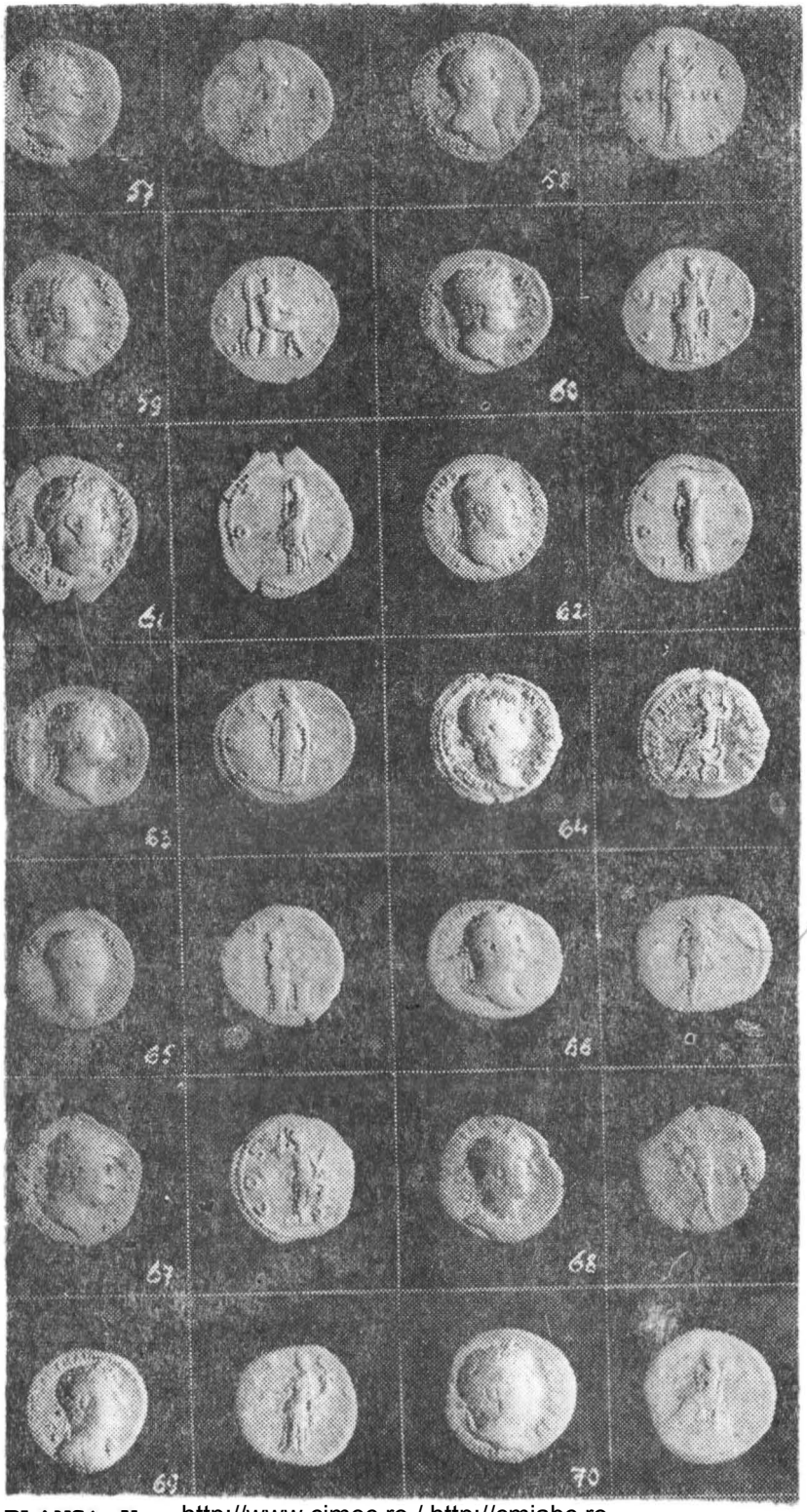

PLANŞA V

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

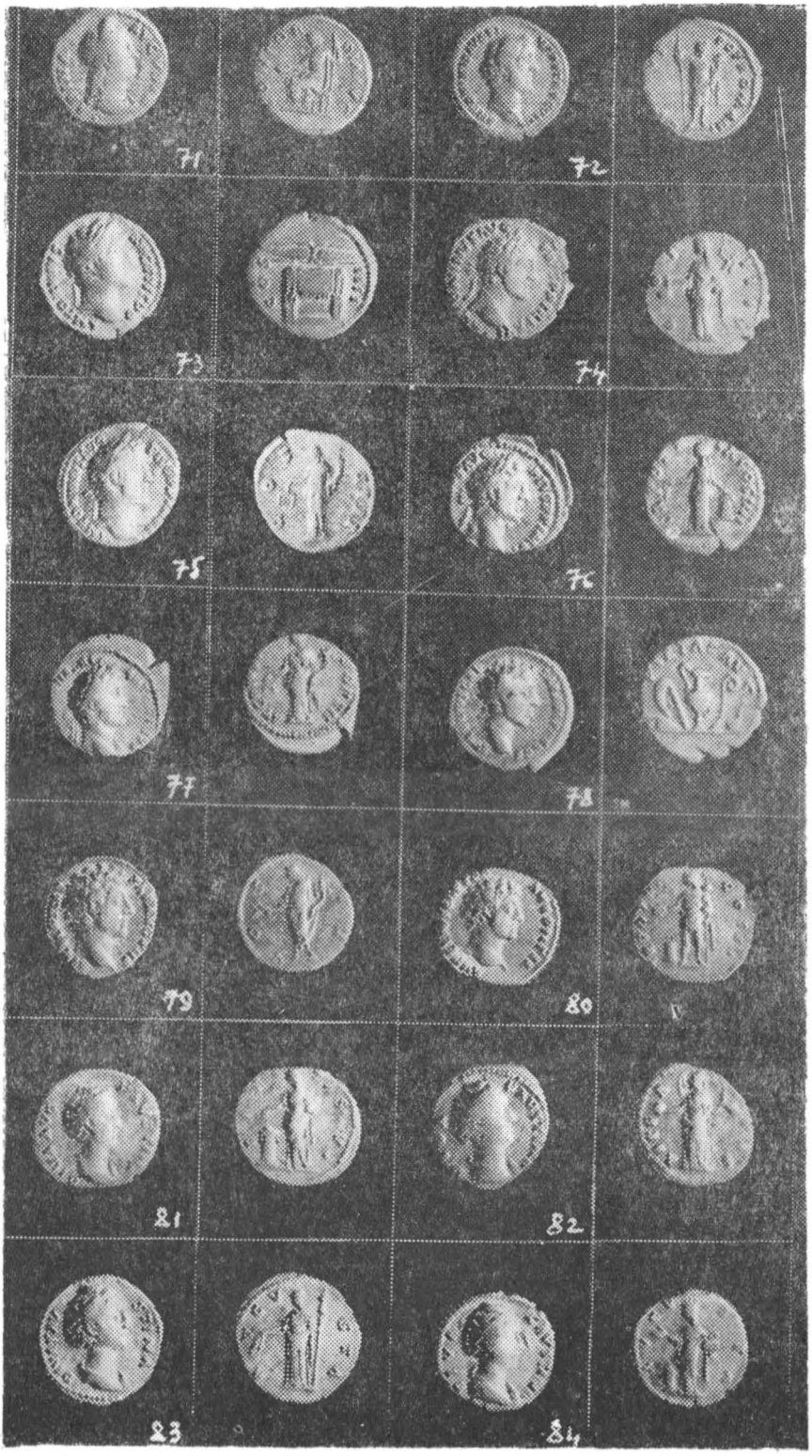

PLANȘA VI

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

PLANȘA VII

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

LE TRÉSOR DE MONNAIES ROMAINES DE L'ÉPOQUE IMPÉRIALE DÉCOUVERT À ARDEOANI, DISTRICT DE BACĂU

Résumé

Au printemps de 1965 on a découvert fortuitement à Ardeoani—Bacău, un dépôt de monnaies romaines imperiales. Les monnaies ont été déposées dans un pot en argile grise, travaillé au tour pourvu d'une anse en téchnique La Tène, et dont on conserve quelques fragments.

Le trésor est composé de 96 monnaies dont 91 se trouvent au musée de Bacău, au foyer culturel d'Ardeoani et l'une d'elles au lycée V. Alecsandri de Bacău. Nous les présentans échalonnées chronologiquement : Marc Antonius, 1 exemplaire, Vespasinus, 14. Domiţianus, 2. Titus, 1. Titus Vespasianus, 3. Domiţianus, 2. Traianus, 24. Hadrianus, 23. Sabina Hadrianus, 1. Antoninus Pius, 6. Faustina Senior, 5. Marcus Aurelius Caesar, 1. Antonius Pius ; Marcus Aurelius 2, Antoninus Pius, Faustina Senior 1. Marcus Aurelius, 2, Faustina Junior, 1, Marcus Aurelius, Lucius Verus, Antoninus Pius, 1. Marcus Aurelius Commodus, 1. Crispina, 1. Septimius Severus, 1, Caracalla, 1. Pescenninus Niger, 2.

EXPLICATION DES FIGURES

Planche I. — Deniers romaines imperiales découverts à Ardeoani, district de Bacău
Planche II. — Deniers romaines imperiales découverts à Ardeoani, district de Bacău
Planche III. — Deniers romaines imperiales découverts à Ardeoani, district de Bacău
Planche IV. — Deniers romaines imperiales découverts à Ardeoani, district de Bacău
Planche V. — Deniers romaines imperiales découverts à Ardeoani, district de Bacău
Planche VI. — Deniers romaines imperiales découverts à Ardeoani, district de Bacău
Planche VII. — Deniers romaines imperiales découverts à Ardeoani, district de Bacău

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

DOUĂ TEZAURE ROMANE DESCOPERITE ÎN JUDEȚUL BACĂU

MARIA CHIȚESCU, PAUL ȚARALUNGĂ

În nota de față prezentăm două tezaure monetare romane, ambele descoperite în județul Bacău. Primul a ieșit la iveală în aprilie 1963 în satul Prăjești, [1] jud. Bacău. Tezaurul a fost găsit de către locuitorii Vasilache Gh. Mihai și Vasilache Gh. Manole, în timp ce erau în grădina din spatele casei părintești, situată la extremitatea sudică a satului Prăjești din comuna Traian. Monedele, 152 denari romani republicani și imperiali s-au găsit într-un vas de ceramică de culoare cenușie, ale cărui fragmente s-au pierdut. S-a găsit la o adîncime de 20-30 cm.

Al doilea depozit monetar s-a descoperit în satul Buhoci. com. Buhoci jud. Bacău, la 11 martie 1966, cu ocazia muncilor agricole, de către locuitorul P. Robu. Este format din 27 denari romani imperiali.

Întrucît nu avem toate datele tehnice greutate, diametru — fapt ce necesită un studiu mai îndelungat — în prezenta notă publicăm aceste două tezaure monetare numai cu trimiteri la cataloagele de specialitate.

I. *Tezaurul din satul Prăjești, județul Bacău*

1— 5	M. ANTONIUS Denari, Sydenham, Est, 1216. Anul 32-31 î.e.n.
6— 8	*Același* Denari. Sydenham, Est, 1219. Anul 32-31 î.e.n.
9—12	*Același*. Sydenham, Est, 1221. Anul 32-31 î.e.n.
13—20	*Același* Denari. Sydenham, Est, 1223. Anul 32-31 î.e.n.
	Același Denar. Sydenham, Est, 1, 1225. Anul 32-31 î.e.n.
22—24	*Același* Denari. Sydenham, Est, 1227. Anul 32-31 î.e.n.
25—27	*Același* Denari. Sydenham, Est, 1229. Anul 32-31 î.e.n.
28—29	*Același* Denari. Sydenham, Est, 1232 a. Anul 32-31 î.e.n.
30—33	*Același* Denari. Sydenham, Est, 1235. Anul 32-31 î.e.n.

1. B. Mitrea, *Cronică*, în *SCIV*, 18, 1967, 1, p. 200, n. 63 și 64; M. Chițescu, *Unele aspecte ale relațiilor dintre Dicomes și Marcus Antonius în lumina descoperirilor numismatice*, în *SCIV*, 19, 1968, 4, p. 662-663, nr. 30 și 31.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

34—37 *Acelaşi*
Denari. Sydenham, Est, 1236. Anul 32-31 î.e.n.
38—42 *Acelaşi*
Denari. Sydenham, Est, 1243. Anul 32-31 î.e.n.
43—45 *Acelaşi*
Denari. Sydenham, Est, 1244. Anul 32-31 î.e.n.
46—106 Emisiuni ale lui *Marcus Antonius* cu numele legiunilor, dar fiind şterse nu pot fi citite.
107 NERO
Denar, RIC, 45. Anul 54-55 ; Cohen [2], 119.
108—109 *Acelaşi*
Denari. RIC, 50. Anul 54-55 ; Cohen [2], 258.
110 *Acelaşi*
Denar. RIC, 60. Anul 63-68 ; Cohen [2], 366.
111 VITELLIUS
Denar. RIC, 18. Anul 69 ; Cohen [2], 48.
112 *Acelaşi*
Denar. RIC, 24. Anul 69.
113—118 VESPASIAN
Denar. RIC, 10. Anul 69-71 ; Cohen [2].
119—121 *Acelaşi*
Denar. RIC, 22. Anul 69-71.
122 *Acelaşi*
Denar. RIC, 33. Anul 70-72.
123 *Acelaşi*
Denar. RIC, 39. Anul 70-72.
124 *Acelaşi*
Denar. RIC, 43 ? Anul 72-73.
125—127 *Acelaşi*
Denar. 50. Anul 72-73.
128—130 *Acelaşi*
Denar. RIC, 58. Anul. 73.
131 *Acelaşi*
Denar. RIC, 66, anul 73.
132 *Acelaşi*
Denar. RIC, 72. Anul 74.
133 *Acelaşi*
Denar. RIC, 73. Anul 74.
134—135 *Acelaşi*
Denar. RIC, 90. Anul 75.
136 Denar. RIC, 103 ? Anul 77-78.
137 *Acelaşi*
Denar. RIC, 132. Anul 78-79.
138 TITUS
Denar. RIC, 12. Anul 79.
139 *Acelaşi*
Denar. RIC, 21 b. Anul 80.
140 *Acelaşi*
Denar. RIC, 24 a. Anul 80.
141 *Acelaşi*
Denar. RIC, 25 a. Anul 80.
142 TITUS VESPASIAN
Denar. RIC, 59. Anul 80-81.
143 DOMIŢIAN
Denar. RIC, 1. Anul 81.
144 *Acelaşi*
Denar. RIC, 18. Anul 95.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

146 TRAIAN
Denar. RIC, 52. Anul 101-102.
147 *Același*
Denar. RIC, 347. Anul 114-117.
148 HADRIAN
Denar. RIC, 202. Anul 119-122.
149 ANTONINUS PIUS
Denar. RIC, 127. Anul 145-161.
150 ANTONINUS PIUS—FAUSTINA I
Denar. RIC ? foarte tocită.
152 M. AURELIUS—FAUSTINA II
Denar. RIC, 728.

II. *Tezaurul de la Buhoci, comuna Buhoci, județul Bacău*

1 NERO
Denar. RIC, 50 .Anul 54-55.
2 VESPASIAN
Denar. RIC, 34. Anul 70-72.
3 *Același*
Denar. RIC, 90. Anul 75.
4 *Același*
Denar. RIC, 111. Anul 77-78.
5 TRAIAN
Denar. RIC, 10. Anul 98-99.
6 *Același*
Denar. RIC, 115. Anul 103-111.
7 *Același*
Denar. RIC, 172. Anul 103-111.
8 *Același*
Denar. RIC, 251. Anul 112-114.
9 *Același*
Denar. RIC, 253. Anul 112-114.
10—11 *Același*
Denar. RIC, 318. Anul 114-117.
12 *Același*
Denar. RIC, 356. Anul 114-117.
13 HADRIAN
Denar. RIC, 78 a. Anul 119-122.
14 *Același*
Denar. RIC, 98. Anul 119-122.
15—16 *Același*
Denar. RIC, 161. Anul 125-128.
17 *Același*
Denar. RIC, 267. Anul 134-138.
18 *Același*
Denar. RIC, 282. Anul 134-138.
19 HADRIAN—L. AELIUS CAESAR
Denar. RIC, 436. Anul 137.
20 ANTONINUS PIUS
Denar. RIC, 111.Anul 143-144 ?
21 *Același*
Denar. RIC, 127. Anul 143-161.
22 *Același*
Denar. RIC, 162. Anul 146-147.
23 *Același*
Denar. RIC, 222. Anul 152-153.
24 ANTONINUS PIUS—FAUSTINA I
Denar. RIC. 344. Anul după 141.
25 *Același*
Denar. RIC. 356. Anul 141.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

26 M. AURELIUS—FAUSTINA II
Denar. RIC, 677.
27 *Aceiași*
Denar. RIC, 710.

Repartizate cronologic, cele 152 monede de la Prăjești ne dau următorul tabel

1 Marcus Antonius — emisiuni pentru legiuni	106 exemplare
2 Nero	4 exemplare
3 Vitellius	2 exemplare
4 Vespasian	25 exemplare
5 Titus	5 exemplare
6 Domițian	3 exemplare
7 Traian	2 exemplare
8 Hadrian	1 exemplar
9 Antoninus Pius și familia	2 exemplare
10 M. Aurelius și familia	2 exemplare

Următorul tablou cronologic ne este înfățișat de tezaurul de la Buhoci:

1 Nero	1 exemplar
2 Vespasian	3 exemplare
3 Traian	8 exemplare
4 Hadrian	6 exemplare
5 Hadrian — L. Aelius Caesar	1 exemplar
6 Antoninus Pius și familia	6 exemplare
7 Faustina II (M. Aurelius)	2 exemplare

Deci ambele tezaure se încheie în timpul lui Marcus Aurelius.

Aceste două tezaure se încadrează într-un complex mai larg de descoperiri monetare din Moldova. Deoarece amîndouă se încheie cu denari emiși în timpul domniei lui M. Aurelius : Faustina II (Prăjești, RIC, 278 ; Buhoci, RIC, 710), ele se adaugă perfect descoperirilor mai vechi de la Negri, Oniceni [2], Vlădiceni [3] și Simionești [4]. Recent, două studii [5] sistematic prezentate, ne pun la zi cu descoperirile monetare romane imperiale de pe întreaga Moldovă cît și cu evenimentele politice care au dus la ascunderea unui mare număr de depozite monetare în regiunea susmențională.

2. Pentru tezaurele de la Oniceni și Negri a se vedea : B. Mitrea, *Contribuții numismatice la istoria triburilor daco-getice din Moldova în a doua jumătate a secolului al II-lea e. n.*, în *SCIV*, VII, 1956, p. 159-177.

3. C. Mătasă și B. Mitrea, *Cîteva tezaure și descoperiri monetare în regiunea Bacău*, în *SCIV*, I, 1957, p. 475, nr. 6.

4. Maria Chițescu și Minodora Ursache, *Tezaurul de denari romani imperiali descoperit la Simionești (județul Neamț)*, în *SCN*, IV, 1968, p. 385-391.

5. Ne referim la valorosul studiu semnat de Gh. Poenaru-Bordea, V. Mihăilescu-Bîrliba și A. Artimon, *Un mic tezaur de denari romani imperiali descoperit la Ghindăoani (județul Neamț)*, în *SCIV*, 19, 1968, 4, p. 597-611 și la articolul *Noi descoperiri de tezaure imperiale la Piatra Neamț*, semnat de Mihăilescu-Bîrliba și apărut în *Carpica*, 1968, p. 209-231.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

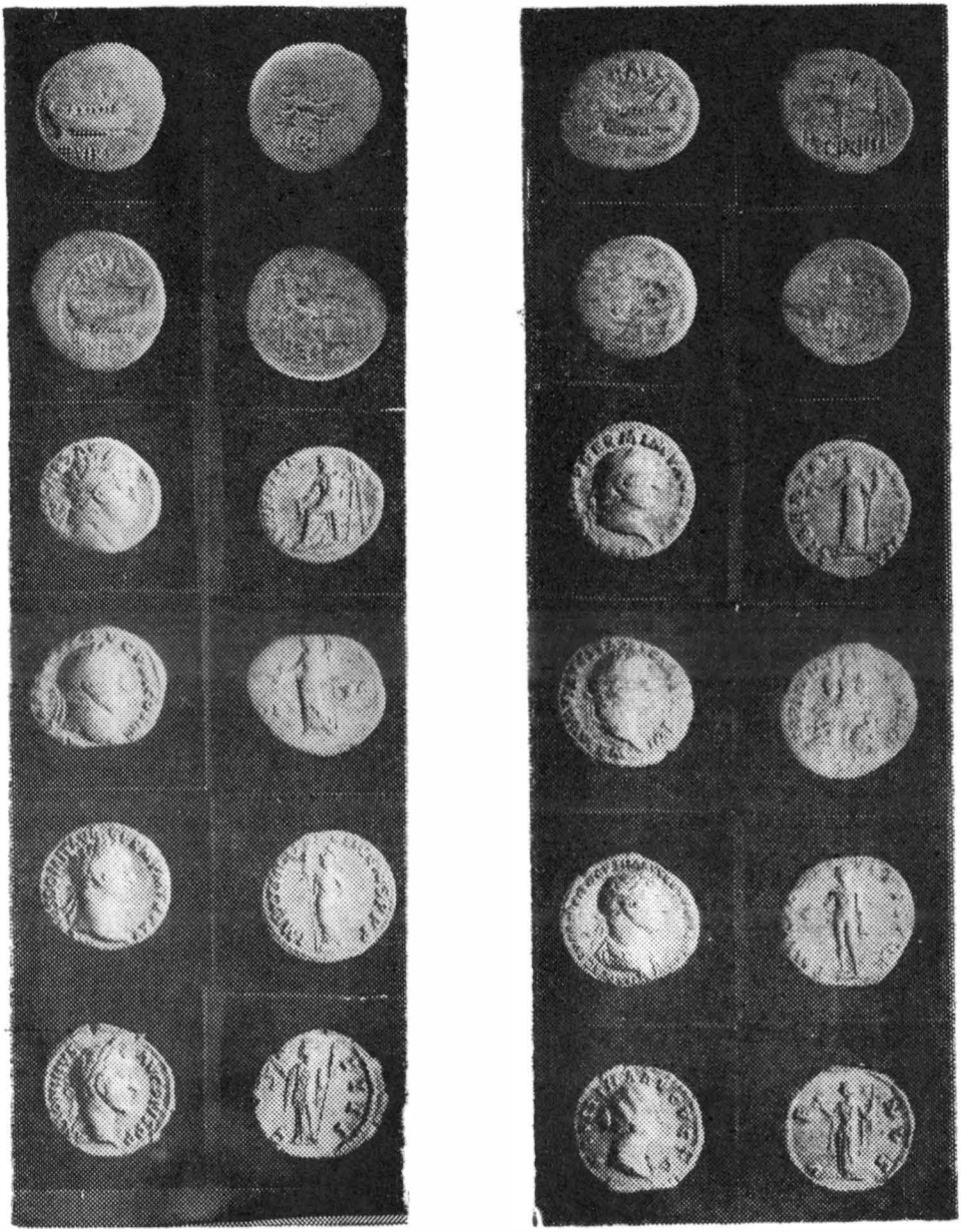

Fig. 1. — Monede din tezaurul de la Prăjești

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

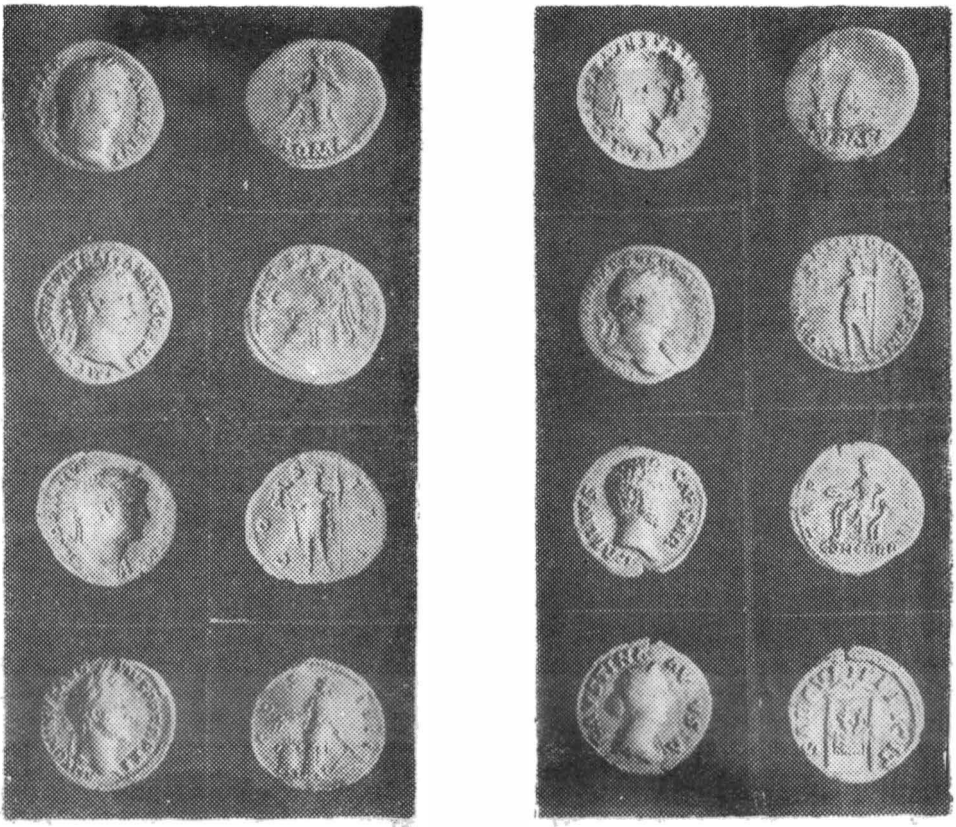

Fig. 2. — Monede din tezaurul de la Buhoci

DEUX TRÉSORS ROMAINS DÉCOUVERTS DANS LE DISTRICT DE BACĂU

Résumé

Lauters présente deux trésors romains découverts en Moldavie, district de Bacău. L'un a été découvert à Prăjești, le 11 mars 1963 et est composé de 152 deniers romains républicains et impériales depuis Marcus Antonius jusqu'au Marcus Aurelius — Faustina II.

Le déuxième trésor on a été découvert en 1966, dans le village de Buhoci, commune de Buhoci. Il se compose de 27 deniers romains-impériales, depuis Néron jusqu'à Marc Auréle — Faustina II.

EXPLICATIONS DES FIGURES

PLANCHE I 1. Deniers romaines imperiales découverts à Prăjești, district Bacău.
2. Deniers romaines imperiales découverts à Buhoci, district Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CONTRIBUȚII LA PROBLEMA RITULUI DE ÎNMORMÎNTARE LA CARPO-DACI

V. URSACHI

Descoperirile din ultimii ani au adus importante date privind necropolele daco-carpice din Moldova și au dat posibilitatea formulării unor concluzii mai ample, atît în ceea ce privește ritul de înmormîntare cît și în unele probleme de cronologie și datare.

Din punct de vedere al ritului de înmormîntare, principalele necropole carpice cercetate pînă în prezent se împart în două grupe : a) necropole în care se practica numai incinerația — Bărboasa [1], Pădureni [2], Izvoare-Roman [3] și b) necropole birituale — Poenești [4], Gabăra Moldoveni [5], Văleni [6], Săbăoani [7], unde pe lîngă incinerație se practica și înhumația.

Practicarea celor două rituri de înmormîntare în necropolele carpice a dus la formularea unor ipoteze contradictorii privind apartenența etnică a mormintelor de înhumație. Astfel, unii cercetători consideră mormintele de înhumație ca aparținînd populației sarmatice [8], iar alții, că atît mormintele de incinerație cît și cele de înhumație aparțin aceleași populații, respectiv daco-carpice [9].

Cea de a doua ipoteză, formulată încă de la publicarea rezultatelor săpăturilor din necropola de la Poienești, de către profesorul Radu Vulpe,

---

1. C. Buzdugan și V. Căpitanu, *Necropola daco-carpică de la Bărboasa*, în *Carpica*, 1968, p. 199-208.

2. S. Morintz și Gh. Bichir, *Săpăturile de la Păudreni*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 482-493.

3. Săpături efectuate de V. Ursachi în 1987. Material inedit în colecțiile Muzeului de Istorie din Roman.

4. R. Vulpe, *Săpăturile de la Poienești din 1949*, în *Materiale*, I, 1953, p. 215-506.

5. Iulian Antonescu, *Săpăturile de la Gabăra*, în *Materiale*, VII, 1961, p. 449-457.

6. I. Ioniță și V. Ursachi, *Noi date arheologice privind ritulu funerare la carpo-daci*, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 211-226.

7. Săpături efectuate de V. Ursachi în 1966-1968. Materialul inedit în colecțiile Muzeului de Istorie din Roman.

8. Gh. Bichir, *Unele observații cu privire la necropolele de tip Poienești din Moldova și relațiile acestor necropole cu lumea sarmatică*, în *SCIV*, *XII*, 1961, 2, p. 267

9. R. Vulpe, *op. cit.*, în *Materiale*, I, 1953, p. 466 și urm. ; I. Antonescu, *op. cit.* în *Materiale*, VII, 1961, p. 453 ; D. Protase, *Considerations sur les rites funeraires des daces*, în *Dacia N. S. VI* 1962, p. 186 ; idem, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, *Edit. Acad. Buc.*, 1968, p. 57-59 ; I. Ioniță și V. Ursachi, *op. cit.* în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 219.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

este acceptată de majoritatea cercetătorilor, fiind confirmată de prezența în principalele necropole carpice a mormintelor de înhumație.

Deoarece mormintele de înhumație din necropolele carpice sînt aproape în exclusivitate de copii, nu mai încape nici o îndoială că ele aparțin aceleiași populații care își incinera restul morților. A admite că aceste morminte ar aparține unui alt grup etnic, care folosea în exclusivitate înhumația, respectiv sarmații, ar însemna să excludem folosirea necropolei respective și pentru înmormîntarea maturilor, ceea ce este, dacă nu imposibil, cel puțin greu de admis. Inventarul necropolelor cercetate constituie, de asemenea, un argument deosebit de important în atribuirea mormintelor de înhumație populației daco-carpice [10].

În susținerea tezei privind folosirea celor două rituri de către populația daco-carpică din secolele II-III e.n., ne vom opri, pe scurt, la două necropole birituale din această perioadă: cea de la Gabăra-Moldoveni și necropola I de la Săbăoani, singurele cercetate în întregime din aria culturii carpice.

Necropola de la Gabăra-Moldoveni a fost cercetată între anii 1957-1959, descoperindu-se 98 de morminte din care 36 de înhumație. Atît din punct de vedere al inventarului cît și al locului pe care îl ocupă în necropolă, mormintele de înhumație sînt contemporane cu cele de incinerație și aparțin aceleiași populații. Deosebirile de rit se datoresc, după cum o demonstrează și rezultatele cercetărilor antropologice — vîrstei celor înmormîntați aici, în majoritate copii și nu unui alt grup etnic. Din 33 morminte cercetate 32 sînt de copii care nu depășeau vîrsta de 11 ani, dîndu-ne posibilitatea să admitem folosirea înhumației, aproape în exclusivitate, la copii.

Necropola I de la Săbăoani a fost cercetată în anii 1966-1967, descoperindu-se 105 morminte, din care 63 de înhumație ce aparțin în exclusivitate unor copii. Ca și la Gabăra-Moldoveni nu există deosebiri de inventar între cele două tipuri de morminte. Numărul mai mare al mormintelor de înhumație în comparație cu cele de incinerație poate fi pus în legătură cu distrugerea unui mare număr de morminte de incinerație care erau mai la suprafața solului față de cele de înhumație a căror adîncime variază, în funcție de eroziunea solului, de la 0,10 m. pînă la 0,85 m. În orice caz, mormintele de înhumație, ca și la Gabăra-Moldoveni, reprezintă al doilea rit funerar practicat de populația daco-carpică.

Atît datarea necropolei, mai timpurie decît cea de la Gabăra-Moldoveni, cît și lipsa unor influențe sarmatice în inventarul ei, exclude orice contact direct a acestei populații cu triburile sarmatice și odată cu aceasta imposibilitatea apartenenței mormintelor de înhumație sarmaților.

Pe baza rezultatelor obținute din cercetarea acestor două necropole cît și din datele celorlalte necropole a căror cercetare este în curs, putem admite că populația daco-carpică din secolele II-III e.n. practica ambele rituri de înmormîntare iar influențele sarmatice, firești în condițiile contactului cu populația băștinașă, nu au afectat ritul de înmormîntare și

10. I. Ioniță și V. Ursachi, *op. cit.*, în *SCIV*. 19, 1968, 2 p. 222 și urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

nici partea cea mai sacră a vieţii spirituale a carpo-dacilor, necropola. De altfel e greu să admitem că sarmaţii ar fi acceptat folosirea în comun a necropolelor, chiar în condiţiile unei convetuiri mai îndelungate cu populaţia locală. Prezenţa mormintelor de înhumaţie în necropolele carpice timpurii, unde nu se constată o influenţă sarmatică, arată că această populaţie practica înhumaţia înainte de contactul cu sarmaţii.

CONTRIBUTIONS CONCERNANT LE RIT DE L'ENTERREMENT AUX CARPO-DACES

Résumé

Le principales découvertes à l'egard aux nécropoles carpiques du II-en—III-em siècle n.e. on met en discution la question concernant l'enterrement des carpo-daces.

Les rezultats obtenus dans les deux nécropoles recherché entièrment, celles de Gabăra-Moldoveni et Săbăoani-Roman, ainsi que les donnés obtenus d'autres nécropoles qui sont en train d'être cherché, l'auteur exprime l'opinion que la population daco-carpiques pratique en même temps le rit d'enterrement et d'inhumation.

L'inhumatoin était pratiqué en exclusivité pour les enfants. Donc est exclus la presecce dans les nécropoles carpiques des tombeaux d'inhumation qui appartiendont aux populations carpiques.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

STUDIUL SCHELETELOR DIN MORMINTELE DE ÎNHUMARE DIN NECROPOLA DE LA GABARA

OLGA NECRASOV şi D. BOTEZATU

Săpăturile executate în anii 1957-1958, sub conducerea tovarăşilor Vl. Dumitrescu, I. Antonescu şi V. Ursache, în necropola de la Gabăra-Moldoveni (com. Porceşti — judeţul Neamţ) au pus în evidenţă morminte de incineraţie precum şi morminte de înhumaţie. După obiectele găsite, autorii săpăturii atribuie ambele categorii de morminte aceleaşi populaţii, datîndu-le din secolul III e.n.

Osemintele provenite din mormintele de inhumaţie fac obiectul studiului de faţă.

I. *Materialul şi metoda de lucru*

Materialul este reprezentat prin resturile a 33 de schelete provenind din mormintele numerotate de la 200 la 235, lipsind numerele 217 şi 225. Cea mai mare parte din ele se află într-o stare de fragmentare extremă, din cauza condiţiilor de păstrare în sol, precum şi din cauza vîrstei fragede a indivizilor cărora au aparţinut.

În urma operaţiilor de restaurare au putut fi recuperate 10 neurocranii, dintre care numai 3 au masivul facial prezent. Restul materialului, rămas fragmentar, a putut face totuşi obiectul unei cercetări morfologice.

Cercetările biometrice şi morfologice au fost făcute după tehnica de lucru obişnuit întrebuinţată în antropologie (R. Martin).

I. *Consideraţii asupra vîrstei indivizilor înhumaţi*

Determinarea vîrstei scheletelor, a fost realizată pe baza studiului dentiţiei a resturilor de oase lungi şi de cranii.

S-a putut constata că din cele 33 schelete avute la dispoziţie, unul singur aparţine unui individ matur de sex masculin (207), celelalte 32 aparţinînd unor copii.

Determinarea mai precisă a vîrstei acestora din urmă, făcută pe baza unei analize minuţioase a dentiţiei, inclusiv a mugurilor dentari, ne-a per-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mis să precizăm următoarea frecvenţă pe vîrste a scheletelor de copii (tabelul I).

Tabelul I

Vîrsta scheletelor de copii din necropole de la Gabăra

Categoria	Ani	Nr. de indivizi
Infans I	interminabil	2
	1—2	3
	2	1
	2—3	4
	3	1
	4	2
„	4—5	1
„	5—6	3
„	6	5
Infans II	7	3
	7—8	3
	8	3
	9	—
	9—10	—
	10—11	2

După cum rezultă din tabelul I, scheletele de copii nu depăşesc vîrsta de 11 ani, integrîndu-se toate în categoriile de vîrstă „infas I" şi „infans II". Trebuie deci subliniată nu numai absenţa de schelete aparţinînd adolescenţilor (juvenis), dar chiar şi a scheletelor de copii din categoria „infans II" de vîrstă mai apropiată de adolescenţă (peste 11 ani).

Faptul că din 33 schelete din mormintele de inhumaţie, 32 aparţin unor copii sub vîrsta adolescenţei şi numai unul aparţine unui adult, pune problema cauzelor posibile acestei situaţii, în adevăr neobişnuite. Dacă, aşa cum stabilesc autorii săpăturii, nu există nici o diferenţă de inventar între mormintele de inhumaţie şi cele de incineraţie, unele şi altele aparţinînd aceluiaşi grup etnic, atunci se pune în mod firesc problema existenţei unui ritual dublu. Trebuie să ne întrebăm dacă nu cumva inhumaţia era practicată în special pentru cadavrele de copii sub vîrsta adolescenţei, fie pentru motive de ordin economic, fie pentru motive de ordin mistic. Totuşi, nu se poate conchide nimic sigur în această privinţă, deoarece nu ştim cu siguranţă ce anume conţineau mormintele de inhumaţie 217 şi 225, care nu ne-au parvenit (din planul de săpături ar rezulta însă că ele conţin tot schelete de copii), precum şi ce conţineau urnele de incineraţie. Pe de altă parte, nu ar fi exclus ca scheletele aflate în morminte de inhumaţie să fi aparţinînd unor copii, rezultaţi din căsătorii mixte al căror părinţi ar fi făcut parte din două grupuri etnice cu rituri de înmormîntare diferite, inhumaţie la unul şi incineraţie la altul. Oricum ar fi, credem că problema pusă în legătură cu aceste schelete este destul de

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

interesantă pentru ca să se încerce studiul resturilor de oseminte din urnele de incinerație, destul de anevoios de altfel din cauza stării de calcinare și extremă fragmentare a lor.

III. *Scurtă caracterizare antropologică a scheletelor de copii*

Din cele 32 de schelete de copii, s-au putut recupera 9 neorocranii, dintre care 2 prezintă și masivul facial. Rezultatul cercetărilor antropometrice și morfologice asupra acestui material este inclus în tabelul anexă. În această ordine de idei, trebuie să arătăm din capul locului că pentru o caracterizare antropologică a populației căreia au aparținut copii ce fac obiectul studiului de față, se poate utiliza numai indicele cefalic, care variază relativ puțin în decursul creșterii, ceilalți indici și mai ales dimensiuni schimbîndu-se mult pînă la vîrsta adultă. În tabelul II dăm frecvența categoriilor indicelui cefalic.

Tabelul II

Frecvența categoriilor indicelui cefalic în seria copiilor din necropola de la Gabăra

Categoria	Numărul de indivizi
Ultradolicocran X—64,9	—
Hiperdolicocran 65—69,9	—
Dolicocran 70—74,9	—
Mesocran 75—79,9	—
Brahicran 80—84,9	4
Hiperbrahicran 85,0—89,9	3
Ultrabrahicran 90—X	1

Din examinarea acestui tabel reies o serie de date interesante: lipsa craniilor aparținînd categoriilor dolicocrane, concentrarea majorității craniilor în categoriile brahicrană și hiperbrahicrană, prezența unui mezocran și a unui ultrabrahicran. Această repartiție pe categorii ale indicelui cefalic corespunde unei medii brahicrane (82, 57). Și aici trebuie să subliniem că, din punctul de vedere al caracteristicilor indicelui cranian, mica serie de copii de la Gabăra se apropie de populația actuală din fostul județ Roman (media = 83,81). Trebuie totuși să amintim că, așa cum rezultă din unele cercetări, indicele cefalic scade în decursul ontogenezei cu 1-1,5 unități în medie. Rezultă deci că indicele cefalic al unui individ, este în stare adultă, cu 1-1,5 unități de indice mai mic decît indicele său în perioada copilăriei. Aplicînd această scădere la media obținută pentru mica serie de copii de la Găbara obținem un indice de 81,07, care ar corespunde la indicele cefalic al aceleași serii, dacă copiii ar fi ajuns la vîrsta adultă. Remarcăm că, cu toată această scădere, indicele mediu rămîne tot brahicran, ceea ce este foarte interesant dat fiind epoca căreia aparțin.

În ceea ce privește forma occipitatului, majoritatea craniilor o prezintă bombată și numai doi o au mai mult sau mai puțin aplatisată, fără însă ca aceasta să fie provocată de practica deformării artificiale. De altfel,

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

examinarea atentă a celor nouă neorocranii restaurate, precum şi aceea a fragmentelor osoase existente aparţinînd craniilor ce nu au putut fi recuperate, nu ne-a permis să constatăm existenţa vreunei urme de deformaţii artificială.

IV. *Scurtă caracterizare antropologică a scheletului 207 (individ matur)*

Scheletul 207, aparţine unui bărbat matur, de circa 30 ani. Spre deosebire de scheletele copiilor de la Gabăra, acest schelet se află într-o stare de conservare destul de bună.

Neurocraniul, prezintă o formă *ovoidală* în normă verticală şi de „casă", în norma occipitală. Norma laterală a craniului prezintă o frunte aproape dreaptă, o linie a creştetului lungă, slab curbată şi ascendentă, o aplatizare prelambdică „meplat" şi un occipital bombat. Calota este lungă (197 mm) şi relativ îngustă (130 mm) ceea ce dă un indice cefalic hiperdolicocran (65,99). Înălţimea sa este destul de mare, ceea ce dă, luînd în consideraţie diametrele orizontale, indicii bazilobregmatic longitudinal (73,60) şi porobregmatic longitudinal (60,41) ortocrane, dar indicii bazilobregmatic transversal (111,54) şi porobregmatic transversal (91,54) *acrocrane.* Fruntea prezintă o lărgime foarte mare (eurimetopă accentuată ; 76,90), ca şi occipitalul (93,85). Atît relieful frontal cît şi cel occipital sînt slab dezvoltate. Nici o urmă de deformare artificială nu se observă pe acest craniu.

Masivul facial este puţin mezognat (indicele gnatic ; 101,79) şi mezen (51,79), prezentînd o înălţime şi o lărgime mijlocii. Dispoziţia malarelor este uşor frontalizată şi fosele canine destul de accentuate. Orbitele sînt mezoconci (84,00) iar nasul camerin (53,06).

Mandibula este destul de masivă, largă, cu gonioanele uşor răsfrînte în afară. Apofiza mentonieră prezintă o formă piramidală tipică.

Talia, calculată după metoda lui Manouvrier şi luîndu-se în consideraţie lungimea humerusului, a femurului şi a tibiei, ajunge la 163 cm. ceea ce constituie o talie masculină *submijlocie.*

Oasele lungi nu sînt masive. Femurul este uşor platimer, dar nu prezintă pilastru. Tibia este euricnemă.

Diagnoza tipologică : Caracterele acestui schelet ne arată că sîntem în prezenţa unui *tip protoeuropoid atenuat,* prezentînd poate şi un foarte mic amestec de elemente mediteranoide (în special talia).

CONCLUZII

După indicele său cefalic hiperdolicocran, scheletul individului matur se depărtează mai mult de seria scheletelor de copii, al căror neurocraniu a putut fi măsurat, care nu numai că nu prezintă nici un tip hiperdolicocran dar nu prezintă nici măcar un dolicocran moderat, majoritatea lor fiind brahicrani şi hiperbrahicrani (faţă de un singur mezocran). Această constatare pune problema apartenenţei individului matur (nr. 207) unui alt grup etnic decît acela căruia au aparţinut copiii. În această ordine de idei trebuie să subliniem că cunoaşterea raportului individului matur, din mormîntul 207, faţă de grupa copiilor ar fi deosebit de interesantă, el fiind singurul individ matur înhumat din toată necropola (faţă de 33 copii în-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

PLANȘA I

Fig. 1 a = Craniul 216
norma occipitală

Fig. 1 b Craniul 216
norma verticală

Fig. 2 a Craniul 208
norma occipitală

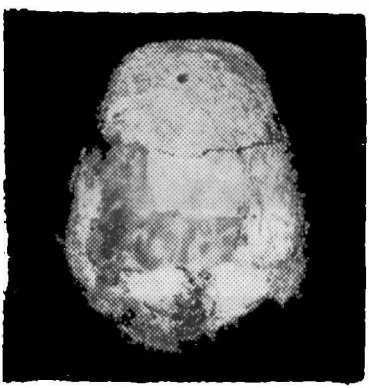

Fig. 2 b Craniul 208
norma verticală

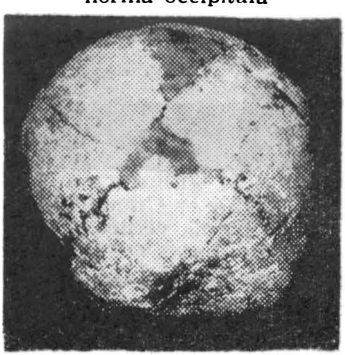

Fig. 3 a Craniul 216
norma occipitală

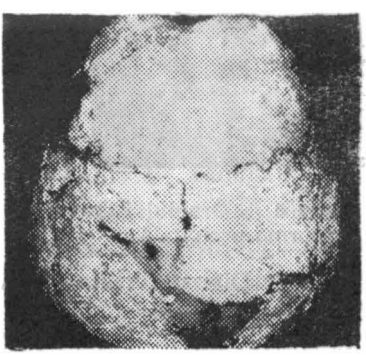

Fig. 3 b = Craniul 216
norma verticală

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

PLANŞA II

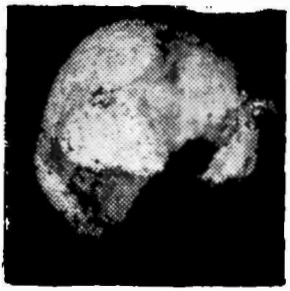

Fig. 1 a Craniul 233 norma laterală

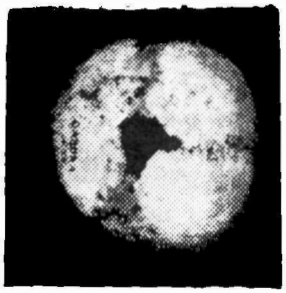

Fig. 1 b = Craniul 233 norma vertica'ă

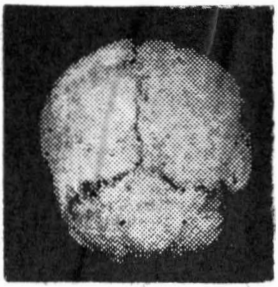

Fig. 1 c = Craniul 233 norma occipitală

Fig. 2 a = Craniul 223 norma facială

Fig. 2 b Craniul 223 norma laterală

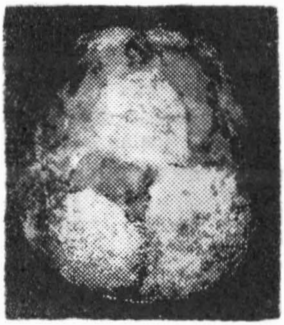

Fig. 2 d Craniul 223 norma occipitală

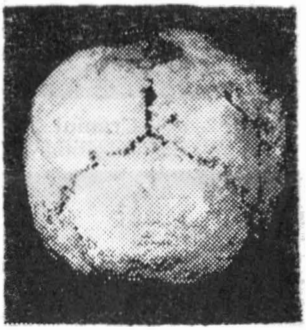

Fig. 2 c = Craniul 223 norma vertica'ă

humaţi). Din nefericire nu putem decît pune aici această problemă, dat fiind că ne lipsesc acum prea multe elemente pentru a o rezolva, diferenţa între indicii cefalici luată singură fiind insuficientă pentru aceasta. Dacă s-ar confirma apartenenţa individului matur unui alt grup etnic, fie pe bază de date arheologice, fie pe bază de cele antropologice, atunci aceasta

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

PLANȘA III

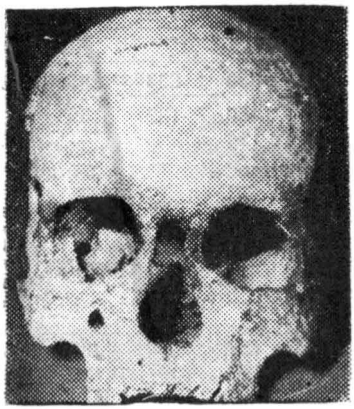

Fig. 1 a = Craniul 207
norma facială

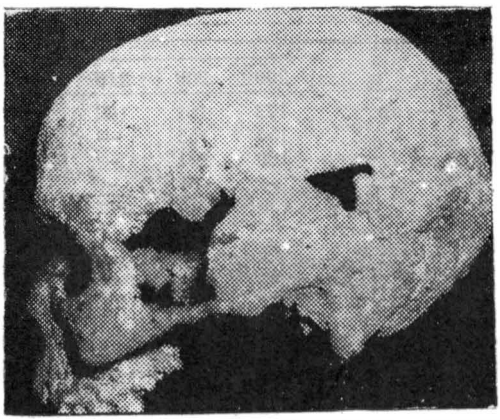

Fig. 1 b = Craniul 207
norma laterală

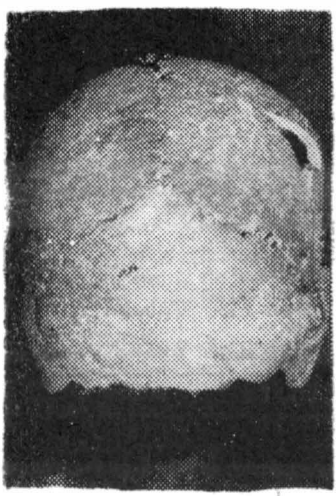

Fig. 1 c = Craniul 207
norma occipitală

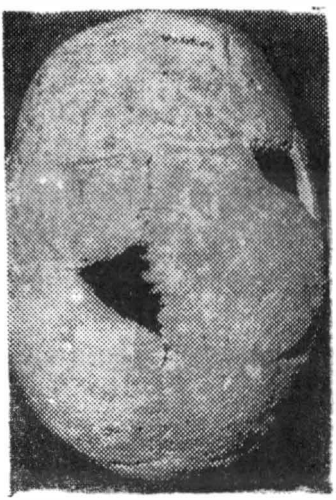

Fig. 1 d = Craniul 207
norma verticală

ar constitui un argument în plus în favoarea întrebuințării unui rit de înmormîntare diferit pentru copii, decît pentru indivizii adolescenți, adulți și maturi din populația căreia i-a aparținut necropola de la Gabăra. Precizarea acestei chestiuni ar fi foarte importantă cel puțin pentru antropologi, pentru că atunci considerarea indicelui cefalic al copiilor înhumați ar permite cunoașterea măcar parțială a caracterelor antropologice ale unei populații necunoscute din acest punct de vedere, dat fiind ritul de incinerație aplicat indivizilor ceva mai vîrstnici.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Tabel I (anexă)

Dimensiunile neurocraniului şi ale masivului facial

Dimensiuni	Copii									Matur
	200	208	215	216	223	226	230	233	235	207
1. g — op	173	163	162	149	156	162	159	132	159	197
2. g — l	154	155	—	131	139	152	154	—	—	184
3. g — l	160	161	—	149	153	158	148	—	—	189
4. n — ba	—	81	—	—	86	—	—	—	—	112
8. eu — eu	139?	127	132	125	137	141	131	126	138	130
9. ft. — ft.	—	—	—	88	87	—	86	—	—	100
10. co — co	—	—	—	—	117	—	111	—	—	—
12. ast — ast	—	—	—	—	101	—	—	—	—	112
17. ba — b	—	125	—	—	91	—	—	—	—	145
20. po — b	—	—	—	—	108	—	—	—	—	119
23. circ. oriz.	488	468	—	453	473	479	458	—	465	539
26. n — b	126	118	—	124	115	104	—	—	124	130
27. b — l	116	120	—	134	122	125	106	—	119	139
28. l — c	110	124	—	99	102	103	119	—	—	118
28. (1). l — i	94	78	—	50	84	66	74	—	—	73
28. (2). l — o	—	—	—	51	18	37	49	—	—	44
29. n — b	106	102	—	99	99	90	—	—	107	112
30. b — l	107	111	—	115	109	110	98	—	104	124
31. l — o	94	102	—	84	85	86	99	—	—	98
31 (1). l — i	83	72	—	48	76	60	67	—	—	66
32 (2). i — o	—	—	—	49	18	36	45	—	—	43
52. înălţ. orb.	—	—	—	—	34	—	—	—	—	31
51. mk — ek	—	—	—	—	36	—	—	—	—	36
54. al — al	—	—	—	—	20?	—	—	—	—	26
53. n — ns	—	—	—	—	42	—	—	—	—	49
60. lung. palat.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52
62. ol — sta.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52
63. enm_2 — enm_2.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	43
61. lărg. max. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	62

Tabelul II (anexă)

Indicii neurocraniului şi masivului facial

Indici	Copii									Matur
8 : 1	80,35	77,91	81,48	83,89	87,82	87,07	82,39	95,45	86,79	65,99
17 : 1	—	76,69	—	—	58,83	—	—	—	—	73,60
17 : 8	—	98,43	—	—	66,42	—	—	—	—	111,54
20 : 1	—	—	—	—	69,23	—	—	—	—	60,41
20 : 8	—	—	—	—	78,83	—	—	—	—	91,54
9 : 8	—	—	—	70,40	63,50	—	66,65	—	—	—
9 : 10	—	—	—	—	74,36	—	77,48	—	—	—
29 : 26	84,13	86,44	—	79,84	86,09	86,54	—	—	86,29	86,15
27 : 26	92,06	101,69	—	108,06	106,09	120,18	—	—	95,97	106,92
30 : 27	92,24	92,50	—	85,82	89,34	88,0	90,57	—	87,39	89,21
31 : 28	84,45	82,26	—	84 85	83,33	83,30	83,19	—	—	83,05
31 (1):28 (1)	88,30	92,31	—	96,00	90,48	90,91	90,57	—	—	90,41
32 (2):28 (2)	—	—	—	96,08	100,0	97,30	91,81	—	—	97,73
40 : 5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	101,79
52 : 51	—	—	—	—	94,44	—	—	—	—	84,00
54 : 55	—	—	—	—	47,62	—	—	—	—	53.06
83 : 62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	82,69

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

BIBLIOGRAFIE

1. Antonescu I. : *Săpăturile de la Gabăra Porcești din 1958. Mat. și Cercet. Arheolog.* vol. IV.
2. Bunak V. V. Nesturch M. F. Roghinschi I. I. *Antropolgoia.* Moscova. 1941.
5. Debet G. F. : *Palecantropologia* S.S.S.R. Moscova, 1948.
4. Martin R. : *Lehrbuch der Anthropologie.* Jena, 1928.
5. Martin R. Saller K : *Lehrbuch de Anthropologie.* Stuttgard, 1957.
6. Necrasov O. : *Recherches anthropologiques dans le Nord-Est de la Roumanie.* Ann. Sc. Univ. Jassy, vol. XXVI, 1940.
7. Roginscki I. I., Levin M. G.: *Osnovi antropologhii.* Moscova. 1955.

L'ETUDE DE SQUELETTES PROVENANT DES TOMBES D'INHUMATION DE GABĂRA

Résumé

Les fouilles entreprises à Gabăra, mirent au jour une nécropole datant du III-e siècle, présentant des tombes d'incinération et des tombes d'inhumation, offrant le même inventaire funéraire.

Les squelettes des tombes d'inhumation qui nous sont parvenues (33) appartiennent presque tous à des enfants (1 an à 11 ans), un seul étant un squelette d'adulte. Ce fait pourrait indiquer l'existence de deux rits différents coexistant dans la même population : rit d'inhumation pour les enfants et rit d'incinération pour les adultes.

Etant donné que l'indice céphalique varie relativement peu durant la croissance et considérant que les crânes des enfants qui purent être mesurés, sont tous brachicrânes ou hyperbrachycrânes, on peut conclure à la ressemblance de ce caractére de la population respective avec celui de la population actuelle de la région. Pour ce qui concerne le squelette de l'adulte, la taille du sujet anquel il a appartenu ait été submoyenne, le crâme étant hyperdolichocrâne, (contrairement à ceux des enfants). — Du point de vue typologique, il offre des traits protoeuropoïdes attenués par un certain mélange de traits mediterranoïdes.

EXPLICATIONS DES PLANCHES

Planche I

Fig. 1 a — Crâne 216 — norme occipitale
Fig. 1 b — Crâne 216 — norme verticale
Fig. 2 a — Crâne 208 — norme occipitale
Fig. 2 b — Crâne 208 — norme verticale
Fig. 3 b — Crâne 216 — norme occipitale
Fig. 3 b — Crâne 216 — norme verticale

Planche II

Fig. 1 a — Crâne 233 — norme latérale
Fig. 1 b — Crâne 233 — norme verticale
Fig. 1 c — Crâne 233 — norme occipitale
Fig. 2 a — Crâne 223 — norme faciale
Fig. 2 b — Crâne 223 — norme latérale
Fig. 2 c — Crâne 223 — norme verticale
Fig. 2 d — Crâne 223 — norme occipitale

Planche III

Fig. 1 a — Crâne 207 — norme faciale
Fig. 1 b — Crâne 207 — norme latérale
Fig. 1 b — Crâne 207 — norme occipitale
Fig. 1 d — Crâne 207 — norme verticale

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

EXPERTIZA ANTROPOLOGICĂ ASUPRA MORMÎNTULUI CARPIC DE LA BARAŢI (jud. BACĂU)

Dr. DARDU NICOLAESCU PLOPŞOR

Conţinutul urnei este reprezentat de peste 380 fragmente de oase incinerate şi calcinate, de dimensiuni pînă la 6-8 cm, aparţinînd unui individ de constituţie relativ robustă, judecînd după grosimea oaselor lungi şi reliefurile de inserţie musculară bine dezvoltate.

Grupa de vîrstă este adult-matur după structura celor două capete femurale prezente, pe care nu se mai vede deloc desenul liniei de creştere. De asemenea şi gradul de complicare şi de sinostozare a porţiunilor suturale ale fragmentelor craniene prezente, pledează în favoarea aceleaşi grupe de vîrstă.

În privinţa sexului, constituţia relativ robustă, inserţiile musculare bine dezvoltate şi superstructurile osoase craniene pe care le-am putut examina la fragmentele prezentate (relief gabellar gradul III Broca, arcuri supraciliare şi relief nucal mijlociu dezvoltate), ar pleda în favoarea sexului masculin.

Caracterul arderii : rug mic sau mijlociu, cu foc nu prea puternic (sub 760-800^{0}C.), întrucît puţine fragmente osoase sînt calcinate, majoritatea fiind incinerate, de culoare neagră-cenuşie-albăstruie, cu puţine plesnituri şi deformări caracteristice unei arderi care depăşeşte temperatura de 800^{0}C. Notăm că osemintele din mormîntul carpic de la Baraţi—Mărgineni prezintă acelaşi tip de ardere ca şi carpii de la Poieneşti şi Bărboasa.

În privinţa caracteristicilor rituale, notăm adunarea îngrijită a fragmentelor osoase, în sensul că toate părţile scheletului sînt reprezentate : 28 fragmente craniene, capete şi diafize humerale, capete şi diafize femurale, coaste, fragmente de difize tibiale şi peroniene, astragale şi metatarsul I stîng. Nu sînt prezente oseminte de la vreo ofrandă animală.

Concluzii : Osemintele din mormîntul carpic de la Baraţi—Mărgineni au aparţinut unui individ de constituţie relativ robustă, de vîrstă adult-matur, foarte probabil bărbat, ale cărui fragmente incinerate au fost adunate cu grijă, fiind reprezentate în urnă toate părţile scheletului, caracteristică pe care noi am întîlnit-o şi la Poieneşti, Bărboasa, Tîrgşorul Vechi, şi Olteni, la mormintele de incineraţie aparţinînd populaţiei autohtone, ritual total diferit de cel al populaţiilor alogene.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

De asemenea, caracterul arderii este identic, de același tip ca și la Poienești și Bărboasa.

EXPERTISE ANTHROPOLOGIQUE SUR LA TOMBE CARPIQUE DE BARAȚI-MĂRGINENI (DÉP. BACĂU)

Résumé

Les ossements de la tombe carpique de Baraţi-Mărgineni ont appartenu à un individu de constitution relative robuste, matur, très probablement un homme.

Tous les ossements incinéres ont été rassembles avec soin et dans l'urne sont représentes toutes les parties du squelette.

Nous avions rencontré cette caracteristique rituelle à Poienești, à Barboasa, à Tîrgșorul Vechi et à Olteni, dans les tombes incineration appartenant a la population locale, rituel different de celui des populationes étrangeres.

Aussi le caracter de la crémation est identique, du même type qu'à Poienești et à Bărboasa.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NOTĂ ASUPRA MORMÎNTULUI CARPIC DE LA BARAȚI, ~MĂRGINENI (jud. BACĂU)[1]

E. MOSCALU

Mormîntul carpic descoperit întîmplător la Baraţi, vine să adauge încă un punct în care pare că există o nouă necropolă carpo-dacică[2] În vecinătatea locului descoperirii mormîntului nu se cunoaşte o aşezare contemporană în afară de aşezarea carpo-dacică de la Călugăra situată la circa 2 km spre sud de locul descoperirii.[3]

Mormîntul face parte din tipul cu urnă şi capac. Vasul-urnă este lucrat la roată din pastă cenuşie deschisă şi are o formă bitronconică cu fundul inelat şi umbo la mijloc (fig. 1/1). Partea superioară a urnei a fost distrusă de lucrările agricole.

Urna era plină pînă la jumătate cu fragmente de oase arse aduse de pe rug.[4] Capacul este reprezentat de o strachină din pastă cenuşie neagră, cu fundul inelat şi mult răsfrîntă spre exterior (fig. 1/2).

Urna aparţine tipului 3/b stabilit de Gh. Bichir[5] şi are analogii în necropolele de la Poieneşti,[6] Bărboasa,[7] Dochia,[8] şi Butnăreşti.[9] Mormîntul de incineraţie descoperit la Baraţi—Mărgineni aparţine culturii Vîrtişcoiu—Poieneşti şi datează din secolul III e.n.

---

1. Acest mormînt se publică analizat mai amplu în arheologia Moldovei, VII.
2. Am descoperit acest mormînt în august 1962, în grădina locuitorului S. Moscalu într-un punct situat la circa 300 metri sud de clădirea şcolii din Baraţi.
3. Aşezarea a fost cercetată prin săpături sistematice de Iulian şi Eugenia Antonescu.
4. Dr. Dardu Nicolaescu-Plopşor, Expertiza antropologică asupra mormîntului carpic de la Baraţi (comuna Mărgineni, judeţul Bacău). În acest volum.
5. Gh. Bichir, Unele observaţii cu privire la necropolele de tip Poieneşti din Moldova şi relaţiile acestor necropole cu lumea sarmată, în SCIV, XII, 1961, 2, p. 258.
6. Radu Vulpe, Săpăturile de la Poieneşti, în Materiale, I, 1953, p. 348 şi fig. 171.
7. C. Buzdugan şi V. Căpitanu, Necropola daco-carpică de la Bărboasa-Bacău, în Carpica, Bacău, 1968, fig. 3/5.
8. C. Scorpan, Necropola carpică de la Dochia, în Arheologia Moldovei, V, Buc., 1967, p. 331, fig. 1/4.
9. Gh. Bichir, La civilisation des Carpes (II-e—III-e) siècle de n.è. à la lumiere des fouilles archéologiques de Poiana Dulceşti, de Butnăreşti et de Pădureni, în Dacia, N.S., XI, 1967, p. 205, fig. 17 şi fig. 18/7 şi 8.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

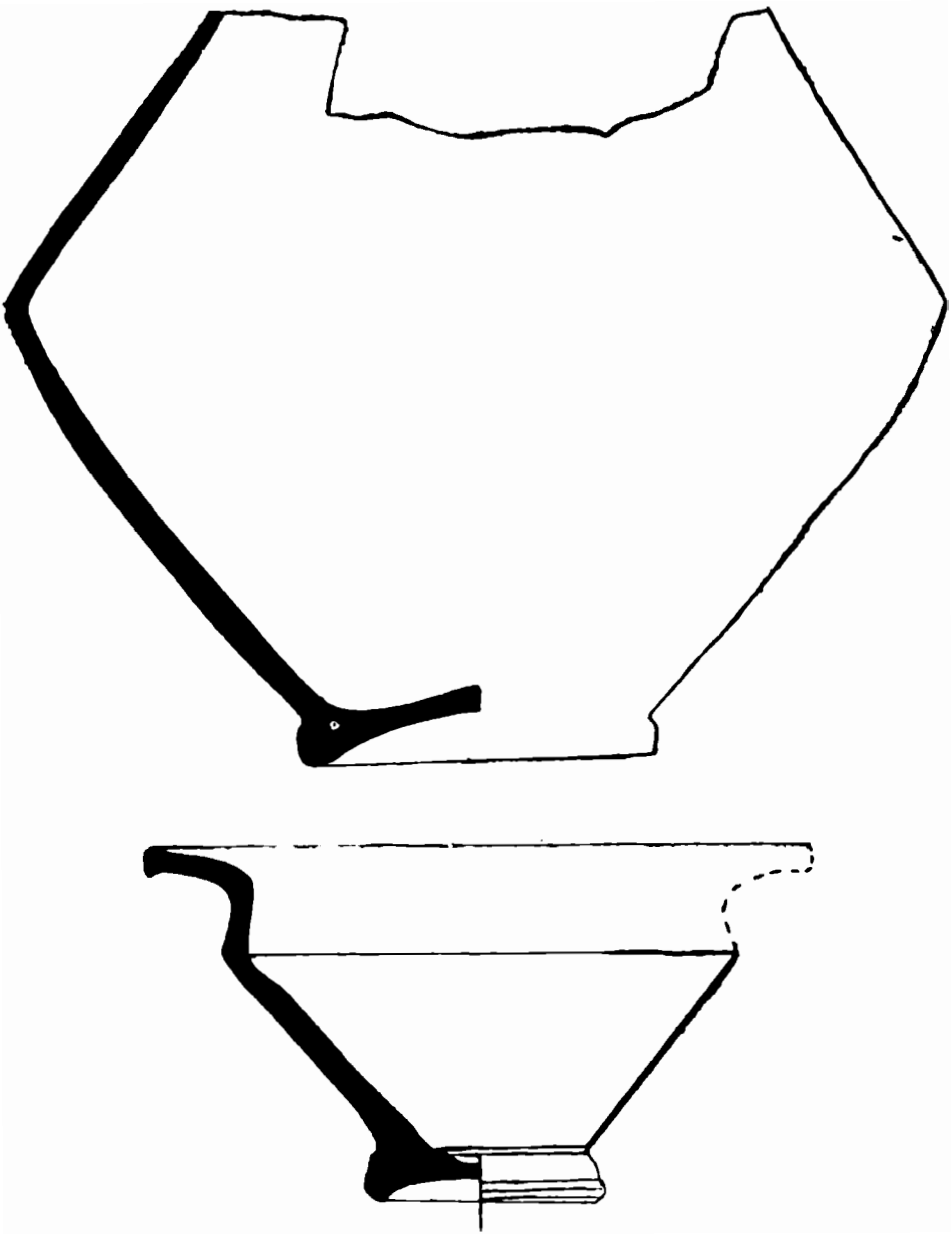

Fig. 1 Baraţi-Mă:gineni. 1, Urna mormîntului carpic. 2, Strachina-capac a aceluiaşi mormînt

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

La circa 50 metri nord de la locul descoperirii mormîntului au fost descoperite mai multe vetre aflate la adîncimea de 0,50-0,80 metri. Ele nu pot fi fi puse în legătură cu existenţa unor bordeie. Astfel de vetre au fost descoperite şi în necropolele carpice de la Bărboasa şi Butnăreşti, dar nu ne putem pronunţa dacă sînt rezultatul funcţionării unor ruguri de incineraţie, sau al unor practici de ritual funerar. Mormîntul de la Baraţi—Mărgineni indică prezenţa unei noi necropole carpo-dacice dar ea a fost distrusă în cea mai mare parte de lucrările pentru plantarea viţei de vie efectuate în urmă cu cîteva decenii pe o suprafaţă de circa 2 ha, în jurul locului în care a fost descoperit.

UNE TOMBE CARPIQUE DÉCOUVERTE DANS LA VILLAGE BARAŢI—MĂRGINENI (DÉP. BACĂU)

Résumé

La tombe carpique d'incinération découverte par hasard en 1962, en voisinage de l'école de la village Baraţi, appartient au type du tombe à l'une et à couvercle.

L'urne a une forme bitronconique (fig. 1/1), et comme la couvercle ont été travaille au tour, en pâte grise. La couvercle est un écuelle (fig. 1/2), semblable à ceux de l'établissement de Butnăreşti. L'urne appartient ou type 3/b défini par Gh. Bichir, et a des analogies dans les vases, similaires découverts dans les nécropoles daco-carpique de Virteşcoiu, de Poieneşti, de Bărboasa, de Dochia et de Butnăreşti.

L'expertise anthrolopologique des ossements brûlés a été efectuée par le dr. Dardu Nicolaescu-Plopşor. (Dans ce volume).

La tombe de Baraţi appartient à la civilisation de Vîrteşcoiu-Poieneşti, et date de III-e siècle de n. è. Elle ateste l'existance d'une nouvelle nécropole carpique qui s'ajoute aux dix autres nécropoles connues jusqu'à présent.

LEGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Baraţi-Mărgineni. 1. L'urne du tombe carpique. 2. La couvercle du même tombe.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NECROPOLA DIN SECOLUL AL IV-LEA e. n. DE LA OBÎRȘENI-VOINEȘTI

IOAN MITREA

În martie 1967, am fost informați că într-o lutărie de pe dealul Coșărului, situat la vest de satul Obîrșeni, comuna Voinești, județul Vaslui apar fragmente de oase, fragmente ceramice și unele vase întregi.[1]

În mai 1968, am făcut o recunoaștere pe teren și pe baza materialului descopeirt întîmplător și a observațiilor făcute cu această ocazie, am ajuns

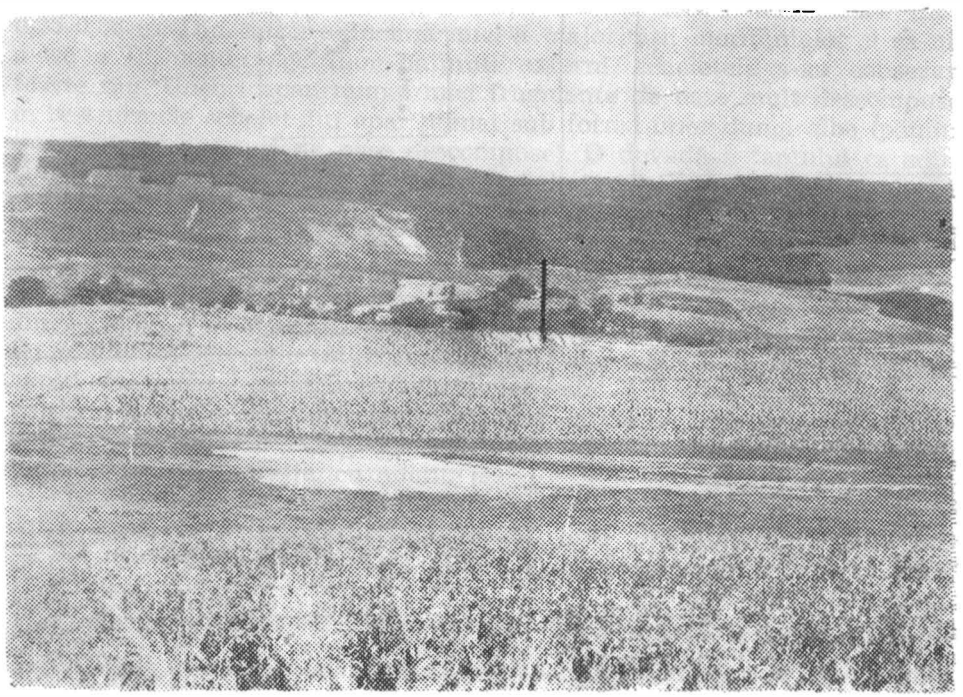

Fig. 1. — Vedere dinspre vest a Dealului Coșărului.

1. Informațiile ne-au fost aduse la cunoștință de prof. D. Gîlcă din comuna Voinești, județul Vaslui.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

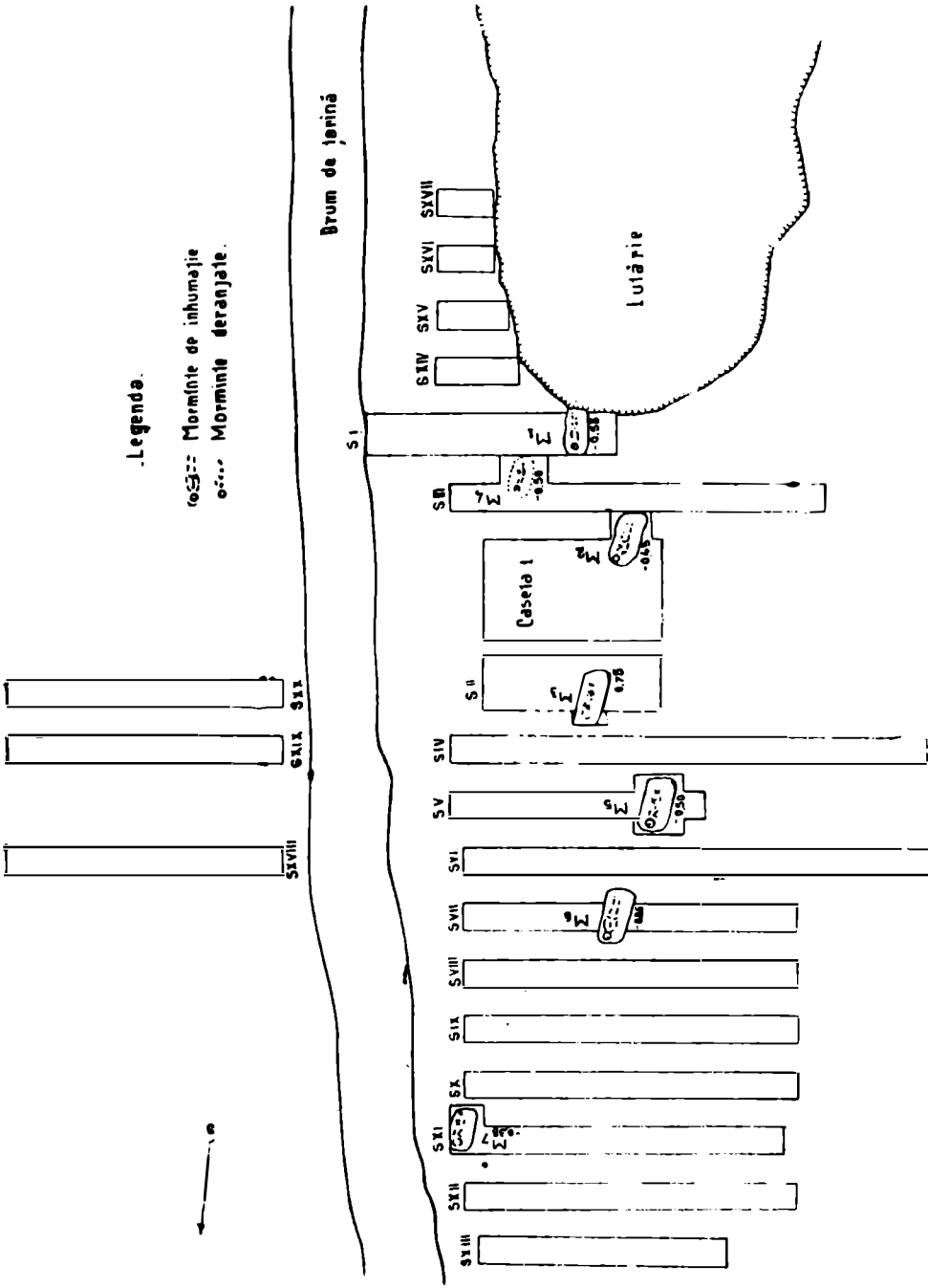

Fig. 2 — Planul general al săpăturilor arheologice

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

la concluzia că în locul respectiv ne aflăm în fața unei necropole din sec. al IV-lea e.n. Cum la începutul lunii iunie 1968 au apărut indiciile unui mormînt, ne-am deplasat la locul descoperirii, începînd efectuarea unei săpături de salvare.[2]

Necropola de la Obîrșeni—Voinești este situată pe panta vestică a dealului Coșărăului (fig. 1), deal situat în nordul Colinelor Tutovei.

O bună parte din necropolă a fost distrusă de-a lungul anilor prin săparea lutului de către locuitorii din Obîrșeni.

Prin sondajul practicat, s-au săpat 20 de secțiuni și o casetă, în cuprinsul cărora au fost descoperite 7 morminte de inhumație (fig. 2).

În porțiunea din necropolă cercetată nu au mai apărut urme de cultură materială din alte epoci.

Toate mormintele descoperite sînt situate numai pe panta vestică a dealului Coșărului. Panta acestui deal este puternic erodată, așa încît nu putem decît cu aproximație aprecia adîncimea inițială a gropilor de morminte.[3]

Gropile de morminte erau simple, de formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite mai mult sau mai puțin, cu pereții ușor înclinați și îngustați spre fund și se adîncesc față de nivelul actual de călcare între 0,35-0,85 m. Din cauza adîncimii mici a majorității mormintelor și ca urmare a influenței agenților naturali externi, scheletele s-au conservat foarte rău. Uneori apar numai mici fragmente de oase mult descompuse, în rest urmele scheletului apar numai sub forma unor dungi albe (pămînt impregnat cu resturi de oase descompuse). O dovadă a faptului că adîncimea mică a mormintelor a influențat hotărîtor starea de conservare a oaselor scheletelor, ne-o oferă mormîntul nr. 6, al cărui schelet găsit la adîncimea de 0,85 m s-a păstrat destul de bine.

În unele morminte, resturile osteologice nu numai că s-au păstrat foarte puțin, dar apar și deranjate, probabil ca urmare a unor intervenții din vechime, s-au deranjării cu ocazia lucrărilor agricole (M_3, M_5 și M_7). Cu o singură excepție (M_1), mormintele descoperite au aparținut unor adulți. În general orientarea scheletelor este N (capul) — S (picioarele), existînd și unele mici abateri — de cîteva grade — față de direcția menționată (vezi planul — fig. 2). Scheletele se aflau, în general, în poziție întinsă, culcate pe spate, cu mîinile așezate de-a lungul corpului.

În cuprinsul mormintelor s-a descoperit un inventar variat și uneori chiar bogat. În unele cazuri inventarul este constituit din multe vase (M_1 — 6 vase ; M_4 — 3 vase), alteori apar obiecte variate care au făcut

2. Mulțumim și pe această cale conducerii Muzeului județean Bacău pentru bunăvoința de a ne fi pus la dispoziție fondurile necesare efectuării sondajului în necropola de la Obîrșeni. Sondajul de salvare l-am efectuat între 6—8 iunie și 16—22 sept. 1968. La lucrări, au mai participat prof. D. Gîlcă și studentul I. Ladaru, cărora le mulțumim pentru sprijinul dat.

3. Pe baza unor observații geomorfologice se poate aprecia că în anumite porțiuni terenul a fost erodat față de nivelul inițial de călcare (din sec. IV), cu cca. 30 cm. Informații C. Brînduș, de la catedra de geografie a Institutului Pedagogic din Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

parte din ansamblul îmbrăcămintei sau erau de uz personal (M_6 — 2 fibule, mărgele, pieptene). Destul de frecvent, inventarul mormintelor este sărăcăcios, constînd doar din cîteva fragmente ceramice, provenite de la vase lucrate cu mîna sau la roată şi într-un caz (M_7) au fost găsite şi două fragmente ce provin de la un pahar de sticlă.

Ponderea cea mai mare în cadrul inventarului descoperit în necropola de la Obîrşeni—Voineşti o deţine ceramica. Ea se împarte, luînd ca bază criteriul tehnic, în 4 categorii :

a) Vase lucrate la roată din pastă fină de culoare cenuşie. Această categorie este cea mai numeroasă, reprezentată printr-o varietate de forme. Din această categorie fac parte următoarele vase :

1) strachină mică, înaltă de 0,055 m, ai cărei pereţi se deschid larg pentru a reveni spre gură, înclinîndu-se foarte puţin către interior şi apoi terminîndu-se printr-o buză care este puţin oblică, răsfrîntă în afară. Are picior inelar cu diametru de 0,04 m. Este lucrată la roată din pastă cenuşie, puţin poroasă (fig. 3/2) ;

2) strachină, înaltă de 0,07 m, pereţii se deschid larg pentru a reveni spre gură, înclinîndu-se mai mult către interior şi apoi terminîndu-se printr-o buză care este puţin oblică, răsfrîntă în afară. Are picior inelar, cu diametrul de 0,07 m. Este lucrată la roată din pastă fină cenuşie (fig 3/3) ;

3) strachină cu fundul inelar, înaltă de 0,065 m cu diametrul fundului de 0,06 m iar al gurii de 0,195 m. Este lucrată la roată din pastă cenuşie fină, cu suprafaţa exterioară lustruită (fig. 3/5) ;

4) ceaşcă înaltă de 0,06 m, cu diametrul gurii de 0,07 m, iar cel al fundului de 0,05 m. Este de formă bitronconică, partea de sus fiind puţin răsfrîntă în afară. De la nivelul buzei porneşte o toartă ce se sprijină pe linia de maximă lărgime a vasului. Pe suprafaţa corpului ceştei se observă două linii în relief circulare. Este lucrată la roată, din pastă fină, de culoare cenuşie, cu suprafaţa exterioară lustruită (fig. 3/7) ;

5) cană cu toartă, fără gură. Are formă bitronconică, cu gîtul relativ larg, fundul drept. Diametrul pîntecelui este de 0,115 m, iar al fundului de 0,55 m. Este lucrată la roată din pastă fină, de culoare cenuşie, cu lustru la suprafaţă (fig. 4/2) ;

6) căniţă cu mîner, fundul inelar, corpul bitronconic şi gîtul cilindric. Toarta este circulară în secţiune şi destul de groasă la bază. La contactul dintre corpul şi gîtul cănii se observă o linie ce formează un fel de prag (între gît şi corp). De asemenea, în partea de sus a gîtului, deasupra torţii, are o linie în relief ce înconjoară căniţa de jur împrejur. Este înaltă de 0,075 m cu diametrul gurii de 0,033 m şi cel al fundului de 0,025 m, iar diametrul maxim al corpului cănii de 0,052 m. Este lucrată la roată, din pastă fină cenuşie (fig. 4/7). A fost descoperită întîmplător în zona necropolei.

7) Tot lucrate la roată, din pastă fină de culoare cenuşiu deschis sau închis, sînt şi vasele din care s-au păstrat fragmentele descoperite în M_3 şi M_5. După profil aceste fragmente provin de la strachini (fig. 4/4 şi 4/5).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

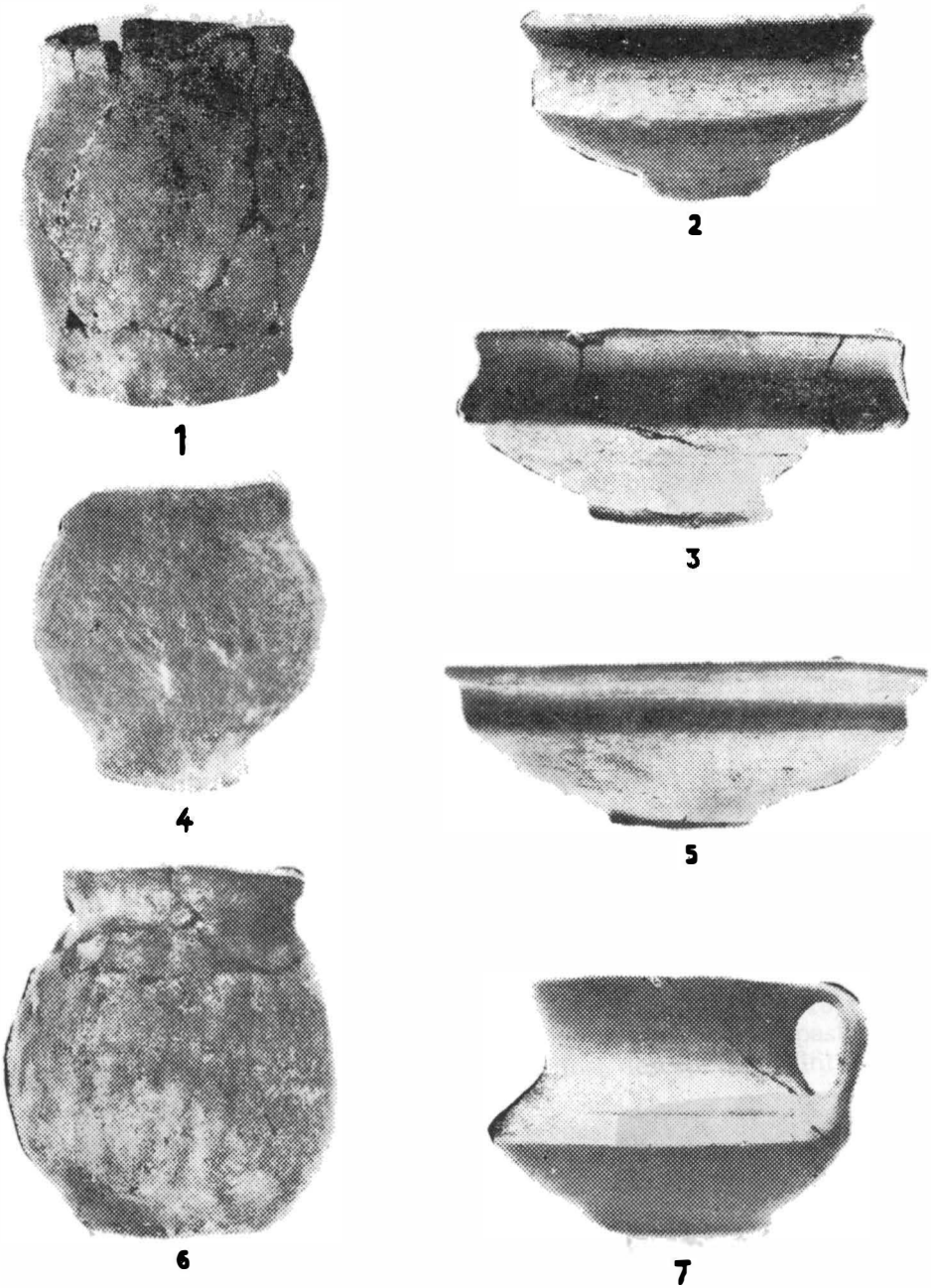

Fig. 3 — Ceramică din necropola de la Obîrșeni—Voinești (1, 2, 5, 6, 7, din M_1 ; 3—4 din M_4)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

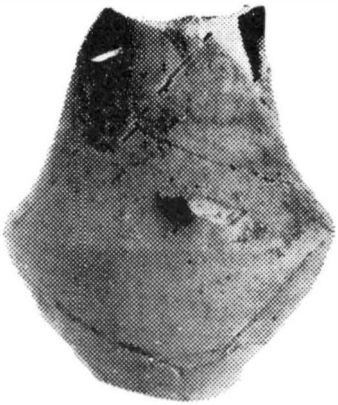

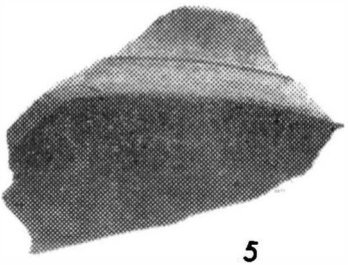

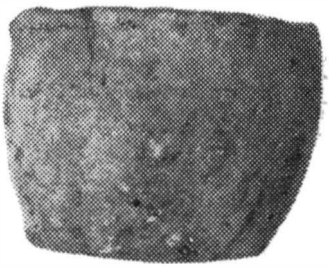

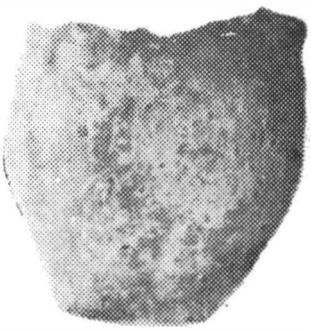

Fig. 4 — Ceramică din necropola de la Obîrșeni—Voinești
(1 din M_4 ; 2 din M_1 ; 3 din M_3 ; 4, 6 din M_2 ; 5 din M_5 ; 8 din M_6 ; 7, 9, 10 passim)

http://www.cimec.ro/ http://romeabc.ro

b) În categoria a doua se încadrează vasele lucrate tot la roată, dar din pastă zgrunțuroasă, cu amestec de pietricele în compoziția pastei (pastă ciment). Din această categorie s-a descoperit un singur fragment reprezentînd un fund de vas, cu coaste pronunțate în interior, provenind probabil de la un vas piriform (fig. 4/8).

c) În categoria a treia, încadrăm un fragment de toartă provenit de la o amforetă făcută dintr-o pastă roșcată (fig. 4/3).

d) În categoria a patra, includem vasele lucrate cu mîna, din pastă grosolană, cu amestec de cioburi pisate și microprundișuri în compoziția pastei. Din această categorie fac parte următoarele vase :

1) vas de tipul oală — borcan cu fundul plat și cu buza evazată, cu diametrul gurii aproape egal cu cel al fundului. Este lucrat cu mîna din pastă zgrunțuroasă, cu pietricele și cioburi pisate în compoziție, avînd o culoare cărămizie. Pe suprafața vasului, mai ales în partea superioară, apar pete negre provenite de la arderea la foc (pe vatră). Vasul are următoarele dimensiuni înălțimea de 0,12 m, diametrul gurii de 0,085 m, și diametrul fundului de 0,09 m. (fig. 3/1) ;

2) vas piriform mic, cu corpul sferoidal, cu buza răsfrîntă puțin în afară și fundul reliefat. Pe corp are cîteva urme provenite de la susținerea cu degetele a vasului înainte de uscarea lui. Are înălțimea de 0,09 m, diametrul bazei de 0,054 m, iar cel al gurii de 0,07 m. Este lucrat cu mîna dintr-o pastă cărămizie, zgrunțuroasă (fig. 3/4) ;

3) vas piriform, cu corpul sferoidal, cu buza răsfrîntă în afară. Are înălțimea de 0,12 m, diametrul gurii de 0,095 m, iar diametrul fundului de 0,08 m. Este lucrat cu mîna dintr-o pastă zgrunțuroasă, de culoare cărămizie. În partea superioară (pe suprafața interioară și exterioară) este afumat (de la folosirea pe vatră). (fig. 3/6) ;

4) vas de tipul oală — borcan, cu silueta sveltă, cu buza aproape dreaptă. Este lucrat cu mîna din pastă cu aspect zgrunțuros de culoare cărămizie. Este afumat în partea superioară (mai ales pe peretele interior). Vasul are următoarele dimensiuni : înălțimea de 0,11 m, diametrul gurii de 0,10 m, diametrul fundului de 0,08 m (fig. 4/1) ;

5) vas aproximativ tronconic, din pastă zgrunțuroasă de culoare cărămizie, cu buza puțin răsfrîntă în afară. Are următoarele dimensiuni înălțimea de 0,091 m, diametrul gurii de 0,082 m, diametrul fundului de 0,05 m. A fost descoperit întîmplător în zona necropolei (fig. 4/10) ;

6) vas fragmentar (aproape jumătate) lucrat din aceeași pastă și în aceeași tehnică, cu cel menționat mai sus. A fost descoperit tot întîmplător în zona necropolei (fig. 4/9).

7) tot din vase lucrate cu mîna, din aceeași pastă zgrunțuroasă cărămizie, provin și numeroasele fragmente descoperite în diferite morminte, dintre care menționăm aici ca fiind mai caracteristic un fund de vas provenit din M_3 (fig. 4/6).

Dacă ceramica apare în toate mormintele descoperite, alte obiecte de inventar au fost găsite numai în M_6. În acest mormînt au fost găsite în regiunea claviculelor 2 fibule, în jurul gîtului un șirag de mărgele, în

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

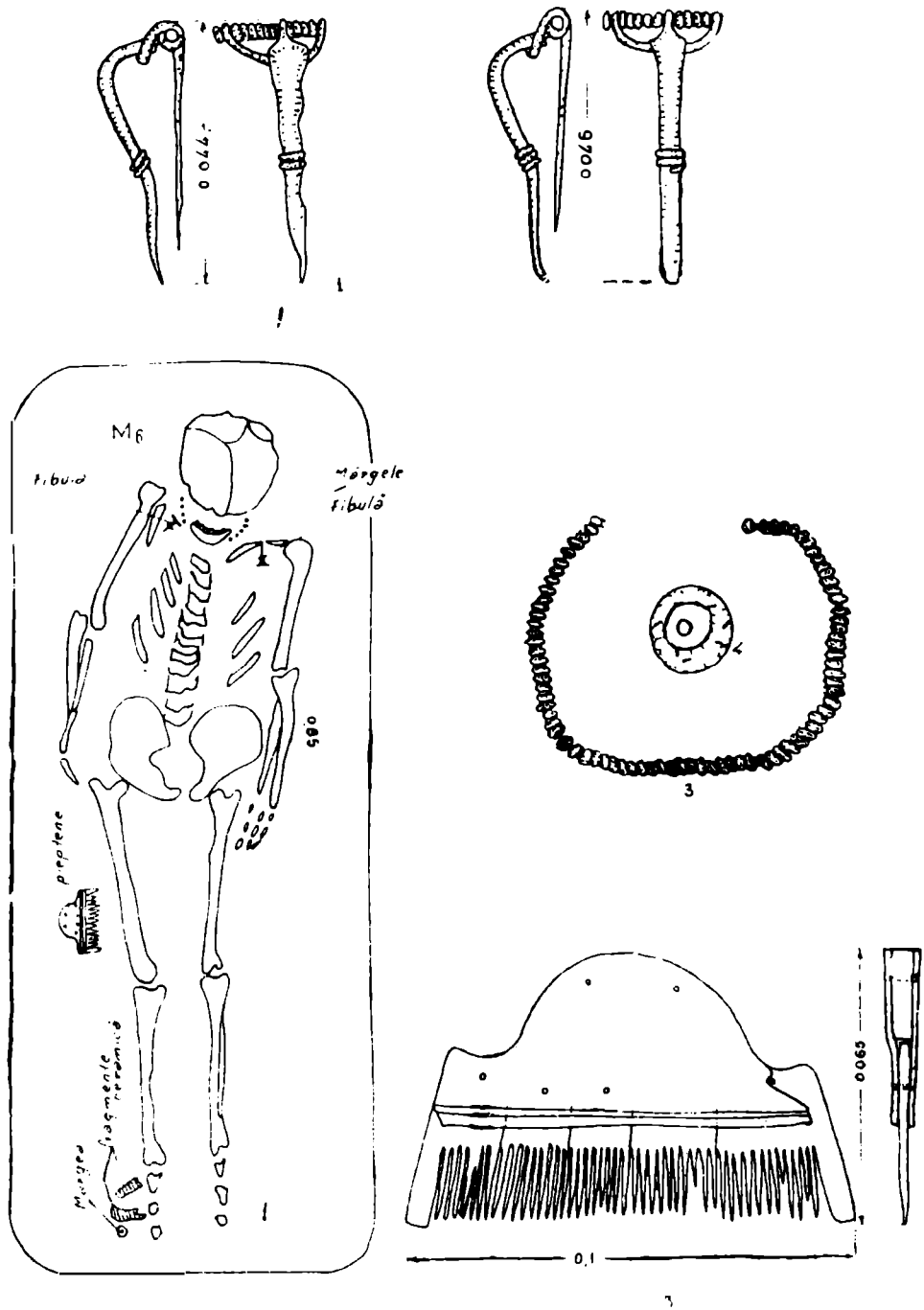

Fig. 5 — M_6, cu inventar format din fibule, mărgele și pieptene.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

partea dreaptă a scheletului lîngă femur un pieptene, iar la vîrful labei piciorului drept, lîngă fragmentele ceramice amintite, s-a găsit o mărgică (fig. 5/6).

Cele două fibule sînt din bronz și fac parte din categoria fibulelor cu piciorul întors pe dedesubt (mit umgeschlagenem Fuss) (fig 5/1-2 și fig. 6/1-2). În același mormînt (M_6) aminteam că s-a găsit și un pieptene. Pieptenele este din os, cu mîner semicircular și cu un rînd de dinți. Este lung de 0,10 m și lat de 0,065 m. Mînerul este format din două plăci de os între care sînt prinși cei cinci segmenți din care este lucrată partea inferioară cu dinții și placa de sus (care merge în continuarea segmentelor dințate). Fiecare segment este prins cu cîte un nit de bronz. Partea de de sus este prinsă cu două nituri de bronz. De o parte și de alta, pe placa de jos a mînerului, sînt două linii adîncite, ce constituie un ornament (fig. 5/5 a și 5 b) și (fig. 6/5).

Dintre podoabele descoperite în M_6, mai amintim 80 de mărgele discoidale din sticlă de culoare albastră închisă, care formau un șirag în jurul gîtului (fig. 5/3) și o mărgea din sticlă mai mare, de formă sferoidală, de culoare albastru-deschis (fig. 5/4).

Materialele descoperite în mormintele din necropola de la Obîrșeni-Voinești, își găsesc analogii într-o serie de descoperiri din spațiul carpato-dunărean aparținînd culturii Sîntana de Mureș — Cerneahov. Este vorba în primul rînd de o serie de necropole aparținînd acestei culturi, răspîndite atît în Moldova [4] cît și în Muntenia [5] și Transilvania. [6]

Străchinile descoperite în necropola de la Obîrșeni-Voinești își găsesc analogii ca formă, mărime și tehnică de prelucrare în descoperirile de la Izvoare, [7] Tîrgșor, [8] Spanțov, [9] Independența, [10] Olteni [11] etc. Originea acestui tip de vas nu este încă suficient precizată. Foarte probabil, că acest tip de vas pătrunde la noi din regiunile răsăritene ale culturii Cerneahov, [12] unde el apare sub forma unor exemplare lucrate cu mîna. [13]

4. I. Ioniță, Contribuții cu privire la cultura Sîntana de Mureș-Cerneahov pe teritoriul Republicii Socialiste România, în Arheologia Moldovei. IV, 1966, p. 220-247.

5. Gh. Diaconu, Tîrgșor, necropola din secolul III-IV e.n., Biblioteca de Arheologie, VIII, Buc. 1965. p. 36-112 ; B. Mitrea, C. Preda, Necropole din secolul al IV-lea e. n. în Muntenia, Buc., 1966.

6. Kovàcs Istvàn, A. marosszentannai népvándorláskori temetö, in Dolgozatok, III[2], 1912 p. 250-367, idem, A. marosvásárhelyi öskovi telep. skytha és népvándorláskori temetö, in Dolgozatok, VI, 2, 1915, p. 278-299 și 317-325. I. Ioniță, loc. cit.

7. Radu Vulpe, Izvoare. Săpăturile din 1936-1948, Buc., 1957, p. 281, fig. 293/3 ; p. 282, fig. 296, 1-2, p. 298, fig. 297.

8. Gh. Diaconu, op. cit., pl. CLI 2, 4, 5, 6 ; pl. CLII, 4-8, pl. CLIII, 3-8.

9. B. Mitrea — C. Preda, op. cit., p. 212, fig. 16/2 ; p. 214, fig. 19/1 ; p. 233, fig. 49/1 ; p. 236, f. 52/1 ; p. 265, f. 89/2.4.

10. Idem, p. 287, fig. 121/1 ; p. 290, fig. 127/1,3 ; p. 293 ; fig. 136 ; p. 298 fig. 146/2.

11) Idem, p. 304, fig. 156/1, 2, 4, 6.

12. Gh. Diaconu, op. cit., p. 79.

13. I. V. Kuharenko, Poselenie i mogilnik polei pogrebenii v sele privolnom, in, S. A. XXII, 1955, tabl. I/8 și III/10.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

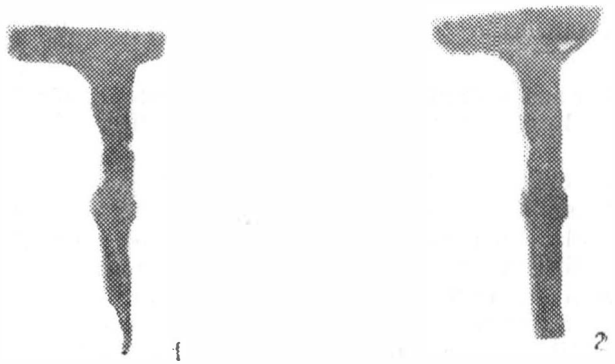

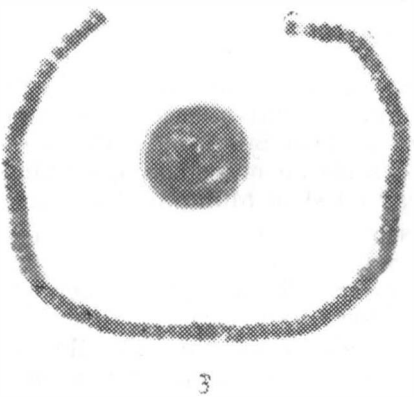

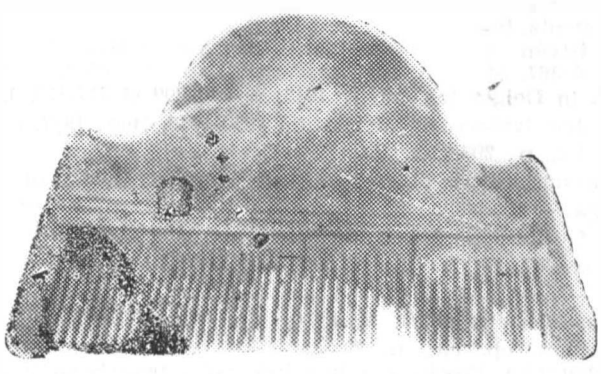

Fig. 6. — Obiecte de inventar din M. filvle, ştiuţene şi mărgele

http://www.cimec.ro / http://cimiabc.ro

Nu este exclus însă, ca acest tip de vas să fie preluat din cultura daco-carpică, a etapei anterioae. [14]

Cănile cu o toartă de la ObîrșeniVoinești își găsesc analogii în descoperirile de la Izvoare, [15] Spanțov, [16] Independența, [17] Tîrgșor [18] și în cimitirele de pe teritoriul URSS. [19] Unele din aceste căni (fig. 3/7 și fig. 4/7) s-au dezvoltat foarte probabil din fondul dacic. [20] Dacă acest lucru se va confirma întrutotul, atunci se va putea afirma că o parte a cănilor cu o toartă, pot fi socotite ca o componentă geto-dacică în cultura Sîntana de pe Mureș-Cerneahov.

Vasele lucrate cu mîna, de tipul oală-borcan, au și ele numeroase analogii în descoperirile aparținînd culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov cum ar fi cele de la Tîrgșor [21] și Spanțov. [22] Unele din aceste vase pot fi de tradiție locală, iar altele de tradiție sarmatică. [23] Vasele lucrate cu mîna, piriforme, cu corpul sferoidal, sînt și ele cunoscute, amintim doar pe cele de la Spanțov [24] și Independența. [25]. Probabil că aceste vase, cu corpul sferoidal, își au originea în ceramica Pșevorsk. [26]

Fibulele de la Obîrșeni-Voinești, sînt de tipul fibulelor cu piciorul întors pe dedesubt, cu piciorul simplu, îndoit fără a fi legat și înfășurat de arc. Ele se încadrează în tipul I varianta de la Tîrgșor. [27]

În privința pieptenului descoperit în M_6 de la Obîrșeni, amintim că el este foarte asemănător cu pieptenele din M_4 de la Spanțov, [28] el avînd însă analogii și în alte descoperiri de la Izvoare, [29] Tîrgșor [30] etc.

Mărgelele descoperite în M_6 de la Obîrșeni, atît cele discoidale, cît și cea mai mare, sferoidală, sînt destul de cunoscute din descoperirile aparținînd sec. al IV-lea e.n. și cele din etapa anterioară. Se consideră că aceste podoabe au pătruns în cultura Sîntana de Mureș — Cerneahov din lumea romană prin intermediul sarmaților. [31]

14. I. Ioniță și V. Ursache, Noi date arheologice privind riturile funerare la carpo-daci, în SCIV. 19,2/1968, p. 218 fig. 6/1-3. Este evidentă asemănarea între vasele de la Văleni, folosite drept capace la urnele funerare (mai ales fig. 6/2-3) și unele străchini din necropola de la Obîrșeni-Voinești (în special vezi fig. 3/2-3).
15. Radu Vulpe, op.cit., p. 288, fig. 306/1-2 ; p. 295, fig. 313/1-2.
16. B. Mitrea—C. Preda, op. cit., p. 207, fig. 9/5 ; p. 221, fig. 30/1 ; p. 225, fig. 35/3, p. 229, fig. 42/4 ; p. 251, fig. 75/2, ; p. 259, fig. 83/4 ; p. 261, fig. 85/6.
17. Idem, p. 287, fig. 121/4 ; p. 300, fig. 149/3 ; p. 314, fig. 167/5, p. 318, fig. 175/4.
18. Gh. Diaconu, op. cit, p. 305, PI. CLVI, 4 ; p. 306. PL. CLVII/1-4.
19. Acest tip de vas se întîlnește în mai toate necropolele cerneahoviene din aria de răsărit a acestei culturi. Apud. Gh. Diaconu op. cit., p. 81, nota 45.
20. Gh. Diaconu, op. cit., p. 81.
21. Gh. Diaconu, op. cit., p. 292, pl. CXLIII/3 ; p. 230, pl. LXXX/2 p. 291, pl. CXLII/2-3.
22. B. Mitrea, C. Preda, op. cit., p. 247, fig. 70/3 ; p. 265, fig. 89/6, p. 274, fig. 99/6.
23. Gh. Diaconu, op. cit., p. 73-75.
24. B. Mitrea, C. Preda, op. cit., p. 213, fig. 18/4.
25. Idem, p. 282, fig. 110/1.
26. Gh. Diaconu, informație verbală.
27. Gh. Diaconu, op. cit., p. 92.
28. B. Mitrea, C. Preda, op. cit., p. 208, fig. 11/1.
29. Radu Vulpe, op. cit., p. 299, fig. 318/2,3 și 317/9.
30. Gh. Diaconu, op. cit., p. 262, pl. CXII, 4 ; p. 277, pl. CXXVII, 8.
31. Idem, p. 110.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Prin materialele caracteristice descoperite în morminte (ceramică, fibule, pieptene, mărgele), ca şi prin anumite particularităţi rituale (înhumarea, orientarea scheletului în groapă, depunerea ofrandei), care îşi au analogii în necropolele de la Sîntana de Mureş, Izvoare ,Tîrgşor, Spanţov, Independenţa etc. necropola de la Obîrşeni-Voineşti se încadrează în cultura Sîntana de Mureş—Cerneahov şi poate fi datată, spre mijlocul sec. al IV-lea e.n.

Foarte probabil că necropola de la Obîrşeni-Voineşti a funcţionat un timp destul de scurt. Mormintele sînt rare ; nu au fost surprinse nici întretăieri de morminte. Mai putem aduce ca argument faptul că în secţiunile din extremitatea sudică şi nordică a necropolei nu apar morminte. Apoi pe panta estică a dealului nu a fost găsit în secţiunile săpate nici un mormînt. Dacă avem în vedere că la cîrca 300-400 m nord-est de necropolă, peste vale, se află aşezarea corespunzătoare, [32] am putea presupune că lipsa mormintelor de pe panta estică a dealului (deci în faţa aşezării) nu este întîmplătoare. Probabil că în cazul de faţă, indivizii din aşezarea amintită, au preferat să-i înmormînteze pe cei dispăruţi pe panta opusă a dealului.

Deocamdată în necropola de la Obîrşeni-Voineşti, nu a fost găsit nici un mormînt de incineraţie. Lucrul poate fi întîmplător. În cazul în care în viitor nu va apare nici un mormînt de incineraţie, atunci s-ar aduce un argument în plus cu privire la existenţa unor necropole în care inhumaţia să fie exclusivă (ca la Sîntana de Mureş, Palatca şi probabil Izvoare).

Materialele descoperite în necropola de la Obîrşeni-Voineşti, confirmă încă odată compoziţia eterogenă a celor ce au contribuit la formarea şi dezvoltarea culturii Sîntana de Mureş-Cerneahov.

Unele tipuri ceramice aflate la Obîrşeni-Voineşti, cum ar fi străchinile, cănile cu toartă, precum probabil şi unele oale-borcan, au o tradiţie daco-carpică, confîrmînd astfel contribuţia factorului local la geneza culturii Sîntana de Mureş.

De fapt prezenţa populaţiei locale în regiunile carpato-dunărene, în vremea dominaţiei gotice, a fost subliniată deseori în studiile lui I. Nestor.[33] R. Vulpe, [34] B. Mitrea, [35] Gh. Diaconu, [36] C. Preda [37] şi I. Ioniţă. [38]

32. La nord-est faţă de dealul pe care se află necropola, la circa 300—400 m peste drumul comunal, pe locul numit „Grădina C.A.P.", la suprafaţă apar fragmente ceramice caracteristice culturii Sîntana de Mureş. Probabil că aici se află aşezarea corespunzătoare necropolei la care ne-am referit.

33. I. Nestor, cap. Goţii din tratatul de Istorie a României, vol. I, p. 690-694.

34. R. Vulpe, op. cit., p. 313-315.

35. B. Mitrea. Problema populaţiei geto-dace în Muntenia în sec. IV e. n., în Studii şi referate, partea I, 1954, p. 115-118; B. Mitrea şi C. Preda, op. cit., p. 161-164.

36. Gh. Diaconu, Probleme ale culturii Sîntana-Cerneahov pe teritoriul R.P.R., în lumina cercetărilor din necropola de la Tîrgşor, în SCIV, XII, 2, 1961, p. 281-287 ; Idem, Einheimische und Wandervölker im 4. Jahrhundert u. Z. auf dem Gebiete Rumäniens (Tîrgşor-Gherăseni Variante), în Dacia, N.S., VIII, 1964, p. 195-211.

37. C. Preda, Cimitirul de la Olteni (reg. Bucureşti) şi unele probleme privind cultura materială a sec. IV e.n. pe teritoriul R. P. Române, în SCIV, X, 2, 1959, p. 366 ; idem, Date noi cu privire la necropola din secolul al IV-lea e.n. de la Olteni, în SCIV, XIV, 2, 1963, p. 433.

38. I. Ioniţă, op. cit., p. 248—251

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

O dovadă a faptului că printre purtătorii culturii Sîntana de Mureș sînt și elemente etnice locale o constituie continuitatea de locuire în unele așezări de tip Sîntana de Mureș și după invazia hunilor și respectiv plecarea goților. Această ipoteză a început să fie confirmată pe baza cercetărilor de la Bratei, Tîrgșor și Olteni [39] și mai recent în Moldova la Costișa [40] și Dodești. [41] Atît la Costișa cît și la Dodești, peste nivelul aparținînd culturii Sîntana de Mureș clasice, se suprapune un nivel evoluat din aspectul Sîntana de Mureș în noile condiții cauzate de invazia și dominația hunilor în aceste regiuni.

Chiar dacă în necropola de la Obîrșeni-Voinești nu au fost descoperite decît cîteva morminte și inventarul nu aduce note specifice deosebite, considerăm totuși că ea își are importanța ei, mai întîi că atestă prezența acestei culturi dintr-o regiune mai puțin cercetată [42] (nordul Colinelor Tutovei), completînd în același timp harta descoperirilor culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov, de pe teritoriul țării noastre.

LA NÉCROPOLE DE OBÎRȘENI-VOINEȘTI DU IV-E SIÈCLE DE n. è.

Résumé

La nécropole de Obîrșeni—Voinești, accidentellement découverte, est située sur le versant ouest de la côte de Coșăr, au nord des collines de Tutova. En 1968, cette nécropole a e'té étudiée par un sondaje archéologique. On y a découvert 7 tombeaux d'inhumation, à inventaire varié et parfois assez riche, Les squelettes sontgénéralement orientés la téte au nord et les pieds vers le sud. Dans l'inventaire des tombeaux, la céramique occupe un place de chroix. Du point de vue technique, elle peut étre groupeé en 4 catégories :

a) des récipients en une fine pâte grisâtre, travaillés au tour. C'est la catégorie la plus nombreuse et la plus variée.

b) des récipients en pâte grumeleuse contenant dans sa composition de petites pierres. Ces recipients sont travaillés toujours au tour.

c) Cette catégorie comprend le fragment d'une anse provenu d'une amphore en pâte rougeâtre.

d) des récipients en pâte grossière par le mélange des tessouns broyés et du petit-gravier, travaillés à la main.

39. Eugenia Zaharia. Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român, Buc. 1967. p. 100.

40. Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu și I. Mitrea. Cercetările arheologice de la Mănoaia-Costișa și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale locale din sec. V-VI din Moldova, Carpica, 1968, p. 238-242 ; I. Mitrea, Populația autohtonă de la răsărit de Carpați în sec. V-VI e. n., comunicare prezentată la sesiunea metodico-științifică, organizată de Societatea de Științe Istorice din R.S. România, la Brașov. 28-29 decembrie 1968.

41. Informații., Dan Gh. Teodor.

42. In urma cercetărilor de suprafață efectuate pe teritoriul comunei Voinești, în afara așezării din sec. IV corespunzătoare necropolei la care ne-am referit, am mai identificat încă două așezări aparținînd culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov.

a) În marginea satului Voinești, comuna Voinești, în locul numit Tarla (sau Moșia bisericii) situat la sud-sud-vest de sat, pe o suprafață destul de mare apar fragmente ceramice caracteristice culturii Sîntana de Mureș.

b) În satul Avrămești, comuna Voinești, în punctul „Grădinărie", situat la est de sat, pe malul drept al pîrîlașului ce curge prin sat, la cca. 250 m de panta dealului, apar la suprafață foarte multe fragmente ceramice aparținînd culturii Sîntana de Mureș. Probabil că, cu ocazia lucrărilor la grădinărie s-a pătruns în stratul de cultură din sec. IV, scoțîndu-se la suprafață numeroase fragmente ceramice.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Hormi la céramique, on a trouvé dans ces tombeaux des fibules, des perles, des peignes. Ces objets sont analogiques à ceux des nécropoles appartenant à la culture de Sîntana de Mureş — Cerneahov, comme celles de Izvoare, Sîntana de Mureş, Tîrgşir, Spanţov, Independenţa etc. Par l'analyse des objets découverts, du rite et du rituel d'enterrement et aussi des analogies respectives on peut dater la nécropole de Obîrşeni—Voineşti vers le milieu du IV-e s. notre ére. Les objets découverts dans cette nécropole confirment une fois de plus la composition hétérogène de ceux qui ont contribué à la formation et au développement de la culture de Sîntana de Mureş — Cerneahov.

LEGENDE DES FIGURES

1. La côte de Coşăr vue de l'ouest.
2. Plan général des fouilles archéologiques.
3. Céramique de la necropole de Obîrşeni-Voineşti (1, 2, 5, 6, 7 de Mi ; 3—4 de M_4).
4. Céramique de la necropole de Obîrşeni-Voineşti (1 de M_4 ; 2 de M_1 ; 3 de M_2 ; 4, 6 de M_3 5 de M_5 ; 8 de M_6 ; 7, 9, 10 passim).
5. M_6, dont l'inventaire contient des fibules, des perles et des peignes.
6. Objets de l'inventaire de M_6 ; des fibules, des peignes et des perles.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NOI ATELIERE DE LUCRAT PIEPTENI DIN CORN DE CERB ÎN SECOLUL AL IV-LEA e. n. LA VALEA SEACĂ — BÎRLAD

V. PALADE

Printre monumentele culturii materiale de tip Sîntana de Mureş, unul din obiectele des întîlnite este pieptenele din os, compus din trei plăci suprapuse şi prinse în nituri metalice, avînd mînerul semicircular cu variantele lui cunoscute. Asemenea piepteni apar frecvent în mormintele de înhumaţie, nelipsind nici din cele de incineraţie [1] sau din aşezările cercetate. [2]

Cu toate acestea, pînă de curînd nu fusese descoperit nici un indiciu cu privire la existenţa unor ateliere de lucrat piepteni din os, în etpa istorică amintită.

Abia în anul 1960 asemenea ateliere au fost semnalate într-o aşezare din sec. IV e.n. de pe Valea Seacă Bîrlad. [3] Aici s-au surprins pentru prima dată toate fazele de lucru ale unui tip de pieptene cu mînerul semicircular, în ateliere special amenajate pentru realizarea unor asemenea produse. [4]

Cu ocazia cercetărilor de suprafaţă efectuate de Muzeul din Bîrlad, în vara anului 1967 pe Valea Seacă au fost identificate alte trei locuinţe (bordee), din care două în malul gîrlei, pe partea stîngă, iar al treilea ceva mai spre est în teren nederanjat.

În anul 1968 a fost cercetat un nou bordei atelier al şaselea la număr şi cel mai mare ca suprafaţă locuibilă.

Dintre atelierele descoperite recent, unul notat bordeiul numărul patru, a fost distrus aproape în întregime prin năruirile succesive ale ma-

---

1. Bucur Mitrea, Constantin Preda „Necropole din secolul al IV-lea e. n. în Muntenia" (M. 50) p. 34 (M 60) p. 36 (M. 1, M. 6, M. 14 şi M. 16) p. 60—61 şi urm.

De asemenea piepteni apar şi în mormintele de înhumaţie de la Bogdăneşti—Fălciu în necropola cercetată parţial în 1967—1968 de subsemnatul.

2. I. T. Dragomir, „Săpăturile arheologice întreprinse la Bălteni" în Materiale VIII 1962 p. 14, fig. 3/5, 5.

Ion Ioniţă, „Contribuţii cu privire la Cultura Sîntana de Mureş-Cerneahov pe teritoriul Republicii Socialiste România. Materiale VIII 1962, p. 215, fig. 20. (Dealul Cărămidăriei—Botoşani).

3. Vasile Palade, „Ateliere pentru lucrat piepteni din os, din secolul al IV-lea e. n. de la Valea Seacă—Bîrlad", în Arheologia Moldovei IV/1966, p. 361—375.

4. Ibidem p. 268—269.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lurilor gîrlei și nu ne vom opri asupra lui. Al doilea notat bordeiul numărul trei are distrus colțul de nord-vest pe o adîncime de circa 1,50-2,00 m în diagonală, iar ultimele două ateliere s-au păstrat în întregime nederanjate.

Locuințele atelierelor numărul trei și cinci sînt aproape identice, după forma lor rectangulară, avînd colțurile mult rotunjite, adîncimea respectiv de 1,15-1,45 m. și suprafața de locuire aproximativ 20 m.p. Ambele locuințe sînt orientate cu fața spre vest, aceasta și datorită terenului înclinat în această direcție.

Ceea ce apare deosebit la bordeiul numărul trei este construcția peretelui de chirpic masiv cu urme de bîrne, pe latura de vest, unde, probabil, era practicată și intrarea.

Stratul gros de cenușă din partea de nord-vest a bordeiului indică prezența unei vetre de foc, distrusă însă odată cu colțul bordeiului.

În bordeiul numărul cinci în schimb s-a surprins lipitura vetrei, parțial deranjată, care probabil a avut o gardină formată din cîteva pietre descoperite în jurul ei.

Bordeiul nr. 6 cercetat în anul 1968 este orientat cu fața spre sud. La acesta s-au surprins unele detalii în plus privind construcția sa. Astfel pe latura de sud, în colțul de sud-est, s-a surprins intrarea în bordei realizată în trepte, iar în interior pe laturile de nord și de sud la mijloc s-au surprins gropi duble ale unor stîlpi de susținere ale grinzii orizontale mediene pe care s-a rezemat acoperișul său în două ape. O trăsătură comună a ultimilor trei locuințe atelier, este lipsa gropilor — scaun de lucru — deosebindu-le astfel de locuințele cercetate anterior.[5]

Cît despre destinația principală a acestor locuințe, ca de altfel și a bordeiului numărul patru distrus de ape, ea reiese din cantitatea mare de coarne de cervide din specia (cervus Eleaphus) descoperită în interiorul lor ca și în cazul locuințleor cercetate în 1960.[6] Este vorba de locuințe atelier de lucrat piepteni din os, în tehnica cunoscută pentru aria culturii Sîntana de Mureș.

În majoritatea lor coarnele de cerb se procurau adunîndu-se din pădurile vecine, după ce cădeau de la cerbi. Dar locuitorii din așezarea respectivă praticau și vînătoarea de cerbi a căror coarne erau apoi întrebuințate în ateliere. Acest fapt este atestat de descoperirea în două ateliere a cîtorva rozete, ba chiar și a unui fragment din cutia craniană care a susținut unul din coarne și care poartă urmele desprinderii lui cu ferăstrăul. (fig. 1/1, 2, 3).

Este adevărat însă că numărul de coarne provenite din vînătoarea cerbilor este mult inferior celor adunate din păduri și care constituie sursa principală de aprovizionare cu materia primă necesară activității lor meșteșugărești.

5. Op. cit. p. 263 și 269.

6. Cantitatea mare de coarne prezentă în toate atelierele reflectă existența unui număr impresionant de cervide în regiunea colinelor Tutovei în sec. IV e. n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

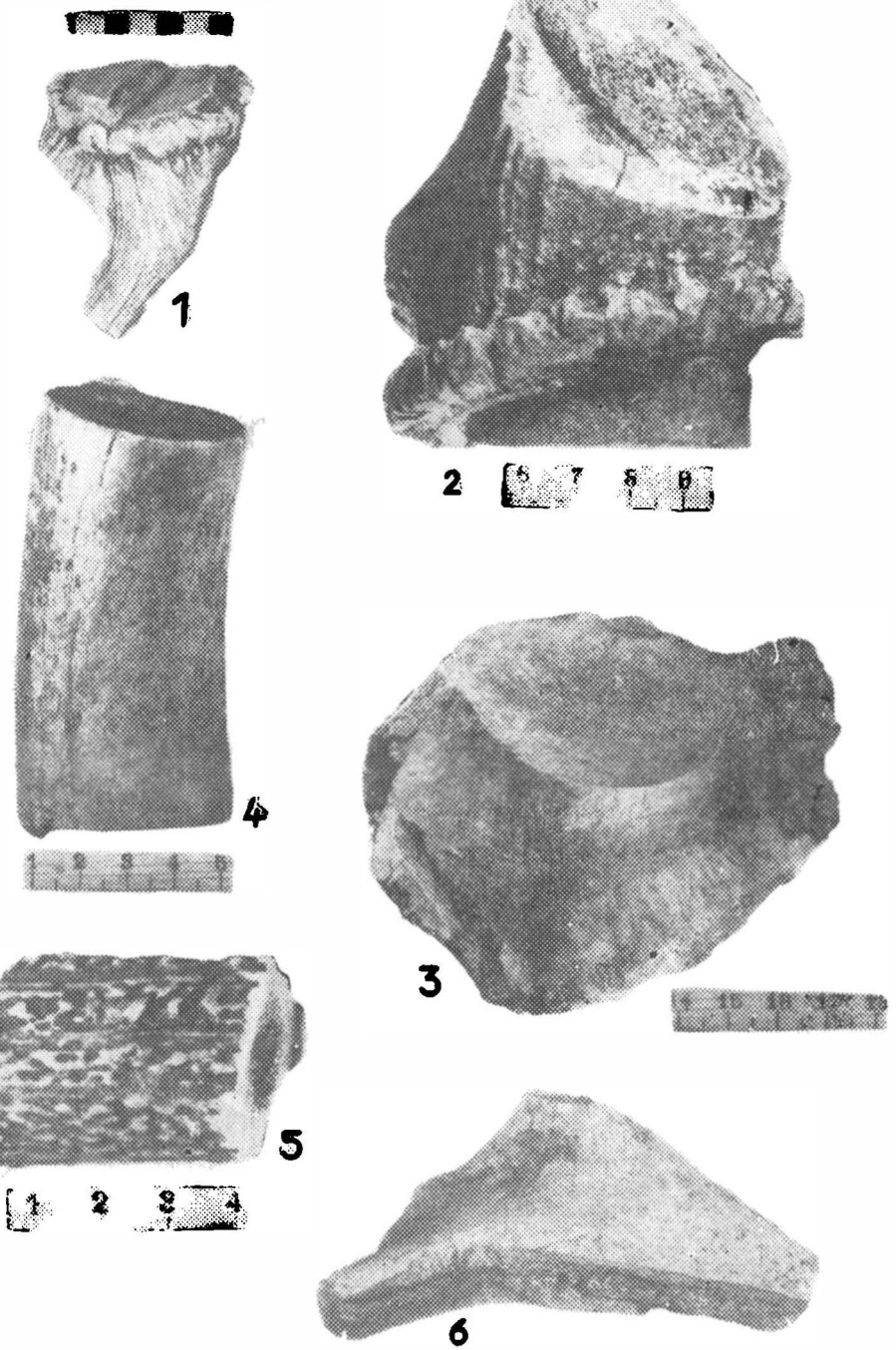

Fig. 1 — Bîrlad-Valea Seacă. Rozete de corn de cerb retezate cu fierăstrăul de pe craniu (1-2), fragment de craniu cu urmele de tăiere a cornului cu fierăstrăul (3), corn de cerb retezat pentru obținerea plăcilor dreptunghiulare (4-5), — corn retezat pentru obținerea plăcilor pentru mîner (6)

http://www.cimec.ro http://cniadb.ro

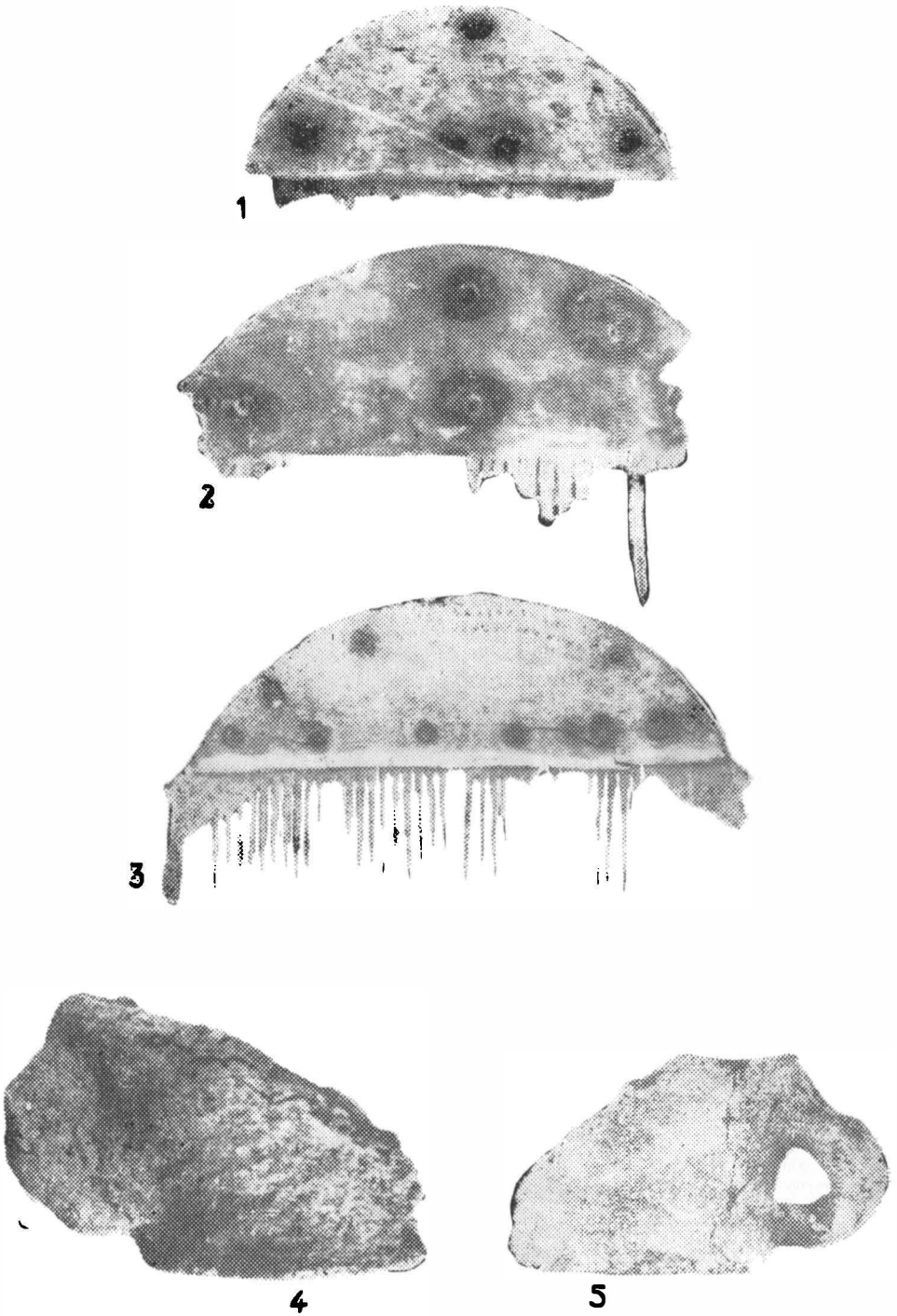

Fig. 2 — Bîrlad-Valea Seacă. Pieptene descoperit în bordeiul atelier nr. 5 (1-3), ceaşca ulacică descoperită în bordeiul nr. 5 (4-5).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

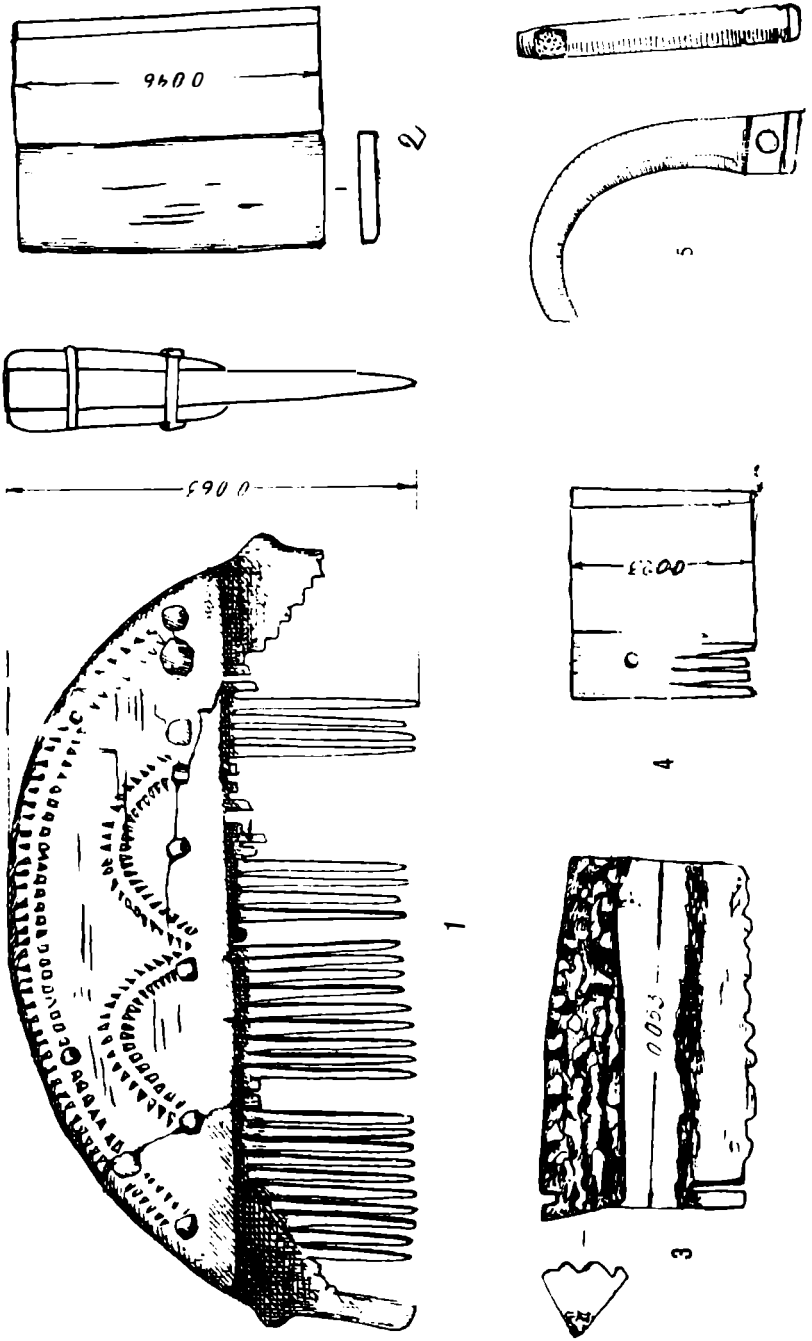

Fig. 3 — Bîrlad-Valea Seacă. Pieptene din corn de cerb, descoperit în bordeiul atelier nr. 5 (1) plăci dreptunghiulare cu dinţii tăiaţi şi netăiaţi (2, 4), corn despicat spre a se ciopli plăci dreptunghiulare, (3), piesă din corn de cerb (5).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

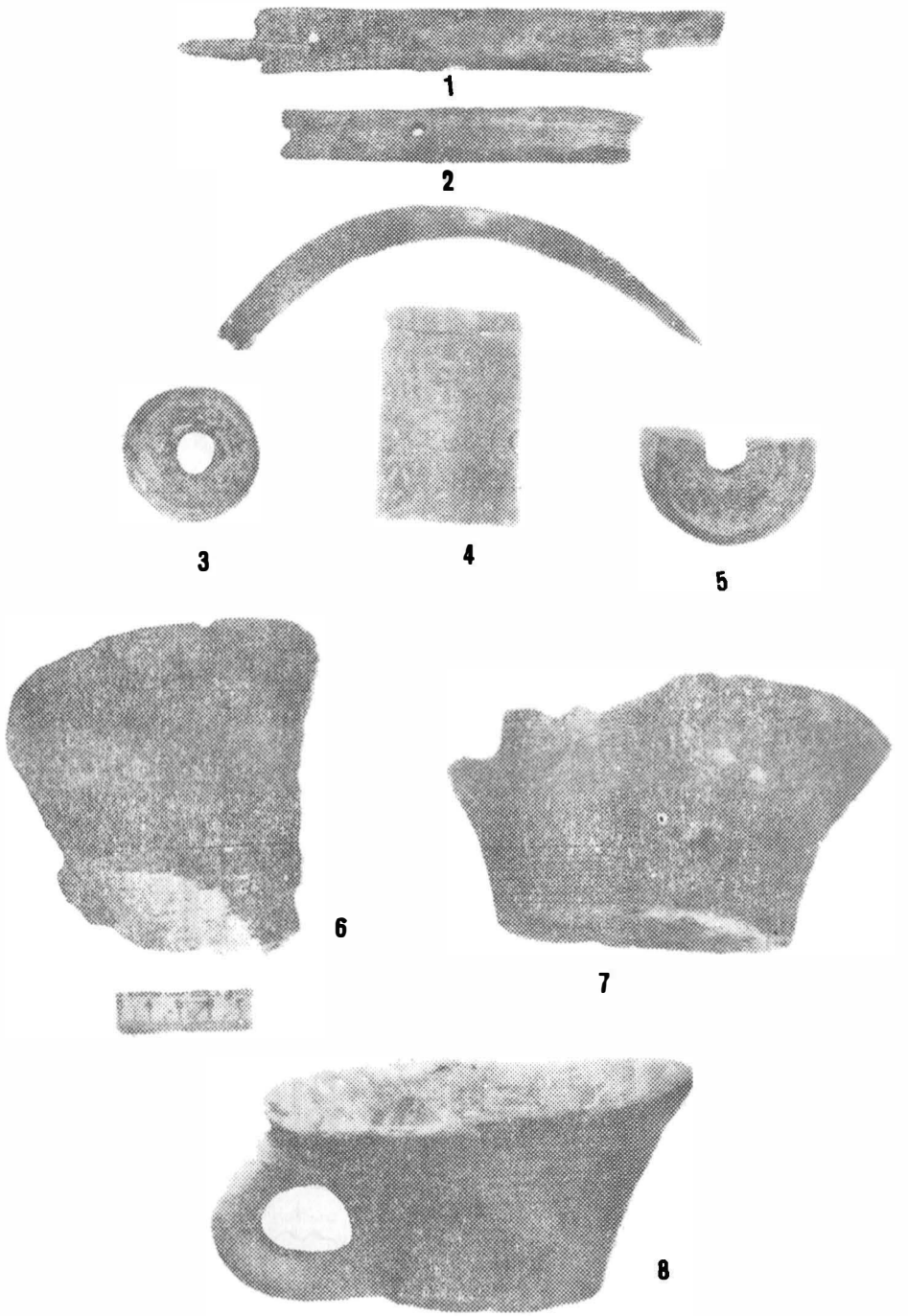

Fig. 4 — Bîrlad-Valea Seacă. Diferite piese din corn de cerb descoperite în bordeiul atelier nr. 3 şi 5 (1, 2. 4), fusaiole descoperite în aceleaşi ateliere (3, 5). ceşti cu toartă şi fără toartă (6-8)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Din studiul materiei prime descoperite, în diferite faze de lucru, atît din bordeiul trei cît şi din bordeele numărul cinci şi şase se desprind cîteva aspecte principale asupra cărora vrem să insistăm.

În primul rînd meşteşugarii din toate aceste ateliere lucrau aproximativ acelaşi tip de pieptene cu mînerul în formă de semicerc cu un grad de finisare destul de îngrijit (fig. 2/1; 2, 3 şi fig. 3/1.)

În momentul întreruperii lucrului în atelierul numărul trei a rămas foarte multă materie primă în stadii incipiente de lucru, reprezentate de cele peste 300 bucăţi corn, descoperite pe podeaua bordeiului, în totală neorînduială. (fig. 12/1 şi fig. 14). În acest atelier piesele finisate care intră în alcătuirea pieptenelor nu depăşesc numărul de 15-20 bucăţi. În schimb în atelierul numărul cinci unde activitatea a încetat brusc probabil datorită unui incendiu, au apărut un număr de peste 80 plăcuţe gata pregătite pentru ultimele operaţii, cît şi patru pieptăni întregi sau aproape întregi, în timp ce materia primă, în faze incipiente de lucru este redusă.

Cîteva bucăţi de sîrmă de bronz descoperite în ateliere, atestă un progres în tehnica montării pieptenelor, în comparaţie cu obţinerea niturilor în atelierele cercetate în anul 1960. [7]

Totuşi, în general, avînd în vedere numărul mare de nituri gata pregătite ,descoperite în atelierul numărul şase, ne îndreptăţesc să afirmăm că cele mai multe nituri se realizau din fîşii de tablă răsucită şi bătută cu ciocanul. [8]

Al doilea aspect care se desprinde este acela că meşteşugarii din atelierele noi descoperite lucrau din corn de cerb şi alte obiecte fără să se poată preciza ce anume. Cîteva asemenea piese au fost identificate în ultimele ateliere.

O piesă de formă cilindrică cu diametrul de 1,5 cm şi înaltă de 2,5 cm poartă numele unui decor format din cercuri concentrice (fig. 4/4).

A doua piesă, fragmentară, în formă de baston, cioplit pe o parte, lung de 10-12 cm este găurită în cîteva locuri şi apoi rebutată (fig. 4/1).

În atelierul nr. cinci apare fragmentar, un obiect semicircular, lucrat din două plăci de corn suprapuse şi prinse în nituri (fig. 4/2). Avînd în vedere forma sa şi faptul că este faţetat la partea exterioară, poate fi interpretat ca tipar de trasat conturul mînerului semicircular la piepteni.

În bordeiul numărul şase s-a descoperit o piesă care ar putea constitui tiparul modelului de pieptene cu mînerul în formă de clopot. Trebuie să recunoaştem însă că în materia primă descoperită în acest atelier n-am surprins nici o placă semcirculară pentru mîner modelată în formă de clopot, aşa încît piesa aici în discuţie poate să fie şi de altă utilitate ce ne scapă în prezent. (fig. 3/5).

Merită de asemeni semnalată existenţa în interiorul utimelor trei locuinţe atelier a cîtorva fusaiole, ceea ce documentează şi alte preocupări

---

7. Spre deosebire de sîrma obţinută din fîşii de tablă, prin batere cu ciocanul, în atelierele 3, 5 şi 6 s-au găsit bucăţi de sîrmă rotundă sau rectangulară în secţiune fără asperităţi la suprafaţă, dînd impresia că a fost obţinută prin turnare.

8. Op. cit. p. 274. In atelierul nr. 6 a apărut mai abundentă sîrma obţinută din fîşii de tablă bătute cu ciocanul, ca şi în cazul atelierului nr. 2.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 5 — Bîrlad-Valea Seacă. Corn de cerb retezat de pe axul central, spre a intra în faze noi de lucru descoperite în bordeiul nr. 3

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 6 — Bîrlad-Valea Seacă. Corn de cerb în faze incipiente de lucru descoperite în bordelul atelier nr. 3

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

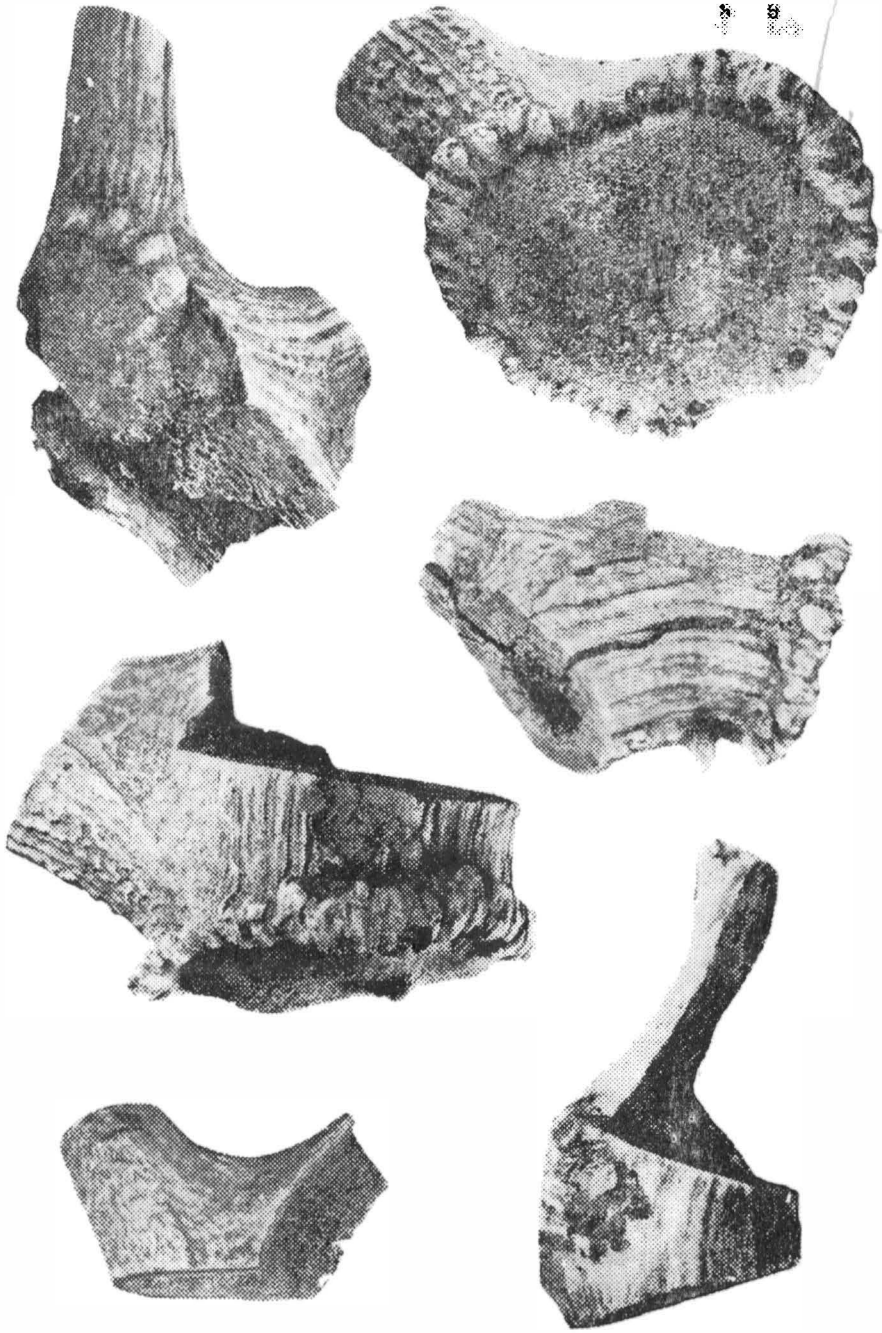

Fig. 7 — Bîrlad-Valea Seacă. Rozete de corn de cerb desprinse natural de pe craniu, cu urme de prelucrare în atelierele nr. 3 şi 5 (1, 3, 4), bucăţi de corn retezate (2, 5, 6)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

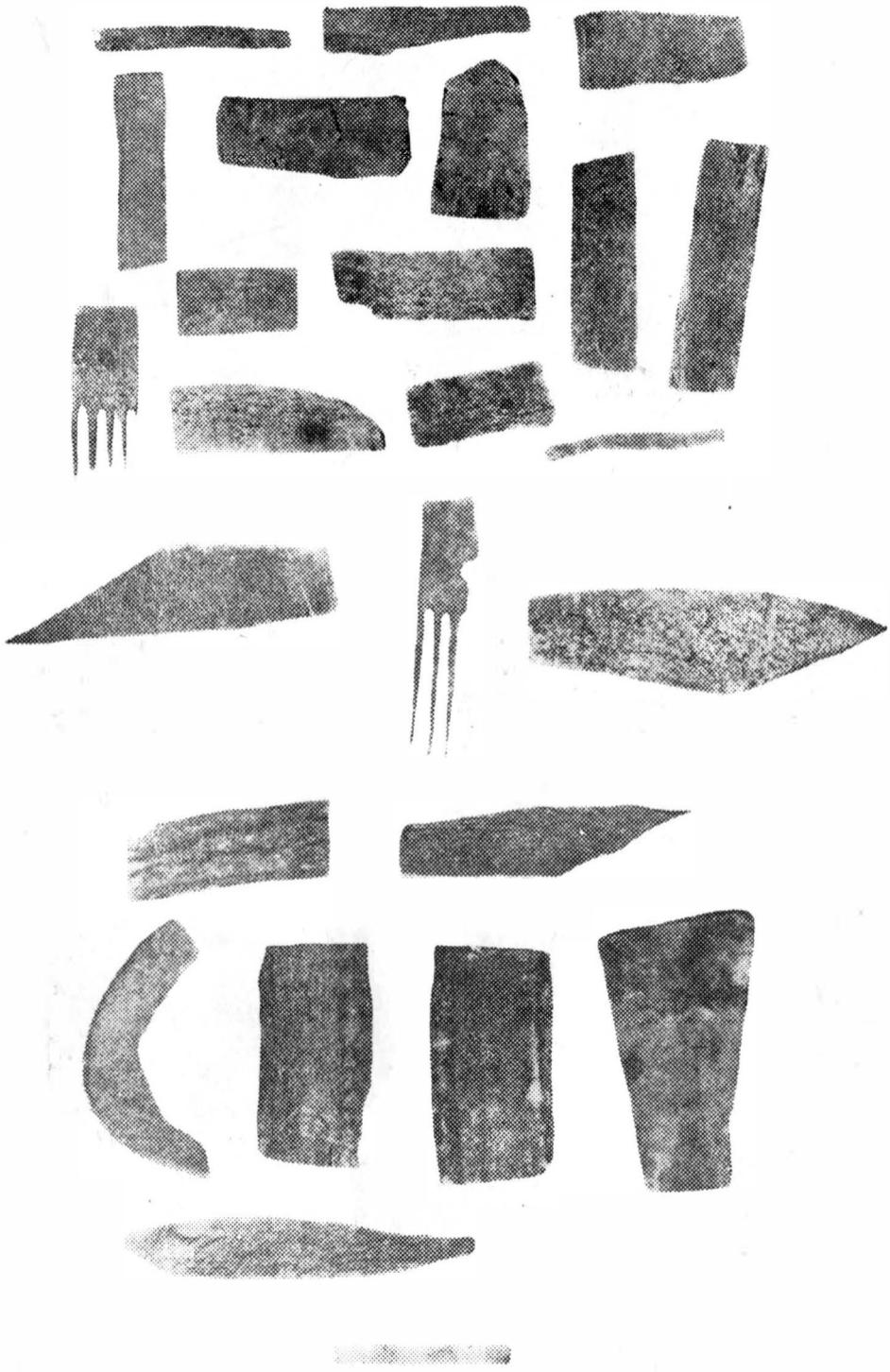

Fig. 8 — Bîrlad-Valea Seacă. Plăcuțe din corn de cerb cu dinți și fără dinți (1-4) plăcuțe în faze intermediare de lucru; (5) descoperite la atelierel enr. 3 și 5

http://www.cimec.ro / http://cimlabc.ro

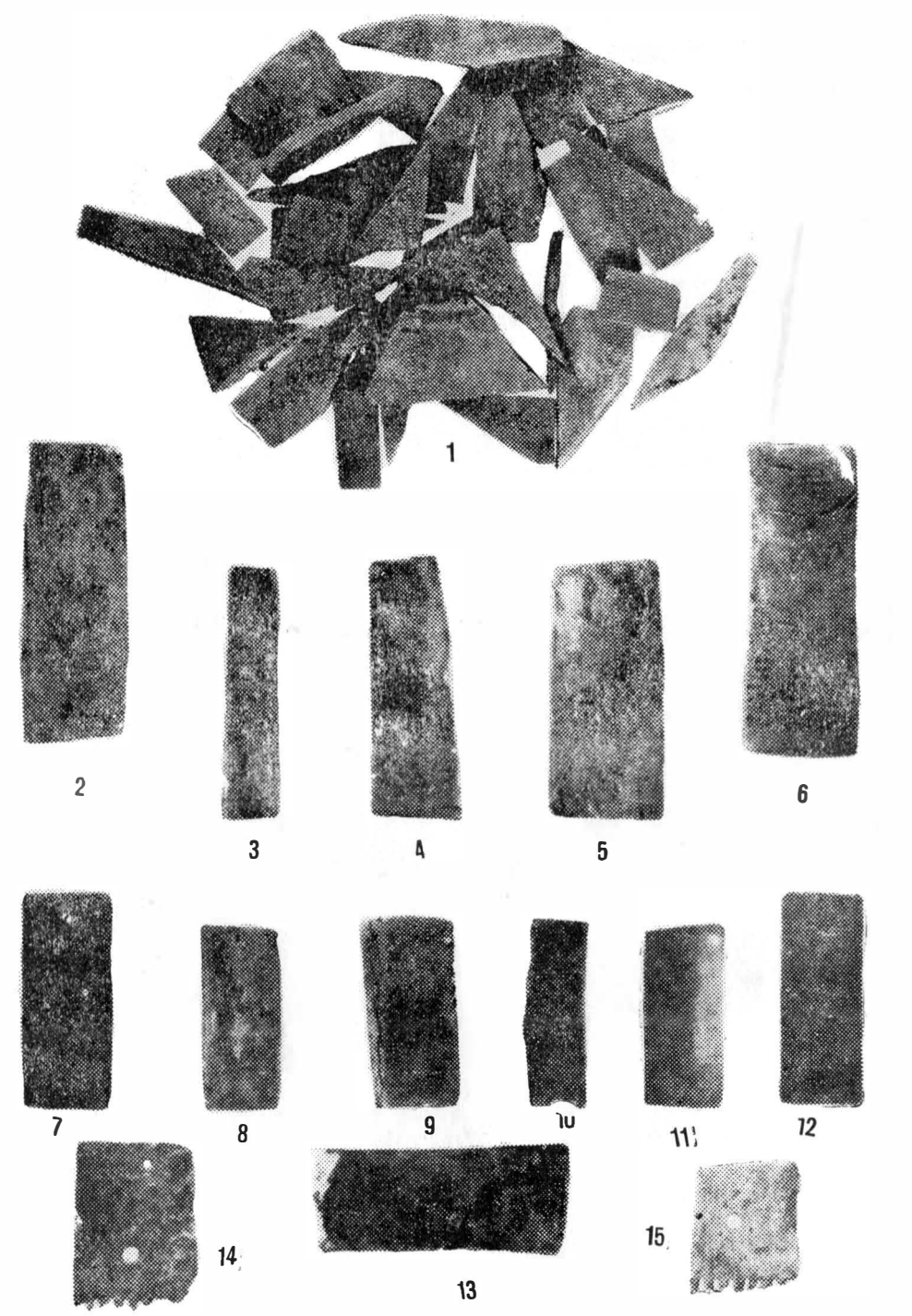

Fig. 9 — Bîrlad-Valea Seacă. Resturi de la încheierea pieptenilor (fixarea plăcilor pe mîner) (1), plăcuţe pregătite pentru ultimele faze de lucru, fixarea în mîner şi tăierea dinţilor (2-13) plăcuţe cu dinţi tăiaţi dar rebutate ,descoperite în [illegible]

http://www.cimec.ro http://cimiabc.ro

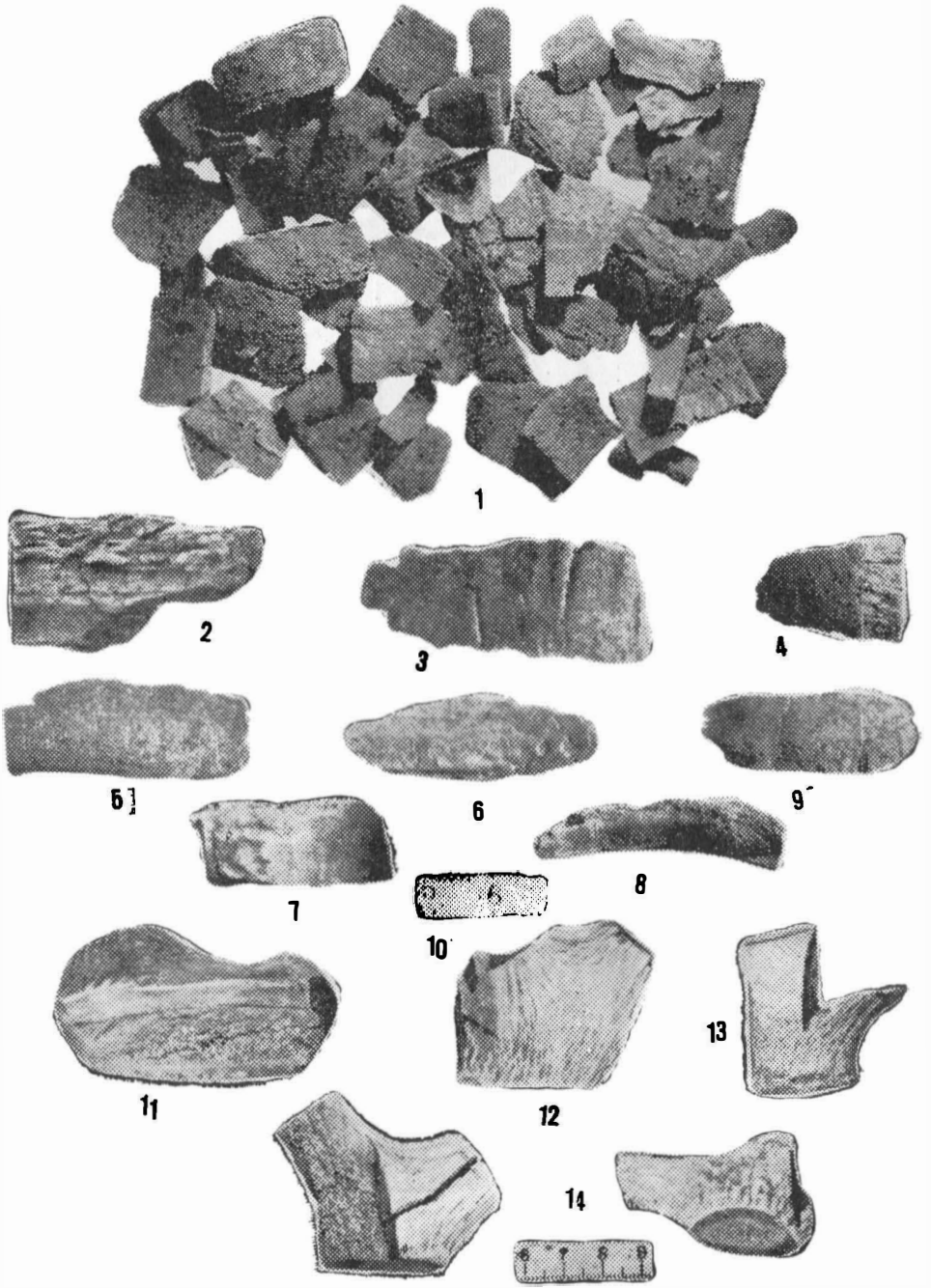

Fig. 10 — Bîrlad-Valea Seacă. Surcele (cioplitură) de pe partea interioară (miezul) plăcilor dreptunghiulare (1), surcele (cioplitură) externă de la plăcuțele dreptunghiulare (2-9), bucăți de corn din care s-au ales părțile utilizabile (10-14)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

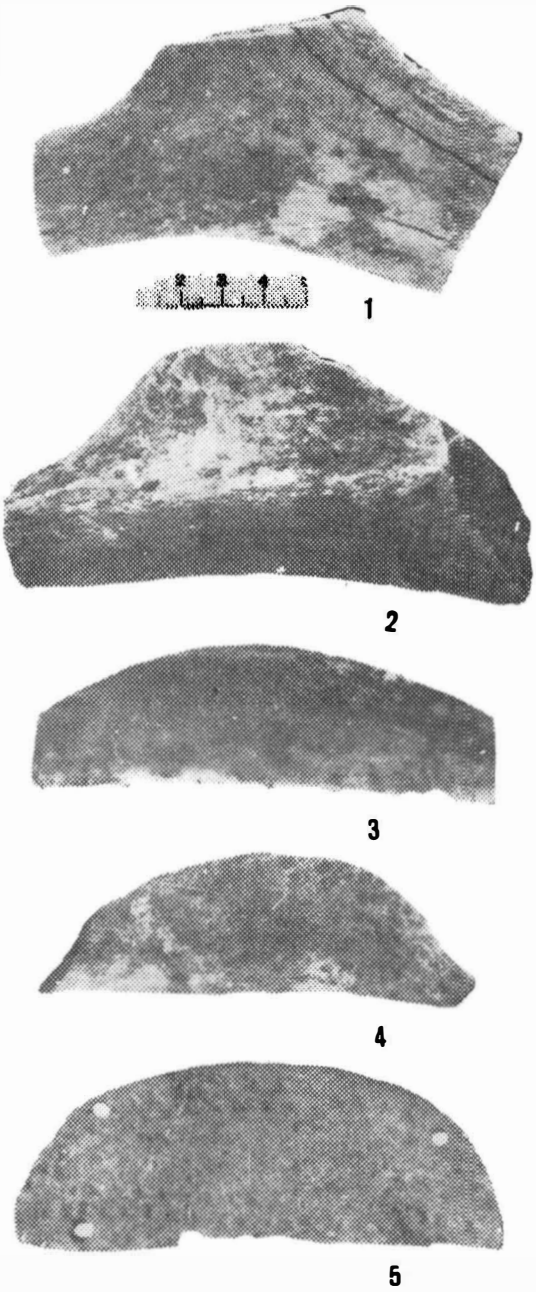

Fig. 11 — Bîrlad-Valea Seacă. Corn de cerb retezat pentru plăci semicirculare din care se lucra mînerul (1-2), plăci semicirculare finisate pentru mînere, descoperite în bordeiele atelier nr. 3 şi 5

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

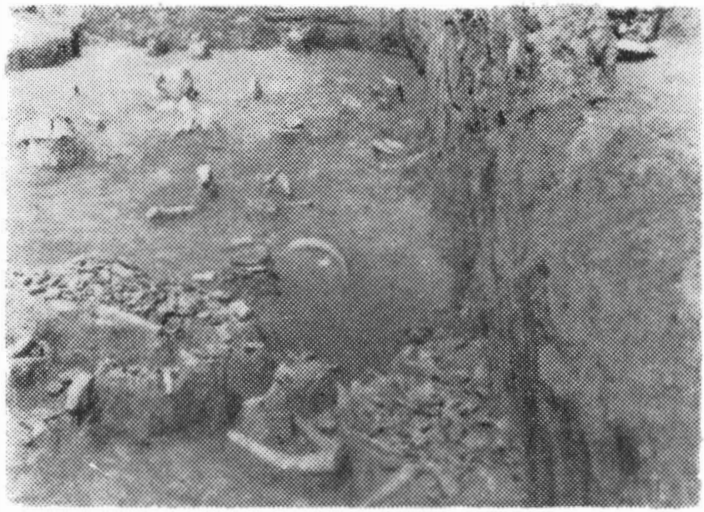

1

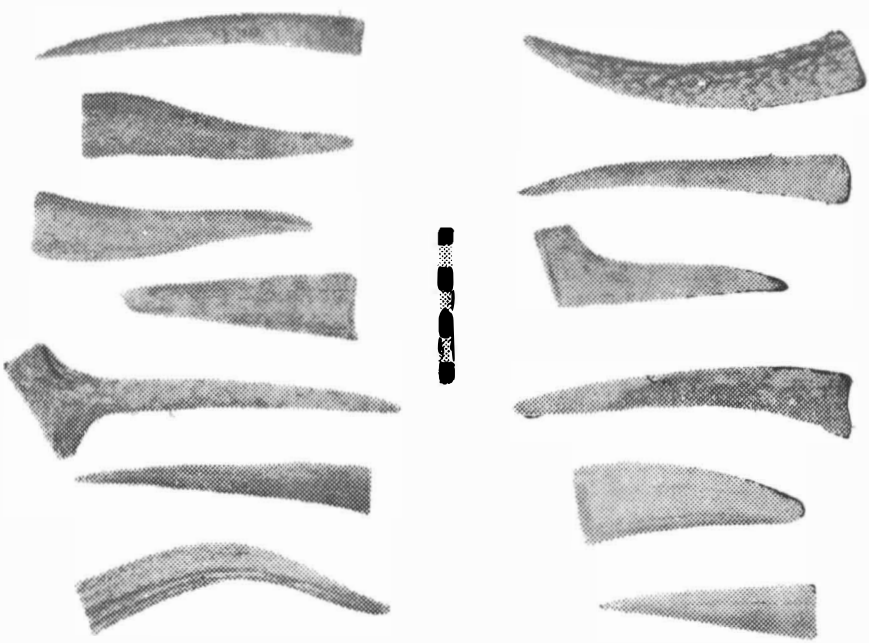

Fig. 12 — Bîrlad-Valea Seacă. Aspect din bordeiul nr. 3 (1) Materie primă în faze incipiente de lucru din atelierele 3, 5 şi 6 (2-3)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

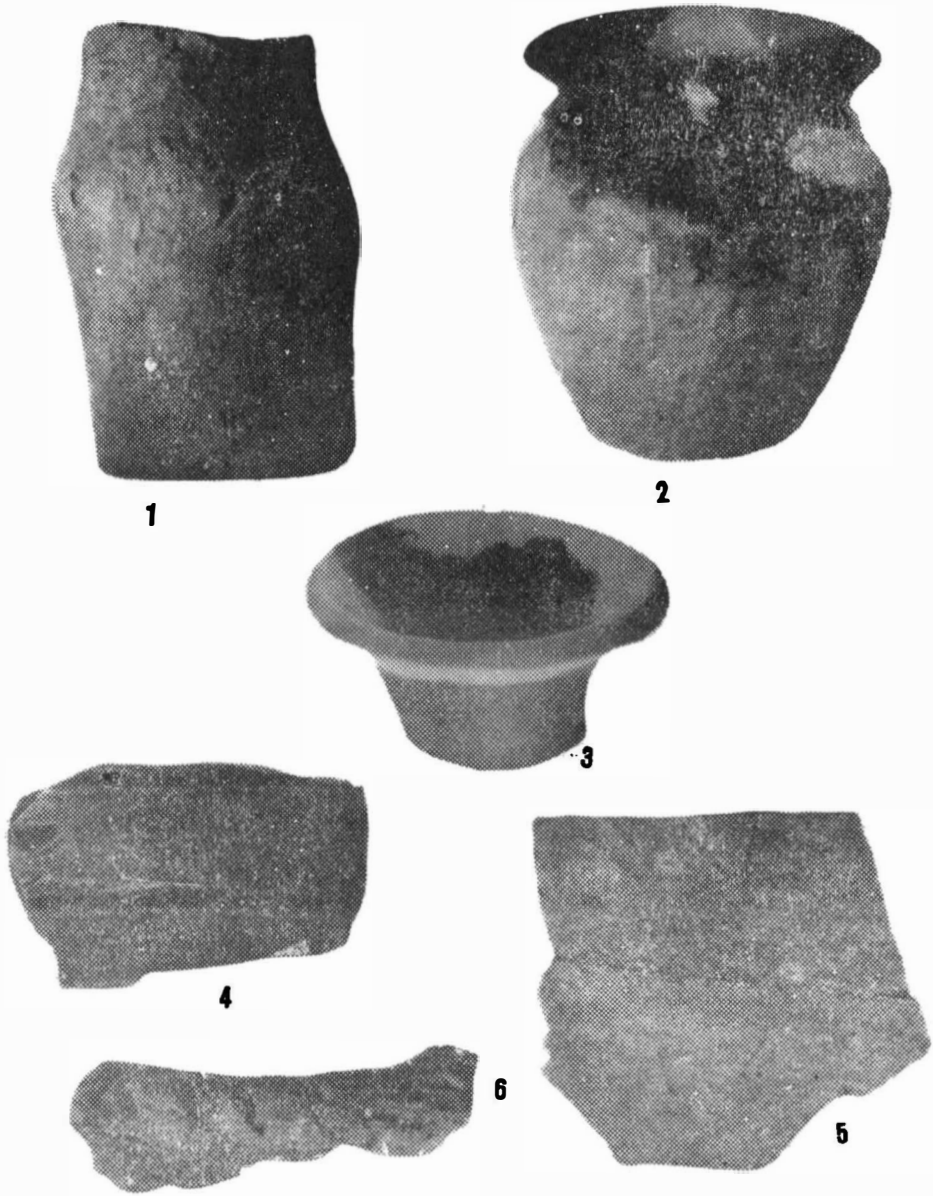

Fig. 13 — Bîrlad-Valea Seacă. Vas lucrat cu mîna descoperit în atelierul nr. 5 (1), vas lucrat la roată din atelierul nr. 3 (2), ceaşcă fără toartă descoperită în atelierul nr. 6 (3) fragmente ceramice lucrate la roată descoperite în atelierul nr. 3 (4-5), buză de vas lucrat cu mîna, cu crestături oblice (6)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 14 — Bîrlad-Valea Seacă. Aspect din atelierul nr. 3

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

1

2

Fig. 15 — Bîrlad-Valea Seacă. Aspecte din atelierele nr. 5 (1) şi atelierul nr. 6 (2)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ale locatarilor respectivi în afară de meşteşugul de bază, prelucrarea cornului de cerb.

Dar cel mai important aspect ni se pare acela al prezenţei masive a ceramicei lucrate cu mîna de străveche tradiţie geto-dacă.

Printre formele de vase lucrate cu mîna din pastă grosolană, pe primul loc se situiază ceaşca dacică descoperită într-un număr de 10 bucăţi, în locuinţa numărul cinci dar nelipsită nici în locuinţele trei şi şase (fig. 4, 5 fig. 4/6, 7, 8 fig. 13/3). Alături de ceaşca dacică apare vasul în formă de sac de dimensiuni variabile, cît şi numeroase fragmente din aceeaşi categorie ceramică (fig. 13/1, 6).

Nu lipseşte nici ceramica lucrată la roată din pastă fină sau zgrunţuroasă, dar în cantitate redusă, în comparaţie cu cea lucrată cu mîna (fig. 13/2, 4, 5).

Prin tehnica de lucru la această specie ceramică, cît şi prin formele de vase existente, ea se încadrează în categoria ceramicei fine şi zgrunţuroase specifice sec. IV e.n., abundente în aria culturii de tip Sîntana de Mureş.

Prezenţa unor vase de certă tradiţie geto-dacă, în cuprinsul aşezării de pe Valea Seacă, subliniază mai mult faptul că locuitorii de aici reprezentau populaţia autohtonă în cea mai mare măsură.

Cu toate că printre monumentele de cutură materială geto-dacică din etapele anterioare sec. IV e.n. nu se întîlneşte pieptenele din os de tipul care se lucra la Valea Seacă, apartenenţa etnică geto-dacică a meşteşugarilor, din această aşezare nu poate fi pusă la îndoială.

Probabil că acest meşteşug va fi fost preluat de la populaţiile migratoare care pătrund în această regiune la sfîrşitul sec. III şi care foloseau frecvent pieptenii de tipul amintit.

Însuşirea meşteşugului prelucrării osului de către localnici, trebuie pusă pe seama receptivităţii populaţiei autohtone faţă de asemenea produse de largă utilitate în higiena podoabei capilare.

Solicitările sporite de piepteni vor fi determinat pe autohtoni să organizeze producţia lor pe scară largă, cu atît mai mult cu cît materia primă, cornul de cerb, se găsea din abundenţă în pădurile din împrejurimi.

În cadrul aşezării de pe Valea Seacă au fost descoperite pînă în prezent şase ateliere, toate avînd acelaşi profil şi aproximativ acelaşi grad de specializare. Dacă adăugăm la aceasta faptul că şi în alte puncte ale aşezării au apărut deja unele fragmente de coarne prelucrate putînd indica prezenţa unor ateliere asemănătoare, atunci avem în faţă tabloul organizării activităţii meşteşugăreşti destinată unui larg schimb de produse cu alte aşezări.

Cît de mare va fi fost volumul acestui schimb, este încă greu de precizat întrucît nu se cunoaşte exact numărul de ateliere specializate în producţia pieptenilor. Faptul că în atelierele cercetate se află o cantitate mare de materie primă, ne ajută să întrezărim totuşi o intensă activitate de schimb, în cadrul obştiilor săteşti din regiunea colinelor Tutovei, în sec. IV e.n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Dimensiunile acestei activităţi şi semnificaţia lor economico-socială vor putea fi mai bine elucidate pe măsura identificării întregului complex de ateliere din aşezarea de la Bîrlad.

NOUVEAUX ATELIERS POUR FAIRE DES PEIGNES DE CORNES DE CERF DU IV-E SIÈCLE DE n. è. DE VALEA SEACĂ-BÎRLAD

Résumé

Les recherches de l'habitat de type Sîntana de Mureş—Cerneakov Bîrlad, ont continué le long des années de 1967—1968.

On a encore découvert quatre nouvelles huttes aménagées comme des ateliers pour faire des peignes de cornes de cerf. Le dernier atelier est plus grand en ce qui concerne la surface habitable. A cette dernière hutte on a surpris l'entrée et l'emplacement des piliers qui soutenaient le toit.

Dans tous ces ateliers on faisait aproximativement le même type de peigne, réalisé par trois plaques superposées par des rivets métalliques et à la manivelle semicirculaire.

Mais le plus significatif est le fait que dans tous les ateliers examinés on a trouvé des éléments céramiques d'une trés ancienne tradition geto-dacique, parmi les quels. la tasse dacique" anssi.

A part „la tasse" travaillée a la main d'une pâte commune, on a découvert des fragments de vases type bocal dont quelques uns en entier.

Tenant compte de la céramique travaillée à la main, du dessin aplique sur cette céramique et sur celle travaillée à la roue. on apprécie que les artisans de l'habitat de Valea Seacă représentent, sans aucun doute, la population autochtone.

EXPLICATIONS DES FIGURES

Fig. 1 — Rosette de corne de cerf (1-2) : fragment de crane. (3) ; Corne de cerf écimé pour obtenir des ploques rectangulaire, (4-5) ; Corne de cerf en vue d'obtenir des plaques pour le manche d'outi's (6).

Fig. 2. — Le peigne découvert en atelier 5 (1-3) : La tasse dacique découverte en hutte 5 (4-5).

Fig. 3 — Le peigne en corne de cerf découvert en atelier 5 (1) ; des plaques rectangulaire avec le dents coupés (2, 4).

Fig. 4 — Le pieces divers en cornes de cerf découverte en ateliers 3 et 5 (1, 2, 4) fusaiols découvertes dans le mèms ateliers (3, 5) ; tasses (6-8).

Fig. 5. — Le corne de cerf écimé dans l'axe central découvert dans le hutte 3.

Fig. 6. — Le corne de cerf en phase de début du travail découvertes dans le hutte 3.

Fig. 7. — De rosette en corne de cerf découverts dans les huttes nr. 3 et 5, (1, 3, 4) des morceaux de cornes écimés (2, 5, 6).

Fig. 8 — Des p aques en cornes de cerf (1-4) ; des plaques qui sont en premiére etape d'usinage découvertes dans les ateliers (3-5).

Fig. 9. — Des plaques préparés poure les dernières étapes du travail 8 (1-15).

Fig. 10 — Les éclats en corne de cerf (1-14).

Fig. 11 — Des cornes de cerf dont se préparaint des manche d'outils (ateliers 3 et 5).

Fig. 12 — Matière primes pour obtenir des outils.

Fig. 13 — Le vase travaillé a'la main (1), atelier 5 : vase travaillé au tour (2), l'atelier 3 ; tasse sans anse découverts (3) l'atelier 6 ; des fragments céramiques travaille'au tour (4-5), l'atelier 3 ; avec des crets obliques (6).

Fig. 14 — L'aspect du l'atelier nr. 3.

Fig. 15 — Vue génerale de l'atelier nr. 5 et 6.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UNELE PROBLEME PRIVIND EVOLUȚIA CULTURII MATERIALE DIN MOLDOVA ÎN SECOLELE VI—X

DAN GH. TEODOR

În arheologia românească originea și evoluția culturii materiale prefeudale din sec. VI-X din Moldova nu a constituit, pînă în prezent, obiectul unui studiu mai amplu menit să valorifice marele număr de descoperiri arheologice datînd din această vreme.

Cu toate că unele lucrări au luat în discuție multe din problemele privind regiunile răsăritene ale României în perioada secolelor VI-X, au rămas totuși aspecte de ordin istoric, cultural și etnic nerezolvate.

De la primele descoperiri sistematice făcute la Hlincea — Iași (în 1952-1954) și pînă astăzi, an de an, cercetările arheologice efectuate pe teritoriul Moldovei au sporit considerabil, numărul și valoarea descoperirilor de acest gen, facilitînd o mai bună cunoaștere asupra dezvoltării societății locale în perioada celei de a II-a jumătăți a mileniului I e. n.

Faptul că marea majoritate a descoperirilor prefeudale tîrzii (sec. VI-X) au rămas totuși mulți ani inedite, a determint în bună măsură insuficienta cunoaștere a caracteristicilor esențiale ale unor aspecte culturale, a evoluției lor în timp și spațiu, această stare de lucruri reflectîndu-se uneori în unele lucrări de specialitate, care le-au minimalizat astfel importanța. Trebuie subliniat aici și faptul că în unele lucrări, anumite aspecte ale acestor probleme au fost totuși studiate prin prizma importanței pe care ele o au în istoria veche a României, aducîndu-se astfel contribuții valoroase la cunoașterea lor. [1]

În ceea ce privește însă importanța aparte pe care o are pentru istoria veche a României și mai ales precizarea evoluției în timp și spațiu a culturii materiale prefeudale din Moldova subliniem valoarea concluziilor formulate de I. Nestor. [2]

---

1. M. Petrescu Dîmbovița, *Considerations sur le problème des périodes de la culture materielle en Moldavie du VIe au Xe siècles*, în *Revue Roumain d'Histoire*, VI, 1967, 2, p. 181-199 ; Dan Gh. Teodor, *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei*, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 227—275. In aceste articole este prezentată întreaga bibliografie a problemei.

2. I. Nestor, *Slavii pe teritoriul R.P.R. în lumina documentelor arheologice*, în *SCIV*, X, 1959, 1, p. 56—57.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În lumina acestor concluzii, componentele de bază care participă la formarea diverselor aspecte culturale din această vreme trebuiesc analizate cu atenție din nou, pentru a se facilita astfel înțelegerea procesului cultural și etnic petrecut în perioada secolelor VI-X în regiunile răsăritene ale României. Această înțelegere este în mod direct legată și de cunoașterea în ansamblu a tuturor descoperirilor încadrate real în limitele celei de a II-a jumătăți a mileniului I e.n., cunoaștere ce se poate realiza în primul rînd prin valorificarea științifică exhaustivă a acestor descoperiri. Este ceea ce ne-am propus să realizăm în general, în studiul pe care-l prezentăm.

Scurt istoric al descoperirilor

După cum se știe, primele descoperiri din a doua jumătate a mileniului I e.n. au fost făcute în Moldova de către M. Petrescu-Dîmboviță, care în perioada anilor 1952-1954 a efectuat săpături în siliștea de la Hlincea, de lîngă Iași.[3] Odată cu descoperirile de la Hlincea, de lîngă Iași a început de fapt și studiul sistematic al vestigiilor prefeudale tîrzii din Moldova, care au fost denumite în general de *tip Hlincea.*

La început descoperirile de la Hlincea au fost datate, de către descoperitorul lor, în secolele VIII-X, pe baza analogiilor cu cultura slavă de tip Romen-Borșevo, atestată în U.R.S.S., pe teritoriul de la est de Nipru. Aproape concomitent cu descoperirile de la Hlincea, la Suceava în punctul „Șipot", M. D. Matei a dezvelit în 1953 resturile unui complex de locuire prefeudal, pe care l-a datat în general în secolul VII[4]. În această așezare săpăturile au fost reluate în 1959 și continuate cîțiva ani cu rezultate deosebite, care au permis o mai bună precizare cronologică și culturală a vestigiilor semnalate aici. Înainte însă de a fi reluate săpăturile de la Șipot-Suceava, în 1957 colectivul acestui șantier a reușit să identifice și alte urme prefeudale în punctele Curtea domnească și Drumul Național[5], iar colectivul Muzeului de Istorie a Moldovei din Iași a început în 1956 cercetarea așezării de la Spinoasa-Iași[6]. Ulterior și alte descoperiri, cum sînt acelea de la Dorobanțu—Iași[7], Dănești—Vaslui[8] și al-

3. M. Petrescu-Dîmboviță și colaboratorii, *Șantierul Hlincea—Iași*, în *SCIV*, IV, 1953, 1—2, p. 233 și urm. ; *SCIV*, V, 1954, 1—2, p. 233 și urm. ; *SCIV*, VI, 1955. 3—4. p. p. 687 și urm.

4. M. Matei, *Sectorul oraș*, în *Șantierul arheologic Suceava*, în *SCIV*, V, *1954*, 1—2, 300 și urm.

5. Al. Alexandrescu și St. Olteanu, *Sectorul oraș*, în *Șantierul arheologic Suceava*, în *Materiale, IV, 1957, p. 253* ; St. Olteanu *Sectorul oraș*, în *Șantierul arheologic Suceava*, în *Materiale*, V, 1959, p. 607 ; T. Martinovici și St. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 678 și urm.

6. A. Nițu și D. Teodor, *Raport asupra sondajului din așezarea prefeudală de la Spinoasa*, în *Materiale*, V, 1959, p. 485, și urm. ; A. Nițu, Em. Zaharia și D. Teodor, *Sondajul de la Spinoasa—Erbiceni*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 531 și urm. ; D. Teodor și Em. Zaharia, *Sondajele de la Spinoasa și Erbiceni*, în *Materiale* VIII, 1962, p. 35 și urm.

7. A. Nițu și D. Teodor, în *Materiale*, V, 1959, p. 489—490, fig. 4/8 ; 5/3—4.

8. M. Petrescu-Dîmboviță și Em. Zaharia, *Sondajul arheologic de la Dănești—Vaslui*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 47 și urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tele au fost cercetate sistematic prin sondaje, contribuindu-se astfel, prin rezultatele obținute la precizarea limitelor cronologice ale acestei culturi. An de an, descoperirile așa zise de tip Hlincea au sporit și datoriă intenselor cercetări de teren efectuate pe teritoriul Moldovei de colectivele muzeelor din Iași, Bacău, și Galați. În urma acestor cercetări s-a reușit astăzi să se cunoască un număr de peste 100 așezări, cimitire și descoperiri monetare din perioada secolelor VI-X, în cuprinsul cărora s-au efectuat peste 30 de sondaje de mai mare sau mai mică amploare. Dintre aceste descoperiri, numai o mică parte au fost valorificate științific, fie prin prezentarea lor în unele rapoarte anuale de săpături, fie luate parțial în discuții în cadrul unor lucrări de specialitate.

În anii care au urmat descoperirilor de la Hlincea și din alte părți ale Moldovei, unii cercetători au abordat în lucrările lor unele probleme privind cronologia și apartenența etnică a unor aspecte culturale din Moldova, în speță a culturii Hlincea, susținînd datarea ei în secolele VIII-X și strînsa legătură cu cultura slavă de tip Luka Raikovețkaia, documentată în R.S.S. Ucraineană.[9] De aceea, în literatura de specialitate a început să se folosească frecvent denumirea de culura Hlincea I-Luka Raikovețkaia, voind să se arate prin aceasta identitatea dintre cele două culturi, create și vehiculate de către triburile slave cu începere din a doua jumătate a secolului al VII-lea e.n. Ori, în ciuda acestor concluzii formulate de către unii cercetători români și străini, analiza resturilor de cultuă materială din Moldova, datînd din secolele VII-IX, a arătat cîți se poate de clar că nu este vorba în fond de a doua pătrundere slavă în teritoriul românesc cu începere din a doua jumătate a secolului al VII-lea, ci, după cum vom vedea mai jos, de evoluția locală a unei culturi, la definitivarea căreia slavii și-au adus partea lor de contribuție, odată cu pătrunderea lor în teritoriile est-carpatice ale țării noastre, către sfîrșitul secolului al VI-lea. Este aici cazul să subliniem valoarea deosebită a unor studii, mai recent publicate, care în legătură cu această problemă au analizat evoluția culturii materiale locale din Moldova în această epocă istorică și care au deschis calea către o reanaliză în ansamblu a tuturor acestor descoperiri.[10]

În acest sens, este util de arătat că în stadiul actual al cercetărilor este posibil de precizat care sînt componentele de bază care participă la crearea așa numitei culturi Hlincea în general, care este aria ei de răspîndire și care sînt limitele cronologice în care ea evoluează. Aceasta, după cum vom încerca să arătăm în conținutul lucrării noastre, facilitează o mai bună înțelegere a fenomenelor de ordin cultural și etnic petrecute în regiunile est carpatice ale României în epoca în care se definitivează for-

9. M. Comșa, *Slavii de răsărit pe teritoriul R.P.R. și pătrunderea elementului romanic în Moldova pe baza datelor arheologice*, în *SCIV*, IX, 1958, 1, p. 73 și urm.

10. I. Nestor, *Les données archéologiques et le problème de la formation du peuple roumain*, în *Revue Roumain d'Histoire*, III, 1964, p. 401 și urm. ; M. Petrescu-Dîmbovița, *Considerations sur le problème...* în *Revue Roumain d'Histoire*, VI, 1967, 2, p. 181 și urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

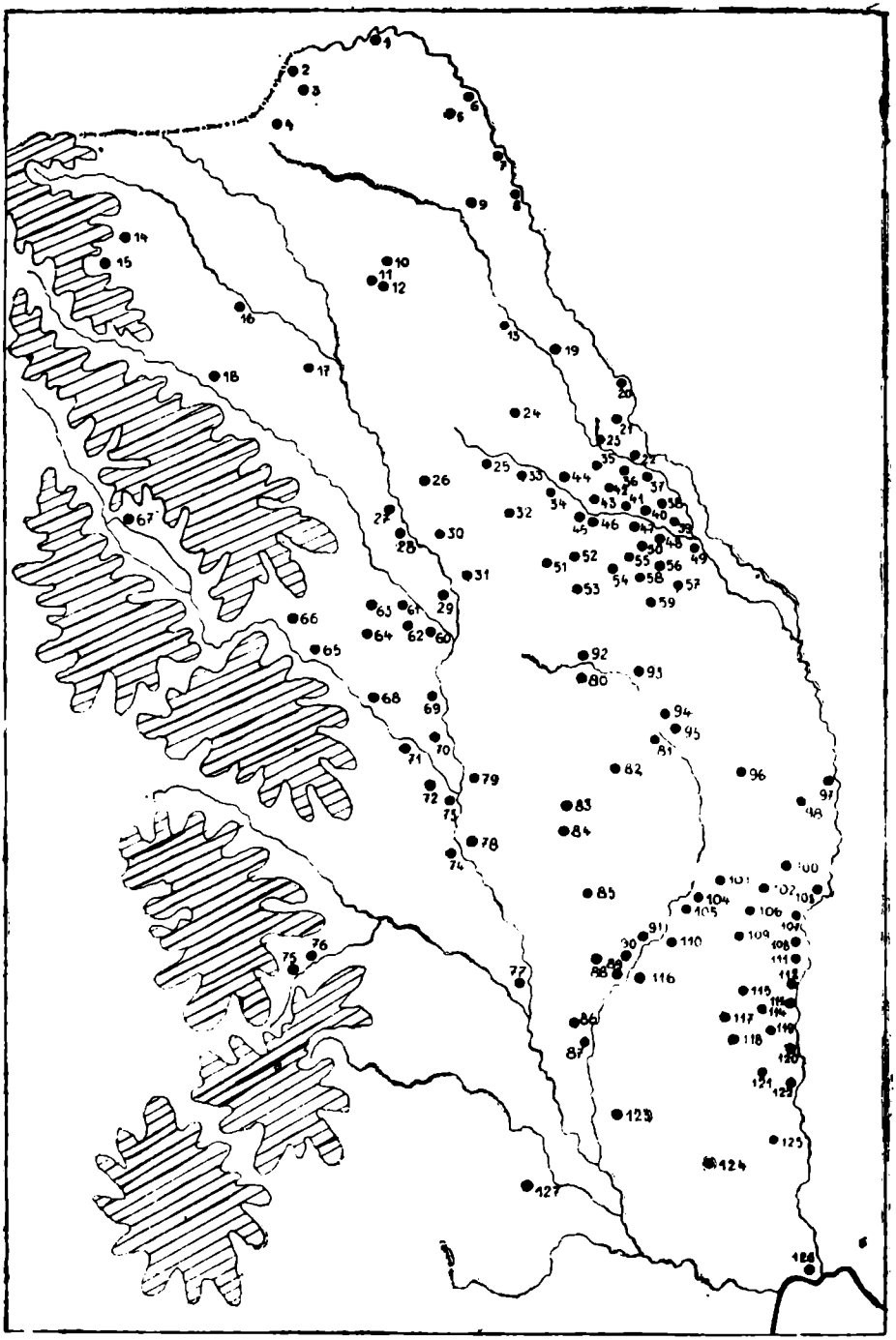

Fig. 1 — Harta descoperirilor din a II-a jumătate a mileniului I e.n. (localitățile în anexă) : secolele VI—VII : 3, 10-11, 14-17, 21, 26, 29, 40, 43, 50, 61, 64, 67, 69, 72, 78-79, 89, 96, 100, 102, 115, 118, 123, 124, 126 ; secolele VII—VIII : 1, 4-5, 7-9, 12, 15-16, 25, 27, 41, 48, 60, 62, 75-76, 91, 103, 107, 111-112, 120 ; secolele IX—X : 2, 6, 13, 16, 18, 19, 20, 22-25, 30-39, 44-49-50, 51-59, 63, 65-66, 70-71-73, 74-77, 80-81, 83-88, 90, 92-98, 101, 104-106, 108-117, 119, 121-122, 125, 127.

http://www.cimec.ro http://cimec.ro

Unele probleme privind evoluția culturii, materiale din Moldova în secolele VI-X.

Lista localităților menționate în hartă :

1. Horodiștea
2. Fundul Herței *
3. Ibănești
4. Lozna
5. Conțești
6. Mitoc *
7. Ripiceni *
8. Ștefănești *
9. Hănești
10. Cucorăni-Ipotești
11. Stîncești
12. Botoșani
13. Ionășeni *
14. Botoșana
15. Arborea
16. Suceava *
17. Udești
18. Mihăești
19. Pleșani *
20. Trifești *
21. Cîrniceni
22. Țigănași *
23. Mihail Kogălniceanu
24. Belcești *
25. Băiceni *
26. Costești
27. Valea Seacă
28. Fotin-Enescu *
29. Săbăoani
30. Halești
31. Mogoșești *
32. Golăești
33. Spinoasa *
34. Criveşti *
35. Cuza Vodă *
36. Popricani *
47. Vînători
38. Holboca
39. Dancu
40. Iași-Curtea Domnească
41. Dorobanți
42. Aroneanu
43. Rediu Mitropoliei
44. Valea Ursului
45. Păușești *
46. Banu Dumești
47. Miroslava *
48. Hlincea *
49. Chipereşti *
50. Iași-Crucea lui Ferentz
51. Bălțați
52. Popești
53. Cogeasca Veche *
54. Săpunești
55. Ciureşti *
56. Ciurea *
57. Satu Nou
58. Poiana cu Cetate
59. Pocreaca
60. Aldeşti II
61. Tîrpești
62. Poiana Dulcești
63. Văleni
64. Țibucani
65. Izvoare *
66. Girov
67. Hangu
68. Brăşăuți
69. Secueni
70. Iteşti
71. Lespezi
72. Rădeni *
73. Bacău
74. Cleja
75. Grozăşti
76. Oituz *
77. Floreşti
78. Horgeşti
79. Prăjești
80. Băneasa
81. Buhăești
82. Voinești
83. Onceşti
84. Bărboasa
85. Lichitișeni *
86. Ireasca Gohor
87. Brăhășești *
88. Căbești
89. Bîrlad
90. Perieni
91. Simila *
92. Dumeştii Noi
83. Negreşti
94. Todireşti
95. Vultureşti
96. Dăneşti *
97. Rişeşti *
98. Creţeşti
99. Vineţeşti-Cordeni
100. Budeşti
101. Ivăşcani *
102. Vutcani
103. Berezeni
104. Crasna
105. Roşieşti
106. Suhuleț *
107. Pojorâni
108. Bozia *
109. Dodeşti *
110. Banca
111. Fălciu *
112. Bogdăneşti
113. Cârja *
114. Murgeni *
115. Vădeni-Murgeni *
116. Prodana *
117. Epureni *
118. Bîrlăleşti
119. Tuțcani *
120. Vădeni-Prut *
121. Comăneşti *
122. Cavadineşti *
123. Movileni
124. Cudalbi
125. Tudor Vladimirescu *
126. Galați
127. Dumbrăveni *

* **Stațiuni din secolele VI-IX suprapuse de așezări Dridu.**

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

marea poporului român şi, în consecinţă, care este valoarea contribuţiilor ce s-au adus relativ la clarifcarea acestui proces istoric, prin precizarea caracteristicilor şi cronologiei culturii materiale din perioada secolelor VI-IX.

Aşezările şi locuinţele din secolele VI-IX.

Cercetările arheologice întreprinse pînă în prezent în Moldova cu privire la cultura materială din a II-a jumătate a mileniului I e.n. au documentat în acest teritoriu numeroase aşezări deschise de tipul siliştilor a căror mărime variază, ajungînd ca cele mai întinse să ocupe o suprafaţă de aproxima iv 15 ha. In general, aceste aşezări sînt situate pe pantele line din apropierea apelor, pe terasele lor inferioare, adeseori inundabile. Se cunosc şi cazuri cînd aşezările sînt situate chiar pe înălţimi mari (în regiunile de podiş sau de munte), ca de exemplu la Ibăneşti—Dorohoi, [11] Fundul Herţei, [12], Horodiştea, [13] etc., acolo unde pînzele de ape friatice se află relativ la mici adîncimi. În cadrul unor aşezări s-au constatat mai multe nivele de locuire, datate pe parcursul a 2-3 secole, adesea neîntrerupte, ceea ce dovedeşte o anumită continuitate pe acelaşi loc. Un astfel de exemplu ni-l oferă aşezarea de la Miroslava şi Chipereşti, judeţul Iaşi, [14] de la Fălciu şi Vădeni—Murgeni în judeţul Vaslui, [15] etc. Interesant de remarcat este şi faptul că peste multe din aşezările din secolele VI-IX se suprapun altele mai noi, aparţinînd culturii Dridu, ceea ce pledează de asemenea pentru o anumită stabilitate a locuirii umane. Această situaţie stratigrafică favorabilă a putut clarifica multe din problemele privind precizarea limitelor cronologice ca şi evoluţia culturii materiale prefeudale. în general. Pînă în prezent pe teritoriul Moldovei nu se cunosc încă din această vreme aşezări întărite de tipul horodiştilor.

În ceea ce priveşte locuinţele, s-au putut stabili trei tipuri principale: bordeiul, semibordeiul şi locuinţa de suprafaţă. Semibordeiul este locuinţa cea mai frecvent întîlnită în aşezările din această vreme, în comparaţie cu acelea construite la suprafaţa solului sau chiar cu bordeiul, care este şi el destul de rar atestat.

În general, semibordeiul (ca şi bordeiul) are o formă rectangulară cu colţurile uşor rotunjite, mai rar pentagonală (Poiana Dulceşti). Laturile unora dintre aceste locuinţe sînt cîteodată arcuite (exemplu la Spinoasa), alteori sînt dispuse astfel încît dau locuinţei o formă trapezoidală (Hlin-

11. Aşezarea de la Ibăneşti—Dorohoi este situată în punctul „Măgura", pe unul din dealurile înalte (peste 400 m) ale Podişului Sucevei.

12. Silistea ca şi horodiştea de la Fundul Herţei sînt situate pe unul din dealurile înalte (circa 300 m) din marginea de N.E. a Podişului Sucevei.

13. Aşezarea de la Horodiştea pe Prut este situată pe una din ultimele platforme înalte ale Podişului Sucevei.

14. La Miroslava şi Chipereşti, judeţul Iaşi în urma numeroaselor cercetări de suprafaţă efectuate de către N. Zaharia şi D. Teodor au fost descoperite pe acelaşi loc resturi de cultură materială datînd din secolele VII, VIII şi IX—XI.

15. In urma cercetărilor efectuate în aceste localităţi de către G. Coman au fost descoperite resturi ceramice datînd din secolele IV—V, VI—VII şi VIII—X e. n.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

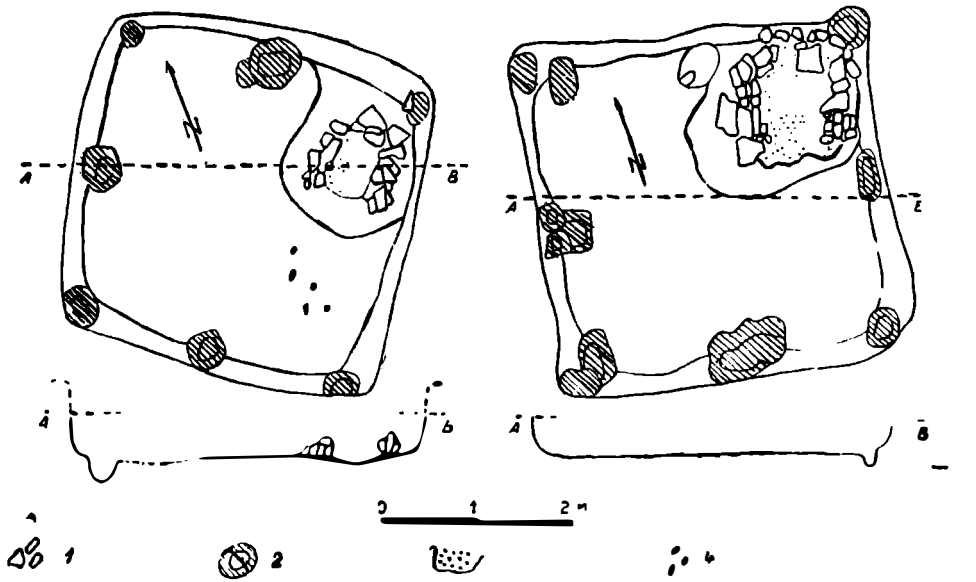

Fig. 2. Semibordeiele B_9 și B_{13}) din așezarea de la Șipot-Suceava (sec. VI—VII) ; 1, pietre ; 2, gropi de pari ; 3, cenușă ; 4, cărbune.

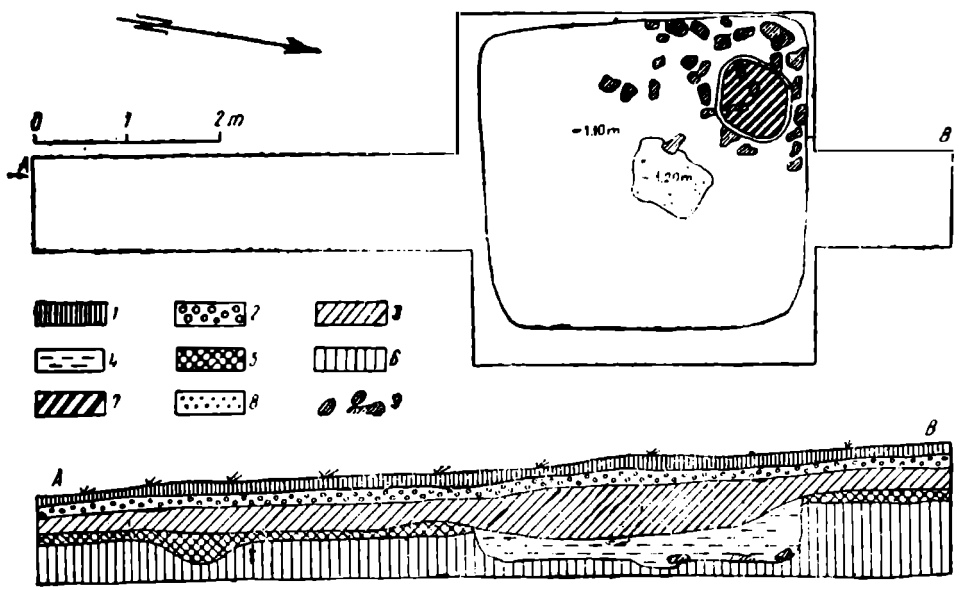

Fig. 3. — Semibordei (B_5) din așezarea de la Lozna-Dorohoi (secolele VII—VIII) : 1. sol vegetal ; 2, sol roșcat de pădure ; 3, nivel prefeudal ; 4, strat brun cenușos (în umplutura bordeiului) ; 5, nivel neolitic (cucutenian) ; 6, sol galben nisipos ; 7, pămînt ars; 8, cenușă ; 9. pietre.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

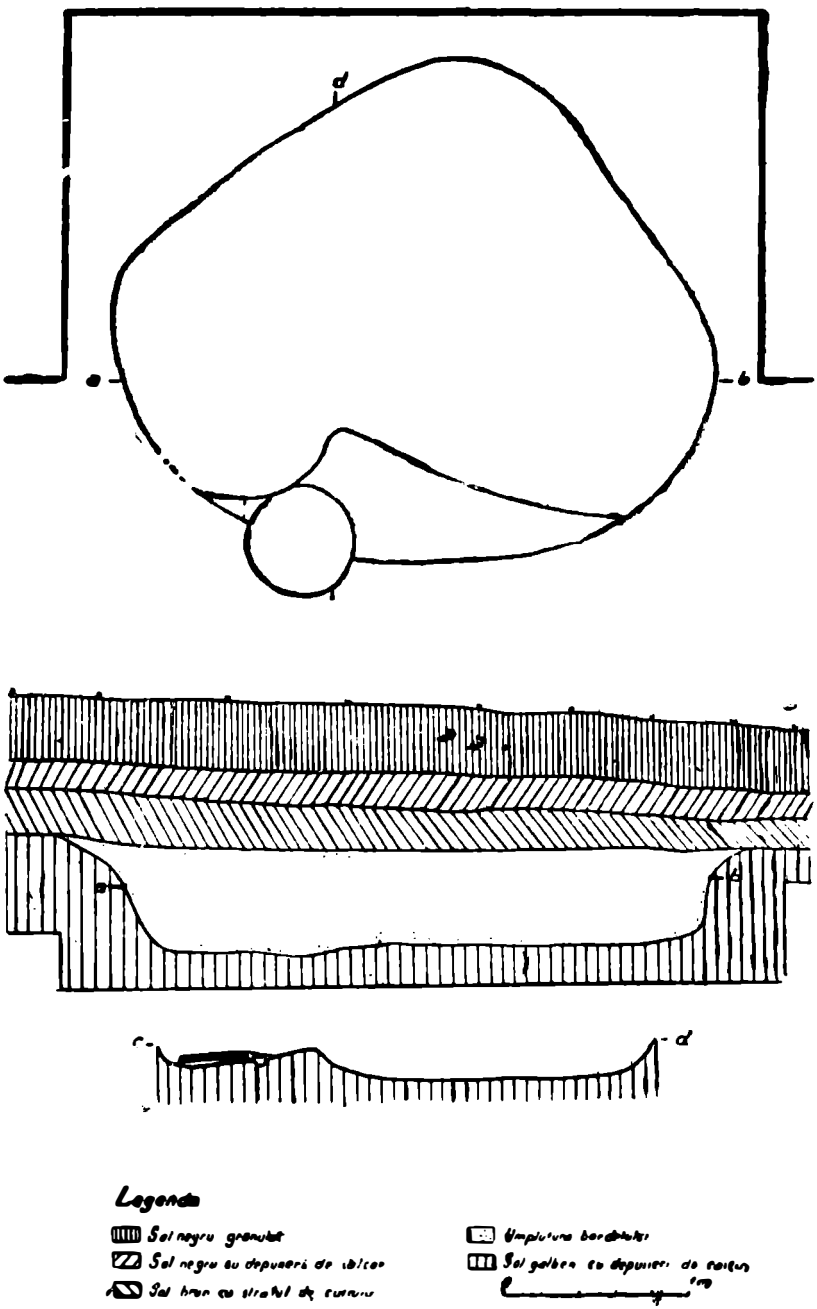

Fig. 4 — Bordei (B_1) din primul nivel de locuire a aşezării de la Spinoasa-Iaşi secolele VIII—IX)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cea). Dimensiunile laturilor variază de la caz la caz între 2,50 × 3,20 m și 3,40 × 4 m. Adîncimea medie a semibordeielor este de circa 0,40 m în schimb, aceea a bordeielor ajunge uneori la 0,75 m, față de solul inițial de călcare (fig. 2, 3, 4 și 5).

În marea majoritate a cazurilor, aceste locuințe au dispuse în colțuri sau pe mijlocul laturilor gropi cilindrice sau ovale, în care se introduceau parii pentru susținerea acoperișului. Cîteva din aceste locuințe aveau asemenea gropi și în centrul lor. În schimb, unele bordeie sau semibordeie nu aveau nici o groapă pentru asemenea pari. În aceste cazuri acoperișul se sprijinea probabil pe tălpici de lemn, dispuși pe marginea gropilor locuințelor.

În ceea ce privește acoperișul, datele de care dispunem sînt destul de sumare. După dispoziția parilor pe suprafața podelei locuinței acoperișul putea fi în două ape sau mai ales într-o singură pantă. Materilaul din care era construit acest acoperiș varia desigur de la regiune la regiune, după cum ne-o dovedesc descoperirile de cenușă provenite de la păioase și stuf, în regiunile de șes (Vădeni—Murgeni, Spinoasa) sau resturile de cărbune (de cele mai multe ori de esență moale) din zonele de podiș sau de munte, acoperite cu păduri (Botoșana—Suceava, Oituz—Bacău, etc.) [16].

Podeaua acestui tip de locuință, construită întotdeauna la orizontală, este în general bătătorită simplu prin călcare, constatîndu-se o amenajare specială a ei printr-o lutuire subțire, doar în cîte un caz la Botoșana—Suceava și Pojorâni—Vaslui.

Multe din aceste semibordeie aveau partea aeriană a pereților construită din lemn sau nuiele lipite cu lut. Bucăți de chirpici arși, proveniți de la lutuiala pereților, au fost descoperite în unele locuințe de la Suceava, Hlincea, Lozna—Dorohoi, Dorobanțu—Iași, etc. Referitor la intrarea în aceste locuințe menționăm că ea a putut să fie surprinsă doar în cîteva cazuri. Ea se făcea printr-un gîrlici protejat cu stîlpi mici ca la Prodana și Simila—Bîrlad și Botoșana—Suceava, fie în trepte sau în ușoară pantă ca la Hlincea—Iași și era situată întotdeauna pe latura aflată pe panta terenului.

În ceea ce privește sistemul de construcție al bordeielor și semibordeielor mai amintim și folosirea într-un caz la Prodana—Bîrlad și Suceava—Parc a unei gardine împletite din nuiele în jurul unor mici țăruși, în scopul de a consolida baza pereților (fig. 6). Acest sistem se folosea probabil numai în regiunile cu soluri mai umede unde temelia pereților era necesar să fie mai bine consolidată.

Alături de tipul de locuință bordei sau semibordei în cadrul așezărilor de tip Hlincea se mai întîlnește și locuința de suprafață. Ea este documentată în special la Spinoasa—Iași, unde constituie tipul cel mai frecvent, precum și la Vădeni—Murgeni, Botoșana—Suceava, Cucorâni—Botoșani, punctul „Ceir", Băiceni—Iași, în cîte un caz sau două. Acest

16. In general în locuințele din regiunile de șes nu sînt documentate decît resturi de cenușă provenită din arderea trestiei sau a păioaselor, în schimb, în regiunile de podiș sau munte nu se întîlnesc decît resturi de cărbune de lemn de obicei plop, salcie, brad. Se cunosc și resturi de cărbune provenit de la lemn de fag și mai ales de stejar.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tip de locuință era construit la suprafața solului din bîrne sau nuiele împletite și lipite cu lut. Forma lor în general este greu de determinat. Doar la Spinoasa (2 locuințe), Vădeni—Murgeni și Botoșana—Suceava (o locuință s-a putut stabili că erau rectangulare. Aceia de la Botoșana avea în jurul vetrei și podeaua lutuită și arsă parțial de la incendiul care a distus locuința.

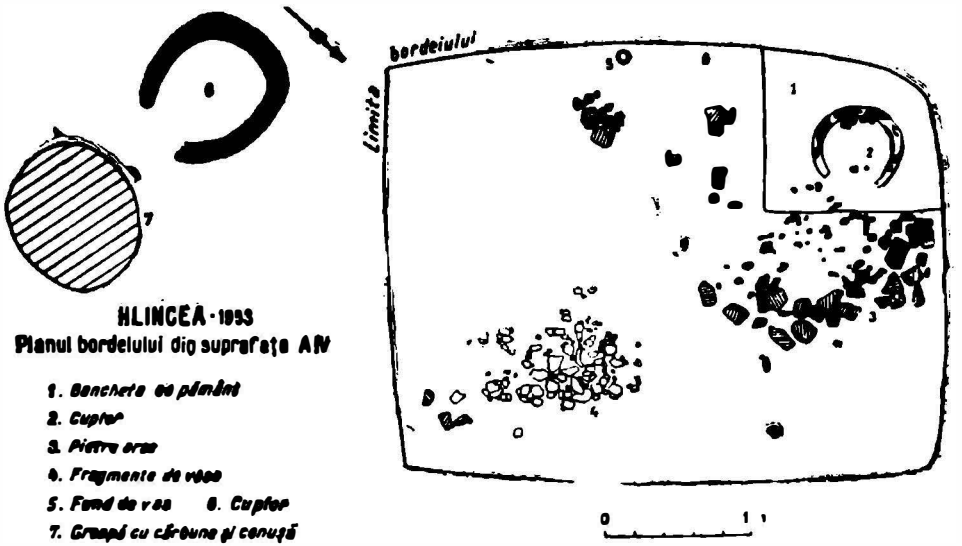

Fig. 5 — Bordei (A_4) din așezarea de la Hlincea-Iași (secolele VIII—IX)

Aproape în fiecare din locuințele descrise mai sus (fie bordeie, semibordeie sau locuințe de suprafață), s-au descoperit vetre sau cuptoare de diferite tipuri. În general, în locuințele de suprafață vetrele sînt simple, deschise, ușor albiate, lipsind pînă în prezent construcțiile din pietre (pietrarul), sau cuptoarele circulare sau ovale cu boltă construite din lut. Asemenea vetre și cuptoare erau de regulă dispuse într-unul din colțurile locuinței bordei, deobicei în fața intrării și întotdeauna în contrapantă. În ceea ce privește vetrele deschise, acestea sînt de formă ovală, puțin albiate față de podea și uneori înconjurate de cîteva pietre mici. Vatra simplă deschisă, din cîte s-a constatat pînă acum, este caracteristică în special locuințelor de suprafață.

Cel mai frecvent tip de cuptor este pietrarul cu sau fără boltă, avînd deobicei o formă rectangulară sau ușor arcuită ca o potcoavă (fig. 2, 3, 5, 6). El este caracteristic locuințelor adîncite în pămînt (bordei, semibordei). Dimensiunile sale variază de la locuință la locuință, mărimea laturilor sale nedepășind 1,10 m. Paramentul de pietre înconjoară de regulă o vatră de foc (ovală sau dreptunghiulară), care cîteodată este fețuită. În cele mai multe cazuri pietrele sînt dispuse în colțul de nord-vest sau nord-est, mai rar în colțul de sud-est al locuințelor, dar întotdeauna în

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

fața intrării. Asemenea tipuri de vetre au fost construite și în aer liber, în spațiul dintre locuințe, după cum o dovedesc descoperirile de la Spinoasa—Iași, Suceava, Hlincea, Botoșana, etc.

Un alt tip de cuptor este acela construit din lut cu boltă avînd vatra de foc de formă circulară mai rar ovală (fig. 4, 5, 7). El este construit deo-

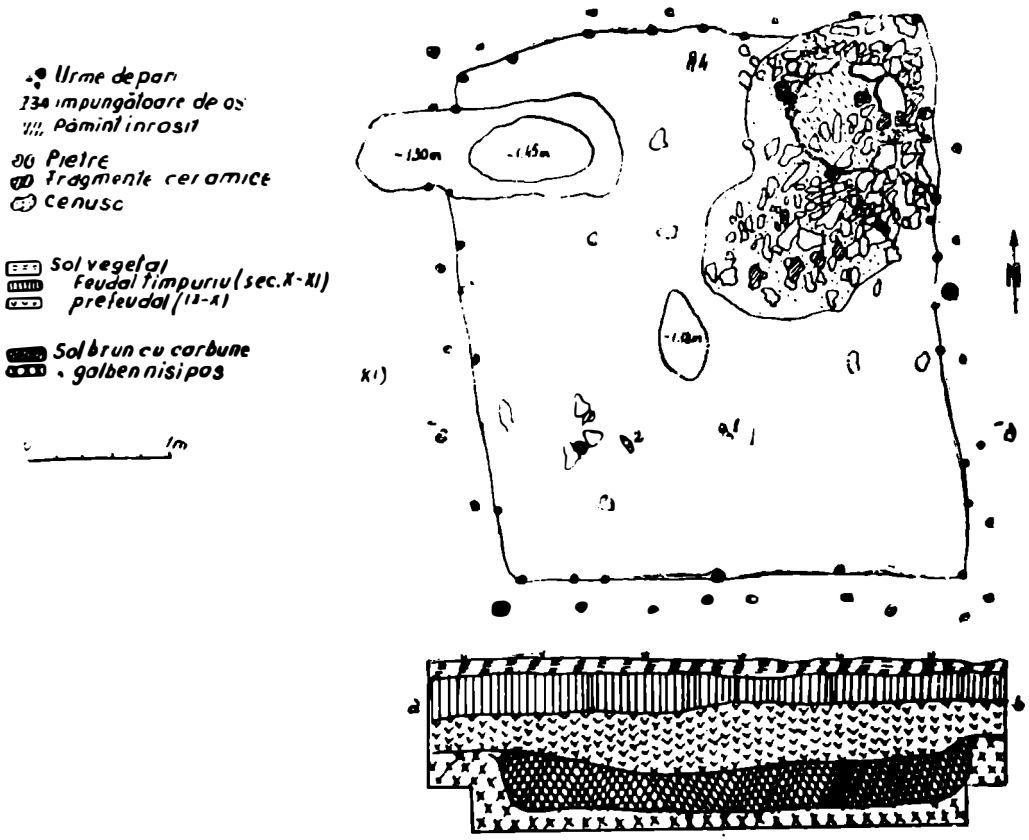

Fig. 6 — Semibordei (B_1) din așezarea de la Prodana-Bîrlad (seolele IX—X)

bicei în afara perimetrului locuinței, fiind cotlonit în peretele natural. Asemenea tipuri de cuptoare au fost descoperite la Spinoasa-Iași, Suceava, Cucorăni—Botoșani, Simila—Bîrlad, Lozna—Dorohoi, Dănești—Vaslui etc. Uneori cuptoarele de lut au „prinse" pe bolta lor vetre portative (Spinoasa, Prodana-Bîrlad sau Lozna-Dorohoi), iar în interior aveau în cîteva cazuri vălătuci de lut (Spinoasa, Cucorăni, etc. (fig. 15/15-17). Asemenea vălătuci de lut de formă piramidală sau conică alungită sînt cunoscuți și în unele cuptoare din complexele de locuire aparținînd cul-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

turii Ipoteşti-Cîndeşti [17] şi chiar mai tîrziu în cultura Dridu [18]. Cîteodată astfel de cuptoare au fost construite şi în afara locuinţelor, cum ne-o dovedesc săpăturile întreprinse la Cucorăni-Botoşani, Lozna-Dorohoi Spinoasa, Epureni etc.

Pînă în prezent, în afară de bordeiele de la Suceava-Drumul Naţional şi Botoşana, judeţul Suceava, nu se cunosc cazuri de refacere a aces-

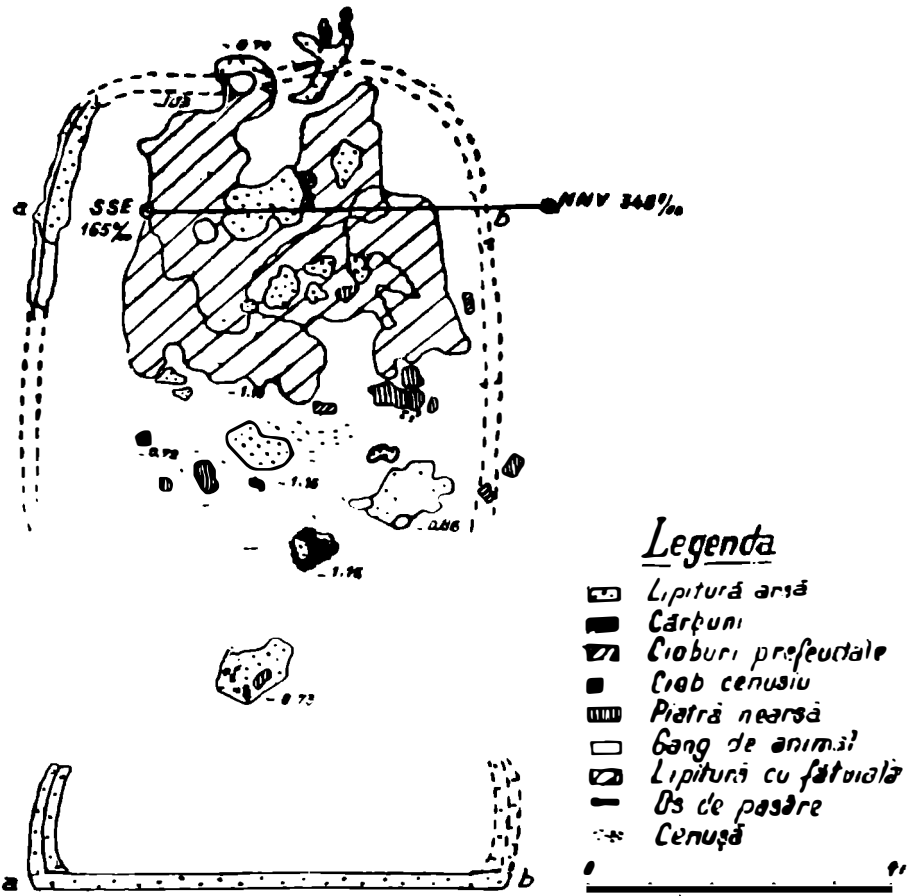

Fig. 7 — Cuptor din lut cu boltă din aşezarea de la Dăneşti-Vaslui (secolele IX-X)

17. S. Morintz, *Săpăturile de pe dealul Ciurel*, în *Materiale*, VII, 1959, p. 661—662. V. Leahu, *Săpăturile de la Cătelul Nou* ; Vl. Zirra şi Gh. Cazimir, *Săpăturile de la Militari* ; M. Constantinescu, *Săpăturile de la Străuleşti*, toate studiile în volumul *Cercetări arheologice în Bucureşti*, I, 1963, p. 38, 56 şi respectiv 84.

18. Pentru Moldova vezi : Dan Gh. Teodor, *Contribuţii la cunoaşterea culturii Dridu...*, p. 235.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tor vetre sau cuptoare în interiorul locuințelor și nici vreun caz de folosire concomitentă în cadrul aceleiași locuințe a două vetre sau cuptoare. Ceea ce trebuie reținut este faptul că absolut toate tipurile de locuințe și cuptoare documentate sînt de veche tradiție, ele întîlnindu-se și în perioada de dinaintea secolului VII și că ele au continuat să fie folosite și în perioada culturii Dridu (secolele IX-XI) și chiar mai tîrziu în epoca feudalismului timpuriu.

În cadrul așezărilor, în apropierea locuințelor au fost descoperite și gropi menajere sau de provizie. Numărul lor destul de mic nu ne dă posibilitatea, în stadiul actual al cercetărilor, să le prezentăm tipologic. În general, ele sînt de formă cilindrică sau de sac, mai rar în formă de pară. Deobicei sînt arse în interior. Asemenea gropi au fost documentate la Botoșana-Suceava, Spinoasa-Iași, Bogdănești-Fălciu și Simila-Bîrlad în județul Vaslui, etc. Din nefericire în nici una din ele (cu excepția unei mici gropi de la Botoșana-Suceava care conținea cîteva boabe de mei), nu s-au descoperit urme de cereale. Oricum, prezența acestor gropi de provizie alături de uneltele legate de agricultură dovedesc sedentarismul locuitorilor din perioada secolelor VI-IX, precum și una din principalele lor ocupații. În interiorul locuințelor și mai rar în gropi, au fost descoperite și resturi de oase de animale în special ovicaprine, porcine și bovine. S-au semnalat și oase de animale vînate (iepure, porc mistreț), precum și numeroase oase de păsări domestice.

Necropolele din secolele VI-IX.

Unul din cele mai dificile aspecte privind perioada secolelor VI-IX în Moldova este fără îndoială legat de absența frapantă, deocamdată, a necropolelor din această vreme. Acestă lipsă este posibil să se datoreze (pentru că ea nu este singulară numai pe teritoriul Moldovei) [19] și caracterului cercetărilor efectuate. Fiind deobicei îngropate la o adîncime destul de mare, resturile funerare sînt mai greu de descoperit. Cu toate acestea, cîteva descoperiri de morminte aparținînd acestei perioade au fost semnalate în ultimii ani în Moldova, dar evident ele nu sînt în măsură să elucideze problemele pe care în general le ridică studierea atentă a acestui gen de antichități.

Cea mai importantă descoperire de acest fel rămîne pînă în prezent cimitirul de incinerație de la Vinețești-Cordeni în județul Vaslui [20]. Cu ocazia unor lucrări agricole efectuate aici în 1961 a fost distrus un cimitir conținînd aproape 200 urne de incinerație, care n-au mai putut fi salvate. După informațiile celor care le-au descoperit (și distrus) se pare că urnele erau așezate în șiruri de-a lungul pantei aleasă drept loc al cimitirului. Din nefericire, odată cu urnele au fost distruse și obiectele

19. Lipsa frapantă a necropolelor din Moldova caracterizează atît perioada secolelor V—VI. cît și epoca secolelor X—XI, corespunzătoare culturii Dridu. Dacă pentru vremea culturii Dridu se cunosc totuși cîteva descoperiri izolate, pentru perioada secolelor V—VI nu se cunoaște deocamdată nici o descoperire sigură.

20. Dan Gh. Teodor, *Șantierul arheologic Vinețești—Cordeni*, în *Materiale* IX (sub tipar).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de podoabă pe care acestea le conţineau. Doar fragmentele ceramice recoltate cu prilejul unui sondaj de informare întreprins în acelaşi an au putut asigura datarea acestei necropole în secolul VIII.

Alături de cimitirul de la Vineţeşti-Cordeni, s-ar mai putea menţiona cîteva descoperiri întîmplătoare, izolate, neverificate însă prin săpături.

Astfel, în 1957 s-a descoperit la Budeşti-Huşi o fibulă digitată datată în secolul VII [21]. După unele informaţii luate de către noi la faţa locului această piesă ar proveni dintr-un mormînt de incineraţie [22].

În 1965 în comuna Dăneşti, judeţul Vaslui s-a descoperit o cataramă de bronz bizantină, datînd din secolele VII-VIII provenită, după informaţiile descoperitorului, tot dintr-un mormînt de incineraţie [23], iar în 1967 la Săbăoani-Roman o altă cataramă bizantină, provenită dintr-un mormînt de inhumaţie [24]. Descoperirile sînt desigur importante şi vor trebui fără îndoială verificate prin săpături mai ample.

În sfîrşit, pe una din pantele dealurilor situate în partea dreptă a liniei de cale ferată Bîrlad-Iaşi, între staţia Roşieşti şi Halta Dodeşti, s-ar fi descoperit mai multe vase de incineraţie decorate cu valuri şi linii orizontale [25].

Inventarul locuinţelor şi mormintelor din secolele VI-IX

În cadrul aşezărilor din secolele VI-IX, cu ocazia cercetărilor întreprinse, au fost descoperite numeroase unelte, obiecte de podoabă şi ceramică, pe baza cărora s-a putut studia stadiul de dezvoltare a societăţii locale din această vreme. Unele din aceste descoperiri au contribuit în mare măsură, împreună cu observaţiile stratigrafice, la stabilirea cronologiei culturii materiale prefeudale din Moldova.

În ceea ce priveşte uneltele, documentate în toate aşezările, ele ne atestă ca ocupaţie principală în această vreme agricultura, creşterea vitelor şi meşteşugurile, ceea ce presupune o viaţă stabilă, sedentară.

---

21. Vezi I. Nestor, *L'établissement des Slaves en Roumanie à la lumière de quelques découvertes archéologiques récentes*, în *Dacia* N. S., V, 1961, p. 438, nota 19 ; Dan Gh. Teodor, *Contributions archéologiques concernant la culture matérielle slave du début sur le territoire compris entre les Carpates Orientales et le Pruth*, in *Atti del VI Congresso Internazionale delle Scienze preistoriche e protoistoriche*, Roma, III, 1966, p. 171, nota 6 şi 7 ; M. Petrescu-Dîmboviţa, *Considerations sur le problème...* p. 188.

22. Fibula digitată descoperită la Budeşti s-ar fi găsit în 1957 împreună cu oase umane calcinate. Condiţiile ei de găsire fiind încă destul de neclare, ne întrebăm totuşi dacă această piesă nu provine cumva în realitate din cimitirul de incineraţie de la Cordeni—Vineţeşti aflat în apropiere, la circa 4 km.

23. Informaţia pentru Dăneşti—Vaslui o deţinem de la învăţătorul C. Buraga din localitate, care a făcut descoperirea.

24. Piesa a fost descoperită de V. Ursachi, directorul Muzeului din Roman, cu prilejul unui sondaj efectuat aici în 1967.

25. Cu prilejul unei cercetări de suprafaţă în această regiune mai mulţi locuitori ne-au informat despre descoperirea mai demult a unor urne de incineraţie decorate cu linii orizontale şi în val, din nefericire fără a putea să ne indice cu precizie şi locul acestei descoperiri.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

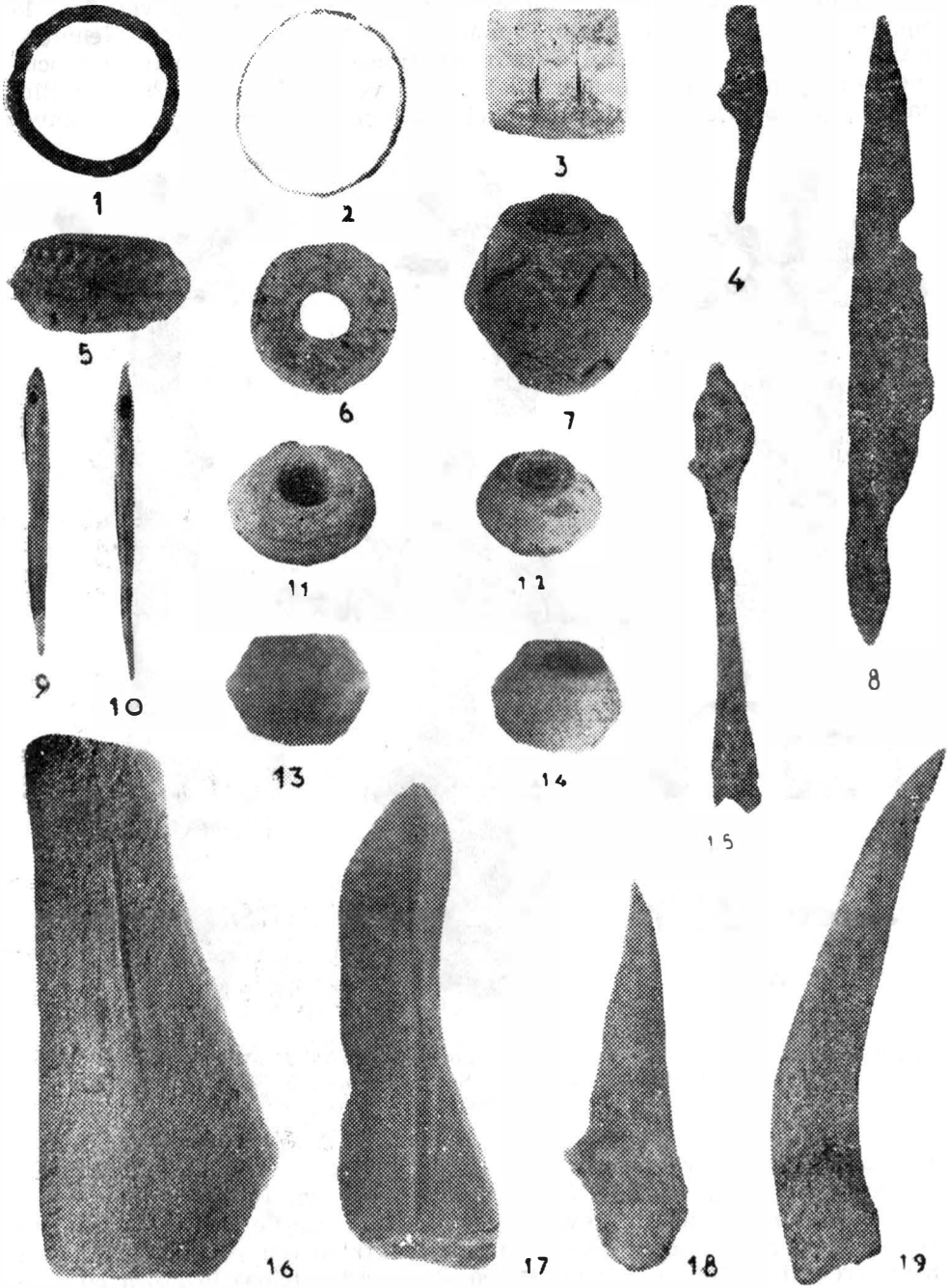

Fig. 8 — Unelte și obiecte din secolele VI—VII : 1, 3-4, 9-10, 12-17, 19, Șipot-Suceava; 2, 5, 11, Botoșana-Suceava ; 6-7, Costișa-Neamț ; 18, Cucorăni-Botoșani

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Dintre uneltele de fier amintim un răzuitor cu gaură verticală la Spinoasa-Iaşi, un topor de tip „dunărean" la Hangu în judeţul Neamţ şi altul la Arborea în judeţul Suceava, cuţitaşe de diferite mărimi (documentate aproape în toate aşezările), cîteva verigi simple la Prodana-Bîrlad, Spinoasa-Iaşi şi Oituz-Bacău, cîteva cuie la Spinoasa şi Miroslava-

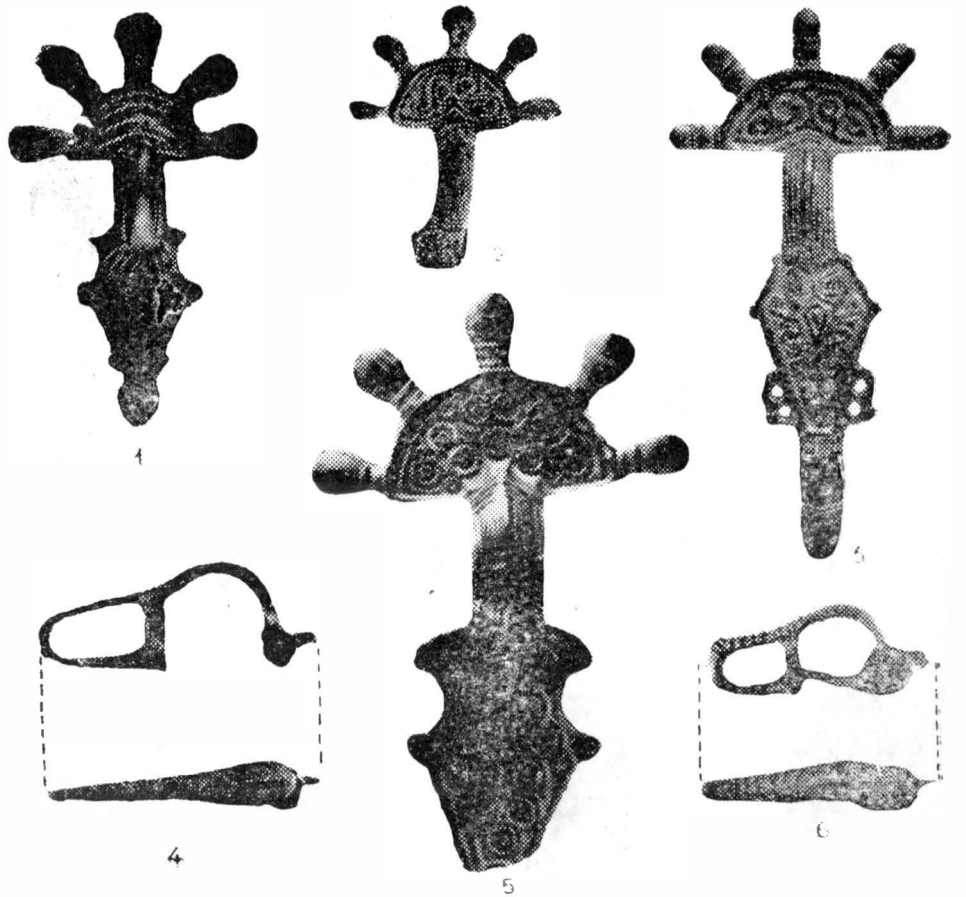

Fig. 9 — Fibule digitate şi romano-bizantine din secolele VI—VII : 1, 3, Iaşi-Crucea lui Ferentz ; 2, Budeşti-Vaslui ; 4, Suceava-Şipot ; 5, Vutcani-Vaslui ; 6, Bîrlădeşti-Vaslui

Iaşi, precum şi cîteva săgeţi de diferite tipuri la Suceava, Hlincea, Scheia-Vaslui, etc. (fig. 8/1-2, 4, 8, 15 ; fig. 14/5-7 ; fig. 15/3-4, 6-8).

Mai amintim aici şi cîteva fragmente din lupe de fier la Lozna-Dorohoi, Prodana-Bîrlad şi Băiceni-Iaşi, care dovedesc prelucrarea locală a minereului de fier în această epocă, desigur în strînsă legătură cu producerea unora din aceste unelte în cadrul aşezărilor.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Din alte metale cum ar fi arama, bronzul sau argintul au fost prelucrate în special obiectele de podoabă.

Din bronz au fost lucrate fibulele digitate de la Suceava, Iași—Crucea lui Ferentez, Budești, Vutcani și Șuletea în jud. Vaslui, datate în seco-

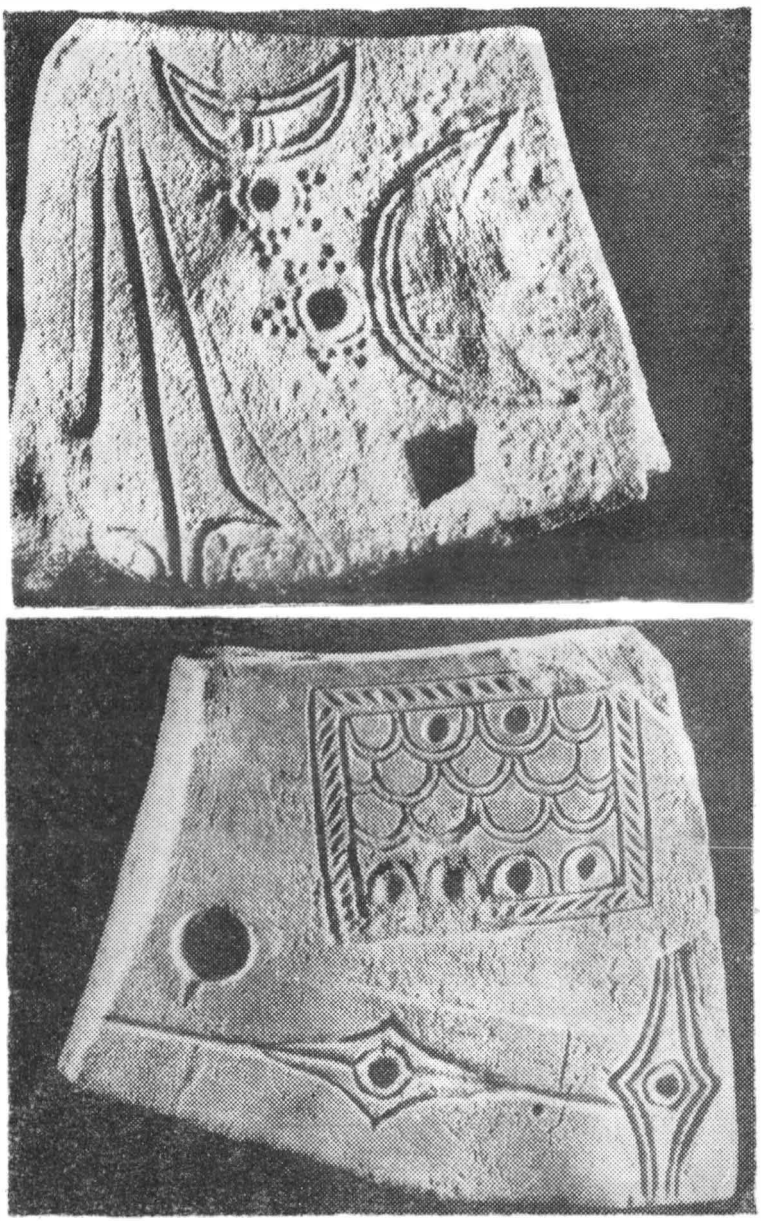

Fig. 10 — Tipar de presat din os de la Costești-Iași (sec. VII)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lele VI-VII (fig. 9/1-3, 5), precum şi fibule de tip romano-bizantin, din aceeaşi vreme de la Şipot-Suceava şi Bîrlăleşti în judeţul Vaslui (fig. 9/4, 6).

Din acelaşi metal au fost lucrate şi unele aplici de bronz, dreptunghiulare sau ovale, descoperite la Suceava, Lozna-Dorohoi, Botoşana-

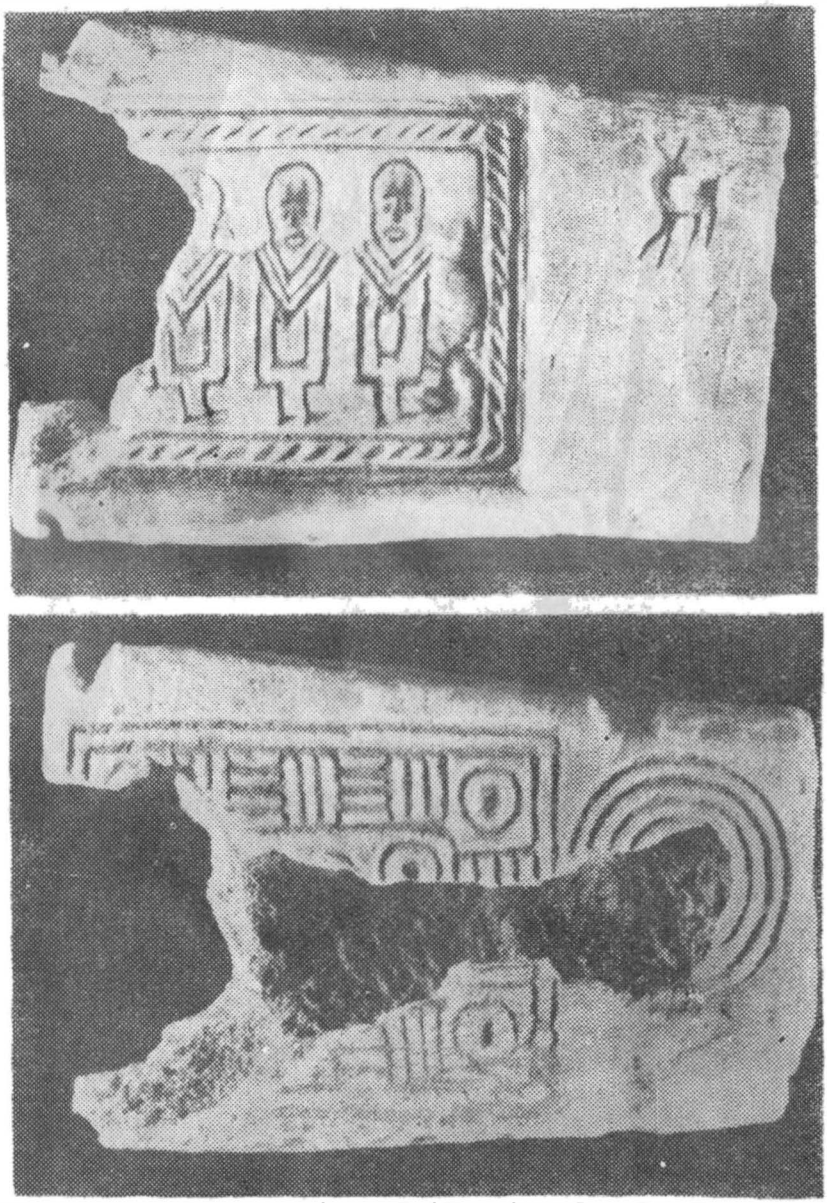

Fig. 11 — Tipar de presat din os de la Costeşti-Iaşi

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Suceava, Horodiștea în județul Botoșani, Bîrlălești și Dănești-Vaslui (fig. 14/2, 10 ; fig. 15/1). De asemenea, mai sînt cunoscute și cîteva inele și verigi simple lucrate din bronz la Bîrlălești-Vaslui, Onceşti-Bacău și Spinoasa-Iași. Alături de aceste obiecte de podoabă mai trebuie să amintim și cîteva catarame bizantine de bronz descoperite la Dănești-Vaslui, Hlincea și Săbăoani-Roman (fig. 14/1) sau din fier la Suceava și Boto-

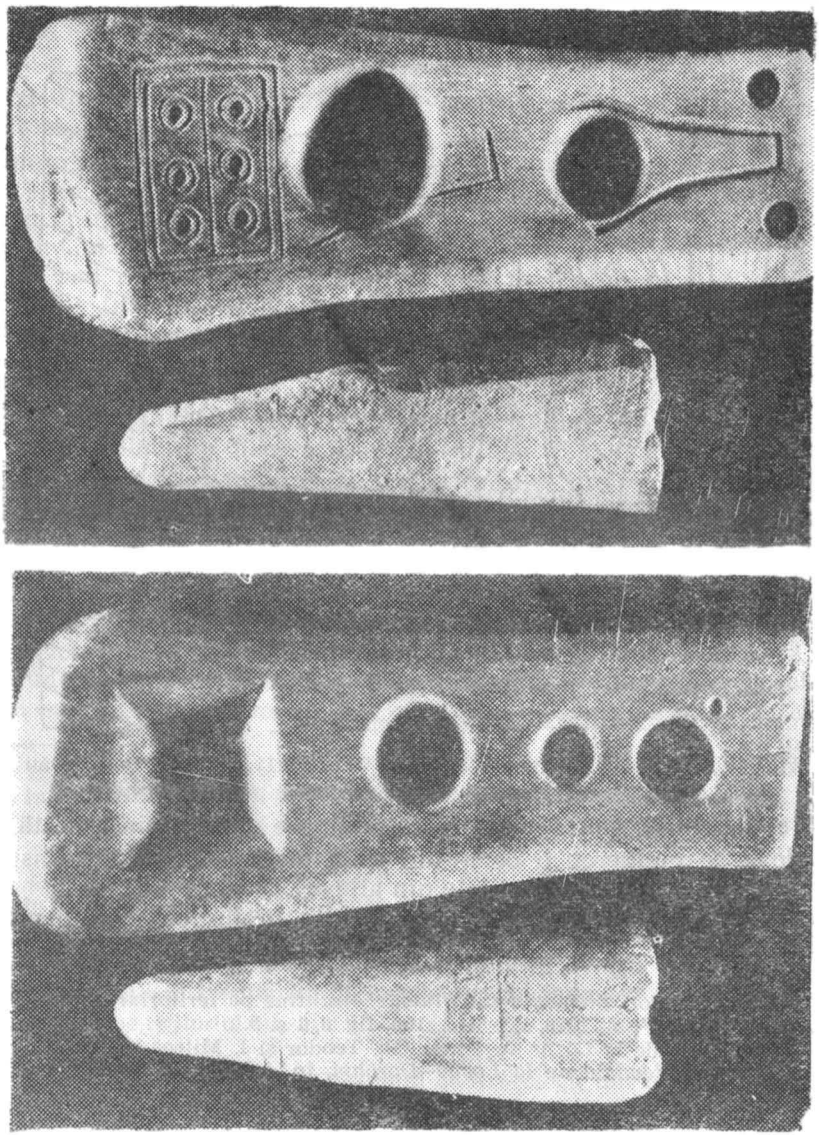

Fig. 12 — Tipar și obiect de presat din os de la Costești-Iași

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

șana, precum și cîțiva cercei de tip bizantin la Horodiștea, județul Botoșani, și Văleni-Murgeni, datați în general în sceolul VIII (fig. 14/4).

În legătură cu obiectele de podoabă menționăm aici și importanta descoperire la Costești, județul Iași a unor tipare din os destinate mai ales prelucrării obiectelor prețioase (aur și argint).[26] (fig. 10 ; 11 și 12. Alături de această descoperire mai trebuie să amintim și de fragmentul unui tipar de marnă găsit într-un cuptor la Lozna-Dorohoi, precum și a unui tipar întreg descoperit întîmplător la Traian în județul Bacău[27]

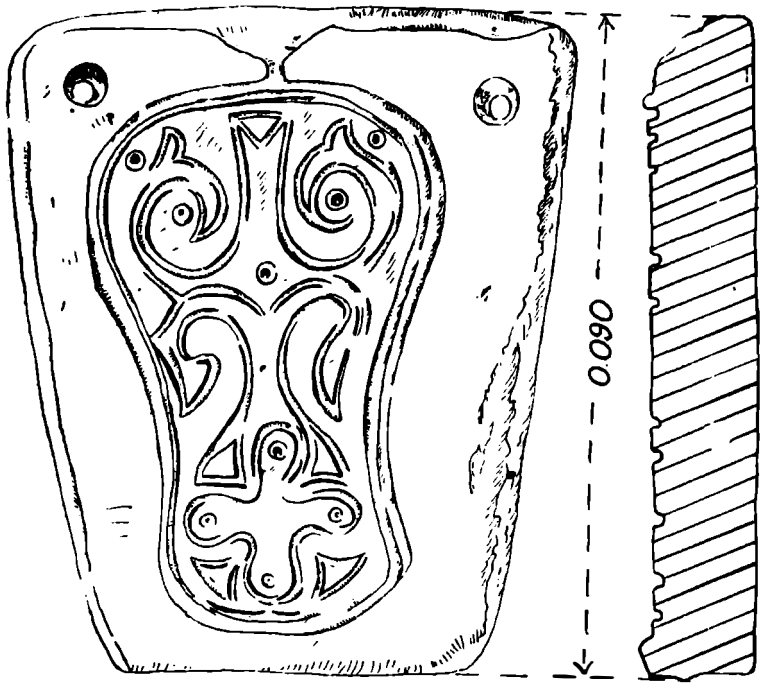

Fig. 13 — Tipar din gresie (secolele VII—VIII) de la Traian-Bacău

(fig. 13 și fig. 14/9). Descoperirea acestor tipare arată că în această epocă în Moldova se prelucrau o parte din obiectele de podoabă, considerate altădată a fi fost exclusiv importate din alte regiuni.

Ca obiecte de podoabă pe lîngă cele din bronz, enumerate mai sus, se mai întîlnesc și mărgele din sticlă și lut de diferite forme și mărimi.

26. Dan Gh. Teodor, *Elemente și influențe bizantine pe teritoriul Moldovei în secolele VI—XI*, în *SCIV*, 21, 1970, 1, p. 102, 106, fig. 3, 1 și 5.

27. Pentru piesa de la Lozna vezi Dan Gh. Teodor și I. Mitrea, *Cercetări arheologice în așezarea prefeudală de la Lozna—Dorohoi*, în *Arheologia Moldovei*, IV, 1966, p. 287—288, fig. 8/13.

Pentru piesa de la Traian, informația o deținem de la V. Căpitanu, care a descoperit-o. Dintr-o eroare piesa a apărut ca fiind descoperită la Parincea și Prăjești în SCIV, 1, 1970 și AM, 1, 1969.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Asemenea descoperiri se cunosc la Suceava, Hlincea, Botoșana, Spinoasa și Bîrlad, dar în general ele sînt destul de rare pentru această vreme.

În cadrul așezărilor foarte numeroase sînt obiectele din os. Cele mai frecvente sînt împungătoarele, simple sau cu gaură de atîrnat avînd diferite dimensiuni (fig. 8/18, 19 ; fig. 14/12-14 ; fig. 15/9-10). Se mai cunosc și cîteva aplici sau plăci ornamentale din os la Șipot-Suceava, Hlincea, Dănești-Vaslui și Spinoasa-Iași fig. 8/3 ; fig. 15/5).

Alături de aceste obiecte apar în așezări și numeroase fusaiole lucrate din lut, avînd forme cilindrice, bitronconice sau sferice (fig. 8/5-7, 11-14 ; fig. 14/3,8 ; fig. 15/11-13). Unele din aceste piese sînt ornamentate cu linii incizate orizontale sau vălurite, precum și cu șiruri oblice executate cu pieptenul.

Împreună cu obiectele menționate mai sus, în unele locuințe au fost descoperite și rîșnițe din gresie locală, cîteva circulare și găurite la mijloc (Cucorăni, Spinoasa, Suceava), restul fiind simple de factură mai veche, avînd diferite forme. Tot din gresie locală au fost lucrate și șlefuitoare sau pietre pentru ascuțit împungătoare și cuțite (fig. 8/16-17 ; fig. 14/11 ; fig. 15/14).

În general, despre prelucrarea uneltelor și obiectelor amintite avem destul de puține date. Pînă în prezent, doar tiparele și cele cîteva fragmente din lupe de fier, ca și fragmentele de os în stare de prelucrare ne arată că meșteșugurile erau destul de dezvoltate, ele satisfăcînd necesitățile locuitorilor din fiecare așezare.

De asemenea, se cuvine să amintim aici, împreună cu celelalte obiecte și unelte și numeroasele monede bizantine descoperite izolat sau în tezaure în această regiune a țării noastre, eșalonate cronologic între secolele VI-X și care dovedesc o anumită activitate comercială orientată către lumea romano-bizantină de la Dunărea de Jos.

Astfel de monede din bronz emise în vremea lui Justinian au fost găsite izolat la : Stîncești-Botoșani [28], Dulcești-Roman [29], Iași [30], Botoșana județul Suceava [31], Bacău [32] și Țibucani-Neamț [33]. Din secolul VII, se mai cunosc cîteva tezaure la Cudalbi, în județul Galați [34], la Movileni

28. B. Mitrea, *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în R.P.R.*, în *SCIV*, XIV, 1963, 2, p. 474, nr. 59.

29. B. Mitrea *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în R.S.R.*, în *SCIV*, 16, 1965, 3, p. 617, nr. 73.

30. B. Mitrea, *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în R.S.R.*, în *SCIV*, 19, 1968, 1, p. 181, nr. 89.

31. Descoperirea a fost făcută în 1967 într-unul din bordeiele datînd din faza a II-a (secolele VI—VII), a acestei așezări. Moneda a fost determinată de B. Mitrea de la cabinetul numismatic al Institutului de Arheologie din București al Academiei R.S.R.

32. In 1951 pe teritoriul orașului Bacău a fost descoperită o monedă de bronz de la Justinian, astăzi pierdută.

33. Informație M. Babeș de la Institutul de Arheologie din București al Academiei R. S. R.

34. I. Dimian, *Cîteva descoperiri monetare bizantine pe teritoriul R.P.R.*, în *SCN*, I, 1957, p. 194—195.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

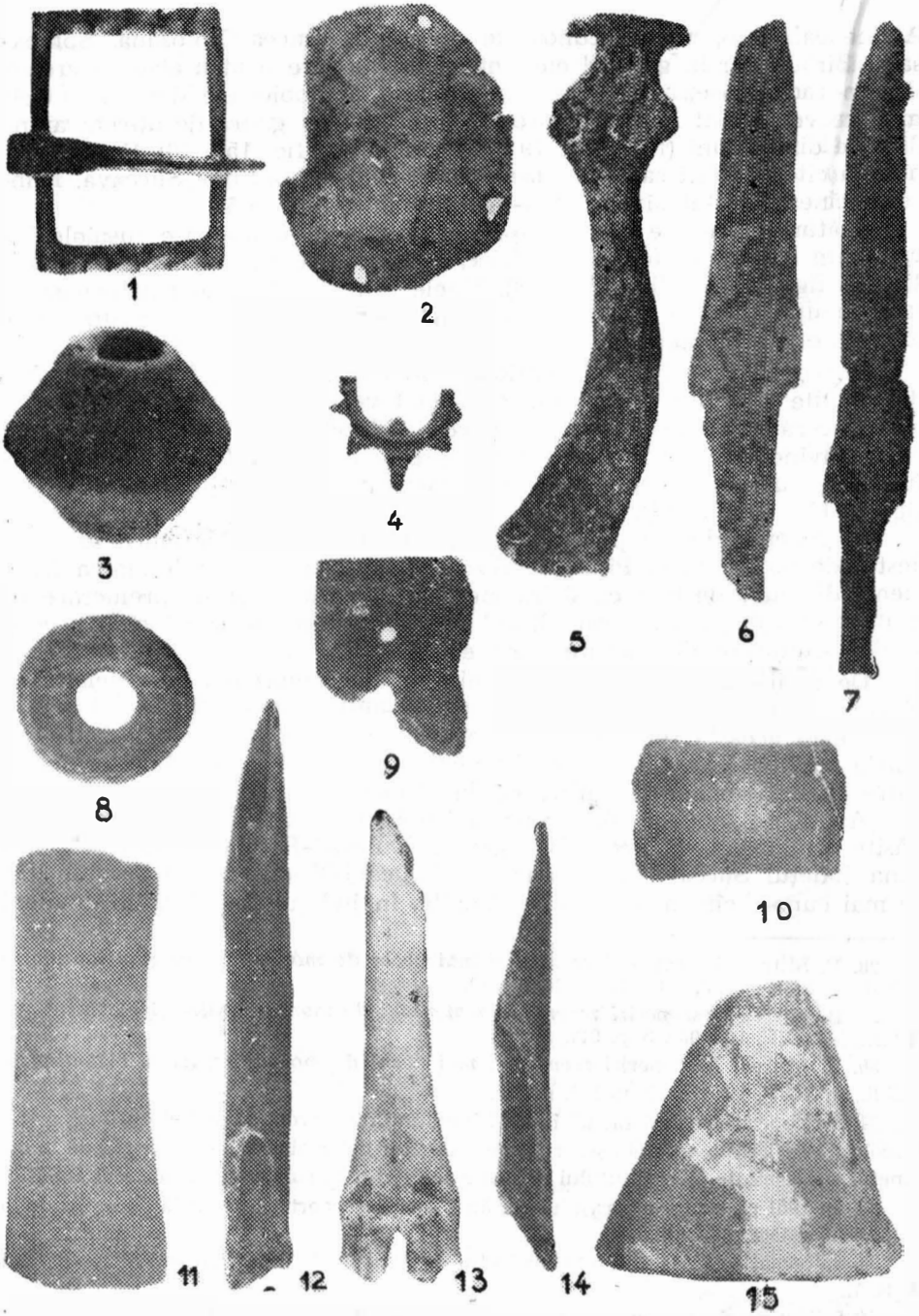

Fig. 14. — Unelte şi obiecte de podoabă din secolele VII-VIII : 1, 7, Hlincea-Iaşi ; 2-3, 6, 9, Lozna-Dorohoi ; 5, Hangu Neamţ ; 8, 10, Vădeni-Vaslui ; 11-14, Oituz-Bacău ; 15, Dorobanţu-Iaşi.

http://www.cimec.ro / http://cimiabc.ro

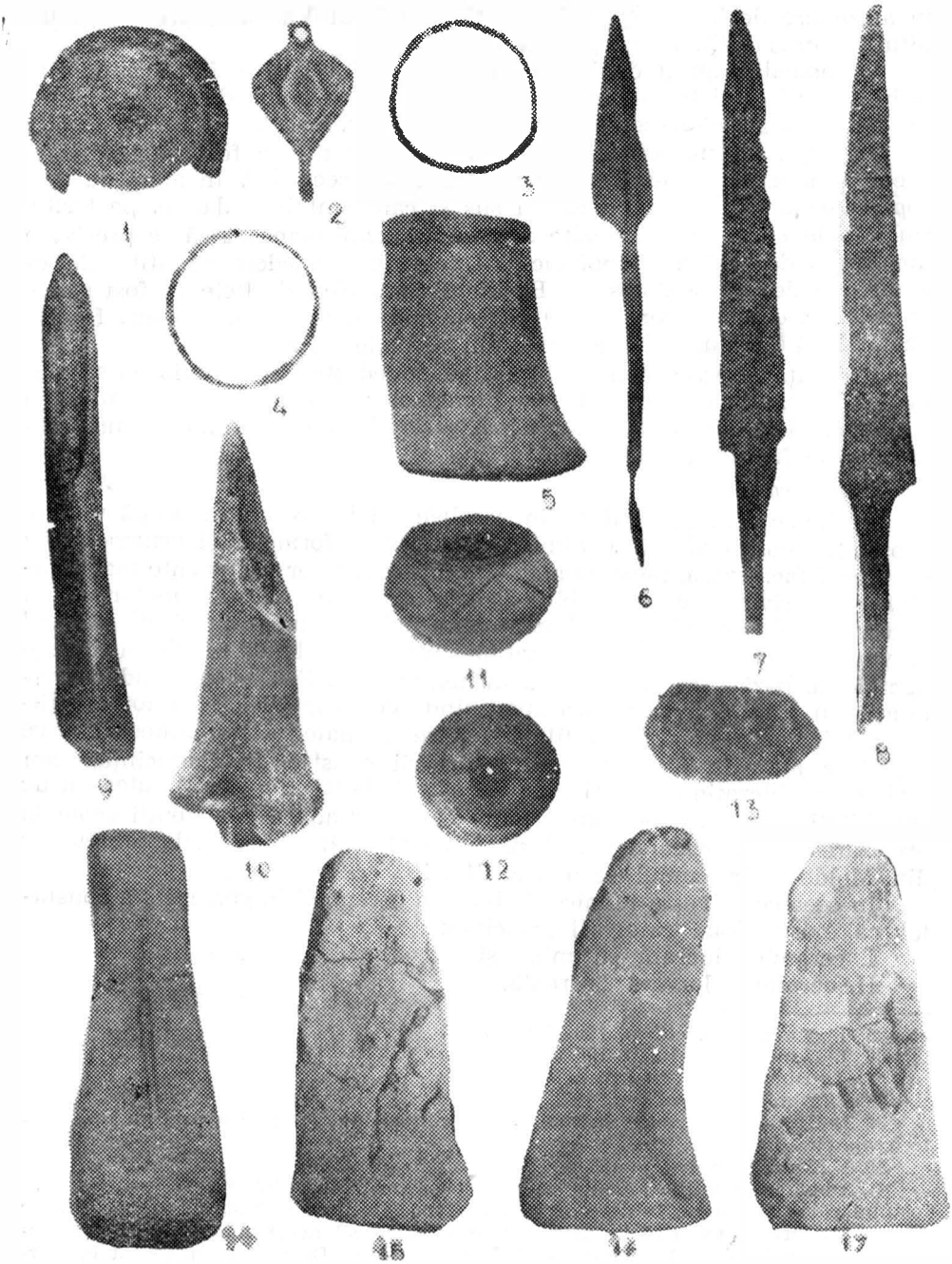

Fig. 15 — Unelte si obiecte de podoabă din secolele IX—X : 1-2, Dănesti-Vaslui ; 3-5, 7, 9, 14-17, Spinoasa-Iași ; 6, Șcheia-Vaslui ; 8-10, Băiceni-Iași ; 12-13, Dodești-Vaslui.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

în apropiere de Tecuci [35], la Voineşti în judeţul Vaslui [36], precum şi un altul în oraşul Galaţi [37].

O monedă datînd de la începutul secolului VIII a fost descoperită la Berezeni în judeţul Vaslui [38], iar o monedă provenind de la Leon al VI-lea Filozoful, a fost descoperită la Satul Nou, jud. Iaşi [39].

Însfîrşit, un important tezaur monetar bizantin a fost descoperit la Cleja în judeţul Bacău. Tezaurul datează din sec. X [40]. În afară de descoperirile monetare menţionate mai sus şi care sînt bine datate, pe teritoriul Moldovei se cunosc şi alte descoperiri, care urmează să se precizeze din punct de vedere cronologic [41]. Unele din monedele amintite, de exemplu acelea de la Botoşana, Berezeni, Satu Nou şi altele au fost găsite în cadrul aşezărilor, constituind un bun indiciu pentru cronologia fazelor de civilizaţie a culturii materiale din secolele VI-X.

Prezenţa acestor monede bizantine dovedeşte că în perioada secolelor VI-X regiunea est-carpatică a României a fost în sfera de influenţă a civilizaţiei bizantine, fapt confirmat şi de alte elemente ale culturii materiale din Moldova din această vreme.

Ceramica

În inventarul aşezărilor din secolele VI-IX ceramica ocupă un loc deosebit. Analiza atentă a tehnicii de lucru, a formelor şi ornamentelor ceramicei facilitează, după cum se ştie, în lipsa unor argumente mai complete, o privire de ansamblu asupra evoluţiei culturii materiale în totalitatea ei, ne dă posibilitatea de a aduce unele precizări privind originea aspectelor culturale şi mai ales întregeşte datele relativ la componentele de bază care participă la închegarea lor. Firesţe, un studiu amănunţit cu privire la ceramica aparţinînd secolelor VI-IX, cu toată utilitatea lui, depăşeşte prin cantitatea mare a materialelor arheologice ce trebuiesc luate în discuţie, cadrul lucrării noastre. În consecinţă, am luat în consideraţie doar principalele caracteristici ale acestei categorii de antichităţi reţinînd datele importante care pot aduce contribuţii reale la precizarea cronologică şi caracterul etnic al culturii materiale prefeudale din Moldova, în cursul secolelor VI-IX.

În ceea ce priveşte tehnica de lucru a ceramicii în general s-a constatat că există două categorii principale :

I. ceramica lucrată cu mîna şi

II. ceramica lucrată la roată.

---

35. I. Dimian, *op. cit.*, p. 196 şi urm.
36. I. Dimian, *op. cit.*, p. 196.
37. I. Dimian, *op. cit.*, p. 196—197.
38. I. Dimian, *op. cit.*, p. 197.
39. D. Teodor, ***Contribuţii la cunoaşterea culturii Dridu...*** p. 240, precum şi B. Mitrea, *op. cit.*, p. 182, nr. 92.
40. I. Dimian, *op. cit.*, p. 198—199.
41. După informaţiile primite de la colaboratorii Muzeului din Tecuci, din raza fostului raion se cunosc 16 descoperiri monetare bizantine izolate, majoritate din ele din bronz, care urmează să fie determinate de către cabinetul numismatic al Institutului de Arheologie al Academiei R.S.R. din Bucureşti. De asemenea, recent la Horgeşti—Bacău s-a descoperit un important tezaur cu monede bizantine de la sfîrşitul secolului VI. Vezi B. Mitrea, în *SCIV*, 29, 1969, 1, p. 171 — nr. 69.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

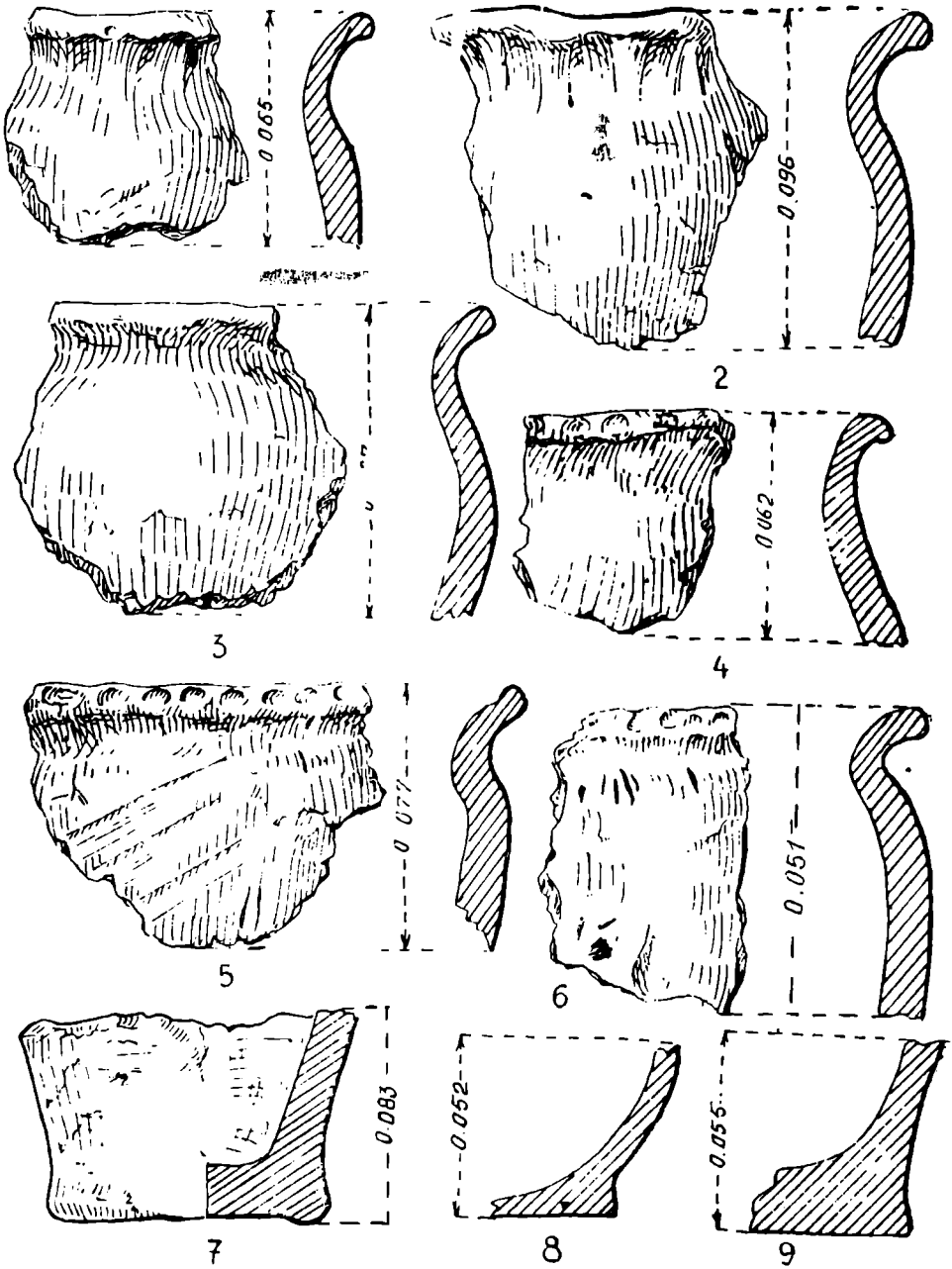

Fig. 16 — Ceramică lucrată cu mîna din secolele VI—VII : 1-2, Ibănești-Dorohoi ; 3-5, 8, Șipot-Suceava ; 6-7, 9, Cucorăni-Botoșani

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Ambele categorii ceramice folosesc atît pasta care conține cioburi pisate, cît și pasta care are în compoziția sa ca degresant microprundișurile și nisipul.

I. *Ceramica lucrată cu mîna* folosește exclusiv pasta avînd în compoziție cioburi pisate. Foarte rar, într-un caz sau două la Suceava-Drumul Național și Spinoasa-Iași pe lîngă cioburile pisate apare și o anumită cantitate de microprundișuri, dar în stadiul actual al cercetărilor este încă greu de stabilit dacă acest adaos nu face parte inițial din lutul natural ales pentru acest scop.

În general, cu mici excepții, pasta vaselor lucrate cu mîna este destul de primitiv frămîntată, din care cauză după ardere nu apare densă ci sfărîmicioasă. Arderea, făcută probabil în cuptoarele locuințelor, este neuniformă și incompletă. Culoarea este deobicei brun-cenușie, miezul pereților adesea de culoare neagră sau cenușie. La unele vase se observă și o ardere secundară, cauzată desigur de folosirea lor pe vatră ca vase pentru fiert. Datorită arderii incomplete și neuniforme, ca și pastei grosolane din care sînt lucrate vasele, suprafețele exterioare prezintă frecvent neregularități. Unele exemplare, în special de borcane, prezintă însă atît în exterior, cît și în interior urmele unei neteziri fie cu degetele (în special în interior de jos în sus), fie cu o lopățică sau o măturiță. Datorită pastei, marea majoritate a vaselor lucrate în această tehnică au pereții și fundurile mult îngroșate, pentru a le asigura astfel o anumită rezistență. Există totuși și unele exemplare lucrate cu mîna din pastă, care conține cioburi pisate, mai îngrijit fasonate, avînd chiar pereții și fundurile subțiri. Este adevărat că în aceste cazuri pasta nu conține un prea mare procentaj de degresant, în felul acesta putînd fi mai bine frămîntată și modelată. Aceste vase au suprafețele mai netede, pasta însăși devenind mai densă după ardere. Este de asemenea posibil ca lutul folosit pentru aceste oale să fi avut inițial o mare cantitate de nisip în compoziția sa. După cum vom încerca să arătăm mai jos această specie ceramică aparține (luînd în considerație și formele) populației locale.

În general, din cîte s-a putut constata, în toată perioada secolelor VII-IX vasele lucrate cu mîna se întîlnesc frecvent, proporția ceramicei lucrate mai îngrijit rămînînd aproape întotdeauna mai mică, în comparație cu restul celorlalte specii lucrate în aceeași tehnică.

II. *Ceramica lucrată la roată* constituie a doua categorie din cadrul culturii prefeudale din Moldova. În marea majoritate a cazurilor, ca și la ceramica lucrată cu mîna, pasta conține în compoziția sa cioburi pisate. Această specie ceramică formează varianta cea mai frecvent documentată în așezările din secolele VI-X. O a doua variantă o constituie ceramica în compoziția căreia se folosește ca degresant microprundișul și nisipul. Ea este destul de rar atestată. Pasta primei variante în compoziția căreia se folosește cioburi pisate și este destul de neîngrijit frămîntată. Ca și la ceramica lucrată cu mîna, suprafețele prezintă neregularități, iar arderea este incompletă și adesea neuniformă. Cu toate acestea, deși pereții și fundurile sînt uneori destul de îngroșate vasele sînt mai îngrijit lucrate, suprafețele fiind oarecum mai bine finisate. În funcție de procentajul de

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

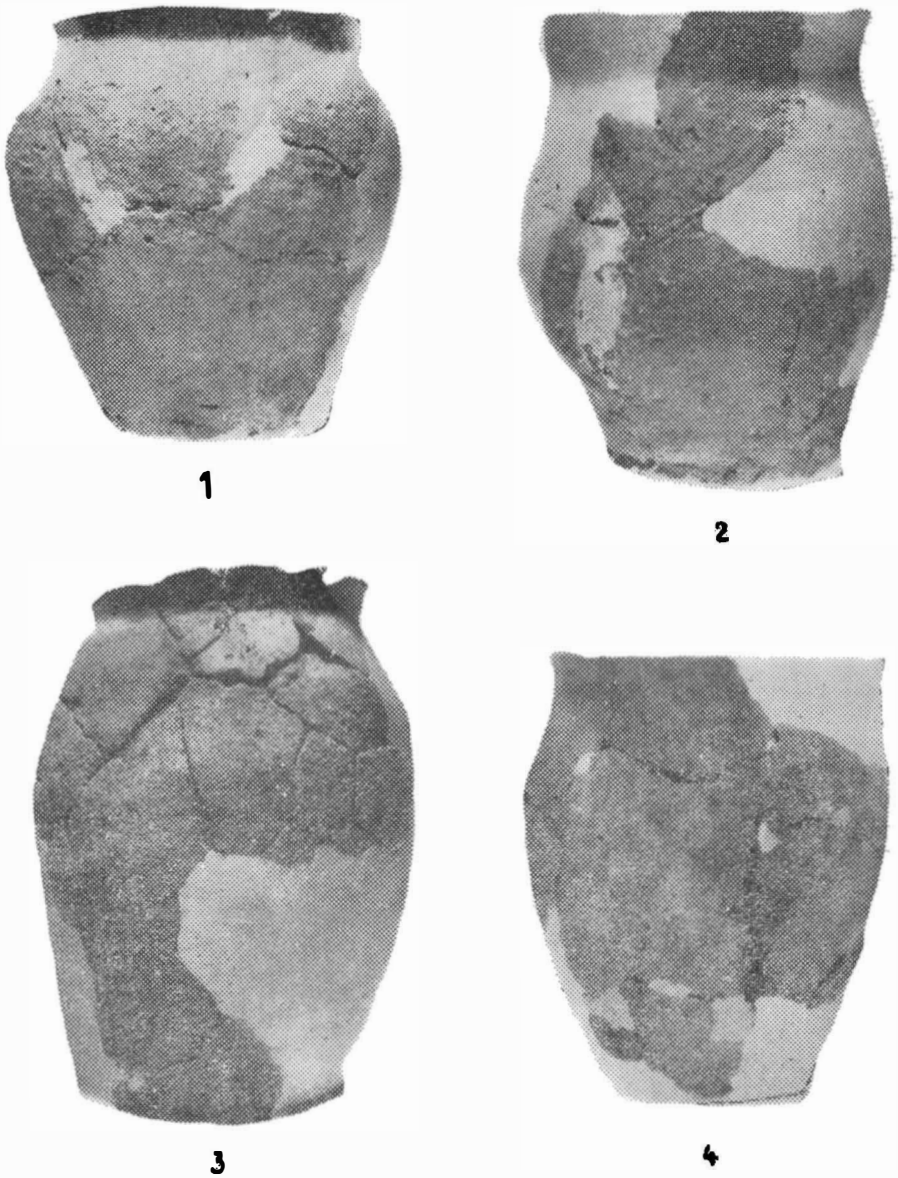

Fig. 17 — Ceramică lucrată cu mîna de la Botoșana-Suceava (secole'e VI—VII)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

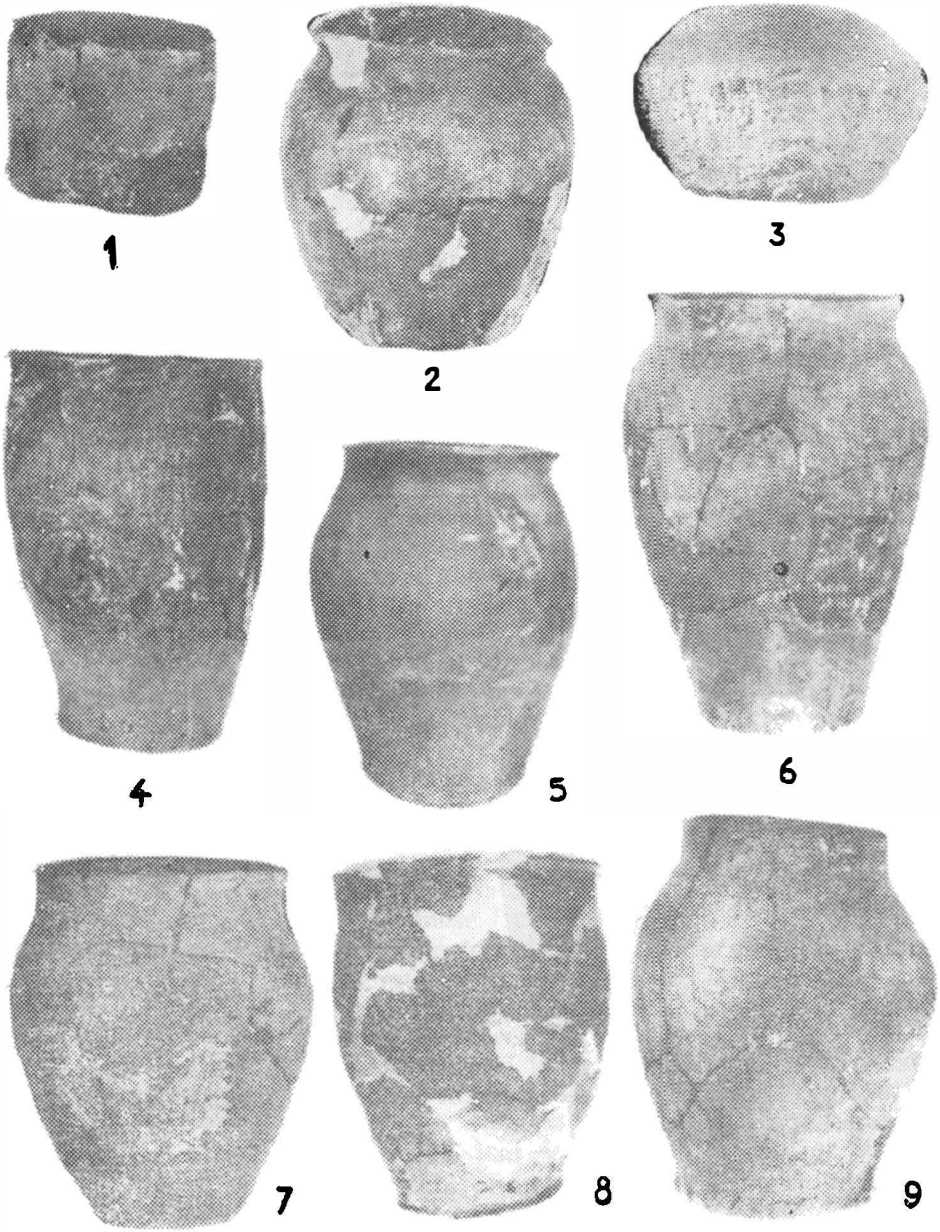

Fig. 18 — Ceramică lucrată cu mîna din secolele VI—VII : 1-2, 4-7, 9, Şipot-Suceava; 3, Cucorăni-Botoşani ; 8, Iaşi-Crucea lui Ferentz

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

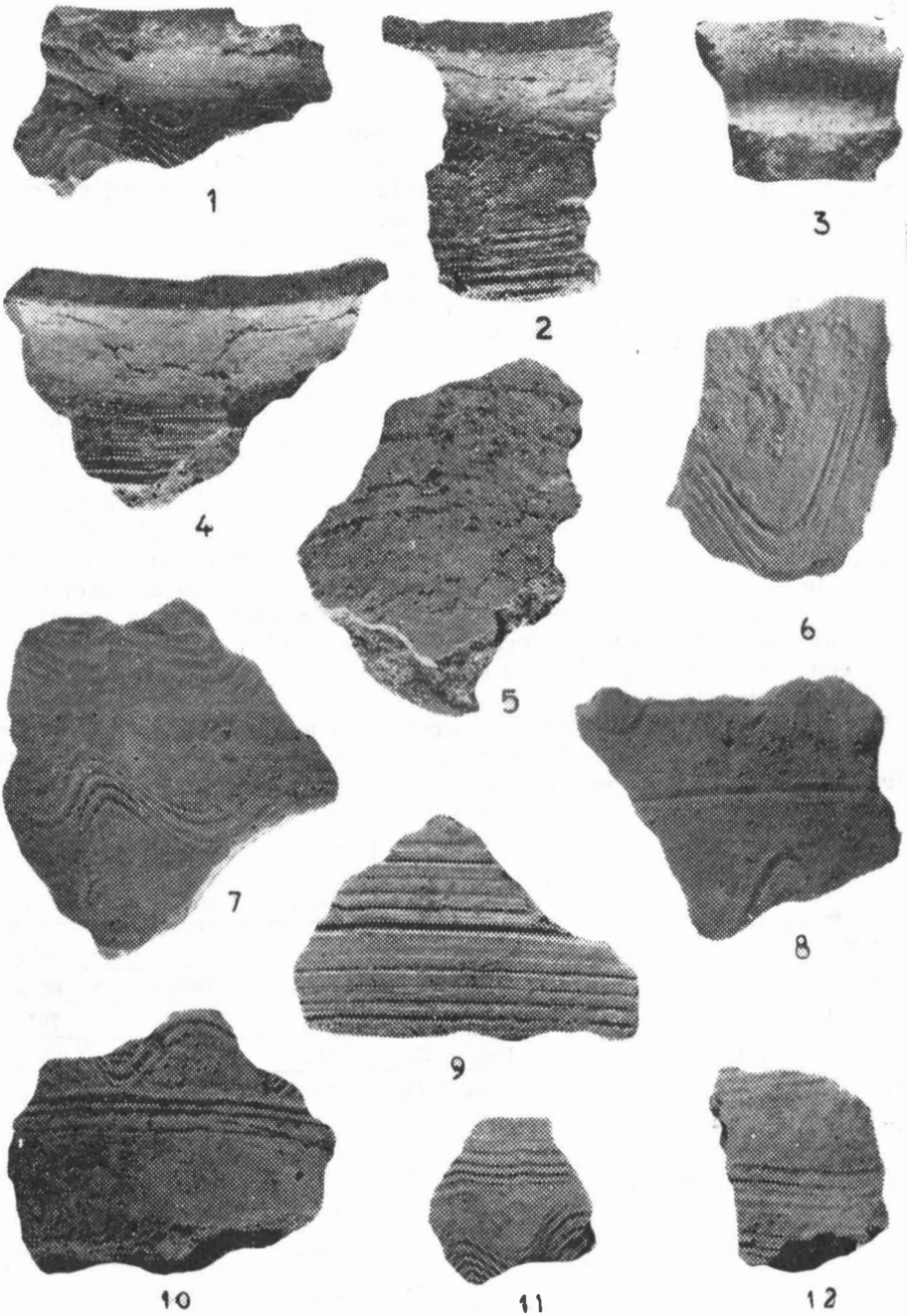

Fig. 19. — Ceramică lucrată cu roata din secolele VI—VIII : 1, 4, 5, Șipot-Suceava (secolele VI—VII) ; 2-3, 9, Lozna-Dorohoi (secolele VII—VIII) ; 1, 6-8, Suceava-Drumul Național (secolul VIII) ; 10-12, Hlincea-Iași (secolele VIII—IX)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

degresant şi de frămîntarea pastei, apar cîteodată exemplare avînd pereţii şi fundurile mai subţiri, în acest caz pasta prezentînd pe lîngă cioburi pisate şi o anumită cantitate de nisip.

A doua variantă o constituie ceramica lucrată din pastă, care are în compoziţie microprundişuri şi nisip. În general, pasta este bine frămîntată, iar arderea mult mai bună, deşi incompletă. Uneori ea este totuşi uniformă. Vasele lucrate din această categorie de pastă au deobicei pereţii şi fundurile subţiri, suprafeţele fiind netede.

Prima variantă a ceramicii lucrate cu roata este destul de frecventă în aşezări, cantitatea ei crescînd progresiv către sfîrşitul secolului VIII şi începutul secolului IX. În schimb, deşi a doua variantă este atestată în proporţie mică, ea pare să fie constant folosită în toată această perioadă de timp.

Analizînd toate caracteristicile ceramicii lucrate cu roata (indiferent de variante) s-a putut constata că în marea ei majoritate ea aparţine populaţiei locale, dar în aceeaşi măsură ea a fost folosită şi de slavi în timpul convieţuirii lor cu autohtonii.

În stadiul actual al cunoştinţelor noastre este încă dificil să se poată face un procentaj exact al acestor categorii şi variante ceramice, deoarece nu avem cercetată în întregime nici o aşezare. Desigur, aceste categorii variază de la locuinţă la locuinţă (şi bineînţeles în fiecare aşezare) şi nu e posibil în prezent să se precizeze raportul cantitativ dintre ele. Unele indicii preţioase ne sînt însă oferite numai de analiza resturilor ceramice descoperite în complexele de locuire, bine precizate, care conţin toate categoriile menţionate mai sus.

Un scurt tabel comparativ al procentajului acestor categorii ceramice (luîndu-se deci în consideraţie numai complexele conţinînd toate aceste categorii), ne arată, cu aproximaţie, evoluţia lor în cursul secolelor VI-IX.

Secolul	Localitatea	Locuinţa	ceramică autohtonă		Ceramică slavă
			roată	mînă	mînă
VI—VII	Suceava—Şipot	Bordei B_6	40%	—	60%
VI—VII	Suceava—Şipot	Bordei B_{19}	30%	10%	60%
VII—VIII	Lozna—Dorohoi	Bordei B_1	15%	9%	76%
VII—VIII	Lozna—Dorohoi	Bordei B_3	20%	12%	68%
VIII	Suceava—Drumul Naţional	Bordei B_2	35%	25%	40%
VIII	Hlincea—Iaşi	Bordei A_4	20%	36%	44%
VIII—IX	Spinoasa—Iaşi	Bordei B_1	39%	28%	33%
VIII—IX	Simila—Bîrlad	Bordei B_1	15%	55%	30%
IX	Dăneşti—Vaslui	Complex 1	35%	50%	15%
IX	Spinoasa—Iaşi	Locuinţă vatră$_6$	20%	60%	
IX—X	Vădeni—Murgeni	Bordei B_3	15%	85%	—

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Din tabloul prezentat mai sus reiese așadar că în prima sa fază de evoluție ceramica lucrată cu mîna de tip arhaic slav este prezentă într-o proporție mult mai mare decît ceramica autohtonă lucrată cu mîna sau la roată. În timp ce ceramica autohtonă lucrată cu mîna se menține de-a lungul întregii perioade aproape constant, sporește ceramica lucrată cu roata în detrimentul ceramicii slave lucrată cu mîna.

Deși incomplet și relativ, tabelul comparativ prezentat mai sus arată, după părerea noastră, destul de convingător procesul adaptării slavilor la formele înaintate de cultură autohtonă, fenomen de altfel firesc, care în alte regiuni ale Europei centrale și de sud-est s-a desfășurat pe un plan mult mai amplu și într-un timp mult mai scurt.

În analiza categoriilor ceramice aparținînd secolelor VI-IX și în strînsă legătură cu raportul cantitativ dintre ele, de un real folos ar fi fost și prezentarea comparativă a procentajului ceramic din complexele care conțin numai materiale lucrate cu mîna. Din nefericire, starea fragmentară a acestei categorii ceramice, în general, nu ne-a permis o astfel de prezentarea comparativă, cu atît mai mult cu cît era necesar să se ia în considerație situația existentă în complexele de locuire provenind nu numai din aceeași așezare, ci și din alte localități.

În afară de acestea, unele indicii suplimentare destul de importante pentru înțelegerea evoluției culturii materiale prefeudale din Moldova, ne sînt oferite și de analiza tipologică a acestor categorii ceramice.

În ceea ce privește formele, în toate așezările din această vreme, cea mai frecvent întîlnită este oala-borcan, fără torți, prezentînd în funcție de curbura buzei, forma umerilor, diametrul fundului și al gurii, etc., mai multe tipuri bine distincte. Aceste tipuri se întîlnesc în general în mai toate așezările, dar variază de la epocă la epocă, constituind în felul acesta un bun criteriu cronologic.

I. *Ceramica lucrată cu mîna.* În cadrul ceramicei lucrate cu mîna deosebim următoarele tipuri :

1. Oală-borcan de dimensiuni mici sau mijlocii, cu buza puțin răsfrîntă în afară, umerii destul de rotunjiți, corpul ușor bombat și fundul mai îngust ca diametru decît gura (fig. 16/1-3, 5-6 ; fig. 17/1 ; fig. 18/2 ; fig. 20/2, 6). Unele exemplare au un început de gît redat printr-o simplă șănțuire sub buză. Asemenea oale sînt lucrate în marea lor majoritate din pastă care conține în compoziție cioburi pisate. Cîteva exemplare de la Suceava—Șipot au în compoziție, pe lîngă cioburi pisate și o anumită cantitate de microprundișuri. Acest tip de vas prezintă în unele cazuri pe buze alveole sau crestături. Asemenea oale-borcan sînt documentate în așezările de la sfîrșitul secolului VI și începutul secoluluiVII de la Botoșana, Șipot—Suceava, Ibănești și Cucorăni din județul Botoșani, dar se mențin și în așezările de mai tîrziu (secolele VII-VIII) de la Lozna—Dorohoi, Dorobanțu—Iași, Hlincea—Iași, Simila și Vădeni—Bîrlad. Această oală-borcan prezintă foarte mari asemănări cu exemplarele (lucrate tot cu mîna), datînd din secolele III-V e.n., putînd fi astfel socotită ca un produs al olarilor locali, cu atît mai mult cu cît o asemenea formă de vas este necunoscută în cultura slavă arhaică din secolele V-VII.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

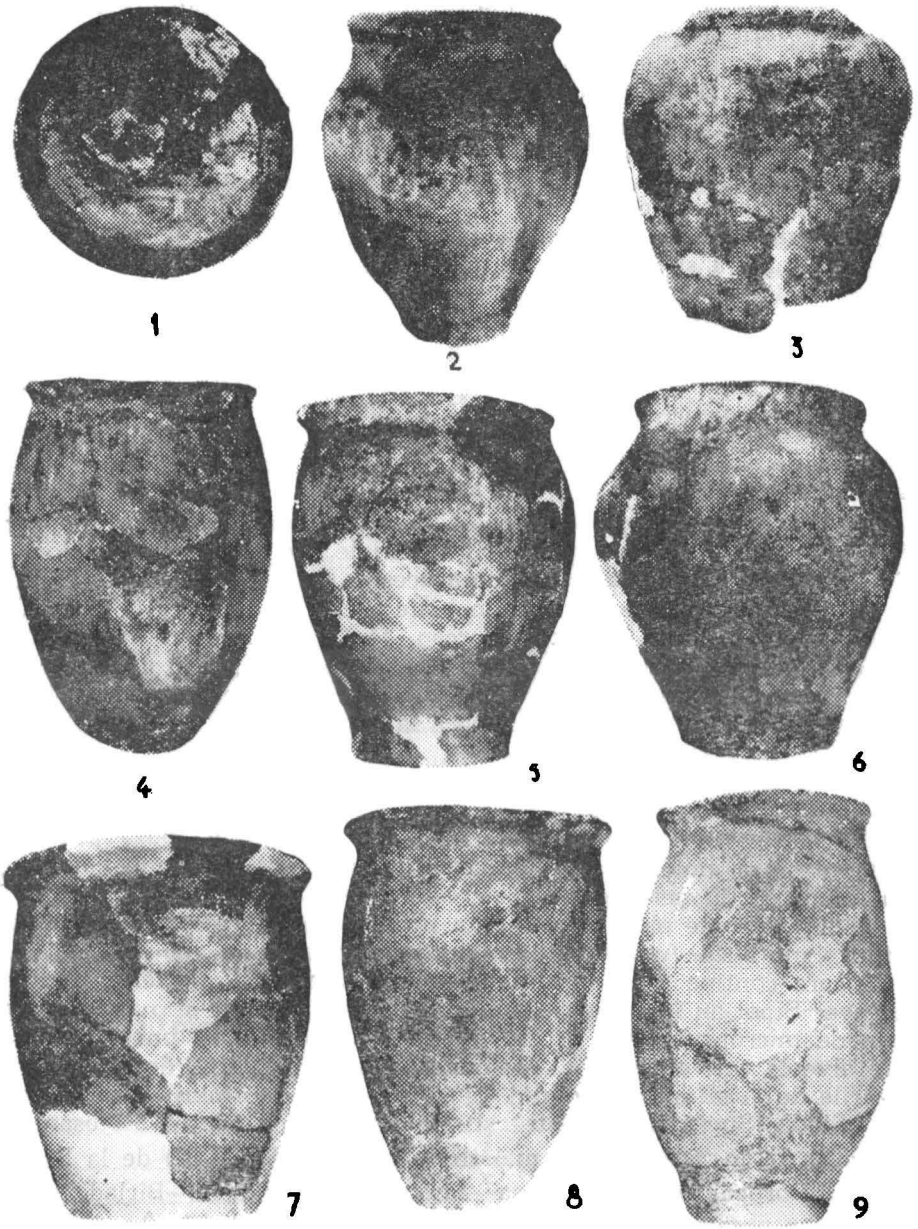

Fig. 20 — Ceramică lucrată cu mîna din secolele VII—VIII : 1-2, 4, 9, Lozna-Dorohoi ; 3, Pojorâni-Vaslui ; 5, 7, Fălciu-Vaslui ; 6, Cîrniceni—Iaşi ; 8, Dorobanţu—Iaşi

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

2. Oala-borcan de dimensiuni mici sau mijlocii avînd buza dreaptă și foarte scurtă, umerii prelinși sau uneori lipsind, cu fundul îngust și mult îngroșat (fig. 16/4 ; fig. 17/4 ; fig. 18/3-4, 7-8 ; fig. 20/7). Unele din aceste exemplare sînt alungite și înguste iar cîteva prezintă un început de bombare a umerilor, avînd în unele cazuri o formă aproximativ bitronconică. Un exemplar provenind de la Cucorăni—Botoșani are o formă bitronconică scundă, fără buză (fig. 18/3). În așezarea de la Șipot Suceava sînt cunoscute două vase prezentînd unul un ornament format din cerculețe concentrice incizate sub buză, iar altul o linie frîntă crestată (decor în formă de „vierme"). Tot aici s-a descoperit și un exemplar avînd dispus pe umăr un brîu în relief. În general, acest tip de vas este exclusiv lucrat într-o pastă conținînd în compoziție cioburi pisate, avînd în mod obișnuit un aspect destul de arhaic. El se întîlnește numai în așezările din secolele VI-VII de la Iași (punctele Crucea lui Ferentz și Curtea Domnească), Suceava—Șipot, Cucorăni, județul Botoșani, Botoșana, județul Suceava și Simila în județul Vaslui. Reținem deocamdată că în jumătatea de sud a Moldovei acest tip de vas este foarte rar atestat. Această oală-borcan după caracteristicile sale este de tip *Korceak—Jitomir* și aparține fără îndoială populației slave. Tipul Korceak—Jitomir în forma lui clasică nu va mai fi întîlnit în secolele următoare pe teritoriul Moldovei, în schimb va influența într-o oarecare măsură evoluția unor forme ceramice lucrate cu mîna caracteristice secolelor VII-VIII.

3. Oala-borcan de dimensiuni mijlocii, avînd corpul oarecum alungit, buza răsfrîntă, umerii destul de bombați, fundul îngust deobicei destul de subțire și numai în rare cazuri îngroșat (fig. 17/2-3 ; fig. 18/5-6 ; fig. 20/4-5, 9 ; fig. 23/10 ; fig. 24/2-3, 8, 10-13). Uneori buza este ornamentată cu alveole făcute cu un bețișor, mai rar cu crestături. Alte ornamente nu prezintă. În general, vasele sînt lucrate dintr-o pastă în compoziție cu cioburi pisate, dar sînt destul de bine modelate avînd suprafețele netede. Acest tip de vas reprezintă probabil o formă hibridă între tipul 1 și 2, deoarece păstrează caracteristici bine definite din fiecare. De la tipul 1 se mai păstrează buza răsfrîntă și bombarea umerilor, iar de la tipul 2 alungirea destul de evidentă a corpului și uneori îngroșarea fundului, care este întotdeauna mai îngust ca diametru decît gura. Acest tip de vas prezintă și o variantă cu corpul în formă de „pepene", cu buza răsfrîntă și fundul mult îngustat și îngroșat (fig. 20/4, 9 ; fig. 23/8), precum și o variantă avînd gura și fundul destul de largi iar umerii prelinși (fig. 20/7). Tipul 3 de oală-borcan se întîlnește rar în așezările din secolele VI-VII, în schimb este destul de frecvent în epoca următoare (secolele VII-VIII) și se menține uneori (numai în cîeva cazuri) chiar mai tîrziu. Pînă acum el a fost documentat în așezările de la Șipot—Suceava, Dorobanțu—Iași, Lozna—Dorohoi, Hlincea—Iași, Oituz—Bacău și Vădeni—Murgeni în județul Vaslui, precum și prin cîteva fragmente în așezările din secolele IX-X de la Spinoasa—Iași, Dănești și Bogdănești din județul Vaslui.

4. Oală-borcan de dimensiuni mijlocii și mai mari avînd o formă aproximativ bitronconică și gura largă cu buza puțin aplecată în afară, prezentînd deobicei pe margine un decor făcut cu un bețișor înfășurat. Umerii unghiulari sînt bine conturați, fundul îngust iar corpul în gene-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ral scund, raportat la arhitectonica vasului. Între umeri şi marginea propriu zisă a buzei există un început de gît format dintr-o şănţuire accentuată, care delimitează bine pragul umerilor. Ornamentul executat cu beţişorul înfăşurat, deobicei în linie frîntă este dispus şi pe umerii vasului uneori. Pînă în prezent asemenea oale-borcan nu sînt atestate decît la Pojorâni pe Prut în judeţul Vaslui (un exemplar întreg) şi la Cavadineşti în judeţul Galaţi, şi în aşezarea de la Băiceni—Silişte, Judeţul Iaşi(două-trei fragmente), (fig. 23/5). Acest tip de vas atît de rar atestat în aşezările din această vreme din Moldova este de proveniență slavă şi prin forma şi ornamentul său face parte din cunoscuta cultură Romen—Borşevo răspîndită în U.R.S.S. în teritoriul din stînga Niprului. Descoperirile din Moldova de tip Romen—Borşevo, datate pe baza materialului arheologic cu care sînt asociate în secolele VIII sînt singulare şi reprezintă, din cîte cunoaştem pînă acum, cele mai vestice descoperiri aparţinînd faciesului cultural de tip Romen—Borşevo.

5. Castron de formă tronconică, de mărime mijlocie avînd buza dreaptă sau puţin rotunjită fig. 23/4 ; fig. 24/4). Pereţii sînt groşi iar fundul foarte îngust şi destul de îngroşat. Prezintă o variantă în care fundul este semisferic şi adesea prevăzut cu două trei orificii, cu diametrul de 0,5 m. Acestea din urmă au fost desigur folosite drept strecurători. Uneori, buza acestor castroane este ornamentată cu alveole sau crestături. În general, castronul se întîlneşte în cadrul aşezărilor începînd din secolele VII-VIII şi, deşi continuă să fie prezent pînă în secolul IX, este un vas destul de rar atestat. Asemenea tipuri de castroane au fost documentate pînă acum în aşezările de la Lozna—Dorohoi, Spinoasa—Iaşi, Poiana—Dulceşti, judeţul Neamţ, Fundul—Herţei—Botoşani, Simila—Bîrlad şi Prodana—Bîrlad în judeţul Vaslui, Băiceni, judeţul Iaşi etc. Deşi asemenea forme de vase lipsesc pînă acum în aşezările din secolele V-VII de exemplu, ele au totuşi o origine destul de veche întîlnindu-se pe teritoriul ţării noastre în unele aşezări încă din epoca La Tène.

6. Căni de dimensiuni mici de formă cilindrică avînd buza dreaptă şi subţiată, iar fundul plat şi îngroşat. Acest tip de vas este foarte rar atestat şi nu este întîlnit pînă acum decît în aşezările din secolele VII-VIII de la Şipot—Suceava, Cucorăni, judeţul Botoşani, Lozna—Dorohoi şi Botoşana—Suceava (fig. 18/1). În general el nu prezintă ornamente şi este destul de neglijent modelat. Din cîte cunoaştem un asemenea vas nu este documentat nici în aşezările slave timpurii (secolele V-VII) din teritoriul U.R.S.S. Este posibil ca el să aibă totuşi o origine locală mai veche şi să fi fost folosit concomitent în perioada primelor contacte şi de către slavi şi de către autohtoni.

7. Tigaia (sau tipsie), de formă circulară cu dimensiuni mici şi mijlocii, avînd marginile întotdeauna scunde (fig. 20/1 ; fig. 23/3 ; fig. 24/5-6, 9). Această formă de vas prezintă mai multe variante în funcţie de poziţia pereţilor faţă de orizontala fundului. Aceşti pereţi pot fi mai scunzi sau mai înalţi şi uneori aplecaţi către interior sau în afară. În general, sînt îngroşaţi şi adesea rotunjiţi către margine. De cele mai multe ori însă marginile acestor pereţi sînt ornamentate cu alveole mai mici sau mai mari, sau cu crestături. Fundurile sînt deobicei îngroşate, dar se cu-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

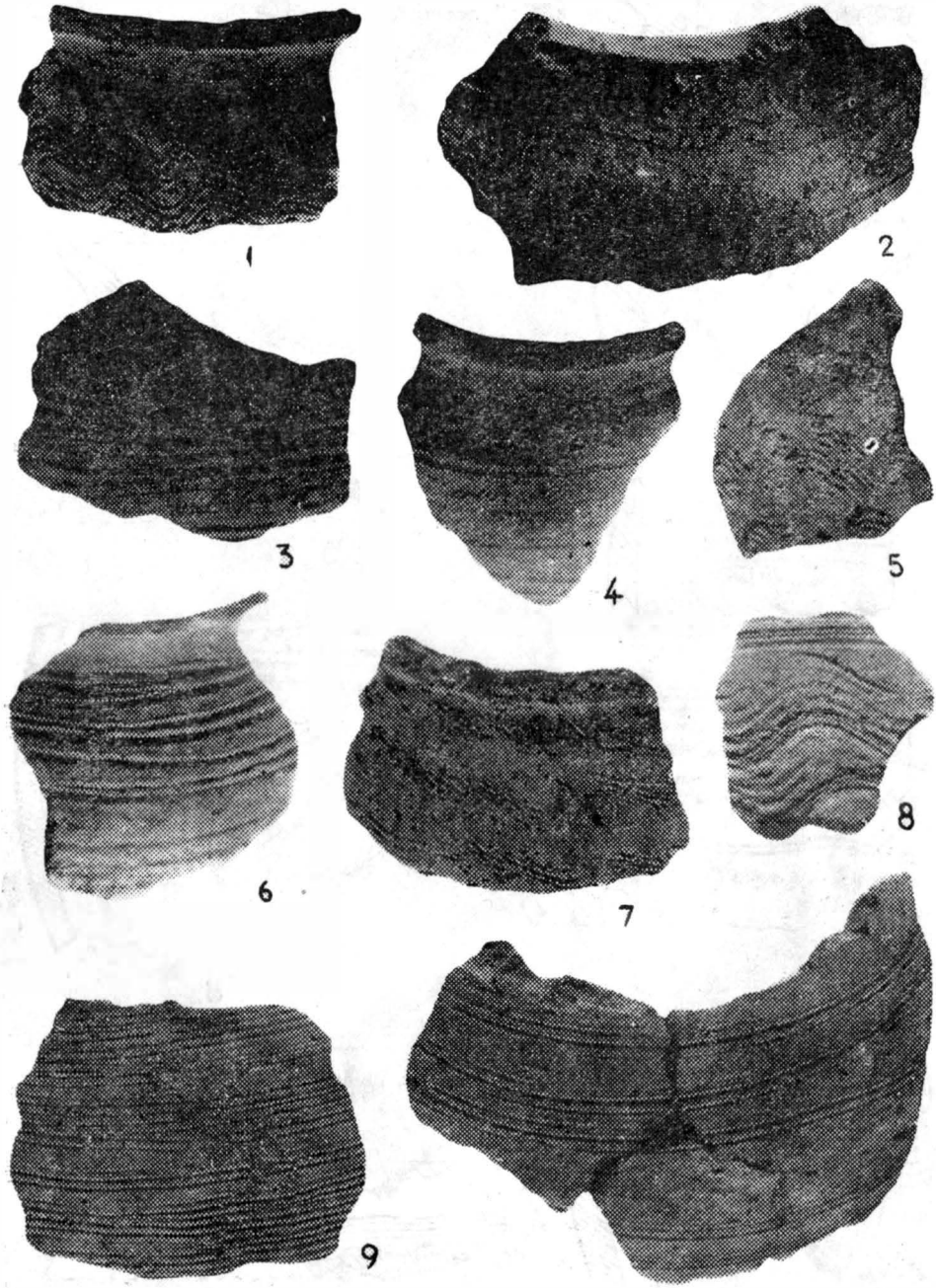

Fig. 21 — Ceramică lucrată cu roata din așezarea de la Bîtca-Oituz (secolul VIII)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

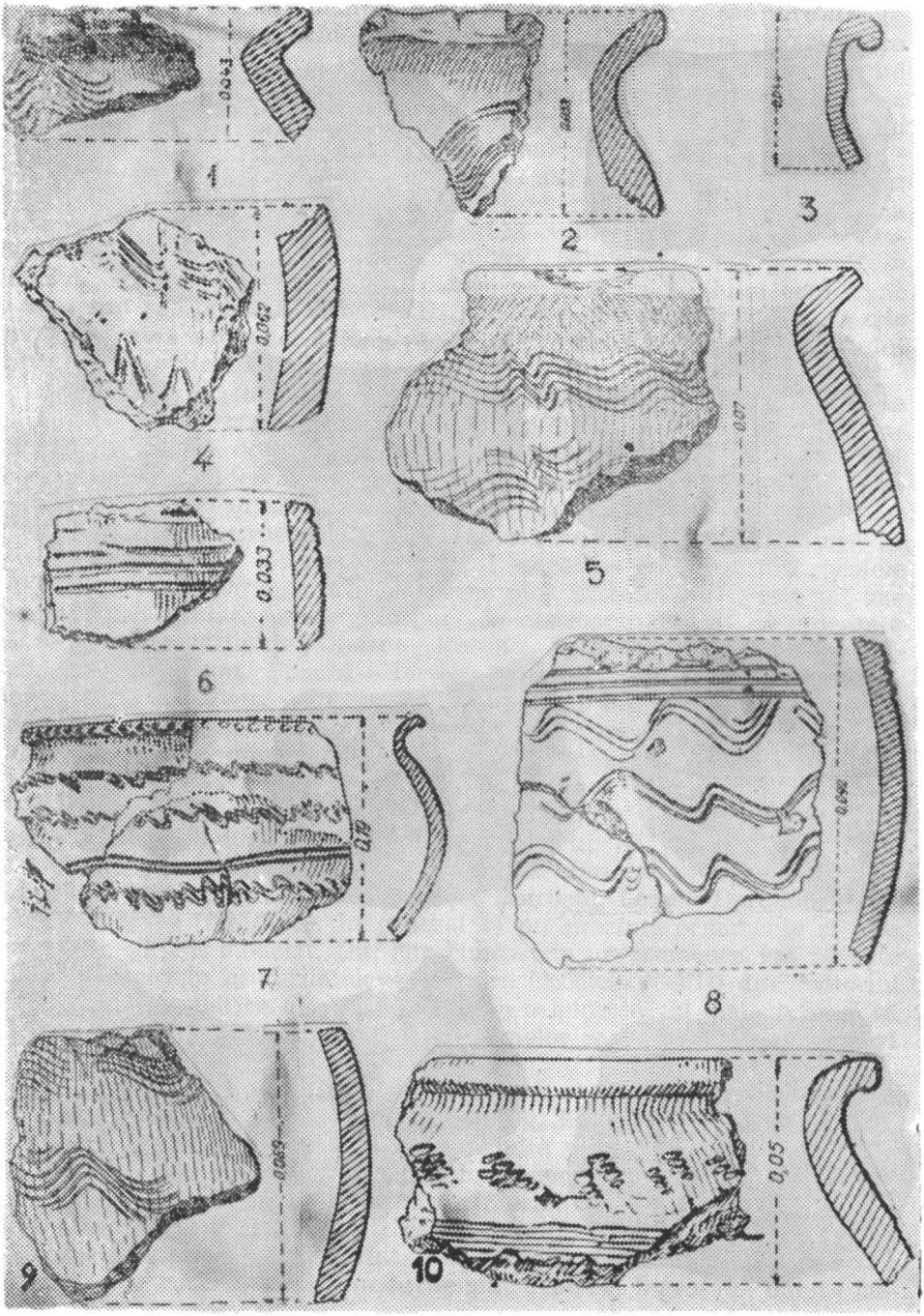

Fig. 22 — Ceramică lucrată cu roata din secolele VIII—IX : 1, 5, 9, Suceava, Drumul Național ; 2-3, 8, Hlincea-Iași ; 4, 6-7, 10, Dănești-Vaslui

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

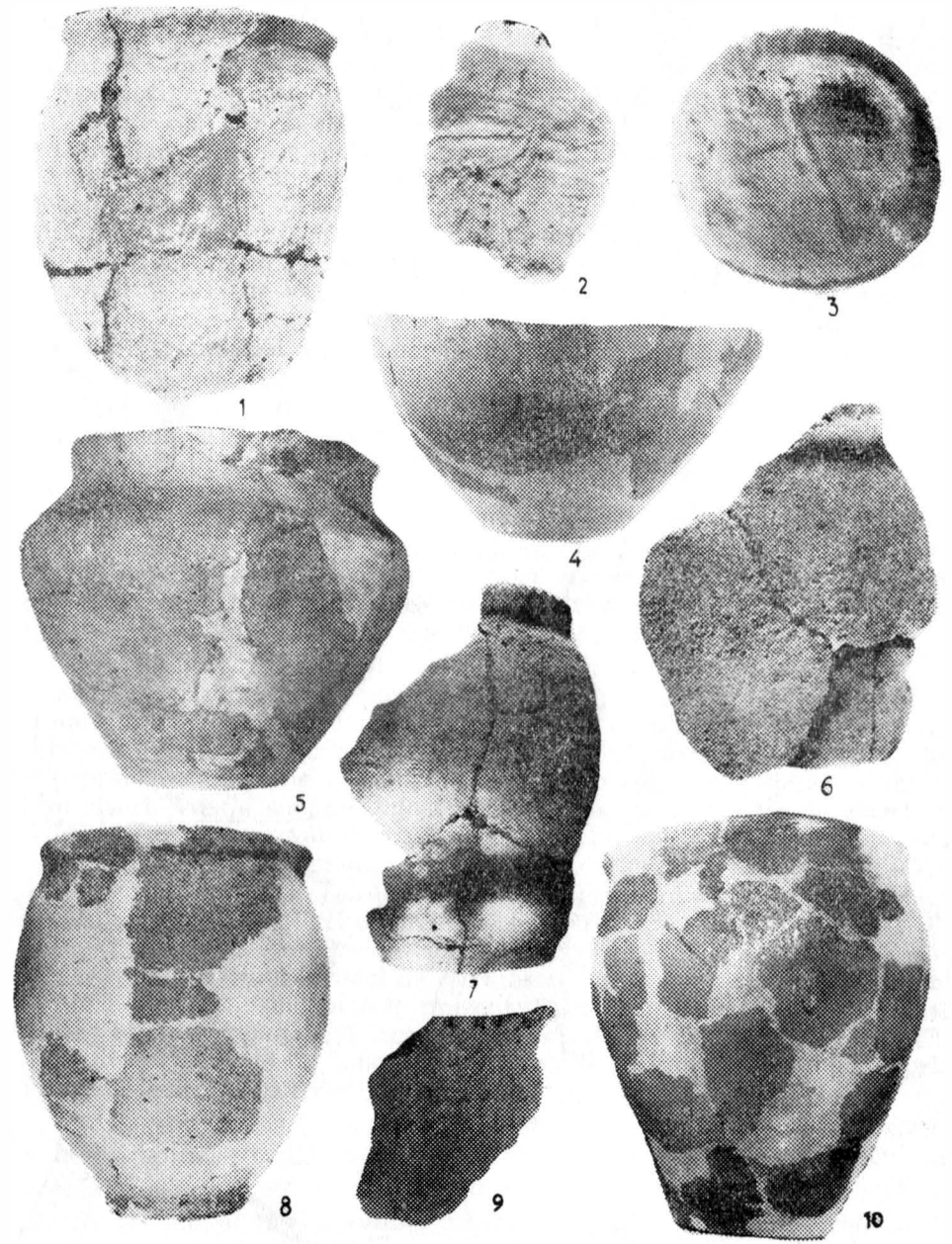

Fig. 23 — Ceramică lucrată cu mîna din secolele VIII—X : 1, 3, 8, Spinoasa-Iași ; 2, 9, Bîtca-Oituz ; 4, Băiceni-Iași ; 5, Pojorâni-Vaslui ; 6-7, Fundul Herței-Silișle ; 10. Hlincea-Iasi

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

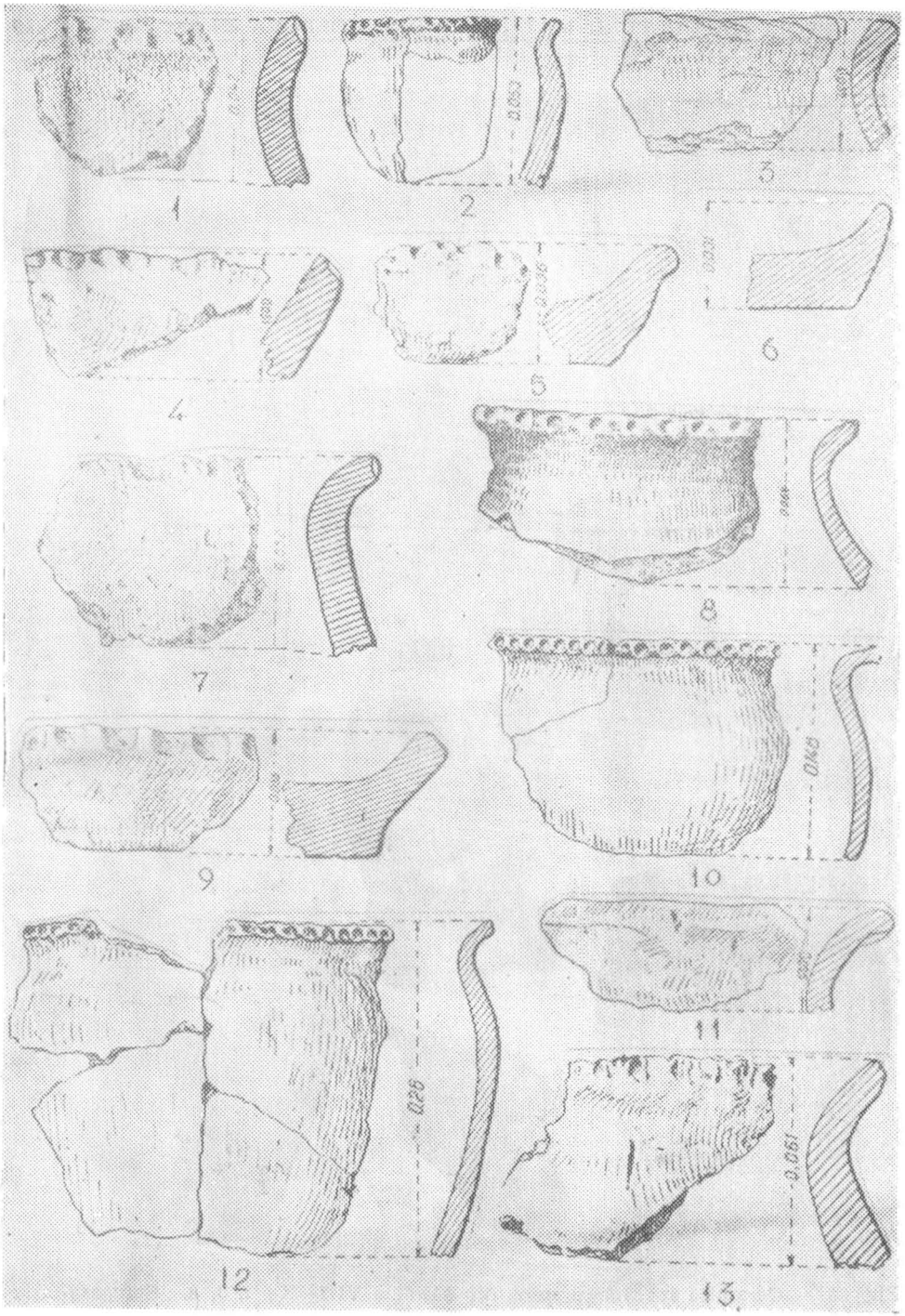

Fig. 24 — Ceramică lucrată cu mîna din secolele VIII—X : 1, 7, Suceava-Drumul Naţional ; 2, 5-6, 10, 12-13, Dăneşti-Vaslui ; 3-4, 9, 11, Hlincea-Iaşi ; 8, Vădeni-Vaslui.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

nosc și cazuri (mai rar) cînd sînt subțiri și puțin bombate din exterior către interior. Fără excepție cele lucrate dintr-o pastă cu cioburi pisate în compoziție care au un aspect neglijent. Asemenea exemplare de vase au fost descoperite în absolut toate așezările din perioada secolelor VI-IX, constituind un vas specific pentru această epocă. Un exemplar provenit de la Spinoasa—Iași prezintă pe fund în interior o cruce executată cu degetul (fig. 23/3). Acest tip de vas a fost folosit în general atît pentru copt pîinea în „țest", cît și pentru capace la oalele-borcan. El este întîlnit în mod frecvent în lumea slavă, cu începere din secolele VI-VII. Cîteva descoperiri însă de asemenea tipsii în așezările locale de pe teritoriul României, datînd din secolele IV-V e.n., par să indice că tigaia a fost cunoscută populației autohtone chiar înainte de pătrunderea slavilor în aceste regiuni.

II. *Ceramica lucrată la roată.* Așa cum am amintit, ceramica lucrată la roată cunoaște ca degresant în compoziția pastei atît cioburi pisate cît și micropodișul și nisipul. După forme și compoziția pastei deosebim și în cadrul ei mai multe tipuri specifice, care pot fi analizate evolutiv.

1. Oala-borcan de mărime mică sau mijlocie cu buza relativ înaltă, destul de subțire și ușor arcuită în afară, tăiată drept sau puțin rotunjită. Corpul este în general destul de bombat, umerii puțin conturați, iar fundul mai îngust decît gura, care este relativ largă (fig. 19/2, 4—5, 9, 12; fig. 21/1, 4—6; fig. 22/2—5; fig. 25/2—3; fig. 27/1, 6—7).

Vasele sînt în majoritatea cazurilor lucrate destul de neglijent din pastă care conține în compoziția sa cioburi pisate, fiind arsă neuniform și incomplet. Suprafețele prezintă deobicei o culoare roșcată, mai rar brun-cenușie. Într-un caz sau două asemenea tip de vas a fost lucrat dintr-o pastă care conține în compoziție, în proporție destul de mică, microprundișuri. Vasele sînt de obicei ornamentate cu linii incizate orizontale și foarte rar cu linii vălurite. Asemenea tip de vas este documentat pînă acum, prin cîteva fragmente, în așezările datînd din secolele VII—VIII de la Suceava, Lozna—Dorohoi, Poiana—Dulcești, județul Neamț, Vădeni — Murgeni, județul Vaslui, precum și în așezările din secolele VIII—IX de la Oituz în județul Bacău, Simila—Bîrlad și Fălciu în județul Vaslui. În general, este un vas destul de rar atestați în așezările din această vreme, în unele din ele lipsind pînă în prezent. După caracteristicile sale acest tip de vas este de proveniență locală. forme similare neîntîlnindu-se în așezările culturii slave de tip Luka-Raikovețkaia, în schimb este cunoscut printre descoperirile din cîmpia dunăreană [42] și din Transilvania [43].

2. Vas-borcan de mărime mică sau mijlocie avînd buza scurtă și trasă în afară, aproape teșită, cu marginea tăiată drept sau rotunjită. Nu are aproape deloc gît, în schimb umerii sînt bine conturați, corpul puternic bombat, fundul îngust și adesea îngroșat (fig. 21/2; fig. 22/1; fig. 26/1-2,

42. B. Mitrea, *Unele probleme în legătură cu necropola prefeudală de la Izvorul*, în *SCIV*, 18, 1967, 3, p. 449, fig. 2/1.

43. Z. Szekely, *Contribuții la cultura slavă în secolele VII—VIII, în sud-estul Transilvaniei*, în *SCIV*, XIII. 1962, 1, p. 53, 55, fig. 1/1; 2/1—2; vezi de asemenea, M. Macrea, *Necropola slavă de la Someșeni*, în *Materiale*, V, 1959, p. 523, fig. 5/1—3.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

7, fig. 27/2, 5). Sînt de obicei vase lucrate la roata înceată dintr-o pastă primitiv frămîntată cu cioburi pisate în compoziție. Arderea este neuniformă și incompletă. Prezintă totuși o variantă care este lucrată din pastă conținînd microprundișuri cu bobul mare și nisip. Vasele sînt ornamentate cu linii incizate vălurite, combinate uneori cu linii orizontale. Asemenea tip de vas nu este cunoscut încă în așezările din secolele VI—VII. El apare începînd numai din secolul VIII și se menține pînă în secolele IX—X. Astfel de vase-borcan sînt cunoscute în așezările de la Suceava — Drumul Național, Hlincea—Iași, Oituz—Bacău, Spinoasa și Băiceni — Iași, Prodana—Bîrlad și Murgeni—Vaslui. Acest tip de vas, deși nu se întîlnește deocamdată în așezările din secolul VII, are totuși o origine mai veche fiind atestat în secolele V—VI în descoperirile de la Tîrpești—Neamț, Botoșana—Suceava (faza I-a) și Vădeni în județul Vaslui. Este mai mult ca sigur că el a fost folosit nu numai de populația autohtonă, ci și de către slavi, deoarece forme întrucîtva asemănătoare (deși nu identice) sînt cunoscute și în cultura slavă de tip Luka-Raikovețkaia [44].

3. Vas-borcan de dimensiuni variate mergînd de la circa 12 cm înălțime la 60 cm lățime, cu gura foarte largă și fundul foarte îngust. Buza este extrem de mică și destul de puțin trasă în afară. Umerii sînt prelinși, corpul avînd o formă alungită și foarte puțin bombată către mijloc (fig. 22/7, 10; fig. 25/6—9; fig. 26/3—4, 8; fig. 27/3, 11). Aceste vase sînt lucrate dintr-o pastă neglijent frămîntată avînd în compoziție numai cioburi pisate. Arderea este incompletă și neuniformă, suprafețele prezentînd o culoare brun-roșcată. Fundurile sînt adesea mult îngroșate, unele din ele prezentînd și o anumită evazare. Toate asemenea vase prezintă pe suprafețele lor ornamente formate fie din linii orizontale incizate, fie din linii vălurite, dispuse în șiruri alternînd între ele. Acest tip de oală-borcan nu apare decît în așezările din secolul IX și pare să reprezinte destul de multe influențe slave. În favoarea acestei constatări pledează atît forma buzei cît și profilul corpului, care amintesc formele arhaice slave lucrate cu mîna de tip Korceak-Jitomir, întîlnite în secolele VI—VII. De asemenea, vase asemănătoare au fost documentate și în așezările slave din secolele VIII—X din R.S.S. Ucraineană [45]. În Moldova asemenea tip de vas a fost descoperit în așezările de la Spinoasa și Băiceni, județul Iași, Oituz și Lichitișeni în județul Bacău, Bîrlad, Vădeni—Murgeni și Fălciu în județul Vaslui, etc. Ornamentul unora din aceste vase și mai ales unele caracteristici ale buzelor, care prezintă în cîteva cazuri o carenă în exterior, dovedesc că sînt lucrate totuși local, preluînd unele influențe autohtone, fenomen firesc în cadrul procesului de convețuire a slavilor cu băștinașii.

44. A. M. Șovkopleas, în MIA, nr. 108, p. 138-144 ; fig. 4/1-2,14, 18-20 ; V. K. Goncearov, în același volum, p. 383-315, fig. 8/2-6, 12/7.

45. D. T. Berezovet, în MIA, 108, p. 145-208, fig. 9/4 ; 16/2-3, 5 ; V. K. Goncearov, op. cit., p. 295, fig. 10/2 ; P. I. Havliuk, în MIA, 108, p. 322—325, fig. 4/12.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

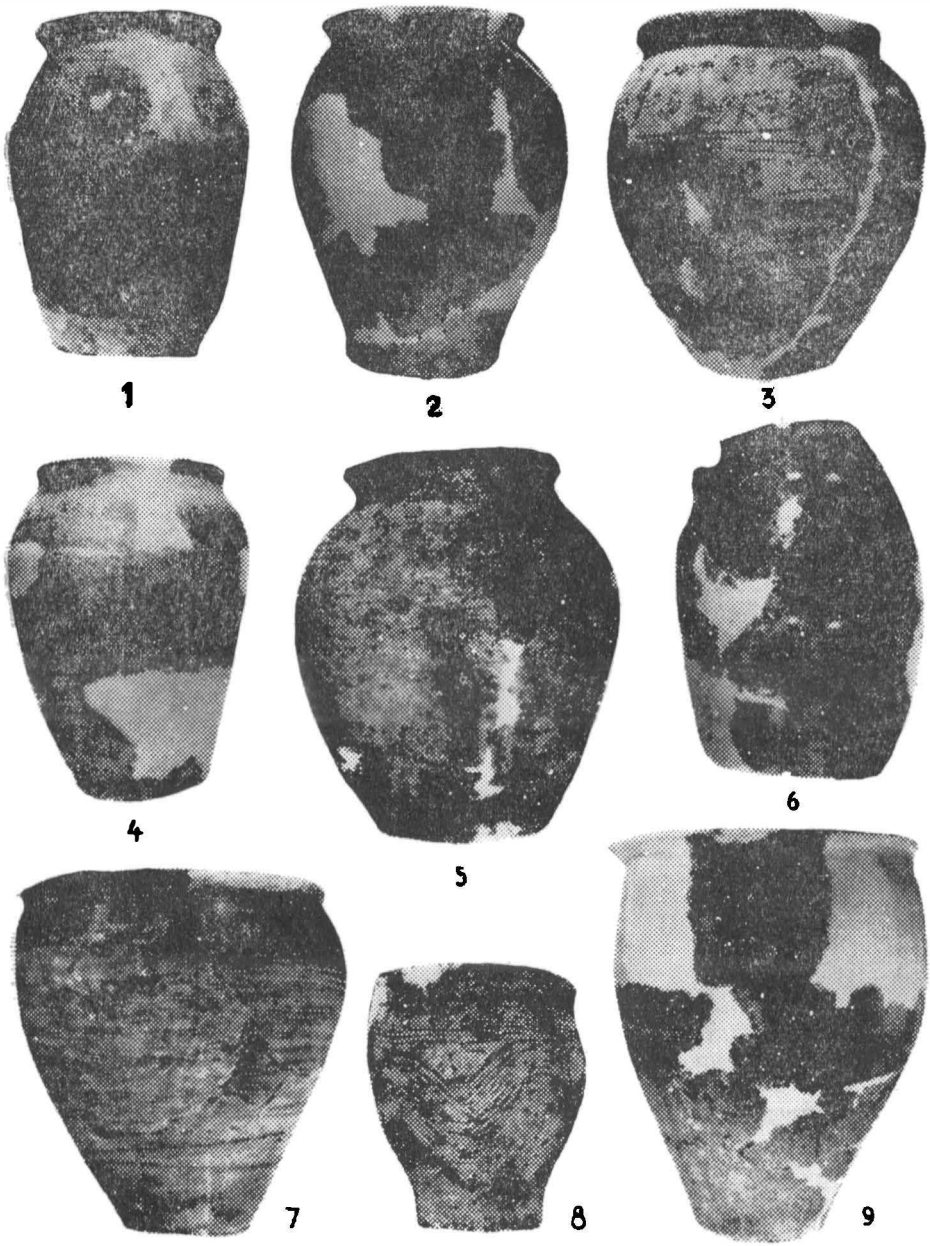

Fig. 25 — Ceramică lucrată cu roata din secolele IX—X : 1, 4, Fălciu-Vaslui ; 2, Dodești-Vaslui ; 3, Epureni-Vaslui ; 4, Lișcov-Vaslui ; 5, Vădeni-Prut (Vaslui) ; 7, Dănești ; 8, Spinoasa ; 9, Lichitișeni-Bacău

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

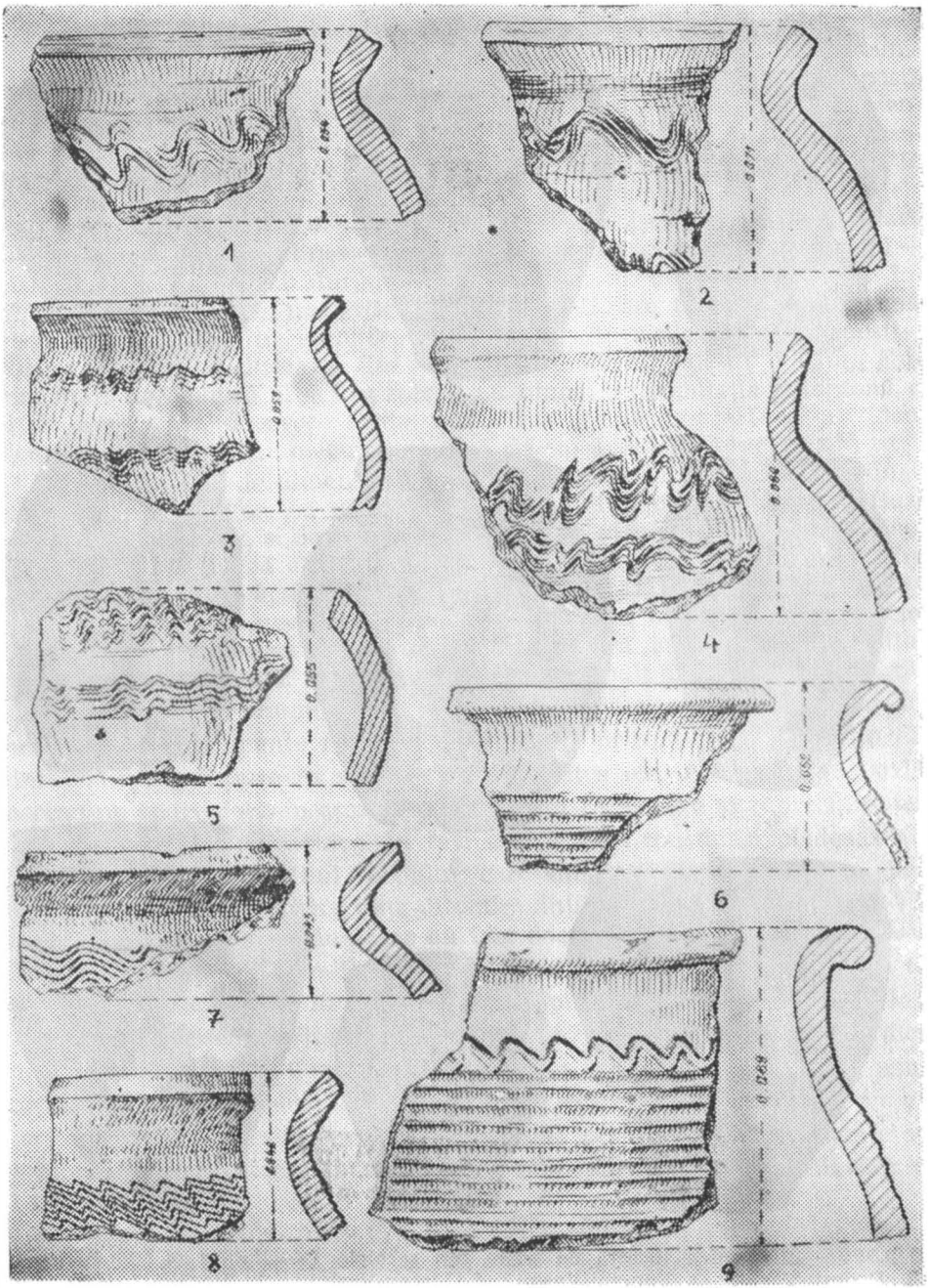

Fig. 26 — Ceramică lucrată cu roata din secolele IX—X : 1-2, 4, Murgeni-Vaslui ; 3, 7-8, Vădeni-Murgeni ; 5, 6, 9, Dăneşti-Vaslui

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

4. Oală-borcan de mărime mică sau mijlocie, avînd corpul svelt și puțin alungit prezentînd în multe cazuri o formă aproximativ bitronconică. Buza este în general destul de scurtă dar bine răsfrîntă, fiind tăiată drept sau rotunjită. Umerii sînt puțin unghiulari (de aici și forma aproximativ bitronconică), iar fundul destul de larg în comparație cu al altor tipuri descrise mai sus. Unele funduri au diametrul aproape egal cu al gurii. Vasele sînt lucrate din pastă cu cioburi pisate în compoziție, care în general este mai bine frămîntată, deși arderea este neuniformă și incompletă (fig. 25/1, 4; fog 26/3, 5). Asemenea tip de oală-borcan este destul de rar atestată în așezările din Moldova, cu excepția celei de la Fălciu din județul Vaslui unde pare să constituie forma dominantă. Cîteva exemplare fragmentare asemănătoare mai sînt cunoscute la Spinoasa și Miroslava—Iași, Oituz—Bacău, etc. În general, ele sînt atestate începînd de la sfîrșitul secolului VIII și se mențin pînă în secolele IX—X. Trebuie remarcat aici că tehnica în care au fost lucrate asemenea tipuri de vase este mult mai îngrijită, decît a altora care folosesc aceeași pastă cu cioburi pisate. Din această cauză și suprafețele sînt mai bine finisate, iar decorul format de obicei din linii vălurite și orizontale este destul de fin incizat pe două treimi din suprafața vasului. Unele exemplare de la Fălciu prezintă pe fund cruci simple ștampilate în relief. Asemenea tip de vas deși prezintă unele asemănări în ceea ce privește forma (bitronconismul mai ales), cu unele exemplare slave aparținînd culturii Luka Raikovețkaia, se deosebește de acestea prin tehnica mai îngrijită în care au fost lucrate, precum și prin decorul lor, inclusiv prin crucile ștampilate pe funduri. El prezintă desigur una din formele hibride născute din contactele culturale care au avut loc între populația locală și slavă în timpul convețuirii lor, fiind folosită concomitent.

5. Oala-Borcan de dimensiuni mijlocii sau mari cu gura foarte largă corpul în general bombat, umerii destul de bine conturați, iar fundul îngust uneori îngroșat. Buza este scurtă dar puternic răsfrîntă în afară aproximativ în formă de colac, uneori îngroșată și rotunjită și mai rar subțiată către capăt (fig. 22/3; fig. 26/6, 9; fig. 27/8, 10). Vasele sînt lucrate destul de îngrijit din pastă în compoziție cu cioburi pisate. Arderea este destul de bună deși incompletă și neuniformă. Acest tip de oală-borcan este ornamentat cu valuri de linii incizate destul de largi, precum și cu caneluri înguste. În general și acest tip este destul de rar atestat în așezări. El nu apare decît la sfîrșitul secolului VIII și se menține în secolele IX—X. El reprezintă tipul caracteristic așezării de la Dănești—Vaslui, dar fragmente asemănătoare sînt cunoscute și în descoperirile de la Spinoasa — Iași, Prodana—Bîrlad, Vădeni—Murgeni, etc. Pînă în prezent nu cunoaștem forme asemănătoare în așezările mai timpurii din secolele VI—VII. De asemenea, nu se cunosc nici analogii în cuprinsul culturii Luka-Raikovețkaia din U.R.S.S. După caracteristicile sale de formă și decor (buza puternic răsfrîntă în formă de colac, caneluri etc.), acest tip de vas este probabil de origine locală.

Desigur, fiecare din tipurile de vase amintite prezintă unele mici variante sesizabile mai ales în ceea ce privește forma și curbura buzei și

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

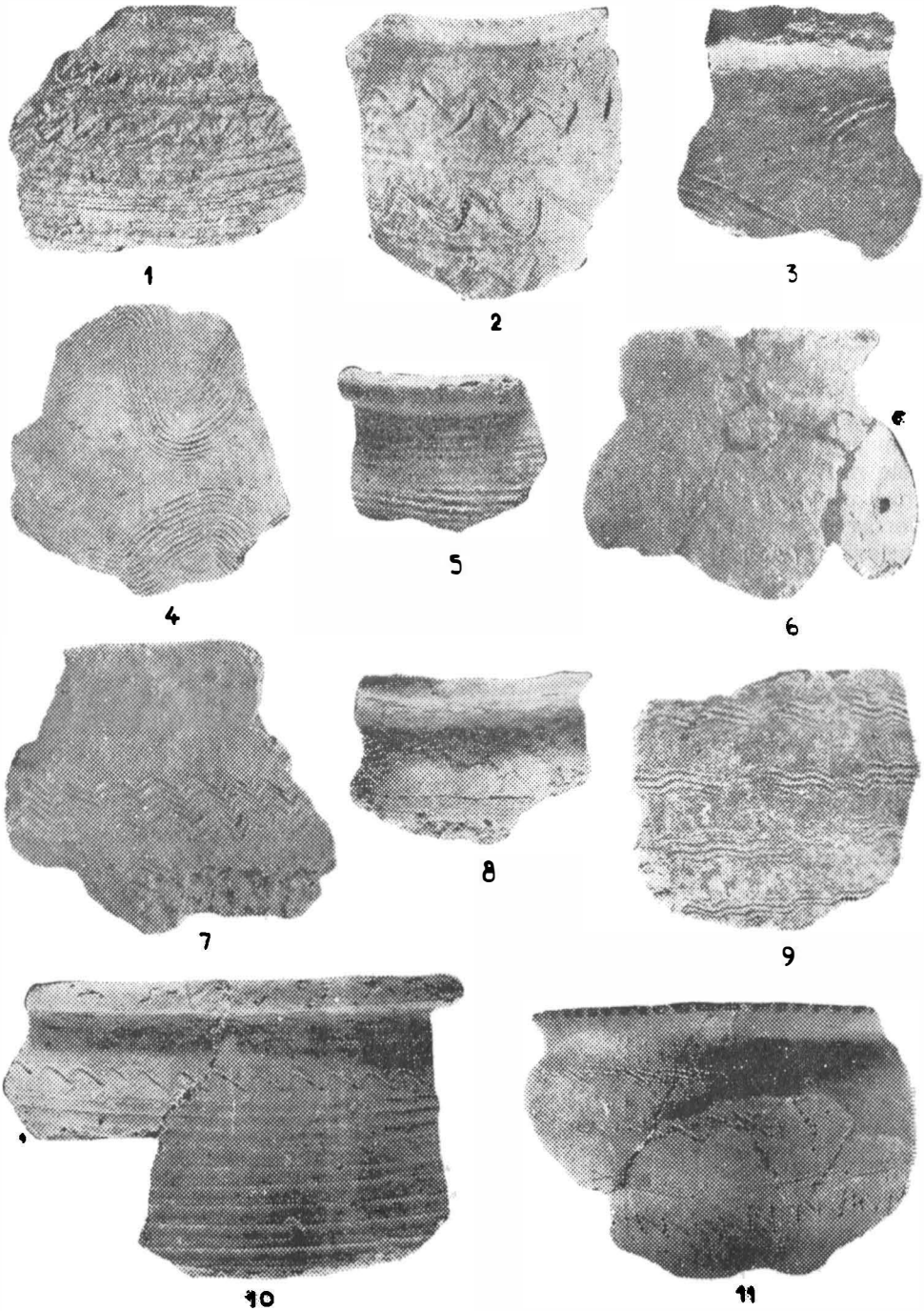

Fig. 27 — Fragmente ceramice din secolele IX—X : 1-4, 6-7, Spinoasa-Iaşi ; 5, 8-11, Dăneşti-Vaslui

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

care nu pot constitui categorii distincte. Varietatea mare a profilelor ceramicii lucrate cu roata în general se datorează fără îndoială și faptului că în această vreme există și destul de numeroase influențe eterogene, pătrunse în special din regiunea Dunării de Jos. De asemenea, nu trebuie uitate diferențierile care există în ceea ce privește anumite tipuri de roată. În orice caz, ceramica lucrată la roată, indiferent de influențele slave ce se pot observa la anumite tipuri, este în general un produs local, existența ei în spațiul est-carpatic al României putînd fi pusă pe seama populației băștinașe, acea populație care convețuind cu slavii i-au influențat pe aceștia din urmă din punct de vedere cultural, reușind în decursul unei jumătăți de mileniu să-i și asimileze etnic. Evident, trebuie să remarcăm aici că în stadiul actual al cercetărilor arheologice cronologia anumitor tipuri de vase lucrate la roată documentate în cursul secolelor VII—IX nu poate fi decît relativă, dar ea nu schimbă, credem noi, concluzia că o astfel de categorie ceramică este *permanent* prezentă în această vreme, chiar dacă proporția în care este documentată nu mai are de exemplu, valoarea celei din vremea pătrunderii hunilor în aceste regiuni. Concluzia aceasta prezintă o deosebită importanță, cu atît mai mult cu cît se știe că o astfel de ceramică lucrată la roată era necunoscută triburilor slave în secolele VI—VII, deci în epoca pătrunderii lor aici, fapt care constituie un argument în plus privind continuitatea populației autohtone în regiunile răsăritene ale țării noastre.

În ceea ce privește ornamentarea ceramicii prefeudale din Moldova, se cunosc cîteva elemente de decor principale cum ar fi alveolele, crestăturile, linia vălurită simplă sau în bandă, linia orizontală și canelura.

În general, ornamentul este executat la cele mai multe din exemplarele ceramicii cunoscute, pe partea superioară a vasului și mai rar pe 2/3 din suprafața sa.

Ceramicii lucrate cu mîna îi este caracteristic decorul din alveole sau crestături, executate cu degetul sau cu un bețișor, dispus numai pe marginea buzelor (fig. 16/4—6; fig. 20/3, 5, 7—9; fig. 23/3, 7, 9; fig. 24/1—5, 7 13). Foarte rar, într-un caz sau două, vasele lucrate cu mîna au o simplă linie ondulată incizată deobicei pe umeri. La această categorie de ceramică nu sînt întîlnite deocamdată liniile orizontale incizate.

Ceramica lucrată la roată cunoaște în schimb o bogată gamă de motive ornamentale. Astfel, sînt întîlnite de regulă benzi de linii vălurite dispuse pe umărul vasului, neglijent executate, uneori cu întreruperi (fig. 19/7; fig. 22/1, 4—5; fig. 25/3, 6; fig. 26/1—2, 4, 5). Mai rar apar linia vălurită simplă (fig. 19/8; fig. 25/4, 6). Uneori vasele sînt ornamentate cu linii simple vălurite sau orizontale alternînd (fig. 19/8; fig. 21/3—8; fig. 22/7—8; fig. 25/1, 4, 6; fig. 27/1—2, 11), alteori benzile de linii vălurite alternează cu benzi de linii orizontale (fig. 19/10—11; fig. 22/7—8; fig. 25/1—4; fig. 27/11). Frecvent se întîlnește și decorul format din benzi de linii vălurite pe umărul vasului, restul corpului fiind acoperit cu un decor format din linii orizontale în benzi sau cuprinzînd întreaga suprafață (fig. 21/3; fig. 25/1, 3—6, 9; fig. 27/1). În cîteva cazuri se întîlnește combinat pe același vas decorul în formă de linie vălurită sau orizontală dispus pe corp, iar pe

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

buză alveole (fig. 22/7; fig. 27/3, 11). Destul de rar sînt cunoscute şi benzile de linii vălurite trase pe corpul vasului în formă de „ghirlandă" (fig. 25/8; fig. 27/4), precum şi linia vălurită cu buclele aproape unghiulare (fig. 26/8 ; fig. 27/1-2). Unele vase prezintă şi un decor format din caneluri destul de înguste, combinate uneori cu linii în val (fig 21/2, 4) sau chiar caneluri mai late (fig. 26/9; fig. 27/10), precum şi ornamentul executat cu pieptenele (fig. 22/10; fig. 27/8).

În general, trebuie să menţionăm că ornamentarea vaselor din această vreme cunoaşte o destul de mare varietate de combinaţii şi că elementele folosite sînt de veche tradiţie daco-romanică. Trebuie de asemenea să reţinem că faţă de faza finală din evoluţia culturii materiale prefeudale din Moldova, elementele ornamentale întîlnite pe ceramica acestei culturi sînt destul de neglijent executate, aceasta datorîndu-se poate şi pastei care este de caliate destul de inferioară. Fac excepţie doar categoriile ceramice care folosesc în pastă, într-o mai mare proporţie, microprundişurile şi nisipul.

Cronologia şi caracterul etnic al culturii materiale din secolele VI-IX din Moldova

Din prezentarea conţinutului culturii materiale de pe teritoriul Moldovei reiese destul de clar că alături de unele observaţii stratigrafice avem astăzi la îndemînă suficiente elemente pe baza cărora se poate schiţa evoluţia ei în timp şi spaţiu.

În ultimii ani, în lumina concluziei formate de I. Nestor s-a încercat şi s-a reuşit să se argumenteze în mod elocvent dezvoltarea pe baze locale a aspectului culturii materiale denumită deobicei de tip Hlincea, cultură pusă de unii cercetători exclusiv numai pe seama pătrunderii aci a slavilor.

Descoperirile arheologice din aşezările datînd din secolele VI—VII de la Şipot—Suceava, Botoşana, judeţul Suceava, Cucorăni, judeţul Botoşani, Tîrpeşti, judeţul Neamţ, Crucea lui Ferentz—Iaşi, Vădeni—Murgeni, Bărlăleşti, judeţul Vaslui şi altele, au arătat că pe lîngă elementele de cultură materială slave arhaice se întîlnesc numeroase vestigii care nu pot fi puse decît în legătură cu populaţia autohtonă din aceste regiuni. Ceramica lucrată la roată, anumite forme ale ceramicii lucrate cu mîna, fibule romano-bizantine (şi chiar anumite tipuri de fibule digitate), rîşniţele circulare de origine daco-romană ca şi alte unelte, anumite obiecte de podoabă de factură romano-bizantină, circulaţia monetară (monede bizantine de bronz în special din epoca lui Iustinian) nu pot aparţine slavilor, ci unei populaţii autohtone.

Elementele de cultură materială autohtonă sau slave, bine datate pe baza anumitor obiecte de podoabă în secolele VI—VII, constituie baza pe care se va dezvolta aşa-numita cultură Hlincea în perioada următoare. Strînsa legătură care există între formele de cultură materială din perioada secolelor VI—VII şi acelea datate în secolele VIII—X demonstrează convingător teza formulată de I. Nestor.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Astfel, s-a constatat că încă din secolul VII—VIII se produc modificări importante în arhitectura vaselor apărînd forme hibride (tipul 3, 5, 6 al ceramicii lucrate cu mîna și tipul 3 și 4 al ceramicii lucrate la roată), care păstrează elemente atît din ceramica autohtonă cît și din aceea slavă. Adăugăm că alături de aceste forme hibride unele vase datînd din secolele VII se întîlnesc aproape neschimbate în tot cursul acestei perioade istorice. Mai reținem că în general și uneltele și obiectele folosite în secolele VIII—IX sînt strîns legate de acelea cunoscute în epoca anterioară În afară de aceste elemente chiar tipul de locuință și cuptor (în special pietrarul și cuptorul de lut circular cu boltă de tip roman), continuă să fie folosite pe aceeași scară fără modificări esențiale pînă tîrziu în secolele X—XI.

Aspectul culturii materiale din perioada secolelor VII—VIII din Moldova este atît de asemănător cu acela din secolele VI—VII, încît diferențierile sînt de multe ori nesesizabile, dacă nu se face o analiză atentă a tuturor aspectelor de cultură materială din această vreme. Așa cum am amintit, nu poate fi explicată prezența în secolele VII—VIII a formelor hibride de ceramică, dacă nu se ia în considerație prototipurile de bază fie autohtone sau slave din perioada anterioară, prototipuri care facilitează de altfel înțelegerea acestei evoluții și pentru perioada de mai tîrziu.

Pornind de la constatările generale de mai sus și în lumina unor studii de sinteză mai recente [46], care au analizat evoluția culturii materiale din Moldova în perioada secolelor VI—X, se pot astăzi prezenta mai complet etapele principale de dezvoltare a culturii locale din Moldova și strînsa legătură care există între ele.

Prima fază din dezvoltarea culturii materiale din a doua jumătate a mileniului I e. n. din Moldova și care constituie și baza generală a evoluției ei corespunde descoperirilor din așezarea de la Șipot—Suceava, Botoșana (nivelul II), Ibănești și Cucorăni în județul Botoșani etc., datate pe baza unor obiecte de podoabă (fibule digitate, aplici etc.) în secolele VI—VII. Un argument în plus pentru datarea în această vreme îl constituie și prezența în aceste așezări a ceramicei arhaice slave de tip Korceak-Jitomir. Prin analogie cu descoperirile asemănătoare de la Nezvisko pe Nistrul superior [47], s-a folosit în literatura noastră de specialitate denumirea de faza Șipot-Nezvisko [48]. Ea reprezintă, în afara cîtorva puncte izolate conținînd antichități slave mai timpurii (de exemplu Iași—Crucea lui Ferentz), epoca primelor contacte ale autohtonilor cu slavii, epocă în care se fac simțite influențele reciproce ale celor două elemente etnice

46. Vezi nota 10.

47. G. I. Smirnova, în Issledovaniia po arheologhii SSSR, Leningrad, 1960, p. 210 și urm.; idem în P. A. 1961, 1, p. 222 și urm.

48. Dan Gh. Teodor, *Contributions archéologiques concernant la culture matérielle slave du début, sur le territoire compris entre les Carpates Orientaux et le Pruth*, în *Atti del VI Congresso Internazionale delle Scienze Preistoriche e Protoistoriche* — Sezioni V—VIII, 1966, Roma, p. 168—169.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

și culturale. În ceea ce privește vestigiile slave clasice, după cum se știe, numai în această perioadă de timp se poate documenta în regiunile est-carpatice ale României prezența elementelor ceramice de tip Korceak-Jitomir, a unor ornamente specifice ca și a unor obiecte de podoabă cum ar fi fibulele digitate etc. Dar în această fază există în toate așezările menționate, alături de elementele de cultură materială slavă și vestigii aparținînd populației autohtone, care continuă să vehiculeze vechile sale forme de cultură în strînsă legătură atît cu celelalte teritorii românești (în special acelea din regiunea Dunării de Jos), cît și cu civilizația romano-bizantină. Așa se explică, printre altele, circulația monedei mărunte de bronz bizantine în Moldova, fenomen economic pe care slavii nu l-au cunoscut nicăieri în această vreme.

În general, așa cum s-a afirmat de către I. Nestor nu se pot documenta încă în regiunile est-carpatice românești așezări exclusiv slave[49], ceea ce contribuie o dată în plus la înțelegerea dezvoltării locale a culturii materiale prefeudale din Moldova în perioada secolelor VI—IX.

A doua fază este ilustrată prin descoperirile de la Lozna—Dorohoi, Dorobanțu—Iași, Suceava—Drumul Național (nivelul I), Simila—Bîrlad, Hlincea—Iași (nivelul I), și altele datate în secolele VII—VIII. Această fază pe care am putea-o numi faza *Lozna-Dorobanțu,* reprezintă de fapt epoca în care începe să se desfășoare pe scară largă procesul de asimilare etnico-culturală a slavilor de către autohtoni. Este epoca în care se definitivează primele aspetce ale culturii autohtono-slave (în ceramică prin apariția formelor hibride), unele din acestea întîlnite fără modificări prea mari și în perioada următoare. După cum se știe în această vreme s-a desfășurat și ultimul episod al trecerii în masă a slavilor la sudul Dunării, ceea ce a însemnat o schimbare importantă în proporția elementelor etnice din teritoriul de la nordul Dunării (deci și în Moldova), schimbare care poate fi atestată prin creșterea evidentă a elementelor de cultură autohtonă în detrimentul celor slave. Astfel, în această epocă în nici una din așezările din Moldova menționate mai sus nu mai apar formele ceramicei clasice specifice slavilor arhaici, ci doar elemente ceramice slave net influențate de olăria locală. Alături de acestea s-a putut documenta și o creștere a ceramicei lucrate cu roata de factură autohtonă, precum și menținerea în continuare și a altor elemente de cultură materială locală.

Fără îndoială în această vreme a avut loc și preluarea treptată de către slavi a elementelor de cultură materială autohtonă ,care le era superioară, cu toate că anumite influențe reciproce pot fi ușor sesizabile în cadrul acestui proces. Desigur, preluarea formelor de cultură materială autohtonă de către slavi nu presupune neapărat și o slavizare a acestor elemente băștinașe, ci dimpotrivă, așa cum reiese din anailza materialelor arheologice datînd din epoca anterioară, este vorba de o continuitate neîntreruptă a acestei populații locale, care în convietuirea ei cu slavii

49. I. Nestor, *Les données archéologiques et le problème...*, în *Revue roumain d'histoire*, 1964, 3, p. 402 ; Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu*, București, 1967, p. 163.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

va fi purtătoarea unor forme de cultură tradițională, care nu vor fi influențate de către slavi.

Această a doua fază de dezvoltare a culturii materiale prefeudale din Moldova pe baza analizei descoperirilor arheologice care-i corespund cronologic, nu prezintă nici un indiciu despre o nouă pătrundere slavă în teritoriile răsăritene ale României, așa cum s-a presupus mai de mult.[50] Secolele VII-VIII reprezintă în Moldova o epocă de relativă liniște, în care apar formele unei culturi materiale în care se fac simțite influențele reciproce autohtone și slave, o pondere mai mare avînd-o elementele locale. Aceste forme de cultură materială reprezintă începutul cristalizării aspectului cultural denumit *protodridu*, explicînd transformările esențiale din punct de vedere cultural și etnic care se vor petrece mai cu seamă la sfîrșitul secolului IX și începutul secolului X.

A treia fază din evoluția culturii materiale prefeudale din Moldova este reprezentată prin descoperirile de la Hlincea—Iași (nivelul II = bordei A_4), Suceava—Drumul Național (nivelul II) Miroslava și Chipereștí—Iași, Spinoasa—Iași (faza I), Oituz (faza I) și Lichitișeni—Bacău, etc. Aceste descoperiri se datează cu începere de la începutul secolului VIII și pînă către mijlocul secolului IX. În această vreme are loc o creștere substanțială a ceramicii lucrată cu roata, în detrimentul ceramicii lucrate cu mîna, mai ales cea de factură slavă. Prezența anumitei categorii ceramice lucrate cu roata, în compoziția căreia se folosește atît cioburile pisate cît și microprundișurile și nisipul, anumite elemente de formă și decor pe care le prezintă, constituie în afară de unele observații stratigrafice prețioase (Suceava—Drumul Național, Hlincea—Iași, etc.), un bun criteriu cronologic. Alături de aceste date unele analogii cu anumite elemente ale culturii Luka Raikovețkaia din U.R.S.S., prezența unor exemplare ceramice de tip Romen—Borșevo din secolele VIII-IX, ca și unele analogii cu descoperirile de la Bezid și Sălașuri în Transilvania,[51] asigură datarea acestei faze din evoluția culturii materiale prefeudale din Moldova. Elementele ceramice lucrate cu roata din această vreme constituie prin caracteristicile lor de tehnică, formă și decor un argument esențial pentru înțelegerea evoluției culturii materiale din Moldova. În această fază în unele din așezările menționate reapare și ceramica fină cenușie sau negricioasă lucrată la roată, avînd o veche tradiție în teritoriile nord-dunărene, ceramică care nu poate fi pusă în nici un caz pe seama unei populații slave, ceea ce constituie încă o dovadă despre continuitatea populației locale în teritoriul răsăritean al României. Acest fapt este ilustrat în plus și prin continuitatea unor unelte și mai ales a unor obiecte de podoabă de origine sau influență bizantină, unele din acestea din urmă produse chiar local.

A patra fază este documentată prin descoperirile de la Spinoasa (nivelul II), Băiceni și Chipereștí—Iași, Dănești și Cordeni—Vaslui, Prodana —Bîrlad, Oituz—Bacău, Silișteа de la Fundul Herței—Dorohoi și altele

50. M. Comșa, *Slavii pe teritoriul R.P.R., în secolele VI—IX în lumina cercetărilor arheologice*, în *SCIV*, X, 1959, 1, p. 73 ; idem. *Discuții în legătură cu pătrunderea și așezarea slavilor pe teritoriul R.P.R.*, în *SCIV*, XI, 1960, 1, p. 163.

51. Z. Szekely, *op. cit.*, p. 52—55 ; fig. 2; fig. 3.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

datate în a doua jumătate a secolului IX și pînă în prima jumătate a secolului X. După materialele cele mai reprezentative am putea-o numi *Spinoasa—Dănești*. Cronologic această fază este bine asigurată prin prezența elementelor de tip Dridu (ceramica lucrată la roată, nisipoasă și cenușie fină), unele obiecte de podoabă bizantine, etc., toate cu strînse legături în regiunea Dunării de Jos. În această epocă se constată un început de generalizare a ceramicei lucrată la roată, unele forme mai vechi (chiar lucrate cu mîna) menținîndu-se alături de ceramica mai nouă de tip Dridu. Elementele de cultură materială slavă, deși sînt încă prezente prin anumite forme ceramice, nu constituie în nici o așezare componenta culturală dominantă. Se observă o creștere apreciabilă a influenței bizantine, ilustrată mai ales prin prezența unor importuri din regiunea Dunării de Jos (unelte, obiecte de podoabă, ceramică), precum și prin intensificarea unei activități comerciale, orientată tot către lumea dunăreană (circulația monetară).

Elementele locale specifice sporesc și ele considerabil și se poate observa chiar o mai strînsă unitate culturală cu celelalte regiuni românești, regiuni unde, după cum se știe, evoluția culturii materiale în perioada anterioară se desfășurase oarecum pe un plan superior în comparație cu Moldova. Și în această vreme (secolele IX-X) continuă să se folosească aceleași unelte și aceleași tipuri de locuințe și cuptoare ca și în perioadele anterioare. Se constată însă o creștere în general a tuturor categoriilor de unelte și o mare varietate a ceramicii. Așezările însăși cuprind o suprafață mai mare de teren. Dezvoltarea forțelor de producție este desigur legată în această vreme și de creșterea relativă a populației din așezări, precum și de transformările social-economice petrecute în cadrul societății. Stabilitatea relativă a așezărilor din această epocă, este dovedită printre altele și de faptul că majoritatea acestora sînt suprapuse de o locuire datînd din secolele X-XI, corespunzătoare civilizației de tip Dridu. În această vreme aspectul de cultură *protodridu* își încetează treptat existența, evoluția lui în timp și spațiu fiind continuată de civilizația Dridu. Această transformare s-a făcut însă treptat cu începere din secolul VIII, la finalizarea ei contribuind în primul rînd elementele de cultură autohtonă. Numai prin prezența elementelor autohtone din Moldova, din cadrul culturii protodridu se poate explica pe deplin procesul etnic și cultural petrecut în regiunile răsăritene ale României în secolul X, vreme cînd se generalizează aici civilizația de tip Dridu.

Din prezentarea cronologică a etapelor de dezvoltare a culturii *protodridu* reiese că în perioada secolelor VII-X această cultură are o evoluție ascendentă, cu toate că față de unele regiuni ale țării noastre (de exemplu Cîmpia Dunării, Transilvania) se constată încă o oarecare rămînere în urmă. Această rămînere în urmă nu poate fi explicată deocamdată decît prin poziția geografică a acestui teritoriu românesc aflat, pe de o parte, mai îndepărtat de civilizația bizantină, precum și prin existența unui număr mai sporit de populație slavă prezentă în acest teritoriu.

Reiese așadar că, în general, la creierea și definitivarea culturii *protodridu* din Moldova participă două componente etnice de bază, populația

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

autohtonă de origine dacică cu multiple influențe romane și romano-bizantine și populația slavă menținînd încă legături cu teritoriile învecinate României. Această constatare schimbă firește concepția potrivit căreia cultura materială din secolele VI-IX din Moldova ar aparține în exclusivitatea slavilor. O astfel de concluzie greșită înlătură încă de la început existența populației autohtone în regiunile răsăritene ale României, contrazicînd totodată teza formulată de I. Nestor relativ la dezvoltarea pe baze locale a acestei culturi. Ori, așa cum s-a arătat, existența numeroaselor vestigii de cultură materială de certă factură autohtonă de pe teritoriul Modovei în perioada secolelor VI-IX, participarea lor efectivă (după cum s-a încercat să se demonstreze mai sus), la creierea și definitivarea culturii *protodridu,* ne dă dreptul, în lumina analizelor atente a conținutului ei, să afirmăm că în fond această cultură *se dezvoltă local ca rezultat al contactelor multiple dintre cele două componente etnice — autohtonă și slavă.* În acest caz este fără îndoială necorespunzător să se folosească în literatura de specialitate denumirea de cultură *Hlincea I — Luka Raikovețkaia* sau *Romen-Borșevo* pentru că de fapt există suficiente diferențieri care le separă. [52]

Astfel, atît în cultura slavă de tip Luka Raikovețkaia, cît mai ales în cultura slavă de tip Romen-Borșevo se întîlnesc unele forme ceramice care nu sînt cunoscute în cultura *p otod idu,* după cum în aria de răspîndire a culturilor slave menționate nu sînt cunoscute încă anumite categorii ceramice caracteristice regiunilor răsăritene ale României. Dintre acestea cele mai semnificative sînt elementele de cultură autohtonă de veche tradiție. La aceste observații mai putem adăuga și diferențierile ce pot fi constatate în ceea ce privește anumite elemente ornamentale. Semnificativ, în sensul explicării unor asemenea diferențieri, este și faptul că în timp ce încă din prima fază din evoluția culturii materiale prefeduale din Moldova este cunoscută ceramica lucrată la roată, ea apare în așezările de tip Luka Raikovețkaia și Romen-Borșevo mult mai tîrziu, prin intermediul relațiilor cu lumea bizantină. De asemenea, în fazele timpurii ale culturilor slave menționate nu este atestată încă existența anumitor unelte (rîșnițe, circulare, de tradiție daco-romane, brăzdare de fier, etc.) sau a unor tipuri de cuptoare (de exemplu cuptorul de copt pîine de tip roman) și în general nu poate fi documentată vreo legătură mai strînsă cu lumea romano-bizantină sau bizantină decît mai tîrziu. De pildă, pe teritoriul Moldovei este atestată în secolele VI-VII o anumită circulație monetară bizantină, pe cînd aria de răspîndire a culturilor slave contemporane cu ea fenomenul acesta este încă necunoscut, aci întîlnindu-se doar către sfîrșitul perioadei lor de existență o anumită circulație a dirhemelor arabe de argint.

52. Ideea justă a înlocuirii noțiunii de *cultură Hlincea* prin *cultură protdridu,* a fost enunțată pentru prima oară de prof. I. Nestor, explicîndu-se în felul acesta cît se poate de logic caracterul *local* al dezvoltării culturii Dridu propriu zise, fenomen istoric de neconceput în afara teritoriilor locuite de români. De aceea, legarea culturii protodridu (Hlincea) de culturile *specifice* slave de de tip Luka Raikovețkaia sau Romen-Borșevo nu poate fi decît arbitrară și deci neconformă cu realitatea istorică obiectivă.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În sfîrşit, mai menţionăm şi constatarea că în cadrul evoluţiei culturii materiale din Moldova în perioada secolelor VI-IX nu sînt încă cunoscute aşezările întărite de tip „horodişte" fenomen frecvent atestat în schimb în culturile slave antice.

Desigur, o analiză atentă, detailată şi comparativă a conţinutului acestor culturi materiale poate aduce în plus argumente pentru ilustrarea diferenţierilor existente. Ea depăşeşte însă, prin amploarea lucrărilor ce se pot întreprinde în acest sens, cadrul lucrării noastre.

Este însă cert că, indiferent de asemănările ce pot constata în general între cultura materială din Moldova (pe care trebuie să o denumim de aici în colo, mai logic *protodridu* şi nu Hlincea) şi cultura Luka Raikoveţkaia (cultura Romen-Borşevo trebuie avută în acest sens şi mai puţin în vedere), asemănări datorate desigur prezenţei într-un număr mai mare a slavilor în aceste regiuni ale ţării, se poate reţine ca o primă concluzie însemnata contribuţie a populaţiei locale din Moldova la apariţia şi cristalizarea culturii materiale din secolele VI-X. Cultura *protodridu* reprezintă prin urmare expresia materială a unui complex şi îndeungat proces etnic şi cultural petrecut în regiunile răsăritene ale României între populaţia autohtonă şi slavă, proces a cărui punct final a fost asimilarea slavilor de către autohtoni. După cum reiese din datele pe care le avem în prezent la îndemînă, prin intermediul acestei populaţii autohtone, care păstra civilizaţia superioară a imperiului bizantin, s-a putut transmite lumii slave anumite forme de civilizaţie bizantină, fenomen cunoscut de exemplu şi în alte regiuni ale Europei centrale şi de sud-est (Dunărea mijlocie, Panonia, etc.).

În general, unele din problemele care le ridică studierea culturii *protodridu* din Moldova cu toate contribuţiile aduse în ultimii ani de cercetările arheologice, mai prezintă unele aspecte insuficient clarificate. Dintre acestea, o atenţie deosebită va trebui acordată în viitor cercetării necropolelor, precum şi a *unităţii* ce s-a putut constata cu aspectele *protodridu* din celelalte regiuni ale României.

Rămîne să subliniem din nou în încheiere, ca o contribuţie însemnată, faptul că pe baza datelor oferite de cercetările arheologice de pînă acum s-au putut în general determina caracteristicile principale ale culturii *protodridu* din Moldova şi componentele sale etnice şi culturale care participă la creierea şi definitivarea ei. După cum am mai remarcat, această contribuţie a fost în mare măsură facilitată şi de concluziile unor studii de sinteză, care au stabilit de fapt direcţiile fundamentale ale cercetării acestei atît de complexă şi destul de puţin cunoscută perioadă din istoria veche a României. [53].

Sîntem convinşi că valorificarea tuturor descoperirilor arheologice din Moldova, datînd din secolele VI-X, corespunzătoare culturii *protodridu*

53. I. Nestor, *L'établissements des slaves en Roumanie à la lumière des quelques découvertes archéologiques récentes*, în *Dacia*, N. S., V, 1961, p. 489 şi urm. ; idem, *Les données archéologiques...* în *Revue Roumain d'Histoire*, III, 1964, 3. p. 385 şi urm.; M. Petrescu-Dîmboviţa, *Considerations sur le problème...*, în *Revue Roumain d'Histoire*, VI, 1967, 2, p. 181 şi urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

poate contribui la clarificarea unor aspecte însemnate privind evoluția societății omenești din regiunile răsăritene ale României, oferind astfel posibilitatea unei mai bune înțelegeri a procesului de formare a poporului român, petrecut în această vreme în teritoriile de la nordul Dunării de Jos.

QUELQUES PROBLÈMES L'ÉVOLUTION DE LA CULTURE MATERIELLE DU VI-E — X-E SIÈCLES EN MOLDAVIE

Résumé

Dans la présente étude, l'auteur publie les résultats des recherches archéologiques, entreprises sur le territoire de la Moldavie, concernant la culture materielle du VIe—Xe siècles, en mettant en evidence les caracteristiques de cette culture.

Tout d'abord on mentionne que les établissements datant de cette époque sont du type „ouvert" (sans fortification). Elles sont situées dans la proximité des cours d'eaux. On a découvert dans les établissements des habitations du type hutte, hutte à demi enfouie et habitation de surface. Dans chaque habitation se trouvait un foyer, érigé soit en pierre, soit en terre glaise (fig. 2, 3, 5 et 6).

Dans les établissements on à découvert aussi des fosses à provisions cylyndriques a large ouverture ou en forme de cul de sac (ouverture mince).

De la période comprenant VI-e—X-e siècles, sur le territoire de la Moldavie on contenait un petit nombre des necropoles. Une de celle ci, celle de Vinețești-Cordeni, contenant des urnes à incineration, a été datée des VIII-e—IX-e siècles. De tombes à inhumation isolées, ont été découvert à Săbăoani-Roman, Dănești-Vaslui et Secueni-Roman. En général les tombes à inhumation datent de V-e—VII-e siècles.

Le mobilier des habitations et de necropole est, hormis la céramique, assez modeste. On a trouvé des outils en fer, en bronze, en os, en pierre et en terre glaise (fig. 8, 14 et 15), pièces de parure de provenance byzantine (fig. 9—13, 14/1, 4, 10) de même que des monnaies byzantines (trésor ou isolées).

La céramique, travaillée à la main ou au tour, présant une grande variété.

La céramique travaillée à la main présente plusieurs types des vases, a savoir : type 1, 2, 3, 4, vases-pot, de dimensions plus ou moins grandes (fig. 16, 17, 18, 20/2—9, 23/1—2, 5—10, 24/1—3, 7—8, 10—13); type 5, les écuelles profondes (fig. 23/4, 24/4), type 6, les tasses (fig. 18/1) et type 7, les poëles (fig. 20/1, 23/3 24/5 6, 9). Cette céramique renferme habituellement dans sa pâte des tessons broyés, parfois aussi du sable ou de menus cailloux. Parfois sour le rebord existe un décor d'alveoles ou d'encoches. En ce qui concerne la poterie travaillée à la main, on a pu identifier, les formes autochtones, ainsi que des formes slaves du type Korceak Jitomir (VI-e—VII-e siècles.

La seconde espèce céramique, travaillée au tour, présente aussi plusieurs types. Selon les formes on a établi cinque types des vases-pot, de dimensions plus ou moins grandes (fig. 10, 21, 22, 25, 26 et 27).

Les ornaments des vases sont très variés. Ils sont représentés par bandes ou lignes simples, ondulées et horizontales, de même que par des canelures, points, etc. Souvent, ces ornaments sont combinés sur la surface du même vase.

Un problème tout spécial pour la culture materielle du VIe—Xe siècles de la Moldavie s'est la cronologie de sa evolution.

Dans l'evolution de la culture materialle du VIe—Xe siècles, sur le territoire de la Moldavie on a pu établir plusieurs phases à la suite des fouilles entreprises dans 35 établissements et necropoles de cette époque.

La première phase (VIe—VIIe siècles) corresponde aux établissements de Șipot—Suceava, Botoșana, Cucorăni et Jassy—Croix de Ferentz. C'est l'époque des premièrs contacts entre les autochtones et les slaves, dénomée „Șipot—Nezvisko".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

La deuxième phase (VIIe—VIIIe siècles), corresponde aux établissements de Lozna — Dorohoi, Dorobanţu—Iaşi, Suceava—Drumul Naţional, Hlincea—Iaşi etc. C'est la phase qui a été dénomée „Lozna—Dorobanţu". Cette phase représent le commencement de l'espect culturel dénomée „proto-Dridu".

La troisième phase est représentée par les découverts de Hlincea—Iaşi (deuxième couche), Suceava—Drumul Naţional (II)), Miroslava et Chipereşti—Iaşi, Oituz—Bacău (I), Spinoasa—Iaşi (I) etc. Elle date du VIIIe siècle et le commencement du IXe siècle et est dénomée la phase „Hlincea Oituz".

Enfin, la quatrième phase coresponde aux établissements de Spinoasa II, Băiceni — Iaşi, Dăneşti—Vaslui, Cordeni—Vaslui etc. Elle a été dénomée la phase „Spinoasa — Dăneşti" et date du IXe—Xe siècles.

En analysant le matériele archéologique du type protodridu (VIIe—IXe siècles) découvert sur le territoire de la Moldavie, on aboutit à la conclusion que la culture materielle de cette territoire s'est developpée sur place à la suite des contacts multiples entre la population autochtone et les slaves.

D'apres l'etude de matériel archéologique on a constatée que la population de la civilisation dite proto-dridu était sédentaire et pratiquait l'elevage du bétail et l'agriculture, de nombreuses occupations domestiques et même la metallurgie locale. La circulation monnétaire intense et les objets „d'importation prouvent les étroits rapports des habitants avec le monde byzantine. Cette population (protoroumaine) avait gardé dans sa civilisation de nombreuses traditions daco-romaine qui la rendent differente de la civilisation de celle du monde slave.

À la suite des cette conclusions, l'auteur affirme que la dénomination de culture Hlincea — Luka Raikoveţkaia, ou Romen Borchewo est impropre pour la culture matérielle de VIe—IXe siècles du territoire de la Moldavie.

Pour expliquée les transformations qui ont eu lieu, du point de vue culturelle et ethnique sur le territoire de la Moldavie, ainsi que sur le reste du territoire de la Roumanie, pendant la VIe—IXe siècles, la culture materielle de cette epoque doit être dénomée „protodridu".

LEGENDE DES FIGURES

Fig. 1. Carte de découvertes arhéologiques de VI-e—X-e siècles du territoire de la Moldavie: VI-e— a VII-e siècles : 3, 10-11, 14-17, 21, 26,29, 40, 43, 50, 61, 64, 67, 72, 28-79, 89, 96, 100, 102, 115, 118, 123, 124, 126 ; VII-e—VIII-e siècles : 1, 4-5, 7-9, 12, 15-16, 25, 27, 41, 48, 60, 62, 75-76, 91, 103, 107, 111-112, 120 ; IX-e—X-e siècles : 1, 6, 13, 16, 18, 19-20, 22-25, 30-39, 44-49, 50-59, 63, 65-66, 10-71, 73-74, 77, 80-81, 83-88, 90-92, 98, 101, 104-106, 108-117, 119, 121-122, 125, 127.

Fig. 2. Les huttes é demi enfoniées (B 9 et B 13) de l'établissement du Sipot-Suceava (VI-e—VII-e siècles).

Fig. 3. Hutte à demi enfouiées (B 5) de l'établissement de Lozna-Dorohoi (VII-e—VIII-e siècles).

Fig. 4. Hutte (B 1) de l'établissement de Spinoasa-Iassy (première couche VIII-e—IX-e siècles).

Fig. 5. Hutte (A 4) de l'établissement de Hlincea-Iassy (VIII-e—IX-e siècles).

Fig. 6. Hutte à demi enfouiée (B 1) de l'établissement de Prodana-Bîrlad (IX-e—X-e siècles).

Fig. 7. Four à pain en terre glaise de l'établissement de Dăneşti-Vaslui (IX-e—X-e siècles).

Fig. 8. Outils et objets du VI-e—VII-e siècles : 1, 3-4, 9-10, 12-17, Sipot-Suceava ; 2, 5, 11, Botoşanu-Suceava : 6-7, Costişa-Neamţ ; 18, Cucorăni-Botoşani.

Fig. 9. Fibules digitées et du type romaino-byzantin de VI-e—VII-e siècles : 1, 3, Iassy-Croix de Ferentz ; 2. Budeşti-Huşi ; 4. Sipot-Suceava : 5. Vutcani-Huşi ; 6. Bîrlăleşti-Vaslui.

Fig.10. Matrice en os pour les objets de parure pressé découverte à Costeşti-Iassy (VII-e siècle).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 11. Matrice en os pour les objets de parure pressé découverte à Costești-Iassy (VII-e siècle).
Fig. 12. Matrice en objet en os pour les pièces pressé découvertes à Costești-Iassy (VII-e siècle).
Fig. 13. Moule en pierre (VII-e—VIII-e siècles) découverte à Traian-Bacău.
Fig. 14. Outils et objets de parure du VII-e—VIII-e siècles) ; 1, 7, Hlincea ; 2-3, 6, 9-14, Lozna-Dorohoi ; 5. Hangu-Neamț 8, 10, Vădeni-Vaslui; 11-14, 12-14 Oituz-Bacău, 15, Dorobanțu-Iassy.
Fig. 15. Outils et objets de parure du IX-e—X-e siècles : 1-2, Dănești-Vaslui ; 3-5, 7, 9, 14-17, Spinoasa-Iassy ; 6. Scheia-Vaslui ; 8, 10, Băiceni-Iassy ; 12-13, Dodești-Vaslui.
Fig. 16. Céramique travaillée à la main du VI-e—VII-e siècles : 1-2, Ibănești-Botoșani ; 3-5, 8, Sipot-Suceava ; 7, 9, Cucorăni-Botoșani.
Fig. 17. Céramique travaillée à la main de l'établissement de Botoșana (VI-e—VIII-e siècles).
Fig. 18. Céramique travaillée à la main du VI-e—VII-e siècles : 1-2, 4-7, 9, Sipot-Suceava ; 3. Cucorăni-Botoșani ; 8. Iassy-Croix de Ferentz.
Fig. 19. Céramique travaillée au tour du VI-e—VIII-e siècles : 4, 5, Șipot-Suceava (VI-e—VII-e siècles) ; 2-3, 9, Lozna-Dorohoi (VII-VIII-e siècles) ; 1, 6-8, Suceava-Drumul National (VIII-e siècle) ; 10-12, Hlincea (VIII-e—IX-e siècles).
Fig. 20. Céramique travaillée à la main du VII-e—VIII-e siècles : 2, 4, 9, Lozna-Dorohoi ; 3, Pojorâni-Vaslui ; 5, 7, Fălciu-Vaslui ; 6. Cîrniceni-Iassy ; 8. Dorobanțu-Iassy.
Fig. 21. Céramique travaillée au tour de l'établissement de Bîtca-Oituz (VIII-e siècle).
Fig. 22. Céramique travaillée au tour du VIII-e—IX-e siècles : 1, 5, 9, Suceava—Drumul National ; 2-3, Hlincea, 4, 6-7, 10, Dănești-Vaslui.
Fig. 23. Céramique travaillée à la main du VIII-e—X-e siècles : 1, 3, 8, Spinoasa-Iassy ; 2, 9, Bîtca-Oituz ; 4, Băiceni-Iassy ; 5. Pojorâni-Vaslui ; 6-7, Fundul-Herței-Siliștea ; 10. Hlincea.
Fig. 24. Céramique travaillée à la main du VIII-e—X-e siècle : 1, 7, Suceava-Drumul National ; 2, 5-6, 10, 12-13, Dănești-Vaslui ; 3-4, 9, 11, Hlincea ' B. Vădeni-Vaslui.
Fig. 25. Céramique travaillée au tour du IX-e—X-e siècles : 1, 4, Fălciu-Vaslui ; 2. Dodești-Vaslui ; 3. Epureni-Vaslui ; 5. Lișcov-Vaslui ; 6. Vădeni-Prut-Vaslui ; 7. Dănești ; 8. Spinoasa ; 9. Lichitișeni-Bacău.
Fig. 26. Céramique travaillée au tour du IX-e—X-e siècles : 1-2, 4, Murgeni-Vaslui ; 3, 7-8, Vădeni-Murgeni ; 5-6,9, Dănești-Vaslui.
Fig. 27. Fragments céramiques travaillés au tour du IX-e—X-e siècles : 1,4, 6 7, Spinoasa ; 5, 8, 11, Dănești-Vaslui.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

DESCOPERIRILE ARHEOLOGICE DE LA OITUZ (Județul BACĂU)

D. GH. TEODOR, C. BUZDUGAN și I. MITREA

În urma unor cercetări de suprafață efectuate între anii 1957-1958 au fost semnalate în punctul „Bîtca", de pe teritoriul comunei Oituz, resturi ceramice prefeudale. Primele descoperiri au fost făcute de către învățătorul Gh. Caiter din localitate și au fost verificate apoi pe teren de către prof. N. Zaharia și C. Buzdugan.

Avîndu-se în vedere importanța deosebită pe care o prezentau materialele ceramice identificate aici, Muzeul de istorie din orașul Gh. Gheorghiu-Dej, în colaborare cu Institutul de istorie și arheologie din Iași, a întreprins în anul 1964 un sondaj arheologic.

Locul pe care au fost descoperite resturile ceramice amintite se prezintă sub forma unei terase secundare a rîului Oituz, coborînd în ușoară pantă către apă în direcția NE-SV. Terenul, proprietatea I.A.S. Săndulenі, a fost în 1962-1963 arat pînă la o adîncime de 0,80 m., fiind plantat cu pomi fructiferi (fig. 1/1).

Datorită lucrărilor agricole întreprinse aici, straturile arheologice au fost complet distruse pe toată întinderea terenului, împiedicînd astfel observațiile stratigrafice. Așa se și explică de ce în toate secțiunile trasate materialele arheologice din diverse epoci apar amestecate.

Avîndu-se în vedere destinația terenului (livadă), s-au trasat mai multe secțiuni și casete acolo unde resturile arheologice răvășite de plug se grupau, indicînd eventual complexe de locuire.

Singura porțiune de terasă neafectată de lucrările agricole, foarte redusă de altfel, se află în afara perimetrului I.A.S., în apropierea rîului Oituz. Prin secțiunile trasate aici nu s-au identificat decît resturi sporadice medievale (fig. 1/2).

În interiorul perimetrului I.A.S., prin secțiunile și casetele trasate s-a descoperit o mare cantitate de fragmente ceramice prefeudale, amestecate cu pietre înroșite de foc, bucăți de cărbune, lipituri și pămînt înroșit, provenind, desigur, de la locuințele distruse.

Așa cum aminteam, datorită acestor distrugeri, nu s-au putut face nici un fel de observații cu privire la tipul de locuințe, orientarea lor, etc. Prezența bucăților mari de bîrne carbonizate, pietrele foarte arse, provenite de la vetre, ca și bucățile de pămînt înroșit, în număr destul de mare, arată în

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mod sigur că aşezarea a fost distrusă de un incendiu violent. Acelaşi lucru îl dovedesc şi fragmentele ceramice, în marea lor majoritate puternic arse secundar, dintre care unele zgurificate.

În ceea ce priveşte ceramica, deşi nu s-au putut face observaţii stratigrafice precise, analiza atentă a materialului indică două faze de locuire distincte.

După caracteristicile pe care le prezintă, ceramica descoperită la Bîtca—Oituz se împarte în mai multe categorii.

Prima categorie, relativ destul de numeroasă (circa 30%), o constituie ceramica lucrată cu mîna.

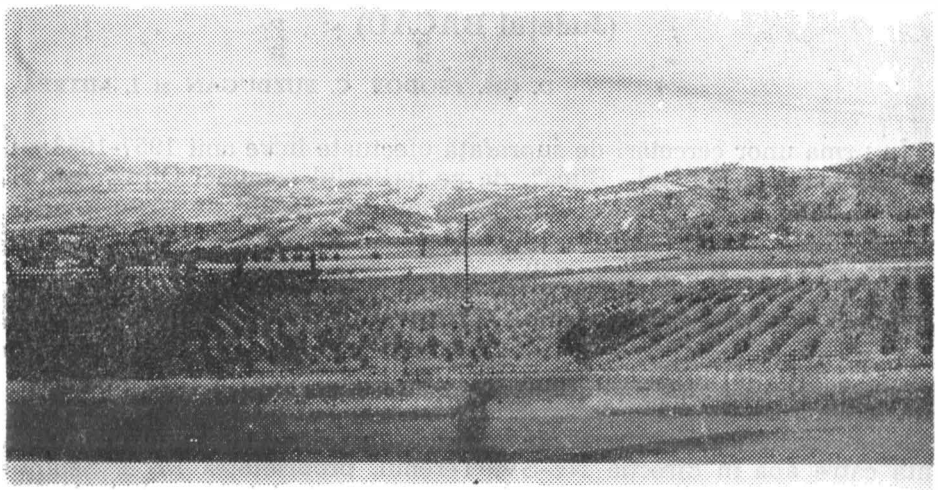

1

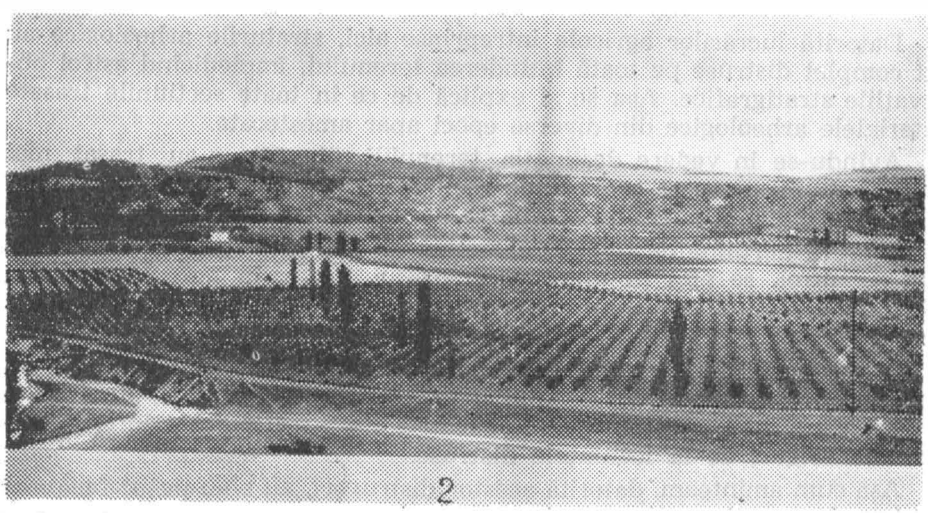

2

Fig. 1 — Aşezarea de la Bîtca-Oituz văzută dinspre sud 1, staţiunea prefeudală; 2, staţiunea feudală.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

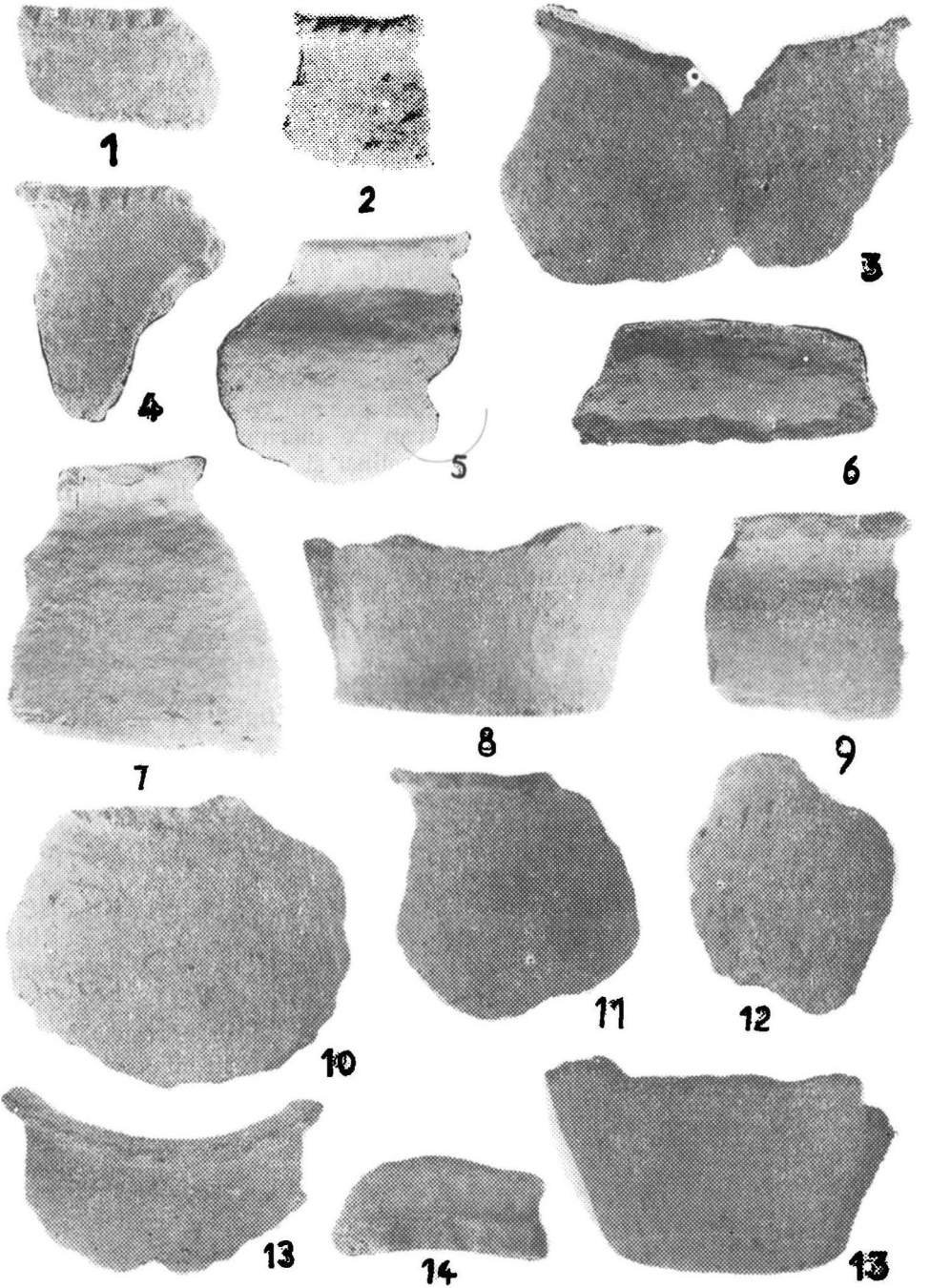

Fig. 2 — Ceramică lucrată cu mîna (sec. VIII—IX)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fragmentele din această categorie, provenite fără excepţie din vase-borcan, sînt lucrate dintr-o pastă avînd în compoziţie cioburi pisate amestecate în cîteva cazuri cu pietriş, de culoare roşie, uneori cu pete cenuşii (fig. 2).

În ceea ce priveşte forma, este constatată oala-borcan cu buza răsfrîntă, cu marginea tăiată drept, sau în cîteva cazuri puţin rotunjită. Pe marginea buzei apar frecvent alveole sau crestături mici. Gîtul vaselor este puţin reliefat, umerii bombaţi şi corpul rotunjit. Fundurile sînt relativ groase avînd de regulă diametrul mai mic decît al gurii. În general, aceste vase nu prezintă ornament pe corpul lor, cu excepţia unuia care are dispus pe umăr un şir de crestături (fig. 2/12).

A doua categorie o formează ceramica lucrată la roată înceată. Ea reprezintă o proporţie de circa 50%. Vasele au fost lucrate dintr-o pastă în compoziţia căreia s-au introdus cioburi pisate, uneori în combinaţie cu pietriş. Culoarea vaselor este roşie, mai rar brun-roşcată. Multe din fragmente prezintă o ardere secundară, cîteva exemplare fiind chiar zgurificate. Fragmentele provin din vase-borcan de mărime mijlocie, cu buza răsfrîntă, gîtul puţin conturat, umerii prelinşi şi corpul bombat, prezentînd, în funcţie de curbura buzei şi a umărului, mai multe variante, şi anume

a) Oala-borcan de mărime mică sau mijlocie cu buza destul de înaltă, relativ subţire şi arcuită, tăiată drept sau rotunjită. Corpul este destul de bombat, umerii prelinşi, iar fundul, puţin îngroşat, are diametrul mai îngust decît gura, care este în general largă. Pe suprafaţa corpului prezintă ornamente formate din fascicole de linii orizontale sau caneluri mai înguste sau mai late, precum şi linii vălurite, adesea în combinaţii cu linii orizontale, dispuse alternativ sau trase în ghirlandă (fig. 3/1, 3-6, 9, 11, 13 ; fig. 4/2, 8, 11 ; fig. 5/4, 12 ; fig. 6/9, 12).

b) Vas-borcan de mărime mijlocie cu buza destul de scurtă şi răsfrîntă în afară, tăiată drept sau rotunjită. Nu are gît, în schimb umerii sînt bombaţi, corpul bine reliefat, fundul îngust, uneori îngroşat. Pe suprafaţa corpului sînt ornamentate de obicei cu linii orizontale sau vălurite, dispuse simplu sau în combinaţii. În cîteva cazuri prezintă în interior şi pe margine un ornament format din fascicole de linii vălurite (fig. 3/2, 8, 10 ; fig. 4/3, 5, 7, 10, 12-13 ; fig. 5/1, 2, 6-7, 11, 13 ; fig. 6/3, 5-7, 10).

c) Vas-borcan de dimensiuni mijlocii şi mai mari, avînd gura largă, buza destul de mică şi puţin trasă în afară. Umerii sînt destul de aplatisaţi, corpul puţin bombat, iar fundul foarte îngust şi destul de îngroşaţi. Vasele prezintă pe suprafaţa lor ornamente formate din linii orizontale şi în val, dispuse în şiruri sau alternînd, precum şi ornamente executate cu pieptenul în şiruri oblice (fig. 3/12 ; fig. 4/6 ; fig. 5/5, 8-10 ; fig. 6/1-2, 4, 8, 13-14).

d) Oala-borcan de mărime mijlocie avînd corpul aproximativ bitronconic. Buza este în general scurtă şi răsfrîntă, fiind tăiată drept sau rotunjită şi prezentînd în cîteva cazuri o uşoară şănţuire în exterior. Fundul are diametrul destul de mare, aproximativ egal cu al gurii. Decorul este

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

compus, de asemenea, din linii orizontale vălurite şi caneluri mai late sau mai înguste (fig. 3/7-8 ; fig. 4/1, 4, 9 ; fig. 5/3, 14 ; fig. 6/11).

A treia categorie o constituie ceramica lucrată la roata rapidă. În cadrul acestei categorii, în funcţie de compoziţia pastei, pot fi deosebite două specii distincte :

a) Ceramica avînd în compoziţie nisip şi uneori microprundişuri.

b) Ceramica cenuşie sau gălbui-roşiatică, fină.

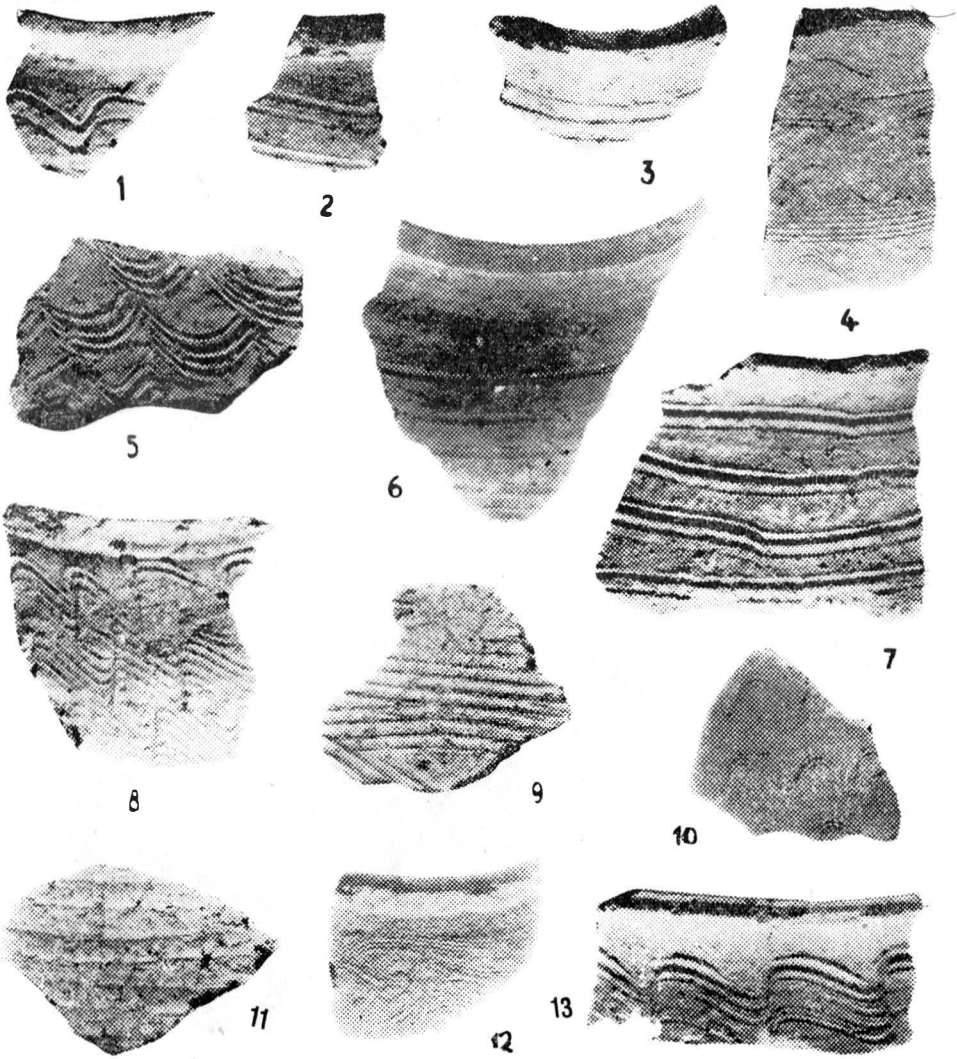

Fig. 3 — Ceramică lucrată cu roata înceată, de tip protodridu (sec. VIII—XI)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

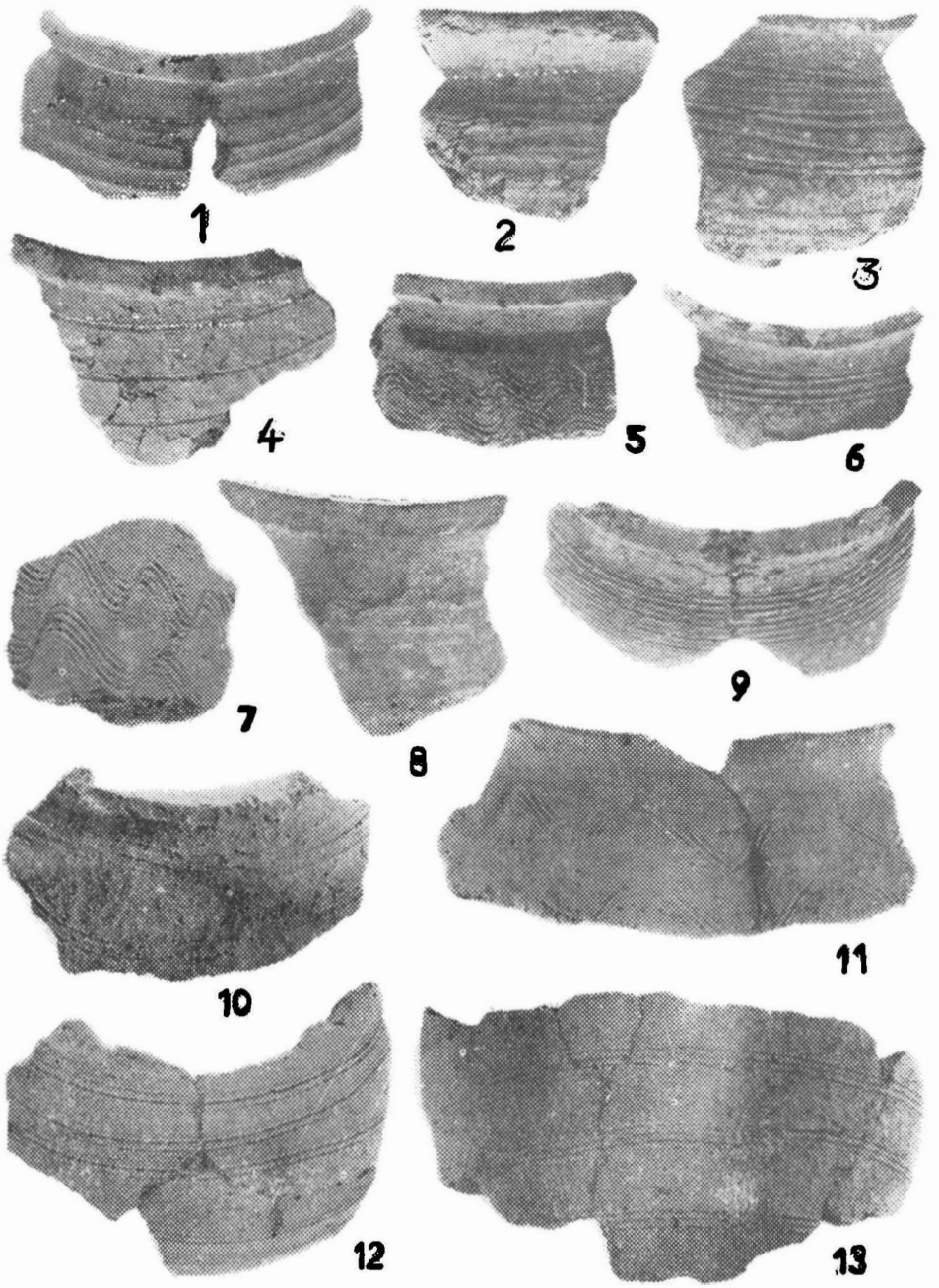

Fig. 4 — Ceramică lucrată cu roata înceată, de tip protodridu (sec. VIII—IX)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Ceramica cu nisip și microprundișuri are o culoare roșie sau bruncenușie, pasta fiind dură cu aspect zgrunțuros. Din această specie au fost lucrate vase de tip borcan cu buza răsfrîntă, adesea rotunjită, avînd umerii bine conturați și corpul bombat, fundul destul de subțire, mai îngust ca diametru decît gura. Pe unele din aceste funduri au fost imprimate în relief stampile. Ornamentul este constituit din benzi de linii orizontale și vălurite, combinate, uneori suprapunîndu-se, precum și din linii executate cu pieptenul și dispuse în șiruri oblice sau în formă de crenguță imediat sub buza vasului (fig. 7 și 8).

Specia ceramicii fine este reprezentată prin cîteva fragmente provenite din vase cu corpul globular, avînd buza îngustă și răsfrîntă în formă de colac sau simplă, rotunjită, prezentînd pe corp decor din fascicole de linii lustruite dispuse în triunghiuri sau vertical (fig. 9). Două fragmente prezintă și o linie orizontală (fig. 9/8—9).

În general, după caracteristicile de formă, tehnică și decor a categoriilor ceramice prezentate, se pot stabili (în lipsa observațiilor stratigrafice), pe baza analogiilor cu descoperirile similare din restul teritoriului Moldovei, două etape cronologice distincte.

Astfel, ceramica lucrată cu mîna prezintă analogii în așezările de la Lozna—Dorohoi [1], Dorobanți—Iași [2], Hlincea—Iași [3], Suceava—Drumul Național [4] și altele, datate în sec. VII—VIII. Ea reprezintă o evoluție a formelor de vase întîlnite încă din sec. VI—VII.

Ceramica lucrată cu roata înceată poate fi raportată în schimb, după caracteristicile pe care le prezintă variantele stabilite în cadrul ei, la două etape cronologice distincte.

Astfel, prima și a doua variantă (a-b) și parțial anumite vase din varianta d își găsesc asemănări atît în descoperirile din Moldova, de la Suceava—Drumul Național, Vădeni—Murgeni și Simila—Bîrlad, în județul Vaslui [5], precum și în descoperirile din Cîmpia Munteană [6] și din sud-estul Transilvaniei [7], datate în secolul VIII.

---

1. Dan Gh. Teodor și I. Mitrea, *Cercetări arheologice în așezarea prefeudală de la Lozna-Dorohoi*, în *Arheologia Moldovei*, IV, 1966, p. 282-296, fig. 5 și 6.

2. Anton Nițu și Dan Teodoru, *Raport asupra sondajului din așezarea prefeudală de la Spinoasa*, în *Materiale*, V, 1959, p. 488, fig. 5/3-4.

3. M. Petrescu-Dîmbovița și colaboratorii, *Șantierul arheoolgic Hlincea-Iași*, în *SCIV*, IV, 1954, 1-2, p. 237-238, fig. 3 ; idem, în *SCIV*, VI, 1955, 3-4, p. 691-693, fig. 3/1-2.

4. Al. Alexandrescu și St. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava (Sectorul oraș)*, în *Materiale*, IV, 1957, p. 253 ; St. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava (Sectorul oraș)*, în *Materiale*, V, 159 p. 607 ; T. Martinovici și St. Olteanu, *Șantierul Suceava*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 687-692.

5. D. Teodor, G. Coman și V. Palade, *Cercetările arheologice de la Vădeni-Murgeni și Simila, județul Vaslui* (în manuscris).

6. B. Mitrea, *Unele probleme în legătură cu necropola prefeudală de la Izvorul*, în *SCIV*., 18, 1967, 3, p. 443-451.

7. Z. Székely, *Contribuții la cunoașterea culturii slave în secolele VII-VIII în sud-estul Transilvaniei*, în *SCIV*, XIII, 1962, 1, p. 47-56.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

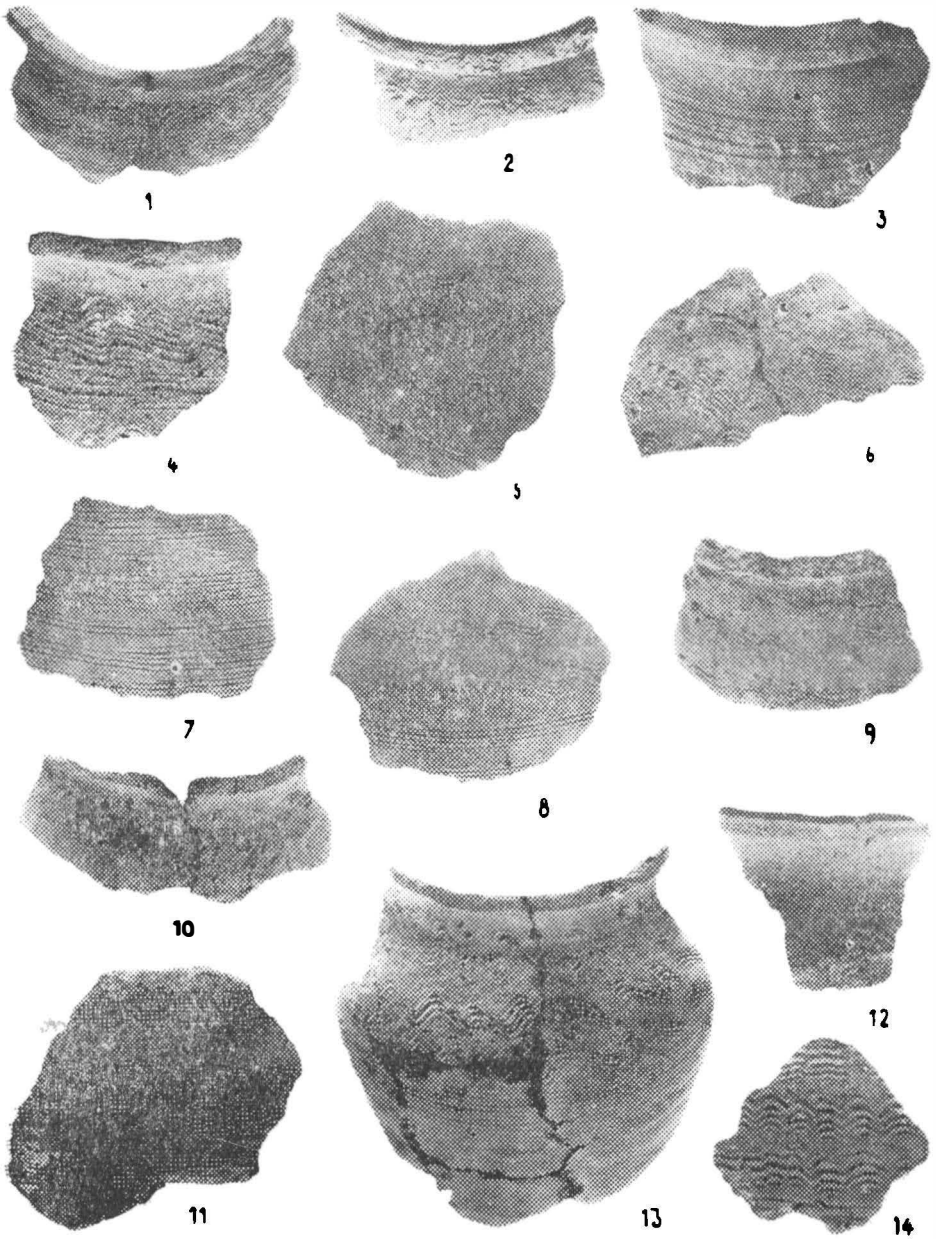

Fig. 5 — Ceramică lucrată cu roata înceată, de tip protodridu (sec. VIII—IX)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Celelalte variante ale acestei categorii (c-d), cu numreoase similitudini în așezările de la Hlincea, Spinoasa [8], Dănești [9], Prodana—Bîrlad [10], Băiceni—Iași [11] etc., sînt de obicei datate în secolele VIII—IX. Pînă în prezent ele nu au fost documentate în așezări datate anterior acestei vremi [12].

A treia categorie ceramică, constituită în special din specia lucrată la roată rapidă din pastă cu nisip și microprundișuri, cu analogii apropiate în așezările de la Spinoasa [13], Dănești [14], Vădeni [15], Dodești [16], Epureni [17], în Moldova și de asemenea în așezările de la Dridu [18], Ileana—Podari [19], Dinogeția [20] și altele, în cîmpia dunăreană, aparține culturii Dridu (sec. X) [21].

În ceea ce privește specia fină, cenușie sau roșie-gălbuie, unele fragmente, după caracteristicile lor, pot fi datate în sec. IX—X, în schimb altele, pe baza analogiilor cu descoperirile similare de la Suceava—Drumul Național și Hlincea, se încadrează în limitele secolului VIII, eventual începutul secolului IX [22].

După părerea noastră, ceramica lucrată cu mîna, unele din categoriile ceramicii lucrate la roata înceată, ca și cele cîteva fragmente din pastă fină, semnalate mai sus, constituie prima fază culturală din așezarea prefeudală de la Bîtca—Oituz, datată în secolele VIII—IX.

---

8. Anton Nițu și Dan Teodoru, *op. cit.*, p. 488-489, fig. 5/1-2, 5-6 ; fig. 7/1, 5-7 ; A. Nițu, Em. Zaharia și D. Teodoru, *Sondajul din 1957 de la Spinoasa-Erbiceni*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 535, fig. 4/4 ; D. G. Teodoru și Em. Zaharia, *Sondajele de la Spinoasa și Erbiceni*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 36-38, fig. 3/1.

9. M. Petrescu-Dîmbovița și Em. Zaharia, *Sondajul arheologic de la Dănești-Vaslui*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 52-54, fig. 5 și 7.

10. D. Gh. Teodor, V. Palade și Eug. Popușoi, *Săpăturile arheologice de la Prodana-Bîrlad* (în manuscris).

11. I. Ioniță și V. Spinei, *Așezarea prefeudală de la Băiceni-Siliște*, în *Arheologia Moldovei*, VII (în pregătire).

12. D. Gh. Teodor, *Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova însecolele VI-X*, în prezentul volum, p. 291-295.

13. A. Nițu și D. Teodoru, *op. cit.*, p. 489, fig. 6 ; A. Nițu, Em. Zaharia și D. Teodoru, *op. cit.*, p. 535-536, fig. 4/1-2, 5-6 ; D. G. Teodoru și Em. Zaharia, *op. cit.*, p. 37-38, fig. 3/2-10.

14. M. Petrescu-Dîmbovița și Em. Zaharia, *op. cit.*, p. 54-56, fig. 10 și 11.

15. Vezi nota 5.

16. D. Teodor. G. Coman și V. Spinei. *Așezarea de tip Dridu de la Dodești* (în manuscris) ; Dan Gh. Teodor, *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei*, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 244, fig. 4/2, 4 ; fig. 11.

17. D. Gh. Teodor și G. Coman, *Așezarea de tip Dridu de la Epureni-Vaslui* (în manuscris) ; D. Gh. Teodoru, *op. cit.*, p. 246, fig. 10.

18. I. Nestor, *Contributions archéologiques au problème des Proto-Roumains. La civilisation de Dridu*, în *Dacia*, N. S., II, 1958, p. 371 și urm. ; Eug. Zaharia, *Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, Buc., 1967, p. 79-93.

19. Vl. Zirra, *Cercetări feudale timpurii la Ileana-Podari*, în *Materiale*, V, 1959, p. 505, fig. 5.

20. M. Comșa, în *Dinogeția*, I, 1967, p. 123-229, fig. 70, 73, 76-78, fig. 81-83, 92, 94-97, etc.

21. Eug. Zaharia, *op. cit.*, p. 103-110 ; D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 270-273.

22. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 270-272, fig. 22/5, 6, 9, 10.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

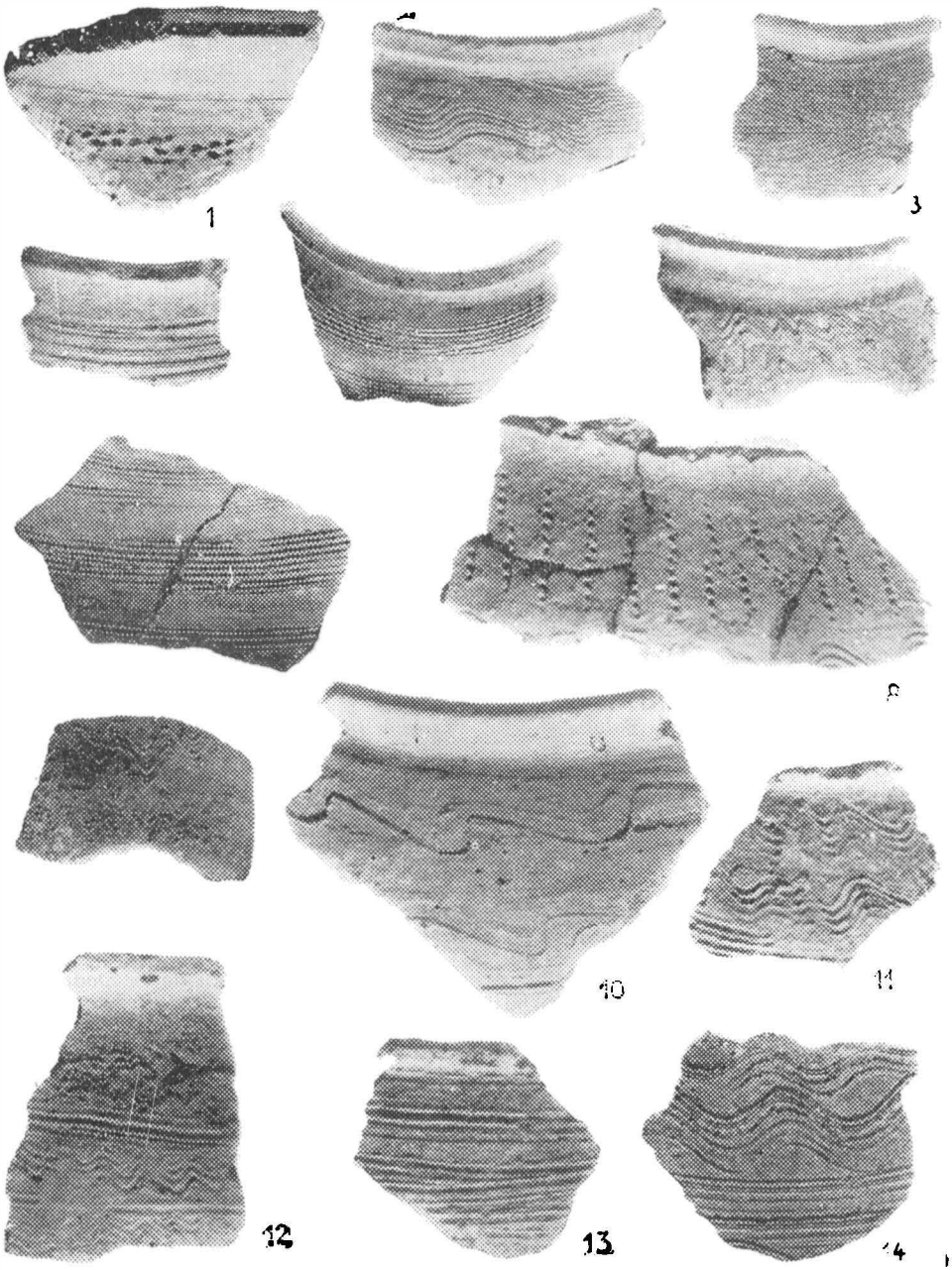

Fig. 6 — Ceramică lucrată cu roata înceată, de tip protodridu (sec. VIII—IX)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

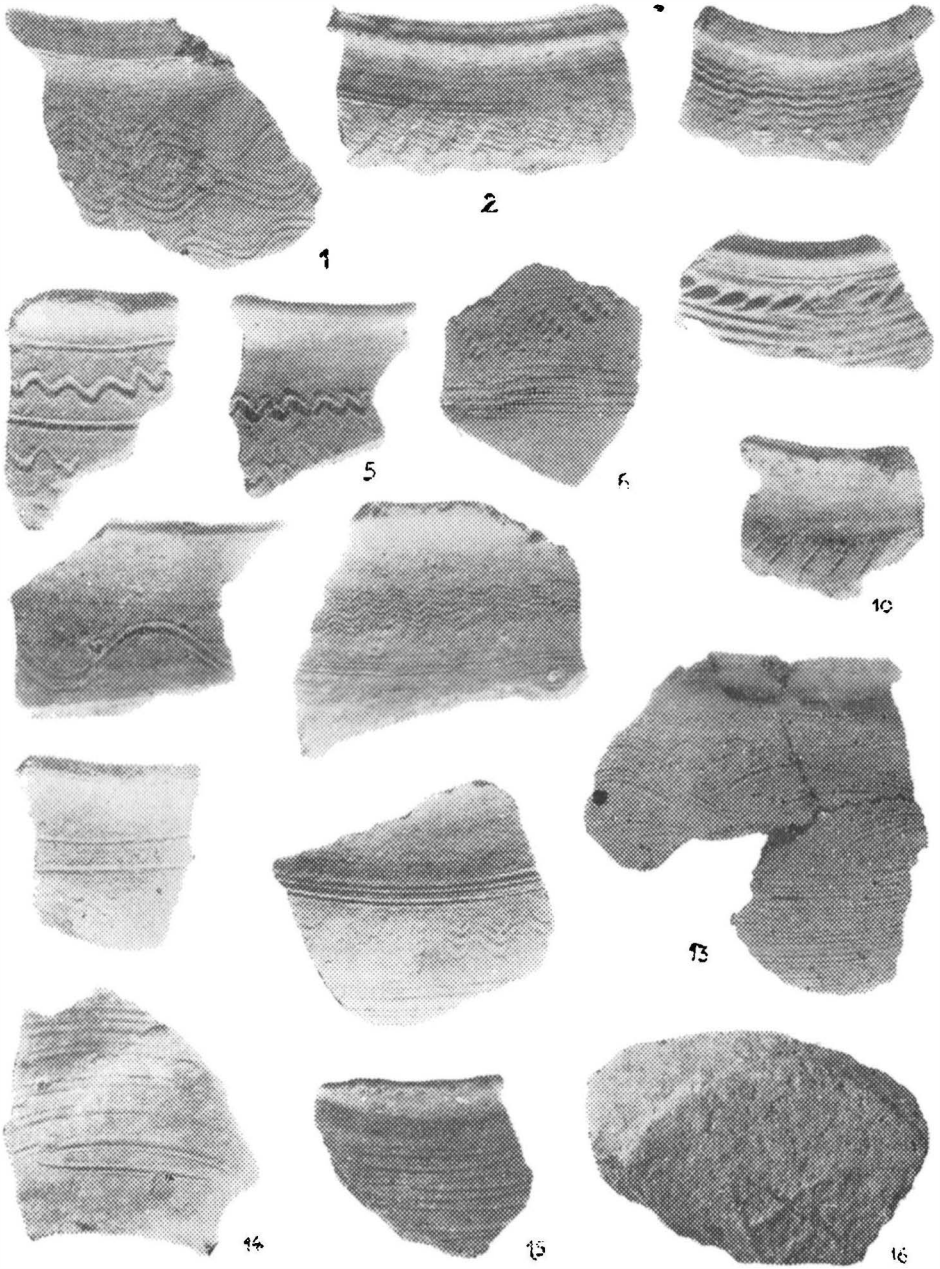

Fig. 7 — Ceramică de tip Dridu (sec. X)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Aceste elemente ceramice, la fel ca şi în alte locuri de pe teritoriul Moldovei, reprezintă un aspect de cultură protodridu, avînd directe legături cu cultura Dridu propriu-zisă,[23].

Aspectul protodridu, ca şi în restul teritoriului României, constituie de fapt una din etapele premergătoare definitivării culturii Dridu, expli-

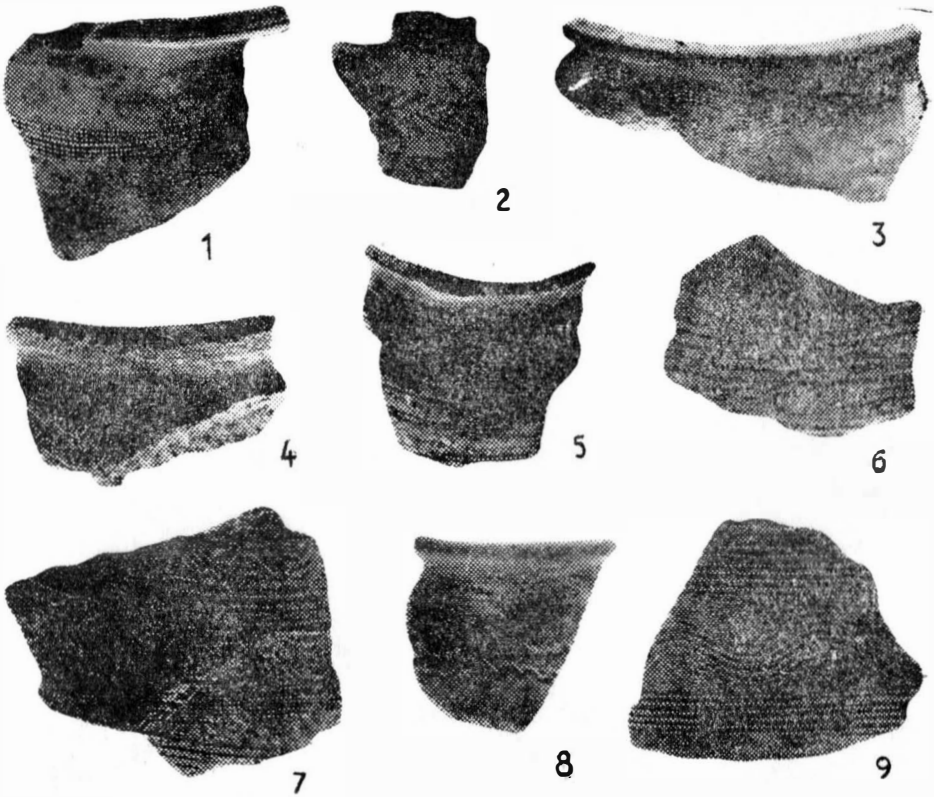

Fig. 8 — Ceramică de tip Dridu (sec. X)

cînd transformările petrecute în cadrul evoluţiei culturii materiale din perioada secolelor VI—XI [24].

Prin descoperirile prefeudale de la Bîtca—Oituz, deşi lipsite de aportul unor observaţii stratigrafice menite să precizeze succesiunea în timp a celor două aspecte culturale stabilite tipologic, s-a reuşit totuşi să se identifice şi în această regiune a Moldovei existenţa elementelor culturale protodridu şi Dridu.

23. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 270-272.

24. I. Nestor, *Les données archéologiques et le problème de la formation du peuple romain*, în *Revue roumaine d'histoire*, 3, 1964, p. 404 şi urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Materialul ceramic, foarte numeros, oferă posibilitatea studierii unor variate forme de vase din perioada secolelor VIII—X, precum şi anumite detalii de tehnică şi decor.

Împreună cu materialul ceramic prefeudal s-au mai descoperit şi cîteva unelte specifice acestei vremi. Amintim existenţa cîtorva împun-

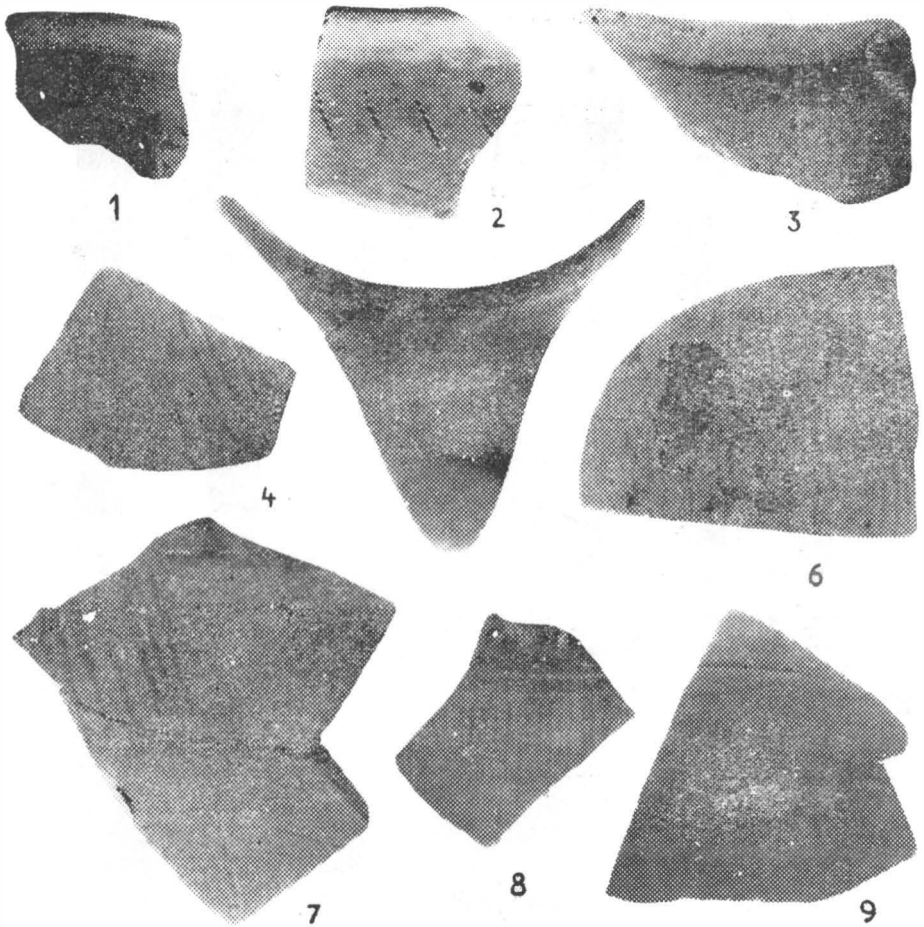

Fig. 9 — Ceramică fină cenuşie sau gălbuie de tip protodridu (3, 6, 9) şi Dridu (1-2, 4-5, 7-8)

gătoare din os, a cîtorva cuţite de fier fragmentare, a unei mărgele de lut şi a unei bucăţi de gresie folosită pentru ascuţit (fig. 10/9, 4, 6—11).

Pe lîngă materialul prefeudal, sondajul executat la Bîtca—Oituz a prilejuit identificarea unei aşezări medievale din secolele XV—XVI, precum şi a unui cimitir de înhumaţie aparţinînd aceleeaşi vremi (două morminte fără inventar).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În ceea ce privește materialul feudal, menționăm mai multe fragmente de vase lucrate la roată, din pastă nisipoasă și fină de culoare cărămize sau cenușie. Ele provin din oale sau chiupuri de dimensiuni variate, unele prezentînd la partea superioară torți. Ele au buza bine reliefată și șănțuită în interior, avînd ca ornament pe umăr un fascicol de linii orizontale incizate (fig. 11).

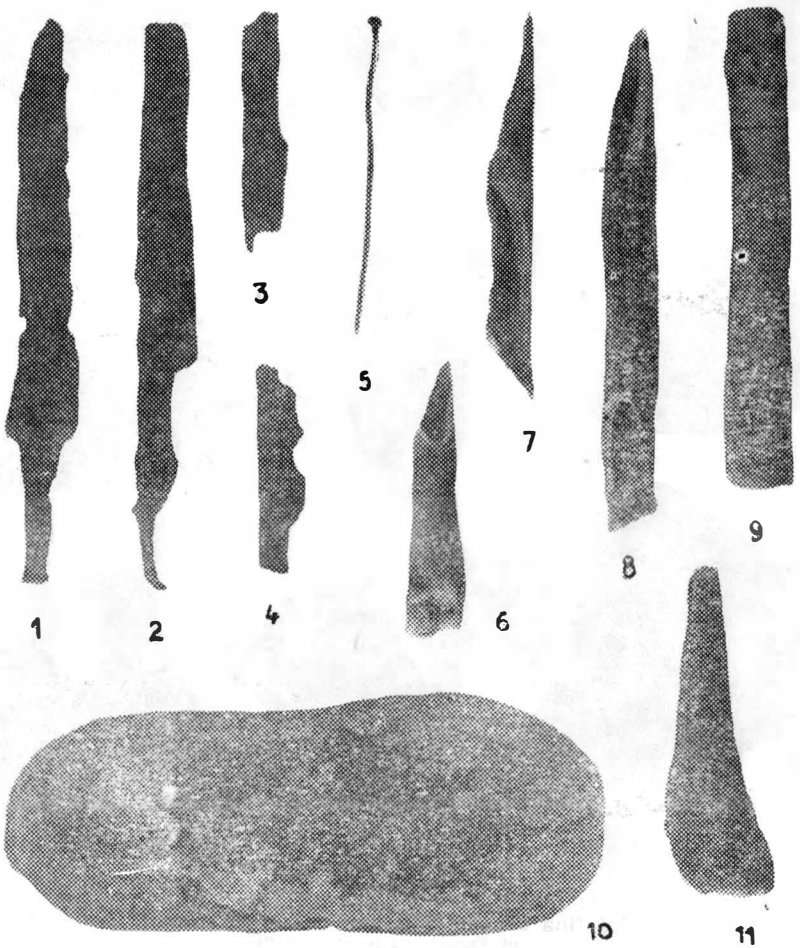

Fig. 10 — Unelte și obiecte din epoca bronzului (5), prefeudale (1, 4, 6-11) și feudale (2-3)

Analogiile cele mai apropiate le găsim în ceramica din aceeași vreme descoperită la Suceava, Iași, Baia, etc. Împreună cu ceramica feudală s-au descoperit și cîteva unelte din aceeași vreme (fig. 10/2—3).

Cu prilejul săpăturilor întreprinse aici s-au mai descoperit și cîteva fragmente ceramice și un ac de bronz aparținînd epocii bronzului (fig.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

10/5). Existența acestor urme nu este izolată, dacă se are în vedere că în imediata apropiere a așezării cercetate, pe malul celălalt al Oituzului, a fost identificată, prin cercetări de suprafață, o stațiune din epoca bronzului [25].

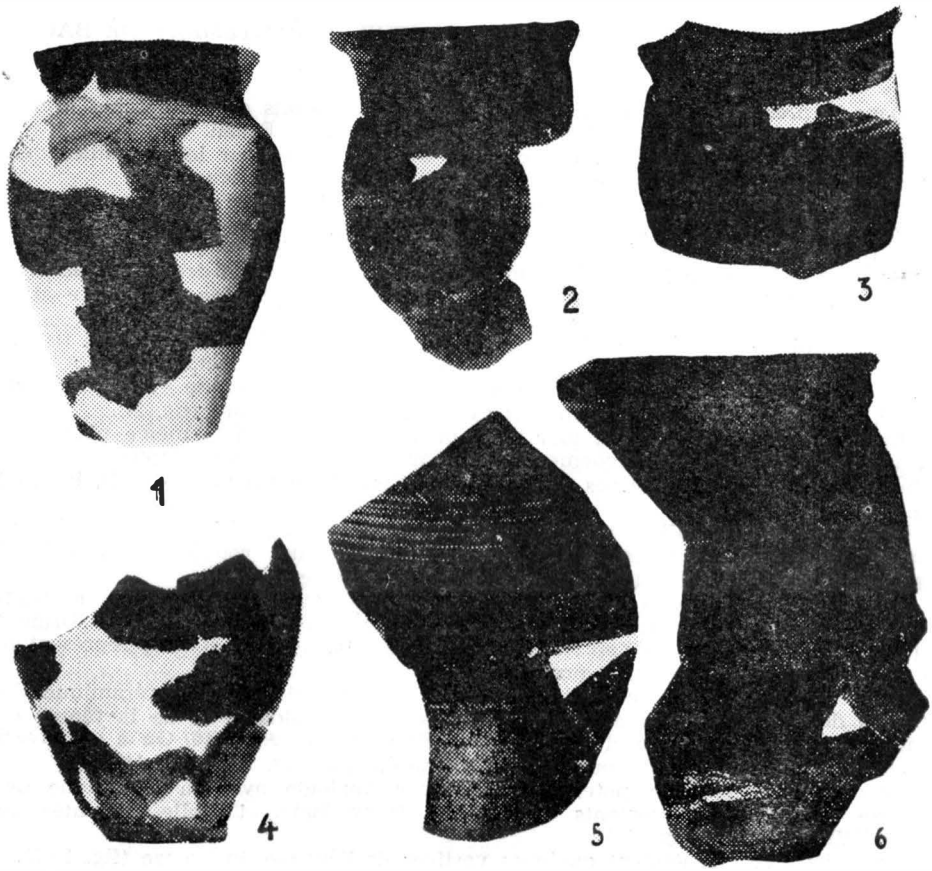

Fig. 11 — Ceramică feudală (sec. XV—XVI)

Caracterul limitat al sondajului arheologic efectuat la Bîtca—Oituz, determinat de situația deosebită a terenului distrus de lucrările agricole, nu ne-a dat posibilitatea de a face considerații mai ample nici în ce privește așezarea prefeudală, nici în ce privește așezarea feudală mai tîrzie. Rămîne doar să subliniem importanța pe care o prezintă materialul arheologic descoperit, în special a aceluia prefeudal, pentru înțelegerea evoluției societății locale din această parte a Moldovei. În acest sens este semnificativă strînsa legătură ce a putut fi constatată cu descoperirile corespunzătoare prefeudale din regiunea de sud-est a Transilvaniei, explicabilă

25. Materialul ceramic din această stațiune, ca și acul de bronz menționat, au fost determinate de către cercetătoarea M. Florescu.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de altfel, atît prin evoluţia însăşi a culturii materiale din secolele VIII—X de pe teritoriul României în general, cît şi prin poziţia geografică a aşezării identificată în depresiunea Oituzului.

LES DÉCOUVERTES ARCHÉOLOGIQUES d'OITUZ (DÉPARTEMENT DE BACĂU)

Résumé

Dans le présent article les auteurs publient les résultats des recherches archéologiques entreprises en 1964 a Bîtca-Oituz, département de Bacău.

Par suite de la destruction des couches archéologiques par les travailles agricoles ont n'a pas pu obtenir de données stratigraphiques précieuses.

À l'occasion des recherches effectuées on a découvert un grand nombre des fragments de poterie préféodale (VIII-e—X-e siècles), ains que des vestiges féodales (XV-e—XVI-e siècles).

En ce qui concerne la poterie préféodale on peut identifier trois espèces principales : la première faite à la main. la deuxième travaillée au tour lente et la troisième travaillée au tour rapide.

La céramique faite à la main renferme habituellement dans sa pâte des tessons broyés parfois aussi du sable ou de menus cailloux. Le principale forme est le bocal avec des épaules aplaties ou proéminentes, le corps svelte ou légrèment bombé, le rebord évasé, parfois un décor d'alvéoles et d'encoches (fig. 2).

La céramique travaillée au tour lente présente en général la même pâte, mais elle est mieux travaillée et richement ornés par bandes au lignes simples, ondoulées et horizontales. Selon les formes des vases on a établi quatre variantes (a, b, c, d,) (fig. 3, 4, 5 et 6).

La céramique travaillée au tour rapide selon la composition de la pâte se sépare en deux espèces : l'espèce sablonneuse de couleur rouge (fig. 7 et 8) et l'espèce fine, d'habitude de couleur grise ou jaunâtre (fig. 9).

Céramique travaillée à la main et au tour lente ainsi que les quelques fragments céramiques fine lustrée, d'après les analogies de Hlincea, Suceava — Drumul National, Lozna — Dorohoi, etc., sont datées des VIII-e—IX-e siècles, représentant un aspect culturelle du type proto-Dridu.

La céramique travaillée au tour rapide, par analogie avec la céramique découverte dans les établissements du X-e siècle de la Moldavie et de la plaine du Danube, correspondant à la civilisation de Dridu proprement dite. On a découvert également quelques objets et outils de la même époque (fig. 10/1, 4, 6-11).

En ce qui concerne la poterie féodale, par analogie avec la céramique découverte dans les établissements de Suceava, Iassy, Baia, etc., elle est datée du XV-e—XVI-e siècles (fig. 11).

On a découvert également quelques vestiges de l'époque du bronze (fig. 10/5).

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. L'établissement de Bîtca—Oituz vu du sud : 1, station préféodale ; 2, station féodale.
Fig. 2. Céramique travaillée à la main (VIII-e—IX-e siècles).
Fig. 3. Céramique travaillée au tour lente, de type proto-Dridu (VIII-e—IX-e siècles).
Fig. 4. Céramique travaillée au tour lente, de type proto-Dridu (VIII-e—IX-e siècles).
Fig. 5. Céramique travaillée au tour lente, de type proto-Dridu (VIII-e—IX-e siècles).
Fig. 6. Céramique travaillée au tour lente, de type proto-Dridu (VIII-e—IX-e siècles).
Fig. 7. Céramique de type Dridu (X-e siècle).
Fig. 8. Céramique de type Dridu (X-e siècle).
Fig. 9. Céramique fine grise ou jaunâtre de type proto-Dridu (3, 6, 9) et de type Dridu (1-2, 4-5, 7-8).
Fig. 10. Outils et objets de l'époque du bronze (5), préféodales (1, 4, 6-11) et féodales (2-3).
Fig. 11. Céramique féodale (XV-e—XVI-e siècles).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

OPT MONEDE DE LA ILIAS*

DOMNIŢA HORDILĂ

Cu ocazia unor săpături efectuate de cetăţeanul Ioan Porcescu, pentru amenajarea unui beci, la locuinţa sa din Roman, strada Miron Costin nr. 30, au fost găsite zece monede. Opt din aceste monede au intrat în proprietatea Muzeului de istorie Roman, celelalte două, împreună cu cîteva mărgele găsite în acelaşi loc, nu au mai putut fi recuperate.

După cum reiese din informaţiile primite de la Ioan Porcescu, în urma unor deplasări la faţa locului, monedele au fost găsite lipite între ele, probabil cu resturile materiei în care au fost învelite, în apropierea a trei schelete deranjate. Alte cîteva schelete deranjate au fost găsite în apropierea celor amintite, cu ocazia montării unei conducte de apă, de către acelaşi cetăţean; descoperirea scheletelor indicînd existenţa unui cimitir în acel loc.

Cele opt monede reprezintă trei variante a tipului cunoscut ce are pe avers stema Moldovei cu atributele sale, iar pe revers scutul în interiorul căruia se află litera M cu o cruce deasupra şi prezintă două valori monetare : dubli groşi şi groşi. Legenda atît pe avers cît şi pe revers este : „+ ELIASWOIWODA."

Dăm mai jos descrierea monedelor grupate pe variante [1] şi valori.

Varianta A

Dublu gros

1). Av. IASW 2 c. p.

Cap de bour cu steaua cu cinci raze între coarne, în stînga semiluna, în dreapta rozeta din cinci petale.

Rv. ... LI...WOI... 2 c. p.

Scut în interiorul căruia se află litera M cu o cruce deasupra, în stînga scutului o cruce.

AR. 20 mm, 1,81 g., exemplar uzat, legenda parţial ştearsă (fig. 1/1). Variantă inedită.

Varianta B

Dublu gros

---

*O parte din materialul bibliografic ne-a fost indicat şi pus la dispoziţie de tov. Octavian Iliescu, de la Cabinetul numismatic al Bibliotecii Academiei R.S.R., căruia îi mulţumim şi pe această cale.

1. Literele şterse din cauza uzurii şi cele de pe fragmentele lipsă, au fost înlocuite în text cu.....

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

2). Av. +EL...WODA 2 c. p.

Cap de bour cu steaua cu cinci raze între coarne, în stînga semiluna, în dreapta rozeta din cinci petale.

Rv. +ELI...S... 2 c. p.

Scut în interiorul căruia se află litera M cu o cruce deasupra, sigla A deasupra scutului.

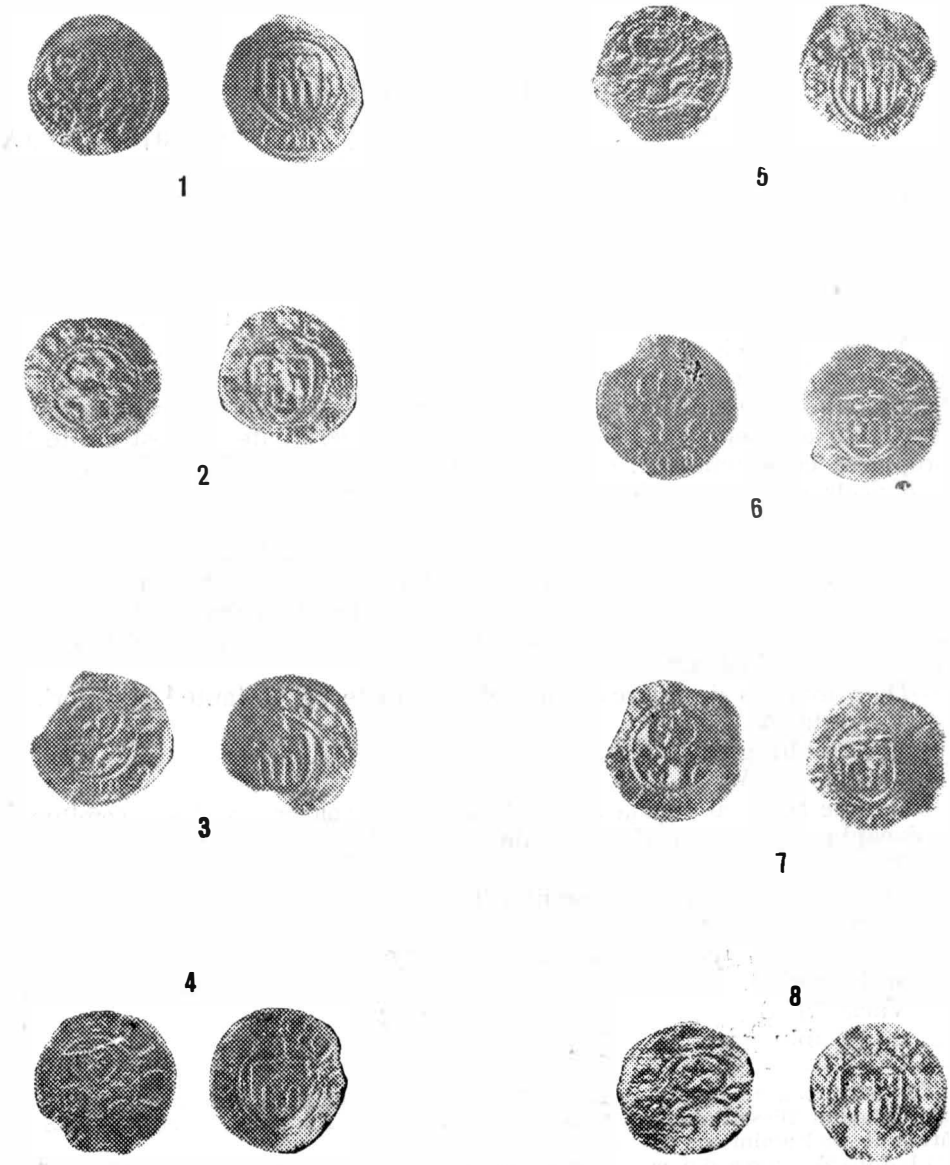

Fig. 1 — Monede descoperite la Roman, str. Miron Costin nr. 30

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

AR. 20 mm, 1,26 g., exemplar uzat, legenda parţial ştearsă, un fragment lipsă (fig. 1/2).

Haşdeu [2], col. 2438, nr. 16 şi tabel B, nr. 1; C. Moisil I [3], p. 113; C. Moisil II [4], p. 28, tip 2 şi p. 27, fig. 2; C. Moisil III [5], XIX, 1911, p. 381, nr. 2; XXIII, 1913, p. 217, nr. 212; Severeanu [6], p. 64, fig. 9-10; Fischer [7], p. 27, nr. 111 şi tabel II, nr. 111.

Gros

3). Av. ELIASW... 2 c. p.

Ca mai sus.

Rv. +ELIAS... 2 c. p.

Ca mai sus.

AR. 19 mm, 1,05 g., exemplar uzat, legenda parţial ştearsă, un fragment lipsă (fig. 1/3).

Haşdeu, col. 2438, nr. 16 şi tabel B, nr. 1; C. Moisil I, p. 113; C. Moisil II, p. 28, tip 2 şi p. 27, fig. 2; C. Moisil III, XIX, 1911, p. 381, nr. 2; XXIII, 1913, p. 217, nr. 212; Severeanu, p. 64, fig. 9—10; Fischer, p. 27, nr. 111 şi tabel II, nr. 111.

Varianta C

Dublu gros

4). Av. +ELIASWOIW... 2 c. p.

Cap de bour cu steaua cu cinci raze între coarne, în stînga semiluna, în dreapta rozeta din cinci petale.

Rv. +ELIA...IWODA 2 c. p.

Scut în interiorul căruia se află litera M cu o cruce deasupra, sigla A deasupra scutului, în stînga lui o cruce (fig. 1/4).

AR. 20 mm., 1,34 g., exemplar uzat, legenda parţial ştearsă, marginea ştirbită.

Sturdza I [8], tabel I, nr. 7; Sturdza II [9], p. 19, nr. 22 şi pl. I, nr. 7; Severeanu [10], p. 64, fig. 11-12; C. Moisil III [11], XXV, 1914, p. 150, nr. 81; Fischer [12], p. 27, nr. 112.

---

2. B. P. Haşdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae, III*, Bucureşti, 1893, V° ban col. 2438. nr. 16 şi tabel B. nr. 1.

3. Const. Moisil, *Monetele României*, în *Enciclopedia României*, I, Bucureşti, 1938, p. 113. Citat: C. Moisil I.

4. Idem, *Istoria monetei în România*, în *C.N.A.*, 3. 1922-1923, p. 28, tip. 2 şi p. 27, fig. 2. Citat: C. Moisil II.

5. Idem, *Colecţiunea numismatică*, în *A.R.C.C.*, XIX. 1911, p. 381, nr. 2; XXIII, 1913, p. 217, nr. 212. Citat: C. Moisil III.

6. Dr. G. Severeanu, *Monetele lui Iliaş*, în *Bucureştii*, 1, 1935, p. 64, fig. 9-10.

7. E. Fischer, *Beitrag zur Münzkunde des Fürstenthums Moldau*, în *Jd., B.L.M.*, 1901, Czernowitz, p. 27, nr. 111 şi tabel II, nr. 111.

8. D. A. Sturdza, *Bibliografia numismaticei române*, în *A.S.A.R.*, XI, 1878, secţ. II. tabel 1, nr. 7. Citat: Sturdza I.

9. D. A. Sturdza, *Uebersicht der Münzen und Medaillen des Fürstenthums Romanien (Moldau und Walachei)*, Vien, 1874, p. 19, nr. 22 şi pl. I, nr. 7. Citat: Sturdza II.

10. Dr. G. Severeanu, p. 64, fig. 11-12.

11. Const. Moisil, *Colecţiunea numismatică*, în *A.R.C.C.*, XXV, 1914, p. 150, nr. 81. Citat: C. Moisil III.

12. E. Fischer, p. 27, nr. 112.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Groşi

5). Av. +...LIASW... 2 c. p.

Ca mai sus.

Rv. +...WODA 2 c. p.

Ca mai sus.

AR. 19 mm, 0,95 g., exemplar uzat, legenda parţial şterasă, trei fragmente lipsă (fig. 1/5).

Sturdza I, tabel I, nr. 7 ; Sturdza II, p. 19, nr. 22 şi pl. I, nr. 7 ; Severeanu, p. 64, fig. 11-12 ; C. Moisil III, XXV, 1914, p. 150, nr. 81; Fischer, p. 27, nr. 112.

6). Av. + E...WOI... 2 c. p.

Ca mai sus.

Rv. +ELI...OI... 2 c. p.

AR. 19 mm, 0,76 g., exemplar uzat, legenda parţial ştearsă, marginea ştirbită, un fragment lipsă (fig. 1/6).

Sturdza I, tabel I, nr. 7 ; Sturdza II, p. 19, nr. 22 şi pl. I, nr. 7 ; Severeanu, p. 64, fig. 11-12 ; C. Moisil III, XXV, 1914, p. 150, nr. 81 ; Fischer, p. 27, nr. 112.

Celelalte două monede prezintă o uzură mai mare şi din această cauză nu putem preciza din care variantă fac parte.

Dăm mai jos descrierea lor, pe cît este posibilă.

Dublu gros

7). Av. +...IWO. A 2 c. p.

Cap de bour cu steaua cu cinci raze între coarne, în stînga semiluna, în dreapta rozeta din cinci petale.

Rv. ...OI.O.A 2 c. p.

Scut în interiorul căruia se află litera M cu o cruce daesupra (fig. 1/7).

AR. 20 mm, 1,32 g., exemplar foarte uzat, două fragmente lipsă, legenda parţial ştearsă.

Gros

8). Av. +E... 2 c. p.

Ca mai sus.

Rv. +E...OD... 2 c. p.

Ca mai sus.

Bl. 19 mm, 0,94 g., exemplar foarte uzat, marginea ştirbită, legenda aproape ştearsă (fig. 1/8). Iniţial a fost acoperită cu un strat de argint, care se mai păstrează numai pe alocuri.

Ultima variantă, s-ar putea crede că, este mai veche decît celelalte două, fiind rezultatul combinării siglei A de deasupra scutului variantei B şi a crucii din partea stîngă a scutului variantei A.

Monedele sînt ştanţate neglijent, din care cauză, unele din literele legendelor sînt vizibile numai pe jumătate. Literelor legendelor nu li s-a acordat atenţie prea mare cînd au fost desenate; astfel litera A este mai mică decît celelalte, iar litera S este înclinată.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Spre deosebire de monedele prezentate de G. Severeanu [13], acestea fac parte dintr-o emisiune mai bună, fiind lucrate din argint (cu excepţia unui singur exemplar) şi nu din billon.

Cele opt monede, descoperite la Roman, nu prezintă aceeaşi valoare nominală, ci reprezintă două valori : dubli groşi şi groşi. Greutatea dubli groşilor, cu aproximaţie [14], variază între 1,81 şi 1,32 g., iar a groşilor între 1,05 şi 0,76 g.

Descoperirea întîmplătoare de la Roman, dă posibilitatea datării, deocamdată, a cimitirului în prima jumătate a secolului al XV-lea şi totodată măreşte numărul descoperirilor monetare ce îşi aduc contribuţia la cunoaşterea emisiunilor monetare din timpul domniei lui Iliaş.

HUIT MONNAIES d'ILIAŞ

Résumé

À l'occasion des fouilles effectuées par Ion Porcescu à Roman 30 rue Miron Costin, on a découvert 10 monnaies, dont 8 ont été données au musée d'histoire de Roman. Les monnaies représentent trois variantes du type connue avec l'emblème de la Moldavie sur l-avers et sur le revers.

Il y a une égide à l'interieur où se trouve la lettre M avec une croix au dessus et représente deux valeurs' monnaitaires dubles groşi et grosi. La légende comprend l'inscription „ELIASWOIWODA".

Les trois variantes présentent la croix à gauche de l'égide (variante inédite), et la sigla A. audessus de l'égide et la croix à gauche de l'égide.

LEGENDE DES FIGURES

Fig. 1 — Monnaies découverts à village Roman, 30 rue Miron Costin.

13. Dr. G. Severeanu, p. 64.

14. La majoritatea monedelor lipseşte cîte un fragment, de aceea nu se poate da greutatea lor exactă.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CURȚILE DOMNEȘTI DIN BACĂU

IULIAN ANTONESCU

Investigațiile arheologice, din toamna anului 1967, cu rezultate consemnate într-o comunicare anterioară, dovediseră din plin că ne găseam în fața părților subterane ale unei construcții mușatine din complexul curților domnești, ridicate de Alexandrel, fiul lui Ștefan cel Mare, la Bacău (Pisania) fig. 1.

Dimensiunile construcției puse în evidență în urma degajării camerei treptelor, (fig. 2,3), concomitent cu dezvelirea în întregime a peretelui exterior estic, (fig. 4, 5), bogăția materialului ceramic, recomandînd prin varietate și calitate luxul feudal, amplasarea clădirii în imediata vecinătate a bisericii Domnești, constituiseră elemente certe de apreciere istorică și funcțională.

† Изволиѣмъ w<т>ца и поспѣшиѣмъ с<ъ>на и съкръшиѣмъ с<к>т<а>го д<х>а, бл<а>гоч<ь>стиѣи и х<рист>олюбиѣи Іw Пл҃ѣандръ воєвода, с<ъ>нъ Стѣфа|на воєводи, г<о>сп<о>д<а>ра земли Мол҃давскон, сѣзда сѣи хра҃м къ нмѣ вспиѣю пр҃ѣчи|стѣи в<огороди>ци и пр<н>с. нод<ѣ>вѣи Маріи и съкръши сѧ к л<ѣ>то ≠ѕ҃ц҃ч҃ѳ м<ѣ>с<ѣ>ца гѳн<арїа>, а.

Fig. 1 — Textul pisaniei

Săpăturile din anul următor, au scos la lumină jumătatea vestică a subsolului palatului domnesc, rămînînd acoperite doar 2/3 din porțiunea estică, ceea ce ne-a permis o bună cunoaștere a elementelor de distribuție și detaliu arhitectonic.

Fundația clădirii a fost săpată pînă la adîncimea de 4,20 m, față de nivelul actual, pereții exteriori fiind construiți în sistemul „fețelor acoperite", ultimul rînd vertical al blocurilor de piatră sprijinindu-se direct pe pămîntul crud, și prezentînd o suprafață murală cu foarte multe neregularități. (Zid deschis, lucrat din blocuri de piatră necioplită la exterior).

Grosimea medie a zidurilor exterioare fiind de 1,10 m, la o clădire ce nu depășește lungimea de 17,50 m, ne aflăm în fața unui indice de masivitate arhitectonică recomandînd o construcție, care, în forma sa inițială, ar fi avut, în afară de parter, cel puțin un etaj.

Portanța zidurilor exterioare pare a fi de altfel considerabil sporită. prin două elemente arhitectonice suplimentare. Ne referim, în primul rînd, la peretele interior, gros de 70 cm care secționează interiorul subsolului în două părți inegale : camera scărilor și corpul intern, cele două încăperi

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

comunicînd printr-un elegant portal gotic (fig. 6, 7), înalt de 1,85 m. În al doilea rînd, rămîne a explica funcţia arhitectonică împlinită de sistemul celor 4 picioare de zid, dispuse axial, la intervale de 2,60 m unul de altul, două adosate zidului interior şi respectiv celui exterior sudic, două libere aflate în mijlocul sălii. Oricum, ele par a contribui la susţinerea unui sau mai multor platforme, dacă ţinem seama şi de dimensiunile lor (1 m/1 m cele externe, şi 1m/1,23 cele libere).

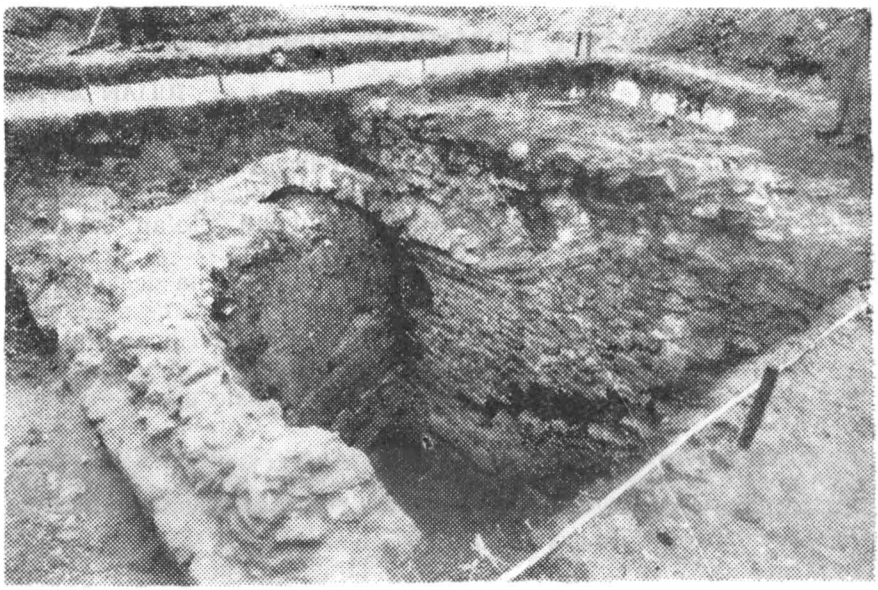

Fig. 2 — Intrarea

Materialul arheologic ilustrează, fie şi în ediţii fragmentare, complexa viaţă culturală şi economică trăită la sfîrşitul secolului XV, de Bacăul cu rosturi deosebite în istoria Ţării de jos.

El este cuprins în pămîntul de umplutură, aglomerat succesiv în ruinele subsolului, ca urmare a demolărilor şi nivelărilor survenite după incendierea curţilor, în timpul expediţiei lui Soliman Magnificul.

Singurele obiecte de fier, descoperite în imediata vecinătate a intrării, sînt cîteva cuie cu capul în patru muchii (specifice secolelor XV-XVII) şi un pinten cavaleresc, de tip occidental, burgund, cu tijă dreaptă, perpendiculară pe arcul talonului. Acest tipic accesoriu cavaleresc, este aşa cum am arătat, o piesă de factură occidentală, cu totul deosebită de prototipul rutean, cu tijă dreaptă, înclinată într-un unghi de 40% pe arcul talonului sau de cel milanez avînd tija arcuită deasupra talonului (fig 9/4).

Evoluţia pintenului burgund este rapidă în secolul XV, permiţîndu-ne un sistem de datare sensibil şi precis. Ori, exemplarul găsit, cu tijă lungă şi vîrf bulbar, este caracteristic primelor trei decenii ale celei de-a doua

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 3 — Detaliu de la intrare

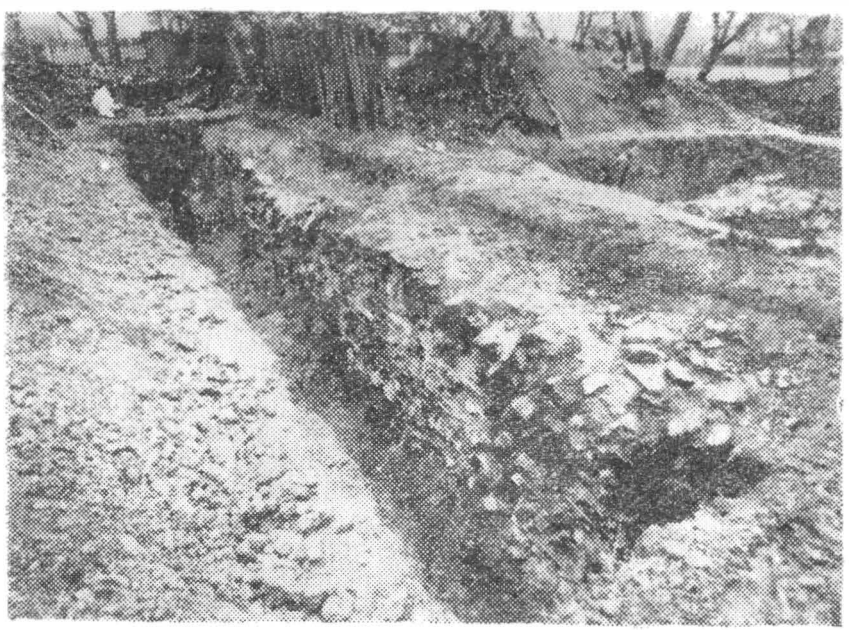

Fig. 4 — Pereții exteriori

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

jumătăți a secolului XV, fiind ulterior treptat înlocuit de pintenul armurilor numite „Maximiliane".

Impresionant prin varietate și calitate, materialul ceramic se impune atenției cercetătorului, oferind numeroase analogii cu alte centre ale Moldovei medievale, ca Roman, Suceava, Mănăstirea Neamț. Ne mulțumim

Fig. 5 — Detaliu de la pereții exteriori

să menționăm prezența ceramicii negre de Suceava (fig. 8/1, 2; fig. 9/3), prin cele circa 70 de fragmente aparținînd la peste 12 vase diferite, printre care un pocal bitronconic, înalt de 18 cm (fig. 8/5), înrudit ca formă cu cele 9 pocale de pastă roșie descoperite în campania anterioară (fig. 8/4), alături de aceea a ceramicii smălțuite, cu peste 200 fragmente, provenite de la 60 de vase. În cadrul acestei specii ceramice, s-au găsit și numeroase fragmente de ulcioare, asemănătoare celor descoperite în cetatea mușatină de la Roman și datate cu începutul secolului XV, avînd smaltul galben verzui și butoni granulați drept ornament (fig. 9/8, 2).

Alte cîteva fragmente de ceramică din pastă roșie, acoperită cu smalț galben deschis și ornamente liniare, pictate în culoare maronie, impun analogii cu ceramica de același tip descoperită la Mînăstirea Neamț.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În fine, peste 180 fragmente aparțin ceramicii fine, bine arsă, cu pastă roșie de Suceava, unele dintre ele avînd smaltul de culoare verzuie pe partea interioară, printre ele numeroase forme aparțin unor capace cu buton, multe întregibile. (fig. 8/3 ; fig. 9/6, 7, 1, 5).

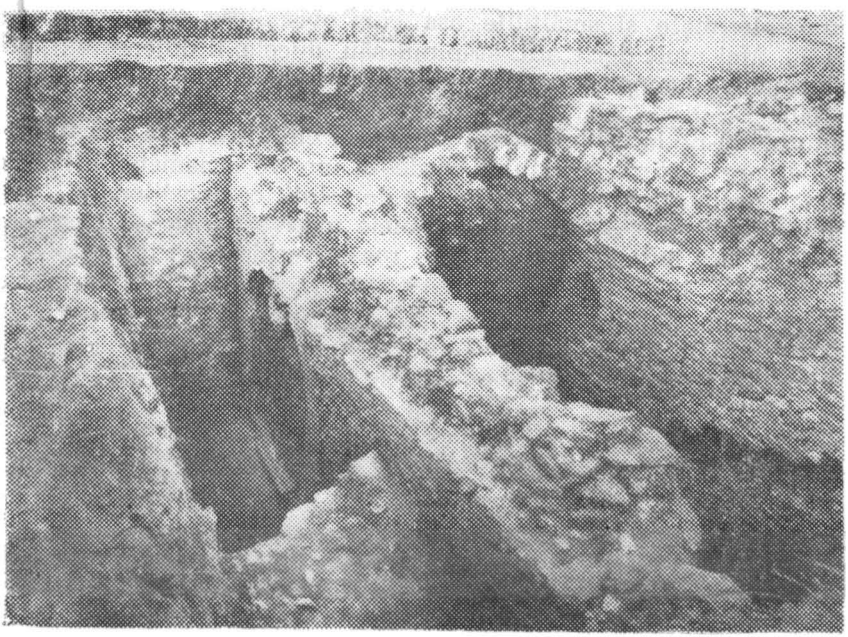

Fig. 6 — Vedere generală

Pentru a completa orizontul ceramic al prezentării, amintim că în camera scărilor fuseseră descoperite, în campania anterioară, alături de mostrele ceramice de tipologii identice celor menționate, o amforetă sud balcanică, cu gură largă, din seria amforetelor de Adrianopole.

Dar plastica medievală a lutului, atît de remarcabil reprezentată prin ceramică în materialul arheologic al palatului, dobîndește o strălucire deosebită grație varietății stilistice și cromatice a celor peste 160 fragmente de cahle, unele intregibile.

Ori, tocmai această prezență concentrată, la un spațiu restrîns, a unei bogate game tipologice, este un indice netăgăduit al unei opulente și luxoase vieți medievale. În mobilarea interiorului medieval, cahla este un element ornamental de rafinament, caracteristic marilor curți ale Occidentului.

Indiscutabil, acești Domni ai Moldovei, au multe afinități spirituale cu marii Duci ai Occidentului, din casa de Valois burgundă, și gusturile comune duc spre omologări culturale și în domeniul plasticii lutului.

O mărturisește unul dintre confidenții și cronicarii lor credincioși, Olivier de la Marche, cînd este vorba de adevărata manie a principilor pentru cahle : „Toate acestea luau ochii privitorilor, și trebuie să adăugăm, erau cele mai alese podoabe și desfătarea bunului duce Philippe".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Nici marii dregători, ne informează Paul Fréderiq în al său „Essai sur le rôle politique et social des ducs de Bourgogne dans les Pays-Bas", Grand, 1875, nu se lasă mai prejos.

„Cancelarul lui Philippe cel Bun, Nicolas Rolin, își împodobește palatul cu cahle mate și smălțuite așa cum obișnuiesc mai marii vremii" (pag. 136). Mai mult decît atît, stăpînul său, ducele, îl dojenește : „pentru această manie demnă doar de prinții cei mai bogați ai cre tinătății" (pag. 139).

Întorcîndu-ne la cahlele curții domnești, ele însumează trei tipuri distincte, pe care fantezia artistului brodează motive ornamentale heraldice, florale sau geometrice, într-o infinitate de soluții compoziționale.

Majoritatea (60%) o constituie cahlele masive (cu grosimi ce variază de la 1-1.30 cm) lucrate dintr-o pastă roșie-deschisă, zgrunțuroasă.

Fig. 7 — Detaliu de la intrare

Cîteva (cca 10%) sînt lucrate dintr-o pastă fină cărămizie, bine arsă, cu diametrul în secțiune redus la 0,75-0,90 cm. În fine, peste 30% din fragmente, aparțin cahlelor smălțuite, cu o impresionantă diversitate cromatică, galben-orange, verde-nil, albastru sidefat, lucrate din pastă roșie, închisă.

Motivele ornamentale sînt, lucru îndeobște cunoscut, extrem de felurite, variind de la simple figuri geometrice (fig. 10 ; 1-4) pînă la elementele limbajului heraldic de largă circulație : ancora, rozete flancate de halebarde, sau embleme (fig 11/2, 4. 5; fig. 12/3) tipic moldovenești: Sf. Gheorghe străpungînd balaurul. Sf Gheorghe cu sulița în cumpănire, stema Moldovei cu bourul flancată de personaje tutelare din panteonul creștin (fig. 11/3 . fig 12/1-2. 4) În cele peste 8 cahle reprezentîndu-l pe Sf. Gheorghe,

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

patronul armelor moldovenești, armura, harnașamentul sînt ale unui cavaler occidental din a doua jumătate a secolului XV, la trei dintre ele, detaliu nu lipsit de importanță, coiful fiind împodobit cu penajul tripalmat, purtat în turniruri, ca simbol al întreitului ideal cavaleresc.

Rosturile acestor imagini heraldice, în palatul lui Alexăndrel ne duc către asocieri interesante cu situații asemănătoare din Occident, unde cahle și draperii își dădeau întîlnire în interioarele huzurului medieval. Ne oprim la un citat din cronica Bandelor negre burgunde, cuprins în în lucrarea lui Jean de Fréminville „Les Ecorcheurs en Bourgogne", Dijon, 1888.

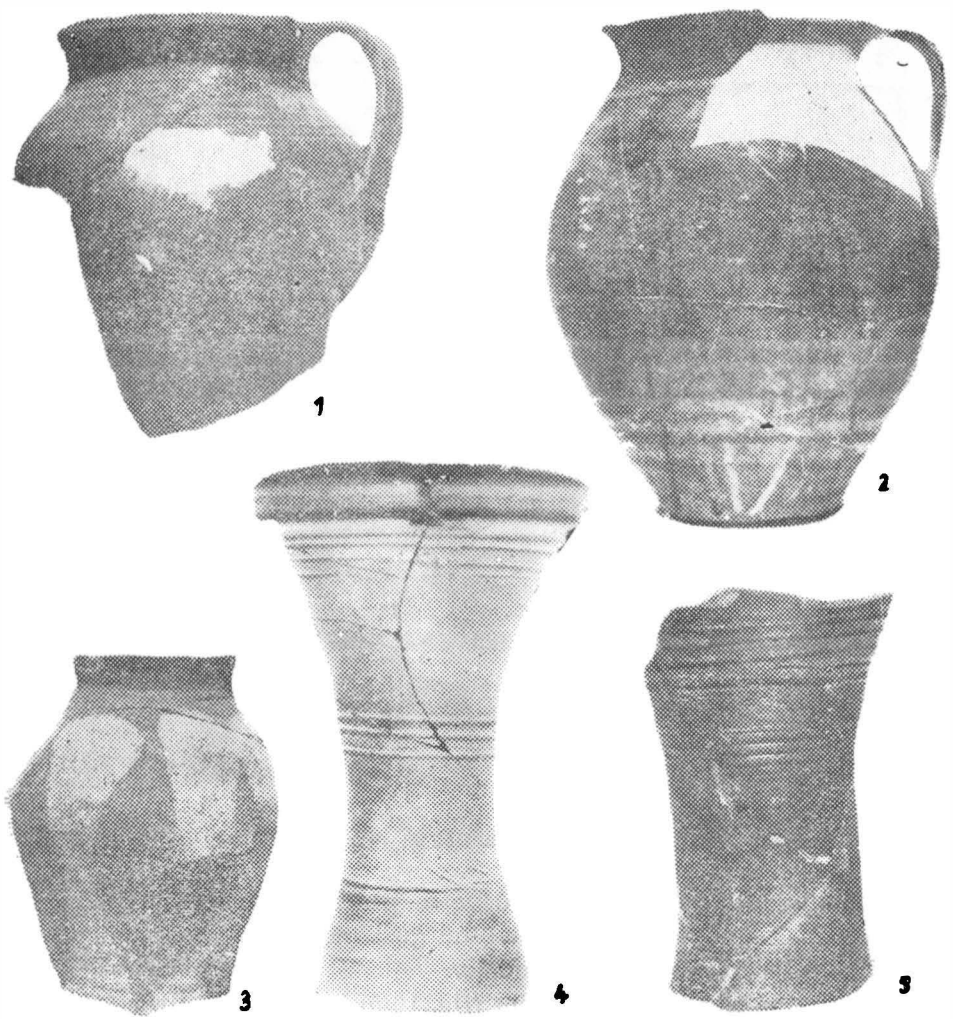

Fig. 8 — Ceramică feudală din secolele XV și XVI

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

„Cuprinşi de furie, aceştia jefuiesc castele şi primării, smulgînd draperiile, şi spărgînd minunatele teracote, care împodobeau cele mai frumoase dintre încăperi, cruţîndu-le doar pe acelea care înfăţişau pe însuşi patronul tuturor cavalerilor creştinităţii, Sf. Gheorghe".

Cît despre cahlele acoperite cu smalţ verde-gras şi împodobite cu diferite ornamente geometrice, ele pot fi de inspiraţie orientală.

Filiera pare a fi destul de complicată, de la Arabii stabiliţi de Jacob I de Aragon Cuceritorul, la Valencia „pentru a face şi vinde nesupăraţi orice fel de cahle smălţuite verzi, sau galbene", prin Catalanii ajunşi în Macedonia şi Tracia, la meşterii din despotatele Peloponezului. De la aceştia, importă Raguzanii, conform tratatului din 1330, „Cahle minunate, lucind toate de verde gras şi frumos împodobite după meşteşugul catalan".

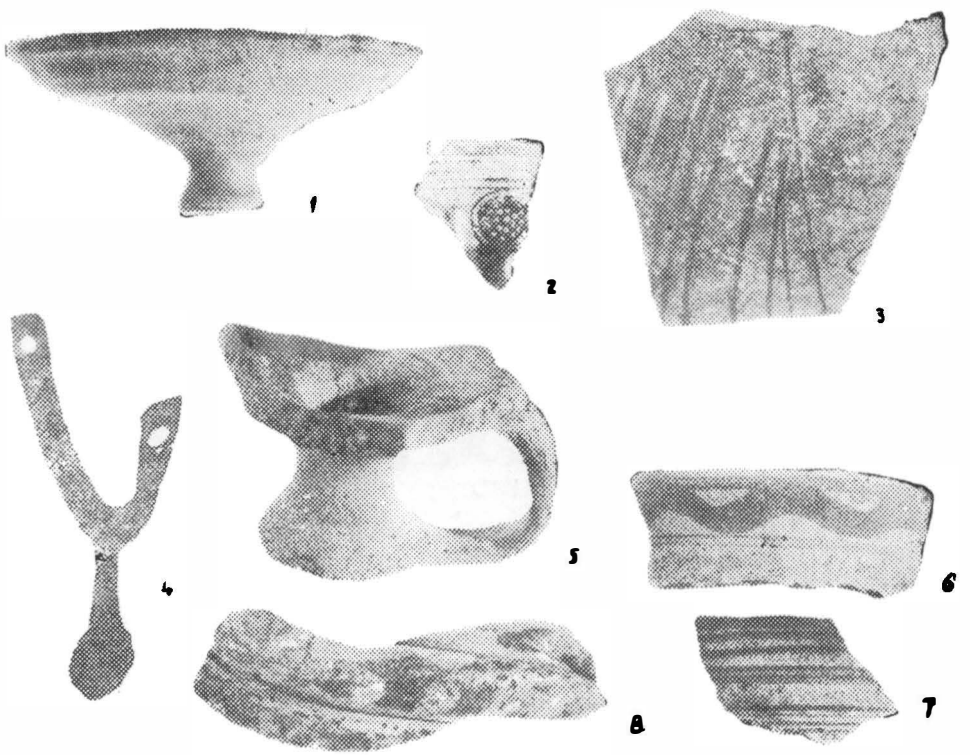

Fig. 9 — Fragmente ceramice şi un pinten de fier

Împămîntenită pe pămînţ moldovean, practica ornamentală a cahlelor rămîne însă un indiciu al rafinatului gust medieval, subliniind poziţia deosebită în ierarhia societăţii feudale.

Cîteva cupe cracoviene cu picior (fig. 10/5) lucrate din sticlă, întregesc cadrul de fast şi opulenţă, firesc atributelor politice şi militare ale voievo-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

dului Alexăndrel. Aceste cupe sînt prezentate în cronica lui Tarnowsky (prima jumătate a secolului XVI) drept : „cele mai căutate în țările creștine, căci se sparg greu și se răstoarnă și mai greu, avînd piciorul cu piedestal sdravăn".

Pînă la completa degajare a subsolului palatului domnesc, și surprinderea unor alte realități arhitectonice și istorice prin extinderea săpăturilor ne mulțumim, pe marginea rezultatelor furnizate de primele două campanii, să tragem unele concluzii.

Fig. 10 — Cahle și un pahar fragmentar de factură polonezá din secolul al XV-lea

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Ridicarea Curților Domnești, ca reședință administrativă și militară pentru voievodul Alexăndrel, s-a făcut în jurul anului indicat în textul Pisaniei bisericii „Precista": „Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvîrșirea Sfîntului Duh, bine credinciosul și de Hristos iubitorul Alexandru Voevod, fiul lui Ștefan Voevod, domn al Țării Moldovei, a zidit acest

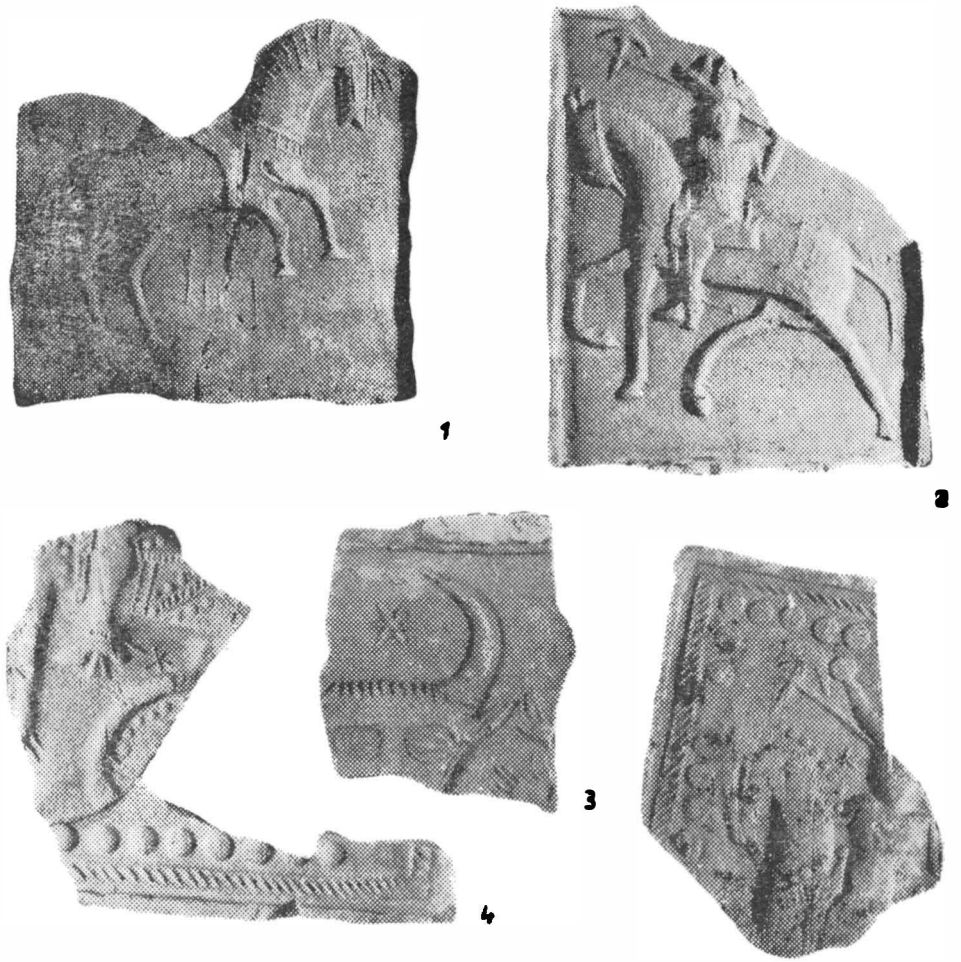

Fig. 11 — Cahle cu embleme

hram întru numele Adormirii Preacinstitei Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei ; și s-a săvîrșit în anul 6999 (1941) luna ianuarie (Nicolae Iorga „Inscriptii" II, p. 25).

În calitate de Namestnic al domnului, Alexandrel exercita atribuțiile acestei înalte dregătorii, probabil pentru întreg sudul Moldovei, avînd drept firesc centru comercial și strategic Bacăul.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Este suficient să amintim că la Bacău și Bîrlad erau percepute „vămile de graniță", și tot aici se percepea vămi de tranzit comercianților poloni care mergeau în Țara Românească sau Turcia.

Prezența lui Alexăndrel se va vădi a fi fost deosebit de activă încă din anul 1482, cînd i se încredințează apărarea și administrarea părții muntoase a Moldovei de sud.

Fig. 12 — Cahle cu embleme

În 1488, preocupat de bunele relații cu vecinii de peste munți, relații consolidate prin căsătoria cu fiica lui Bartholomeu Dragfy de Belthewk, același Alexăndrel adresează scrisoarea către brașoveni (Bogdan II, 379).

Ori, via activitate diplomatică dusă de acest energic fiu al lui Ștefan, viața intensă economică a Bacăului din această perioadă își află un co-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

respondent firesc în elementele de rafinat lux feudal, în varietatea şi complexitatea vestigiilor de cultură materială surprinse prin săpăturile noastre.

Care va fi soarta şi rosturile curţilor domneşti, după plecarea lui Alexăndrel Vodă de pe aceste meleaguri, urmată la puţin timp de prematura sa moarte din iulie 1496 ?

În ce măsură viaţa politică, economică, culturală şi militară cunoscuse intensitatea unei trăiri, alimentate de ambiţioasele planuri ale tînărului voievod, ce depăşise cadrul obişnuit celorlalte reşedinţe domneşti ?

În fine, cît de mult se apropiase, cu sau fără voia marelui Ştefan, formula politică a acestei dregătorii extraodinare, de primejdioasa soluţie a domniilor asociate, ce însîngerase, doar cu cîteva decenii mai înaintate, istoria Moldovei ?

Sîntem ispitiţi să bănuim o eclipsă totală a activităţii politice după plecarea lui Alexăndrel, chiar dacă curtea, va continua să adăpostească obişnuitele activităţi militare şi administrative, integrîndu-se în reţeaua clasică de curţi domneşti menite să participe din plin la efortul de controlare administrativă şi economică a întregului teritoriu moldovenesc.

După expediţia lui Soliman Magnificul, curţile încetează să mai fie pomenite în documentele vremii, rămînînd arheologului sarcina de a urmări procesul continuităţii de viaţă în secolele următoare.

Problema atît de delicată a raporturilor de subordonare şi colaborare stabilite între Alexăndrel şi marele său tată în perioada şederii sale la Bacău, rămîne însă deschisă, şi poate fi în bună parte lămurită de aspectele noi pe care le vor oferi cercetările arheologice viitoare efectuate în incinta Curţilor Domneşti.

LES COURS PRINCIÈRES DE BACĂU

Résumé

Les fouilles archéologiques des cours princières d'Etienne le Grand et Alexandre, son fils, pratiqueés à Bacău durant 1966—1968, ont mis en évidence, à l'occasion de la découverte du palais, le luxe féodale à celui des grandes cours de l'occident. En même temps, la poterie, la verrerie et les objets en fer font témoignage d'une grande activité économique affectant non seulement les relations avec la Pologne mais, de plus, celles avec le monde balcanique.

Les hautes fonctions exercées par Alexandre, en qualite de lieutenant de son pére, pour le sud de Moldavie, montrent en même temps le rôle joué par ville de Bacău ,pour le XV siècles, dans la vie administrative, militaire et politique du pays.

LEGENDE DES FIGURES

Fig. 1. Le texte de l'inscription votive.
Fig. 2. L'entrée.
Fig. 3. Détail de l'entrée.
Fig. 4 Les mures extérieurs.
Fig. 5. Détail des mures extérieurs.
Fig. 6. Vue général.
Fig. 7. Détail de l'entrée.
Fig 8. Céramique féodale du XV et XVII siècle.
Fig. 9. Fragments céramiques et éperon.
Fig. 10 Terre cuite et fragment d'un verr de facture polonaise du XV siècle.
Fig 11. Terre cuite avec d'emblème.
Fig. 12. Terre cuite avec d'embléme.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UN TEZAUR MONETAR DIN SECOLELE XV—XVI, DESCOPERIT LA SUCEAVA

ALEXANDRU ARTIMON

În curtea bisericii Sf. Dumitru din Suceava (ctitorie a voievodului Petru Rareș) s-au organizat săpături arheologice [1], al căror scop era să furnizeze datele și observațiile necesare lucrărilor de consolidare și restaurare a turnului-clopotniță ridicat de voievodul Alexandru Lăpușneanu la 30 m. sud-est de biserica amintită mai sus.

Cercetările efectuate au dus la dezvelirea fundațiilor a două biserici, în primul rînd este vorba de o construcție cu planul în formă de cruce, prevăzută cu două abside laterale de formă pătrată, ridicată în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, și în al doilea rînd o biserică avînd planul treflat, care o suprapune în parte pe prima, construită în secolul al XVI-lea[2].

Cu acest prilej s-a descoperit la turnul din colțul de nord-vest al bisericii din secolul al XIV-lea un mic tezaur monetar (împreună cu alte monede care nu fac obiectul articolului nostru) compus din patrusprezece monede de argint ungurești [3] și o monedă de argint turcească. Monedele au fost găsite la adîncimea de 1,15 m. față de solul vegetal, grupate la un loc, probabil, păstrate într-o pînză care s-a distrus în pămînt.

Dăm mai jos descrierea monedelor :

MATEI CORVIN (1458—1490)

1. — Denar, f.a.Av. + MONETA MATHIE R (ex) UNGARI. Scut împărțit în patru cîmpuri, avînd în stînga sus cele patru benzi orizontale, în dreapta sus crucea patriarhală (ambele reprezentînd armele vechi ale Ungariei), în stînga jos cele două capete încoronate, reprezentînd Croația, iar în dreapta leul Boemiei. În mijlocul scutului se află corbul Corvineștilor.

---

1. Primele cercetări au fost întreprinse în toamna anului 1967. Ele au continuat în 1968 și 1969, de către un colectiv compus din M. D. Matei (responsabil șantier), Al. Artimon, Al. Rădulescu, la care s-a adăugat, pentru un timp scurt, L. Chițescu

2. Rezultatul săpăturilor arheologice de aici la M. D. Matei, Al. Rădulescu, Al. Artimon *„Bisericile de piatră de la Sf. Dumitru din Suceava"*, în SCIV 20, 4, 1969 p 541-565.

3. Pentru identificarea monedelor ungurești am folosit și pe L. Réthy—G. Probszt, Corpus Nummorum Ungariae, Graz, 1958.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Rv. PATRONA UNGARIE. Fecioara cu voal şi pruncul în stînga. Siglele K—O arată că moneda a fost bătută la Kremnitz (azi Kremnica — R. S. Cehoslovacă) (Pl. I/1).

2. Denar, f.a. Av. + M (oneta) MATHIE R (ex) UNGARIE. Identic ca la nr. 1, dar crucea patriarhală, reprezentînd Ungaria, are o formă neobişnuită.

Rv. PATRON (a) UNGAR (iae). Fecioara cu voal şi pruncul în stînga. Siglele K.... Identic cu nr. 1 (Pl. I/2).

3. Denar, f.a. Av. M (oneta) MAT (HIE) (R) UNGAR (IE). Identic ca la nr. 1.

Rv. PATRON (a) UNGARIE. Fecioara cu coroană şi pruncul în dreapta. Siglele $\frac{K}{A}$ — $\frac{V}{}$ (Pl. I/3).

4. Denar, f.a. Av. + M (oneta) MATHIE (R) (UNG) ARIE. Identic ca la nr. 1, dar crucea este asimetrică, braţul stîng de jos lipseşte.

Rv. PATRON (a) UNGARIE. Fecioara cu pruncul. Siglele K—P. Identic ca la nr. 1 şi 2, dar fecioara e cu coroană şi nimb. (Pl. I/4).

WLADISLAV II JAGELLO (1490—1516)

5. Denar, f.a. Av. M (oneta) WLADISLAI R (ex) UNGAR (iae). Scut împărţit în patru cîmpuri. În cele două de sus armele Ungariei, patru benzi orizontale în cîmpul din stînga şi crucea patriarhală în cîmpul din dreapta. Crucea este asimetrică, îi lipseşte braţul stîng de jos.

În cîmpul de jos, stînga, armele Dalmaţiei ; două capete de panteră încoronate. În cîmpul de jos, dreapta, armele Boemiei, un leu. În mijlocul scutului un vultur.

Rv. PATRON (a) UNGARI (e) ; K.—H. Fecioara, cu coroană şi nimb pe tron, ţine pruncul în braţe. Iniţialele K—H arată că moneda a fost bătută la Kremnitz (azi Kremnica — R. S. Cehoslovacă) (Pl. I/5).

6. Denar, 1506. Av. WLADISLAI R (ex) UNGAR (iae) 1506. Identic ca la nr. 5.

Rv. PATRONA UNGARIE ; K—H. Identic ca la nr. 5 (pl. I/6).

7. Fragment denar, 1509. Av. WL(ADISLAI) (R) (U)NGAR. 09. Identic cu nr. 5.

Rv. (PATRONA) — UNGARIE. Siglele K... Identic ca la nr. 5 (pl. I/7).

8. Denar, 1510. Av. WLADISLAI R (ex) UNGARI. 1510. Identic ca la nr. 5.

Rv. PATRONA UNGARIE ; K—G. Identic ca la nr. 5. Iniţialele K—G arată că moneda a fost bătută la Kremnitz. Litera K e iniţiala oraşului unde s-a bătut moneda (Kremnitz), iar litera G e iniţiala prenumelui lui G. Thurzó, monetarul din Kremnica. (Pl. I/8).

9. Denar, 1510. Identic cu nr. 8 (pl. I/9).

10. Denar, 1515. Av. WLADISLAI R. UNGARI 1515. Identic ca la nr 5.

Rv. PATRONA UNGARIE ; K—G. Identic ca la nr. 5 şi 8 (pl. I/10).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

LUDOVIC II (1516—1526)

11. Denar, 1520 Av. LUDOVICUS R (ex) UNGA (riae) 1520.

Cifra 2 din 1520 în formă de z. Legenda între două cercuri de perle. Scut cu armele Ungariei, Dalmației și Boemiei. În mijlocul lui, un vultur.

Rv. PATRONA UNGARIE; K—A. Legenda între două cercuri de perle. Fecioara cu pruncul, pe tron. Inițialele K—A arată că moneda a fost bătută la Kremnitz. Litera K e inițiala orașului, iar litera A e inițiala meșterului monetar, Alexius — Thurzó (Pl. I/11).

12. Denar, 1520. Identic cu nr. 11 (Pl. I/12).

13. Denar, 1521. Av. LUDOVICUS R (ex) UNGA (riae) 1521. Identic ca la nr. 11.

Rv. PATRONA UNGARI ; K—A. Identic ca la nr. 11 (Pl. I/13).

14. Denar, Av. LUDOVIC (US) R (ex) UNGA (riae) (1521). Identic ca la nr. 11.

Rv. (PATRONA) UNGARI ; K—A. Identic ca la nr. 11 (Pl. I/14).

15. Aspru turcesc emis de Selim I (1512-1520). (Pl. I/15).

Tezaurul descoperit în săpturile arheologice de la biserica Sf. Dumitru din Suceava și compus din patrusprezece denari de argint ungurești și un aspru turcesc emis de Selim I, aparține secolelor XV-XVI. Din punct de vedere cronologic, cele mai vechi monede din tezaur sînt denarii ungurești emiși de Matei Corvin, iar cele mai noi sînt denarii ungurești emiși de Ludovic al II-lea, în anul 1521. Toți denarii din tezaurul nostru au fost bătuți în monetăria de la Kremnitz (Kormöc — Banya), astăzi Kremnica, în R. S. Cehoslovacă. Asprul turcesc a fost bătuti în monetăria de la Constantinopol.

Monedele lui Matei Corvin ridică probleme în ce privește datarea lor, întrucît nu au anul de emisie și cronologia lor este încă insuficient lămurită.

După L. Huszar[4], piesele în care fecioara este reprezentată cu voal se datează între 1468-1481, cele pe care este reprezentată cu coroană se datează între 1482-1488, iar cele pe care este reprezentată cu coroană și nimb între 1489-1490. În ultimul timp datorită numeroaselor descoperiri de monede, s-au adus îmbunătățiri în ce privește și datarea denarilor lui Matei Corvin[5]. După aceste criterii cele 4 monede de la Matei Corvin se datează astfel : denarii cu siglele K—O (Pl. I/1) și K.... (Pl. I/2) între anii

V

1468-1481, denarul cu sigla K — (Pl. I/3) între anii 1482-1488, și denarul

A

cu sigla K—P (Pl. I/4) între anii 1489-1490).

Denarul de argint de la Wladislav II Jagello (Pl. I/5) a fost emis între anii 1498-1503[6].

4. L. Huszar, Mátyás pénzei (Monedele lui Matei Corvin) în Mátyás Kraly Emlekkönyv (Matei Corvin, volum comemorativ), vol. II, Budapesta, 1907.

5. Eugen Chirilă-Ioan Németi, Tezaurul monetar de la Hotoan, sec. XV—XVI, în Tezaure monetare din județul Satu Mare, 1968, p. 71-73.

6. J. Lakos, II. Ulászló penzverise (Emisiunile monetare ale lui Vladislav II) în Numk, LVII—LIX, 1959—1960, p. 28.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Monedele lui Ludovic al II-lea (4 denari) sînt emise în anii 1520 (2 buc.) şi 1521 (2 buc.). La început el a bătut denari de argint de 8 loţi, finețe stabilită în a doua parte, a domniei lui Matei Corvin [7].

În anii 1521-1525, Ludovic al II-lea a bătut denari de argint de calitate mai proastă, de 4 loţi.

Din categoria denarilor de argint de 8 loţi avem exemplare şi în tezaurul nostru (Pl. I/11 şi Pl. I/12).

O problemă deosebit de importantă este stabilirea cauzelor tezaurizării acestor monede şi implicaţiile lor asupra complexului cercetat.

După cum am menţionat mai sus, tezaurul a fost descoperit în urma decapării umpluturii din subsolul turnului de nord-vest al bisericii din secolul al XIV-lea. În afara acestor monede, au mai fost găsite aici resturi de ceramică de uz casnic şi ornamentală, foarte multe oase de la scheletele omeneşti şi alte monede.

Observaţiile de pînă acum, arată că după construirea bisericii din secolul al XIV-lea, în jurul ei a început să se formeze un cimitir, care a continuat să funcţioneze şi după abandonarea bisericii [8].

Astfel, săparea şanţurilor de fundaţie ale bisericii din prima jumătate a secolului al XVI-lea a presupus nu numai intersectarea zidurilor bisericii din secolul al XIV-lea, dar şi distrugerea unui număr relativ însemnat de morminte anterioare acestei noi construcţii. Constructorii au folosit pentru adăpostirea scheletelor umane din aceste morminte subsolul turnului de nord-vest al bisericii din secolul al XIV-lea. Inmormîntările făcîndu-se aici o vreme îndelungată, considerăm că şi monedele din tezaurul nostru aparţin inventarului funerar al unui mormînt distrus. Însăşi felul în care au fost găsite, grupate la un loc şi cu urme de ţesătură, arată cu destulă certitudine că au fost puse în mîna unui mort.

De altfel, tot la Suceava [9], pe platoul din partea de nord-est a oraşului s-a descoperit un complex format din cinci schelete aşezate într-o groapă comună, iar ca inventar funerar un număr de 18 monede de argint, grupate la un loc, avînd pe ele urme de ţesătură. Evident că analogiile sînt destul de clare şi nu încape nici o îndoială asupra ipotezei pe care am enunţat-o mai sus.

Monedele din acest tezaur aduc contribuţii însemnate la datarea fundaţiilor bisericii din prima jumătate a secolului al XVI-lea. Într-adevăr, cele mai noi monede găsite în subsolul turnului de nord-vest al bisericii din secolul al XIV-lea, sînt de la Ludovic al II-lea şi au fost emise în anul 1521.

Din prezenţa acestor monede în locul şi condiţiile amintite se poate deduce că săparea fundaţiilor bisericii şi deci distrugerea mormîntului de la care provenea tezaurul a avut loc după anul 1521.

---

7. G. Jeszenszky, II. Lajos dénárai (Denarii lui Ludovic II) în Numk, XXVI—XXVIII, 1927—1928, p. 138.

8. Bisericile de piatră de la Sf. Dumitru din Suceava, p. 545 (vezi n. 2a).

9. Şantierul arheologic Suceava, în Materiale, V, 1959, p. 810.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

De asemenea, aceste monede confirmă dezvoltarea schimburilor comerciale dintre Moldova şi alte ţări. Imprejurarea că, monedele descoperite la Sf. Dumitru [10], au avut un caracter de inventar funerar nu face decît să ne ofere dovada puternicei pătrunderi în Moldova a acestor monede pe singura cale a schimburilor comerciale intense. Aşa se explică şi prezenţa denarilor ungureşti şi a asprului turcesc în tezaurul nostru, descoperit la Suceava.

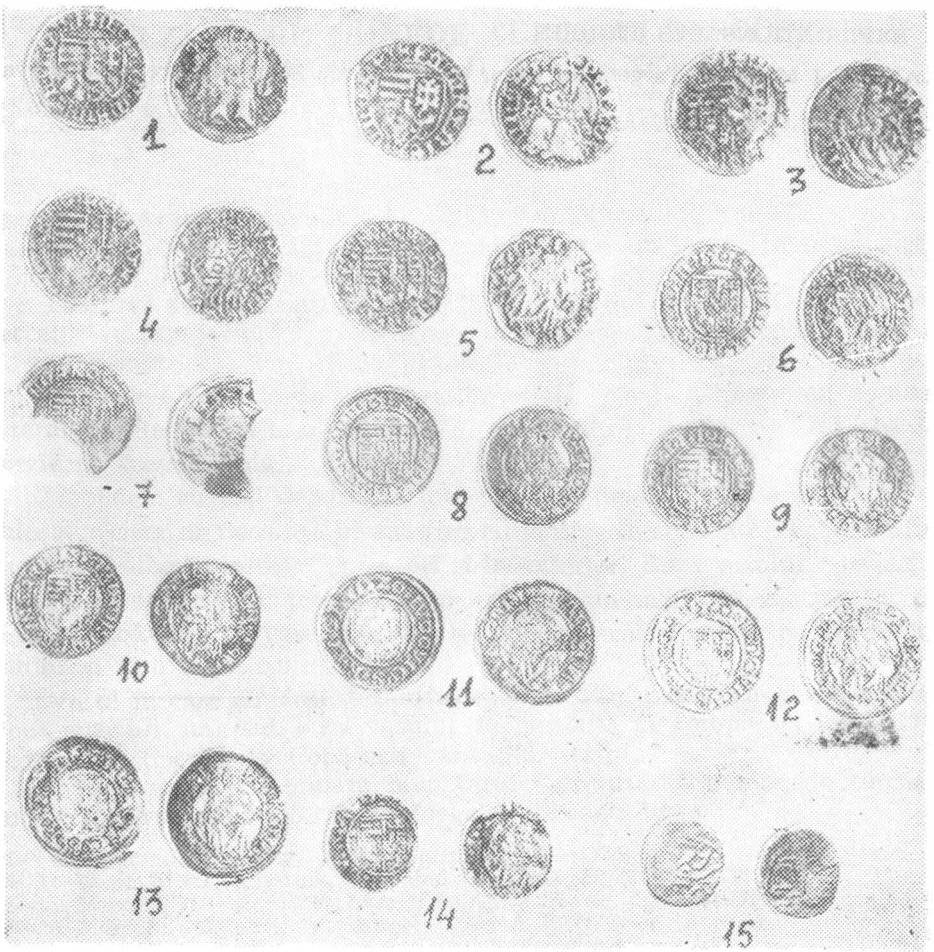

Planşa I — Monede de argint din tezaurul de la biserica Sf. Dumitru, Suceava.

10. Cf. pentru aceasta, Al. Artimon, *Cronologia mormintelor şi descoperirilor monetare din complexul arheologic medieval de la biserica Sf. Dumitru-Suceava*, comunicare prezentată la cea de-a V-a sesiune ştiinţifică a muzeelor, Bucureşti 1969.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UN TRÉSOR MONÉTAIRE DES XV—XVI SIÉCLE, DÉCOUVERT Á SUCEAVA

Résumé

L'auteur présente un petit trésor monétair decouvert dans le complexe arhéologique médièvale, de l'eglise Saint—Démétre de Suceava.

Le trésor se compose de 14 denares en argent hongroi, et un aspre d'argent turc, appartenant aux XV—XVI siécle.

Les monnaies ont été d'emissions de : Matei Corvin ; 4, Wladislav II Jagello ; 6, Ludovicus II ; 4, Selim I ; 1.

EXPLICATIONS DES FIGURES

PLANCHE I Monnaies d'argent du trésor de l'église de Saint-Démétre, de Suceava.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UN TEZAUR DE MONEDE TURCEȘTI DESCOPERIT LA COPĂCEȘTI (JUD. VRANCEA)*

V. CĂPITANU și C. BUZDUGAN

În primăvara anului 1965, locuitorii Ifrim Constantin și Mînea Ion au descoperit în vie, la cîteva sute de metri de sat un tezaur monetar alcătuit din 34 de monede.

Tezaurul a fost depus de urgență la Consiliul Popular Comunal, iar cercetări la fața locului au fost făcute imediat de către personalul muzeului din Bacău.

După cele relatate de către descoperitori, vasul în care erau depozitate monedele se afla la o adîncime de cca. 0,40 m., acoperit cu o placă de grezie de formă ovală.

Monedele au fost depozitate într-o căniță de lut, lucrată la roată, de culoare cărămizie decorată în exterior cu motive în spirală de culoare albă cu puncte albe în interior și uneori și în exterior. Buza vasului este puțin evazată și prezintă în interior și în exterior un motiv în zig-zag tot de culoare albă. Toarta vasului este decorată cu același motiv pe care-l întîlnim și la buza vasului.

Vasul în care au fost tezaurizate monedele păstrează din vechime două spărturi, una sub buza vasului, iar cealaltă în apropierea torții. Monedele descoperite la Copăcești sînt din argint.

Prezentăm în continuare inventarul tezaurului de monede turcești după cum urmează conform cataloagelor de specialitate :

1— 5. Mahmud I, guruși, Constantinopol (1730—1754) ;
6—11. Mustafa III, altmîslik, Istambul, Anul II de domnie (1758) ;
12—23. Mustafa III, altmîslik, Istambul, Anul III de domnie (1759) ;
24—26. Mustafa III, altmîslik, Istambul, Anul IV (1760) ;
27—28. Mustafa III, guruși, Istambul, Anul V (1761) ;
29. Mustafa III, altmîslik, Istambul, Anul VII (1763) ;
30—32. Mustafa III, altmîslik, Istambul, Anul VIII (1764) ;
33. Mustafa III, altmîslik, Istambul, Anul IX (1765) ,
34. Ducat de argint, 1763, Raguza, Dalmația.

*) Aducem pe această cale mulțumirile noastre cercetătoarei Isăcescu Elena de la Cabinetul numismatic al Academiei R.S.R., pentru identificarea monedelor din tezaurul prezentat.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 1 — Copăceşti-Ruginești. Vasul în care s-a descoperit tezaurul ; ducat din argint, 1763 Raguza, Dalmaţia

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

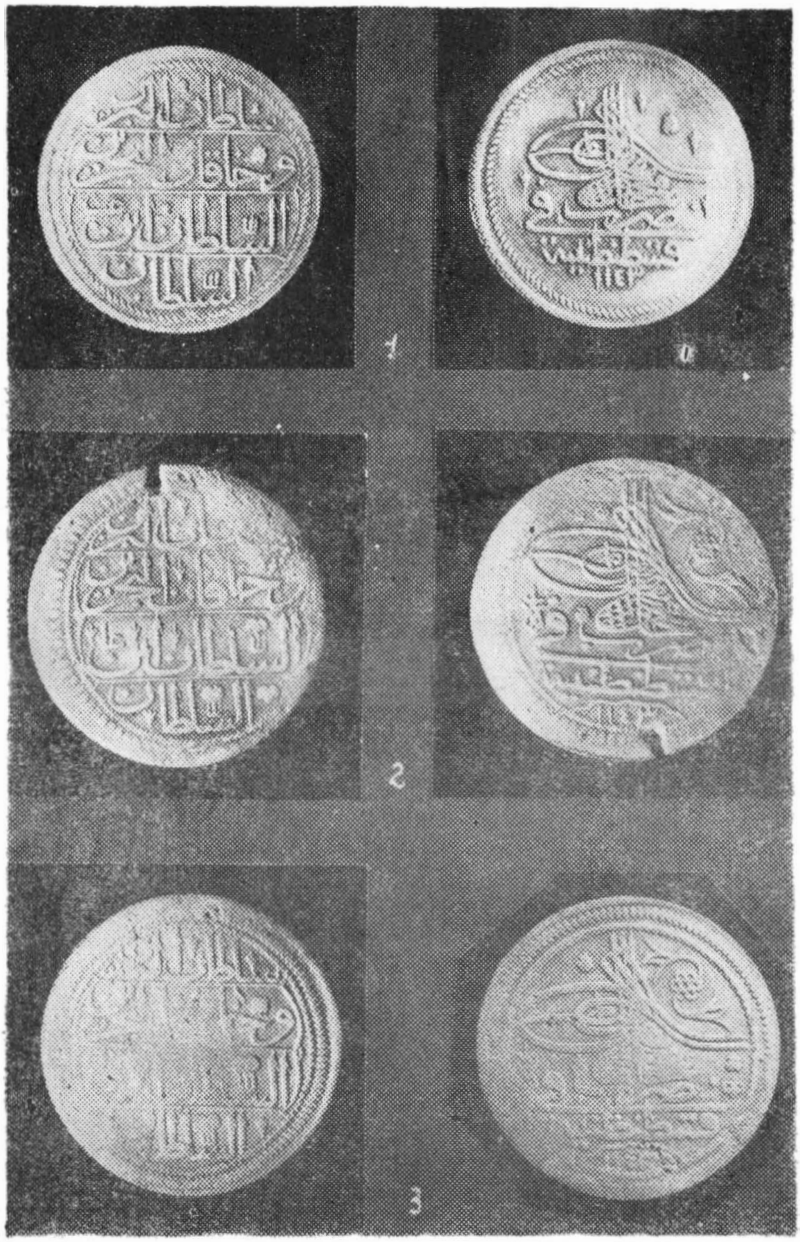

Planșa I — Monedă din tezaur ; 1-3 guruși, Mahmud I, 1730—1754;

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

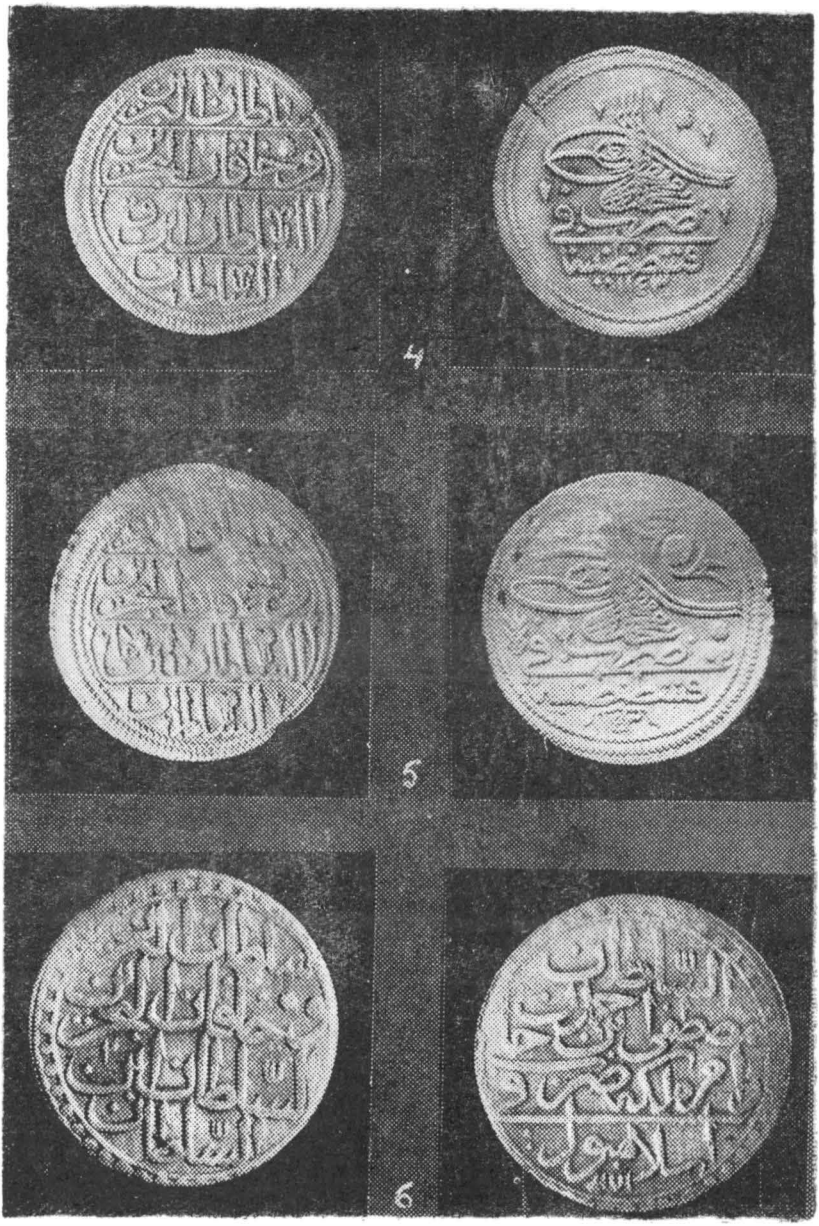

Planşa II — 4-5 guruşi, Mahmud I, (1730—1754) 6, altmîslic, Mustafa III, 1758

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

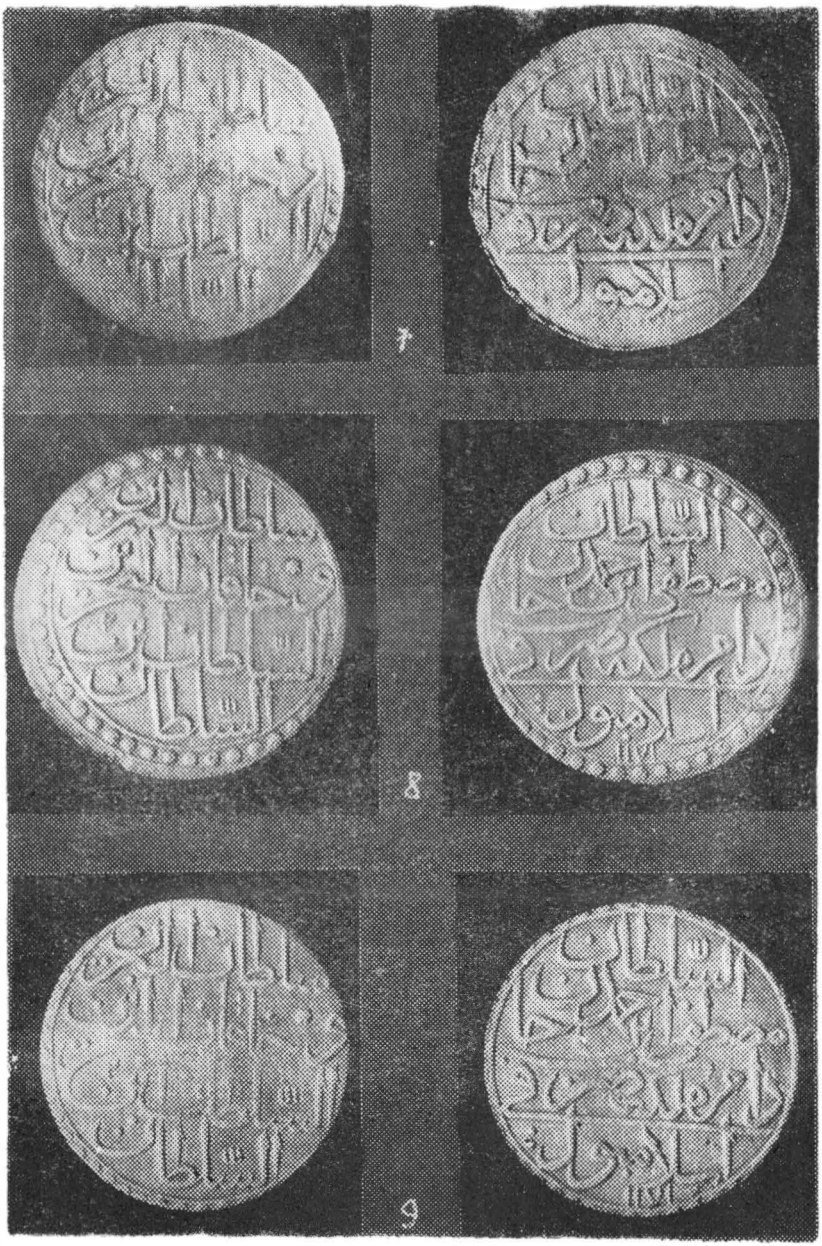

Planșa III — 7-9, altınlık, Mustafa III, 1758.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

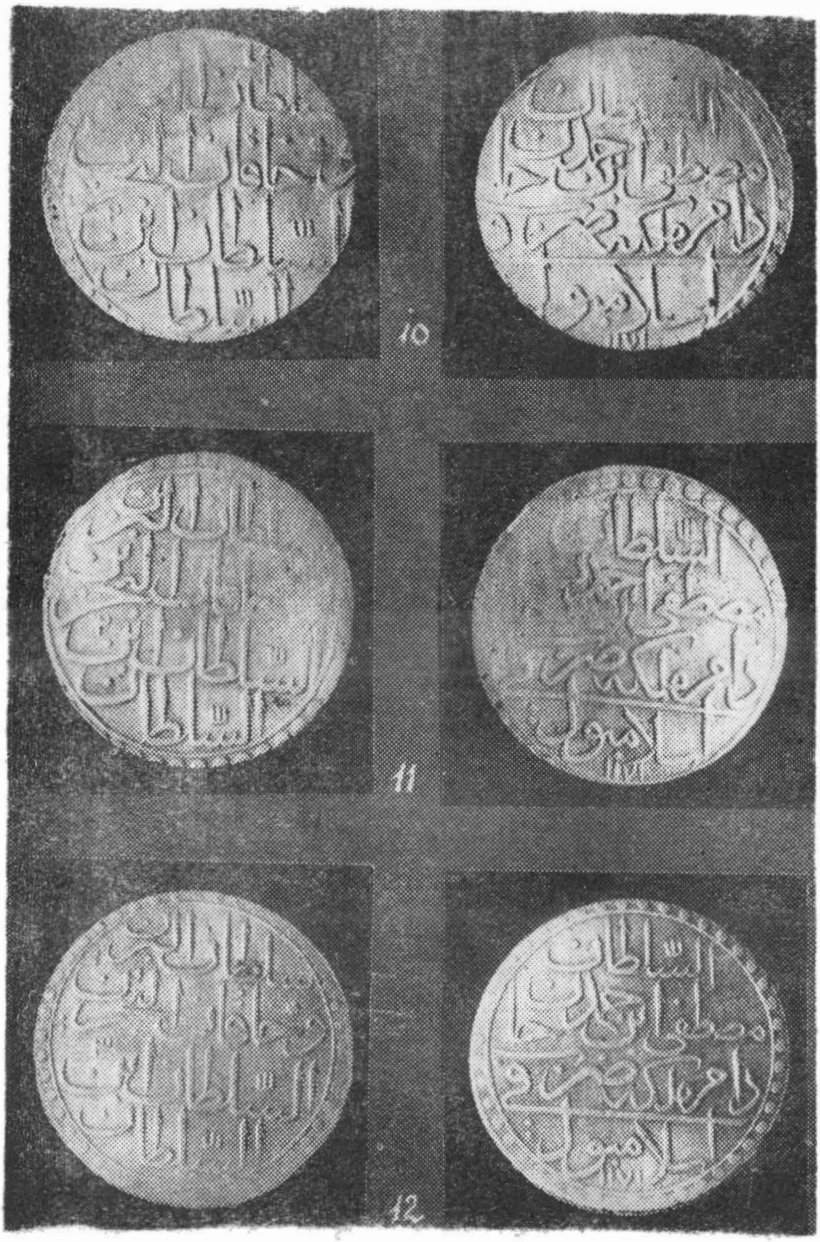

Planşa IV — 10-11, altmîslik, Mustafa III, 1758, 12, altmîslik, Mustafa III, 1759

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

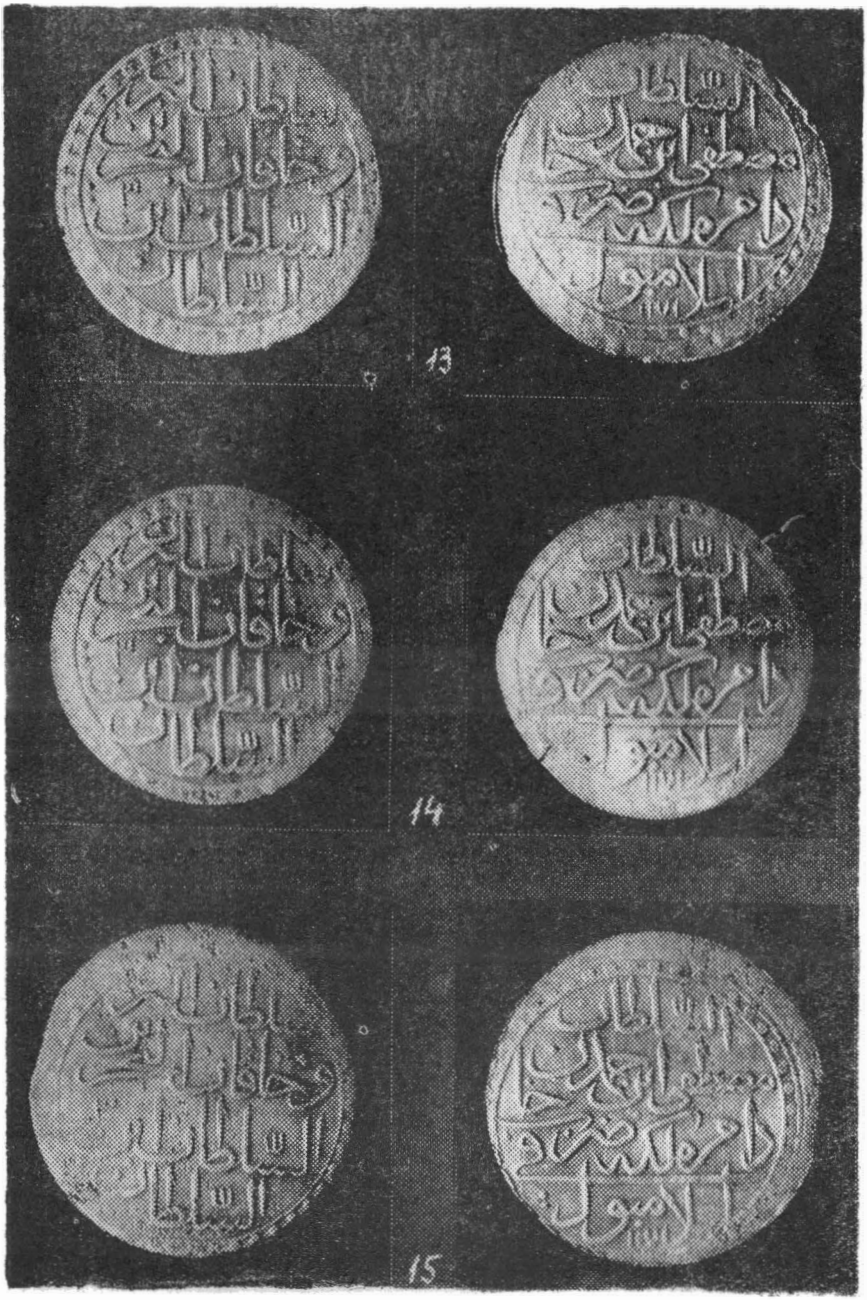

Planșa V — 13-15, altmîșlik, Mustafa III, 1759.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

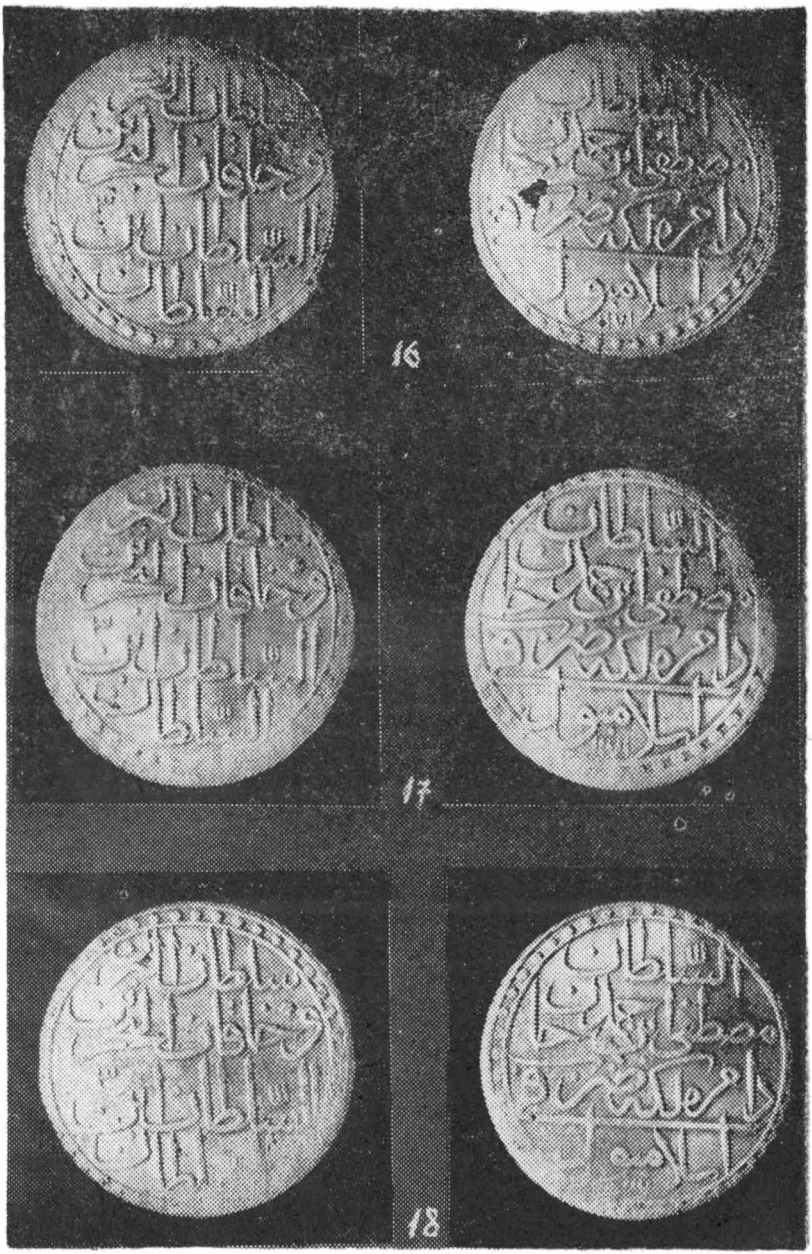

Planşa VI — 16-18, altmîslik, Mustafa III, 1759.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

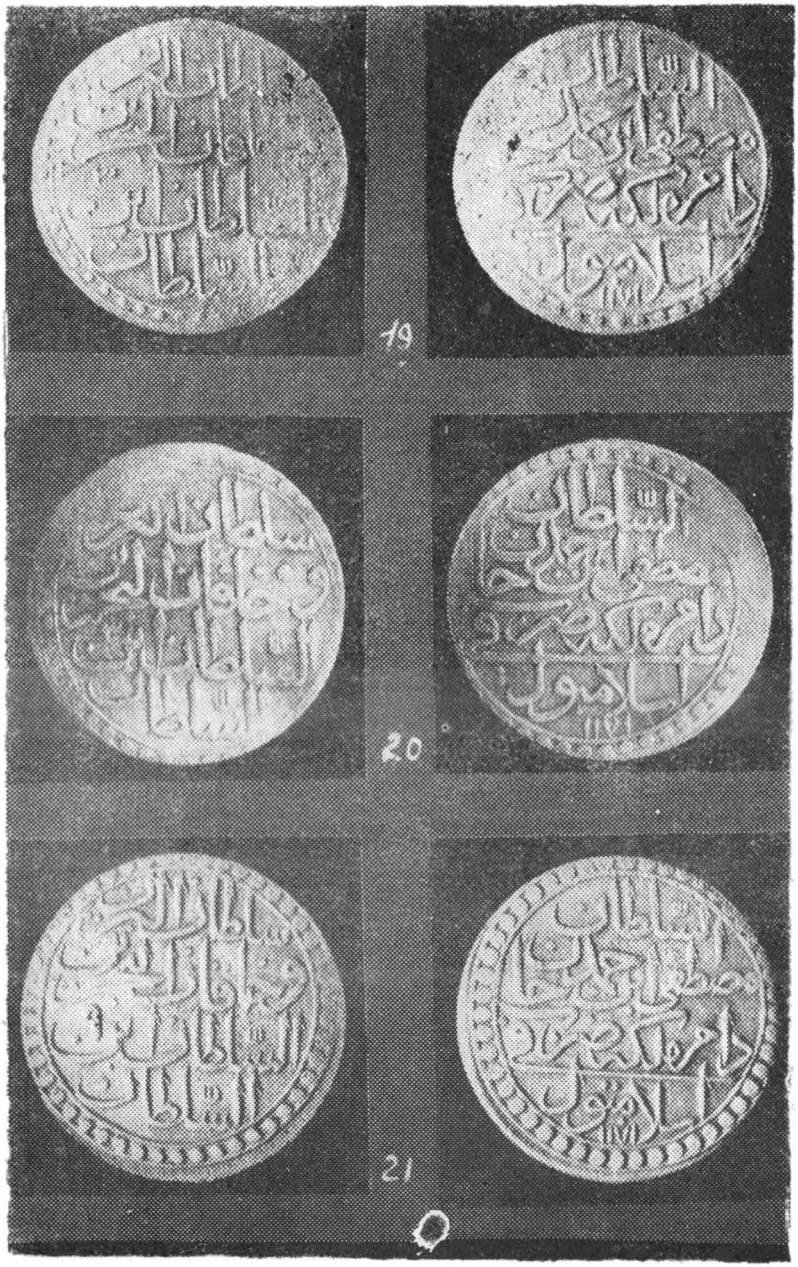

Planșa VII — 19-21, altmîslik, Mustafa III, 1759 ; 22-23, altmîslik, Mustafa III, 1759 ; 24, altmîslik, Mustafa III, 1760.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

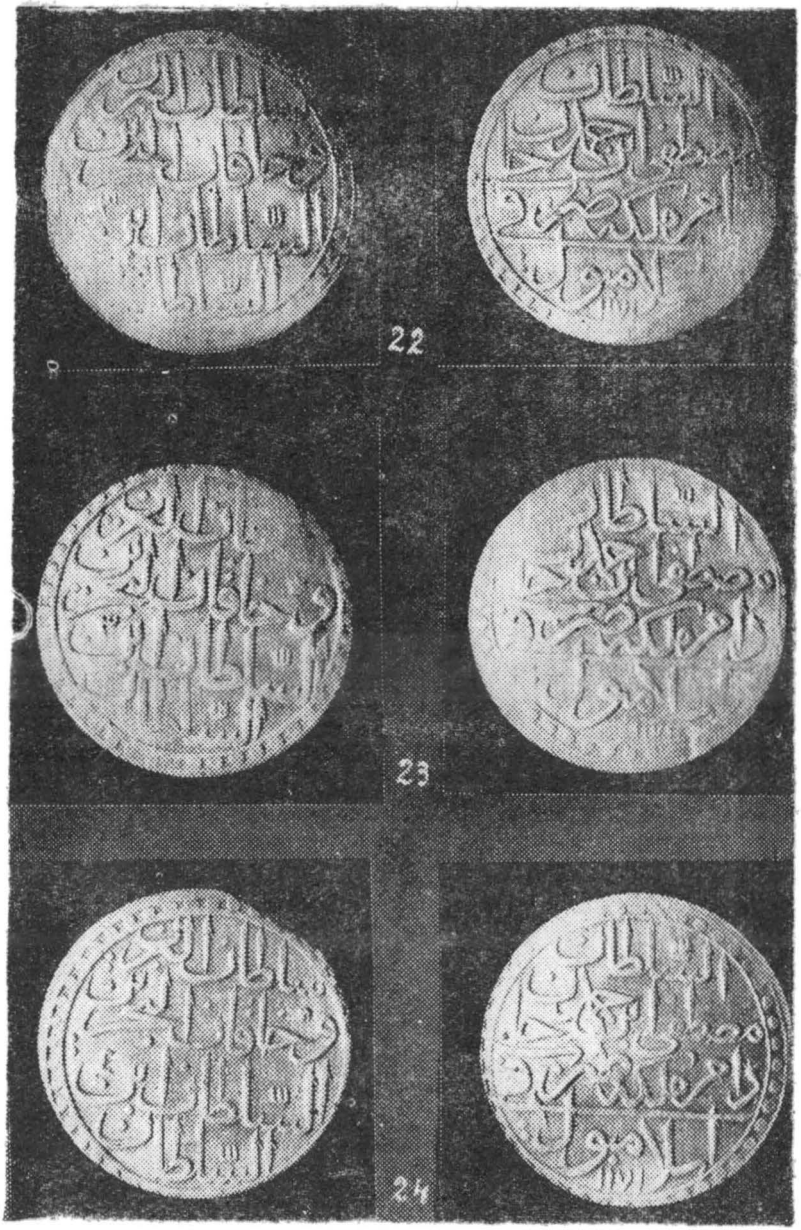

Planşa VIII — 22-23, altmîslik, Mustafa III, 1759 ; 24, altmîslik, Mustafa III, 1760

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Planșa IX — 25-26, altmîslik, Mustafa III, 1760 ; 27, guruși Mustafa III, 1761

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

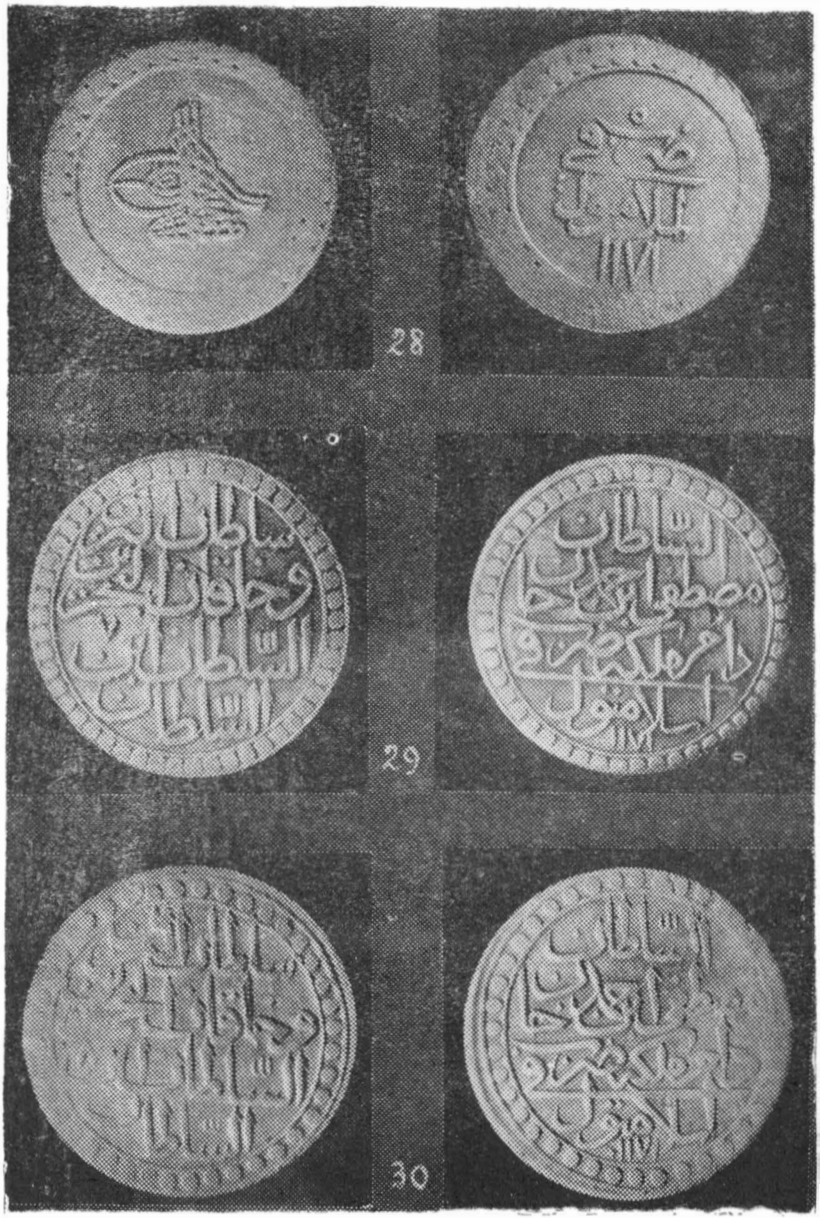

Planşa X — 28, guruşi, Mustafa III, 1761 ; 29, altmîslik, Mustafa III, 1763 ; 30, altmîslik, Mustafa III, 1764.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

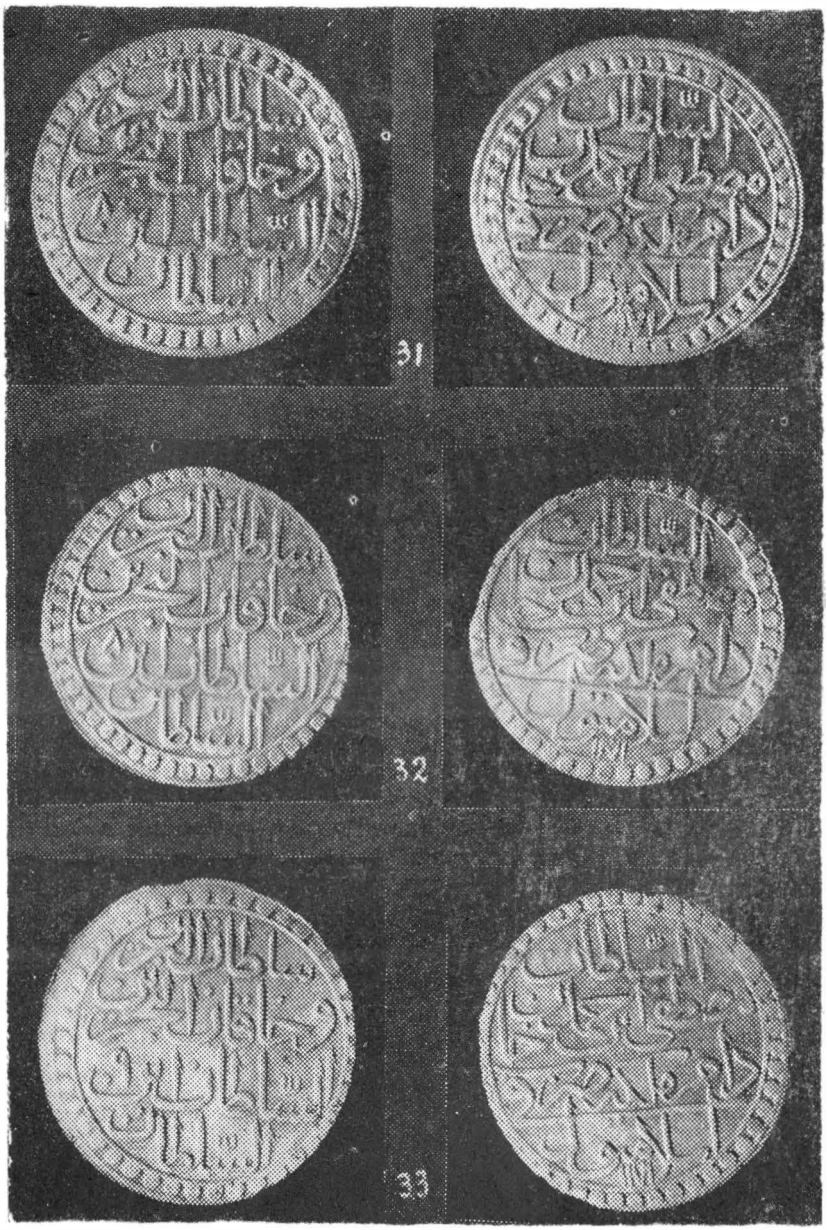

Planșa XI — 31-32, altmîslik, Mustafa III, 1764 ; 33, altmîslik, Mustafa III, 1765

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UN TRÉSORS DE MONNAIES TURQUES DÉCOUVERT À COPĂCEŞTI (DÉP. VRANCEA).

Résumé

Dans le printemps de 1965, à l'est du village de Copăceşti on a découvert par hasard un trésor de 35 monnaies en argent.

Les monnaies ont été mis dans un pot en argile, couvert d'une piérre aplatissée.

Les monnaies datent du XVIII e siècle.

5. guruşi de Mahmud I, Constantinopol (1730—1754).
25. altmîslik, Mustafa III, Istambul, (1758—1765).
2. guruşi, Mustafa III, Istambul (1761).
1. ducato d'argento, 40 grosetti, 1763, Raguza, Dalmaţia.

LISTES DES PLANCHES

Fig. 1 — Copăceşti-Ruginesti. Le pot dans la quel s'est découvert le trésor. Ducat en argent, 1763 Raguza, Dalmatzia.
Planche I, Des monais de trésor : 1-3 guruşi, Mahmud I, (1703—1754).
Planche II, 4-5, guruşi, Mahmud I (1730—1754) 6, altmîslik, Mustafa III, 1758.
Planche III, 7-9, altmîslik, Mustafa III, 1758.
Planche IV, 10-11, altmîslik, Mustafa III, 1758 ; 12, altmîslik, Mustafa III, 1759.
Planche V, 13-15, altmîslik, Mustafa III, 1759.
Planche VI, 16-18, altmîslik, Mustafa III, 1759.
Planche VII, 19-21, altmîslik, Mustafa III, 1759.
Planche VIII, 22-23, altmîslik, Mustafa III, 1759.
Planche IX, 24, altmîslik, Mustafa III, 1760.
Planche X, 25-26, altmîslik, Mustafa III, 1760 ; 27 guruşi, Mustafa III, 1761.
Planche XI, 28, guruşi, Mustafa III, 1761 ; 29, altmîslik, Mustafa III, 1763 ; 30, altmîslik, Mustafa III, 1764.
Planche XII, 31-32, altmîslik, Mustafa III, 1764 ; 33, altmîslik, Mustafa III, 1765.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UNELE ASPECTE PRIVIND ISTORICUL MOȘIEI OBȘTEI TÎRGULUI BÎRLAD

VAL. BERBECARU

Casele obștești din Moldova au avut un rol foarte important în viața socială și economică, activînd paralel cu instituțiile de stat și celelalte case (casa poștelor, casa vămilor și casa zaharelelor).

Apariția și dezvoltarea caselor obștești a fost determinată de interesele sociale și economice ale clasei dominante — boierimea — care le conducea prin epitropi sau efori.

Veniturile erau administrate de epitropia respectivă. În legătură cu felul în care administrau epitropii sau eforii, epitropia sau eforia respectivă sînt puține documente, întrucît abuzurile mari pe care le făceau îi determinau să distrugă actele acestora.

Întemeietorii tîrgului Bîrlad, l-au înzestrat cu moșii precum se făcea de obicei la întemeierea tuturor tîrgurilor. Astfel locuitorii acestui tîrg s-au bucurat întotdeauna de oarecare privilegii, pomenite chiar și într-un hrisov din vremea lui Ștefan Vodă și menționate prin hrisoave, de domnii ce s-au succedat.

La 12 martie 1757, Vodă Constantin Cehan Racoviță, dăruiește moșia înconjurătoare tîrgului Bîrlad mănăstirii „Proorocul Samuel" din Focșani, moșia trecînd din proprietatea domnească în proprietate particulară.

La 10 decembrie 1785, mănăstirea dă moșia Bîrladului, Bi-vel logofătului Iordache Cantacuzino, care o dă la rîndul său, trecînd astfel din mînă în mînă, pînă ajunge în cele din urmă în proprietatea dotală a Profirei Dimache, născută Miclescu. [1]

Cauza schimbărilor dese de proprietate se datorește în mare măsură conflictelor între proprietarii moșiei din jurul Bîrladului și noii tîrgoveți, care se localizase în jurul vetrei vechi a tîrgului, deci pe moșia proprietarilor și care refuzau să plătească chirie și zeciuială de cereale deoarece se considerau tîrgoveți. Aceste conflicte au crescut fiind urmate de lungi procese, ca urmare a faptului că tîrgul Bîrlad mărindu-se, noua populație așează tot mai mult în jurul vetrei vechi, ocupînd pămînt de așezare din moșia particulară. În timp ce locuitorii din vechea vatră a tîrgului erau

1. Muzeul „V. Pârvan" Bîrlad — *Colecția de documente*, documentul nr. 16 din 23 aprilie 1925.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

scutiți prin actul de donație a lui Vodă Cehan Racoviță de orice fel de dare, noii tîrgoveți erau supuși de proprietarii pămîntului ocupat, la chirie pentru case, pivnițe, etc.

De multe ori Divanul Domnesc rezolva problema în favoarea locuitorilor, fapt, ce determina pe proprietari să-și vîndă moșiile lor. Același lucru s-a întîmplat și cu spătăreasa Profira Miclescu, care folosindu-se de hrisoavele de privilegiu al tîrgoveților, care prevedeau scutiri numai pentru acei locuitori stabili în vechea vatră a tîrgului, a pretins chirie și zeciuială de la noii locuitori.

Tîrgoveții s-au opus refuzînd să plătească datoriile pretinse, fapt ce a determinat pe spătăreasa Profira Miclescu să vîndă moșia locuitorilor tîrgului, cu prețul de 180.000 lei [2]. Fiind o vînzare de avere dotală, ea a fost investită cu toate formele timpului și întărită de hrisovul lui Vodă Scarlat Alexandru Calimah din 7 febr. 1815. [3]

La 20 martie 1816, locuitorii tîrgului Bîrlad asociați la cumpărare au alcătuit un regulament al Casei Obștei pentru administrarea bunurilor cumpărate, intitulat „Alcătuire pentru stăpînirea Moșiei Tîrgului și a acareturilor ce s-au cumpărat de la Doamna Profira Miclescu". [4]

Acest regulament a fost întărit prin hrisovul Domnesc din 30 august 1816, prin care se reglementa modul de plăți a moșiei și se preciza că odată moșia plătită, toate veniturile ce se vor realiza în viitor vor fi întrebuințate spre folosul și podoaba orașului [5], lucru ce nu s-a realizat niciodată, întrucît la conducerea obștei au fost numiți epitropi care nu urmăreau altceva decît să se îmbogățească, considerînd moșia Obștii ca pe o proprietate aducătoare de venituri în folosul lor.

Chiar de la început raporta Prefectul județului Tutova către Ministerul de Interne, că au fost falsificate listele electorale și alegerile, iar din veniturile unei moșii în întindere de cîteva mii de ha „epitropii n-au dat și nu dau cont nimănui"[6].

În ceea ce privește întrebuințarea veniturilor Casei Obștei, tot acest raport spunea : „Încît privește cum să administrează avutul Casei Obștei și cum se întrebuințează veniturile, voiu spune fără teamă de a fi contrazis că se pot număra pe degetele unei mîini epitropii care fiind aleși la Casa Obștei au ieșit cumpărînd de acolo pe preț de nimic locuri obștești, pe care astăzi se înalță frumoase și rentabile clădiri.

Tot astfel și cu casierii, care s-au strecurat la această epitropie. Mulți dintre ei au întrebuințat fondurile Casei Obștei în întreprinderile lor negustorești, alții care au rămas datori, au fost dați judecății și au scăpat și de închisoare și de datorii [7].

---

2. Muzeul „V. Pîrvan" Bîrlad — *Colecția Documente*, document nr. 11, din 21 iunie 1843.
3. Iacov Antonovici — *Documente Bîrlădene*, vol. II, pag. 192.
4. Arhivele Statului Bîrlad — Fond, Prefectura jud. Tutova, inv. nr. 3/1940.
5. Idem.
6. Idem.
7. Idem.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Administrația acestei Case arăta Primarul orașului Bîrlad, a devenit un „cîmp" de exploatare în folosul unei „asociațiuni care se întrece în iscusințe" [8].

Toate acestea confirmă că epitropii administrau veniturile moșiei Obștei tîrgului Bîrlad în vederea îmbogățirii lor. Mai mult de cît atît în anul 1833, cînd Regulamentul Organic înființează Administrația Comunală prin așa-zisele eforii, epitropii au refuzat să transforme Casa Obștei în eforie, rămînînd mai departe cu administrația ei proprie. Timp de aproape un secol au avut loc conflicte, urmate de lungi procese, între conducătorii Casei Obștei, care considerau moșia obștei ca pe o proprietate particulară și Municipalitatea orașului Bîrlad, care conform legii pretindea trecerea în proprietate și administrare proprie a veniturilor moșiei Casei Obștei orașului Bîrlad.

Epitropii în scopul de a împiedica trecerea veniturilor Obștei sub controlul Municipalității, arătau că această Epitropie nu a fost înființată pentru administrarea proprietății tîrgului Bîrlad, ci numai a proprietății unui număr anume de locuitori a acestui tîrg și că această avere nu este comunală ci curat particulară [9].

Pe baza acestor afirmații, epitropii căutau să nu țină seama de hrisovul din 7 februarie 1815, care arăta că cumpărătorii moșiei sînt toți tîrgoveții.

Astfel hrisovul menționa: „arătîndu-se din partea tuturor tîrgoveților și scoțînd vorba ca cu toții de obștie ar vroi să o cumpere de istov... și la urma documentului... dăm și întărim veșnică stăpînire și apărare de obștie a tuturor tîrgoveților din numitul tîrg și legiuim dreapta stăpînire a lor cu vecinică întemeiere asupra moșiei unită cu vatra tîrgului, care pe drept banii lor prin bună învoire și dreaptă legiuire o au cumpărat de la dumneaei spătăreasa Profira Miclescu și soțul său dumnealui spătarul Nicolae Dimache, ca să o stăpînească în toate hotarele ei întocmai după zapisul de cumpărare și după scrisorile vechi și nouă ce le-au luat împreună cu zapisul cumpărăturii, din tot locul și cu tot venitul ca pe o dreaptă ocină și moșie a lor [10].

Mai mult, epitropii nu au ținut seamă nici de hotărîrile Statului pe care le-au sfidat, păstrînd mai departe ca proprietate particulară moșia Casei Obștei paralel cu Municipalitatea, deci în mod ilegal.

Astfel în anul 1860, Mihail Kogălniceanu fiind Ministrul de Interne, solicitat de Președintele Municipalității din Bîrlad de a uni casa Obștei cu Municipalitatea orașului prezintă probelma în Consiliul de Miniștri, care decide prin jurnalul nr. 1228 din 30 decembrie 1860, că în toate tîrgurile să nu rămînă decît o singură Casă comunală, municipalitatea fiind singura în drept a încasa veniturile și a se ocupa de interesele Obștei. Jurnalul Consiliului de Miniștri a fost aprobat de Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, dar nu s-a putut niciodată aplica din cauză că conducătorii

8. Arhivele Statului Bîrlad — Fond, *Prefectura jud. Tutova*, inv. nr. 3/1940.
9. Idem.
10. Iacov Antonovici — *Documente Bîrlădene*, vol. II, pag. 192.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Obștei au refuzat. Deci cu toate „prevederile Regulamentului Organic, a Deciziei Consiliului de Miniștri din 1860, a nesocotirii Legii Comunale de la 1864 și a Constituției din 1886[1], Casa Obștei și-a continuat existența sa ilegală în paguba orașului, de veniturile proprietății obștenilor.

În urma unor rapoarte a Prefecturii județului Tutova și a primăriei orașului Bîrlad, prin care se cerea desființarea obștei ca fiind ilegală, se dă legea din 1905, care desființează Casa Obștei, averea acesteia trecîndu-se la Primăria orașului.

Epitropii, în toată perioada cît au condus moșia Obștei au căutat să se îmbogățească din veniturile comune ale orășenilor, pe care le-au sărăcit, în dauna dezvoltării orașului Bîrlad.

În concluzie, epitropii Obștei tîrgului Bîrlad, dispunînd de averi și de unele „persoane influente" de la conducerea satului care îi sprijineau, au refuzat sistematic să se supună legii, menținînd în mod ilegal Casa Obștei pînă în anul 1905.

Acest lucru confirmă faptul că boierimea care avea puterea economică în oraș, respecta legile statului în funcție de interesele sale.

QUELQUES ASPECTS CONCERNANT L'HISTORIQUE DE LA TERRE DE LA POPULATION DE LA BOURGADE DE BÎRLAD

Résumé

Les mainsons du peuple ont apparu comme une conséquence des intérêts sociaux-économiques de la clase dominante — les boyard — qui voulaient s'enrichir des revenus du peuple.

Les conflicts entre les nouveaux habitants de la ville établis aux confins du domaine et les propriétaires des terres, qui prétendaient aux nouveaux habitants de leur payer la location, ont abouti le plus souvent à la vente de la propriété aux habitants de la ville. Ainsi la terre de la population de la bourgade de Bîrlad a pris naissance par l'achat de cette propriété appartenant à Profira Miclescu par les habitants de la bourgade.

Les administrateurs qui se sont occupés de la direction du peuple, n'ont poursuivi que leur enrichissement, en considérant le peuple comme une propriété personnelle.

C'est ce qui a déterminé qu'en 1835, lorsque le Réglement Organique a fondé l'Administration communale par des éphories, les administrateurs refusent de passer les revenus du peuple sous le contrôle de la municipalité.

Disposant de fortune et de quelques personnes à haute influence à la direction de l'Etat, les administrateurs n'ont pas respecté les décisions de l'Etat, en refusant systématiquement se soumettre aux lois et en maintenant d'une maniére illégalé la maison du peuple jusqu'en 1905.

11. Arhivele Statului Bîrlad — Fond, *Prefectura jud. Tutova*, inv. nr. 3/1940.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

LISTA PRESCURTĂRILOR

Arh Mold	— Arheologia Moldovei
ARCC	— Academia Română, Creşterea Colecţiilor
ASAR	— Analele Societăţii Academice Române
CNA	— Cronica Numismatică şi Arheologică, Bucureşti, I — XIX, 1920-1945
JBLM	— Jahrbuch des Bukowiner Landes — Museums, Czernowitz, I — XIII, 1893-1913
MIA IZR	— Materiali i Issledovaniia po Arheologhii ingozapada SSSR i Rumînskoi Narodnoi Respubliki, Chişinău, 1960
PA	— Památky Archeologicki Praha
SCIV	— Studii şi Cercetări de Istorie Veche, Bucureşti
MATERIALE	— Materiale şi cercetări arheologice, Bucureşti.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro